

Academia Română
Institutul de Istorie „George Barițiu”
din Cluj-Napoca

**MIȘCAREA
NAȚIONALĂ A
ROMÂNILOR DIN
TRANSILVANIA ÎNTRE
1849–1918**

**DOCUMENTE
VOL. VI**

25 septembrie 1862 – 13 iulie 1863

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

**MIȘCAREA NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR
DIN TRANSILVANIA ÎNTRE 1849–1918**

Documente

Vol. VI

(25 septembrie 1862 – 13 iulie 1863)

**THE MOUVEMENT OF ROMANIANS IN TRANSILVANIA
BETWEEN 1849–1918**

Documents

Vol. VI

25 September 1862 – 13 July 1863

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU” DIN CLUJ-NAPOCA

**MIȘCAREA NAȚIONALĂ
A ROMÂNILOR
DIN TRANSILVANIA
ÎNTRE 1849–1918

DOCUMENTE**

**Vol. VI
(25 septembrie 1862 – 13 iulie 1863)**

VOLUM EDITAT DE:
**DUMITRU SUCIU (coordonator)
SIMION RETEGAN
MÁDLY LORÁND
MIRELA POPA ANDREI
DANIELA DETEȘAN**

**EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 2011**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie, nr. 13, Sector 5
050711, București, România,
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

Referenți: prof. univ. dr. Ioan BOLOVAN
prof. univ. Sorin MITU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU” (Cluj-Napoca)

**Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918 :
documente** / coord.: Simion Retegan ; cuv. înainte: Camil Mureșanu ; vol.
editat de Institutul de Istorie din Cluj-Napoca împreună cu Centrul de Studii
Transilvane. - București : Editura Fundației Culturale Române, 1966-
vol.

Vol. 6 : (25 septembrie 1862 - 13 iulie 1863). /Dumitru Suciu
(coord.), Simion Retegan, Mádlý Loránd, ... – București : Editura
Academiei Române, 2011. – ISBN 978-973-27-2122-3

I. Suciu, Dumitru, (coord.)
II. Retegan, Simion
III. Loránd, Mádlý

323.1(498.4)“1849/1919”(093.2)
94(498.4)“1849/1919”(093.2)

Redactor: ADRIAN MIRCEA DOBRE
Tehnoredactare computerizată: MARIANA MOCANU
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 09.11.2011. Format: 16/70 × 100.
Coli tipar: 38,75. Tiraj: 200 exemplare.
C.Z. pentru biblioteci mari: 9(498.7)«1848-1919»
C.Z. pentru biblioteci mici: 9(498)

STUDIU INTRODUCŢIV

Până la perioada 25 septembrie 1862 – 13 iulie 1863, mişcarea naţională a românilor din Transilvania a parcurs momente de speranţă, membrii elitei politice s-au dovedit a fi optimişti, şi-au făcut iluzii în privinţa recunoaşterii prompte a principiilor de bază din programele naţionale, după care mersul sau ductul real şi concret al evenimentelor i-a răcorit şi i-a supus unor deziluzii de moment, fără ca cei ce se mulţumeau cu prevederile şi arondarea teritorială prevăzută în Diploma din octombrie 1860 şi Patenta din februarie 1861 pe seama Marelui Principat al Transilvaniei (Ardeal), autonom faţă de Ungaria, să-şi piardă credinţa că măcar aici se vor valida pe cale parlamentară şi legală legi care să prevadă egala îndreptăţire a naţiunii, confesiunilor şi limbii române în stat.

Partea din elita conducătoare care a militat cu argumente moderne şi convingătoare pentru instituirea unui Mare Ducat Român, format din Ardeal, Banat, Crişana, Maramureş, Partium (Zarand, Chioar, Crasna, Solnocul de Mijloc), Bucovina, în cadrul unei Austrii Mari federalizate sau „elvetizate”, şi-a văzut însă risipită în ceteră această dorinţă legitimă izvorâtă din interpretarea corectă şi adecvată a noţiunii de naţiune, a principiului naţionalităţilor şi a egalei îndreptăţiri politice a popoarelor Imperiului Habsburgic. Conştiinţa şi voinţa de a fi român şi de fi respectat ca atare în viaţa publică a cetăţii pune accentul pe calitatea de **român**, îl situează în centrul evenimentelor din cetate, iar provenienţele şi originile geografice locale de ardelean, bănăţean, bucovinean, crişan, maramureşan sunt trecute pe locul doi şi integrate armonios în totul român ce forma în mod unitar întreaga naţiune. Distinsul jurist şi om de cultură înaltă, Iosif Hodoş, cu doctoratul în drept la Universitatea din Padova, viitor membru al Academiei Române din Bucureşti, capitala României Mici, acel Piemont al tuturor românilor, spre care-şi vor îndrepta în progresie geometrică privirile fraţii din state străine, pe măsură ce acestea îi nesocoteau ca naţiune, obişnuia să afirme că românii trebuiau să dovedească respect total faţă de cei căzuţi în Războiul Naţional din 1848–1849 pentru patria română, Marele Ducat (pe care şi ţăranii îl doreau şi îl percepeau ca o „crăime română”).

Iosif Hodoş milita ca românii să fie consecvenţi cu ei înşişi, să nu uite că „totalitatea românilor din Imperiu” a militat pentru unirea într-un singur corp naţional care să constituie, deci „un complex compact de români”, înzestrat cu Dietă Naţională română. În această Dietă Naţională română să fie reprezentaţi şi ungurii şi saşii din Transilvania, care n-aveau ce căuta nici în Parlamentul de la Pesta, nici în Parlamentul de la Viena. Juristul român propune alegerea deputaţilor prin vot universal, revenind un deputat român, ungur şi sas la câte 20.000 de suflete. Legile urmau să fie elaborate în limba română, dar în Dietă ungurii şi saşii vor discuta şi vor delibera în limbile lor, limba Guvernului va fi tot cea română, unde românii, ungurii şi saşii vor avea funcţionari de naţionalitatea lor, proporţional cu numărul sufletelor, dar acest for va răspunde la români pe româneşte, la unguri ungureşte şi la saşi nemţeşte. Principiul reprezentării proporţionale urma să fie aplicat şi în administraţia locală de stat, dar şi la propusa Cancelarie Aulică Română de la Viena şi la Senatul Imperial, format din deputaţii aleşi ai tuturor naţiunilor, situate

pe picior de egalitate deplină și fraternă a Imperiului federalizat pe baze etnice. Este vorba în fond de revitalizarea programelor de nivel european din 1848–1849, la care ținea atât de mult Frantisek Palacky, care a propus transformarea Austriei cu 32 de milioane de locuitori într-o asociație naturală și protectoare înăuntru și în afară de națiuni ce se respectă și se ajută unele pe altele, având state autonome germano-austriac, ungar, polon, român, sârbo-croato-sloven, ceco-slovac, coroborate toate la Parlamentul și Guvernul Federal de la Viena.

Diploma din octombrie 1860 și Patenta din februarie 1861, ultima cu accente mai centraliste decât prima, deși țineau loc de constituție, erau octoate de puterea executivă și nu de parlamentele alese de națiunile Imperiului. Ele conțineau totuși multe principii constituționale și promiteau respectarea dorințelor tuturor națiunilor statului și implementarea egalei îndreptățiri a națiunilor și confesiunilor statului. Bazați pe acest lucru, Iosif Hodoș, dar și alți partizani ai liniei maxime, printre care se distingea Andrei Mocioni, un mare și adevărat Mecena al națiunii române, se situau pe prezumția că Viena trebuie să consulte în primul rând voința acestor națiuni, să o respecte și nu priveau prevederile Diplomei și Patentei înserate de executiv ca ultimul cuvânt în materie. Ei au acționat în sensul modificării dispoziției ordonate de executiv, privind anexarea Banatului, Crișanei, Maramureșului, Partium-ului la Ungaria. Andrei Mocioni și-a retras mandatul de deputat în Dieta Ungarică, afirmând că aici puterea era în mâinile ungarilor, românii nu se puteau manifesta în numele națiunii și din acest motiv a acționat cu dârzenie pentru convocarea Congresului General al tuturor românilor din Imperiu prin care să se atingă sau să se ajungă la instituirea Marelui Ducat Român format din Ardeal, Banat, Bucovina, Partium, Crișana, Maramureș, pe care Viena trebuia să-l recunoască dacă dorea să-și bazeze sistemul de stat pe fundamentul unui adevărat constituționalism care respectă plenar voința națiunilor, această soluție fiind interpretată ca singura opțiune democratică și realistă pentru asigurarea securității statului, în interior și exterior, prin federalizarea etnică. Acest principiu a fost recunoscut și de Iosif Hodoș și de mulți alți lideri ai elitei politice românești. Unii juriști tineri, sincer atașați de mișcarea națională și de țelurile ei majore, au regretat că românii au acționat separat, s-au dus pe rând să trateze cu Viena, iar liderii ardeleni s-au grăbit să convoace Congresul parțial din ianuarie 1861, considerând că prin această acțiune s-a dat o lovitură serioasă din interior eforturilor de a accede la Congresul General și la *Marele Ducat Român*.

Alți lideri nu s-au lăsat descurajați și, plecând de la realitatea etnică națională că toți românii, fie ardeleni, bănățeni, crișeni, maramureșeni, bucovineni, constituiau și trebuiau să constituie, dacă aveau toți conștiința și voința de a fi români și de a acționa ca atare, un tot unitar, o singură națiune politică egal-îndreptățită cu toate celelalte națiuni ale Imperiului federalizat și democratic. În consecință, aceștia au afirmat că forul conducător ales de Congresul de la Sibiu, și anume Comitetul Național Permanent al liderilor ardeleni, nu era numai al ardelenilor, ci al tuturor românilor. Din această perspectivă, unii lideri arădeni s-au adresat membrilor Comitetului Național Permanent, cerându-le să acționeze hotărât și ritmic pentru aprobarea Congresului General și obținerea Marelui Ducat al tuturor românilor. Arădenii s-au adresat și deputaților din Dieta Ungarică, aleși de românii cu drept de vot din Banat, Crișana, Maramureș, Partium, pe care-i considerau la fel, reprezentanți

ai întregii națiuni, solicitându-le același lucru, și anume aprobarea pentru Congres General și Marele Ducat. Ei au trimis în ambele direcții sute de adrese ce urmau să fie semnate de mii și mii de români pentru atingerea țelului și pentru a dovedi că aceasta este dorința fundamentală și generală a națiunii.

Românii bănățeni s-au exprimat zadarnic la Timișoara împotriva anexării lor la Ungaria, iar liderii din Partium, în numele a peste 250.000 de români, au declarat că nu vor să se despartă de frații lor din Marele Principat din Transilvania (Ardeal) și cei din Zarand, Crasna și Solnocul de Mijloc au protestat la Viena contra anexării la Ungaria, cerând reîncorporarea lor la Ardeal și dreptul de a-și alege deputați la Dieta acestuia ce era în curs de convocare. Chioarul face defecțiune, deoarece căpitanul suprem Sigismund Pop era guvernamental pro-maghiar și credea că puteai obține mai multe dacă rămâneai lângă politicienii unguri decât dacă-i urmai pe austrieci, ceea ce în condițiile date constituia o mare eroare de tactică. În Zarand, românii și-au apărat cu onoare și dârzenie interesele și ființa națională, au impus limba română ca limbă oficială în comitat și și-au ales un corp funcționăresc majoritar românesc, așa cum se cuvenea unui ținut cu majoritate etnică românească.

Liderii unguri din zonă, printre care se distingeau Ribitzei Ferenc, conții Kuun László, Bethlen Ferenc, Toldalagi Miklós, contesa Bethlen Camilla, erau siderați că în fruntea comitatului lor a ajuns comite suprem un individ ca Ioan Pipoș care nu respecta legile constituționale maghiare din 1848, ce prevedeau ca acest ținut și tot Ardealul să țină în virtutea *jógyolytanasság*-ului maghiar de Ungaria Mare. Ei pretindeau ca funcționarii comitatensi să obțină de la popor respect față de patria ungară care în concepția lor trebuia să includă în granițele sale tot ce au cucerit Sfântul Ștefan și urmașii săi în vremuri demult apuse. Pipoș era acuzat că lucra, complota pe sub mână, cu cei mai mari inamici ai constituției ungare, clasificați drept elemente care îndepărtează pacea. Desigur, pacea în concepția lor însemna să nu-i conturbe nimeni în asigurarea supremației și puterii politice maghiare. Politica secretească a lui Pipoș urmărea să nimicească legile constituționale ungare, iar conții unguri își exprimă într-o adresă către autoritățile din Pesta indignarea că pe sediul lor comitatens, de parcă numai al lor era menit să rămână în vecii vecilor, flutura și acum acel steag transilvan pe care scria *15 mai 1848*, care, ca zi a depunerii jurământului valah de la Blaj, era o zi odioasă pentru toți maghiarii din Ungaria și Ardeal. Nu era permis în patria maghiară să fie tolerat un asemenea comportament care pășea pe un teren revoluționar și periculos și punca greutate și accent exclusiv pe „masele crude” românești în defavoarea intelectualității fine maghiare, care, ca intelectualitate, era majoritară în comitat. Liderii unguri pretindeau că trebuiau apărate cu dârzenie aceste interese maghiare pentru a le proteja contra „forței crude” valahe. Ioan Pipoș era denunțat ca notar al fatalului Comitet Românesc din 1848 și chiar această calitate demonstra elocvent că era un adversar al sfintelor relații constituționale ungare, că se afla sub influența și dependența adulterilor români și se străduia să facă din comitatul Zarandului un „cuib al fantasmelor românești”, să înlăture elementul maghiar dintr-un loc al Transilvaniei situat aproape și aflat în legătură cu zonele ci muntoase. Era clar că distinșii conți unguri își aminteau cu vădită neplăcere despre zona Munților Apuseni transformată în 1848–1849 într-o mică, dar inexpugnabilă, țară românească pe care, în pofida unor repetate atacuri maghiare, nu au reușit să o cucerească și să o anihileze.

În pofida eforturilor și a documentatelor memorii pe baza dreptului, a proporționalității etnice și a celor mai substanțiale principii constituționale și democratice depuse de liderii naționali adepți ai programelor maxime bazate pe federalizare etnică, pe „clvetizarea” Imperiului, Banatul, Crișana, Maramureșul, Partium-ul rămân în Ungaria, Bucovina este administrată separat într-un Ducat autonom de Galiția, dar românii de aici sunt despărțiți și ei de corpul unitar frățesc, atât de mult dorit și solicitat al Marelui Ducat, obiectiv ce s-a dovedit de neatinș pentru națiune. Iosif Hodoș, Andrei Mocioni, Ioan Pipoș și mulți alții sunt amărâți, siderați, iar comitele suprem al Zarandului se simte, în numele tuturor românilor abandonați din Partium, frustrat, nu numai de deciziile guvernului imperial, Rainer-Schmerling, dar se consideră părăsit chiar de către Comitetul Național Permanent, condus de cei doi președinți, Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu și episcopul Andrei Șaguna, care n-au întreprins acțiuni energice pentru a evita fărâmițarea administrativă a românilor și a-i concentra într-un stat autonom național propriu și unitar. Funcționarii români credincioși programelor românești, care nu acceptau anexarea la Ungaria și legile ungurești din 1848, erau terorizați de ungurii din Crasna, care le amenințau viețile, trăgeau după ei cu puștile, din care cauză unii își angajau paznici să-i apere, alții abandonau posturile sau săreau prin geamuri pentru a se salva când erau atacați.

Dar reproșul legat de abandonarea românilor integrați în Ungaria, de către frații lor ardeleni, era doar parțial justificat, în sensul că nu s-a reflectat în prealabil la acțiuni unitare, ritmice și temeinice, s-au trimis deputați în serii succesive și diferite la Viena, s-a grăbit Congresul parțial ardelenesc, fără să se pună accent și pe cel general. În pofida acestui fapt, câțiva membri ai Comitetului Național Permanent și canonici s-au întrunit în mai 1861, la Blaj, unde au hotărât să se adreseze plenului Comitetului care să decidă ca arhierii Șuluțiu și Șaguna să ceară monarhului aprobarea pentru un Congres General al tuturor românilor din Imperiul austriac, convocat pe baza principiului reprezentativ. Întrucât românii erau constituiți în două biserici, se dorea ca cei doi arhierii, ca președinți ai Comitetului Național Permanent, să acționeze împreună cu episcopii uniți Vasile Erdeli de Oradea, Ioan Alexi de Gherla, Alexandru Dobra de Lugoj, episcopii ortodocși Procopiu de Arad, Mașirevici (sârb) de Timișoara, Kenghelaș (sârb) de Vârșeț (care aveau în eparhii tot majorități etnice românești) și Hackman de Cernăuți, în sensul că urmau să dispună organizarea în fiecare comună ecleziastică alegerea unui delegat la adunarea sau soborul protopopes de care depindea, iar acest for trebuia să aleagă doi delegați la Congresul General, indiferent că erau clerici sau mireni, dar era necesar să se bucure de popularitate, să aibă încrederea poporului și să fie credincioși programului național care va fi definitivat în acest for politic compact și unitar.

Membrii ardeleni ai Delegației Naționale, Ion Rațiu, Iacob Bologa și Ilie Măcelariu, discută cu liderii români din părțile vestice problema Congresului General și a Marelui Ducat, au pledat pentru acesta în fața miniștrilor austriei, dar, până și Anton von Schmerling, un adversar de temut al liberalilor unguri ce doreau să reactiveze dualismul parțial și de scurtă durată din primăvara lui 1848 într-un dualism perfectat și de lungă durată în anii de după 1860, a afirmat că nici sârbii din Croația nu s-au dus la Congresul Național Sârb din Voivodina și i-a sfătuit pe români să renunțe la acest deziderat și să se concentreze pe ceea ce le-a oferit

Diploma și Panteta, adică autonomia Marcului Principat al Transilvaniei (Ardeal) față de Ungaria și de consecințele ce decurgeau din această hotărâre inserată în cele două acte fundamentale de stat ale guvernului Rainer-Schmerling. Când Ilie Măcelariu a citit programul lui Hodoș, în fața a 28 de fruntași concentrați în jurul episcopului Andrei Șaguna, 26 din ei au fost „încântați până la cer” de ideile și principiile exprimate, însă cei mai mulți erau convinși că, tocmai pentru că erau prea democratice și exprimate radical și deschis, nu vor fi aplicate în situația dată. Ion Rațiu bănuia că nu era exclus ca guvernul imperial Rainer-Schmerling să se teamă tot atât de Marele Ducat al tuturor românilor din Imperiu ca și de cea mai puternică partidă politică maghiară, cea liberală, care ca pondere și influență o depășea și pe cea conservatoare și pe cea radicală, nu recunoștea nimic, nici Diploma, nici Patenta, nici Reichsrathul central, milita deschis pentru dualism și perfectarea relațiilor și afacerilor comune austro-ungare prin ministere și comisii parlamentare comune. Or, acest lucru însemna că Viena nu mai era vioara nr. 1 a Monarhiei Habsburgice, că trebuia să se situeze pe același picior de egalitate în problemele și afacerile interne cu Pesta, lucru pe care guvernul Rainer-Schmerling nu-l dorea deloc și lupta cu dârzenie să-l evite. Așa se explică dizolvarea Dietei din Pesta, unde majoritatea o dețineau liberalii dualiști ai lui Deák, supranumit și „a haza bölcse”, „înțeleptul patrici”, deoarece, deși stopat în 1861, reușește după numai câțiva ani să instituie dualismul austro-ungar care a constituit un dublu rău pentru negermani și nemaghiari, locuitorii majoritari ai Monarhiei. În condițiile regimului semiliberal însă, Rațiu reflecta că numai și numai dacă între austriecii devotați arhiducelui Rainer de Habsburg și ministrului de stat Schmerling și liberalii unguri conflictele se vor adânci și mai mult decât până atunci și lucrurile vor evolua spre confruntări militare, iar Viena, aflată din nou cu cuțitul maghiar la gât, va accepta probabil Marele Ducat Român și toate celelalte state autonome negermane și nemaghiare pentru a rezista contra presiunilor Pestei.

Rațiu, Măcelariu, Bologa, dar și alți lideri, fiind realiști, afirmau că miniștrii austrieci aveau nevoie de românii ardeleni ca să-i opună și să-i ajute contra liberalilor unguri, așa cum și românii ardeleni aveau nevoie de sprijinul Vienei pentru a se feri contra centralismului ungar de stat, a evita uniunea Ardealului cu Ungaria, Marele Principat al Transilvaniei fiind ultimul bastion autonom cu majoritate etnică română neintegrat Ungariei, în care sperau, măcar ei, că limba și naționalitatea română își va câștiga pe cale legală drept de cetate. În acest caz, celorlalți români integrați Ungariei nu le rămânea decât să râdă cu un ochi pentru succesul înregistrat de frații lor ardeleni și să plângă cu celălalt că ei, nefiind cuprinși în doritul corp politic unitar, ce constituia un obiectiv de neatins, nu se bucurau de drepturi legale de asemenea anvergură. Aceiași lideri români ardeleni au intuit însă, tot cu mult realism, că dacă pe viitor austriecii și ungurii vor uita de conflictele dintre ei și se vor alia, românii vor fi din nou sacrificați și-și vor vedea drepturile prefăcute în praf și scrum. Realismul și intuiția de care dădeau dovadă lideri de talia lui Rațiu, Măcelariu, Bologa, oameni maturi și experimentați în politică (primii doi fiind tribuni în Războiul Național româno-maghiar pentru Ardeal din 1848–1849, al treilea însoțindu-l pe Șaguna la tratativele cu monarhul), era explicabil, dat fiind trecutul lor național, călirea în lupta de decenii pentru apărarea și afirmarea drepturilor legitime ale poporului român. Gândirea și acțiunea

lor politică se încadrează în acțiunile de aceeași anvergură a unor mari lideri slavi, ca, de pildă, cehii Frantisek Palacky, Rieger, croatul Ogarev-Ostrojinski, slovacul Hurban, polonezul Smolka și mulți alți conducători maturi ai națiunilor negermane și nemaghiare din imperiu.

Este uimitor însă să constăți că unii tineri juriști, proaspeți absolvenți ai Facultăților de Drept din Imperiu dădeau dovadă de același spirit viu, abil, concret și realist, știind să întrevadă, să intuiască peste sau printre contradicțiile de moment dintre unguri și austrieci esența lucrurilor și direcția în care se îndreptau evenimentele politice. Ioan Maniu vedea limpede și afirma că nu trebuia să te lași înșelat de unele conflicte dintre Viena și Pesta, deoarece Austria, de când există și până ce va exista, s-a bazat și se va baza pe elementul aristocratic și nobiliar și tocmai din acest motiv dinastia și Austria se vor comporta exact ca părintele din Biblie cu fiul său rătăcitor ce s-a întors pocăit la casa părintească. Tânărul jurist nu-și făcea iluzii, scriind unchiului său, Simion Bărnuțiu, aflat la Iași, că va sosi timpul – și nu era departe – când tatăl din Viena se va împăca cu fiul aristocrat din Pesta, îl va ierta și primi cu brațele deschise în casa bogăției și puterii, împărțind cu el competențele și atribuțiile administrative de stat în defavoarea celorlalte națiuni din imperiu. Ioan Maniu era necăjit și cătrănit că a căzut dezideratul Congresului General și al Marelui Ducat și afirma că pe lângă Austria și politica ei de un pas înainte și doi înapoi, el nu-l va ierta niciodată pe Barițiu – deși îi respecta activitatea publicistică – care în înțelegere cu Șaguna și alți lideri s-au hotărât să acționeze numai pe linia strămtă ardeleană, blocând astfel și din interior acțiunea unitară română.

Problema era că mulți lideri ecleziastici și laici – chiar cei ce s-au angajat să sprijine linia programatică maximală – au realizat că nu aveau nicio șansă pe această direcție, s-au reorientat și, împreună cu aripa care de la bun început s-a situat strict pe ceea ce permiteau prevederile Diplomei și Patentei, au acționat în direcția minimală trasată încă în mai 1848, la Blaj, și au părăsit-o pe cea maximală formulată la 25 februarie 1849 și în celelalte petiții ce au urmat-o până în ianuarie 1851. După Congresul din ianuarie 1861 și demersurile întreprinse de delegațiile naționale de la Viena care au tratat cu monarhul și miniștrii austrieci, se părea că mișcarea ardeleană era aproape de atingerea țelului, deoarece Viena elaborează un decret pentru convocarea unei Diete democratice la Alba Iulia, menită să legifereze egală îndreptățire a națiunii, confesiunilor și limbii române din Marele Principat al Transilvaniei. Guvernul condus de contele Mikó consideră decretul ilegal, refuză să-l publice și să-l aplice, invitând monarhul să reconvoace Dieta Ungariei, singurul for legal unde putea fi reprezentat Ardealul în virtutea legilor din 1848, pe care monarhul era invitat să depună jurământul și să le revalideze de urgență pentru a fi aplicate în viața publică de stat.

Monarhul și consilierii lui de stat din Viena – deci înșiși miniștrii austrieci – sunt criticați că încurajează „masa crudă și brută” și pe agitatorii ei, deci pe românii valahi, împotriva celor „îndreptățiți”, deci contra nobililor unguri care se considerau încă, în virtutea unor privilegii și drepturi prăfuite, bazate pe sabie și cucerire, singurii îndreptățiți să reprezinte patria maghiară, din care trebuia să facă parte Ardealul, teritoriul de răsărit al Ungariei Mari, al guvernului și parlamentului ungar și nu al regelui purtătorul de drept al Coroanei Sfântului Ștefan dacă jura să revitalizeze legile din 1848 sancționate de unchiul său Ferdinand de Habsburg. Era

același limbaj și mesaj politic transmis de fosta Dietă din Pesta, de comitetele comitatense cu majorități liberale maghiare, de ungurii din Crasna, Zarand, Chioar, Solnocul de Mijloc, Banat, Ardeal. Pe sub mână, încă în decembrie 1862, se duc tratative de împăcare, se tatonează terenul compromisului între monarh și fostul cancelar aulic al Ungariei, Appónyi György, care urmărea ca pe trunchiul autonomiei istorice a Ungariei să fie altoite și recunoscute legile centralizatoare din 1848, ca bază a înțelegerii dintre Ungaria istorică și Austria istorică ce urmau să-și reglementeze și afacerile comune, declarate legale și obligatorii și în 1848, dar suspendate din cauza conflictului între stăpâni survenit în octombrie 1848. Guvernul imperial Rainer-Schmerling află de tratative, și fiind antidualist, pune piciorul în prag, destituie tot prin monarh, pe care încă-l influențau mai puternic decât ungurii pe Mikó, baronul Kemény demisionează și în locul lor sunt numiți contele Ludovic Folliot de Creneville, guvernator, și Nádajdi Ferenc, cancelar aulic al Marcului Principat al Transilvaniei, dispuși să acționeze în continuare pe baza Diplomei și Patentei, împotriva liberalilor unguri centraliști care prin intermediul lui Appónyi au tatonat impunerea programului lor pașoptist și împăcarea cu Austria în condițiile puse de ei. Eșecul ungar a fost un noroc, o mare oportunitate pentru românii ardeleni, care și-au văzut deschise căile spre convocarea unei Diete democratice a Transilvaniei și legiferarea egalei îndreptățiri a națiunii, confesiunilor și limbii române¹.

Viena s-a bazat pe românii ardeleni, pe croați, pe cehi, dar și pe conservatorii unguri, împreună cu care s-au consultat și în elaborarea Diplomei care revitaliza situația juridică și poziția clasică a Ungariei în Imperiu, așa cum era în 1847, deci fără structurile și legile din 1848. În fruntea Cancelariei Ungariei se afla contele Forgách Antal, și șeful Consiliului Locumtenențial al Ungariei era locumtenentul conte Pálffy Móric, comiții supremi liberali și pașoptiști au fost înlocuiți cu administratori comitatensi loiali conservatorilor, monarhului, cabinetului Rainer-Schmerling, Diplomei și Patentei, cele două acte fundamentale elaborate de acest regim. Românii abandonați și uitați de Diplomă, de Patentă, de monarh și de guvernul imperial au primit totuși, la nivelul administrației locale de stat din provinciile trasate și recunoscute, unele drepturi legate de folosirea limbii române în comunitățile unde trăiau majorități etnice românești. Nu credem că pentru liderii

¹ Despre această problematică vezi: *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente*, vol. III (30 iulie 1859 – 26 februarie 1861), volum întocmit de Simion Retegan (coordonator), Dumitru Suciu, Mădly Loránd, Mirela Andrei, colaborator: George Cipăianu, București, 2006; *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente*, vol. IV (27 februarie 1861 – 18 septembrie 1861), volum întocmit de Simion Retegan (coordonator), Dumitru Suciu, Mădly Loránd, Mirela Andrei, București, 2007; *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente*, vol. V (19 septembrie 1861 – 24 septembrie 1862), volum întocmit de Simion Retegan (coordonator), Dumitru Suciu, Mădly Loránd, Mirela Andrei, Daniela Deteșan, București, 2008; S. Retegan, *Reconstrucția politică a Transilvaniei în anii 1861-1863*, Cluj-Napoca, 2004; Dumitru Suciu, *Congres General al românilor din Monarhia Habsburgică obiectiv de neatinș la începutul regimului semiliberal al lui Schmerling*, în *Studii istorice privind relațiile româno-ungare*, volum îngrijit de Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române, Cluj-Napoca, 2010, p. 161-182; Idem, *Câteva reacții și opinii românești împotriva anexării Partium-ului la Ungaria în anii 1860-1861*, în *Națiune și europenitate. Studii istorice. În onoare magistri Camilii Mureșanu*, volum îngrijit de Nicolae Edroiu, Susana Andea, Șerban Turcuș, București, 2007. Despre geneza dualismului austro-ungar vezi Dumitru Suciu, *Antecedentele dualismului și lupta națională a românilor din Transilvania între 1848-1867*, București, 2000.

ce sprijineau programele maximele acest lucru a constituit o consolare, dar, oricum, era un drept care trebuia folosit în vederea afirmării limbii și naționalității române din Ungaria Coroanei Sfântului Ștefan, măcar la acest nivel local. În 14 octombrie 1862, comitatul Carașului făcea cunoscută Sedrici comitatense, vicecomiților și juzilor instrucțiunea Consiliului Locumtenențial din Buda, elaborată în 15 septembrie 1862, privind dispoziția monarhică de a fi respectată doleanța românilor din Ungaria de a fi adoptată limba română și în comunitățile cu majorități etnice românești. Era necesar ca pentru stabilirea exactă a acestor comunități să se folosească tabelele statistice oficiale, iar dacă în comunitățile mixte se iveau certuri și dificultăți, trebuia să se facă apel la juzii cercuali. Dacă nici la acest nivel diferendele nu erau aplanate, urmau să intervină autoritățile comitatense pentru a elabora o hotărâre. În caz că și aceasta era contestată, s-a dispus ca adoptarea limbii oficiale la nivelul comunităților în cauză să fie decis definitiv prin votul locuitorilor, cu drept de vot, dar exercitarea operațiunii în sine, deci a votării, să se facă sub supravegherea juzilor cercuali pentru a evita ciocnirile violente, neregulile, anarhia, cu scopul ca totul să se facă în liniște și în limitele stabilite de ordonanțele autorităților (Doc. 23).

Directivele sau ordonanțele benefice pe hârtie trebuiau însă să prindă viață pe teren, în teritoriu, ca să nu rămână în faza de intenție sau să constituie doar formule frumoase și promițătoare, dar de nimic dătătoare în practica vieții publice. Pe acest teren, mișcarea națională s-a înscris într-o luptă politică legală, permanentă și susținută, pentru a învinge adversarii din administrația locală de stat care nu erau deloc încântați de asemenea ordine și căutau să le facă pierdute și uitate. Din această confruntare, au rezultat anumite câștiguri pentru români în anumite locuri, dar și înfrângeri și dezamăgiri în altele. Astfel, vicecomitele Hajdú Lajos de la Oradea i-a raportat locumtenentului regal de la Buda, contele Pálffy Móric, că el a publicat hotărârea cezaro-regală din 27 iulie 1862, privind folosirea limbii române, transmisă prin adresa Consiliului locumtenențial ungar din 15 septembrie 1862, care i-a parvenit în 23 septembrie. Vicecomitele a dat-o publicității, spre a fi aplicată corect, în 7 octombrie 1862. La data redactării raportului către superiorul său de la Buda, 27 mai 1863, Hajdú Lajos constată că aplicarea înaltei instrucțiuni nu s-a lovit de niciun obstacol în comitatul său și a fost pusă în aplicare în localitățile Vintere, Holod, Rogoz, Tinăud, Peștiș, Aușeu, Luncșoara, Gherghic, Groși, Tăut, Bratea, Bucium, Bulz, Bânlaca, Ponoară, Daniș, Vadu Crișului, Topa de Criș, Suncuiuș, Birtin, Borod, Bezana, Borozei, Boroșneu Mic, Cetea, Valea de Jos, Cornișel, Brusturi, Fonău, Gepiș și Vășad. Vicecomitele credea că aceste rezultate concrete nu s-au datorat atât presiunilor sau emanației voinței populare din aceste comunități, cât, mai ales, acțiunilor concertate și amenințătoare efectuate de unii intelectuali români, inclusiv pe calea publicității și a presei și chiar în ziarul guvernamental „Concordia” (Doc. 184).

Ultima aserțiune este doar parțial adevărată, întrucât documentele de epocă, publicate în volumele anterioare, atestă faptul că juzii, jurații din antistiile comunale, cantorii, curatorii, feții bisericești, țăranii din sate erau structural atașați de limba și „legea” românească, prin care ei înțelegeau deopotrivă credința și naționalitatea, doreau ei înșiși o „crăime română”, s-au exprimat deschis și cu bucurie pentru adoptarea limbii române în afacerile comunale și și-au declarat, punând semnul crucii în dreptul numelor scrise de notari, preoți și dascăli, protestul și amărăciunea

față de anexarea Banatului, Partium-ului, Crișanei și Maramureșului la Ungaria. Faptul că energiile naturale și simple ale poporului erau dirijate și concertate de intelectualitatea lui laică și ecleziastică era benefică pentru mișcarea națională, dar autoritățile credeau sau doreau să creadă că poporul român era sau trebuia să fie mereu pașnic, liniștit, supus lor, și dacă își ridică vocea și se manifesta prea zgomotos și deschis, totdeauna puneau vina pe accii „bujtogátó” (agitatori) intelectuali care-l ațâțau și îl influențau să conturbe liniștea publică.

Vicecomitele Hajdú Lajos avea însă probleme și cu cei de naționalitatea lui. El făcea parte din corpul funcționăresc loial conducerii conservatoare ungare, care colabora cu regimul imperial, pe când liberalii unguri declarau că toate actele acestuia erau „*tabula rasa et fixio juris*”, singurele legi și structuri legale fiind cele din 1848 care în virtutea continuității de drept maghiar trebuiau imediat puse în aplicare. În consecință, compatrioții săi liberali pașoptiști îi etichetau pe funcționarii unguri colaboraționiști trădători de patrie maghiară, îi boicoteau și le puneau în față numeroase piedici. Însuși vicecomitele se simțea terorizat, alături de ceilalți subalterni comitatensi, de atmosfera creată de partizanii regimului din 1848. Hajdú Lajos îl înștiința pe locumtenentul regal, contele Pálffy Móric, că în comitat s-a răspândit o agitație puternică inițiată de ungurii antiguvernamentali, concentrați în jurul contelui Haller Sándor, care era formal încă comite suprem. Chiar unii funcționari comitatensi și orășenești erau partizani ai contelui Haller și împreună cu acesta și ceilalți adepți ai lui au afirmat că guvernarea comitatului va fi preluată în curând în întregime de partida condusă de acest aristocrat. Adepții lui și multe alte persoane antiguvernamentale țineau consfătuiri politice suspecte și ilegale în casa avocatului Gyalokay Antal și au hotărât să-l pensioneze pe vicecomitele Oláh Mathyás ca să-l pună în locul acestuia pe omul lor, și anume pe Homlóssy Antal, după care vor elibera din funcții și pe alți unguri compromiși, pe notarul Tokady Lajos și pe unii juzi primi comitatensi. Aceste instigări și multe alte acte și manifestări asemănătoare au alterat buna dispoziție a funcționarilor loiali amenințați, care nu mai sunt capabili să gândească calm, nu mai au tragere de inimă să-și îndeplinească îndatoririle oficiale, deoarece se tem de ceea ce avea să se întâmple cu ei dacă această partidă liberală maghiară va prelua întreaga conducere a comitatului.

Deși contele Haller Sándor este încă comite suprem în mod formal, toți funcționarii loiali guvernului se tem că acesta va prelua efectiv întreaga putere și conducere a comitatului. În schimb, toți ungurii antiguvernamentali speră să se întâmple tocmai acest lucru și ei să fie reasezați în funcțiile înalte din comitat. Ei umblă mândri, cu capul ridicat, agită în continuare lucrurile și tulbură dispoziția funcționarilor loiali și pașnici. Vicecomitele Hajdú Lajos îi trimite contelui Pálffy Móric declarațiile consilierului orășenesc de la Oradea, Ille János, și a judeului cercual comitatens Brânduș Döme, pentru a-i demonstra că instigările la care face referire sunt reale și că există într-adevăr un plan elaborat de ungurii cu tendințe antiguvernamentale. Gyalokay Antal afirmă deschis că vor surveni din nou schimbări, că Haller Sándor le-a și propus deja pe când își va asuma guvernarea comitatului împreună cu corpul funcționăresc pașoptist demisionat. Locumtenentul regal de la Buda este rugat de vicecomitele Hajdú Lajos să-i scoată pe funcționarii loiali din situația grea și îngrijorătoare în care se află, să infirme posibilitatea ca

Haller János să-și ocupe efectiv postul de comite suprem și să-l elibereze din postul său formal de comite suprem, pentru a se institui liniștea și siguranța în comitat. Hajdú îl asigură pe contele Pálffy că nu dorea pentru sine postul de comite suprem și n-ar fi în interesul său personal eliberarea din funcție a contelui Haller Sándor, dar este convins că spre binele guvernului și liniștea funcționarilor lui, acesta nu trebuie să fie lăsat să ia în mâinile lui puterea efectivă în comitat, deoarece acest lucru duce direct la întărirea partidei antiguvernamentale maghiare (Doc. 66). Asemenea situații încordate au apărut în mai toate comitatele Ungariei și Transilvaniei, ceea ce demonstrează că partida liberală ungară pașoptistă săpa adânc – încă din acești ani – la bazele regimului imperial austriac al Diplomei și Patentei, sprijinit de partida conservatoare maghiară, ce avea în vârful piramidei din Ungaria pe cancelarul aulic Forgách Antal de la Viena și pe locumtenentul regal Pálffy Móric de la Buda și în Ardeal, pe cancelarul aulic Nádasdy Ferenc din Viena și guvernatorul Ludovic Folliot de Creneville din Cluj.

Problematica folosirii limbii române ca limbă oficială nu s-a desfășurat liniar și liniștit în toate locurile. Poliția regală din Pesta a făcut cunoscut Prezidiului Locumtenenței regale ungare că, în nr. 90 din 22 noiembrie 1862 din ziarul „Concordia”, a apărut sesizarea, de fapt, plângerea, că în comitatul Aradului, cererile redactate în limba română și anexele acestora: obligațiuni, contracte, inventare, adeverințe nu sunt rezolvate și soluționate. De multe ori, acestea sunt retrimise notarilor din localitățile de unde au fost expediate cu indicația ca acestea să fie redactate numai în limba maghiară oficială comitatensă, cu specificarea clară că, fiind scrise într-o limbă străină – cea română –, actele respective nu pot fi luate în considerare. Cel care a semnat și a semnalat această situație era avocatul Popovici Ioan din Arad. Oficialii de la Poliție îl roagă pe locumtenentul ungar să-l convoace pe avocat la Buda pentru a dovedi că afirmațiile lui sunt veridice și adevărate și să-i anunțe dacă el însuși a fost înștiințat și are cunoștință despre asemenea cazuri survenite după emiterea ordinului prealabil privind folosirea limbii române. De fapt, de la nivel înalt, contele Forgách Antal îi trimitea contelui Pálffy Móric de Erdőd petiția elaborată de câțiva preoți, învățători și fruntași locali români din comitatul Aradului și înaintată monarhului, în care se plâng că administratorul comitatului prin actele lui discreționare împiedică folosirea limbii române și se roagă ca în fruntea comitatului să fie numit un comite suprem român. După părerea contelui Forgách Antal, locuitorii români erau mulțumiți și decenți în privința revendicărilor naționale, în sensul că se bazau tocmai pe biletul imperial de mână din 27 iulie 1862. Cancelarul ungar îi cere lui Pálffy Móric să verifice situația pe teren și dacă acuzele aduse de români la adresa administratorului și a altor funcționari comitatensi erau adevărate, să dispună încetarea imediată a acestor abuzuri. Totuși, deși aparent bine intenționat, cancelarul Forgách îl îndeamnă pe Pálffy ca, dat fiind faptul că semnatarii petiției române sunt simpli preoți, învățători de sate și țărani care nu știu să scrie, ar fi util să afle când și cum a apărut această nouă petiție română, deci cine se află în spatele ei, și să-i facă cunoscut lucrul. Dar până la înștiințarea monarhului în această chestiune, Forgách recomandă să se acționeze în mod hotărât pentru curmarea acestor instigări care alimentează o continuă agitație (Doc. 20, 75).

Contele Forgách Antal îi comunică și îi trimite contelui Pálffy un memoriu mai nou al avocatului Philimon Lajos, împuternicitul comunității românești din Sâmbăteni din comitatul Aradului, ce se bazează pe biletul imperial cunoscut, în care se revendică înlăturarea boicotului și a împiedicării folosirii limbii române și demersurile „presupus arbitrare” ale corpului de funcționari comitatensi. Aceste practici au fost semnalate încă din 1862, într-un memoriu către monarh care a fost remis cu decizia olografă din 27 iulie 1862, preluată în scrisoarea din 13 octombrie și în ordinul aulic din 20 august către Consiliul locumtenențial al Ungariei. În consecință, contele Pálffy este însărcinat să efectueze o investigație severă, nepărtinitoare, să obțină rezolvarea plângerilor dacă acestea vor fi găsite adevărate, în spiritul hotărârilor menționate (Doc. 145). Unele foruri administrative și judecătorești se bazau pe unele dispoziții oficiale care prevedeau că la nivelul lor limba oficială era limba Ungarici, deci cea maghiară. Astfel, președintele Tribunalului cambial din Arad s-a plâns forurilor superioare că vicecomitele Iosif Hodoș și-a redactat înștiințările sale oficiale în limba română, care nu era limba Tribunalului, ci cea maghiară, potrivit unui ordin aulic din 3 septembrie 1862. Vicecomitele a fost somat să-și explice fără întârziere atitudinea în această chestiune. Ioan Pipoș i-a explicat contelui Pálffy că, până la acea dată, Iosif Hodoș a fost prea ocupat cu problemele urgente ale recrutării și alte chestiuni și n-a avut timp să-și prezinte motivația. Pipoș i-a precizat lui Pálffy că actul oficial redactat în limba română de Hodoș a fost expediat la Arad, în 21 august, iar ordinul aulic în privința limbii, întocmit la 3 septembrie, a fost trimis de Consiliul Locumtenențial ungar doar în 15 septembrie 1862. Întrucât corespondența vicecomitelui Hodoș cu Tribunalul cambial din Arad s-a consumat înainte de emiterea înaltelor dispoziții menționate, comitele suprem Ioan Pipoș îl înștiința pe Pálffy că a renunțat să intervină sever împotriva lui Hodoș (Doc. 73).

Într-o adresă către Pipoș, Iosif Hodoș explică de ce într-o scrisoare a sa din 21 august 1861 către Tribunalul cambial regal din Arad a folosit limba română. Amândoi știau faptul, ajuns de notorietate publică, că iubitul comitat al Zarandului a decis în ședința publică din 28 martie 1861 ca limba română să fie limbă oficială și de procedură în interiorul administrației publice și în justiție, în contactele oficiale reciproce, în adrese, cereri oficiale și memorii referitoare la acest comitat. Această decizie pe care Hodoș o considera justă și legală a fost însușită în adunarea comitetului comitatens din 2 iulie 1861, fapt aprobat de forurile superioare, cu precizarea și adăugarea că și limba maghiară trebuie păstrată ca oficială. În consecință, Hodoș a considerat ca o datoric sfântă să aplice hotărârile comitatului Zarandului, până când acestea nu vor fi casate de altă adunare generală comitatensă sau de ordonanțele venite din locurile mai înalte. Acestea au invalidat și casat deciziile comitatului Zarandului prin ordinul aulic din 3 septembrie și cel al Locumtenenței regale ungare din 15 septembrie, sosite în Zarand doar în 28 septembrie, deci cu o lună și șapte zile după adresa sa română din 21 august. Hodoș pretinde că, după ce în 10 noiembrie ordinul aulic a fost anunțat funcționarilor convocați într-o ședință extraordinară, el n-are nimic să-și reproșeze, ci, dimpotrivă, se laudă că a respectat precis și fidel spiritul actelor oficiale (Doc. 80). Se pare că interpretarea sensului sau a spiritului numeroaselor acte oficiale era adeseori contradictorie și recepționată diferit de funcționarii unguri și români din teritoriu.

Distanța, discrepanța dintre unele hotărâri de sus și aplicarea lor în jos, pe teren sau teritoriu, interpretările divergente și controversale recepționate și manifestate au fost explicate și de avocatul Partenie Cosma, care și-a asumat paternitatea și responsabilitatea pentru toată litera din *Correspondența din Beiuș din 1 martie 1863*, apărută în nr. 17 al „Concordiei”. Avocatul român s-a bazat pe ordinul monarhic din 1862 care a recunoscut și a dispus pe baza principiului majorității și comunității ca limba majorității locuitorilor să devină limba oficială a acestor comunități. Dregătorii trebuiau să stabilească majoritățile după tabelele oficiale de conscripții și impozite. În mod practic însă, pe teren, limba din comunități a devenit o satiră și o jucărie în mâinile unor notari și a câtorva funcționari care nu executau ordonanța monarhică și nici nu doreau să o înțeleagă sau să-i pătrundă sensul. Cosma se declară român preocupat de interesele naționalității române și, în toate localitățile în care a umblat din ținuturile Beiușului, intelectuali și unii români mai pricepuți din popor se plâneau că funcționarii comitatensi și juzii cercuali trimit în satele lor doar acte redactate în limba maghiară, iar notarii – cu puține excepții – lucrează tot numai ungurește.

Această situație este folosită și exploatată de inamicii guvernului imperial care atunci când vor să amăgească poporul și să-l atragă de partea lor, le ziceau românilor că orice drepturi primesc de la împărat acestea se transformă în nimic, în praf și scrum, deoarece funcționarii lui nu le realizează și nu le duc la îndeplinire. 60 de fruntași români din ținutul Beiușului, care sunt de fapt conducătorii naturali ai poporului, l-au înputernicit să redacteze o petiție generală îndreptată contra funcționarilor comitatensi refractari la dispoziția imperială și să ceară adoptarea unor măsuri aspre pentru ca prevederile acestui act important să fie executate întocmai în teritoriu. Avocatul nu a trimis petiția, sperând că dregătorii care cunoșteau dorințele locuitorilor români și sentimentul general de care erau animați se vor îndrepta și se vor conforma. Din acest motiv, Cosma s-a mulțumit să apeleze la opinia publică prin corespondența menționată. Cosma protestează solemn însă împotriva aserțiunii partidei opoziționiste maghiare care în organul său de presă, „Bihorul”, l-a acuzat că a incitat poporul la răscoală, iar pe românii din Ungaria, un popor credincios și loial monarhului, i-a acuzat că au tendințe anarhice și răsturnătoare. A-ți apăra drepturile nu înseamnă însă răscoală sau incitare la insurecție, ci intrarea pe calea legalității, iar dacă funcționarii nu se vor conforma, petiția la forurile superioare va fi până la urmă trimisă. Cât despre „guvernul” comitatens, dacă acesta este nemulțumit de atitudinea și acțiunile lui, n-are decât să-i aplice procedura pe calea legii, pe care Partenie Cosma o aștepta cu conștiința liniștită (Doc. 225).

Locumtenentul regal al Ungariei, Pálffy Móric, i-a raportat cancelarului aulic ungar Forgách Antal de Ghymes și Gács, consilier intim real și camerar, cavalier al Ordinului Sfântului Ștefan, că a primit o scrisoare privată de la comitele suprem al Hunedoarei, baronul Nopcea Ferenc, care-l înștiința că în comitatul Zarandului există simptome ale românismului exagerat. Fiind prevenit, a acționat efectiv pentru înfrânarea acestor simptome și pentru consolidarea unei orientări mai realiste în comitat, ordonând personal comitelui suprem Ioan Pipoș să interzică folosirea culorilor românești, să revină la culorile de dinainte pentru indicatoarele de drum și cele ale localităților. În consecință, poate afirma liniștit că îngrijorările exprimate de baronul Nopcea sunt risipite, cu atât mai mult cu cât manifestările și tendințele

ultraromânești s-au domolit serios după sosirea unui ordin înalt de la Cancellaria aulică a Ungariei în problema limbii oficiale (Doc. 42). De fapt, baronul Nopcea a prevenit Viena despre simptomele exagerate ale românismului din Zarand. Conducerea românească a comitatului Zarand a înlocuit indicatoarele localităților și de drum vechi cu altele noi care purtau inscripții cu litere roșii și galbene, numai în limba română, iar lucrurile au mers atât de departe încât stâlpii care susțin indicatoarele sunt vopsiți în roșu, galben și albastru, aproape în întreg cuprinsul comitatului. Faptul n-ar merita atenție, dacă s-ar fi comis într-o vreme pașnică, fără diferite tendințe, însă în condițiile date, lucrurile prezintă interes datorită faptului că centrul elementului românesc este fixat tocmai în comitatul Zarandului și întărindu-se nepermis de mult a luat o atitudine oficială împotriva culorilor legale ale patriei ungare. Dacă lucrurile nu vor fi stopate, asemenea manifestații periculoase se pot extinde ușor în jurisdicțiile vecine, spre prejudiciul administrației și al Ungariei, iar primul vizat era comitatul vecin, Hunedoara, aflat în contact zilnic cu Zarandul. Pe de altă parte, trebuie mare atenție la împrejurarea că exact culorile comitatului Zarand au fost proclamate solemn ca fiind culorile oficiale ale României adoptate în Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești. Era evident că acele culori expuse în comitatul Zarand pot fi ușor considerate și interpretate ca un atașament față de un stat nerecunoscut legal de monarh, iar prin atașamentul deschis afișat de comitat se inocula ideea că Zarandul nu se consideră ca făcând parte și fiind supus Coroanei Ungariei, ci ținea de România cu care s-a și unit prin aceste culori identice.

Consiliul Locumtenențial al Ungariei nu trebuie să tolereze aceste culori în interiorul țării, ci să le interzică, deoarece mai sunt jurisdicții cu majorități etnice românești în care aceste culori nu s-au introdus, ci sunt respectate cele ale patriei ungare. Comitatul Zarandului este cunoscut ca un opozant împotriva realipirii la Ungaria, iar instituirea culorilor roșu, galben și albastru este un indiciu că această jurisdicție se împotrivește încă realipirii. Baronul Nopcea afirmă că, date fiind aceste manifestări, loialitatea afișată de români față de monarh nu este sinceră, este o prefăcătorie prin care se urmărea obținerea unui statut politic, care la prima ocazie va evolua spre a da mâna și a se uni prin culorile desemnate cu Moldova și Țara Românească, deja unite. O dovadă despre această tendință o constituie faptul că la o petrecere dansantă organizată de dregătoria românească a comitatului Zarand, în Boița, la școala romano-catolică, portretul mărîtului rege Ferdinand al V-lea a fost dat jos de pe perete unde a fost pus portretul voievodului Țării Românești, Mihai, căruia i-au fost puse coroane de flori. La această serată s-au cântat cântece românești de război, tabloul monarhului Habsburg a fost pus jos, într-un colț, în fața lui s-au pus lumânări aprinse și i s-au adresat expresii vulgare și nepoliticoase. Baronul Nopcea insistă ca aceste manifestări să se facă cunoscute monarhului Francisc Iosif I, pentru ca acesta să fie bine informat și să dețină date sigure despre fidelitatea și loialitatea românească (Doc. 354, vol. V).

Un înalt funcționar aulic ungar de la Viena, pe nume Somos, i-a comunicat locumtenentului ungar de la Buda că, după datele ce i-au fost comunicate, rezultă sistarea îngrijorărilor legate de acțiunile comitelui suprem Ioan Pipoș din Zarand și despre aplicarea și îndeplinirea ordinelor trimise în acest ținut. Totuși, la el au ajuns și înștiințări și date recente care iarăși provoacă suspiciuni că rapoartele

comitelui suprem în cauză nu sunt demne de o totală încredere. Astfel, era clar că stâlpii și tăblițele cu culorile Țării Românești, roșu, galben și albastru, din comitatul Zarandului au fost demontate la ordinul Consiliului Locumtenențial al Ungariei, dar n-au fost înlocuite cu culorile patriei ungare, ci cu culorile negru-galben pe care s-au așezat inscripțiile germane din vechiul sistem al lui Alexander von Bach: Bezirk Körösbánya (cercul Baia de Criș), Kreiss Broos (Plasa Orăștie), Land Siebenbürgen (Țara Transilvania), la fel procedându-se și la denumirile localităților. Încă un fapt suspect de lipsă de loialitate față de patria ungară constă în nesocotirea instrucțiunilor comisiei de reanexare a Partium-ului la Ungaria, deoarece pe linia graniței dintre Transilvania și comitatul Zarand n-au fost așezate niciun fel de tăblițe și semne, de parcă ținutul nu aparține Ungariei, ci se află încă în Transilvania. Situația la fața locului era de așa natură, încât românii din comitatul Zarandului, imediat după proaspăta reanexare la Ungaria, văd inscripții care indică fals și tendențios împărțirea teritorial politică germană din regimul neoabsolutist apus și nu pe cea la zi a Ungariei. Populația românească poate vedea în persoana comitelui lor suprem Ioan Pipoș un funcționar care în pofida poziției, a dregătoriei și demnității ce rezultă din aceasta, poartă straie țărănești românești, ceea ce era alt semn că nu se supune ordinelor superioare, ba chiar adoptă o opoziție fățișă contra regimului pe care-l irită și-l tracasează în diferite feluri. Era clar că Ioan Pipoș se nutrea și se întărea mereu „în speranțele și așteptările sale morganatice” (deci din simptomele românismului exagerat), fapt care era periculos și prejudicia patria ungară, deoarece asemenea atitudini puteau avea un efect imediat și asupra românilor din comitatele limitrofe. Somos l-a informat pe contele Pállfy Móric despre atitudinea comitelui suprem român, care mai degrabă eludează ordinele și instrucțiunile superioare decât le aplică în teritoriu, cu scopul de a-l determina pe locumtenentul regal să supravegheze cu strictețe activitatea oficială a despozenitului Ioan Pipoș (Doc. 135).

În pofida frustrărilor resimțite mai ales de fruntașii românilor abandonați și anexați Ungariei, totuși regimul semiliberal imperial Rainer-Schmerling, după ce i-a înlocuit pe comiții supremi unguri liberali din Ungaria și Transilvania cu administratori unguri, fideli guvernului, conduși direct de echipa conservatoare de elită Forgács-Pállfy-Nádasdy-Creneville, a acordat drepturi politice românești la niveluri diferite și a numit și funcționari români în diferite funcții centrale sau locale. Astfel, Teodor Serb, care în actele oficiale apare cu numele maghiar Szerb Tivadar, era atașat și programelor politice românești, dar deținea și funcția de vicecomite al Carașului și mai apoi de comite suprem al comitatului Aradului. Teodor Serb a fost abil și diplomat și a știut cum să folosească ambele sale calități atât în favoarea regimului, cât și în interesul națiunii române pe plan local. Vicecomitele Carașului i-a raportat locumtenentului regal al Ungariei că, dintr-un număr al „Concordiei”, a aflat că va fi mutat ca administrator în comitatul Aradului și în locul lui va fi numit ungurul Makay. În calitatea lui de vicecomite se simte obligat să-l informeze despre agitațiile din comitatul Carașului și despre modalitatea de a le domoli, de a asigura liniștea și siguranța publică în comitat. Szerb Tivadar a fost informat din surse sigure că Rácz Athanász (Atanasie Radu), primul vicecomite al comitatului Caraș și Vlád Alajos (Aloisie Vlad), asesor la Tribunal, care erau pe drept nemulțumiți că n-au fost luați în considerare la numirea în

funcția respectivă, au inițiat în colaborare cu episcopul greco-catolic din Lugoj, Alexandru Dobra și canonicii lui, într-o ședință secretă, o acțiune în patru faze, și anume: în primul rând vor protesta împotriva numirii administratorului Carașului din rândurile ungarilor și nu al românilor majoritari unde va fi atacat și Makay. Al doilea pas va fi făcut printr-un memoriu adresat lui Pállfy ca locumtenent regal, dar și lui Forgách în calitate de cancelar aulic al Ungariei. A treia acțiune era planificată să se consume sub forma unei petiții la guvernul imperial, și, a patra, să fie înaintat chiar monarhului, poate chiar de către o delegație aleasă de românii din Caraș, toate având un singur scop, și anume ca după ce el va fi mutat la Arad, administratorul Carașului să fie numit dintre români și nu dintre unguri. Szerb Tivadar trimite acest raport, deoarece simte nevoia să-și îndeplinească obligația oficială ce decurgea din funcția deținută și face cunoscută situația și atmosfera din comitatul contelei Pállfy Móríc (Doc. 88). De fapt, raportul este astfel constituit și prezumtivele acțiuni succesive ce urmează a fi îndeplinite descrise ca fiind de natură să creeze agitații, nelinești, chiar tulburări, încât Teodor Serb să determine regimul să numească un român în fruntea Carașului, deoarece acest lucru este chiar în interesul guvernului de a asigura liniștea și siguranța publică în teritoriu. Practic vorbind, atât vicecomitele român, și ca român și ca persoană oficială, cât și Atanasie Raț, Aloisiu Vlad, episcopul Alexandru Dobra și canonicii greco-catolici din Consistoriul de Lugoj doreau același lucru, și anume, în fruntea comitatului lor locuit de o majoritate românească, șeful politic local să fie român.

De fapt, propunerea ca Szerb Tivadar (Teodor Serb) să fie mutat la Arad în calitate de administrator, deci șef politic al comitatului, a fost făcută de contele Pállfy Móríc, la 9 noiembrie 1862, într-o adresă către superiorul său Forgách Antal. Locumtenentul regal avea nevoie în mod logic de un administrator român în comitat, nu numai pentru că acolo exista o majoritate etnică românească și numirea acestuia ar fi liniștit spiritele, dar și pentru a-l însărcina cu rezolvarea plângerilor privind întrebuințarea limbii române, trimise de românul Filimon Lajos pentru Sâmboteni, exprimate și în două petiții din 13 octombrie 1862 și 2 februarie 1863, ale locuitorilor români din Șepreuş, comitatul Aradului. Dovedindu-se corect, Pállfy Móríc nu-l putea numi pe actualul comisar regal maghiar al Aradului în fruntea comisiei de anchetă deoarece petițiile românești erau îndreptate exact împotriva acestui dregător. El a fost informat pe cale privată că monarhul l-a numit în 2 februarie 1863 pe Szer Tivadar comite suprem al Aradului, dar acesta n-a sosit încă să-și preia funcția. Forgách Antal este rugat să grăbească luarea efectivă a funcției de către cel numit pentru ca întârzierea responsabilității pentru rezolvarea plângerilor românești să nu cadă asupra lui, deoarece dacă Szerb Tivadar va întârzia încă multă vreme să-și preia funcția, va fi nevoit să numească alt comisar de investigație, ceea ce nu era de dorit (Doc. 149).

Teodor Serb, în dubla sa calitate oficială de comite suprem și administrator al comitatului și de bun român, atașat intereselor națiunii sale, a avut parte de bucuria și satisfacția de a deschide ședința de inaugurare a Asociației² române pentru educație populară și dialog. Într-un raport către Pállfy Móríc, el descrie cu

² Ioan Bolovan, *Asociația națională arădiană pentru cultura poporului român. 1863–1918. Contribuții monografice*, Cluj-Napoca, 1994.

fast ceremonia instituirii acestei Asociații aprobată prin hotărârea imperială din 17 septembrie 1862 și conform ordinului Cancelariei aulice ungare din 18 octombrie 1862. Ședința publică de constituire a avut loc în 12 mai 1863 în sala de ședință de la restaurantul „Crucea Albă”, deoarece sala de ședințe a comitatului nu era disponibilă. Ședința a fost deschisă de el, în calitate de comisar al monarhului și căpitan suprem al Aradului, după ce a fost invitat să deschidă ședința de constituire de episcopul ortodox Procopie Ivacicovici și delegația română condusă de Gheorghe Popa, asesor la Tabla regală. Președinte interimar al Asociației era episcopul și printre persoanele oficiale invitate se aflau generalul imperial Kintzl, comandatul cetății Aradului, comandantul stației de aprovizionare cezaro-regală, generalul baron Véver, împreună cu doi ofițeri. Intelectualitatea română era reprezentată de Gheorghe Popa, trei membri ai familiei Mocioni, Vincențiu Babeș, Aloisiu Vlad, alte capacități din comitatele vecine, numeroși preoți, fruntași locali și locuitori care au umplut sala, lojile fiind ocupate de femei și de alt auditoriu. Episcopul a vorbit despre scopul Adunării și al Asociației și la pledoaria acestuia i-a răspuns tânărul avocat din Arad, Lazăr Ionescu, unul din cei mai înflăcărați adepți ai partidei românești. Cuvântarea lui a fost întreruptă de aprobările entuziaste ale publicului și a constituit punctul culminant al ședinței de consfătuire, deoarece a atins și chestiuni politice legate de doleanțele legitime ale românilor din Ungaria.

Ionescu a spus, printre altele, că românii sunt meniji să restabilească acea cultură mai înaltă, adusă din Italia de Traian și implementată în teritoriile cucerite aici, care au devenit o „nova Italia”. Cultura și cauza română își are dușmanii ei, dar săgețile otrăvite ale inamicilor îndreptate contra lor se vor întoarce ca un bumerang împotriva propriilor lor picături. Tânărul avocat Lazăr Ionescu a mai insistat asupra faptului că românii vor duce încă multe lupte și vor purta greutatea mari în opera de educare a poporului, dar i-a îndemnat pe toți românii să fie statomici în această luptă, deoarece „și a face și a îndura este forța românilor”. După retragerea episcopului, a generalilor și a ofițerilor superiori, președinția ședinței a fost preluată de Gheorghe Popa, notanul Ioan Popovici Desseanu a citit statutul Asociației și călugărul hirotonit și secretar episcopal, Miron Roman, a prezentat raportul privind funcționarea comitetului ei interimar. A doua zi s-au ales personalul administrativ, comitetul și președinții Asociației și o delegație de 5 care să meargă la Viena pentru a mulțumi monarhului că a aprobat Asociația. În ambele zile totul a decurs fără tulburarea liniștii și unde s-a vorbit despre persoana monarhului, cei prezenți l-au aclamat cu strigăte „Să trăiască!”. La sfârșit, episcopul și frații Mocioni i-au invitat pe toți membrii Asociației la o serată în restaurantul „Crucea Albă” (Doc. 242).

Dacă în unele teritorii românii din Ungaria s-au bucurat de anumite drepturi locale pe cale legală, în altele mai aveau de luptat pentru a accede la acestea. În alte cazuri aceste libertăți politice au fost obținute chiar de către funcționarii români guvernamentali atașați de partidele politice ungurești ale timpului, un caz tipic reprezentându-l căpitanul suprem al Cetății de Piatră, Sigismund Pop, întemeietorul „Concordiei”, ziar guvernamental și el ca și fondatorul său.

În 20 octombrie 1862, contele Pálffy Móric îi trimite cu respect contelui Forgách Antal declarația pe care a făcut-o căpitanul suprem al Chioarului (Cetatea de Piatră), în calitate de redactor al foii românești „Concordia”. Sigismund Pop s-a

declarat dispus să accepte ajutorul oficial moderat acordat ziarului și s-a angajat să redacteze acest organ de presă în sprijinul și în spiritul guvernului, deci de a-l menține în limitele stabilite de ordinele venite de la forurile superioare. Pállfy Móric propune pe baza unei hotărâri din 3 iulie 1862 acordarea sumei de 1.500 florini pe seama „Concordiei” pentru atitudinea ei loială față de guverne, dar și ca un semn de considerație față de extinsa și numeroasa naționalitate română din zonă. Sigismund Pop l-a rugat să intervină pe cale oficială și să invite localitățile românești să se aboneze la ziar, dar Pállfy îl informa pe cancelarul Forgách că n-a fost de acord cu acest lucru, deoarece cele mai multe sate românești nu dispun de mijloacele necesare și nici nu posedă un grad suficient de educație pentru a citi foi politice. În schimb, locumtenentul regal ungar declară că se va implica cu cea mai mare plăcere în cazul în care acest ziar va corespunde așteptărilor lui, să fie oferit în mod corespunzător (deci contra cost) intelectualității românești mai înstărite (Doc. 32).

După cum am văzut, deși ziarul era guvernamental, el și-a deschis coloanele și protestelor îndreptățite ale unor membri ai elitei politice românești care au protestat energic și deschis împotriva piedicilor puse în calea întrebuirii limbii române în administrația locală de stat. Mai mult, Sigismund Pop, probabil tocmai pentru atitudinea sa loială față de guvern, a instituit fără greutate un corp funcționaresc cu o covârșitoare majoritate românească în districtul sau comitatul Cetății de Piatră, unde funcționarii unguri au devenit adevărate rarități, fapt ce reflectă la acest nivel proporționalitatea etnică din zonă. Potrivit *Consemnării* funcționarilor din districtul Cetății de Piatră, căpitan suprem era românul Sigismund Pop, vicecăpitanii Iosif Pop și Ștefan Füllepp erau români uniți, alt Sigismund Pop era notar, de confesiune unit, Andrei Medan, notar suprem unit, Paul Drăguș, vicenotar, tot român unit, Ladislau Hoszu, alt vicenotar român unit, solgăbirăi regali erau românii greco-catolici Ladislau Botha, Ladislau Drăguș, Beniamin Buteanu, Nicolae Pop și doar un post de solgăbirău aparținea ungurului reformat Sigismund Sarközy. Jurați erau românii uniți Ștefan Mihalka, Ștefan Lengyel, Ioan Hoszu, Alexandru Jurcă, Emeric Buteanu. Preceptorul suprem era ungurul reformat Daniel Tiboldy, secondat de vicepreceptorii români uniți Ștefan Pop și Vasile Rad. jude general era ungurul reformat Sigismund Tazats, juzi erau românii uniți Ladislau Petri, Ferenc Horváth, Ladislau Buteanu, George Pop, apoi Ioan Cozmuța și Valentin Sebe erau comisari de poliție, primul român unit, al doilea ungur unitarian, comisari ai drumurilor erau doi români uniți, Ignat Pozol și Ilie Ratz, greco-catolici, executor era românul unit Ioan Boer, arhivar era românul unit Ioan Kulesar, doctorul comitatului era românul greco-catolic Ioan Kulesar și mai existau doi canceliști, unul primar, altul secundar, tot români și tot greco-catolici. Când protopopul ortodox Grigore Ciocaș, i-a relatat episcopului Andrei Șaguna că în urma anexării Protopopiatului Cetatea de Piatră la Ungaria, efectuată contra voinței românilor din comitat, aceștia au fost cuprinși de spaimă și de mâhnire pentru că au fost rupți de Transilvania, el inserează în raportul către mai marele său bisericesc și o undă de nemulțumire personală, pentru că Sigismund Pop de Șomeuta Mare a fost numit căpitan suprem, deoarece acesta până la 1848–1849 a fost preot catolic în Episcopia de la Oradea, apoi a trecut la ortodoxiei din Episcopia Carlovițului în Banat, pe urmă a renunțat la preoție și nu se știe sigur dacă este mirean unit sau neunit. Episcopul este înștiințat că românii ocupă cele

mai multe posturi în administrația comitatului sau districtului, dar protopopul este amărât că printre funcționarii români majoritari nu există niciun român ortodox și niciun notar de confesiune greco-răsăriteană. Protopopul recunoaște cu regret că intelectualii români ortodocși din zonă sunt simpli, nu sunt culți și capabili să ocupe posturi de funcționari, lucrul fiind valabil și pentru preoți, dintre care mulți n-au împlinit nici patru clase gimnaziale. În schimb, protopopul Grigore Ciocaș este mulțumit că în 27 martie 1861 românii i-au bătut în alegerile parlamentare pe unguri și i-au ales deputați pentru Dieta din Pesta pe Iosif Pop de Șomcuta Mare și Ladislau Buteanu, după care candidații maghiari au plecat dintre români cu buzele umflate³.

Românul guvernamental Sigismund Pop, fiind mulțumit de poziția și situația lui și a românilor din zonă, nu s-a aventurat în protestul Zarandului, Crasnei și Solnocului de Mijloc contra anexării la Ungaria și credea că, pe această cale a colaborării cu partidele politice maghiare, românii puteau obține mai multe drepturi și concesiile locale de la Pesta, decât de la Viena, atitudinea aceasta fiind adoptată și practică de Sigismund Pop și de apropiații lui și după 1867. Existau însă și alte familii nobiliare române ca, de pildă, Mihályi, Man și alții, care aveau aceeași orientare propestană, operând în schimb obținerea unor drepturi pe plan politic și școlar. Monarhul a recunoscut și a întărit activitatea și instituirea administrației comitatense românești în Cetatea de Piatră și a acordat un ajutor de 20.000 florini sub formă de împrumut, pentru ridicarea unui pretoriu, deci clădirea oficială a căpitanatului, în Șomcuta Mare. În 1863, clădirea a început să se edifice de Iacob Maroși din cetatea cezaro-regală Baia Mare și de Ioan Izik, tot din Baia Mare, care au câștigat licitația. În prezența căpitanului suprem, a funcționarilor și a unui public numeros adunat la edificiul în construcție, s-a oficiat Sfânta Liturghie, s-a semnat un memorandum al districtului cu penița de aur dăruită de comitet căpitanului suprem și ca cei ce vor trăi în viitor să știe ce bani circulau atunci s-au așezat la baza construcției pe lângă acest memorandum și monede de aur și argint, bani de aramă și de hârtie în ziua de 16 mai 1863 (Doc. 250).

Dar românii bănățeni, la peste doi ani de la anexarea la Ungaria, nu aveau motive să fie mulțumiți. Ei i-au scris monarhului că o experiență îndelungată i-a convins că șefii unguri numiți să guverneze țara, deprinși de secole cu drepturi exclusiviste și egoiste, se vor interesa preferențial de elementul maghiar și vor neglija celelalte popoare din Ungaria. Din acest motiv, Andrei Mocioni în Reichsrath, alți fruntași într-o adresă către comisarul imperial contele Mensdorf-Pouilly și într-o mare petiție din decembrie 1860 înaintată tronului prin contele de Rechberg au protestat solemn contra pretenției ungarilor minoritari de a anexa Banatul la Ungaria, dar faptul s-a consumat pe baza pretinsului drept de stat ungar și odată cu el s-au adevărat toate temerile îndreptățite ale românilor bănățeni. Autograful 20 al Diplomei împutemicește comunitățile să-și aleagă limba oficială internă, funcționarii din justiție și administrație sunt îndatorați să trimită actele oficiale în limba acestor comunități, iar particularilor să le răspundă în limba în care au redactat petițiile.

³ *Biserică ortodoxă, școală și comunitate românească din Transilvania în epoca modernă. Episcopio-Mitropolia Ortodoxă Română din Sibiu și protopopiatul Cetății de Piatră. Corespondență, volum întocmit de Dumitru Suciu (coordonator), Alexandru Moraru, Cosmin Cosmuța, Iosif Marin Balog, Vlad Popovici, Mădly Iorand, Flaviu Vida, Nicoleta Ilan (în manuscris).*

Funcționarii nu primesc de la comune acte redactate în limba română, ci doar pe cele scrise în maghiară și la fel se procedează și cu persoanele private. La petițiile trimise de românii arădeni monarhul a binevoit să dispună din nou că în comună limba oficială este cea vorbită de majoritățile locuitorilor prin rezoluția din 26 iulie 1862 pentru a pune capăt intrigilor și asupririlor maghiare. Însă și funcționarii publici eludează și boicotează prin tot feluri de sofisme și practici aplicarea acestei dispoziții, operă la care se atașează uncori și Consiliul Locumtenențial din Buda și Cancelaria aulică de la Viena, deși aceste foruri superioare erau primele chemate să aplice și să respecte dispozițiile monarhului în numele căruia există și acționează. Consiliul Locumtenețial a ordonat episcopilor diecețani să interzică preoților, care prin chemare și poziție socială trebuie să fie „părinți, conducătorii și luminatorii poporului” să se ocupe de cauza folosirii limbii române în comunități. Episcopii și clerul trebuiau să denunțe ca agitatori pe cei ce stăruie în cauza limbii, iar protocoalele ce conțin acest drept să fie scoase din arhivele bisericești.

Alte dispoziții emenate de Consiliu și Cancelarie precizează că dreptul folosirii limbii române se extinde doar la afacerile din interiorul comunității, iar în cele din afară era obligatorie folosirea limbii maghiare. Se urmărea deci ca românii să fie privați de dreptul lingvistic acordat de monarh. Tronul, după anexarea Banatului la Ungaria, pentru a înlătura teama românilor că le va fi primejduită limba și naționalitatea, a dispus numirea unor funcționari români în zonele locuite compact de conaționali lor, dar și a câte unui consilier la forurile superioare. Dispoziția privind reîncorporarea Banatului la Ungaria s-a aplicat imediat, dar partea a doua a rămas nerezolvată și uitată. În comitatul Torontalului, în 40 de comunități parțial românești, parțial amestecate cu alte etnii, nu s-a introdus limba română pentru cei 70.000 de români care între funcționari nu au decât un jurat de cerc român, pe Iulian Grozescu. În comitatul Timișoarei, din 300.000 de locuitori, 175.000 erau români, dar numai 10 comune folosesc limba română și juzii cercuali de acolo le interzic în scris să folosească limba lor națională în afara comunelor, lucru vizibil ce se poate verifica la notariatele în cauză și recent din dispoziția judeului primar de cerc Miletz către notarul Jebelului. Notarii care știu limba română sunt mutați din comunități și în locul lor sunt numiți notari care nu cunosc nici verbal, nici în scris limba română. Chiar și notarul Gruber din Ligeth care era neamț și știa perfect limba română pe care a introdus-o în afacerile comunale a fost înlocuit cu Perlies care nu știa o boabă românește. Notarii din Belențiu și Chisătău, antiștii comunali și notarul din Belențiu pentru că practicau cu curaj folosirea limbii române erau cercetați, persecutați, suspendanți, notarul din Chisătău era mutat la Hemiacova prin măsurile punitive luate de judele cercual Recaş Dézsán și fostul administrator Szábó, dar aceste abuzuri au fost stopate și nedreptățile reparate din ordinul locumtenetului regal al Ungariei. La 175.000 de români existau doi juzi cercuali, un jurat și un asesor la Tribunalul orfanal: sârbii în număr de 30.000 au administrator, vicecomite primar, protonotar, secretari, juzi primari, juzi cercuali și jurați, celelalte posturi comitatense fiind ocupate de reprezentanții celor 8.000 de maghiari și 95.000 de nemți. În posturile vacante de la Ciacova și Lipova, cercuri în care trăiesc 40.000 de români, versus 2.000–3.000 neromâni au ajuns juzi primari ungurii Miletz și Kovácsics care nu știu românește. Nici

administratorul sârb al comitatului, Nicolai Mihailovici, nu știe românește, ceilalți funcționari neromâni pot vorbi puțin românește, dar nu sunt în stare și nici nu vor să încerce să scrie românește. Românii Carașului și-au pierdut dreptul limbii române obținut în 1861 pe care l-au folosit în toate afacerile juridice și administrative și nu pot înțelege cum și de ce le-a fost casat acest drept și li s-a impus limba maghiară care la ei în comitat era scoasă din uz încă din 1850. La Sedria comitatensă, deci la tribunalul central al acestui comitat, în care din 232.000 de locuitori mai toți sunt români, din 10 asesori doar 3 sunt români.

Românii din Timișoara erau slab reprezentați în magistratul orașului prin Petru Cermena și doi senatori și erau persecutați de sârbi în problemele bisericești și școlare, fenomen general la nivelul întregului Banat. Reprezentanții români cer emanciparea de sub jurisdicția clerului și a ierarhiei sârbești și își aminteau cu plăcere de măsura imperială a împăratului Francisc I, care a înființat în 1812 autorități civile școlare formate din un inspector școlar și 6 directori districtuali care au funcționat până în 1849, iar după aceea au funcționat consiliariatele școlare de stat care au întărit învățământul confesional românesc, amenințat acum de sârbi. Elita românească cere monarhului să asigure ferm folosirea limbii române în comitate, să numească funcționari români proporțional cu numărul locuitorilor, consilieri la consiliul Locumtenețial și la Cancelarie, să se consulte cu episcopii Alexandru Dobra din Lugoj și Procopiu Ivacicovici din Arad și cu fostul consilier imperial Andrei Mocioni în implementarea acestor măsuri, să restaureze Mitropolia Română Ortodoxă promisă și să pună școlile sub o direcțiune română civilă care să organizeze învățământul după cerințele timpului (Doc. 320).

Românii ardeleni încă autonomi față de Ungaria stăteau mai bine decât frații lor din părțile „ungurene”, cum se numeau în epocă Banatul, Crișana, Maramureșul, Partium, toate cu majorități etnice românești, ca și Marele Principat al Transilvaniei (Ardeal) de altfel. Dar ei aveau un organism conducător și coordonator ales, Comitetul Național Permanent, condus de cei doi președinți, mitropolitul unit Alexandru Sterea Șuluțiu și episcopul ortodox Andrei Șaguna, în care intrau ca membri multe personalități eminente ale mișcării de emancipare politică, dintre care unii aveau în spate experiența participării la primul Război Național româno-ungar pentru Ardeal din 1848–1849⁴: Ioan Alduleanu, Iacob Bologa, Pavel Vasiei, Ioan Axente Sever, George Barițiu, Ioan Pușcariu, Ilie Macelariu, Antoniu Veștemeanu, Ioan Pinciu, Spiridon Fetti, George Domșa, Iosif Hodoș, Ioan Alexi, Ioan Rațiu, Alexandru Bohățel și Alexandru Lazăr. Mulți membri ai elitei românești erau convinși că până ce monarhul și guvernul imperial se certau cu liberalii unguri și, din interes, nu întorceau spatele națiunii române și celorlalte națiuni nemaghiare, aveau șanse să-și vadă aprobat și validat constituțional măcar programul minimal elaborat în mai 1848 la Blaj. Această strategie și tactică era oarecum îndreptățită, deoarece românii nu se puteau baza pe ungurii ardeleni care doreau prin cei mai numeroși și puternici politicieni ai lor să revitalizeze centralismul maghiar de stat prin reactivarea legilor uniunii Transilvaniei cu

⁴ Dumitru Suciu, *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc și starea Protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848–1849* (în manuscris).

Ungaria și nici în totalitate, pe sași, puțin numeroși, dintre care unii țineau cu ungurii din Ardeal și Ungaria, dar o parte din elita lor, cea autonomistă, concentrată în jurul lui Jakab Rannicler, îi sprijinea pe români și se afla în conflict cu unioniștii lui Konradsheim și alți adepți ai acestuia. La un moment dat s-a creat însă o situație de derută, deoarece guvernul imperial și Cancelaria aulică de la Viena a emis unele instrucțiuni care, punând accentul pe marea proprietatea, acorda aproape în toate comitetele comitatense majoritățile pe seama ungurilor, măsură ce nu era de natură să implementeze prevederile Diplomei și Patentei și nici să consolideze o reală colaborare dintre guvern și elita politică românească. Unii au crezut că era vorba de o greșeală tactică a guvernului, alții mai suspicioși au bănuit că s-a lăsat deschisă o porțiță pentru o viitoare împăcare între austriece și unguri în condiții reciproc avantajoase pentru ei și dezavantajoase pentru români.

Adunarea districtuală năsăudeană, unitate administrativă românească condusă de căpitanul suprem Alexandru Bohățel, protestează împotriva regulamentului privind alegerea Comitetelor comitatense care permiteau – cu mici excepții – alegerea unor majorități maghiare în adunare, în pofida faptului că în comitate majoritari erau românii, nu ungurii. Năsăudenii apreciau însă acele instrucțiuni vieneze care acordau pentru prima dată alegerea în adunări a unor reprezentanți ai micii proprietăți țărănești. Membrii români ai Comitetului comitatens cer deschis monarhului să corecteze nedreptatea privind componența comitetelor comitatense din Ardeal. În comitatul Turda, 327 de mari proprietari au din oficiu ca viriliști, sau tot din corpul altor proprietari ca aleși 34 de deputați, pe când 120.000 de alți cetățeni au ca reprezentanți 24 de membri. Se solicita cu dreptate, înlăturarea disproporției, respectarea intereselor majorității poporului contribuitor, fapt ce va fi de natură să întărească regimul politic austriac și aplicarea în viața publică a actelor fundamentale de stat emise de acesta. Șuluțiu se plânge cancelarului aulic al Marelui Principal al Transilvaniei că frații maghiari majoritari în comitetele comitatense uneltesc prin șiretlicuri pregătite dinainte să impună continuitate legilor ungurești din 1848 cu scopul de a bloca și a compromite ordinele și instituțiile guvernului imperial austriac.

Românii ajunși în situația tristă de a fi minoritari în comitetele comitatense, deși ar fi trebuit să fie majoritari în mod absolut după structura etnică din teritoriu, sprijină însă guvernul, dar fără succes deoarece sunt bătuți de voturile ungurești majoritare. În comitatul Dobâca însă, prin acțiunea înțeleaptă a administratorului comitatens Vasile Buteanu, majoritatea voturilor era deținută de români care sprijină guvernul imperial, deși națiunea română a suferit nedreptate în exercitarea dreptului la egalitate. Mitropolitul unit pune accentul cu date pe baze matematice că în compunerea comitetelor comitatense era necesar să se acționeze plecând de la proprietatea funciară colectivă, contribuția bănească și militară a națiunii române din Transilvania care ar trebui să dețină majoritatea și în aceste organe administrative locale și în Dietă. În situația dată, Șuluțiu recomandă renunțarea la întrunirea adunărilor comitetelor comitatense care se opun guvernului și convocarea urgentă a Dietei Marelui Principal al Transilvaniei, dar în structura democratică propusă deja de Delegațiile Naționale române la Viena în 1860–1862. Membrii români ai comitetului comitatens al Hunedoarei sunt profund indignați și nemulțumiți că sunt

puși în inferioritate numerică față de ungurii partizani ai legilor maghiare din 1848 (Doc. 2, 4, 18, 39). Guvernul putea însă să diminueze autonomia comitatelor sau să dizolve unele comitete dominate de ungurii recalcitranți dacă aceștia se manifestau prea zgomotos sau conturbau liniștea publică.

Într-o ședință discretă sau cvasisecretă ținută de Comitetul Național Permanent la Sibiu, în 6 aprilie 1862, sub președinția lui Șuluțiu (Șaguna era la Viena în problema Mitropoliei) s-a discutat cu îngrijorare despre faptul că, văzându-se avantajăți de instrucțiunile Vienei în organizarea comitatelor, frații maghiari și aristocrații lor care mai înainte boicotaу comitele comitatense și nu acceptau funcțiile oferite de guvernul imperial, acum, intuind avantajele, și-au schimbat tactica și se implică în organizarea comitatelor. Șuluțiu și membrii Comitetului Național Permanent, prezenți la ședință, erau convinși că cei mai mulți politicieni unguri, deținând majoritatea, vor protesta împotriva nerespectării și îndepărtării de „törvényes alap”-ul (baza legală) din 1848 în încercarea de a forța monarhul să reconvoace Dieta de la Pesta, să jure pe legile lor din 1848 și să instituie de fapt dualismul. Dacă nu vor reuși cu Dieta din Pesta vor merge la o Dietă a Transilvaniei pe care membrii Comitetului bănuiau că va fi convocată la Cluj, dar vor da indicații deputaților unguri să declare incompetență orice Dietă a Transilvaniei și să blocheze progresul mișcării politice românești. Ungurii le pot spune românilor că au greșit când s-au bazat pe austrieci și s-au luptat cu ei împotrivindu-se uniunii Transilvaniei cu Ungaria, deoarece n-au obținut nimic de la Viena și instrucțiunea ei care pe lângă că e o croată de executiv și nimicește autonomia comitatelor, ar fi mai injurioasă pentru români decât legile din 1848, la beneficiile cărora aceștia au renunțat, fără să primească nimic de la austrieci prin instrucțiunea emisă. Membrii Comitetului Permanent încercau să descifreze, să intuiască la ce tertipuri și înșelăciuni vor recurge politicienii unguri care urmăreau să se împiedice convocarea Dietei Ardealului, sau să o amâne cât mai mult posibil (Doc. 95).

Guvernul Rainer-Schmerling era încă mai puternic decât partida liberală și decât conservatorul proliberal György Appony, care în proiectul său către monarh a altoit peste trunchiul legitimismului de stat al Ungariei așa cum s-a manifestat în 1847 și în secolele de dinainte și legile centralizatoare din 1848 pentru a institui încă în 1863 dualismul pe bazele lărgite din 1848 cu rezolvarea în 1863 și anii următori a afacerilor comune austro-ungare. Deși tratativele Francisc Iosif I – Appony György s-au purtat în surdină, dacă nu chiar în secret, guvernul le-a aflat și le-a stopat, influențându-l chiar pe monarh să renunțe la ele și să continue firul aplicării Diplomei și Patentei, de unde a fost boicotat și întrerupt mai ales de boicotul maghiar, ceea ce a constituit, fără îndoială, un mare câștig pentru românii ardeleni. Liderii acestora erau de fapt convinși că orice „gălușcă” îndesată de austrieci pe gâtul ungarilor devenea automat un lucru benefic pentru națiunea română. Din nefericire, boicotul maghiar a continuat, tentativele de împăcare duse în subteran n-au încetat de tot și, deși se părea că monarhul este dominat de guvernul Rainer-Schmerling, după numai doi ani, tot monarhul a fost mai tare și a trimis guvernul la odihnă, unii membri marcanți ai acestuia au fost numiți ambasadori prin țări străine sau au primit funcții onorifice, și după alți doi ani, când

liberalii unguri și cei austrieci ai lui Kaiserfeld s-au ridicat ca ulciul deasupra apei dualismului, era deja gata instalat⁵.

În 1863, după ce monarhul a declarat public că va convoca Dieta Marcului principal al Transilvaniei (Ardeal) foarte puțini lideri ardeleni, dar și străini, au intuit ce furtună se va abate asupra lor între 1865–1867, când multe drepturi legale acordate nemaghiarilor și negermanilor s-au prefăcut în praf și scrum. Dieta ardeleană era de fapt menită să aplice în practica locală de stat și în viața publică principiile petițiilor române din 1860, 1861 și revendicările formulate de Delegațiile Naționale române referitoare la Marele Principat al Transilvaniei. Ambii arhieri români, ca președinți ai Comitetului Național Permanent, au obținut în acest cadru favorabil aprobarea pentru un nou Congres Național, în 1863, după modelul celui din 1861. Șuluțiu vrea ca delegații la Congres să fie aleși, cum s-a procedat cu cei greco-catolici și în 1861, și nu numiți de arhierii, pentru ca laicatul român fie unit, fie ortodox, să nu-i acuze că ei ca președinți au impus un Congres ocoat. De asemenea, el a dorit ca pe lângă cei câte 75 de delegați aleși, funcționarii români uniți și neuniți să fie convocați oficial de cei doi președinți, ceea ce ducea implicit la peste 150 de participanți la Congres, cifra aprobată de autorități. Șuluțiu a dorit să obțină acordul lui Șaguna în această chestiune, dar acesta i-a răspuns sec că va convoca direct, fără alegeri, delegații ortodocși la Congres și anume cu nici unul în plus față de 75 de fruntași ecleziastici și mireni greco-orientali.

Șuluțiu însă lansează apelul de alegere în comitate, districte și scaune a delegaților greco-catolici la Congres, în număr de 75, iar vicepreședintele Guberniului, baronul Ladislau Baziliu Pop, consilierii aulici guberniali, școlari, de finanțe, protonotarii, asesorii Tablei regale, juzii regești, scăunali, comiții supremi, căpitani districtuali, administratorii comitatensi îi cheamă el personal. În comitatul Alba de Jos urmau să fie aleși 3 preoți, 6 mireni, comitatul Alba de Sus 1 versus 2, comitatul Doboca 3 la 5, comitatul Hunedoara 2 la 3, comitatul Clujului 2 la 4, comitatul Cetății de Piatră 1 la 2, comitatul Solnocul Interior 2 la 3, comitatul Turdei 3 la 5, Districtul Făgărașului 1 la 3, districtul Năsăudului 1 la 3, scaunul săsesc al Bistriței 1 la 2, scaunul săsesc al Mediașului 1 la 2, scaunul săsesc al Mercurei 1 la 1, scaunul săsesc al Orăștiei 1 la 2, scaunul săsesc al Sebeșului 1 la 2, scaunul săsesc al Sibiului 1 la 3, scaunul săsesc al Sighișoarei nici unul, toate scaunele secuiești laolaltă 1 la 2. Cancelaria aulică îl admonestează însă pe Șuluțiu, îi cere lămuriri legate de circulara sa neautorizată de a organiza alegeri pentru delegații greco-catolici la Congresul Național, procedură neagreată și neconformă cu intențiile guvernului. Mitropolitului i se scrie direct că nu este deloc exclusă tragerea sa la răspundere de către însuși împăratul. Parat astfel, Șuluțiu anulează în alt circular, pe cel din 2 noiembrie 1862, privind alegerile și precizează că la Congres vor veni doar acei delegați mireni și ecleziastici uniți care vor fi invitați personal de el, formularul de convocare servind ca mandat acreditiv la Conferința națională, lucru pe care l-a făcut cunoscut și episcopului ortodox Andrei Șaguna, spunându-i că s-a conformat exigențelor regimului și în privința numărului pentru a nu prejudicia Congresul (Doc. 156, 158, 164, 171, 179, 207, 210).

⁵ Idem, *Antecedentele dualismului* ..., p. 97–138.

Data fiind importanța Congresului Național din 20–22 aprilie 1863, în volumul de față am inclus nu numai corespondența legată de pregătirea lui, de problematica ivită în jurul preparativelor, dar și protocolul tuturor ședințelor și consecințele lor. Este important să reconstituim toate discuțiile, soluțiile propuse, revendicările formulate și să cunoaștem listele delegaților ortodocși cu statut bisericesc și mirean, de unde provin, ce posturi ocupă, ce studii au, dacă sunt persoane private și ale delegaților uniți care sunt de asemenea consemnați nominal cu postul ce-l ocupă, localitatea unde-și exercită funcția sau unde locuiesc. Dacă la aceste liste mai adăugăm și pe cele elaborate de Ioan Alexi, de unii funcționari din Munții Apuseni, comitatul Alba de Jos și alte locuri de semnării unor petiții publicate în volumele anterioare (Doc. 154, 158, 430, vol. V), putem dovedi că națiunea română era înzestrată cu un corp de intelectuali calificați să devină deputați, funcționari, magistrați în instituțiile legislative, administrative și juridice din epocă. Congresul și-a exprimat gratitudinea față de monarh, guvernul imperial, Diplomă, Patentă, a cerut decretarea prin lege a egalei îndreptățiri a națiunii, confesiunilor, limbii române, refacerea integrității Marelui Principat al Transilvaniei (Ardeal) prin dezlipirea Crasnei, Solnocului de Mijloc, Zarand, Chioarului de Ungaria și unirea lor cu Ardealul, o nouă împărțire administrativă a țării bazată pe egalitatea între națiunile statului (Doc. 218, 219, 223).

După ce monarhul convoacă Dieta Marelui Principal al Transilvaniei, atenția Comitetului Național Permanent s-a îndreptat spre mobilizarea tuturor românilor cu drept de vot la alegeri în vederea reușitei candidaților români pentru a deveni deputați ai națiunii în corpul legislativ. Mitropolitul Șuluțiu, ca președinte al Comitetului, face apel ca niciun român cu drept de vot să nu lipsească de la alegeri, îndeamnă la solidaritate între cler, popor și intelectualitate în marea acțiune de a face respectat pe cale legală interesul general al emancipării românilor și a egalității cu ungurii și sașii. Poporul român este îndemnat să-i respecte pe neromâni dar să pretindă cu hotărâre reciprocitate de la aceștia, atrage atenția asupra unor paragrafe din Regulamentul de convocare a Dietei privind dreptul de a alege și de a fi aleși și modalitățile de constituire a Comisiilor centrale electorale care-i favorizau și pe români, își exprimă loialitatea față de monarh și dispune să se facă rugăciuni pentru el și Casa domnitoare. Pe aceleași coordonate se înscrie și circularul lui Șaguna care-i îndeamnă pe alegătorii români să se comporte pașnic și omenos în alegeri, dar să nu se lase seduși și înșelați de interese străine și să fie devotați națiunii și confesiunii lor. Alegătorii să participe fără excepții la alegeri, să se înțeleagă în prealabil cu protopopii și intelectualii mireni asupra deputatului ce-l vor alege, pentru ca voturile să nu se risipească în mai multe părți. Grigore Moisil, vicarul Năsăudului, se adresează preoților, dascălilor și cantorilor din district, aceștia și notarii participau la vot fără censul (impozitul) de 8 florini anual. Ei erau rugați să se asigure ca niciun român îndreptățit la vot să nu lipsească de la alegeri, să-și lase deoparte toate grijile și treburile casnice pentru națiunea lor. Era necesar ca deputații români aleși să cunoască limbile maghiară și germană pentru a nu sta în Dietă ca „mutu împărătesc” (muti regis = comisarii regali trimiși la ședințe care n-aveau drept să se amestece în dezbateri, ci doar să facă raport despre desfășurarea lor). Districtul Năsăud va alege doi deputați, unul fiind căpitanul suprem. Românii

erau atenționați să nu se lase înșelați să alcagă deputat neromân. Preoții, dascălii, cantorii să explice poporului instrucțiunile privind participarea la alegerile dietale, în ziua alegerii preotul din localitate să officieze dis-de-dimineață o liturghie în fața alegătorilor români și să-i ducă pe toți la vot. Moșil subliniază importanța circularului emis de Șuluțiu, mai marele bisericesc al uniților, al Provinciei Române Unite de Alba Iulia, cu sediul central la Blaj, și dorința expresă a cancelarului Nádasdy Ferenc ca românii, înainte excluși de la vot, să participe la alegeri conform dreptului constituțional acordat lor. Alegători din cercurile Năsăud, Zagra și Monor se vor prezenta în ziua alegerilor la Năsăud, cei din cercurile Sângeorgiu, Rodna și Bărgău la Sfântul Gheorghe și învățătorii și cantorii au acces la dreptul de a alege de la vârsta de 24 ani în sus (Doc. 221, 256, 265, 280, 298).

Guberniul a dat o circulară specială privind obligativitatea exercitării votului personal și direct de către alegători pentru a risipi unele zvonuri false lansate de răuvoitori că se putea vota prin reprezentanții comunelor. Consilierul aulic român ortodox, Dimitrie Moldovan, insistă asupra faptului că în Comisiile electorale care întocmesc listele cu alegători nu intră doar membrii comitetelor comunităților unde erau mai mulți neromâni, dar și din corpul alegătorilor în număr de jumătate unde prevalau românii. El crede că era necesar ca elita română să facă propagandă și printre acele cercuri ale naționalităților neromâne, prietene cu principiul egalității, promițându-le respectarea drepturilor legitime și proporționale cu numărul lor. Moldovan crede că sașii, evreii, funcționarii și negustorii din Alba Iulia îi vor sprijini pe români și trebuiau atrași și cei din Abrud, Roșia, Turda și alte locuri, după cum îl sfătuia înaltul funcționar pe mitropolitul Șuluțiu. Într-o scrisoare către Axente Sever, Moldovan se bucură că paragraful 36 din Regulament prevede că comitetul de înscriere nu este format doar din comunitatea legală ungară sau alta „drăcească sașă, orășană, centum viri sau bălauri și spaima comunci”, dar și din reprezentanții alegătorilor. Și în scrisoarea către Axente, Moldovan insistă cu alianța cu oamenii care pricep spiritul și cerințele timpului, sunt credincioși monarhului, au merite pentru Ardeal, ca de exemplu Grim, membru de onoare al ASTREI, și recomandă atragerea unor funcționari străini de la finanță de partea românilor. Între români, lucrurile trebuiau organizate matematic, și anume 10 români buni, de încredere să-și procure lista alegătorilor cu impozit de 8 florini (împreună cu capitația) la nevoie chiar contra cost și fiecare român din cei 10 să câștige câte 10–20 de români pentru candidatul național și aceștia la rândul lor să-și mobilizeze frații, verii, prietenii, nepoții, cuscarii. Viceguvernatorul Ardealului, baronul Ladislau Baziliu Pop, recomandă ca românii să nu se certe între ei pentru locurile de candidați de deputați, să-și armonizeze interesele, să-și concentreze voturile pentru cei mai buni și să asigure în alegeri onoarea națiunii române și a regimului imperial (Doc. 243, 244, 261, 300). Unde românii nu aveau destui alegători pentru a impune alegerea unui deputat național s-a decis ca aceștia să voteze cu candidații neromâni progubernamentali, credincioși Diplomei, Patentei și regimului Rainer-Schmerling, care respingeau politica liberalilor unguri de la 1848, așa cum s-a procedat în cazul contelui Nemeș János, procedura fiind aprobată din motive practice și de episcopul Andrei Șaguna (Doc. 285, 295).

În unele locuri, membrii unguri din comisiile electorale blocau accesul la vot al unor dascăli și români îndreptățiți la alegere, măreau ilegal numărul electorilor unguri sau invalidau sub pretexte puerile alegerea unor deputați români. În cercul electoral Ciumbud, Axente Sever a obținut 674 de voturi, iar baronul Kemény István doar 564, însă Comisia electorală a mistificat și a invalidat multe voturi exprimate pentru fostul prefect român din Războiul Național româno-maghiar pentru Ardeal din 1848–1849 pe motiv că a fost votat sub nume diferite, și anume Axente de la Bălgrad, 676, Arsintea de la Bălgrad, 51, Axintia 176, Axinte Iuan de la Bălgrad 25, la domnul de la Bălgrad 5, Arsentia 27, la Bălgrad 2, Sever 7. S-a folosit și pretextul că Avente Sever a fost pus sub cercetare pentru conturbarea liniștii publice și a fost declarat ales baronul Kemény István (Doc. 268, 298, 303, 317).

Românii Basiliu Moldovan, Ioan Almășan, Ioan Tiela, Vasilie Pop, membri ai comisiei electorale din cercul de mijloc al comitatului Cetății de Baltă, au protestat împotriva invalidării de către majoritatea maghiară a mandatului obținut la Dietă de Ioan Russu, Ioan Orosz alias Rusu, pe motiv că nu este vorba de aceeași persoană, ci de trei persoane diferite. Au fost respinse și acele voturi exprimate prin simpla numire: domnul Rusu, domnul Oros, sau domnul Orosz și Rusu de la Vidrasău. Respingerea calității de deputat era nedreaptă deoarece întregul popor din comitat îl cunoștea și îl numea pe deputatul său Orosz Russu sau domnul Orosz și Rusu de la Vidrasău, fiind vorba de una și aceeași persoană, aleasă de popor cu bucurie ca pe bărbatul doririlor lui. Toți îl cunoșteau pe Rusu ca intelectual de marcă și proprietar în comitatul Cetății de Baltă și mulți neromâni îl știa și l-au ales în 1861 jude procesual și îl cunosc și acum cu același nume, ca asesor la Tribunalul comitatens și membru în Comisiunea centrală din comitat. Numirea simplă a unicului candidat cu popularizarea cea mai mare în comitat nu contravenea paragrafului 62 din Regulamentul provizoriu pentru Dietă care nu prevede numirea acurată a numelui și cognomelui, ci doar pe cea exactă ce se putea exprima și prin numirea simplă Ioan Oros sau Rusu, care designa aceeași persoană publică română. Președintele Comisiei electorale, care era și vicecomite, Ludovic Bielz, știa bine despre cine era vorba, dar a mistificat lucrurile declarând o persoană ca fiind trei persoane, doar pentru a-l declara ales pe contele Bethlen Farkas. În timpul celor 4 zile cât au durat alegerile, Ludovic Bielz nu le-a atras atenția alegătorilor români care se pronunțau pentru Orosz sau Rusu să spună și numele lui de botez, dar când ungurii se pronunțau pentru groful de la Bonay imediat intervenea și le spunea să spună numele complet și de familie și de botez. Bielz putea să știe, dacă dorea, că Ioan Oros era una și aceeași persoană și după inscripțiile flamurilor electorale românești și săsești pe care scria: „Să trăiască Ioan Orosz alias Rusu, deputatul nostru !” și „Johan Russu alias Oros der Landtage deputierte !” (Doc. 323). În pofida acestor nereguli, românii și-au ales un corp de deputați naționali important, dar totalitatea deputaților unguri și sași îl depășea ca număr, ceea ce nu reflectă structura etnică reală a Ardealului, fapt ce era de natură să facă foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă, votarea legilor de egală îndreptățire a națiunii, confesiunilor și limbii române, dacă deputații unguri și sași uniونيști s-ar fi coalizat. Însă majoritatea deputaților unguri au părăsit și au boicotat Dieta, iar deputații români și sași au votat fără dificultate, și monarhul a sancționat legile I și II, care au decretat națiunea română, confesiunile greco-catolică și ortodoxă egal

îndreptăţite în stat şi limba română, limbă oficială şi coroborată cu ungara şi germana⁶, fapt fără precedent în istoria românilor din Imperiul Habsburgic.

Paralel cu activitatea politică, episcopul Andrei Şaguna şi-a concentrat eforturile şi abilităţile spre a obţine reînfiinţarea Mitropoliei Române Ortodoxe din Transilvania şi Ungaria emancipată de sub jurisdicţia Patriarhiei Sârbe din Karlowitz. Şaguna dorea o Mitropolie pentru toţi românii din Imperiu, adică pentru cei din Ardeal, Banat, Crişana, Maramureş, Partium şi Bucovina şi de aceea a scris lui Moldovan şi agentului imperial Dobran ca deciziile forurilor centrale, deci şi a Cancelariei aulice de la Viena, să nu poarte în substanţa lor seminele inconsecvenţei şi să aprobe doar un Sobor pentru românii ardeleni şi arădeni. Dacă se va întâmpla acest lucru, Şaguna va protesta însă, şi românii bănăţeni şi bucovineni îşi vor manifesta nemulţumirea. Şaguna văzând că pe plan politic nu era posibil să se obţină Marele Ducat al tuturor românilor, manevra ca măcar pe plan bisericesc să se obţină o Mitropolie Ortodoxă care să spargă fruntariile provinciilor şi ţărilor de Coroană clasice şi să-i concentreze în jurul ei pe toţi românii ortodocşi din Imperiu. Şaguna l-a informat pe consilierul aulic Dimitrie Moldovan că baronul Nopcea, comitele suprem al Hunedoarei, îi asupreşte şi îi dispreţuieşte pe românii greco-orientali, a deschis o anchetă împotriva protopopului Nicolae Crainic din Dobra şi i-a exclus pe avocatul Lazăr Petcu şi pe protopopul Ioan Raşiu din Haţeg din Comitetul comitatens. Consilierul urma să-l informeze despre toate aceste probleme pe cancelarul aulic Nádasdy Ferenc. Pavel Vasici îi certifica lui Dimitrie Moldovan că toţi românii ortodocşi aşteptau Mitropolia ca pe Mesia, deoarece erau convingeţi că ea va consolida naţiunea. L-a pus la curent pe Moldovan că Prezidiul gubernial din Cluj l-a înştiinţat pe Şaguna că este mulţumit de comportamentul românilor şi al protopopului Ulpian.

Văzând că se târăgănează lucrurile în problema Mitropoliei, Şaguna crede că românii nu ar avea prea mulţi amici în această chestiune. De aceea, a apelat şi la ajutorul consilierului de stat, baronul Oschegoviţi, bărbat vestit printre croaţi, mare naţionalist şi prieten al său, recomandându-i lui Moldovan să-l caute şi să lucreze împreună pentru cauză. Şaguna s-a aşteptat la o intervenţie promptă a lui Ladislau Baziliu Pop în favoarea Mitropoliei, deoarece, deşi era greco-catolic, el l-a făcut baron. În 1860, când Şaguna era la Reichsrath-ul lărgit, Popp l-a rugat să intervină pentru el la miniştrii Justiţiei şi Internelor pentru a-l face baron, rugămintea fiind repetată şi după ce episcopul s-a întors de la Viena. Şaguna a cerut în scris ministrului de Stat Anton von Schmerling să-l facă baron pe Popp, acesta a fost de acord şi l-a înştiinţat şi pe Nádasdy. Cancelarul aulic n-a avut nicio obiecţie, dar i-a scris lui Şaguna că însuşi Popp trebuie să solicite acest lucru, dar Popp nu s-a conformat şi l-a rugat tot pe Şaguna să intervină la ministrul de Justiţie, Lasser, în favoarea lui. Lasser a acceptat rugămintea lui Şaguna şi l-a asigurat că pe baza recomandării acestuia, îi va propune monarhului să-l facă baron pe Popp, lucru care s-a şi întâmplat. Când Popp i-a promis că-i va fi recunoscător pentru totdeauna, Şaguna i-a spus că deoarece Biserica şi naţiunea îl fac baron, să facă un sacrificiu frumos Episcopiei Ortodoxe şi s-o ajute să devină Mitropolie. Dar ce a promis cavalerul de Popp n-a mai împlinit baronul de Popp şi de aceea Şaguna i-a scris lui

⁶ S. Relegan, *Dieta românească a Transilvaniei 1863-1864*, Cluj-Napoca, 1979.

Moldovan că este supărat și mânios pe baronul unit. Tot lui Dimitrie Moldovan, Șaguna i-a scris că forurile aulice n-au acordat atenția cuvenită în problema Mitropoliei rezoluției imperiale din 1860 și au emanat hotărâri care încălcau spiritul acestui act monarhic. Șaguna a atras atenția pe calea publicității că la cererea românilor din Ardeal, Ungaria și Bucovina, monarhul și-a declarat acordul, în 27 septembrie 1860, pentru înființarea unei Mitropolii Române Ortodoxe în Imperiu, lucru care n-ar fi trebuit uitat și amânat atâta vreme de Cămară, care pe deasupra părtinea cauza bisericească a grecilor din Brașov, deși de la 1848 încoace privilegiile prăfuite și desuete ale unor minorități au fost distruse. În concepția lui Șaguna, Biserica este îndreptățită să dispună de treburile ei prin așezămintele proprii, iar consilierii români ortodocși trebuiau să acționeze pentru autonomia și respectarea intereselor bisericești în forurile de stat în care activau. Oricum, Șaguna îl asigura pe fiul său sufletesc, consilierul aulic Dimitrie Moldovan, că are destulă putere morală și intelectuală să protejeze Biserica de orice prigoniri și așa cum a susținut independența ei împotriva lui Leo Thun care a fost ministru absolutistic, o va face și acum în fața guvernului constituțional (Doc. 27, 28, 46, 115). După cum bine se știe, în 1864, Șaguna a obținut Mitropolia, dar nu la nivelul întregului Imperiu, ci doar pe cuprinsul Ardealului, Aradului, Banatului, Crișanei, Maramureșului, deci în teritoriile aparținând Coroanei Sfântului Ștefan, primul autonom, celelalte integrate Ungariei, ceea ce demonstrează că nici măcar pe plan bisericesc nu se admitea spargerea și depășirea țărilor și provinciilor istorice bazate pe Staatsrecht pe baza dreptului etnic și al interpretării mai cuprinzătoare și mai complete a principiului naționalității.

Suntem convinși că valoarea documentară informativă a acestui volum este dată și de publicarea unui set important de corespondență dintre doi înalți funcționari imperiali de stat, viceguvernatorul Marelui Principat al Transilvaniei, baronul Ladislau Baziliu Popp și consilierul aulic, apoi vicecancelarul Cămarii Aulice a Ardealului, baronul Franz von Reichenstein. Erau două funcții importante ocupate de două personalități de marcă ce trebuiau să acționeze concret, să miște mecanismele aparatului de stat central și local pentru implementarea Diplomei, Patentei, trimiterea deputaților la Reichsrath-ul central din Viena, implementarea principiului egalei îndreptățiri naționale între români, unguri și sași. Înălții funcționari, unul român, altul german, se consfățuiau asupra modalităților de numire pe baza competenței, a proporționalității funcționarilor administrativi și juridici, a alegerii deputaților în Dietă unde să se asigure locuri pentru români și sași, pentru a-i contrabalansa pe unguri, despre cum trebuia acționat pentru a impune folosirea limbii române în viața publică. Popp și Reichenstein știau că mai toate comitetele comitatense dominate de unguri boicotau Dieta, monitorizau ședințele ungarilor și secuilor nemulțumiți de regim și au contribuit la dizolvarea unor comitete recalcitrante maghiare. Ei erau convinși că ungurii vor intra în Dietă doar cu scopul s-o declare nulă și neavenită, dar acest for legislativ trebuia să acționeze și fără ei pentru a impune interesele națiunii române și a regimului imperial austriac Rainer-Schmerling. Nu rareori Popp se plângea de clivajele ivite în sânul națiunii române între greco-catolici și greco-orientali, de anumite atitudini manifestate de Șaguna, dar acestea au fost depășite și baronul român, după alegeri, a constatat bucuros că demnitatea și onoarea națiunii române și a guvernului s-au

impus și au fost respectate (Doc. 17, 33, 85, 94, 119, 134, 138, 152, 185, 190, 205, 211, 220, 229, 236, 238, 241, 248, 252, 258, 264, 274, 279, 283, 284, 288, 291–292, 305, 328, 331–333, 343).

Consiliul de Miniștri al Principatelor Unite Române din București a luat la cunoștință cu satisfacție despre scrierile literatului și omului de stat Vegezzi Ruscalla, care i-au făcut cunoscuți pe români și istoria lor în lumea italienilor, a spaniolilor și portughezilor, aducându-le aminte de frații lor uitați de la Carpați și Dunăre, a dăruit bibliotecilor române multe cărți, a propus ca tinerii români să intre în institutele militare și de marină italiene, dovedind și avantajele reciproce ce ar rezulta din acest lucru. Ruscalla invită pe istoricii români să lucreze împreună cu istoricii italieni pentru a publica documente și studii privind relațiile dintre Principatele Române și Republicile Veneția și Genova din vechime și dorește să țină un curs de limba și literatura română pentru studenții italieni de la Universitatea din Torino, fiind totodată și decan și protector al tinerilor români ce studiau în Italia. Guvernul român îi acordă titlul de cetățean de onoare cu dreptul naturalizării și 1.000 lei lunar pentru cursul de istorie și literatura română de la Universitatea din Torino. Referatul oficial informativ înaintat guvernului spre aprobare a fost întocmit de Christian Tell, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, după care a devenit proiect de lege și a fost votat de parlament (Doc. 137, 165).

De fapt, Vegezzi Ruscalla, viitor membru al Academiei Române, era prieten cu Vasile Alecsandri, tot viitor academician, și-i scria încă în 1859 să-i trimită jurnale despre români de unde să selecteze lucruri importante pentru a întreține lectorii italieni strâns atașați de cauza română. El și Italia doreau pe harta Europei o Românie netrunchiată, cu Bucovina, Transilvania și Banatul în frontierele sale. Ruscalla considera în 1859 că a sosit momentul oportun ca Alecsandri și toți oamenii politici din Principatele Unite să-i agite pe cei trei milioane de români din Imperiul Habsburgic, cneazul Milan să-i ridice pe sârbii din Voievodina, întrucât era necesar ca italienii, românii și sârbii să „taie” Austria istorică din toate părțile pentru a face loc și spațiu statelor naționale noi. Presa piemonteză se pronunța des pentru această cauză comună și presa română din București și Iași trebuia să-și aducă propria contribuție pentru cauză. Ruscalla vedea în lupta pentru libertate și unitate națională italiană și română o chestiune de viață și de moarte pentru cele două popoare, sperând că dacă Austria va fi lovită și de la vest și de la est nu va avea destui soldați s-o apere. Alecsandri și toți politicienii din Principate trebuiau să-i încurajeze pe românii din Imperiul Habsburgic să ceară unirea cu ei. Ruscalla mărturisește că de peste 20 de ani nutrește asemenea dorințe, visează la aceste planuri și speră că odată și odată vor fi împlinite și va reînvia grandoarea numelui de român⁷.

Tomul VI, realizat în anii 2008–2010, face parte din marele Proiect de cercetare *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849–1918*, aflat în derulare la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, al Academiei Române.

Dumitru SUCIU

⁷ D. Suciu, *Destine istorice. Românii transilvăneni spre Marea Unire. 1848–1919. Studii*, București, 2006, Studiul XIII: *Academia Română. Prima Românie Mare*, p. 420.

S.J.A.N., F. ... = Serviciul Județean al Arhivelor Naționale, Fond ...
 Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. ... = Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Sibiu, Fond ...
 M.O.L. Bp. F. = Magyar Országos Levéltár, Budapest, Fond ...
 H.H.St.A. = Hans -, Hof - und Staatsarchiv Viena

BIBLIOTECI

BAR, București, Mss. rom. = Biblioteca Academiei Române, București, Manuscrise românești.
 BCU „Lucian Blaga”, Cluj, Col. sp. = Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj, Colecții speciale.

CĂRȚI

Andrei Șaguna. Corespondență I/1 = *Andrei Șaguna. Corespondență I/1*. Ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel Gărdan, Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Presa Universitară Clujeană, 2005.
 Barițiu George, *Părți alese ...* = George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, III, Sibiu, 1891.
Mișcarea națională ... = *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente*, vol. IV (27 februarie 1861 - 18 septembrie 1861), volum întocmit de Simion Retegan (coordonator), Dumitru Suciu, Mădly Lorand, Mirela Andrei, Editura Academiei Române, București, 2007.
 Botezan Ioana, *Corespondența ...* = Ioana Botezan, *Corespondența lui Alexandru Sterca-Șuluțiu cu Dimitrie Moldovan între anii 1860-1866*, I, II, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca”, XXVII (1985-1986), p. 423-444, și XXVIII (1987-1988), p. 531-556.
 Păcățian Teodor V., *Cartea de aur ...* = Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana ungară*, I, ed. a II-a, Sibiu, 1904.
 Pervain Iosif, Chindriș Ioan, *Corespondența ...* = Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Corespondența lui Alexandru Papii Ilarian*, vol. I-II, Cluj, 1972.
 Suciu Coriolan, *Corespondența ...* = Coriolan Suciu, *Corespondența lui Ioan Maniu cu Simeon Bărnuțiu, 1851-1864*, Blaj, 1929.

ABREVIERI EXISTENE ÎN DOCUMENTELE VOLUMULUI

a.; a.c.; a.tr.	= anul; anul curent; anul trecut
a.	= arhiepiscop
ad.	= adică
adm.	= administrator
a. g.	= allergnädigst
a.h., allerh.	= allerhöchst
a.; ap.; apost.	= apostolic (ă), apostolisch
bes.	= beserică, beseric (cască)
B., Br.	= báró, Baron
c.; cr.	= creștari
cs.	= császári
com.	= comună, comunal (ă)
cott.	= comitat, comitatens (ă)
c.n.	= curs nou
c. r.; ces. reg.	= ccsaro-regesc (cască)
d. d.	= de dato
d.; d-n.; dd, DD.	= domnul, domnii
d. J.	= dieses Jahr/dieses Jahres
d. M.	= dieses Monates
doc.	= docent, docinte
D. V.s; D.c.s.	= datul vezi sus; datul ca supra
Deto.; dto.	= de dato
eln.	= elnöki
erd.	= erdélyi
ep.; ep-esc.; eppul	= episcop (ul), episcopesc
f. é.	= folyó év
F.M.L.	= Feld Marschall Leutnant
f.; fl.	= florini (i)
fr.	= frăția
Freih.	= Freiherr (baron)
G., Gf.	= gróf
g. c.; gr. c.; gr. cath.	= greco-catolic (ă) (i)
gr.; or.	= greco-oriental (ă) (i)
H.	= Herr
id., ideigl.	= ideiglenes
incl.	= inclitul

J.	= Jahr
k. k.	= kaiserlich-königlich
k., kön., königl.	= königlich
kais.	= kaiserlich
kir., k.	= királyi
l.	= lui (la nume); lăudatul
l.c.; l.t.	= luna curentă, luna trecută
l. J.	= laufendes Jahr
Î.; în.în.v.	= înălțime; înălțimea voastră
înv.	= învățător
m.	= măritul
m.c.	= monedă convențională
m.on.	= mult onorat(ului)
m.p.	= manu propria
n.; nr.; nri.	= numărul (i)
Nmlgu.	= Nagyméltóságú
Ord.	= Ordinariat
On.; onor.	= onorat (ul)
oest., oesterr./öst., österr.	= österreichisch
ö. W.	= österreichische Währung
p. pp.	= părinte, părinți
par.; par. loc.	= paroch, paroch local
pr.; prot.; prtp.	= protopop, protopopese, protopopiat
Praes.	= Präsident, Präsidial
R. fl.	= florini renani
reg.	= regeasc (ă)
r-mul	= reverendissimul
resp.	= respectiv (ă)
r., rom.	= român (ă), român (cască)
Sc., Sr.	= seine, seiner
s.; sf.	= sfânt (ă)
sieb., siebenb.	= siebenbürgisch
s-sime.	= sacratissime
sk.	= saját kezű
s.; st.n.	= stil nou
st.v.	= stil vechi
șcl.; școl.	= școală, școlar (ă) (i)
ș.a.	= și altele
sz.	= szám

sz. a.	= szám alatt
t. c., törv. c.	= törvénycikk
top.	= topografic
tr.	= tract, tractual
Tr-nia; trans.	= Transilvania, transilvan (ă)
urb.	= urbarial (ă)
u.	= unit (ă)
u.	= und
udv.	= udvari
ung.	= ungarisch
v.	= vice
v.	= von
v.a.; val. austr.	= valută austriacă
v.; ven.	= venerat
vl.	= valută
Z., Zl.	= Zahl
§.	= Paragraph

LISTA REGESTELOR

1. *Cetatea de Baltă, 25 septembrie 1862.* Românii din Cetatea de Baltă către Andrei Șaguna: este invitat a lua parte la dezbaterile din comitetul comitatens al Cetății de Baltă unde fusese ales reprezentant al românilor din comitat.

2. *Iugoj, 25 septembrie 1862.* Teodor Serb către Consiliul Locumtenențial din Buda: protestează împotriva subordonării învățământului și a dascălilor în fața clerului; prezintă pericolele supunerii școlilor și dascălilor români din Banat față de episcopii, protopopii și preoții sârbi; consideră benefică măsura din 12 februarie 1810, adoptată de Francisc I în biletul de mână către mitropolitul sârb Stratimirovici, prin care școlile naționale române au fost scoase de sub competența clerului sârb și trecute sub jurisdicțiunea școlară civilă reprezentată de o Deputațiune condusă de un inspector școlar suprem pentru școlile populare de confesiune ortodoxă; după 1860 Deputațiunea școlară a fost dizolvată și măsura a fost primită cu bucurie deoarece membrii ei, sârbi, au furat mult din fundația școlară națională alimentată și de națiunea română; românii nu doresc ca școlile lor să recadă sub jurisdicția bisericească sârbă și n-au nimic împotriva ca ele să fie trecute sub conducerea unei ierarhii române ortodoxe, de unor protopopi, preoți culți, conștienți, plătiți de stat și atenți la nevoile dezvoltării unui învățământ de calitate, puternic și modern; mulți preoți, inclusiv români, se poartă ca niște stăpâni cu slugile lor față de dascăli și comit numeroase abuzuri, protejându-și rudele și îndepărtând numirea unor învățători calificați în parohiile lor; cere ca școlile române să fie scoase de sub jurisdicția clerului și puse sub autoritatea unei comisii române civile formată din bărbați și directori școlari români.

3. *Năsăud, 25 septembrie 1862.* Adunarea districtuală năsăudeană către împărat: adresă prin care se protestează împotriva noului regulament privind alegerile adunărilor comitatense care permitea – cu mici excepții – alcătuirea unor majorități maghiare în adunări, în pofida majorității populației române din comitate; se apreciază totuși acele instrucțiuni din regulament, care permiteau pentru prima dată alegerea în adunări a unor reprezentanți ai micii proprietăți țărănești; se cere grabnica convocare a unei diete democratice a Transilvaniei care să reglementeze în mod legal recunoașterea națiunii române ca națiune politică egal îndreptățită în patrie.

4. *Turda, 25 septembrie 1862.* Membrii români ai comitetului comitatens din Turda către monarh: cer corectarea nedreptății privind componența comitetelor comitatense din Transilvania; 327 de mari proprietari din comitat au din oficiu, ca viriliști, sau ca aleși, 34 de deputați, pe când 120.000 de alți cetățeni au ca reprezentanți doar 24 de deputați; solicită înlăturarea disproporției, respectarea interesului poporului care va fi de natură să întărească regimul politic austriac și actele de stat emise de acesta.

5. *Blaj, 27 septembrie 1862.* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către Guberniul Marelui Principat al Transilvaniei; cere Guberniului ca pe baza scrisorii de mână a Monarhului din 21 decembrie 1860, care prevedea în spiritul Diplomei din octombrie 1860 respectarea limbilor naționale din Transilvania, ca pe viitor adresele guberniale adresate Ordinariatului mitropolitan să fie redactate în limba română.

6. *Blaj, 29 septembrie 1862.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; justificări privind demersurile pe care le-a făcut în problema înființării unei Mitropolii ortodoxe a Transilvaniei; expresii jignitoare la adresa uniților în presă; neîncrederea pe care i-a arătat-o episcopul Șaguna; presiuni făcute asupra mitropolitului pentru a lua o atitudine în chestiunea moștenirii mitropoliei Albei Iulii; candidații prezumtivi pentru postul de consilier școlar greco-catolic de la Guberniu; incorectitudinea principiilor reorganizării administrației locale din 1861; opoziția aristocrației maghiare față de politica de liberalizare; imperativul deplinei egalități politice a națiunilor nemaghiare din Ungaria.

7. *Buda, 1 octombrie 1862.* Raport către președintele Locumtenenței ungare, privitor la unele elemente semnalate în ziarele „Politik” și „Hon”, mai ales referitor la nemulțumiri pretinse ale românilor față de rezultatele Dietei, care ar dori mai degrabă să nu trimită reprezentanți în Reichsrat. Aceste relatări doresc să compromită Dieta și Reichsratul, reprezentând chestiuni nereale, solicitându-se cercetare cclor vinovați.

8. *Viena, 2 octombrie 1862.* Cancelarul aulic al Ungariei Forgách Antal către locumtenentul ungar Pálffy Móric. Memoriul către împărat privind tulburările legate de agitațiile la care s-au folosit coli tipărite a fost trimis: îl laudă pe locumtenent că a potolit patimile și a luat măsuri ca astfel de agitații să nu se mai întâmple.

9. *Viena, 2 octombrie 1862.* Cancelarul aulic al Ungariei Forgách Antal către locumtenentul ungar Pálffy Móric. Comunică faptul că împăratul a luat la cunoștință investigațiile întreprinse în legătură cu declarațiile românești sub formă de procese verbale: se dorește urmărirea cu atenție și în viitor a unor astfel de mișcări.

10. *Chuj, 6 octombrie 1862.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; știri despre conflictele dintre deputații români și maghiari din comitatul comitatens al Dobâcei: baronii și conții unguri se situează pe terenul lor legal din 1848, românii nu-l recunosc și solicită autonomia Ardealului și egala îndreptățire națională pe baza Diplomei și Patentei; l-a apărat pe cancelarul Nádasdi împotriva atacurilor ungurilor din comitat.

11. *Chuj, 7 octombrie 1862.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; răspunzând interesului Vienei față de poziția reprezentanților români din Adunarea comitatensă a Hunedoarei, expune contextul unei adunări a intelectualilor români din Turda, la 20 septembrie 1862; și partea maghiară a ținut astfel de adunări, dar pozițiile nu au putut fi îndeajuns clarificate. După părerea sa, reprezentanții români s-au comportat loial față de Viena, Popp dorindu-și ca demersurile locale ale preotului Ulpian să nu fie imputate românilor în ansamblu.

12. *Braşov, 10 octombrie 1862.* Iacob Mureşan către Timotei Cipariu: i-a tipărit discursul ținut la Expoziția din oraş în 200 de exemplare din care 50 le-a trimis în Moldova; despre boala lui Andrei Mureşanu şi necazurile lui; solicită ca intelectualii blăjeni să-şi înţelească aporturile la dezvoltarea culturii şi politicii naţionale, bisericeşti şi şcolare; a fost pârât la guvernatorul Creneville, pe nedrept, că a apărat comunismul în „Gazeta Transilvaniei”.

13. *Cluj, 10 octombrie 1862.* Scrisoare a feldmareşal-locotenentului Crenneville către episcopul Andrei Şaguna, privitor la atitudinea preotului ortodox din Târgu-Mureş, Simion Ulpianu, care nu recunoaşte legalitatea adunării comitatense din Deva, alături de ceilalţi reprezentanţi ai românilor. Surprins fiind de aceasta, cunoscând atitudinea loială faţă de stat a românilor, doreşte să afle detalii despre această atitudine exprimată.

14. *Oradea, 10 octombrie 1862.* Raport al direcţiei de poliţie din Oradea pentru al treilea trimestru al anului. Populaţia a fost în general liniştită, chiar şi partida antigubernamentală a fost mai calmă din cauza evenimentelor externe care au survenit. Rescriptul imperial privitor la viitoarea Dietă, în care să se pregătească discutarea chestiunilor naţionale a calmat şi pe purtătorii de cuvânt ai românilor, care nu au renunţat la speranţa de a crea un căpitănat românesc, fiind încă nemulţumiţi de ncluarea în seamă a limbii române, inclusiv prin lipsa, în multe locuri, a notarilor care să o cunoască. De asemenea, clerul românesc solicită prelungirea termencelor de plată a impozitului pentru cei nevoiaşi.

15. *Târgu Mureş, 10 octombrie 1862.* Baronul Apor Károly către preşedintele Guberniului transilvănean; se plânge de apariţia, în ziarul „Gazeta Transilvaniei”, a unui articol prin care asesorul Tablei regeşti, George Roman, ar fi dorit să provoace agitaţie publică. Solicită implicarea preşedintelui gubernial pentru a ştăvili astfel de fapte.

16. *Dobra, 11 octombrie 1862.* Nicolae Crainic către episcopul Andrei Şaguna: neînţelegeri ivite cu ocazia reorganizării comitatense şi a declarării limbii române ca limbă oficială a comunei Dobra.

17. *Cluj, 12 octombrie 1862.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein, informează că a trebuit să renunţe la unele călătorii din cauza chestiunilor importante ce se discută în Guberniu. Şi-ar dori să se întâlnească personal cu Reichenstein cu ocazia vizitei acestuia în Transilvania, preferabil la Miercuria. De asemenea, mai informează despre mersul alegerilor de reprezentanţi în comitatele Deva şi Dăbâca.

18. *Gherla, 12 octombrie 1862.* Mitropolitul Al. Sterca-Şuluţiu către cancelarul aulic transilvănean; se plânge de numeroasele uneltiri ale reprezentanţilor maghiarilor pentru a câştiga majoritatea în adunările comitatense. Doar în comitatul Dăbâca românii au reuşit totuşi să obţină majoritatea. Având toate acestea în vedere, consideră că ar trebui renunţat la întrunirea comitetelor comitatense şi conchemată Dieta, în care guvernul ar trebui să se preocupe de realizarea unei reprezentări cât mai juste.

19. *Gherla, 13 octombrie 1862.* Ioan Alexi către I. Man: îl invită să redevină comite suprem al Maramureșului pentru a apăra interesele poporului român de acolo.

20. *Viena, 13 octombrie 1862.* Cancelarul aulic al Ungariei, Forgách Antal, trimite locumtenentului ungar Pálffy petiția românească din Arad, care conține plângeri contra abuzurilor funcționarilor, și prin care se solicită numirea unui comite suprem de naționalitate română, solicitând rezolvarea chestiunii pe baza hotărârii imperiale din 27 iulie 1862.

21. *Zrenjanin, 13 octombrie 1862.* Vicecomitele Torontalului înștiințază pe locumtenentul regal ungar privitor la atitudinea comitelui suprem Karátsonyi László, care susține pe foștii funcționari demisi în încercarea de a reveni în funcțiile lor de dinainte și care este indiferent față de treburile comitatului.

22. *Apahida, 14 octombrie 1862.* Lazăr Maxim, administrator protopopesc către oficiul comitatens Doboca: cere să se ia măsuri pentru ca comunele din tractul Sic să nu fie obligate la susținerea școlilor centrale-naționale.

23. *Lugoș, 14 octombrie 1862.* Comitatul Caraș prin dregătorii săi face cunoscută sedreii comitatense, vicecomiților și juzilor instrucțiunea Consiliului Locumtenențial din Buda din 15 septembrie 1862, potrivit căreia monarhul a dispus respectarea dolcanțelor românilor din Ungaria privind adoptarea limbii române ca limbă oficială a comunelor cu majorități românești: pentru stabilirea exactă a acestor majorități, se recomandă folosirea statisticilor oficiale, iar dacă în comunele mixte se ivesc neînțelegeri și conflicte, era necesar arbitrajul juzilor cercuali; dacă neînțelegerile nu erau aplanate la acest nivel, situația se înainta conducerilor comitatense: în caz că nici aici nu se lua o decizie, urma ca adoptarea limbii oficiale la nivelul comunelor în cauză să se facă prin votul locuitorilor cu drept electoral exercitat sub supravegherea juzilor cercuali.

24. *Cernăuți, 16 octombrie 1862.* Clerul român ortodox către Francisc Iosif I: adresă de mulțumire pentru ajutorul acordat de Împărat pentru dotarea clerului, a văduvelor și orfanilor preoților români din Bucovina: mulțumirea este exprimată în numele a peste 300 de familii preoțești.

25. *Hațeg, 16 octombrie 1862.* Protopopul Ioan Raț către episcopul Andrei Șaguna: îl încunoștințază că comitele suprem Nopcea se amestecă în alegerea deputaților din Hațeg.

26. *Gherla, 17 octombrie 1862.* Ioan Alexi către clerul unit: anunță dispozițiile oficiale potrivit cărora la gimnaziul de 8 clase romano-catolic din Satu Mare și la gimnaziile romano-catolice de 4 clase din Baia Mare și Sighetul Marmăției trebuiau angajați profesori români greco-catolici să predea ca obiect de studiu limba română și religia, în calitate de cateheți.

27. *Sibiu, 17 octombrie 1862.* Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan: Cancelaria aulică dă dovadă de inconsecvență în problema reînființării Mitropoliei; dacă ea va avea sub jurisdicție pe toți românii ortodocși din Imperiu, nu era corect să aprobe un Sinod doar pentru cei din Ardeal și din ținutul Aradului, deoarece vor

protesta în mod îndreptățit bănărenii și bucovinenii: se bucură pentru Vasici care este numit consilier școlar și recomandă ca sediul funcției să fie la Sibiu, atașat Episcopiei; comitele suprem Francisc Nopcea îi persecută pe românii ortodocși, iar excluderea lui Petcu și Rațiu din comitetul comitatens i se datorează tot lui: să-l înștiințeze pe cancelarul aulic Nádajdu despre aceste abuzuri.

28. [Sibiu, 18 octombrie 1862]. Pavel Vasici către Dimitrie Moldovan: despre bucuria stărnită de o scrisoare a lui în cercurile din jurul episcopului Andrei Șaguna și despre aprecierea episcopului față de activitatea desfășurată de el la Viena, în interesul Bisericii și națiunii; îi mulțumește pentru reactivarea postului de consilier școlar de stat pe seama lui, care și-a dedicat viața dezvoltării învățământului românesc de confesiune ortodoxă; afirmă că românii ortodocși așteaptă înființarea Mitropoliei ca pe Mesia, fiind convingși că prin ea se va consolida poziția națiunii; episcopul Șaguna i-a spus că nu va face sinod fără să-l invite pe consilierul aulic Moldovan.

29. *Schönbrunn*, 18 octombrie 1862. Împăratul către Universitatea Săsească: o asigură în privința apropiatei convocări a Dietei Marelui Principat al Transilvaniei în vederea stabilirii dreptului intern de stat al acestuia și al raportului cu Imperiul întreg, potrivit prevederilor din Diploma din 20 octombrie 1860 și Patenta din 26 februarie 1861.

30. [Viena], 18 octombrie 1862. Scrisoare prezidială a Cancelariei aulice către Locumtenența Ungariei, privitor la disputa dintre greco-catolici și ortodocși în legătură cu biserica din Vermeș (comitatul Crasna), în care încearcă să intervină în favoarea păstrării bisericii pentru uniți, dat fiind că aceștia sunt mai numeroși.

31. *Baia de Criș*, 19 octombrie 1862. Ioan Pipoș, comitele suprem al Zarandului, informează Locumtenența regală ungară că a pus în aplicare ordinul prezidial privind eliminarea indicatoarelor și tăblițelor care conțin culorile comitatului.

32. *Buda*, 20 octombrie 1862. Locumtenența regală ungară către cancelarul aulic al Ungariei; comunică hotărârea căpitanului districtului Chioar, Sigismund Pop, redactor al foii „Concordia”, de a accepta sprijinul de stat de 1.500 de florini pe an, și de a se obliga să redacteze foaia în interesul guvernului

33. *Cluj*, 20 octombrie 1862. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; îl informează că nu va putea ajunge la Miercurea pentru întâlnirea planificată, decât ceva mai târziu. De asemenea, informează pe scurt despre mișcările și chestiunile de personal din Guberniu și despre mersul dezbaterilor în plen, care i s-au părut mai raționale decât până atunci.

34. *Sibiu*, 20 octombrie 1862. Episcopul Andrei Șaguna către președintele Guberniului transilvănean; amintește de declarația preotului din Sarmizegetusa, Simion Ulpianu, făcută contra comitetului comitatens al Hunedoarei. Preotul nu se află sub jurisdicția sa, iar participarea și a celorlalți membri români la declarația preotului nu poate fi generalizată asupra întregii națiuni. Asigură pe Crenneville de loialitatea românilor, de faptul că șefii bisericești sprijină și încurajează aceasta,

amintind și de dezavantajele la care au fost supuși descori membrii români din componența adunărilor comitatense, aceasta putând explica unele excese. Incidentul din Hunedoara nu înseamnă o schimbare bruscă a atitudinii națiunii române față de guvern, aceasta exprimând în continuare gratitudinea față de Diploma din octombrie și față de celelalte documente imperiale, dorind întrunirea grabnică a Dietei în Transilvania.

35. Viena, 20 octombrie 1862. Memoriul ministrului cancelar aulic al Transilvaniei, Nádasdy Ferenc, privitor la preliminariile organizării Dietei. Enumeră antecedentele istorice, începând cu toamna anului 1860, precum și conținutul documentelor premergătoare organizării Dietei, discuțiile legate de acestea. Între timp au început și lucrările de stabilire a capacității fiscale a contribuabililor, iar contele Crenneville a început să adune semnalări privind situația din teritoriu; în final, solicită să fie împuternicit de către împărat pentru a întocmi memoriul final privind reprezentarea țării în cadrul Dietei, pentru ca aceasta să poată fi întrunită cât mai grabnic. Documentul conține și rezoluția de aprobare din partea împăratului.

36. Brașov, 21 octombrie 1862. Guberniul Transilvaniei către comisariatul de poliție din Brașov, privitor la articolul din „Gazeta Transilvaniei” care conține informații despre disputa dintre asesorul George Roman și președintele Tablei regale, baronul Apor, legată de folosirea limbii române; se solicită aflarea de la redactorul responsabil a foii, numele autorului articolului, în caz contrar fiind considerat responsabil redactorul.

37. Sibiu, 22 octombrie 1862. Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; știri despre familia și monumentul funerar al decedatei sale soții; despre unele neînțelegeri ivite între funcționarii români; împreună cu Andrei Șaguna și Ladislau Popp va apăra interesele bisericii române în disputele cu grecii.

38. Viena, 22 octombrie 1862. Cancelarul Nádasdy către președintele Guberniului transilvănean; comunică decizia imperială ca în cadrul următoarei Diete transilvănene să se reglementeze poziția în dreptul public a națiunii române și folosirea diferitelor limbi ale țării. Până atunci, rămâne valabil biletul de mână din 21 decembrie 1860 privitor la acestea. Despre conținutul deciziei vor fi informați și cei doi capi bisericești ai românilor în calitate lor de președinți ai conferinței naționale din Sibiu.

39. Viena, 23 octombrie 1862. Expunerea Cancelariei aulice privitor la plângerile românilor din comitatul Hunedoara. Petiția se referă la dezavantajarea membrilor români în cadrul comitetului comitatens de către susținătorii legilor de la 1848; în urma disputelor, comitetul a fost dizolvat, iar funcționarii intransigenți îndepărtați. Cancelaria aulică susține această soluție a Guberniului, care a luat măsuri pentru administrarea provizorie a comitatului conform legilor în vigoare. Documentul poartă și aprobarea imperială.

40. Sibiu, 26 octombrie 1862. Pavel Vasici către Dimitrie Moldovan; descrie primirea călduroasă a vicepreședintelui Guberniului Marcului Principat al Transilvaniei și a altor înalți funcționari de stat, de către românii sibieni și Andrei Șaguna; despre sentimentele pro dinastice ale românilor transilvăneni manifestate cu

această ocazie în care imnul imperial austriac era însoțit de cântece naționale românești; episcopul Andrei Șaguna crede că ultramontanii de la Blaj erau împotriva reînființării Mitropoliei române ortodoxe; el și Barițiu au încercat să-i risipească aceste temeri ca fiind nejustificate.

41. *Sibiu, 27 octombrie 1862.* Andrei Șaguna către Nicolae Crainic; episcopul recomandă acestui cleric să dea dovadă de mai multă moderație și să nu atace în predicile sale funcționarii publici pentru a nu cădea victimă persecuțiilor autorităților; Crainic a pledat în predicile sale pentru dreptul folosirii limbii naționale în administrație.

42. *Buda, 28 octombrie 1862.* Locumtenența regală ungară către cancelarul aulic al Ungariei; comunică scrisoarea privată a comitelui suprem al Hunedoarei, Nopcsa Ferenc, care descrie manifestările românești, considerate exagerate. Constatările recente arată însă liniștirea agitațiilor, mai ales după emiterea ordinului aulic privind limba oficială.

43. *Cluj, 29 octombrie 1862.* Comunicare a Prezidiului gubernial, prin care se informează că la 18 octombrie 1862, împăratul a luat la cunoștință aprobativ cererile și memoriile românilor ardeleni, inclusiv actele consfătuirii naționale de la Sibiu, din 12–16 ianuarie 1861.

44. *Blaj, 30 octombrie 1862.* Mitropolitul Alex. Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; opiniile sale privind principiile unei organizări democratice a legislației și administrației Transilvaniei; demersul pe care l-a făcut în acest scop pe lângă cancelarul Nádasdy; memoriul adresat guvernatorului Crenneville pentru aprobarea întrunirii unui Congres Național.

45. *Cluj, 30 octombrie 1862.* Guberniul regal al Transilvaniei către comisariatul de poliție din Brașov; dat fiind că redactorul „Gazetei Transilvaniei”, Iacob Mureșianu, nu a numit pe autorul articolului din numărul 74 al ziarului, se solicită începerea procedurii legale contra acestuia, conform legislației în vigoare.

46. *Sibiu, 30 octombrie 1862.* Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; îl critică pentru faptul că i-a destăinuit mitropolitului Alexandru Șuluțiu că ei doi *corespundă în problema Mitropoliei ortodoxe și îl roagă să nege acest lucru la Viena*; se îndoiește că în problema Mitropoliei, românii ortodocși ar avea mulți prieteni și sprijinitori; i-a scris baronului Oșegovici, un bun naționalist croat, să-l sprijine și îi recomandă să ia imediat legătura cu acesta la Viena; afirmă clar că doar el, ca episcop și membru în Senatul imperial, l-a făcut pe Ladislau Baziliu Popp, baron, în urma intervențiilor scrise la Schmerling, Lasser și Nádasdy; nu este mulțumit de Popp care, uitând acest lucru, cere să fie „tămâiat” și de „Telegraful român”.

47. *Viena, octombrie 1862.* Vincențiu Babeș către opinia publică română; evidențiază importanța întreprinderii și inițiativei naționale a familiei Mocioni, privind acordarea burselor pe seama tinerilor români studioși și capabili, dar săraci, indiferent de confesiune sau de provincia de unde provin; națiunea română, lipsită de drepturi politice și săracă, are nevoie de o elită intelectuală valoroasă care să o

conducă în lupta pentru afirmarea sa politică, morală și materială; în acest sens, realizările familiei Mocioni primesc dimensiuni naționale; precizează numele studenților și elevilor de gimnaziu români ce studiau la Viena, la Pesta și în orașele din Banat și Transilvania cu burse oferite de familia Mocioni, anunțând și sumele totale pe anii 1861 și 1862/3.

48. *[Cluj, octombrie 1862]*. Guberniul Transilvaniei către Andrei Șaguna: comunică răspunsul imperial la memoriile înaintate de românii ardeleni la finele anului 1860 și în ianuarie 1861.

49. *Sibiu, 1 noiembrie 1862*. Pavel Vasici către Dimitrie Moldovan: a expediat diploma de membru de onoare al *Astrei* pe seama baronului Grimm; episcopul Andrei Șaguna a interzis să se publice în „Telegraful român” poezii sau ode dedicate vizitei vicepreședintelui Guberniului Ladislau Baziliu Popp și însoțitorilor acestuia, aceste manifestări considerându-le nimicuri; Iacob Rannicher i-a împărtășit lui Șaguna că monarhul se va adresa ambilor ierarhi români în problema Congresului Național, respectând și calitatea lor de președinți ai Comitetului Național Permanent; baronul Reichenstein era în zonă și se va întâlni cu George Barițiu care va veni la o ședință comitatensă.

50. *Viena, 1 noiembrie 1862*. Cancelaria regală a Ungariei către comitele suprem al comitatului Deva, Nopcsa Ferenc: comunică faptul că i-a cerut comitelui suprem al Zarandului lămuriri privind mișcările din comitat. Primind înștiințarea solicitată, roagă să se verifice veridicitatea conținutului acesteia.

51. *Brașov, 2 noiembrie 1862*. Comisariatul de poliție din Brașov comunică Prezidiului Guberniului transilvănean, faptul că în numărul 83 al „Gazetei de Transilvania” s-a intenționat publicarea unui articol care putea să compromită relațiile dintre națiunea română și autorități. La avertismentul polițienesc, redacția a tăiat doar un rând din articol, fapt ce a determinat sechestrarea tirajului respectiv: se solicită indicații, dacă să se păstreze sechestrul definitiv sau să se elibereze totuși tirajul, dat fiind că nu se mai pot face alte modificări.

52. *Sibiu, 2 noiembrie 1862*. Episcopul Andrei Șaguna către clerul și poporul român de confesiune ortodoxă: circular în care le face cunoscută adresa monarhului din 18 octombrie privind convocarea viitoarei Diete a Transilvaniei care va legifera egală îndreptățire a națiunii române și confesiunilor sale; dorește convocarea unui Congres Național în care delegații națiunii să-și exprime public și solemn gratitudinea și mulțumirea față de monarh.

53. *Viena, 2 noiembrie 1862*. Ioan Roman către Cancelaria aulică transilvănească: în numele a 207 cetățeni ai Făgărașului protestează împotriva dorinței unci părți a orașenilor de a transforma Făgărașul în oraș liber regesc, pentru a fi scos de sub jurisdicția românească a districtului.

54. *Viena, 3 noiembrie 1862*. Cancelaria aulică ungară către locumtenentul regal ungar: comunică că nu are nicio obiecție față de acordarea ajutorului de stat foii „Concordia”, propunând remiterea semestrială a sumei, condiționată de atitudinea loială a publicației.

55. *Blaj, 4 noiembrie 1862.* Ioan Fekete-Negruțiu către G. Barițiu: cere acestuia să precizeze dacă poate accepta postul de consilier școlar la guvernul Transilvaniei, conform dorinței mitropolitului Șuluțiu; în caz contrar, acesta urma să propună autorităților o altă persoană de încredere; după cum se știe, Barițiu nu a acceptat postul.

56. *Cluj, 5 noiembrie 1862.* Telegrama Prezidiului gubernial transilvan către Comisariatul de poliție din Brașov, prin care permite eliberarea tirajului numărului 83 al „Gazetei de Transilvania”, cu observarea evenimentelor următoare, solicitând aflarea, prin intermediul redactorului, a numelui autorului articolului din acel număr, intitulat „Limba română. De sub cetatea lui Gelu”.

57. *Sibiu, 5 noiembrie 1862.* Petru Roșca către Dimitrie Moldovan; îl felicită de ziua sa onomastică pentru a contribui în deplină sănătate la binele și prosperarea națiunii române.

58. *Brașov, 8 noiembrie 1862.* Comisariatul de poliție din Brașov comunică Prezidiului Guberniului transilvănean faptul că articolul amintit din numărul 83 al „Gazetei de Transilvania” a fost redactat de către capelanul unit Grigore Chifa din Cluj, fiind datat din Gilău. Documentului îi este atașat protocolul poliției făcut cu redactorul gazetei.

59. *Cluj, 8 noiembrie 1862.* Președintele Guberniului transilvănean către președintele Cancelariei aulice transilvănene; comunică nesoluționarea recursului asesorului Tablei regale, George Roman, privind depunerea jurământului în limba oficială. S-a ordonat președintelui Tablei să-l invite numaidecât la depunerea jurământului, recursul său fiind retrimis.

60. *Sibiu, 9 noiembrie 1862.* Episcopul Andrei Șaguna către președintele Guberniului transilvănean; confirmă că a luat la cunoștință protocolul comitetului suprem al Hunedoarei privind activitățile protopopului de la Dobra, Nicolae Crainic, și că a întreprins și propriile cercetări. Vina aparține judeului suprem Jordán, care și-a întreprins investigațiile duminică, iar Crainic a fost avertizat de către episcop, dat fiind că și-a depășit atribuțiile clericale; dar nici autoritățile nu ar fi avut voie să pomească o procedură laică împotriva protopopului, ale cărui izbucniri au fost cauzate de abuzurile autorităților.

61. *Blaj, 10 noiembrie 1862.* Ioan Fekete-Negruțiu către George Bariț: refuzarea de către Bariț a postului de consilier școlar la Guberniu pentru confesiunea greco-catolică; importanța acestui post pentru români; dificultăți legate de ocuparea lui; Bariț să propună mitropolitului trei persoane corespunzătoare.

62. *Sibiu, 12 noiembrie 1862.* Universitatea națională sâcască către Magistratul orașenesc al Sibiului; comunică răspunsul împăratului la actul Universității privind implementarea egalei îndreptățiri a națiunilor, în care acesta insistă asupra loialității națiunii sâsești și își exprimă speranța rezolvării chestiunilor transilvănene prin Dietă. În acest înțeles, Universitatea comunică tuturor autorităților locale textul deciziei imperiale din 18 octombrie 1862, exprimând intențiile de a susține bunăstarea și pacea în țară, și speranța de a vedea rezolvate cât mai grabnic chestiunile naționale.

63. *Blaj, 17 noiembrie 1862.* Ioan Fekete-Negruțiu către George Bariț: demersuri pentru ocuparea postului de consilier școlar al Guberniului pentru confesiunea greco-catolică; consimțământul său de a primi acest post; justificarea eventualei sale numiri; date privind *Gramatica limbii române* pe care a publicat-o; editarea acesteia; vinderea calendarelor lui Bariț la Blaj.

64. *Sibiu, 20 noiembrie 1862.* Episcopul Andrei Șaguna către George Bariț: informează despre acțiunile întreprinse de el în vederea organizării unui Congres național românesc.

65. *Zărnești, 23 noiembrie 1862.* George Bariț către episcopul Andrei Șaguna; mulțumiri pentru comunicările pe care episcopul i le-a făcut în problema națională; aprobă demersurile făcute pentru întrunirea unui Congres Național; propune ca alegerea celor 40 de membri ai Congresului proveniți din rândul clerului să fie făcută după protopopiate; este de părere ca alegerea celor 60 de persoane laice să se facă în cadrul unităților administrativ-politice și existente, câte 2 deputați, unul unit și altul neunit, pentru unitățile mai mici și câte 3 sau 4 pentru jurisdicțiile mai mari; propune ca alegerea deputaților să se facă prin câte doi delegați ai tuturor comunelor românești; recomandări în ceea ce privește conducerea alegerilor și de asemenea [a] candidaților de deputați.

66. *Oradea, 24 noiembrie 1862.* Vicecomitele Bihorului, Hajdú Lajos, către președintele Locumtenenței ungare; relatează agitațiile partidei antiguvernamentale din Oradea, prin care comitele suprem Haller Sándor încearcă reimpunerea vechilor funcționari demiși, împreună cu care să preia conducerea comitatului. Aceste agitații tulbură mult activitatea actualului aparat funcționăresc, fapt pentru care solicită eliberarea din funcție a comitelui suprem Haller.

67. *[Cluj], 26 noiembrie 1862.* Baziliu Ladislau Pop către Andrei Șaguna: despre activitatea lui Șaguna în problema națională; Guvernatorul Creneville și unele afaceri publice românești; despre Congresul național românesc și rosturile înalților funcționari români în cadrul acestuia.

68. *Cluj, 28 noiembrie 1862.* Președintele Guberniului transilvănean către cancelarul aulic Nádasdy; relatează cazul lui Toma George Bunduca, acuzat de tulburarea ordinii publice. Acesta s-a opus în anul anterior constituirii Comitetului comitatens și a fost renitent față de jandarmi; judecarea sa a decurs lent și greoi, în proces fiind implicat și Axente Sever, care a fost ulterior eliberat. Inițial, Bunduca a fost condamnat la două luni închisoare încă din august 1860, executarea pedepsei fiind amânată. Apoi, autoritățile nu au reușit să-l aresteze din nou, inclusiv din cauza împiedicării acestora de către judele local din Bucium. Se descrie detaliat această încercare nocturnă de arestare, din noiembrie 1861, când s-au iscat agitații. Apoi, Bunduca a fost convins să se predea, însă nu s-a dus cu jandarmii, ci mai târziu singur la Aiud, unde Axente l-a sfătuit să se prezinte la comandantul militar al Transilvaniei, Montenuovo. Locuitorii din Bucium susțin că nu au fost renitenți față de jandarmi, însă sunt aduse numeroase documente în discuție care-l incriminează și pe Axente Sever, și se analizează diferite momente din derularea evenimentelor. În fine, se solicită intervenția la împărat pentru sistarea procesului contra lui

Bunduca și a complicilor săi, iar faptele lui Axente cad într-o perioadă în care dominau alte stări și legi. Sistarea ambelor procese ar aduce mai multă liniște în rândurile românilor loiali guvernului.

69. *Blaș, 30 noiembrie 1862.* Mitropolitul Sterca-Șuluțiu expune cancelarului aulic al Transilvaniei viziunea sa privitoare la reprezentarea în viitoarea Dietă. Subliniază că, în Transilvania, sistemul politic s-a bazat și înainte de 1848 pe principiul națiunilor și al religilor, iar acum este consacrată egala îndreptățire; propune deci luarea în calcul a proprietății funciare colective, precum și contribuția bănească și mai ales militară a națiunilor ca și cheie pentru alcătuirea Dietei.

70. *Miercurea, 30 noiembrie 1862.* Ilie Măcelariu către George Barițiu; îl anunță că a cerut contelui Montenuovo, comandant general al trupelor imperiale din Marele Principat al Transilvaniei, condiții separate și speciale pentru feciorii oieri români în problema recrutării, deoarece viața și activitatea lor se deosebea mult de cea generală a tinerilor de vârsta legală privind înrolarea în armata cezaro-regală; în discuțiile cu Conrad Schmidt, comitele sașilor, i-a atras atenția că în cucerirea drepturilor politice erau două drumuri, unul sângeros, prin luptă, al doilea pe cale pașnică, prin bună înțelegere; recomandă a doua cale, împrietenirea cu spiritul vremii și afirmă că cramponarea de drepturile și prerogativele istorice putrede dăunează cu mult mai mult decât renunțarea la ele.

71. *Dej, 2 decembrie 1862.* [Judele] Fekete Sámuel remite Guberniului transilvănean rezultatele investigațiilor întreprinse în plasa Lăpușului, unde au fost redactate petiții privind limbă oficială: se pare că motivul inițial a fost faptul că pretorul Timbus István nu a sprijinit școala din Lăpușul Unguresc, ceea ce a determinat diferite opoziții; la finalul documentului se află enumerări statistice privind locuitorii comunelor plasei amintite.

72. *Sibiu, 2 decembrie 1862.* Episcopul Andrei Șaguna își exprimă părerea că ar fi necesară întrunirea unui Congres Național la Sibiu, în luna februarie 1863, pentru a da citire în mod festiv deciziei imperiale privitoare la memoriile românești, și pentru a se elabora o adresă de mulțumire. Propune lista principalilor participanți la Congres – laici și clerici, solicitând autorităților să intervină pentru a obține aprobarea ținerii Congresului Național preconizat.

73. *Baia de Criș, 6 decembrie 1862.* Comitele suprem al Zarandului, Ioan Pipoș, comunică Locumtenenței ungare că l-a înștiințat pe primul vicecomite, Iosif Hodoș, privitor la ordinea care reglementează folosirea limbii oficiale; de asemenea, acesta din urmă trimisese actul către Tribunalul cambial din Arad, redactat în limba română, încă înainte ca noile ordine să fi fost comunicate la acest nivel.

74. *Cristeștii Ciceului, 6 decembrie 1862.* Protopopul Ioan P. Popp către episcopul Andrei Șaguna: își exprimă gratitudinea pentru guvernatorul Ludwig Folliot de Creneville, care intenționează să-l demită pe administratorul Daniel Pataki; acesta a nesocotit grav interesele a 92.000 de români din comitatul Solnocului Interior, favorizând minoritatea maghiară care număra doar 20.000 de

locuitori; dacă nu se putea obține un administrator comitatens român pentru 92.000 de locuitori din 112.000, îl roagă pe Andrei Șaguna să obțină numirea lui Samuel Fekete, care era un model de umanitate, dreptate și imparțialitate.

75. *Buda, [8] decembrie 1862.* Prezidiul Locumtenenței regale ungare către comisarul regal al comitatului Arad: amintește că în ziarul „Concordia” a apărut un articol scris de avocatul Ioan Popovici, privitor la nesoluționarea cererilor trimise în limba română către autorități, solicitând aflarea veridicității celor cuprinse în articol.

76. *Brașov, 8 decembrie 1862.* Redacția „Gazetei Transilvaniei” către publicul cititor; invitația de a se abona pentru primul semestru al anului 1863 la ziar, în condițiile în care se aștepta convocarea Dietei Marelui Principat al Transilvaniei, menită să legisfereze egala îndreptățire a națiunii, confesiunilor și a limbii române în stat.

77. *Viena, 9 decembrie 1862.* Diplomă imperială privind instituirea stemei Ducatului Bucovina; în diplomă se arată că Bucovina fusese o parte a vechii Dacii și o vatră a formării poporului român invadat de popoarele migratoare; Ștefan cel Mare, prin victoriile sale, a stabilizat limitele teritoriale ale Bucovinei; intrată în Imperiul Habsburgic, Bucovina a fost administrată separat sau împreună cu Galiția, iar în 1861 Patenta imperială schmerlinghiană garantează autonomia administrativă și legislativă a Bucovinei; din stema Bucovinei nu lipsea capul de bour al Moldovei.

78. *Sibiu, 9 decembrie 1862.* Comisarul de poliție din Sibiu comunică Prezidiului gubernial faptul că redacția revistei „Telegraful Român” a fost preluată de către Zaharia Boiu, după ce Ioan Rațiu, fostul redactor, a primit un alt post. Solicită confirmarea de către autorități a noului redactor, oferind unele date biografice privind pe acesta, amintind că nu există nicio obiecție contra preluării redacției foii amintite de către acesta.

79. *Iăgăraș, 10 decembrie 1862.* Spiridon Fetti către Dimitrie Moldovan; îl anunță discret că a avut conflicte cu căpitanul suprem Ioan Bran de Lemeni, pe care nu le-a făcut publice, pentru a nu se afla că un român nu se înțelege cu alt român; a intenționat să se pensioneze, dar a amânat cererea, în speranța că va putea obține un alt post; îl informează că proiectul Universității săsești privind împărțirea Transilvaniei în trei teritorii naționale a apărut și în „Gazeta Transilvaniei” și speră că se aplică prin viitoarea Dietă și prin Cancellaria Aulică a Marelui Principat al Transilvaniei; un jurist tânăr român din Deva, imatur și fără experiență, a comis nereguli și a plecat în România; el constituie un exemplu pentru alți juriști care trebuie să se dovedească a fi competenți, bine pregătiți profesional pentru a nu se compromite pe ei înșiși și nici națiunea română.

80. *Baia de Criș, 12 decembrie 1862.* Primul vicecomite, Iosif Hodoș, oferă explicații comitelui suprem privind redactarea în limba română a scrisorii către Tribunalul cambial din Arad, în respectarea legilor aflate în vigoare, dat fiind că ordinul care a schimbat reglementările respective a sosit acolo doar după redactarea actului amintit.

81. *Cluj, 15 decembrie 1862.* Cancelarul aulic al Transilvaniei comunică faptul că pe baza legilor aflate în vigoare, Zaharia Boiu este compatibil pentru a prelua redacția „Telegrafului român”, neavând nicio obiecție față de aprobarea solicitării episcopului Andrei Șaguna în acest sens.

82. *Cluj, 15 decembrie 1862.* Iacob Bologa către Dimitrie Moldovan; despre intrigile și neregulile unor comisii guberniale dominate de unguri, care, în lipsa lui și a lui Vasile Ladislau Pop, părăsesc pe grecii din Brașov împotriva intereselor bisericii și a școlilor române; propune anumiți funcționari români pentru posturi importante la Tabla regală din Târgu Mureș și la Tribunalul apelativ din Sibiu; despre atitudinea dușmănoasă a unui ungur față de români.

83. *Deva, 15 decembrie 1862.* Ioan Papiu către episcopul Andrei Șaguna; îl informează asupra continuării anchetei deschise în legătură cu conflictul de la Cristur.

84. *Șumuleu, 17 decembrie 1862.* Redacția „Gazetei Transilvaniei” către publicul român; apel privind trimiterea unor rapoarte exacte despre starea școlilor confesionale române, care trebuie să progreseze spre luminarea poporului și îmbunătățirea stării lui materiale și spirituale; publică adresa judeului regesc Adam Szabó către antistii comunale, pe care le îndeamnă să-și construiască și să-și înființeze școli populare românești, înzestrate cu dascăli bine pregătiți pentru creșterea unor buni creștini, credincioși statului și cetățeni adevărați ai patriei

85. *Cluj, 22 decembrie 1862.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; amintește supraîncărcarea sa cu muncă din cauza îmbolnăvirii colegului său István Horváth și a turneului întreprins de șeful Guberniului; informează despre propunerile de reprezentare formulate în cadrul Guberniului, care i se par dezavantajoase intereselor Imperiului; privitor la numirile de consilieri guberniali, își afirmă încrederea în deciziile lui Reichenstein în acest sens.

86. *Cluj, 23 decembrie 1862.* Președintele Guberniului Transilvaniei expune cererea capilor bisericești ai românilor în care aceștia solicită întrunirea unei noi Adunări Naționale, cerând discutarea chestiunii în următoarea adunare plenară a Guberniului.

87. *Gherla 26 decembrie 1862* Episcopul Ioan Alexi către credincioși; le mulțumește că au contribuit cu suma de 1.172 florini pentru ajutorul acordat studenților români săraci originari din dioceza Gherlei; cei ce au oferit această sumă au șters lacrimile celor săraci și i-au ajutat să studieze pentru ca mai târziu să fie folositori societății și națiunii; îi îndeamnă pe acei protopopi care au neglijat această obligație națională și creștinească să se corecteze și să-și concentreze atenția pentru adunarea banilor pe seama studenților săraci și în anii viitori de învățământ.

88. *Lugoj, 26 decembrie 1862.* Vicecomitele Carașului, Szerb Tivadar, scrie locumtenentului Ungariei despre plănuita transferare a sa în comitatul Aradului și înlocuirea sa cu Makay, fapt despre care a apărut deja un articol în „Concordia”. Inteligenția românească din Lugoj a ținut consfătuiri și plănuiește publicarea de articole în presă prin care să obțină numirea unui administrator comitatens de naționalitate română în comitatul Carașului.

89. *Cernăuți, 27 decembrie 1862.* Nicolae Hurmuzaki către episcopul Andrei Șaguna: se scuză pentru întârzierea răspunsului privind numirea sa de colector al „Astrei” pentru Bucovina; trimite 750 fl. ca rezultat al subscripției organizate pe seama „Astrei”; promite ajutorul său și al familiei sale; exprimă gratitudinea românilor bucovineni pentru activitatea „Astrei”; anunță înființarea Reuniunii române din Bucovina și roagă pe Șaguna să doneze cărți pe seama sa.

90. *Sibiu, 27 decembrie 1862.* Universitatea Săsească către Magistratul Sibiului; comunică faptul că în circulara sa din 12 noiembrie 1862 a publicat decizia imperială privind implementarea egalei îndreptățiri prin Universitatea Săsească, omițând un pasaj din aceasta: este redat pasajul respectiv, reluându-se încă o dată textul complet al deciziei imperiale.

91. *Viena, 27 decembrie 1862.* Cancelarul aulic Nádasdy către președintele Guberniului transilvănean; comunică faptul că nu are nicio obiecție față de numirea lui Zaharia Boiu, profesor la Institutul Teologic Ortodox din Sibiu, în funcția de redactor al „Telegrafului român”.

92. *Viena, 29 decembrie 1862.* Cancelarul aulic al Ungarici, Forgách Antal, comunică Locumtenenței regale ungare ordinul imperial din 27 decembrie 1862, prin care comitele suprem al Aradului, Bohus János, a fost eliberat din funcția sa.

93. *Cluj, 30 decembrie 1862.* Guberniul transilvănean comunică direcției de poliție din Sibiu ordinul Cancelariei aulice transilvănene din 27 decembrie, prin care se aprobă numirea lui Zaharia Boiu ca redactor al „Telegrafului român”.

94. *Cluj, 30 decembrie 1862.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein: îl informează despre decesul lui Kozma Dénes, dar și despre grijiile sale față de viitoarea ocupare a postului acestuia, neștiind pe cine ar putea propune, dar exprimându-și curiozitatea față de poziția contelui Crenneville.

95. *[Blaj, 1862].* Concept al lui Alexandru Sterca Șuluțiu; este îngrijorat de ședințele conservatorilor și liberalilor maghiari din Cluj, care folosindu-se de instrucțiunea Cancelariei aulice privind organizarea adunărilor și comitetelor comitatense au hotărât să reintre în funcții și în activitatea politică, întrucât instrucțiunea le asigură majoritatea în comitate; ei urmăreau să impună uniunea Transilvaniei cu Ungaria sau să interzică cât mai mult convocarea unei Diete democratice a Transilvaniei și încercau să-i abată pe români de la lupta pentru realizarea programului lor național.

96. *Sibiu, [1862].* Episcopul Andrei Șaguna către consilierul școlar Pavel Vasici; susține necesitatea menținerii caracterului confesional al școlilor românești.

97. *[Idicel], 1862.* Administratorul protopopesc Iosif Brancoveanu către episcopul Andrei Șaguna; îi aduce la cunoștința greutățile întâmpinate în bunul mers al școlilor românești.

98. *Orșova Veche, 1 ianuarie 1863.* Comandamentul brigăzii de grăniceri din Orșova către Prezidiul comandamentului militar din Timișoara; raportează că transportul de arme din Țara Românească a fost predat reprezentanților sârbi și

transportat mai departe spre Kragujevac. Mai raportează că sârbii își întăresc apărarea contra turcilor și că atmosfera combativă din Serbia este îndreptată și împotriva Austriei, dat fiind că aceasta a protestat contra transportului de arme.

99. Cluj, 5 ianuarie 1863. Prezidiul Guberniului transilvănean către cancelarul aulic al Transilvaniei; relatează că cei doi șefi bisericești ai românilor ardeleni doresc întrunirea la Sibiu, în luna februarie, a unui Congres Național, în cadrul căruia să se redacteze o adresă de mulțumire către împărat. Guberniul, cu excepția a doi consilieri, s-a pronunțat pentru ținerea Congresului, la care vor trebui să participe doar membrii celui din anul 1861 și să discute doar punctele stabilite: în lipsa unei propuneri imperiale privind Dieta fiind interzisă discutarea acestei chestiuni, precum și a celor legate de probleme politice chiar în formă restrânsă.

100. Blaj, 6 ianuarie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; îl roagă să contribuie la numirea nepotului său, Iosif Sterca Șuluțiu, ca secretar gubernial pentru confesiunea unită, dacă Demetriu Moga va fi promovat pronotar la Tabla Regală din Târgu Mureș; ar dori ca postul de vicepreședinte al Tablei Regale să-l ocupe un jurist român harnic și zelos, care să-i apere pe țărani români de procesele urbariale deschise de domnii de pământ unguri împotriva lor.

101. Ragusa, 6 ianuarie 1863. Comandamentul regimentului de infanterie 43 „Baron Aleman” către comandamentul general din Timișoara: prezintă numărul ofițerilor cunoscători ai limbii române, dintre care doi o vorbesc ca limbă maternă, trei au învățat-o acasă, iar alți 12 au învățat-o în școlile regimentului.

102. Sibiu, 6 ianuarie 1863. Deputații Sibiului la Universitatea săsească, Josef Schneider și Jakob Rannicher, raportează despre cele discutate în adunările acestora între 25 noiembrie și 17 mai 1862: chestiuni economice, dar și politice. S-a luat la cunoștință decizia imperială din 18 octombrie 1862, constatându-se succesul propunerilor făcute de către Universitate.

103. Sibiu, 9 ianuarie 1863. Episcopul Andrei Șaguna către George Barițiu: informații în legătură cu convocarea unui Congres Național: responsabilitatea ca președinți ai Comitetului Național Român pentru reușita acestuia; nu ar fi consult să impună noi proceduri privind alegerea delegaților la Congres.

104. Viena, 9 ianuarie 1863. Contele Forgach Antal, cancelarul aulic al Ungariei către contele Pálffy Móric, locotenentul regal ungar: își exprimă acordul cu poziția lui față de unele declarații ale vicecomitelui Iosif Hodoș.

105. Buda, 10 ianuarie 1863. Locumtenentul regal al Ungariei, Pálffy Móric către cancelarul aulic ungar din Viena: remite două relatări privind mișcările intelectualității românești din Lugoj, amintind că va atenționa pe cei implicați și va determina ca acestei chestiuni să nu i se acorde importanță.

106. Cluj, 11 ianuarie 1863. Prezidiul Guberniului transilvănean relatează cancelarului aulic al Transilvaniei intenția fruntașilor secui de a obține de la împărat aprobarea întrunirii unui Congres Național, după modelul urmat de români. Solicită obținerea de informații detaliate și acționarea în sensul renunțării la petiție, dat fiind că ținerea unui astfel de Congres va fi refuzată de către autorități.

107. *Lugoj, 12 ianuarie 1863.* Ștefan Moldovan către Alex. Sterea Șuluțiu; felicitări cu prilejul Anului Nou; maturizarea conștiinței naționale românești; lupta comună a românilor greco-catolici și ortodocși pentru drepturi naționale.

108. *Pesta, 12 ianuarie 1863.* Comandantul poliției din Pesta, Worafka, înștiințează Prezidiul Locumtenenței regale ungare despre apariția, din 13 ianuarie, a revistei beletristice românești bilunare „Aurora română” redactată de preotul ortodox Ioanichie Miculescu, solicitând verificarea trimiterii regulate a exemplarelor obligatorii din foaie.

109. *Sibiu, 12 ianuarie 1863.* Pavel Vasici către Dimitrie Moldovan; vestea că împăratul a promis Mitropolie română ortodoxă a produs mare bucurie la Sibiu și era un semn că românii au făcut bine când și-au urmat instinctul sănătos de a fi fideli monarhului; să intervină la Cancelarie pentru ca școala din Hațeg să primească un caracter confesional ortodox, așa cum au decis forurile de stat neoabsolutiste, iar uniții din Hațeg să primească în schimb școala centrală din Orlat ce urma să fie mutată în opidul lor; poporul român din Transilvania este bine orientat în politica vremii, dar unii l-au criticat pe Barițiu, sursa atitudinii lor situându-se la Sibiu; a intervenit personal și a risipit aceste critici ca fiind nefondate; românii să nu scape controlul asupra școlilor lor, deoarece în acest caz s-ar primejdui naționalitatea și limba; va primi „Telegraful român”, deși nu s-a abonat.

110. *Buda, 14 ianuarie 1863.* Prezidiul Locumtenenței regale ungare comunică traducătorului locumtenențial Alexandru Roman numirea acestuia ca profesor de limba română la Universitatea regală ungară și eliberarea sa din funcția anterioară, rugându-l să ocupe cât mai grabnic noul post.

111. *Sibiu, 14 ianuarie 1863.* Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; critică pe acci fruntași români nerealiști și nerăbdători care afirmă că dacă națiunea n-a obținut legea de recunoaștere politică și constituțională și teritoriu, le este indiferent dacă puterea se concentrează la Viena sau la Pesta; pledează pentru întărirea credinței și alianței cu monarhul și va convoca un Congres Național, numai dacă se va respecta cu strictețe programul arhierilor și mai ales al său; critică „Gazeta Transilvaniei” și pe unii consilieri și secretari guberniali români, cu excepția lui Iacob Bologa, bănuindu-i pe unii că s-au lăsat „îmbățați” de unguri, sau sunt indiferenți față de cauza națională; respinge acuzațiile lui Axente Sever că el ar fi vândut națiunea română austrieșilor și afirmă că uniții români stau sub comanda Nunțului care, prin ei, au întârziat reînființarea Mitropoliei române ortodoxe; episcopul unit Alexandru Dobra a afirmat că era preferabil să ai un comite suprem ungar, decât un român schismatic ortodox pe acest post; consideră Blajul incapabil pentru o diplomatie și politică fină și subtilă; să-l înștiințeze pe Nádasdy despre poziția și pretențiile lui în problema Congresului Național.

112. *Viena, 14 ianuarie 1863.* Memoriul Cancelariei aulice transilvănene, prin care se va solicita împăratului aprobarea ținerii Congresului Național românesc de la Sibiu, întocmit pe baza cererii celor doi capi bisericești. Se prezintă conținutul cererii inițiale, precum și părerile emise de către Guberniu și Cancelaria

aulică în această chestiune. Cancelaria aulică se pronunță pentru ținerea adunării, însă cu limitările hotărâte în adunarea Guberniului, înaintând actul către împărat.

113. Spring, 20 ianuarie 1863. Vasile Albini către Alexandru Sterca Șuluțiu: îi descrie percheziția amănunțită făcută de doi jandarmi la moșia sa din Spring: percheziția era făcută la ordinul judeului cercual Apăti Ianoș și avea ca scop să descopere 100–200 de arme cu muniții care s-ar afla depozitate la Spring; întrucât acuzația era inventată îl îndeamnă pe mitropolit să protesteze împotriva celor săvârșite și să afle adevărul izvor al acestei batjocoriri.

114. Viena, 23 ianuarie 1863. Cancelaria aulică ungară către locumtenentul regal al Ungariei: remite înștiințarea vicecomitelui Crasnei privind agitațiile de la Lugoj, aprobând demersurile făcute până acum și roagă rezolvarea petiției intelectualității românești din Lugoj, înaintată către împărat.

115. Sibiu, 24 ianuarie 1863. Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan: dacă sârbii și slovacii au ținut în 1861 Congrese, și nu Adunări, atunci și românii pot să-și intituleze întrunirea politică din 1863, tot cu termenul de Congres, fără să deranjeze pe nimeni; îl asigură că așa cum a apărut autonomia Bisericii ortodoxe împotriva ingerințelor ministrului absolutist Thun, are destulă putere să anihileze manevrele neconstituționale ale Cancelariei și Guberniului, care acționează de capul lor, în mod ilegal în diferendele lui bisericești cu grecii brașoveni; forurile aulice n-au respectat rezoluțiunea imperială în problema Mitropoliei, fapt semnalat de el în nr. 3 al „Telegrafului român”; românii ortodocși să se bazeze pe monarh, deoarece cci uniți pot spera ajutor de la catolici și unguri; recomandă pe Nicolae Gaetan și Roman George pentru posturi de consilieri guberniali; grecii să renunțe la privilegiile istorice prăfuite și să se supună legilor moderne de după 1848.

116. Viena, 24 ianuarie 1863. Adresă a ministrului poliției, Mecséry: Monarhul, prin rezoluția imperială din 18 ianuarie 1863, a permis importul liber al cărților evreiești, slav-ilire și române pe teritoriul Imperiului austriac și a abrogat ordonanța din 26 ianuarie 1852, care a prevăzut aprobări speciale și prealabile pentru acest lucru.

117. Viena, 25 ianuarie 1863. Memoriul Cancelariei aulice a Transilvaniei, trimis către împărat, privind organizarea Conferinței Naționale românești de la Sibiu. La baza propunerii Cancelariei se află documentul Guberniului care aprobă ținerea consfătuirii, argumentul principal fiind loialitatea națiunii române; discutarea și a altor teme politice este posibilă și nu poate fi împiedicată. O altă chestiune este și cererea secuiască de întrunire a unui Congres pe același model, care va trebui dezbătută în viitor cu mare atenție, dat fiind că maghiarii și secuii organizează câteodată întâlniri informale. Documentul menționează luarea la cunoștință de către împărat a conținutului, la 15 februarie 1863.

118. Blaj, 26 ianuarie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Guberniul Marelui Principat al Transilvaniei: roagă acest for să grăbească aprobarea ținerii unui Sinod mixt al Arhidiecezei de Blaj.

119. *Chuj, 26 ianuarie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; informare punctuală privind mersul afacerilor judiciare ale Guberniului, în care prezintă pe cele realizate până atunci. Transmite nelămuririle consilierului Iacob Bologa privind limba în care să emită documentele către Cancelaria aulică în diferite chestiuni; propunerea privind organizarea Tablei regești a fost elaborată și trimisă la Viena. Subliniază din nou încărcarea sa cu sarcini și absențarea colegului său Horváth în condițiile în care se discută chestiuni tot mai importante; apoi, un ordin aulic privind subordonarea instanțelor a conținut inexactități și nu a putut fi făcut public. În fine, amintește că în ședința plenară a acelei zile urma să se dezbată chestiunea consilierului școlar greco-catolic, chestiunea cărților funciare și numirea a 2 concipiști.

120. *Pesta, 26 ianuarie 1863.* Reproducerea unui articol din ziarul „Concordia” (nr. 103–147) în care se relatează un schimb de replici și decurgerea disensiunilor în adunarea orașului Lipova, ocazionate de tipărirea inclusiv în limba română a unei liste de donatori pentru fondul săracilor, întocmită de George Rácz; reprezentanți ai germanilor și maghiarilor s-au arătat scandalizați pentru că versiunea românească a listei era cea dintâi, pe locul de frunte figurând numele episcopului Șaguna.

121. *București, 27 ianuarie 1863.* Alexandru Odobescu către George Bariț; combate afirmația acestuia privind atitudinea românilor din Principate față de ardelenii greco-catolici; cere o mai strânsă colaborare cu oamenii de cultură ardeleni.

122. *Sibiu, 27 ianuarie 1863.* Episcopul Andrei Șaguna către mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu: își menține punctul de vedere în legătură cu modul de convocare a viitoarei Conferințe naționale a românilor.

123. *Chuj, 28 ianuarie 1863.* Pavel Vasici către Dimitrie Moldovan; descrie poziția lui dificilă față de Guberniu și față de episcopul Șaguna; ca funcționar de stat și consilier pentru școlile ortodoxe trebuie să servească Guberniul dar Șaguna nu recunoaște autoritatea Guberniului în materie școlară și susține că doar Episcopia este competentă în materie; atât Guberniul, cât și Șaguna i-au cerut un proiect de lucru, dar episcopul îl presează să susțină și în fața Guberniului că doar Episcopia trebuie să fie forul decisiv în domeniul învățământului; românii să rămână credincioși monarhului și petițiilor înaintate până atunci și să acționeze în spiritul lor și în continuare; despre necesitatea grabnică a ținerii unui nou Congres Național care să revigoreze mișcarea politică în vederea atingerii scopurilor propuse în program; relatează despre candidații uniți pentru postul de consilier școlar și explică de ce George Barițiu nu se află printre ei.

124. *Blaj, 31 ianuarie 1863.* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către episcopul Andrei Șaguna; opinia în legătură cu necesitatea obținerii de către români a aprobării pentru ținerea unui Congres Național legal; modul cum să fie aleși deputații la congres.

125. *Deva, 31 ianuarie 1863.* Comitele suprem al Hunedoarei, Nopcsa Ferenc, scrie cancelarului aulic al Ungariei despre mișcările românești din comitatul Zarand, mai ales privind montarea de indicatoare și inscripții purtând culorile comitatului. Își exprimă totodată nemulțumirea că aceste inscripții cronate dezinformează locuitorii, provocând neliniște.

126. Viena, 31 ianuarie 1863. Înștiințare din 31 ianuarie 1863 din Timișoara despre activitatea subversivă desfășurată în favoarea Serbiei de negustorul Miletić din Panciova.

127. Viena, 31 ianuarie 1863. Ministerul de poliție către banul Croației și Slavonici, baronul Sokcević, privitor la unele transporturi de arme prin Giurgiu, care ar proveni de la Odessa. Aceste transporturi pe Dunăre în sus au fost făcute mai ales cu vapoare rusești; de asemenea, se relatează despre instigări la Zrenjanin și Panciova în rândurile sârbilor.

128. Viena, 25 decembrie / 1 februarie 1863. Memoriul Cancelariei aulice ungare către împărat, privitor la numirea unui șef de naționalitate română în comitatul Arad, pentru a se pune astfel capăt neliniștilor de aici; în această funcție este propus Szerb Tivadar, suficient de experimentat și echilibrat pentru a prelua această funcție. Pentru șefia comitatului Caraș este propus Alexander v. Makay, de asemenea, capabil pentru acest post conform informațiilor existente. Cancelaria mai roagă ca fostul comite al Aradului, Hofbauer Lajos, să fie numit ca și consilier la Locumtenența regală ungară dacă se aprobă schimbările cerute. Rezoluția conține numirea lui Szerb în fruntea comitatului Arad, însă fără a aproba cererile legate de comitatul Caraș, cerând propunerea unui candidat de naționalitate română.

129. Dumbrăveni, 2 februarie 1863. Iosif Sterca Șuluțiu către publicul român; își exprimă satisfacția pentru contractele încheiate între câteva comune române și Astra, prin care acestei societăți literare și științifice i se alocă anual anumite sume de bani; prin aceleași contracte erau acordate ajutoare unor studenți români la Facultățile de Drept, originari din zonă; aduc mulțumiri publice preoților Ioan Almășan, ortodox, și Ioan Thille, greco-catolic, care au contribuit la realizarea acestor contracte.

130. Blaj, 3 februarie 1863. Ioan Fekete Negruțiu către George Barițiu; nu este de acord cu intenția episcopului de Oradea, Iosif Pop Szilágyi, de a se hirotoni direct la Roma, ocolind competența și autoritatea mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu; Șuluțiu i-a scris lui Șaguna că la Congresul Național să fie la 5.000 de suflete un reprezentant; nu era nevoie de un Congres octroiât-impus, ci de unul adevărat, ales în număr corespunzător de națiuni.

131. Oarda de Jos, 3 februarie 1863. Nicolau Șandor către Andrei Șaguna; își exprimă bucuria pentru întemeierea școlii populare și succesele înregistrate de elevi sub îndrumarea dascălului Nicolae Lobonțiu; solgabirăul ungar țese intrigi împotriva școlii românești și nu plătește dascălul din lada satului; îl roagă să intervină pentru încetarea abuzurilor ungurești care urmăresc să submineze dezvoltarea învățământului național.

132. Sibiu, 6 februarie 1863. Episcopul Andrei Șaguna se plânge comitelui suprem al Albei de Jos, Pogány György de atitudinea judeului cercual din Oarda de Jos, care dezavantajează școala ortodoxă, înființată aici cu multe sacrificii.

133. *Aiud, 11 februarie 1863.* Comitele suprem al Albei de Jos răspunde episcopului Andrei Șaguna: a ordonat o investigație în chestiunea abuzurilor comise de judele cercual, iar după finalizarea acestora va interveni să remedieze situația.

134. *Cluj, 11 februarie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein: îl informează despre îmbolnăvirea șefului Guberniului; cere grăbirea organizării Tablei regești din cauza presiunii proceselor urbariale. În luarea unor decizii privind problemele din comitatele Năsăud și Dobâca, chestiunea limbii emiterii documentelor a nemulțumit mai ales pe consilierul Jakab, care a ținut un discurs lung, dar viziunea sa a ajuns în minoritate în urma votului. În final, amintește că Comitetele comitatense și similare sunt convocate pe 23 februarie, iar Congresul Național românesc pe 20 aprilie 1863.

135. *Aiud, 12 februarie 1863.* Comitele suprem al Albei de Jos către episcopul Șaguna: se arată surprins de conținutul noii înștiințări despre activitatea judeului cercual din Oarda de Jos, mai ales în contextul în care a dat ordine stricte subalternilor săi.

136. *Viena, 12 februarie 1863.* Cancelaria aulică ungară către Locumtenența regală a Ungariei: a luat la cunoștință informările privind mișcările din comitatul Zarand, însă nu are încredere deplină în înștiințările comitelui suprem. Dată fiind suspiciunea că acesta se eschivează mai degrabă de sub executarea ordinelor mai înalte, solicită supravegherea lui mai strictă.

137. *București, 15 februarie 1863.* Jurnalul, Raportul și Proiectul de lege al Consiliului de Miniștri ale Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești către Parlament: propune acordarea titlului de cetățean român cu drepturi depline și o indemnizație de o mie de lei lunar deputatului italian Vegezzi Ruscalla care susține un curs de istorie și de literatură română la Universitatea din Torino; argumentează că omul politic italian susține întărirea raporturilor culturale și politice între italieni și românii de la Carpați și de la Dunăre, propune studierea relațiilor dintre Republicile italiene Genova și Veneția și Principatele române din vechime, popularizează cauza română în opinia publică spaniolă și portugheză, scrie despre români din 1821 înapoi și ajută concret la formarea și înzestrarea Bibliotecii românești cu donații de cărți valoroase.

138. *Cluj, 15 februarie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein: își expune părerile privitor la propunerile pentru diferite funcții guberniale (consilieri, secretari), din punctul de vedere al competenței, etniei, religiei celor care ar putea fi luați în considerare; explică complicațiile legate de interpretarea anumitor pasaje din legislația urbarială în chestiunea despăgubirii sesiilor secuiești (siculica haereditas) și își expune punctual viziunea față de modul de folosire a limbii oficiale. Își expune grijile față de existența unui Senat juridic gubernial „itinerant” în timpul Ținerii Dietei, precum și propunerea față de crearea unui scaun separat pentru Săliște și Tâlmaci, dat fiind că arondarea acestora nu ar fi logică la vreun alt scaun învecinat. În final, amintește de combinațiile nobilimii maghiare care au un context favorabil și despre oportunitatea construirii unui pod peste Mureș, despre mersul pavării unor drumuri.

139. Deva, 15 februarie 1863. Răspunsul comitelui suprem Nopesa Ferenc către episcopul Andrei Șaguna privind activitatea protopopului ortodox din Dobra, Nicolae Crainic. Consideră că acțiunile acestuia contravin ordinelor imperiale, comitele permițând totuși adunările în chestiunea școlii doar cu participarea la acestea a unui comisar politic, din dorința de a promova chestiunile școlare; dorește ca pe viitor numitul protopop să nu se mai amestece în chestiunile politice.

140. Săcădat, 15 februarie 1863. Preotul D. Cutcanu atestă că la 1 februarie se afla în curia mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu, când a sosit în inspecție solgabirăul Apati Iános; acesta le-a spus celor prezenți că un preot român l-a informat că în Spring sunt ascunse 300 de puști militare cu baionete.

141. Oravița, 17 februarie 1863. Fruntașii români bănățeni către împărat; îi mulțumesc pentru asigurarea din rescriptul din 27 decembrie 1860 care pentru a înlătura teama și îngrijorarea românilor în privința încorporării Banatului la Ungaria, prevedea respectarea limbii, a naționalității, a numirii de funcționari români în ținuturile care au majorități naționale române; se roagă ca după mutarea comitelui suprem al Carașului la Arad, în fruntea comitatului să fie numit tot un român, în virtutea acestei instrucțiuni.

142. Viena, 17 februarie 1863. Ordin imperial către Guberniul Transilvaniei, prin care se aprobă ținerea la Sibiu a unei Adunări naționale românești numărând 120–150 de participanți care să discute temele stabilite; alegerea membrilor se va face de către organizatori, și anume de către cei doi șefi bisericești ai românilor ardeleni.

143. Blaj, 18 februarie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Ludovic Folliot Creneville; susține că protestul public al canonicului Ioan Fekete Negruțiu împotriva percheziției de la Spring care caută arme și muniții ascunse pe acest domeniu nu atenta la autoritatea și securitatea regimului imperial austriac, ci protesta doar împotriva ordinului necugetat, neadevărat și tendențios, dat de judele cercual ungur Apáthy; își exprimă loialitatea și atașamentul față de regimul imperial.

144. Sibiu, 19 februarie 1863. Episcopul Andrei Șaguna către comitele suprem al Hunedoarei, Nopesa Ferenc; răspunde la scrisoarea privată a acestuia în care se plângea de activitatea protopopului Nicolae Crainic din Dobra, care dorea să înfruncească adunări pentru constituirea unui comitet școlar. Protopopul are dreptul la aceasta în baza Diplomei din octombrie 1860; aceste activități nu pot fi conexe cu mai vechile demersuri politice ale protopopului și nu pot fi puse în legătură cu alte disensiuni ale acestuia avute cu comitele suprem.

145. Viena, 20 februarie 1863. Cancelarul aulic al Ungariei comunică Locumtenenței regale ungare noul memoriu al comunității românești din Sâmbăteni, care conține plângeri față de împiedicarea folosirii limbii materne; cancelarul solicită investigarea din nou a chestiunii și soluționarea acestor plângeri.

146. Cluj, 21 februarie 1863. Președintele Guberniului transilvănean îl informează pe episcopul Andrei Șaguna privitor la aprobarea imperială a ținerei Conferinței naționale de la Sibiu, exprimându-și speranța că aceasta va reprezenta o nouă ocazie de manifestare a loialității națiunii române față de stat.

147. Sibiu, 21 februarie 1863. Andrei Șaguna către protopopii și administratorii protopopești ortodocși: prezintă amestecul nelegal al conducerii comitatului Hunedoara, care pretinde că pentru convocarea sinodului protopopesec al Dobrei în privința școlii din localitate ar fi fost nevoie de aprobarea prealabilă a acestui for; comitatul a înaintat cazul către el, ca episcop, și către Guvernul Marului Principat al Transilvaniei, calificându-l ca act de indisciplină și conturbare a liniștii publice; anunță ambele foruri că ținerea unor sinoade bisericești în probleme școlare este garantată de autonomia Bisericii Române Greco-Orientale și nu are nevoie de aprobări prealabile din partea autorităților civile și politice; îndeamnă protopopii să convoace forurile bisericești îndreptățite să se ocupe de învățământul confesional, dar în ședințele destinate acestui scop să nu discute probleme politice, deoarece acest lucru este interzis de lege.

148. Viena, 22 februarie 1863. Scrisoarea Cancelariei aulice ungare către adjunctul mitropolitului din Karlovitz, în care își exprimă regretul că nu s-a putut ajunge la un consens privind limba de corespondență cu autoritățile; Cancelaria nu a fost convinsă de argumentele clericilor, sperând ca viitoarea Dietă să aducă o rezolvare și în această chestiune.

149. Buda, 23 februarie 1863. Locumtenentul Ungaricii către cancelarul aulic al Ungaricii; relatează despre acțiunile românilor din Sâmbăteni pentru folosirea limbii materne în administrație; românii au protestat contra comisarului din Arad care a împiedicat folosirea limbii române în administrația comunală; recomandă numirea unei comisii conduse de vicecomitele Carașului, Teodor Șerb, care să investigheze cazul; îl propune pe Teodor Șerb ca administrator al comitatului Arad.

150. Sibiu, 23 februarie 1863. Andrei Șaguna către George Bariț; informații despre afaceri materiale și despre convocarea unui Congres național.

151. Deva, 25 februarie 1863. Răspunsul comitelui suprem Nopcsa Ferenc către episcopul Andrei Șaguna în chestiunea activităților protopopului Nicolae Crainic. Consideră că argumentele episcopului provin din informații nereale, date fiind abuzurile cunoscute ale protopopului amintit. De asemenea, consideră că întrunirea de adunări de către acesta a fost nelegală, dorind ca episcopul să îl someze pe protopop privitor la faptele sale.

152. Cluj, 26 februarie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; amintește despre întoarcerea fără succes a unei deputații nobiliare maghiare și indecizia sa privind participarea la Conferința Națională. Privitor la Dietă ar dori ca românii și sașii să poată forma o majoritate. Raportează punctual situația ocupării posturilor guberniale și recomandă persoane în diferite poziții; afirmă că nu poate lăsa afacerile Senatului juridic al Guvernului în timp ce participă la Dietă, și că și-ar dori să poată pleca la Viena pentru o perioadă mai lungă, dar programul nu-i permite acest lucru.

153. Cluj, 26 februarie 1863. Mitropolitul Alex. Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; aprobarea întrunirii unei Conferințe naționale românești; precaritatea situației politice a națiunii române; necesitatea

asigurării ei printr-o lege a Dietei; perspective ale unei eventuale concilieri dintre habsburgi și nobilimea maghiară.

154. Gherla, 26 februarie 1863. Ioan Anderco către Guberniul Marelui Principat al Transilvaniei; îl roagă ca adresele oficiale către comitat să fie redactate în limbile maghiară și română, pentru a nu irosi timpul în vederea traducerii lor dintr-o limbă în alta.

155. Sibiu, 26 februarie 1863. Votul separat prezentat de Ilie Măcelariu, Ioan Balomiri, Iacob Orosz și Avram Tincu în Universitatea săsească, în legătură cu statutul pentru constituirea unui Tribunal apelativ la Sibiu.

156. Blaj, 27 februarie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Andrei Șaguna; anunță primirea aprobării pentru ținerea unei Conferințe naționale românești; compozența acesteia; propune data de 20/8 aprilie pentru începerea lucrărilor ei; pledează pentru alegerea participanților la conferința națională de către popor și cler; invitarea înalților funcționari români.

157. Brașov, 28 februarie 1863. George Bariț către episcopul Andrei Șaguna; informații privind plasamentul unor fonduri bisericești la Societatea minelor de la Sândominic și Filia; aprobă data stabilită pentru convocarea Congresului național; discuțiile care se poartă în legătură cu dezbaterile sale; necesitatea întocmirii unui proiect de program; necesitatea alegerii membrilor Congresului național; informații privind administrarea gimnaziului românesc din Brașov.

158. Sibiu, 3 martie 1863. Andrei Șaguna către Alexandru Sterca Șuluțiu; opinia lui Șaguna despre timpul optim de convocare a unui Congres național românesc, despre modul stabilirii participanților, despre numărul lor și despre calitatea în care vor fi chemați președinții de tribunale comitatense.

159. Turda, 5 martie 1863. Ion Rațiu către George Bariț; dorește să cunoască părerea lui Bariț în legătură cu participarea la Senatul imperial; românii din Cluj, Turda și Năsăud s-au pronunțat pentru participare.

160. Sibiu, 6 martie 1863. Episcopul Andrei Șaguna către protopopul Nicolae Crainic; îi aduce la cunoștință că din dispoziția Guberniului la soboarele bisericești și școlare nu va participa un comisar politic, dar în aceste adunări să nu se discute probleme politice.

161. Blaj, 7 martie 1863. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către George Bariț; îl invită la Adunarea națională care urma să aibă loc în 7/19 aprilie 1863 la Sibiu.

162. Blaj, 7 martie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Guberniul Marelui Principat al Transilvaniei; cere aprobarea pentru ca vicepreședintele Guberniului, consilierii aulici și guberniali, comiții supremi, căpitani districtuali, administratorii comitatensi, juzii regești și scăunali de confesiune greco-catolică să participe la lucrările Conferinței Naționale.

163. Blaj, 7 martie 1863. Alexandru Sterca-Șuluțiu către delegații invitați să participe la Conferința Națională; îi anunță și îi invită să participe la Sibiu, în 19

aprilie, la Conferința Națională aprobată de împărat; s-a cerut forurilor de stat ca și funcționarii uniți să primască aprobare pentru participarea la ședință.

164. Blaj, 7 martie 1863. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către clerul român unit; convocator pentru Conferința Națională ce se va ține la Sibiu în aprilie 1863; dispune alegerea viitorilor delegați mireni și ecleziastici, primii în număr de 50, ceilalți 25 și precizează numărul celor ce vor fi aleși pe comitate, districte și scaune; recomandă alegerea unor delegați devotați cauzei naționale și precizează că înalți funcționari români de stat vor fi convocați personal de către el, ca președinte al Comitetului Național Permanent.

165. București, 7 martie 1863. Referat al ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Christian Tell; propune Consiliului de Miniștri să acorde titlul de cetățean român și o remunerație de 1.000 lei lunar pentru omul politic italian Vegezzi Ruscalla, care susține un curs de istoria și literatura română la Universitatea din Torino; Vegezzi Ruscalla face cunoscute Europei timp de 4 decenii multe aspecte și realități legate de situația politică a românilor de la Carpați și Dunăre și promovează strângerea legăturilor dintre italieni și români pe mai multe planuri.

166. Blaj, 10 martie 1863. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către George Bariț; îl invită să pregătească concepte pentru un proiect de program național, un regulament de desfășurare a conferințelor naționale și un altul pentru o adresă către împărat; mitropolitul ar dori ca viitoarea Conferință națională să îmbrace forma unui Congres.

167. Cluj, 10 martie 1863. Guvernul Transilvaniei către comitetul districtual din Năsăud; i se aduce la cunoștință răspunsul împăratului la adresa adunării Năsăudului din 25 septembrie 1862; împăratul a luat la cunoștință cu satisfacție de atașamentul Năsăudului față de principiile Diplomei din octombrie 1860 și a dat instrucțiuni Cancelariei aulice transilvănene pentru convocarea unei Diete reprezentative a țării.

168. Brașov, 14 martie 1863. Preoții greco-orientali din Brașov către magistratul orașului; memoriu pentru acordarea porției canonice sub formă de pământ arabil și fânețe sau a unei sume de bani din casa alodială.

169. Viena, 15 martie 1863. Cancelaria Ministerului de război către cancelarul aulic al Transilvaniei; a întrebat la împărat dacă ofițerii pensionari au dreptul de a participa la Conferința Națională de la Sibiu; răspunsul a fost favorabil, însă condiționat de comportamentul loial și nepărtinitor al ofițerilor pensionari în cadrul Conferinței.

170. [Blaj, 3-17 martie 1863]. Ioan Fekete-Negruțiu către George Barițiu; sosirea la Blaj a unor ingineri pentru calea ferată; intenția episcopului greco-catolic de la Oradea de a se hirotonisi la Roma; informații privind pregătirea Conferinței Naționale; necesitatea întocmirii unui program și a unui regulament pentru Conferință; comitetul constituit în acest scop la Blaj; modalitatea participării lui Barițiu la Conferința Națională.

171. *Arad, 18 martie 1863.* Procopie Ivaciovici către intelectualii români; invitație privind participarea lor la ședința Asociației Naționale din Arad pentru cultura și conversarea poporului român, al cărei statut a primit aprobarea oficială necesară; cei ce primeau invitația erau rugați să recomande alți membri ai Asociațiunii, care vor contribui cu suma minimă anuală de 2 florini, achitată pe trei ani înainte; banii strânși vor fi depuși la casierul Asociațiunii, dr. Atanasie Șandor.

172. *Sibiu, 18 martie 1863.* Episcopul Andrei Șaguna către fruntașii români de confesiune ortodoxă, laici și mireni, care vor participa la Congresul Național de la Sibiu; formula în care îi convoacă la Congres, precizând că din cei 75 de participanți de confesiune ortodoxă, soarta a căzut pe cel ce a fost chemat personal de el ca președinte al Comitetului Național Permanent.

173. *Gherla, 20 martie 1863.* Ioan Alexi către cler și dascăli; circular privind necesitatea construirii școlilor confesionale în comunele unde acestea lipseau; organele comitatense erau obligate să ajute comunitățile în aceste acțiuni; plățirea regulată a dascălilor și obligația lor de a preda toate materiile de învățământ prevăzute pentru școlile populare satești; recomandă dascălilor să predea elemente de istoria Transilvaniei și mai ales aspecte din istoria națiunii române.

174. *Blaj, 21 martie 1863.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Andrei Șaguna; acceptă cu puține modificări programa și regulamentul Conferinței Naționale elaborate de George Barițiu la cererea sa; a elaborat și el o programă asemănătoare cu a lui George Barițiu și îi cere lui Andrei Șaguna ca în coînțelegere cu George Bariț să elaboreze o programă definitivă; recomandă tipărirea programei în publicistica națională și în broșuri separate încă înainte de întrunirea Conferinței, oferind în acest scop și un ajutor material concret: îl înștiințează pe Andrei Șaguna că în viitor îi va trimite observațiile sale în legătură cu regulamentul Conferinței.

175. *Blaj, 21 martie 1863.* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către George Bariț; acceptă cu puține modificări proiectele întocmite de Bariț pentru o programă și un regulament de funcționare a Conferințelor Naționale; îl roagă pe George Bariț să se pună de acord cu episcopul Șaguna asupra textului acestor documente.

176. *Sibiu, 21 martie 1863.* Episcopul Andrei Șaguna către George Bariț; a primit proiectul de program și proiectele de regulament pentru Conferințele Naționale și a cerut și părerea altora asupra lor.

177. *Năsăud, 23 martie 1863.* Comitetul districtual din Năsăud către împărat: adresă răspuns pentru rezoluția imperială din 24 februarie 1863: i se mulțumește monarhului pentru intenția sa de a convoca grabnic Dieta țării și pentru că actul imperial de răspuns și cel gubernial de transmitere au fost redactate în limba română; monarhul este rugat a ordona ca încă înainte de convocarea Dietei corespondențele Guberniului, Tablei regești, Direcțiunii financiare a Marului Principat, ale celorlalte adunări comitatense sau scăunale către districtul Năsăudului să fie redactate în limba română, întrucât aceasta era limba oficială a districtului; să se procedeze la fel și cu celelalte adunări ale administrației locale de stat unde populația românească era majoritară, protestează împotriva faptului că

districtul Năsăudului putea alege doar doi deputați la Dieta țării și cere ca cinci reprezentanțe opidane să-și poată alege fiecare câte un deputat în Dietă.

178. Făgăraș, 24 martie 1863. Comitetul central al districtului Făgăraș către împărat; mulțumiri pentru grija declarată față de interesele națiunii române și pentru apropiata deschidere a Dietei Transilvaniei care va rezolva problemele stringente de aici.

179. Viena, 24 martie 1863. Cancelaria aulică transilvăneană către [mitropolitul] unit Sterca-Șuluțiu; solicită lămuriri de la acesta, legate de circulara sa prin care dorește să organizeze alegeri pentru desemnarea membrilor la Conferința Națională, procedură neconformă cu cele hotărâte anterior. Nu exclude, de asemenea, nici tragera sa la răspundere pentru această intenție de către împărat însuși.

180. Sibiu, 25 martie 1863. Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; îl așteaptă la Conferința Națională și îl roagă ca în numele său să intervină la cancelar pentru ca acesta să dispună participarea funcționarilor aulici și guberniali români, inclusiv a vicepreședintelui Guberniului, la aceeași Conferință

181. Viena, 25 martie 1863. Cancelarul aulic al Transilvaniei aprobă participarea consilierului aulic Dimitrie Moldovan la Conferința Națională de la Sibiu, rugându-l să se întoarcă cât mai grabnic la Viena după terminarea lucrărilor Conferinței.

182. Viena, 26 martie 1863. Cancelaria aulică a Transilvaniei către președintele Guberniului transilvănean; alături de dorința mitropolitului unit de a organiza alegeri pentru participanții la Conferința Națională, anunță că acesta dorește, ca pe lângă cei care lucrează în aparatul de stat, să mai delege 25 de clerici și 50 laici, numărul lor total putând depăși pe cel stabilit legal. De aceea, roagă verificarea acestor efective de către Guberniu, pentru ca numărul participanților să corespundă proiectului aprobat.

183. Turda, 27 martie 1863. Ion Rațiu către George Bariț; mai mulți fruntași politici români consideră necesar ca Conferința Națională din Sibiu să-și exprime adeziunea față de actele fundamentale din 1860 și 1861; necesitatea consfătuirii prealabile a românilor care vor participa la Conferință

184. Oradea, 27 martie 1863. Vicecomitele comitatului Bihor către locumtenentul regal al Ungarici; făcând referire la un articol apărut în ziarul „Concordia”, amintește că limba română a fost implementată, fără nicio împotrivire din partea autorităților comitatense, ca limbă oficială în numeroase localități.

185. Chij, 28 martie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; despre starea precară a sănătății sale în ultima vreme; expune părerea sa și reacțiile față de regulamentul de funcționare al Dietei, descriind atitudinea pasivă a reprezentanților nobilimii, hotărâți să stăruie în aceasta. Mai mult, a aflat că reprezentanții secui nu ar dori să participe la Dietă pentru ca aceasta să nu poată lua decizii valide; descrie pe posibili viitori președinți ai Tablei regale.

186. Sibiu, 28 martie 1863. Andrei Șaguna către Alexandru Sterca Șuluțiu; concept de scrisoare privind neacceptarea unor proiecte de program și a unui

regulament al desfășurării Conferinței Naționale trimise de Alexandru Sterca Șuluțiu și George Barițiu; respingerea actelor se datora lui Andrei Șaguna și conducătorilor români din Cluj; se promite că ele vor servi totuși ca îndreptar pentru președinții Conferinței; conflicte ivite între mitropolitul greco-catolic și episcopul ortodox în privința numărului persoanelor delegate la viitoarea Conferință Națională.

187. Blaj, 29 martie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; imputarea făcută mitropolitului de către cancelarul Nádasdy pentru dispozițiile sale privind alegerea participanților la Conferința Națională; justificările acestei acțiuni: necesitatea aprobării ei la Viena.

188. Cluj, 29 martie 1863. Vicecomitele comitatului Cluj, Gustav Grois, comunică prezidiului Guberniului transilvănean raportul vicecomitelui Hosszu Teofil, prin care acesta informează despre dispoziția mitropolitului greco-catolic de a se alege delegați pentru Congresul Național de la Sibiu, amintind că autoritățile laice nu se pot amesteca în chestiunile bisericești.

189. Cluj, 29 martie 1863. Comunicat intern al președintelui Guberniului transilvan, conținând aprobarea imperială a ținerii Congresului Național românesc de la Sibiu, solicitând Guberniului să acorde concediu funcționarilor participanți pe durata desfășurării lucrărilor Congresului.

190. Cluj, 29 martie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; acordul său privind regulamentul alegerilor, dorind însă și anumite corecții mărunte; scrie despre negația și pasivitatea reprezentanților nobiliari în comitetele comitatense, precum și despre modalitățile pe care le consideră adecvate privind înarticularia națiunii române și a religiilor nerecepte. Privitor la participarea sa în Dietă, dorește mai degrabă să participe ca regalist, pentru a nu lua locul eligibil al unui alt reprezentant român.

191. Pesta, 29 martie 1863. Scurtă înștiințare către Locumtenența ungară, privitor la apariția în numărul 20 al foii românești „Buciumul”, a unei scrisori a lui Kossuth către polonezi, conținând expresii dușmănoase la adresa Casei imperiale; totodată, amintita foaie comunică și un răspuns al lui Mickiewicz.

192. Viena, 29 martie 1863. Cancelaria aulică a Transilvaniei îl anunță pe episcopul Andrei Șaguna că nu a intervenit nicio întârziere în soluționarea cererii pentru concediu, pe durata desfășurării Conferinței Naționale de la Sibiu, a consilierului aulic Dimitrie Moldovan, amintind datele la care au ajuns la poștă sau au fost trimise respectivele acte.

193. Cluj, 30 martie 1863. Președintele Guberniului transilvănean comunică vicecomitelui comitatului Cluj că a luat la cunoștință informațiile privind organizarea de alegeri pentru deputații din Congresul Național, solicitând autorităților să permită desfășurarea acestora, având doar grijă ca acestea să nu își depășească competențele și să nu se producă dezordini.

194. Sibiu, 30 martie 1863. Episcopul Andrei Șaguna către Tribunalul regesc din Târgu Mureș; cere să se permită adjunctului de pretură Nicolae Vlad să se prezinte la Conferința Națională din 7/19 aprilie 1863 la Sibiu.

195. *Cluj, 31 martie 1863.* Președintele Guberniului transilvănean către cancelarul aulic al Transilvaniei; remite cererile inițiale ale capilor bisericești pentru organizarea Congresului Național românesc, solicitând intervenții în sensul ca Mitropolia unită să respecte numărul inițial stabilit de delegați și să-i numească pe aceștia, cum procedează și ortodocșii, fără a recurge la alegeri.

196. *Viena, 1 aprilie 1863.* Dimitrie Moldovan către George Bariț; dorește să se întâlnească la Sibiu cu Șaguna și Bariț, pentru discutarea unor chestiuni politice; articolele lui Bariț au ecou în presa austriacă.

197. *Brașov, 2 aprilie 1863.* George Bariț către Andrei Șaguna; despre Societatea metalurgică, despre programa proiectatei Conferințe Naționale, despre rolul membrilor Comitetului Permanent în pregătirea acesteia.

198. *Reghin, 2 aprilie 1863.* Mihail Crișan, Iosif Pop, George Bardoși către Alexandru Sterca Șuluțiu; adresă de mulțumire către mitropolit, care acționează pe teren politic ca un apostol național al fericirii și prosperității poporului român.

199. *Sibiu, 2 aprilie 1863.* Episcopul Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; îl roagă să vină la Conferința Națională ce se va ține la Sibiu; guvernatorul Transilvaniei i-a trimis în copie adresa către mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu în care-l atenționează să nu cheme la Conferință mai mult de 75 de delegați; își exprimă nemulțumirea față de atitudinea Cancelariei în problema grecilor brașoveni.

200. *Lugoș, 3 aprilie 1863.* Intelectuali și membri ai Consistoriului greco-catolic din Lugoș, către mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu și episcopul Andrei Șaguna; exprimă apreciere și mulțumiri pentru conduita celor doi prelați în apărarea cauzei naționale a românilor.

201. *Sibiu, 3 aprilie 1863.* Magistratul Sibiului transmite Agenției și Consulatului austriac din București cererea Marici lui Luca Munteanu din Săliște, pentru aflarea și aducerea în țară a fiului său Dumitru, pentru a presta obligația militară și a evita estfel execuția militară ce s-a ordonat.

202. *Cluj, 4 aprilie 1863.* Telegrama președintelui Guberniului transilvănean către cancelarul aulic al Transilvaniei, în care comunică răspunsul mitropolitului unit Sterca-Șuluțiu, că modificările demersurilor sale care includ alegerile și depășirea numărului inițial de deputați se pot obține, din cauza lipsei timpului, doar prin amânarea Congresului până la data de 1 mai; solicită indicații telegrafice urgente.

203. *Timișoara, 4 aprilie 1863.* Vicecomitele Mihajlovics Miklós către locumtenentul regal ungar; comunică rezultatele privind disputele ce au avut loc la Lipova, care au pornit de la redactarea în trei limbi a listei anuale a donatorilor fundației pentru îngrijirea săracilor. Modul în care a fost făcută aceasta de către George Rácz a stârnit opoziția membrilor germani. Se propune muștrarea celor implicați, fiindcă au dat atâta importanță unei chestiuni mărunte.

204. *Blaj, 6 aprilie 1863.* Preoții greco-catolici din protopopiatul Blajului către protopopul lor; îl anunță că donează 5% din ajutorul imperial sau din alte beneficii și fundații arhiecezane pe care le vor primi pentru instituirea unui fond în vederea înființării unui Institut pedagogic la Blaj.

205. Cluj, 6 aprilie 1863. Ladislau Baziliu Popp către consilierul Franz v. Reichenstein; despre declarația pentru Reichsrat și reușita de a-i câștiga de partea acesteia și pe oponenții din partea nobilimii; dorește ca acest act să fie preluat în adresa de mulțumire a Congresului Național românesc. De asemenea, expune posibilitățile de trimitere a unor delegați ai Dietei în Reichsrat, în funcție de data deschiderii ambelor adunări.

206. Sibiu, 6 aprilie 1863. Episcopul Andrei Șaguna către George Barițiu; intelectualii români de la Cluj nu aprobă ideile cuprinse în programul și regulamentul pentru Conferințele Naționale, în forma dată de George Barițiu.

207. Blaj, 7 aprilie 1863. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către clerul român unit; anulează convocatorul său din 2 noiembrie 1862 privind alegerea delegaților la Conferința Națională din Sibiu și precizează că vor participa doar acei deputați mireni și ecleziastici, care vor fi invitați personal de el, ca președinte al Comitetului Național Permanent; formularul de convocare va servi ca mandat de acreditare pentru participarea la Conferință.

208. Blaj, 7 aprilie 1863. Mitropolitul Sterca-Șuluțiu către Guberniul transilvănean; pentru a nu întârzia ținerea Conferinței Naționale de la Sibiu și pentru a-și arăta fidelitatea față de deciziile guvernului, a sîstat alegerile de reprezentanți, numind un număr de maximum 75 de indivizi, incluzându-i aici și pe funcționari. Documentului îi este atașat tabelul conținând numele și funcția celor 75 de reprezentanți aleși.

209. Baia Mare, 8 aprilie 1863. Preoții și mireni români din protopopiatul Baia Mare către Ioan Alexi; îi mulțumesc pentru că prin strădania lui s-a înființat o catedră de limba română și catedră de catchet greco-catolic la Gimnaziul regal romano-catolic din oraș; își exprimă satisfacția pentru *Gramatica limbii române* redactată de episcop, despre care Alexandru Papiu Ilarian afirmă că onorează națiunea în fața străinilor.

210. Blaj, 9 aprilie 1863. Alexandru Șterca Șuluțiu către Andrei Șaguna; se declară de acord cu liderii români din Cluj în legătură cu unele probleme legate de viitoarea Conferință Națională; îi explică unele greutăți pe care le-a avut cu regimul în legătura cu alegerile delegaților români uniți la Conferința Națională și cu numărul lor; se conformează exigențelor regimului în privința numărului participanților uniți pentru a nu prejudicia convocarea Conferinței.

211. Cluj, 15 aprilie 1863. Ladislau Baziliu Popp către consilierul aulic Franz v. Reichenstein; despre proiectul de adresă de mulțumire a Congresului Național românesc, redactat de acesta, și promite să-i câștige pe reprezentanții românilor în favoarea acestei versiuni a adresei. Însă și episcopul Șaguna a redactat o adresă la care ține foarte mult; alții doresc ca adresa să fie totodată și o petiție, lucru considerat inutil de către Pop în preziua Dietei; precizează că nu dorește să devină o mare figură politică și nici să facă o politică de genul lui Deák Ferenc.

212. Viena, 16 aprilie 1863. Ordin imperial către Locumtenența regală ungară în care se anunță scoaterea din vigoare a restricțiilor privind importul de

cărți evreiești, ilire și românești începând cu 18 ianuarie 1863, solicitând comunicarea acestuia autorităților aflate în subordine.

213. Blaj, 17 aprilie 1863. Mitropolitul Sterca-Șuluțiu relatează Prezidiului gubernial decurgerea alegerilor pentru adunarea comitatensă din Târnava, alegeri care nu au fost recunoscute de către autorități. Consideră că a fost necesară chiar încălcarea unor ordine superioare pentru a stăvili ofensiva opoziției maghiare; administratorul Pușcariu, sprijinit și de sași, solicita alegerea doar a funcționarilor având confirmare superioară. Totuși, s-a considerat a fi în interesul guvernului să se acorde concesiuni opoziției maghiare, dată fiind decurgerea alegerii funcționarilor inferiori, obținându-se astfel chiar o majoritate a partidei guvernamentale. Reprezentanții români au acționat întotdeauna cu loialitate față de guvern, iar dacă procedura lor nu va fi aprobată, ar însemna o compromitere a lor chiar în fața opoziției; solicită astfel aprobarea alegerilor din comitatul Târnava.

214. Blaj, 17 aprilie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Ludovic Folliot Creneville; protestează împotriva boicotului exercitat de opoziția maghiară din comitatul Cetății de Baltă contra alegerii funcționarilor inferiori comitatensi; atrage atenția Guberniului Marelui Principat al Transilvaniei că opoziția maghiară activează contrar instrucțiunilor regimului imperial de stat și în ciuda intereselor legitime ale românilor și sașilor.

215. Pesta, 18 aprilie 1863. Adresa de felicitare din 30/18 aprilie 1862, trimisă de un grup de femei române lui G. Barițiu cu ocazia zilei lui onomastice și a sărbătoririi a 25 de ani de la înființarea „Gazetei Transilvaniei”.

216. București, 20 aprilie 1863. Agenția și Consulatul general al Austriei către Magistratul Sibiului: după repetarea căutărilor, cererea mai veche poate fi rezolvată, privitor la retrimiterea în Transilvania a celor care au de îndeplinit obligația militară.

217. Cernăuți, 20 aprilie 1863. Liderii români bucovineni către frații lor ardeleni; le doresc succes în lucrările Congresului și rezultate depline pentru salvarea națiunii.

218. Sibiu, 20-22 aprilie 1863. Protocolul Congresului Național român din Marele Principat al Transilvaniei ținut la Sibiu între 20-22 aprilie 1863; cuprinde listele cu deputații laici și ecclesiastici convocați de mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu și episcopul Andrei Șaguna, cu precizarea celor ce au participat efectiv și a suplinitorilor delegaților ce nu au putut veni la Congres; sunt relatate discuțiile survenite în timpul celor 4 ședințe, întocmirea adresei către Împărat, alegerea comisiei ce urma să o înainteze la Viena, completarea Comitetului Național Permanent din 1861 cu noi membri, aprobarea activității acestuia desfășurate între ianuarie 1861 până la acea dată, elaborarea revendicărilor națiunii române; Congresul și-a exprimat sentimentele de mulțumire pentru solidaritatea dovedită de fruntașii români din Bucovina față de cauza națională a românilor din Marele Principat al Transilvaniei.

219. Sibiu, 20–23 aprilie 1863. Delegații Congresului Național român către monarh; își exprimă mulțumirea față de hotărârea imperială din 18 octombrie 1862 privind convocarea Dietei Transilvaniei și legiferarea de către acesta a egalei îndreptățiri a națiunii române și a confesiunilor ei; națiunea română este loială față de tron, fidelitate ce o transmite și generațiilor viitoare și respectă actele fundamentale de stat, și anume Diploma din 20 octombrie 1861 și Patenta din 26 februarie 1861.

220. Sibiu, 21 aprilie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; despre succesul Patentei din februarie în cadrul Guberniului, și începerea redactării adresei de mulțumire printr-un comitet de 16 membri. Revine la comparația sa cu Deák, amintind că poate merge doar pe drumul cel drept; adresa redactată de Reichenstein, pe care Pop a încercat să o promoveze, nu a avut succes, deci nu va reprezenta versiunea care va fi remisă Vienei.

221. Viena, 21 aprilie 1863. Rescript imperial privind convocarea Dietei Marelui Principat al Transilvaniei; monarhul dispune convocarea la Sibiu, pe data de 1 iulie 1863, a Dietei pe baza dispozițiilor din Diploma din 20 octombrie 1860 și a Patentei din 26 februarie 1861: Dieta va legifera egala îndreptățire a națiunii române, a confesiunilor ei, folosirea limbii române în viața publică, reformarea administrației și justiției, trimiterea deputaților transilvăneni în Reischrath-ul imperial central, introducerea cărților funciare, completarea prevederilor din Patenta din 21 iunie 1854, înființarea unei bănci ipotecare.

222. Sibiu, 22 aprilie 1863. Alexandru Sterea Șuluțiu și George Barițiu către Nádasdy Ferenc; adresă de mulțumire către fostul ministru al justiției și cancelarul aulic al Transilvaniei pentru faptul că a sprijinit principiile guvernării regimului liberal și a militat pentru acordarea unor drepturi politice egale pe seama națiunilor Imperiului; este rugat să primească recunoștință și mulțumire, întrucât a mijlocit aprobarea celei de a doua conferințe naționale române.

223. Sibiu, 23 aprilie 1863. Revendicările națiunii române enunțate de Congresul național din 20–23 aprilie 1863: egala îndreptățire a națiunii, a confesiunilor sale și a limbii române, reîncorporarea comitatelor Crasna. Solnocul de Mijloc, Zarand și a districtului Cetatea de Baltă la Marele Principat al Transilvaniei, o nouă arondare administrativă cu respectarea proporționalității și în funcție de purtarea greutăților publice, unificarea Tablei Regale din Târgu Mureș și a Oberlandesgericht-ului din Sibiu într-un nou Tribunal al Transilvaniei, numirea unor noi funcționari români și a unui consilier aulic, repartizarea unor sume din bunurile comunale și casele alodiale pentru școlile și bisericile române după cum s-a procedat și cu ungurii și cu sașii, universitate paritetică de stat, fond de credit pentru țărani.

224. Sibiu, 23 aprilie 1863. Raport al Comitetului Național Permanent privind activitatea desfășurată între 1 ianuarie 1861 – 19 aprilie 1863: Comitetul Național Permanent nu s-a întrunit niciodată în plenul său deoarece mulți membri s-au mutat în alte localități decât Blaj și Sibiu cu ocazia numirii lor în funcții de stat, iar alții locuiau departe de Sibiu; totuși, membrii din Sibiu, împreună cu alți fruntași ce nu erau membri ai Comitetului Național Permanent, au ținut în oraș 13 ședințe, dintre

care 12 au fost prezidate de Șaguna și una de Șuluțiu; Comitetul Național Permanent a răspuns multor întrebări legate de evoluția cauzei naționale și de viața politică curentă în Transilvania și în Monarhie; comitetul a adunat bani pentru Delegația națională din 1861, în sumă de 1.646 fl. 72 cr. și 2 galbeni, din care s-au cheltuit 1.078 fl. 25 cr., rămânând un activ de 568 fl. 47 cr. și 2 galbeni, păstrați la Petru Manu, casierul comitetului și consilier de stat la Finanțe.

225. Beiuș, 24 aprilie 1863. Partenie Cosma primjudele comitatului Bihor; recunoaște că a scris în ziarul „Concordia” din 1 martie 1863 un articol privitor la nerespectarea de către unii funcționari publici din comitatul Bihor, a dispozițiilor privind recunoașterea limbii române ca limbă oficială; în caz că situația nu se va remedia, va înainta guvernului un memoriu în acest sens în numele românilor nemulțumiți din comitat.

226. Sibiu, 24 aprilie 1863. Adeverință semnată de Nicolae Popea privind sprijinul bănesc acordat de Alexandru Sterca Șuluțiu delegației naționale către Împărat aleasă de cea a doua conferință națională de la Sibiu.

227. Sibiu, 25 aprilie 1863. Consilierul aulic Dimitrie Moldovan către cancelarul aulic al Transilvaniei; relatează succesul Congresului Național de la Sibiu. Adresa de mulțumire către împărat a fost redactată, fiind dusă de o delegație, condusă de episcopul Șaguna, la împărat; dar înainte de a ajunge deputăția la Viena, Moldovan va fi deja acolo. Asigură că la desfășurarea lucrărilor a dominat unitatea și ordinea, prezidiul a insuflat tuturor respect și încredere, cele 4 ședințe au fost publice, numeroase notabilități aflându-se de față, iar comesul Schmidt a lăudat tactul dovedit și succesul conferinței.

228. Cluj, 27 aprilie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; comentează dezbaterile în jurul adresei de mulțumire; în final, a fost aleasă adresa redactată de Aldulean, după ce comisia celor 16 nu a acceptat nici adresa șaguniană, nici pe cea propusă de Pop. Însă adresa finală nu diferă mult de cea redactată de către Reichenstein. Lucrările Congresului Național au decurs bine, nu au existat opoziții față de deciziile luate. Prin încercarea de a organiza alegeri de reprezentanți, Șuluțiu nu a dorit decât să anihileze opoziția internă. Popp amintește că nu poate participa la delegația vieneză condusă de Șaguna, nici nu dorește să aibă parte de o asemenea glorie; dorește să vorbească privat cu Reichenstein, încă înaintea deschiderii lucrărilor Dietei.

229. Cluj, 29 aprilie 1863. Guberniul transilvănean comunică printr-o circulară către autoritățile subordonate cele necesare întocmirii listelor de vot pentru membrii viitoarei Diete, precum și modul în care se vor alcătui acestea.

230. Viena, 30 aprilie 1863. Președintele Cancelariei aulice transilvănene comunică interzicerea în Transilvania a celor două lucrări ale lui C.D. Aricescu, care au fost sechestrate la Brașov: „Despotismul și Constituția. Extracte din mai multe opere politice” și „Procesul meu pentru oda la Grecia”, dat fiind că acestea conțin elemente și instigă la înaltă trădare și tulburarea liniștii publice.

231. [aprilie 1863]. Proiect de program al celei de a doua Conferințe naționale de la Sibiu; ordinea de zi a Conferinței naționale și procedura desfășurării ei; se specifică faptul că această adunare este continuarea celei din 1861, așa că se păstrează vechii secretari și Comitetul permanent, conferința însă având dreptul să aleagă și alții noi sau să-i înlocuiască pe cei ce au renunțat; Conferința va adopta și va discuta toate punctele adresei către tron și i se recomandă să alcătuiască un regulament al desfășurării dezbaterilor care să servească și pentru viitoarele conferințe politice românești; autorul proiectului este probabil George Barițiu.

232. *Blaj, 1 mai 1863.* Profesorii din Blaj către George Barițiu; îl omagiază pentru serviciile de excepție aduse mișcării naționale a românilor din Imperiul austriac.

233. *Blaj, 1 mai 1863.* Tinerii din Gimnaziul Blajului către George Barițiu; îl omagiază pentru meritele deosebite dovedite în mișcarea pentru apărarea și afirmarea drepturilor politice ale națiunii române.

234. *Sibiu, 4 mai 1863.* Vot separat al deputaților români Ioan Balomiri și Ioan Oros privind organizarea judecătoriilor în Pământul Crăiesc; nu recunosc competența Universității Săsești în materie de înnoiri judecătorești; problema să fie rezolvată de viitoarea Dietă a Marelui Principat al Transilvaniei.

235. *Viena, 4/5 mai 1863.* Cancelaria aulică regală ungară comunică Locumtenenței ungare interzicerea pe calea Cancelariei aulice transilvănene a celor două cărți redactate de C.D. Aricescu, comunicând acesteia din urmă remiterea prezentei informări.

236. *Cluj, 6 mai 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; precizează că, după Conferința Națională, greul abia urmează, dat fiind că partida maghiară va încerca să anihileze cele obținute acolo. Expune unele păreri ale sale privind alegerile și prezidiul viitoarei Diete și descrie pe unii funcționari superiori compatibili în astfel de funcții. Adaugă unele descrieri privind lucrările Congresului Național și expune temerile lui Barițiu exprimate acolo; în final, propune câteva persoane pentru a fi numite pe posturi de consilieri în instanțele superioare.

237. *Sibiu, 9 mai 1863.* Vot separat al deputatului Avram Tincu privind reglementarea situației comunelor din Pământul Crăiesc; nu este de acord ca Universitatea Săsească să-și facă singură legi și să-și conserve vechile privilegii care erau incompatibile cu principiul egalei îndreptățiri naționale și nu acordau reprezentarea proporțională cuvenită comunelor din teritoriu; problema să fie reglementată de viitoarea Dietă a țării.

238. [Cluj], 9 mai 1863. Ladislau Vasile Pop către Iacob Mureșan; rescriptul pentru convocarea Dietei; imperativul unei energice acțiuni politice a românilor; rolul preoțimii române; participarea tuturor alegătorilor români la alegeri; cuvântarea sa la Conferința națională; noile numiri de funcționari la Guberniu și Tabla regească; cuvântarea rostită la Viena de către episcopul Andrei Șaguna.

239. *Baia de Criș, 10 mai 1863.* Salutul adresat de românii din Comitatul Zarand, Asociațiunii naționale din Arad pentru cultură și conservarea poporului român cu ocazia constituirii sale.

240. *Buda, 11 mai 1863.* Locumtenența regală ungară către cancelarul aulic regal ungar; comunică o înștiințare a vicecomitelui comitatului Timiș care relatează un conflict ce a avut loc între credincioșii români și sârbi în biserica ortodoxă din Timișoara, promițând că se va relua investigația în acest caz.

241. *Cluj, 12 mai 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; despre decurgerea ședinței guberniale plenare din ziua anterioară, în care a fost citit rescriptul imperial privind Dieta, discutându-se și conținutul propunerilor imperiale din deschiderea acesteia. Informează despre numirea unor funcționari români, exprimându-și preferințele; deplânge situația din domeniul justiției, unde procesele sunt împiedicate de întârzierea numirii unor funcționari. Mai amintește că reprezentanții partidei nobiliare maghiare sunt în cumpănă dacă să trimită deputați în Dietă sau nu.

242. *Arad, 13 mai 1863.* Comitele suprem al Aradului, Szerb Tivadar, relatează locumtenentului regal ungar decurgerea ședinței de constituire a Asociației românești pentru educație populară și dialog la Arad; numește participanții mai importanți, afirmațiile celor care au luat cuvântul, descriind și atmosfera prezentă în timpul reuniunii.

243. *Viena, 13 mai 1863.* Dimitrie Moldovan către Alexandru Sterca Șuluțiu; îi trimite trei instrucțiuni tipărite despre convocarea Dietei Transilvaniei; îi împărtășește părerea sa despre tactica ce trebuia să o aplice conducătorii naționali, pentru a se alege în Dietă cât mai mulți deputați români; a trimis în acest sens o altă scrisoare adresată lui Axente Sever; românii să facă propagandă și printre naționalități, promițându-le o reprezentare proporțională în Dietă și respectarea drepturilor legitime; își exprimă părerea că sașii, evreii, funcționarii și negustorii din Alba Iulia îi vor sprijini pe români; să se procedeze la fel în Abrud, Roșia, Turda și alte locuri; cere să i se transmită părerile Comitetului Permanent; va trimite noi înștiințări prin Spiridon Fetti, membru al comitetului, ce se afla la Viena.

244. *Viena, 13 mai 1863.* Dimitrie Moldovan către George Barițiu; despre regulamentul Dietei din Sibiu și întocmirea lui, despre aplicarea prevederilor acestuia, despre modul de procedură concretă ce se impune românilor în compunerea comitetelor electorale.

245. *Sibiu, 14 mai 1863.* Pavel Vasici către George Barițiu; relatează despre acțiunile întreprinse la Sibiu în vederea alegerilor; Andrei Șaguna i-a relatat lui și altor lideri români din Sibiu că membrii Delegației Naționale au fost foarte bini primii de autoritățile austriece.

246. *Brașov, 15 mai 1863.* George Barițiu către profesorii din Blaj; mulțumește pentru scrisoarea de felicitare din 13 mai 1863; elogiază meritele școlii românești din Blaj.

247. *București, 16 mai 1863.* Agenția și consulatul general al Austriei către Magistratul Sibiului; guvernul Principatelor condiționează extrădarea cetățenilor Imperiului de încheierea unui acord bilateral de extrădare, refuzând până la încheierea acestora orice cerere în acest sens.

248. *Cluj, 16 mai 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; despre disputele din rândurile reprezentanților români, mai ales privind clivajele dintre ortodocși și greco-catolici. Mai departe, dorește ca în Dietă să ajungă cât mai mulți români și sași, care vor ține partea Guvernului. Amintește că nu are încredere în Iosif Hossu, apoi despre alcătuirea unui comitet la Cluj pentru organizarea alegerilor de deputați; își exprimă bucuria privind sosirea lui Reichenstein în Transilvania pentru a participa la Dietă. Informează despre unele amănunte din funcționarea Guberniului, despre organizarea instanței superioare săsești, privitor la aspecte ale alegerii deputaților dictali în diferite circumscripții. Partida maghiară ține aproape zilnic consfătuiri, așteaptă instrucțiuni de la Pesta; Pop scrie și despre unele previziuni privind atitudinea pe care aceștia o vor avea în cadrul Dietei.

249. *Sibiu, 16 mai 1863.* Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; sașii se tem că viitoarea Dietă va fi slabă și nu-și va atinge scopurile propuse; doresc să-i aleagă deputați pe Reichenstein și Friedenfels, pentru a vedea că nu sașii și românii sunt vinovați de anumite slăbiciuni și defecte ale viitoarei Diete; sașii zic că ungurii se vor opune punctului I din propozițiile regești, pe motiv că legile ungurești din 1848 au proclamat deja egala îndreptățire a națiunii române și a confesiunii ortodoxe; la Cluj se vor demara lucrările în vederea alegerilor și a convocării dietei.

250. *Șomcuta Mare, 16 mai 1863.* Scurtă trecere în revistă a evenimentelor politice cu care a fost confruntat districtul Chioar din 1860, district cu majoritate zdrobitoare românească, desprins de Transilvania cărcia-i aparținuse și alipit Ungariei; districtul protestează împotriva alipirii la Ungaria și a suprimării autonomiei sale administrative.

251. *[Cluj], 17 mai 1863.* Vasile Pop, vicepreședinte al Guberniului către mitropolitul Alex. Sterca Șuluțiu; recomandă emiterea unui circular în care să se cuprindă instrucțiuni privind atitudinea românilor față de alegerile de deputați pentru Dietă.

252. *Cluj, 18 mai 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; își exprimă bucuria față de alegerea acestuia ca vicecancelar. Îl informează față de unele mișcări de personal din cadrul Guberniului transilvan, expunându-și părerea față de eventualele variante. *Guberniul tocmai în acea zi urma să elaboreze propunerile pentru numirea regaliștilor.*

253. *Sibiu, 22 mai 1863.* Episcopul Andrei Șaguna către dreptcredincioși; argumentează necesitatea faptului ca părinții să-și convingă fiii plecați în Principate să se prezinte la comisiile de recrutare, dată fiind conjunctura politică favorabilă românilor ardeleni. Circular.

254. *[Viena, 22 mai 1863].* Gheorghe Anghel către Alexandru Sterca Șuluțiu; despre întâlnirea dintre delegații români conduși de Andrei Șaguna și cancelarul Nádasdy; Șaguna în discursul rostit amintește despre votul de încredere dat de Conferința română lui Nádasdy, dar nu-i înmânează nicio adresă în acest sens; de fapt, o adresă sosise de la Sibiu la Viena pe calca poștei; întrucât era întocmită în termeni reci, Anghel predă cancelarului și adresa lui Șuluțiu și Barițiu; cancelarul decide că adresa sosită de la Sibiu prin poștă se acceptă ca adresă a

conferinței, iar cea de a doua venită prin Brașov și trimisă prin el se restituie emitenților Șuluțiu și Barițiu, pe lângă mulțumirile de rigoare.

255. *Blaj, 23 mai 1863.* Alexandru Sterca Șuluțiu către Ioan Alexi; îi trimite apelul lui către alegătorii români din Arhidieceza Blajului, în care-i îndeamnă să se prezinte la alegerile pentru Dieta Marelui Principat al Transilvaniei pentru a alege deputați devotați cauzei naționale; îl roagă să adreseze un apel asemănător pentru alegătorii români din dieceza Gherlei.

256. *Blaj, 23 mai 1863.* Alexandru Sterca Șuluțiu către clerul și poporul român unit; circular privind convocarea Dietei Marelui Principat al Transilvaniei la Sibiu; necesitatea participării alegătorilor români îndreptățiți la alegerile deputaților români pentru Dieta ce va legifera egală îndreptățire a națiunii române și a confesiunilor ei; îndeamnă la solidaritate între cler, popor și intelectualitate în interesul general al emancipării națiunii române și al egalității cu ungurii și sașii; îndeamnă poporul român să respecte interesele celorlalte naționalități, dar să pretindă cu hotărâre, reciprocitate pe seama națiunii române; atrage atenția alegătorilor români asupra unor paragrafe din Regulamentul de convocare al Dietei care reglementează drepturile de a alege și de a fi aleși și modalitățile constituirii Comisiilor centrale electorale; își exprimă loialitatea și recunoștința față de Împărat și dispune să se facă rugăciuni în biserici pentru sănătatea acestuia și a Casei domnitoare.

257. *Sibiu, 24 mai 1863.* Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; este nemulțumit de Ladislau Baziliu Popp care a afirmat că va ajuta Biserica ortodoxă doar după ce aceasta va primi Mitropolia; consideră că Popp este ingrât, deoarece el l-a făcut baron, titlu de care se vor bucura și nepoții lui; este de acord cu modalitățile propuse de Moldovan pentru alegerea deputaților români la Dietă și a emis un circular în acest sens.

258. *Cluj, 26 mai 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; confirmă primirea a cinci cereri, necesare adunării comitetului comitatens; amintește ordinea de zi a următoarei ședințe guberniale și emite anumite păreri față de posibilele rezultate ale discuțiilor, mai ales privind alegerea unor funcționari. Descrie pe scurt vizita la Cluj a contelui Montenuovo, a episcopului Haynald și a altor funcționari superiori.

259. *Blaj, 27 mai [1863].* Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu către George Barițiu; se interesează dacă George Barițiu sau Iacob Mureșanu ar fi dispuși să ocupe funcții publice; informează despre impresia făcută la Viena de conduita recentă a mitropolitului.

260. *București, 27 mai 1863.* Apel al lui Türr către românii din Transilvania; recomandă uitarea conflictelor sângeroase din 1848–1849; este de acord ca românii să ceară vechea autonomie a Transilvaniei, dar să nu trimită deputați la Reichsrath-ul vienez; Ungaria, Transilvania, Croația să-și recunoască reciproc independența lor internă și să decreteze o perfectă egală îndreptățire politică a tuturor națiunilor; dacă națiunile se vor uni, Casa de Austria va cădea în neputință.

261. [*Cluj*], 27 mai [1863]. Vasile Ladislau Pop către Iacob Mureșan; referiri la modul cum s-au făcut propunerile de candidați de deputați în Dietă; ce vor trebui să facă românii la viitoarele alegeri; își exprimă nemulțumirea față de unele afirmații ale lui Șaguna legate de activitatea și implicarea lui în alegeri, pe motiv că ar vrea să dețină rolul de conducător.

262. *Vâlcele*, 27 mai [1863]. Protopopul Ioan Moga către episcopul Andrei Șaguna; îi aduce la cunoștință propunerile făcute de comitele suprem Augustin Ladași ca românii să-și unească voturile lor cu ale maghiarilor pentru a alege ca deputat pe I. Nemeș; cere sfatul episcopului.

263. *Viena*, 27 mai 1863. Cancelarul aulic al Transilvaniei scrie episcopului Șaguna despre situația recrutărilor în Transilvania, afectată de plecarea multor tineri în Principate, fenomen care s-a amplificat în ultimii ani. În ciuda concesiilor făcute, și în prezent există un deficit de 1364 recruți, ceea ce a fost raportat și la cel mai înalt loc. Solicită episcopului intervenția pe calea clerului, pentru a determina revenirea voluntară a recruților, evitând astfel demersurile pe cale legală.

264. *Cluj*, 28 mai 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; despre alegerile complicate din Făgăraș și Alba Iulia. Amintește că se va propune numirea a 120 de regaliști, Reichenstein putând veni la Dietă în această calitate; partida maghiară a decis să trimită reprezentanți în Dietă, însă pentru a protesta contra Reichsratului și Guvernului. Scrie pe scurt și despre acuzele acestora din urmă contra sa, și despre organizarea de către aceștia a alegerilor.

265. *Sibiu*, 28 mai 1863. Andrei Șaguna către clerul român ortodox; circular privind convocarea de către Împărat a Dietei Marelui Principat al Transilvaniei la Sibiu; face cunoscute condițiile fixate pentru cei îndreptățiți să aleagă sau să fie aleși deputați pe bază de cens și vârstă, excepții făcând unele categorii de intelectuali ce votau fără cens; alegătorii români să se comporte pașnic și omenos în alegeri, să nu se lase seduși de interese și manevre străine și să fie devotați națiunii și confesiunii lor; îndeamnă pe alegători să participe fără excepție la alegeri, să fie solidari și să se înțeleagă în prealabil, împreună cu protopopii și cu intelectualii laici, asupra persoanei candidatului român pentru ca voturile lor să nu fie risipite în mai multe părți.

266. *Blaj*, 29 mai 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; circularul mitropolitului privind alegerile pentru Dietă; situația politică a românilor în comitate; demersuri pentru numirea lui Iosif Sterca Șuluțiu în funcția de secretar gubernial; activitatea politică a acestuia.

267. *Brașov*, 29 mai 1863. Redacția „Gazetei Transilvaniei” către publicul român; îndemnul de a se abona cât mai mulți români pe anul în curs, semestrul II la „Gazeta Transilvaniei” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură”; publicistica română trebuia sprijinită mai ales acum când, pentru prima dată, după sute de ani, bătea la ușă egala îndreptățire politică a românilor cu ungurii și sașii din Marele Principat al Transilvaniei.

268. *Deva, 29 mai [1863].* Ioan Papiu către episcopul Andrei Șaguna; situația din comitatul Hunedoara în preajma alegerilor; lista candidaților de deputați; relatează abuzurile ecomsiei de maghiari.

269. *Ilia, 29 mai 1863.* Ioan Orbonașiu către episcopul Andrei Șaguna; îi face cunoscută alegerea fratelui său ca deputat dietal și cere aprobarea episcopului pentru această alegere.

270. *Cluj, 30 mai 1863.* Pavel Vasici către George Barițiu; informații despre pregătirile făcute la Sibiu în vederea alegerilor pentru Dieta din 1863–1864; atitudinea lui Andrei Șaguna, Vasile L. Pop și a reprezentanților politici sași.

271. *Zărnești, 30 mai 1863.* Proces verbal întocmit cu ocazia trecerii comunelor Bran, Tohanul vechi, Tohanul nou și Zărnești din jurisdicția districtului Brașov în jurisdicția districtului Făgăraș.

272. *Zărnești, 30 mai 1863.* Adresă de recunoștință a românilor din localitate către un funcționar din magistratul Brașovului cu ocazia încorporării ținutului la districtul Brașov.

273. *București, 31 mai 1863.* Ioan Maiorescu către George Barițiu; își exprimă temerile că liderii români nu au experiența necesară în organizarea alegerilor pentru Dieta Marelui Principat al Transilvaniei și, din acest motiv, nu se vor alege deputați naționali în numărul sperat și necesar; nu este de acord cu apelul lui Tūr, care-i îndeamnă pe românii ardeleni să nu trimită deputați în Reichsrath-ul din Viena; crede că românii n-au ce aștepta de la maghiaro-secul care i-au asuprit de secole și sunt îndreptățiți să creadă că regimul imperial austriac va fi de acord ca Dieta să legifereze egala îndreptățire a națiunii, confesiunilor și limbii române; respinge ca periculoasă propunerea lui Șaguna ca alegătorii români ortodocși să aleagă numai deputați de confesiunea lor.

274. *Cluj, 31 mai 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; despre greutățile întâmpinate în cursul alegerilor pentru Dietă, dată fiind poziția unor funcționari superiori, dar și cea a autorităților comitatense, ai căror reprezentanți se opun Guvernului și încearcă să îngreuneze alegerile; apoi, sașii din Brașov merg împreună cu partida maghiară, ceea ce nemulțumește pe români. Proiectul pentru organizarea Curții Supreme a fost discutat în Guberniu; în final, Popp își expune părerea față de circularele emise de Șaguna și Șuluțiu, considerând prima ca fiind mai slabă.

275. *Gherla, 31 mai 1863.* Circulară a consistoriului diecezan; se cere mobilizarea tuturor românilor cu drept de vot în vederea alegerii Dietei Transilvaniei.

276. *[Brașov, mai 1863].* George Barițiu către mitropolitul Alex. Sterca Șuluțiu; necesitatea desemnării urgente a candidaților de deputați români pentru Dietă; atitudinea adoptată în această privință de episcopul Andrei Șaguna; opinează pentru alegerea candidaților de deputați și dintre cei ce nu ocupă funcții publice; recomandă alcătuirea unui comitet ad-hoc pentru desemnarea candidaților români din comitate și districte.

277. București, 1 iunie 1863. Scrisoarea deschisă adresată de Al. Papiu-Ilarian românilor din Câmpia Transilvaniei care doresc să-l aleagă deputat în Dietă: mulțumește, dar refuză pe motiv că a primit cetățenia în România și i se va nega dreptul de a mai reprezenta pe românii din Transilvania.

278. Gherla, 1 iunie 1863. Conducerea comitatului Dobâca cere Guberniului să i se adreseze și în limba română.

279. Cluj, 4 iunie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; descrie adoptarea, în cadrul Guberniului, a modului în care vor fi trimiși delegați în Reichsrat, explică unele mașinațiuni ale partidei maghiare în alegerile de deputați în comitate, prin ordine neconforme date de către juzii cercuali privitor la alegeri. Popp pare nemulțumit și de faptul că din partea românilor se aleg prea mulți clerici, iar în final expune situația unor candidați dintre care unii vor să participe ca regaliști, alții ca aleși.

280. Năsăud, 4 iunie 1863. Grigore Moisil către preoții, dascălii și cantorii din district; în afară de românii care plătesc statului un impozit de 8 florini anual, la vot pot participa fără cens preoții, dascălii, cantorii și notarii; aceștia să nu lipsească sub niciun motiv de la vot și să-i îndemne pe toți alegătorii români să-și lase deoparte treburile casnice și să participe la vot; deputații români care vor fi aleși trebuiau să cunoască și limbile maghiară și germană pentru a nu sta în Dietă ca „mutu împărătesc” când vor vorbi deputații neromâni; districtul Năsăud va alege 2 deputați, dintre care unul va fi căpitanul suprem; românii să fie atenți ca nu cumva să fie înșelați de străini să aleagă deputat neromân; preoții, dascălii, cantorii să citească poporului și să explice instrucțiunile privind participarea la alegerile dietale; în ziua alegerii preotul din localitate să officieze dis-de-dimineață o liturghie în fața alegătorilor români, să-i instruiască și să participe toți la vot.

281. Sibiu, 6 iunie 1863. Redacția „Telegrafului român” către public; invitație pentru efectuarea abonamentelor la ziar pe semestrul iulie-decembrie 1863; mai mult decât oricând era necesar ca românii să cunoască mersul evenimentelor politice, deoarece Dieta țării va elabora legile privind egala îndreptățire a națiunii, a confesiunilor și a limbii române.

282. Sibiu, 6 iunie 1863. Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; în viitoarea lege privind egala îndreptățire a Bisericii ortodoxe române, să se șteargă denumirile vechi date de inamici și să se sublinieze că aceasta este Biserica Orientală Ortodoxă; argumente în acest sens se vor găsi în memoriul său către monarh din 1854: Bisericii ortodoxe i s-au luat toate bunurile mitropolitane, episcopoești, mănăstirești și parohiale și, de aceea, cere pentru episcop moșie fiscală care să înlocuiască vechea sidoxie; catolicii și protestanții posedau și ei moșii fiscale pentru bisericile și școlile lor, iar popii săsești au beneficiat de zeciuială, pentru care primeau acum despăgubiri uriașe; în legea viitoare să se decreteze clar că Biserica ortodoxă are tot dreptul să se reorganizeze potrivit instituțiilor sale canonice; este de acord ca protopopii Hania și Bodilă să figureze printre regaliști, dar aici trebuie inclus neapărat Nicolae Popea, care, după el, este cel mai înalt

demnitar bisericesc în calitatea lui de protosincel; este de acord cu propunerea Guvernului ca și Ioan Popazu să fie numit regalist.

283. *Cluj, 7 iunie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; precizează faptul că mai toate Comitetele comitatense au declarat Dieta ilegală; explică decurgerea disputelor în jurul acestei chestiuni în comitatul Dăbâca, expunând și argumentele legate de responsabilitatea funcționarilor în cadrul evenimentelor petrecute în cadrul Comitetului comitatens, care în cele din urmă a fost dizolvat.

284. *Cluj, 8 iunie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; își exprimă acordul față de măsurile intenționate contra unor Comitete comitatense și descrie unele atitudini din interiorul partidei maghiare. În final, expune părerea sa față de organizarea Tablei septemvirale și unele detalii privind persoane care sunt adecvate pentru a fi alese în Dietă; consideră că nu este necesară amânarea deschiderii Dietei.

285. *Podeni, 8 iunie 1863.* Augustin Ládai către arhiepiscopul Alexandru Sterca Șuluțiu; îl roagă să hotărască ca în cercul electoral al Măeriștei să candideze un singur român pentru a nu se împărți voturile între doi candidați și a diminua astfel șansa de a se alege un român; propune alegerea unui candidat ungur în cercul electoral Podeni, în persoana contelui Nemeș János, deoarece acesta ține cu regimul imperial austriac; ungurii pot fi convinși să-l aleagă.

286. *[Cluj], 9 iunie 1863.* Ladislau Vasile Pop către Iacob Mureșan; anunță candidații de deputați români din comitatele Solnoc, Dobâca, Alba de Jos, Alba de Sus, districtul Făgăraș și scaunul Nochrich; participarea lui Gheorghe Barițiu și Gavril Munteanu la Dietă ca regaliști.

287. *Viena, 9 iunie 1863.* Cancelarul Nádasdy către episcopul Andrei Șaguna; cere să ia măsuri pentru combaterea zvonurilor privind posibilitatea votării deputaților pentru Dietă prin câte doi delegați ai fiecărei comune, în vederea evitării prezentării la urne a unui cât mai mare număr de alegători; asemenea zvonuri contraveneau instrucțiunilor legale.

288. *Cluj, 10 iunie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către vicecancelarul aulic Franz v. Reichenstein; despre necesitatea prezenței sale în Transilvania, date fiind intrigile în jurul alegerilor dietale; ca președinte interimar al Dietei a fost desemnat consilierul gubernial Gustav Groisz. Două proiecte de lege pentru înarticulara națiunii române sunt deja pregătite; apoi, amintește că opoziția maghiară încearcă să cumpere deputați dietali din partea românilor și sașilor, aceasta fiind noua lor tactică.

289. *Viena, 11 iunie 1863.* George Barițiu despre Iacob Mureșan; despre modul în care a fost privit congresul românesc; Cancelaria aulică a luat legătură cu episcopii români; subscrierea în limba română, de către Împărat, a unor acte publice.

290. *[Alba Iulia 11 iunie – 1 iulie 1863].* Scrisoare deschisă a lui Axente Sever către Dieta Transilvaniei; ilegalitatea acordării mandatului de deputat al cercului I. electoral din comitatul Alba de Jos baronului Kemény István; inconsistența pretextului juridic pentru care comisia electorală a refuzat să-i acorde mandatul care i se cuvenea, având majoritatea voturilor.

291. Chuj, 12 iunie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; amintește de greutățile pe care le întâmpină reprezentanții românilor, amintind cazul comitatului Hunedoara. Asemenea cazuri însă s-au mai întâmplat și în alte locuri; alegerile din comitatul Dăbâca nu vor putea fi finalizate până la 1 iulie. În final, numește pe candidații din Hunedoara și îl roagă pe Reichenstein să intervină pentru susținerea acestora.

292. Chuj, 12–17 iunie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; îl informează despre nașterea fiului său, despre intenția ca alegerile să se desfășoare într-o singură zi pentru a bloca diversele întrigi, precum și despre mersul lucrărilor în Guberniu. Consideră că detașarea de jandarmi va fi necesară în timpul alegerilor și relatează că și Guberniul este de acord cu inserarea unui al doilea vultur în stemă după înarticulară națiunii române în Dietă

293. Gherla, 12 iunie 1863. Macedon Pop către clerul unit din Episcopia Gherlei; anunță în numele episcopului Ioan Alexi că de la Cancelaria Aulică a Marelui Principat al Transilvaniei a sosit în limba română decretul de convocare a Dietei în ziua de 1 iulie 1863; invită pe toți românii uniți cu drept de vot să se prezinte la alegeri și să voteze pentru deputați devotați cauzei naționale române; incită preoții să vegheze ca alegătorii români să nu fie demobilizați de la alegere prin influențe străine dușmănoase intereselor românești.

294. Sibiu, 12 iunie 1863. Deputații români din Rășinari, Poplaca, Moci, Bungard, Gura Râului către Adunarea scăunală sibiană; nu recunosc existența unei Țări săsești și nici numele istoric de *Fundus Regius* într-un ținut în care existau doar 170.000 de sași versus o majoritate de 200.000 de români, în consecință, declară ilegală și alegerea unui comite al națiunii săsești; aceste practici istorice prăfuite și desuete sunt contrare principiului egalei îndreptățiri naționale proclamat în Diploma din octombrie 1860 și prevederilor de convocare și de activitate a viitoarei Diete a Marelui Principat al Transilvaniei.

295. Sibiu, 12 iunie 1863. Episcopul Andrei Șaguna către comitele suprem al Albei de Sus, Augustin Lădai; pledează pentru alegerea ca deputat a lui George Roman; opinii personale în legătură cu unele măsuri ale guvernului.

296. Brașov, 13 iunie 1863. Protestul unor membri români din Comunitatea centumvirală împotriva alegerii comitei suprem al Țării săsești; nu recunosc termenul și națiunea istorică de pe pământ trăiesc și Țara sașilor, din moment ce pe teritoriul acesteia trăiesc doar 170.000 de sași și 200.000 de români; alegerea unui comite săsesc contravine principiului egalei îndreptățiri naționale și prevederilor Diplomei din 20 octombrie 1860; numai Dieta Transilvaniei era îndreptățită să elaboreze legi fundamentale în Marele Principat al Transilvaniei.

297. Sibiu, 13 iunie 1863. Expunere a episcopului Șaguna privind bazele crezului său politic și a acțiunilor sale, necesitatea recunoașterii egalei îndreptățiri a națiunii române și a înarticularii religiei ortodoxe. Pe baza Patentei din 26 februarie, subliniază necesitatea soluționării chestiunii limbii oficiale.

298. Năsăud, 14 iunie 1863. Grigore Moisil către preoții, dascălii și cantorii din districtul Năsăudului; să se îngrijească și să lămurească pe românii cu drept de

vot să nu lipsească de la alegerile pentru Dieta Marelui Principat al Transilvaniei; același lucru este menționat și subliniat în circulara mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu, și însuși cancelarul Nádasdy Ferenc dorește ca românii, înainte excluși de la vot, să se bucure acum de acest drept constituțional și să-l exercite conform prevederilor electorale; alegătorii români se vor prezenta în ziua alegerilor la Năsăud, cei din cercurile Năsăudului, Zagrei și Monorului și la Sfântul Gheorghe, cei din cercurile Sângeorgiului, Rodna și Bârgău; învățătorii și cantorii au acces la dreptul de alegere de la 24 de ani în sus.

299. *Sibiu, 14 iunie 1863.* Episcopul Andrei Șaguna către cancelarul Nádasdy; aduce la cunoștința cancelarului măsurile luate pentru combaterea zvonurilor privind posibilitatea votării deputaților pentru dietă prin câte doi delegați ai fiecărei comune; înștiințează despre faptul că, în foarte multe locuri, funcționarii locali, ostili regimului, au înscris în listele electorale persoane neîndreptățite, mai ales nobili; se dau exemple din comitatul Hunedoara.

300. *Cluj, 15 iunie 1863.* Circulara Guberniului Transilvaniei către alegători privind obligativitatea votului personal și direct la viitoarele alegeri pentru Dietă; falsitatea teoriei votării prin reprezentanții comunelor.

301. *Viena, 15 iunie 1863.* Circulară imperială; Francisc Iosif I aduce la cunoștința locuitorilor Marelui Principat al Transilvaniei că a numit pe guvernatorul Ludovic Folliot de Creneville comisar regal la viitoarea Dietă a țării ce urma să se întrunească la Sibiu; cere ca guvernatorul să fie sprijinit pentru împlinirea misiunii sale.

302. *Cluj, 16 iunie 1863.* Pavel Vasici către Dimitrie Moldovan; împreună cu Maior va pleca la Năsăud pentru a înființa un gimnaziu la solicitarea căpitanului suprem Alexandru Bohățel; i-a văzut candidatura de deputat la Deva și se bucură că se vor întâlni la viitoarea Dietă din Sibiu; a fost solicitat să candideze la un cerc cu majoritate românească din cercul Huedinului, dar a fost înștiințat că va fi numit deputat regalist, o onoare fără plată pe care o aveau în trecut regaliștii cu moșii mari, de care el ducea lipsă; norocul era că Dieta se va ține la Sibiu, unde era și familia lui, dar, oricum, el nu-și va retrage candidatura de deputat în cercul Huedinului până nu va vedea numirea ca deputat regalist; se teme că unii români, ca de exemplu cei din Săcele, se vor duce cu oile lor la păscut, își vor vedea de interesele lor materiale, deoarece așa au fost educați și nu vor participa la alegerile dietale; între candidații români au apărut ambiții și certuri personale care trebuie grabnic înlăturate.

303. *Totești, 17 iunie 1863.* Protestul preoților greco-catolici George Pop Donsușianu, Nicolau Cassian și al judeului George Dioniu către Comisiunea centrală electorală a comitatului Hunedoarei; protestează împotriva înscrierii pe listele electorale a unor indivizi care nu îndeplineau condițiile prevăzute de lege; cer înscrierea unor români îndreptățiți legal pe listele electorale deoarece au fost omiși prin abuz sau din neglijența juzilor cercuali și notarilor.

304. *Blaj, 18 iunie 1863.* Andrei Șaguna către Alexandru Sterca Șuluțiu; propune amânarea Adunării Generale a Astrei, deoarece urma să fie convocată Dieta Marelui Principat al Transilvaniei, și atenția fruntașilor români trebuia

concentrată cu prioritate pe pregătirea legii privind egala îndreptățire a națiunii, confesiunilor și limbii române.

305. Cluj, 18 iunie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; îi scrie acestuia despre încărcarea sa cu corespondență. Situația este calmă acum, doar în comitatul Hunedoara au rămas chestiuni nerezolvate. În data de 26 iunie vor fi alegerile pentru Dietă aproape peste tot, cu excepția a 6 comitate; în final, mai scrie numele unor funcționari români care au fost numiți ca regaliști, lăsând locuri electiv libere.

306. Sibiu, 18 iunie 1863. Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; îl informează că a primit denumirea oficială ca deputat regalist, dar cercurile electorale din Săliște și Orăștie vor să-l aleagă deputat; să-l întrebe pe cancelarul Nádasdy dacă-l preferă ca regalist sau ca deputat ales în Dietă; dacă opțiunea oficială rămâne pentru calitatea de regalist, în cercurile electorale respective să fie aleși alți deputați români.

307. Băgău, 19 iunie 1863. Câțiva săteni din Băgău către Comisiunea electorală centrală din comitatul Alba de Jos pentru cercul Ciumbrud; cer să fie înscrși în listele de alegători pe baza paragrafului 29 din Regulamentul provizoriu pentru convocarea Dietei Transilvaniei.

308. Băgău, 19 iunie 1863. Autoritățile comunale din Băgău către comisiunea electorală centrală a comitatului Alba de Jos pentru Ciumbrud; certifică justețea plângerilor unor cetățeni români care n-au fost trecuți pe lista alegătorilor pentru alegerea deputatului la Dieta din Sibiu.

309. Miercurea, 19 iunie 1863. Declarația judeului scăunal Gregoriu Pop către electoratul român din Miercurea și Sebeș; nu poate primi mandatul de a fi ales deputat, așa cum au propus unii alegători români din zonă; îi îndeamnă să aleagă alt deputat român și își exprimă acordul cu principiile elaborate de Conferințele Naționale din 1861 și 1863.

310. Viena, 19 iunie 1863. Rezoluțiunea imperială din 7 iulie 1863 prin care 23 de personalități române, maghiare și săsești erau chemate ca deputați regaliști la Dieta Marelui Principat al Transilvaniei.

311. Năsăud, 20 iunie 1863. Comitetul central electoral al districtului Năsăud către Guberniu; cere ca toate actele pe care i le trimite să fie scrise în limba română, limba oficială a districtului.

312. Blaj, 21 iunie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; instrucțiuni ale mitropolitului privind alegerile de deputați; demersuri pentru numirea unui nou consilier român la Cancelaria aulică; necesitatea conlucrării celor doi consilieri aulici români; numirea lui Iosif Sterca Șuluțiu în funcția de secretar gubernial.

313. Căptălan, 21 iunie 1863. Mesaroș Onisie către comitetul electoral de rectificațiuni și reclamații din Bichiș; cere să fie înscris pe lista cetățenilor cu drept de alegere pentru a putea vota deputatul pentru Dieta din Sibiu; conform legii se putea bucura de dreptul de a alege, fiindcă plătea un impozit de 14 florini și 61 creițari.

314. Năsăud, 21 iunie 1863. Comitetul central electoral al districtului Năsăudului către Guberniul Marelui Principat al Transilvaniei; întrucât limba oficială a districtului este limba română, recunoscută ca atare prin decret sancționat de Împărat, protestează pentru că decretul gubernial din 15 iunie 1863, care fixa alegerile dietale pentru ziua de 26 iunie, i-a fost adresat în limba maghiară; cere ca în viitor toate actele guverniale adresate districtului să fie redactate în limba română.

315. Blaj, 23 iunie 1863. Mitropolitul Alex. Sterca Șuluțiu către Dimitrie Moldovan; recomandă respingerea de către Dimitrie Moldovan a mutației de regalist la Dietă; necesitatea rămânerii sale la Cancelaria aulică pentru a apăra drepturile românilor; nemulțumirea provocată de înscrierea lui Francisc Nopcea în lista regaliștilor români.

316. Blaj, 23 iunie 1863. Mitropolitul Sterca-Șuluțiu raportează autorităților neregulile ce au avut loc la alegerile din Fărău (Alba de Jos), unde partida maghiară a scos de pe listă mulți plătitori ai impozitului de 8 fl., trecând în număr mare pe susținătorii lor; solicită intervenția în sensul opririi acestor abuzuri care contravin egalei îndreptățiri.

317. Sibiu, 23 iunie 1863. Andrei Șaguna către Dimitrie Moldovan; nu înțelege de ce Nádasdy a acceptat inițial ca el, în calitatea lui de episcop ortodox, să poată totuși candida și să fie ales deputat, iar acum susține că trebuie neapărat să intre în dietă doar ca regalist; afirmă că nu este un copil pentru ca cineva să se joace cu el și cu principiile lui.

318. Sibiu, 23 iunie 1863. Andrei Șaguna și Ioan V. Russu către publicul român; anunță amânarea Adunării generale a Astreii.

319. Viena, 24 iunie 1863. Nádasdy Ferenc către Alexandru Sterca Șuluțiu; îl înștiințează că împăratul a aprobat amânarea deschiderii Dietei din Sibiu de la data de 1 iulie pe data de 16 iulie, din cauză că alegerile deputaților nu se terminau decât în primele zile ale lunii iulie.

320. Timișoara, 25 iunie 1863. Românii bănățeni către Împărat; memoriu în care protestează împotriva autorităților centrale și locale de stat din Ungaria, care boicotează folosirea limbii române în administrația de stat, încălcând paragraful 20 din anexele Diplomei din octombrie 1860, ca și alte dispoziții monarhice, care prevăd în mod expres acest lucru în virtutea principiului egalei îndreptățiri naționale; magistratul Timișoara și Episcopia sârbă nesocotesc interesele românilor bănățeni în biserică și școală; revendică garantarea folosirii limbii române în viața publică și pedepsirea celor vinovați de nesocotirea acestui interes românesc, numirea funcționarilor români în aparatul de stat local și central, reorganizarea magistratului Timișoarei și a unor cercuri cu majorități românești din Banat; grabnica restaurare a Mitropoliei Române Ortodoxe din Transilvania și Banat și emanciparea acesteia de sub jurisdicția Patriarhiei sârbe de Karlowitz, înființarea unei Direcțiuni naționale române civile pentru școlile române din Banat sau revigorarea normelor școlare vieneze din anii 1849–1861.

321. Cluj, 28 iunie 1862. Ioan Fekete Negruțiu către George Barițiu: informații privind pregătirile românilor din Cluj pentru expoziția Astrei; relații privind dificultățile pe care le-a avut cu Capitulul din Blaj cu prilejul ocupării postului de canonic; promite să facă totul pentru cler și națiune în noua sa calitate.

322. Cluj, 29 iunie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; își arată nemulțumirea față de situația din Transilvania, mai ales în ceea ce privește alegerile dietale. Detaliază unele manevre făcute în diferite comitate pentru denaturarea rezultatelor alegerilor, apoi este nelămurit față de modul concret în care va funcționa Guberniul în timpul desfășurării lucrărilor Dietei.

323. Gănești, 29 iunie 1863. Membrii români ai circumscripției electorale Gănești către Comitetul Central electoral al comitatului Cetății de Baltă; protestează împotriva hotărârii majorității electorale maghiare care a pretins pe nedrept că Ioan Russu, Ioan Orosz alias Russu sau Rusu de la Vidrașcu sunt trei persoane deosebite, fapt care a dus la divizarea în trei a voturilor alegătorilor români; precizează că este vorba de un singur deputat al românilor în persoana lui Ioan Russu, cunoscut și dorit a fi deputat dietal de alegătorii români din zonă și de întreaga națiune română.

324. Sibiu, 29 iunie 1863. Răspunsul Prezidiului gubernial la plângerile provenite din localitatea Fărău; se dispune rezolvarea acestora prin aplicarea exactă a legilor, așteptându-se grabnic rezultatele.

325. Aiud, 30 iunie 1863. Membrii români ai Comitetului central electoral al Albei de Jos cer Guberniului anularea listelor electorale; mulți români care plătesc impozitul de 8 florini au fost excluși prin abuz de pe liste.

326. Blaj, 30 iunie 1863. Alexandru Sterca Șuluțiu către Nádasdy Ferenc; îi mulțumește pentru că a fost numit deputat regalist la Dieta Marelui Principat al Transilvaniei.

327. Blaj, 30 iunie 1863. Andrei Șaguna către protopopi: să îndemne împreună cu preoții pe acei tineri români transilvăneni care aveau vârsta de recrutare și au trecut în Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești să se întoarcă în patrie pentru a fi înrolați, mai ales că Împăratul i-a absolvit deocamdată de pedepsele legale prevăzute în aceste cazuri: recrutarea și loialitatea față de monarh și față de regimul imperial austriac erau necesare, deoarece în actele fundamentale de stat era prevăzută egala îndreptățire a națiunii, confesiunilor și a limbii române.

328. Cluj, 30 iunie 1863. Ladislau Baziliu Popp îi scrie lui Franz v. Reichenstein despre alegerile din comitatul Cluj, care urmau să se desfășoare în acea zi; propune persoane pentru a fi numite ca supraveghetori în alegerile din comitatul Alba de Jos. Îl descrie pe Șaguna ca pe un vânător de avantaje și de bunăvoință; dă anumite detalii legate de mutarea Prezidiului gubernial la Sibiu pe parcursul lucrărilor dietale, în legătură cu care își face diverse griji, dorind mai degrabă ca toată administrația să fie mutată temporar la Sibiu.

329. Băgău, [iunie 1863]. Roșian Jucu Iacob și Cetian Culla către Comisiunea centrală electorală a cercului I în Aiud; întrucât plătesc un impozit mai mare de 8 florini, cer să fie înscrși pe lista alegătorilor deputaților la Dieta din Sibiu; arată că au fost arestați pe nedrept pentru contrabandă de sare; deci, arestarea lor nu putea fi invocată ca motiv legal pentru excluderea lor de pe lista alegătorilor.

330. Băgău, iunie [1863]. Reprezentanții bisericii din Băgău către Comisiunea electorală centrală a cercului I în Aiud; întrucât biserica plătea un impozit de 10 florini și 71 crițari, cerea ca un reprezentant al comunității bisericești să fie înscris pe lista alegătorilor deputaților la Dieta din Sibiu.

331. Cluj, 1 iulie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; își exprimă îndoiala față de un rezultat favorabil al alegerilor dietale din comitatul Cluj, descriind intrigile care au loc în această zonă. Relatează despre decesul episcopului Alexi; în final, scrie despre intenția sa de a pleca spre Sibiu în 6 iulie.

332. Cluj, 3 iulie 1863. Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; scrie despre iminenta sa plecare la Sibiu, despre alegerea unor funcționari ca deputați în Dietă. În aceea zi urma să aibă loc o ședință plenară a Guberniului, exprimându-și bucuria față de amânarea deschiderii Dietei, dar și față de alegerea mai multor deputați români la ultima tură de alegeri pentru Dietă.

333. Cluj, 4 iulie 1863. Ladislau Baziliu Popp către vicecancelarul Franz v. Reichenstein; relatări privind modul în care au decurs alegerile pentru Dietă, intrigile care au avut loc, precum și despre programarea unor noi alegeri pentru 6 iulie acolo unde au fost nereguli majore. După plecarea sa și a altor funcționari la Sibiu, vor rămâne foarte puțini membri ai Guberniului la Cluj; își exprimă satisfacția față de nealegerea lui Iosif Hossu ca deputat, fapt pe care l-a dorit foarte mult.

334. Aiud, 4 iulie 1863. Comitele suprem al Albei Inferioare, Pogány György; comunică Prezidiului guberniului transilvănean că a întreprins o investigație asupra abuzurilor electorale din Fărău, fiind soluționate 17 obiecții; acum, situația s-a calmat, iar reprezentanții români sunt majoritari în fiecare circumscripție electorală.

335. Alba Iulia, 4 iulie 1863. Primul jude regal al locului raportează Prezidiului gubernial transilvănean că, pe baza unui denunț anonim privitor la ascunderea a numeroase arme în podul locuinței lui Axente Sever, s-a făcut la domiciliul acestuia o percheziție, însă nu s-au găsit niciun fel de arme.

336. Bichiș, 7 iulie 1863. Președintele Comisiei electorale locale, Baresay Albert, relatează comitelui suprem decurgerea alegerilor. Axente Sever, unul dintre candidați, a ținut o mare cuvântare punând accentul pe împăcare; alegerile au decurs în liniște, cele mai multe voturi primind baronul Kemény István.

337. Năsăud, 7 iulie 1863. A. Bohățel, căpitanul districtului Năsăud, cere consimțământul Guberniului pentru deschiderea gimnaziului din Năsăud.

338. *Viena, 7 iulie 1863.* Rezoluția imperială din 12 iunie prin care Ioan Alexi, Alexandru Dobra, George Barițiu, George Beldi, Samuel Bodola, Francisc Haller, Thorotzkay Miklos, Nicolae Bánffy, Ștefan Ugron, Pavel Binder, Iosif Brukental, Francisc Salmen, Friederic Schneider, Josef Wächter, Iosif Zimmerman sunt chemați ca deputați regaliști la Dieta Marelui Principat al Transilvaniei.

339. *Alba-Iulia, 8 iulie 1863.* Axente Sever către deputații Dietei Marelui Principat al Transilvaniei; protestează împotriva invalidării ilegale a mandatului său de deputat câștigat cu 676 de voturi contra 564 primite de baronul Kemeny István.

340. *Aiud, 8 iulie 1863.* Comitele suprem al Albei Inferioare, Pogány György, trimite Prezidiului guberniului transilvănean rapoartele privind desfășurarea alegerilor în comitatul său, dând totodată ordine ca acestea să fie finalizate cât mai grabnic.

341. *Sibiu, 8 iulie 1863.* Dimitrie Moldovan trimite relatarea despre desfășurarea lucrărilor Dietei către Franz v. Reichenstein. Pimele chestiuni dezbătute s-au referit la organizarea administrației, justiției și împărțirea teritoriului, pentru care au fost numite comitete speciale; doar la ultima temă există dezbateri principale, unii dorind comasarea unor comitate. Dezbaterile următoare vor viza modificarea patentei urbariale, a dreptului de crâsmărit; de asemenea, aflându-se în zonă, s-a informat detaliat cu privire la podul preconizat peste Mureș.

342. *Viena, 9 iulie 1863.* Președintele Cancellariei aulice transilvănene către episcopul Șaguna; amintește importanța și răsunetul european al adresei de mulțumire a Congresului Național, în cadrul căreia episcopul a avut un rol însemnat, dar îi atrage atenția că, în calitate de membru în Dieta viitoare, în persoana sa nu se pot reuni două mandate. Subliniind importanța ce o va avea în cadrul lucrărilor Dietei, îl roagă să opteze a accepta ori calitatea de regalist, chemat de împărat, ori pe cea de deputat ales.

343. *Sibiu, 12 iulie 1863.* Ladislau Baziliu Popp către Franz v. Reichenstein; afirmă că a discutat cu prezidiul Dietei mai multe chestiuni, alegerile în comitate au decurs bine în cele din urmă; partida maghiară tocmai ținea o consfătuire la Alba Iulia, la episcopul catolic; în fine, se arată nemulțumit de intrigile episcopului Șaguna în favoarea protejatului său Munteanu.

1.

Cetatea de Baltă, 25 septembrie 1862

Excelexnță!

Românii locuitori în comitatul Cetății de Baltă, mișcați de încrederea cea nemărginită ce s-a elocac în sânțita persoană a Excelexnței voastre. s-au ținut norociți a vă putea vedea ales de reprezentant al intereselor sale naționale în Comitetul comitatens. Prezidiul Înaltului Reg[esc] Guberniu, cu emisul său din 5 septembrie, a ordinar a se conchiema comitetul reprezentaver al acestui comitat pe 25 september.

Deoarece întâia adunare precum suntem informați se va slobozi în pertractarea unor obiecte care nu pot să nu intereseze pe oricare român și națiunea întreagă cu umilință subsemnații își iau îndrăzneala a vă ruga ca pe ziua premenționată să vă îndurați a noroci în persoană pe românii acestui comitat și punându-vă și aici ca pretutindenea în fruntea trebilor naționale să ne fiți conducătorul în care se află concentrată încrederea noastră ce cu atâta am dori mai tare căci prezența Excelexnței voastre nu numai ar sprijini cauza națională, dar și ceilalți reprezentanți conaționali unificându-și ideile și-ar vedea în Excelexnța voastră pe însuflețitorul lor. În[n]joindu-ne filiasca rugare și sărutându-vă prea sfințita dreaptă, suntem ai Excelexnței voastre umiliți fili [Urmează semnăturile].

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1761.

2.

Lugoj, 25 septembrie 1862

Sabiiu în 4 dec. De la o mână stimabilă ni se trimise actul următor, care pentru însemnătatea lui în mai multe privințe îl împărtășim aici în toată extensiunea.

Traducere.

Representațiune

În cauza școlilor poporale române răsăritene prin III. Sa,
D-ul Teodor Serb, administratorul comitatului Caraș

Înalt consiliu ung. Reg. de locotenență!

Cu provocare la grațiosul intimat din 15 ian. 1862 nrul 67.343 cu care s-a redat în copie ordinațiunea înaltă a în. Consiliu ung. Reg. de locotenență cu datul și numărul citat și adresat către episcopii g. n. u. ai Baciului, Timișoarei și Vârșețului referitoare la

așezarea școlilor populare g. n. u. sub jurisdicțiunea diecezană, respectiv sub cler – am onoare cu reverență umilită a relaționa cum că ordinațiunea sus citată din destul și fără amânare s-a publicat tuturor supremi și subjuzi comitatensi și prin aceștia tuturor comunelor g. n. u. pentru cinosură și efectuare, dar privind la rezultatul câștigat pe baza tieoarii relațiunilor incurse despre efectuarea intimatului grațios, îndrăznesc a așterne următoarele umile observațiuni.

Subordonarea școlilor populare g. n. u. de naționalitatea română sub jurisdicțiunea diecezană și peste tot sub cler după relațiunile oficioase alăturate sub ./ a respectivilor juzi a produs o impresiune foarte nefavorabilă asupra poporului român, și deosebi asupra inteligenței lui – și folosindu-mă de motivele aduse în relațiuni, asemenea și de protestul, respectiv rugarea acelor 14 comune române din cercul Mureșului de sub 2) precum și de extrasul din protocolul adunării dregătorilor comitatensi ținută în 7 și 8 august a. c. nrul 66 și alăturat sub 3) sum silit în interesul deslușirii cauzei a refera următoarele

Căderea școlilor populare române de legea răsăriteană sub cler a căsunat o impresiune foarte rea asupra poporului român și anume:

Pentru acele referințe familiare ce există adescori între învățători și preoți, sau între locuitorii cu influență în comună deoarece după experiența de până acum e cert că între învățător și preoții de legea răsăriteană au fost frecături neîncetate și acestea deveniră de obiectul atâtor investigațiuni: deoarece preoții voind a se privi de o clasă cu rang mai înalt și a face ca învățătorii aceasta să o simțească, preoții pentru îndejosarea acestora în adevăr și făcură multe: dar cu atâta mai tare e de a se esperie aceasta de la introducerea Direcțiunii școlare mai noi, căci preoții fiind înzestrați cu conducerea subalternă școlară – ca excepțiune mică altmintrea foarte lăudabilă – pretind târârea pe foale a învățătorilor înaintea lor, și încât aceasta nu s-ar întâmpla într-un mod servil – intrighează în foarte multe locuri pentru depunerea învățăturilor din dregătorie.

Accasta o preajută și acele împrejurări că fiind preoți răsăriteni căsătoriți și dând de regulă fetele lor sau alte rudenii feminine după învățători, cearcă toate căile ca aceștia să se denumească în comună, și foarte adescori luând în goană pe învățătorii cei mai buni și lucrând numai pentru interesul familiar, nu numai că neglijează cultivarea tinerimii, dar o și împiedică: și înmulțirea acestor cazuri prea tare s-a ușurat acumă: când inspectorul de școală în comună e preotul, în cere e protopopul, care nu numai e inspector cercual, dar peste tot și ca membrul Consistoriului diecezan de regulă promovează planurile preoților spre stricarea învățătorilor: deoarece e cert că antipatia mare ce domnește din timpii vechi între clasa învățătorilor și preoților, mai ales acumă când clasa învățătorilor așa de strâns s-a pus sub cler, a ajuns neservilă, așa pentru religiune, precum pentru liniștea locuitorilor țării.

* * *

Doară nu va fi de prisos a atinge acea împrejurare ca cărțile școlare și bisericești la toate națiunile culte, cu propășirea culturii limbii, se retipăresc de atâtea ori în limba mai dezvoltată a națiunii p. c. Sfânta Scriptură scrisă în limba

maghiară are mai multe edițiuni: obiectul a rămas cel original dar cuvintele respectiv limba s-a strămutat după gradul înfloririi ei – așa e aceasta și cu psalmii lui David etc. și cu greu s-ar putea împiedica cineva în așa ordinațiune a preoțimii maghiare, prin care edițiunile noi numai pentru aceea s-ar opri din mâna publicului pentru că nu sunt retipărite în stilul cel vechi latinizant, ci cu o limbă maghiară purisată.

În legătură cu obiectul acesta e un atestat prea trist cum că Consistoriul g. n. u. că și astăzi jurecțiuni școlare sunt încă neamblate și ignare în limba și literatura română, precum se vede apriat din scrierile lor oficioase române, și așa cum s-ar putea spera de la dânsle, ca și jurecțiuni școlare, și după experiența ca și împiedecătoare cu voia, propășirea tinerimii române școlare? Deoarece poporul român e deplin convins cum că Maiestatea sa ces. și apostolică regească dimpreună cu Guberniul său se îngrijește pârintește și despre soarta lui și citatul intimat grațios s-a putut da numai cu acea convingere ca și cultivarea poporului român să se prea ajute, iară nu opăcească!

Altmintrelea privind și judecând cauza aceasta din ținerea alăturatelor și motivele aduse poporul român se simte afund vătămat pentru ajungerea școalelor lui populare sub un cler străin, căci art. 15 de lege din anul 1790/1 rânduiește peste tot creșterea tinerimii a o baza pe principiul de creștere națională, iar prin art. 27 tot din acel an, Maiestatea sa ces. și apostolică regia își susține un drept rezervat pentru hotărârea în cauza școlilor și bisericii g.n.u.

A mai fost încă o dată o epocă așa tristă pentru școalele populare române când acestea iar se supuseră sub cler, însă împăratul și regele de memorie fericită Francisc I, prin bileta de mână preainaltă cu datul din 12 februarie 1810 adresată către Stratimirovici mitropolitul din Carlovițiu, școlile populare de naționalitatea română le scoase de sub cler și acelea se puseră sub o jurisdicțiune școlară civilă.

Bileta de mână preainaltă, acum pomenită, acel rezultat avea ca prin grațiosul intimat al înaltului Consiliu ung. reg. de locotenență din 1813 n-rul 26.500 s-a denumit în Budapesta o deputațiune sub președenția unui consilier ca inspector suprem scolastic pentru supravegherea școlilor populare g. n. u. peste toată țara, iar în districtele deosebite, conform cu naționalitatea popoarelor s-au denumit 6 directori școlari și această dispunere acel rezultat avea că școlile române se administrară prin directori români până la anul 1849.

Cu începutul deceniului de curând trecut, deputațiunea școlară sustătoare în Budapesta s-a dizolvat și dizolvarea ei din partea poporului român s-a primit cu bucurie mai ales pentru ca din fundațiunea școlară națională care s-a strâns mai cu seamă din tasurile bisericilor române unii membri ai deputațiunii furară foarte mult, însă în locul deputațiunii și directorilor se denumiră consilieri sau inspectori școlari pentru școlile române g. n. u.

Aceasta e acea epocă când se introduseră literele latine în cărțile școlare prin aprobarea preainaltă, cărțile școlare începură a se curăți de cuvinte străine iar școlile populare sporindu-se poporul român a început a se cultiva dar acuma prin ajungerea școlilor lui sub cler străin, românii nu numai că numai speră mai departe dezvelire a cultivării lor, ma îndreptățiți de speranță mai bunc prin pretensiunile geniului timpului și principiile de egala îndreptățire sărbătorește declarată de Maiestatea sa se văd despoiați chiar și de acestea.

E adevăr că și peste școlile catolice priveghează preoțimea și acelea se administrează sub influența acesteia, dar doar și numai din privința uniformității și școlile populare de naționalitatea română să fie supuse juridicțiunii preoției, e supărător pentru români, căci considerându-se episcopii și Consistoriile diecesane, accia sunt numai sârbi, iar Consistoriile sunt compuse mai ales din protopopi sârbi. Clerul romano-catolic e cu simțiri naționale, și că naționalul a excelat în toate timpurile, a năzuit că se ridice și consolideze naționalitate maghiară prin școlile populare și institute bune, a dezveli și cultiva tinerimea prin cărți alese pentru prețul lor din lăuntru și mag[h]iarime curată, și despre acest cler romano-catolic se poate zice cu cunoștința că stând pe gradul înalt al culturii, i se cuvine chiar și numai pentru aceasta cultivarea tinerimii; dar românii, de la clerul mai înalt de altă naționalitate și de la clerul lor propriu, dar peste tot în gradul de jos al culturii, nu se pot nutri nici cu o speranță, ce i-ar îndreptăți spre propășire, ma văzând ei piedicile ce i s-au pus pentru cultivare, se simțesc a fi expuși de preadă selaviei spirituale.

Căci dacă luăm în considerațiune chemarea preoților comunali, chiar și numai ca și catecheti în timpul trecut, e o experiență universală, ca nici aceasta nu o împliniră cu conșciositate, sau nici superficial deoarece înșiși învățătorii fură siliți a propune și catechismul până ce catechetii respectivi peste tot anul sau nici când veniră în școală sau numai înaintea esamenului cu câteva zile cercară cum s-a propus catechisul escusându-se cu aceea, și altmintrele cu tot dreptul, că trebuind a se îngriji de trista lor soartă, sunt siliți a-și câștiga pâinea de toate zilele cu sudoarea proprie prin agricultură și așa și din această privință, abia s-ar putea încredința preoții g. n. u. cu conducerea școalelor și cu chemarea cea ponderoasă față cu aceste.

Românii totuși nu ar fi străini de acea idee și sistemă, că și școalele lor populare să se administreze prin juridicțiunile diecesane, respectiv prin preoțime, dacă persoanele de frunte ale Diecesei, la poporul român ar fi române, dacă numai bărbați culți s-ar sfinți de preoți și numărul acestora răbindu-se, ar fi provădiuți cu salariu de la stat; dar între împrejurările de față, cu durere trebuie să esperezie, că accia, carii ar avea chemare mai sflântă și datorința mai scumpă, îndemnați de iubirea aproapelui și cuvântul religiunii creștine să spriginească și consolide[ze] moralitatea și desvelirea poporului român și pentru aceasta în toată viața lor să se sacrifice, de o mie de ori cu durere, căci aceștia în fața lumii se ridică ca și dușmani spre stricarea aceluia popor din a cărui sudoare capătă pâinea cea de toate zilele.

Când dară m-au silit ca să arăt înalt Cons. ung. reg. de locotenință, rezultatul câștigat și impresiunea asupra poporului român în urma intimatului grațios, folosindu-mă cu conșciositate de alăturatele representațiuni, totdeodată am avut de scop ca despre starea acestei cauze să dau deslușiri sincere și datate; în fine, pe baza decisiunii sub n-rul 66 a adunării dregătorilor comitatensi din 7 și 8 aug[ust] 1862 îndrăznesc a arăta dorința poporului român în privința școlilor g. n. u. de naționalitate română, la următoarele:

Școalele g. n. u. de naționalitate română să se elibere[ze] de jurisdicțiunea școlară, respectiv de ocârmuirea clerului și pentru ele să se denumească o jurisdicțiune civilă, stătătoare din bărbați români, sau directori școlari români.

Pentru aceasta, subscrisul îndemnat de această repetită, și după părerea sa dreaptă dorință a românilor, sum silit și acea rogare a românilor a o mai adauge, că această cauză, recomandându-o grațiosului patrociniu și amorii de dreptate a Inn. Cons. ung. reg. de locotenința și prin înaltul același patriotice și părintește, sprijinind-o să se aștearnă la prea înaltul tron al Maiestății sale imp. și apostolice regești pentru o rezoluțiune favoritoare.

În Lugosiu 25 septembrie 1862

Prea aplecat serv,
Teodor Serb m. p.
Administratorul Carașului

„Telegraful român”, X, nr. 97, din 6 decembrie 1862, pp. 383-384; nr. 99 din 13 decembrie 1862, pp. 392-393.

3.

Năsăud, 25 septembrie 1862

Sacratismă c|ezaro| r|egală| și apostolică Maiestate!

După ce cara noastră patrie Transilvania în un răstimp de 12 ani fu împedecată de a se folosi de vechea-și constituțiune, și după ce Maiestatea voastră în acci 12 ani trecuți v-ați convins de ajuns despre necesitatea de a restitui provinciilor de sub coroana Ungariei vechile sale [sic!] drepturi și vechea constituțiune municipală de o parte, iar de altă parte că vechea constituțiune, așa după cum este, nu se mai poate aplica față cu toate popoarele patriei, așa cum prea-înalta Diplomă din 20 octombrie 1860 v-ați îndurat preagrațios a repune și patria noastră Transilvania în starea sa constituțională de mai nainte, cu acea modifi cațiune numai, ca în acea constituțiune, să se facă schimbări adânc tăietoare, și ca acele clase și naționalități cari până acuma n-au fost îndreptățite, de aci încolo să se compute și numere întră cele îndreptățite.

Esecutarea acestei prea înalte Diplome cu privire la națiunea română după lupte de un an întreg încă până azi nu s-a dus îndeplinire, pentru că deși națiunea română e cea mai numeroasă și cea mai veche în Transilvania, totuși dânsa nicăiri nu e privită ca atare, nefiindu-i dată până acum ocaziune de a se reprezenta ca națiune română, și nefiind până acum prin lege declarată de națiune regnicolară și numărată între națiunile patriei prin legi recunoscute.

Dorința aceasta fierbinte a națiunii române, de care se ține și poporul acestui district reprezentant prin umilit subscrisul comitet, se vede, că Maiestatea voastră voiți a dispune de a se duce în deplinire pe calea dietală, carea în sensul vechei constituțiuni este calea cea adevărată, de unde urmează că tot patriotul adevărat are de a înlătura toate pedeccele, și de a se folosi de toate mijloacele, cari pot contribui ori și cât de puțin spre ajungerea acestui scop dorit aproape de un milion și jumătate de

suflete române, și tot patriotul adevărat, care dorește fericirea și prosperitatea patriei, are de a năzui la atingerea acelei zile mari, în care adunându-se reprezentanții tuturor națiunilor patriei în coînțelegere împrumutată, întinzându-și mâna frățască unul altuia și îmbrățișându-se sincer unul pe altul, să calce în picioare murul care i-a ținut despărțiți de mai mulți secolii, și așa apoi sub înțeleapta conducere provizorie de la prea înaltul tron al Maiestății voastre unanim să delibereze despre binele și prosperitatea patriei comune și a prea înaltului tron.

Spre atingerea acestui scop prea sânt fu însă de lipsă provizoria organizare constituțională a patriei, prin care susținându-se ordinea cea bună până la definitivă organizare pe calea dietală, batăr încâtva să se mulțumească poporul patriei: administrarea dreptății, carea în cele mai multe părți ale patriei stagnează un an întreg, batăr încâtva să se pună iară în curgerea normală.

Pasul acesta prea salutar v-ați îndurat Maiestatea voastră a-l face prin emiterea instrucțiunii despre regularea provizorie a constituțiunei municipale, precum și a ordinii electorale pentru chara noastră patrie, carea deși nu tractează despre naționalitățile patriei, fără numai despre diferitele clase ale popoarelor în patrie aflătoare, și deși națiunea română ca atare, precum și poporul țăran prin instrucțiunea aceasta nu este deplin considerat, fiindcă pe baza aceleia afară de districtul Făgărașului și al Năsăudului nici în una din celelalte iurisdicțiuni nu poate fi reprezentată, precum i s-ar cuveni după factorii care îi posedă: totuși considerând că această instrucțiune dintre toate câte s-au emanat din 20 optombre 1860 încoace este cea mai favoritoare pentru clasele mai nainte neîndreptățite: considerând mai încolo, că această primă instrucțiune, prin care se dă ocaziune și clasei țărănilor de a fi și dâșii reprezentanți în corpul acela, care dispune despre afacerile publice și în urmă considerând, că acesta este până acum singurul mediu, după care țăranul până acuma încă nedreptățit și nicăiri reprezentat își poate alege reprezentanții săi, deși nu în numărul destoinic, însă din mijlocul său, și în cari are încredere, și apoi mai considerând și aceea, că prin aceasta s-au deschis și țăranului ușa de a intra în casa afacerilor publice ale patriei, și carea ne conduce la atingerea acelei zile mari în carea sub preînțeleaptă conducere a Maiestății voastre pe cale dietală să se reguleze și referințele clasei poporului față cu cei până acum foști îndreptățiți și deosebi a națiunii române, până acum neîndreptățită, așa umilit subscrisul comitet ales, fiind azi prima oară adunat pe baza acelei prea înalte instrucțiuni, își ține de cea mai sântă datorie prin aceasta cu glasul a 46 mii suflete române a-și exprima cea mai fierbinte, fiască și sinceră mulțumită Maiestății voastre, pentru că v-ați îndurat preagrațios a aproba acea prea înaltă instrucțiune regulatoare, prin care și clasa poporului mai nainte neîndreptățită își află încâtva îndreptățirea sa de secolii oftată.

Voind însă umilit subscrisii tot una dată a exprima și dorința cea mai fierbinte a poporului prin dâșii reprezentat, prin aceasta tot una dată își aștern și aceea umilită și fiască rugare, ca Maiestatea voastră spre a ajunge la definitivă organizare constituțională a patriei noastre să vă îndurați părintește a convoca cât mai curând Dieta Transilvaniei pe baza egalei îndreptățiri, ca în acea să poată fi reprezentată și națiunea română după factorii care îi posedă, egal cu celelalte surori națiuni ale patriei și apoi acolo conlucrând în coînțelegere și cu puteri unite să poată ajunge și cara noastră patrie la dorita liniște, pace, fericire și prosperitate.

Urându-vă puteri înzecite Maiestății voastre, spre a putea împlini dorințele națiunilor și îndeosebi și al tinerei națiuni române, cu cea mai adâncă și fiască supunere ne însemnăm, ai Maiestății voastre cei mai credincioși sudiți.

Universitatea districtului Năsăud, 25 sept[embrie] 1862.

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”. XXV (1862), nr. 41, pp. 317-318; Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur* ..., vol. II, Sibiu, 1904, pp. 721-724; *Districtul Năsăud, 1861-1876. Contribuții documentare*, ed. Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, Editura Fundației „George Coșbuc” Năsăud, 2003, pp. 255-257.

4.

Turda, 25 septembrie 1862

Petițiunea membrilor români din Comitetul din Turda
la disolvarea adunării ținute în 25 sept. 1862

Sacratismă c.r. și Apostolică Maiestate!

După ce adunarea Comitetului comitatens conchiamată prin administratoarele comitatului Turzii, d. Ștefan Züllich, pre 25 sept. 1862 s-a amânat din cauză că majoritatea dechiarând instrucțiunea după carea fu adunarea conchiamată de nelegiuită, minorității i-a lipsit numărul legiuit pentru ca să poată continua consultările între marginile acelei instrucțiuni, subscrișii ca minoritate din Comitetul comitatens totuși însufleșiți de pietatea cu carea totdeauna s-au purtat către Maiestatea voastră și de aderința către guvernul Maiestății voastre, cu toate că cugetele sale omagiale nu și le-a putut declara oficiosamente, îndrăznește cu omagială supunere și credință a se apropia de treptele Tronului împărătesc și a riga ca rugarea următoare să vă îndurați preagrațios a o asculta:

Noi recunoaștem cum că instrucțiunea și respectiv provisoriuul ce v-ați îndurat Maiestatea voastră a-l ordina pentru Transilvania prin prealnaltele rezoluțiuni din 27 noevmre și 12 decemvre din 1861, în urma evenimentelor din 1861, a fost o necesitate politică, pentru că, după ce în 1861, în locul cumpătului, au luat frânele guvernării patimile colcăitoare, ar fi fost un lucru foarte trist ca patria să devină în anarhie: era dară absolut de lipsă ca Maiestatea voastră sacratismă în locul desfrânului să substituiți acest provisoriu. Și noi credem tare și virtuos cum că cugetul Maiestății voastre n-a putut fi altul decât prin mijlocirea acestui provisoriu și respectiv prin instrucțiune alegându-se parte în comitete comitatense, parte prin acestea la administrațiuni bărbați moderați și raționali, să afle calca cea de aur prin carea să se statorească încrederea către popor și Maiestatea voastră, fără care struncinatele noastre relațiuni niciodată nu-și pot afla o deslegare fericită.

Recunoaștem mai încolo și aceea că Maiestatea voastră ați fost silit a octroia această lege alegătoare, pentru că articolul de lege 12 din 1791, sunător despre modul adunărilor marcale, nu se mai poate aplica la scăimbatele noastre relațiuni, iară

articolul 12 din 1848, pre lângă aceea că acel articol s-a adus numai provisoriu, noi nu-l putem cunoaște ca lege oblegătoare înlocuind precum și Maiestatea voastră v-ați îndurat de repezite ori a dechiara de la înălțimea tronului că legile din 1848 în cumulo luate nu le recunoașteți. Deci, nefiind lege pozitivă îndestulătoare în privința reprezentațiunii comitatelor, era de lipsă ca Maiestatea voastră din plenitudinea puterii regești să dispunți despre o normă provisorie de alegere carea să aibă putere numai până atunci, până când adunându-se Dieta Transilvaniei în coînțelegere cu Maiestatea voastră ca face altă lege pentru reprezentarea comitatelor în adunările marcale. Pre când însă noi supuși prea credincioși ai Maiestății voastre recunoaștem necesitatea acestei octroi, nu ne putem conțeni a nu ne arăta cu filiească și omagială supunere nemulțumirea cu consecințele eșite din acea instrucțiune prin care 327 mai mari proprietari laolaltă cu proprietarii cei mari au reprezentați, parte pentru avere, parte prin alegere 34, când 120.000 popor, care în cumulo luat poartă de 3 și patru ori mai multe greutăți ca proprietarii mai sus atinși atât cu contribuțiunea banală cât și prin concurgerea la miliție și posedă o parte cu mult mai mare din comitat decât ambele clase de proprietari, se află reprezentați numai de 24 indivizi, deloc nu putem fi mulțumiți.

Accastă disproporțiune este cu atât mai bătătoare la ochi cu cât că rezultatele ce cu toată dreptatea le-ați așteptat Maiestatea de la majoritatea produsă prin instrucțiunea des memorată sunt c diametro opuse cu cugetele părintești ale Maiestății voastre.

Deci prea umilit subscrișii carii au fost conchiamăți la adunarea Comitetului de comitat în Turda pre 25 sept. 1862 parte din oficiu, iară parte ca membri aleși, în numele alegătorilor noștri cu supunere omagială ne rugăm ca Maiestatea voastră săracrați să vă îndurați preagrațios a privi cu ochii îndurării spre popor, carele stă tare în credința sa cătră tronul Maiestății voastre, ca cu altă ocaziune să fie mai bine reprezentat în adunările comitatului, pentru că de nu va fi mai bine reprezentat Comitetul nostru nici una dată nu va veni în stare normală și păcinită. Reprezentații aleși de el vor fi tractați pururea ca o minoritate neconsiderabilă, cu toate că această minoritate are la spatele sale 120.000 carii toți strigă împreună cu noi după o mare reprezentare în adunările comitatului.

Prea umilita noastră rugare e, dară, ca Maiestatea voastră să vă îndurați încă înainte de conchiamarea Dietei a modifica sus-atinsa instrucțiune, a pune de basa instrucțiunei modificând posesiunea poporului întreg, precum și greutățile care le poartă acela atât prin contribuțiune, cât și prin concurgerea la miliție.

După care, prea umilită rugare în omagială supunere, suntem ai Maiestății voastre sacratisime, cei mai credincioși supuși,

Un deputat român

„Foae pentru minte, inimă și literatură”, XXV (1862), nr. 36, mercuri 19 septembrie, pp. 282-283.

Blaj, 27 septembrie 1862

Excelso R. Gubernio!

Întregul popor din Archidieceza metropolitană fiind cu originea cât și cu limba român, din partea acestui Ordinariat metropolitan, toate relațiunile și toate corespondențele în sfera administrațiunei bisericești, încă și ordinațiunile Guvernului se dau în limba română, aceasta fiind natural, pretutindenea e introdusă și de oficioasă: din acest, dară, respect acest Ordinariat nu puțină greutate are de a suferi în privința administrațiunei, prin aceea că de la În[altul] R[egal] Guberniu ordinațiunile ce vin a se publica și clerului din afară se trimit aci în limba maghiară, care neputându-se remunîia în acea limbă, debue a se traduce în limba română.

Drept aceea, acest Ordinariat metropolitan, pre temeiul înaltei scrisori de mână, a Sacratissimei sale c.r. și ap. Majestăți din 21-a dec. 1860, care în privința folosirii oficiale a celor trei limbi usuate în țară atât la darea afară a rezoluțiunilor la persoane private, când și când vor corespunde cu deregătoriile și corporațiunile morale ordineză organelor În[altului] Guberniu ca să respecte limba oricărei persoane sau corporațiuni morale, - deși aceea preainaltă scrisoare necomunicându-se cu noi pe cale oficioasă, de prin jurnal numai ne este cunoscută - [î]și ia libertate cu toată umilința a se ruga de același înalt ca să se îndure, de aci încolo orice ordinațiune a o trimite la acest Ordinariat în limba română.

Cu profundă venerațiune rămânând

[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Blaj, 27/15 septembrie 1862.

Copie: S.J.A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, Reg., i-e., 54 1862, doc. nr. 765, pp. 180-181.

Blaj, 29 septembrie 1862

Herr Schwager!

După cum totdeauna, așa și acum, epistola în zilele aceste primită, da fără dat, nu mai cu mare plăcere o am cetit, pentru că, nu știu de ce, însă literele domniei tale, în cari strălucește totdeauna sinceritatea cea adevărat română - osebit îmi delectează nu numai ochii da și inima: și nu pot - zic, sincer nu adulător - să nu te prețuiesc, nu pentru că îmi ești afine, da pentru că ești un adevărat și sincer român, între cei mai rari.

Socotese că această calitate – încalte fațiș cu domnia-ta – n-am lipsit a c manifesta și eu, și dacă eu înaintea d[omniei] tale atâta încredere voi avea, câtă a: d[omnia] ta înaintea mea, atunci nu ne va părea rău dacă am avut reciprocă încredere și sinceritate unul în altul, că să știi iubite Schwager că a-ți goli inima înaintea fieștecăruia, de-ți este semnul cel mai învederat a bunătații inimii, totuș: uneori poate fi stricăcios.

Eu dară încă din cauza mai sus pomenită îți răspund cu toată încrederea și în obiectul acel delicat a Metropoliei ortodoxe, despre care mi-ai pomenit cu părere de rău în epistola din 18/6 a[nul] c[urent] de ce am scris în contră-i.

A mă excusa nu voesc, da cauzele cari au stors de la mine atâta ce am subscris, sunt mai grele și mai multe, decât să le pot aici pe hârtia aceasta înșira.

Destul că noi n-am reclamat în contra Metropoliei ortodoxe române, ca să nu se deie, ci ne-am rugat numai atâta, sau în sensul acesta ca cu prilejul aplacidării Metropoliei ortodoxe să nu se vatăme dreptul și privilegiul Metropoliei Albei-Iulii, în a căruia legiuit – și după istorie – posesoriu sunt acu muniții.

Și aceasta din mii de cauze grele, cari nu le pot înșira – am fost silit și cu durere de inimă a face cu atâta mai vârtos, cu cât articuli din „Telegraful român” și din „Ost und West” nu mai înceta a pretinde restituțiunea Metropoliei Albei-Iulii „in integrum”, zicând că pentru greșcala și apostosia metropolitului Athanasie, n-au putut înceta Metropolia Albei-Iulii, pentru ortodocși și că aceia numai cu puterea o au suprimat-o regimu, care acum cu atâta mai vârtos le-o poate restitua, cu cât nu cer frații ortodocși ceva nou, fără numai ce au avut etc. etc. etc.

Care – după ce Athanasie, metropolitul românilor – precum istoria adeverește – în soborul din 1699 în Alba-Iulia, au trecut la unire male bene – dar cu tot clerul și cu tot poporul român, afară singur de compania greacă din Brașov și protopopiatul din Hălmaș, co[m]itatul Zarandului, firește și legalicește Metropolia de la Alba-Iulia, cea ortodoxă, atunci au încetat in capite et membris a exista, și s-au prefăcut în Metropolia unită română, care este acum, prin Maiestatea sa și prin patriarhul Romii, restaurată și dotată, tot pentru români, cu vechile privilegii și adevăratul nume de Alba-Iulia.

Așadară, prea lesne s-au putut prevedea că pretențiunile de restituțiune in integrum a Metropoliei Alba-Iuliei (care actu ca unită există) pentru ortodocși, urmate (prin „Telegraful român” și prin „Ost und West”) de nește expresiuni greu vătămătoare – precum apostosia lui Athanasie, silnica suprimare a Metropoliei prin regimen și multe altele vor stârni puternice opozițiuni din partea catolicismului, nu numai asupra Metropoliei cerută de frații români ortodocși, da îmi vor aprinde paic în cap și mie, dacă voi tăcea, și mă vor comprimăta rău, deoarece și așa încă am căpătat din loc înalt imputare că și ce am făcut „satis tarde” am făcut.

Eu debuc să mă jeluesc însă numai domniei tale – ad fideles aures – că la aceasta mult au adaos și purtarea Excelenței sale Ș[aguna] fățiș cu mine, care n-au arătat niciodată cea încredere în mine, care am arătat-o cu către Excelența sa, ba cu intimitatea amicitiei și a încrederii sale, au dăruit mai mult pe H[aynald], carele îi prea cunoscut de „Amicul Românilor” și de a Metr[opoliei] decât pe A[lexandru]. Dacă Excelența sa Ș[aguna] în primăvara trecută, când s-au dus la Viena în treaba

Metropoliei, venea pe la mine și nu pe la H[aynald] și cu încredere frățască îmi descoperea voia pentru metropolie, cu îi știam și îi puteam da un așa consiliu, cât neci cererea Excelenței sale să nu deie de picioare, nici eu să nu devin în cea mai grea compromisiune, dacă voi tăcea, că conspiriez cu s[chisma]lcicii, însă, Excelența sa s-au încrezut poate mai mult neamicilor mei și a tuturor românilor și aceștia, fără îndoială, sub mână au mișcat toate pietrele și au ațâțat spiritele cât și eu să mă trezesc de memorande per omnia provocatoare, ca să apăr prerogativele Metropoliei Albei-Iuliei, pe care eu acum a posed etc. Acum, dară, rezistă dacă poți!

Din isvor secur știu că Excelența sa au arătat la mai mulți, chiar și dintre uniții noștri, una copie a rugămintei noastre, care am făcut la Maiestate în lucrul acesta odios, zicând (ca să mă depopularizeze poate) iată românul cel mare, metropolitul, care au jurat să fie blăstănat care va strica făinătatea și buna înțelegere între români. Da precum, de o parte mă rog să-mi ierte dacă zic că acele cuvinte prea rău le-ar înțelege oricine, dacă le-ar aplica la această faptă a mea, la care am dat cel mai vederat prilej și m-au silit togma articulele din „Telegraful român” și din „Ost und West”, eșite cu voia și știrea Excelenței sale Ș[laguna] iară de altă parte în fapta cu care apără cineva drepturile, posesiunii sale, nici un om drept socotitor, nu poate afla vătămare de buna înțelegerea frățască.

Atâta în privința aceasta; celui înțelept va fi destul să priceapă.

Acum mai încolo, cu toată sinceritatea te fac atent că după ce mulți țin, că copia – despre care mai sus am pomenit, ar fi împărtășită prin domnia ta, și acela cui este împărtășită, arătând-o face întrebuițare rea cu ea, pe viitor tare să fii caut cui și ce mai împărtășești? Și mai cu samă unora ca aceia cari îi cunoști că sunt prea schimbători oameni, să nu te prea încrezi, nu cumva gândind că faci bine, fiind sincer și cătră unii nesinceri, să-ți faci însuși cândva rău: înțelegi-mă?

Acum mă întorc la epistola din urmă.

1° Pentru canonici onorari 2° Pentru modul denumirii prepositului 3° Pentru consilieri școlari, îmi voi da eu per longum et latum reflexiunile mele atunci când voi fi provocat. Eu încă sunt acum de acea părere să fie din seculari consiliarul scolastic; astăzi am provocat prin epistolă privată pe Baritz și pe Mureșan Iacob, dacă ar voi să primească? Pentru d[omnul] Fetti aici nu sunt concentrate opiniunile; se zice că-i lipsește darul schvadei sau a elocinței și mai înaltele cunoștințe a studiilor mai înalte.

Cu ideea de a mulțami, pentru că prin instrucțiunea din 27 guber[nială] 12 noembrie 1861, s-au deschis și românilor ușile congregațiunilor marcale etc. întru atâta mulți se vor putea împreteți și din parte-mi și eu încă o aflu tare de bună. Însă a nu se declară în contra acestei instrucțiuni, cu care egalitatea drepturilor politice a românilor cu totul sunt nimicite și a nu pofi alta mai constituțională și mai dreaptă reprezentațiune și în comitetele comitatense și la o Dietă viitoare, pe români nu i-am putea persuadea.

N.B. De mult am început și scrie epistola aceasta, până într-atâta, adică până aici, da pentru lucrurile cele grele, cele multe, neputându-o isprăvi, acum după mai mult timp, și după ținerea adunării din co[mita]tul Küküllö – unde am fost și eu față, îmi închid cartea cu aceia că noi la adunarea comitatului în Cetatea de Baltă

am lucrat cam în înțelesul acesta, și purtarea noastră au fost și acum – deși am rămas în minoritate – loială ca totdeauna în privința tronului, cari toate din relațiunea administratorului în privința tronului, cari toate din relațiunea administratorului nostru Pușcariu și din gazetele noastre mai pe largul le vei cunoaște preste puțin timp.

Eu, după ce frații maghiari nu au alt cuget mai curat, decât și în adunările comitetelor să compromiteze și pe regim, care au dat instrucțiunea, și organele lui și încă tocmai de pe terenul acela, pe care instrucțiunea le-au dat maghiarilor în toate comitatele „majoritatea”, care ei o știu folosi togma în contra aceluia carele li-o au dat, că vrea să arate că regimu fără dâșii nu poate regna. Eu zic, după atâta experimentațiune nu-i cu puțință ca și miniștrii și Excel[ența] sa Nádasdy să nu-și aducă aminte de ce le-am zis noi în toamna trecută, fiind la Viena, și cu cuvântul și și în memorand, că de nu voi da dreapta și cuvenita majoritate națiunii române, și în comitate – unde au absolutu majoritate românii – și și la Dietă, cu frații maghiari neciodată Maiestatea nu-și va putea duce în efect intențiunile monarhice.

În zadar sunt toate nădejtile: frații maghiari ori și cu ce preț – dacă vor putea avea majoritate în adunările marcale și dietale – vor să confunde pe regim, vor să stoarcă de la el tot ce poftesc ei și să nu cedeze nimic nici regimului, nici românilor. Toate putincioasele stratageme le vor întrebuința spre acest scop. Poate că și din pronia lui Dumnezeu se întâmpla așa, ca și pe regim să-l deștepte odată și să vază că tendințele maghiarilor, cele antimonarhice – și a celor din Ungaria, și a celor din Transilvania, numai așa le va putea paraliza, dacă va stabili pe națiunile, cele până acum neîndreptățite, în o perfectă și proporțională egalitate a drepturilor politice, că în privința aceasta și cerbicositatea maghiarilor din Ungaria numai cu o majoritate a românilor din Transilvania, în dieta Ardealului o poate înfrâna.

Grăbesc cu aceste a-mi închide cartea, că am lucruri și cale mare – voi să mă duc la Gherla, în investigațiunea cea neplăcută și urâtă asupra ep[iscop]ului pornită, de canonicul lui Gulovich.

Fiți cu toții sănătoși, din inimă vă poftesc bătrânul metropolit.

Blaș. 29/14 s[e]ptembrie 1862 cu grabă.

Original. S.J.A.N., Cluj. Arh. Blaj, F. D. Moldovan, nr. 318; Ioana Botezan, *Correspondența* ..., II. pp. 536-538.

7.

Buda, 1 octombrie 1862

102/S.U.

Euer Hochwohlgeboren!

Seine Exzellenz der Statthalter von Ungarn wünscht ein Gutachten über die Notizen aus Siebenbürgen, und die mitgetheilten Nachrichte der „Politik“ in Betreff der Stimmung der Serben und Slawen bezüglich der Reichsrathswahlen, welche 4ter Seite 3ter Spalte des beigegebenen Blattes „Hon“ entfallen sind.

Ich beehre mich demnach das diensthöffliche Ersuchen zu stellen, das gewünschte Gutachten Sr. Excellenz gefälligst übermitteln zu wollen.

Ofen den 1t October 1863.

Okolicsány

Die Notiz im politischen Tagesblatte „a Hon“ No. 222 vom 30. September l. J. auf der 4. Seite 4. Spalte „über die Unzufriedenheit der Rumänen mit den Ergebnissen des sieb. Landtages“, sucht durch Entstellung von Thatsachen zum Hasse wider die siebenbürg. Landtagsversammlung aufzuregen, da derselbe die Nichtbefriedigung von gar nicht vorhanden gewesenen Erwartungen der intelligenten Rumänen, und die Verzögerung in der Befriedigung der Wünsche der nicht intelligenten Rumänen in die Schuhe geschoben wird.

Die gleich daran stoßende Notiz (szerb hazánkfiat elmennek-e a Reichsrathba?) sucht durch ein böswilliges Absprechen, dass die Serben jemals den Reichsrath beschicken werden, diejenige Partei, die zu dieser Beschickung geneigt wäre, als der öffentliche Stimmung zuwider handelnd, darzustellen, und ist ganz geeignet, ebenso, wie die vorstehende Notiz, wo es heißt: „dass die Rumänen nicht wenig aufgeregt seien, und jetzt nicht mit solchen Achtung von dem 26. Februar und vom Reichsrathe sprechen, wie es im Interesse Seiner Excellenz des Staatsministers stünde“; das Institut des Reichsrathes zu verdächtigen, gehässig zu machen.

Demzufolge wäre der Thatbestand des im §. 556 des Mil[itärischen] St[ra]f G[esetzes] in Verbindung mit dem Gesetze vom 17. Dezember 1862 Art. III vorgesehenen Vergehens gegen die öffentliche Ruhe und Ordnung vorhanden, und die Einleitung der militärgerichtlichen Untersuchung wider die Schuldigen nach der Allerhöchsten Entschließung vom 5. November 1861 Art. I. Abs[atz] 5 lit[tera] c. angezeigt.

Ofen 1. October 1862.

Szatmár
Major Auditor

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862-13.773.

8.

Viena, 2 octombrie 1862

Nagyméltóságú erdődi gróf Pálffy Móric cs. kir. altábornagy valóságos belső titkos tanácsos s magyar királyi helytartó úrnak Budán
18975/cln III 9156 1862.

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó úr!

A román nemzetiség mellett, nyomtatott ívek felhasználásával – tapasztalt izgatások tárgyában szerencsém vagyon Nagyméltóságodnak folyó évi September 23áról 16.503 szám alatt kelt nagybecsű levele kíséretében ide küldött vizsgálati

iratokat, további haszonvétel végett oly megjegyzéssel visszaszolgáltatni, hogy miután ez ügyben a magyar királyi helytartótanács elnökségének Augustus 18-áról 44536 szám alatt kelt jelentése folytán Ő cs. s apos[toli] kir. Felségéhez a legalázatosabb felterjesztés már megtéetett, nincs más hátra, mint hogy örömet fejezzem ki, az iratok átolvasásával merített arról meggyőződésemet felett, hogy Nagyméltóságodnak szintén oly hazafias és erőyes, mint tapintatteljes intézkedések által sikerült a keletkezett szenvedélyességet lecsillapítani, és hogy már most reményleni lehet azt, miszerint mind azok, kik izgatásukat leleplezve tapasztalják, a nélkül hogy ellenük eszközök használatának, jövőre nézve tartózkodni fognak hasonló merényletek elkövetésétől.

Fogadja tehát Nagyméltóságod – hazánknak ily kényes ügyében tett felette fontos és hasznos szolgálatjáért, legszívesebb és legmélyebb köszönetemet.

Nagyméltóságodnak

Iekötelezett szolgája
Gf. Forgách Antal

Bécsben 1862-ik évi mindszenhó 2-ikán

[Traducere:]

Excelexei sale, domnului conte Pálffy Móríc de Erdőd, general-locotenent imperial-regal, consilier intim secret regal, locumtenent regal ungar la Buda 18975/prezidial III. 9156 1862.

Excelexa voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Am onoarea de a remite, pentru folosire ulterioară, documentele trimise aici în însoțirea onoratei scrisori a Excelexei voastre din 23 septembrie curent, nr. 16.503, în chestiunea constatelor instigări în favoarea naționalității române, prin folosirea de coli tipărite¹, cu observația că după ce, în urma înștiințării în această chestiune a Prezidiului Consiliului locumtenențial ungar din 18 august, nr. 44536, a fost făcut deja preasupusul memoriu către Majestatea sa imperial regală apostolică, nu-mi rămâne decât să-mi exprim bucuria privind convingerea obținută prin citirea documentelor, că Excelexa voastră a reușit, prin intervenții patriotice și ferme, dar și pline de tact, să potolească patimile, și că acum se poate spera, că toți aceia care-și vād demascate instigările, se vor feri în viitor de comiterea unor astfel de atentate fără ca să fie aplicate măsuri contra lor.

Primiți deci, Excelexa voastră – pentru acest serviciu deosebit de important și de util făcut patriei noastre într-o chestiune atât de delicată – mulțumirea mea cea mai inimoasă și adâncă.

Al Excelexei voastre obligat serv

Contele Forgách Antal

Viena, la 2 octombrie 1862

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862–18.975.

¹ Vezi *Mișcarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 415.

Viena, 2 octombrie 1862

19022/cln III 9156 1862.

Nagyméltóságú erdői gróf Pálffy Móric cs. kir. altábornagy valóságos belső titkos tanácsos, s magyar királyi helytartó úrnak. Budán.

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó úr!

Ő cs. s apost. kir. Felsége f. é. szentmihályhó 30-án kelt legfelsőbb határozványával Magyarország némely megyéiben jegyzőkönyvi alakban szerkesztett román nyilatkozványok s azok kapesában folyt izgatások iránt indított nyomozások eredményét, valamint ezen indokolatlan izgatások megszüntetésére célzó intézkedéseket legmagasabb tudomásul venni legkegyelmesebben méltóztatván, van szerencsém erről Nagyméltóságodat f. é. kisasszonyhó 18-án 44.536 sz. a. kelt becses közleményére vonatkozólag, azon bizalmas felszólítással értesíteni, miszerint a közcsend és béke tekintetéből ezen izgatásokat a mennyiben esetleg előfordulnának tovább is figyelemmel kísérni s azok megszüntetésére alkalmas módon hatni ne terheltecsék.

Nagyméltóságodnak

lekötelezett szolgálja
Gf. Forgách Antal

Bécsben 1862 Octoberhó 5-én

[Traducere:]

19022/prezidial III 9156 1862.

Exceleñței sale domnului conte Pálffy Móric de Erdőd, general-locotenent imperial regal, consilier intim secret real și locumtenent regal ungar, la Buda

Exceleñța voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Majestatea sa imperială regală apostolică a binevoit, prin preaînaltul ordin din 30 septembrie anul curent, să ia la preaînalta cunoștință rezultatele investigațiilor întreprinse în legătură cu agitațiile ce au avut loc sub forma declarațiilor românești redactate în forma unor procese verbale și în legătură cu acestea, precum și intervențiile în scopul încetării acestor incitări lipsite de motiv: am onoarea de a înștiința despre aceasta pe Exceleñța voastră, cu referire la onoratul comunicat din 18 august anul curent, nr. 44.536, cu rugămintea confidențială de a urmări în continuare cu atenție aceste instigații în măsura în care vor mai surveni, în scopul păstrării liniștii publice și a păcii, și de a nu ezita în acțiunea adecvată în stăvilirea acestora.

Al Exceleñței voastre obligat serv

contele Forgách Antal

Viena, 2 octombrie 1862

Original, M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862-18.975.

Cluj, 6 octombrie 1862

Cluj in 6 octomvrie 1862

Frate Dimitrie!

Întorcându-mă ieri de la Gherla, am primit epistola ta din 30 septemvrie, la care îți răspund precum urmează:

Aflându-mă cu după dezbaterile din Comitetul comitatens al Dobâcii în urma unei răceli cam marod, nu-ți putui scrie însumi, ci rugai pe tinerii noștri de acolo ca să scrie întreaga decurgerea lucrului, și să o trimită lui Bartolomeu, cu acea provocare ca să ți-o deie ție spre întrebuințare. Cred că o vor și făcut și că tu, până va cam sosi acolo scrisoarea aceasta, vei știi tot ce s-a întâmplat în comitetul Dobâcii, și așa eu numai unele îți voi însemna aici.

Să ne fi auzit tu, când ne luptam cu cel mai parlamentariu test în contra cei mai înverșunate aristocrații din Ardeal; să fi auzit tu cu ce argumente solide am apărât dreptul maiestatic de a face dispozițiuni când lipsește legea; să fi auzit tu, cum știm da noi valoare instrucțiunii atacate din partea aristocrației, cum știm defendea și salva onoarea *națiunii și inteligenței* române; apoi să fi fost de față, când am îmburdat „reprezențațiunea” = protestul aristocratic în contra măsurilor luate de Maiestatea sa, și când în urma acesteia am reeșit noi cu două petițiuni în care una mulțămim Maiestății sale pentru instrucțiune și o rugăm să o schimbe în favoarea poporului țăran, iar în alta rugăm pe Maiestatea sa, ca să conchieme Dieta transilvană cât mai curând și să dispuie ca la aceasta să fie și poporul țăran după cuviință reprezentat. Dacă, zic, ai fi fost de față, ai fi avut o bucurie nespusă. Eu am luat lupta pe mine apărând din toate puterile mele principiul monarhie și am fost de toți românii sprijinit. Așa mi-a fost cu puțință a reuși. Patru zile ne-am frecat cu toată maniera parlamentară. Singur odată a estemporisit baronul Banfi Albert, zicând că pe temeiul instrucțiunii ne-am adunat ca să jucăm acolo comedii. Eu, auzind aceasta, m-am sculat și am rugat pe înalta aristocrație ca să mă șteargă pe mine din ceata comedianților, pentru că eu am venit cu acea convingere la adunare că în ea vom dezbate lucruri prea serioase și vom decide asupra lor, dar nu vom juca comedii. S-a rușinat d-lor și a păzit de aci încolo cuviința. A patra zi, după ce pertractarăm și hotărârăm mai multe, afară de cele înșirate mai sus, și după ce văzură aristocrația că nu poate reuși cu planul de a îmburda instrucțiunea, părăsiră sala. Noi ne numărăram, și aflându-ne destoinici spre otărare, continuăram ședințele și gătarăm toate cum se cade. Mi-ar plăcea dacă ar veni lucrul nostru în sus, ca să vadă locurile înalte ce fac românii când pot face. Acum, apărați-ne, că aici în țară se află mulți care ne sapă groapa.

Banfi Albert a fost corifeul partidei contrarie instrucțiunii. Între ei n-ai ce alege, unul e ca celălalt. Toți s-au purtat în contra intențiunilor Maiestății sale. N-ai ce alege din ei. Reprezențațiunea mulțumitoare făcurăm numai noi românii, pentru că ei nu o voră. Eu am apărât de repetite ori și pe Excelența sa ministru gr. Nadajdi în contra atacurilor lor.

Bologa

Original. S.J.A.N. Cluj, F. Biblioteca Centrală Blaj, 1862 258. f. 41-42.

Cluj, 7 octombrie 1862

Verehrtester Herr Baron!

Die Reihe wäre nicht an mir – aber ich habe Ihnen über einen wichtigen Gegenstand zu schreiben. Aus einem Schreiben des Moldovan an Bologa habe ich erschen, dass man dort oben ein großes Gewicht legt auf das Verhalten der Rumänen auf der Comité-Congregation in Deva. Da ich glaube dass es Sie interessieren wird zu erfahren, was eigentlich der Grund war dass die Rumänen im Hunyader Comitatus bei der Ausschuss-Versammlung sich an ihren Brüdern in den übrigen Comitatus und Districten verschieden verhalten haben, so beeile ich mich diese Gründe Ihnen auseinander zu setzen. Sie werden vielleicht wissen dass der Devaer Comitatus Gerichts Präses (zugleich gewählter Komitatus-Oberrichter) Fülöp mein Schwager ist; diesen Habe ich aufgefordert mir über das sonderbare Benehmen der Rumänen auf der Marcal Congregation Aufklärung zu geben. Diese Aufklärung macht mich desperat, wenn Leute in welche die Regierung ihr volles Vertrauen setzt, Verräter an der Sache der Regierung werden, dann muss man verzweifeln – Ich muss zur richtigen Verständigung des Nachstehenden – vorausschicken, dass die Rumänen am 20t September eine Konferenz gehabt haben in Thorda zum Behufe ihrer Verständigung über das zu beachtende Vorgehen bei den Ausschuss-Versammlungen. Zu dieser Konferenz sind einige Intelligenten aus allen jenen Comitatus erschienen, deren Comitatus am 25t September zusammenzutreten hatten. Aus dem Hunyader Comitatus ist der Advokat Dr. Petco.- Bruder des Vizegespanns Petco, eigends abgeordnet erschienen; war jedoch bei der abgehaltenen Konferenz nicht zugegen, und wurde erst nachher von allem dem unterrichtet was beschlossen war. Beschlüsse im loyalsten Sinne. Mein Schwager beschreibt mir nun den ganzen Vorgang per longum et latum – nämlich den Vorgang vor – und bei der Versammlung – ich will Ihnen davon einen kurzen Auszug mittheilen. Er schreibt: Petco sei an dem Tage am welchen er von Thorda zurückkehrte mit seinem Bruder Vizegespan Petco nach Boitza gegangen, habe nach seiner Rückkehr mit Niemandem gesprochen und sei – bis 1ten Oktober – noch nicht zurückgekehrt, beide Brüder wollten neutral bleiben, und so haben die Rumänen im Hunyader Comitatus nicht gewusst, wie sie sich benehmen sollen. Es sei aber nicht wahr dass die Rumänen mit den Ungarn einverstanden gewesen. Die Ungarn haben die Instruktion und die Versammlung für ungesetzlich erklärt; dagegen wollten die Rumänen die Instruktion bloß aus dem Grunde nicht annehmen, weil der Census von 25 fl. für den sehr zahlreichen rumänischen Adel in jenem Comitatus sehr drückend sei, diese Klasse habe gar keine Vertreter im Comité etc. Die Rumänen müssen aber gegen solche Institutionen erklären, welche für sie so ungünstig sind und welche der Regierungs-feindlichen magyarischen Aristokratie ein solches Übergewicht sichern. Er (Schreiber) sei mit der Instruktion auch nicht zufrieden, hätte sich jedoch in demselben Sinne erklärt wie die Thordaer, wenn der Obergespan ihm dieses nicht abgeraten hätte. Dieser habe neulich ihn (den Schreiber) am 24. September um seine

Ansicht gefragt, welche er ihm auch mittheilte, worauf der Obergespann ihn ersucht habe nicht zu reden. szót nem csinálni, weil die Sache abgemacht sei; er wisse dass die Rumänen nicht Theil nehmen wollen, er (Filip) werde allein bleiben. Um sich über die Wahrheit dieser Behauptung zu überzeugen, habe er am 24ten Abends einige intelligenten Rumänen zu sich gerufen, mit ihnen konferiert und sich überzeugt dass der Obergespann die Wahrheit gesprochen habe; die Leute waren zurückhaltend und bemerkten bloß dass nachdem sie einmal schon gegen die Instruktion protestiert haben – ich weiß nicht wo und wann – sie konsequent bleiben müssen. Der Obergespann habe alles gewusst, unter seinem Vorsitze haben die Ungarn in Nagy Barsa bei Barsay László eine Konferenz abgehalten, deren Resultat die durch Gola Moses (renegater Rumäne, so wie der Obergespann) verfasste, durch Barsay vorgetragene Repräsentation war. Auf die Rumänen habe er ebenfalls Einfluß geübt, besonders auf den Vizegespan Csáklány etc. und auf die übrigen Beamten, welche sich nicht getraut haben gegen den Wunsch ihres Principals zu handeln, zumal ihre Existenz von ihnen abhing. Dem Obergespann sei mit der Ausschuss-Versammlung nicht ernst gewesen; gleich nach der Rede des Barsay und des Pfarrers Ulpian habe er die Frage gestellt: ob jemand noch jene Ansichten theile? Anstatt dass er die eine und die andere Partei zu kapazitieren hätte getrachtet, auf die affirmative Antwort der Ungarn habe er auf Grund des §. 14 die Versammlung für aufgelöst erklärt, aus seinem ganzen Benchmen habe man erschen können, dass es nach seinem Wunsche geschehen sei, dass er mit dem Ausgang der Sache zufrieden war. Er (Filip) könne dieses Benchmen des Nopcsa sich nur so erklären, dass dieser froh war dass die Rumänen (welche mit den 25 Beamten die Komitats-Majorität gebildet hätten) sich in die Debatten nicht eingelassen, und hiedurch der neu gebackene Baron – der (dank)verpflichtete Klient des Kemény – der ihm zu der Stelle geholfen hat – nicht gezwungen war dem Programme der Patrioten entgegen zu arbeiten; er wäre ja der einzige Aristokrat im Lande, welcher dem Programme der Negationen untreu geworden wäre. Das Comité sei (auch) nicht komplett gewesen. Das ganze sei ein fertiges Theaterstück gewesen. Bis hier der Oberrichter!

Ich zweifle nicht im Mindesten an der Wahrheit der Vorausgeschickten. Ich überlasse es Ihnen sich einen Kommentar hierüber zu machen: ich sage nur so viel, dass ich desperat bin, weil ich an allen Seiten zu der Überzeugung gedrängt werde: „dass die Sache der Regierung auch bei uns sehr wenige Freunde, noch weniger aufrichtige Beförderer hat, Gott gebe dass ich mich täusche!“

Eine einzige Bitte hätte ich: wirken Sie dahin beim Altissimus, dass er das was die Rumänen (richtiger der Pfaffe Ulpian), im Comitete des Huniad (wenn sie wollen des Nopcsa) getan, den übrigen Rumänen nicht angerechnet werde.

Gratiis et favoribus me commenta – et domissime rugo meinen tiefsten Respekt dem Altissimus dominus zu vermelden.

Claudiopolis, 7/10 1862

devotissimus Basil

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, f. 179-182.

Braşov, 10 octombrie 1862

Reverendissime domnule!

După cum vă descoperisem, mă grăbesc foarte ca să merg la Kászon şi să fiu acasă rentors, când vei pleca d-ta din Braşiov, după cum te exprimaşi, că la vreo marţi vei pormi. Eu, marţi, şi fusei aici, însă, în locul d-tale aflai numai preţuita-şi scrisoriă, prin care mă însăreinaşi pentru a îngriji despre retrimiteră obiectelor de la espusaţiune şi despre tipărirea discursului d-voastră.

Eu acesteă toate le împlinii şi comisei a se tipări şi discursul în 200 exempl., din care, după cum mă însăreinaşi, trimite aici legate gata 50 esemplare, iară pentru celelalte aştept dispuseţiune. Am trimis pe profesorul Popescu şi la Moldova vro 50, şi celelalte se află aici. Cei 30 fr. de la d. C. Papfalvi, i i-am îmanuat fr. Bariţiu.

Ce rău mi-a părut că nu v-am putut revedea la rentoarcerea mea din Kászon, unde eram intenţit a merge, ca să nu amân cu băile bolnavului băiet, până ce se răcească timpul si din amânare apoi să-mi fac scrupul şi să mă căiesc în toată viaţa! Să fi ştiut, nu mă grăbeam.

Am însă pe Romul şi i-am făcut vro 20 băi de iod, însă nu alungai răceala şi vântul din finea lui august şi aşia revenirăm înainte de prima săptămână.

Mi se pare că îi e ceva mai uşor. Băile i-au tras o îmfătură mare de la os, care a spart, şi de atunci nu se mai îmfle, ci tot curge. A trecut anul de când ne chinuim cu boala aceasta, ziua şi noaptea şi încă nu-i ştim spera vindecarea totală.

Reverendissime! Fratele Andrei Mureşianu e încă tot bolnav şi supărat, şi în supărarea lui se tot căieşte că şi-au trimis atestatele lor v. gubernatoriul, de unde s-au trimis la Escellenţia sa d. metropolit, după cum îi descoperi în persoană Escel. sa. El mă roagă ca să-i mijlocească retrimiteră atestătelor şi, de aceea, vă rog să aveţi bunătate a face observarea Escelenţiei sale ca să-i retrimită atestatele aici în Braşiov, prin mine, căre voi scoate de la ai lor hârtia de primire sau adeverinţă.

Omul se pare a fi foarte afecţionat din durere de cap, şi i s-ar împlini o dorinţă care o tot pofteste, purtând frică că nu-şi va mai putea recăpăta atestatele.

Revederendissime! Oare cum am putea face ca din Blaş să iasă din când în când, cel puţin pe toată luna, de 1 sau 2 ori, câte un împintin în direpţiunea înaintării în diverse ramuri de cultură naţională, pentru că tăcerea în public se socoteşte ca cum blăşianii n-ar lucra pentru binele comun al naţiunii şi băsericeii şi apoi se ascrie activitatea mai mult celora ale căror minuii (sic!) se comunică cu publicul, cu toate că alţii se luptă din răsputeri pentru drepturile naţionale şi băsericeii confesionale. În chipul acesta ar mai avea respect şi alţii colo sus şi mai sus de nencovoiatele noastre tendenţie de a ne înălţie acolo unde vrea dreptatea şi unde pretind meritele naţiunii noastre de a fi înălţiate, din precaria aceasta puseţiune de acum, care ne debăleşează speranţiele şi ne răcesc simpatiele.

Reverendissima domnia voastră aveţi a dispune şi noi aici vom publica tot ce veţi afla cu cale, cu toate că acum mai eri îmi veni o plăcintă de la Gubern, de Crenneville suscrisă, în care mi se impută că am apărat comunismul în „Gazetă”. Dvoastră aţi citit tot ce am scris şi ai putea zice vreodată aceasta? Iată că alţii o zic.

Răspunsul meu fu că nu e adevăr, ci, din contră, se află adevărul la cei ce vreau a escerca com. și noi strigăm și nu le dăm pace, și că nu putem să nu apărăm națiunea de învinuiri nedrepte și căutate cu luminarea spre a o deferezita la Curte.

Cu deosebită stimă și respect sunt al R[everendi]ss[i]mei d-voastre prea plecat și stimător

Brașiov, 10/10.[1]862

Jacob Mureșianu

Original. S.J.A.N. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 20-21.

13.

Cluj, 10 octombrie 1862

Euer Excellenz!

Wie es Euer Excellenz mittlerweile auch schon zur Kenntniss gekommen sein dürfte, hat der griechisch nicht unirte Pfarrer von Vásárhely, Simmon Ulpianu, als Mitglied des Hunyader Komitats Ausschusses in der am 25ten v. M. zu Deva Statt gehabten Ausschusssitzung, Namens aller rumänischen Ausschuss Mitglieder die Erklärung zum Protokoll gegeben, dass er den Ausschuss nicht als gesetzlich ansehen, und daher an den Berathungen desselben keinen Antheil nehmen könne; welche Erklärung im Vereine mit der ähnlichen Äußerung des Sprechers der rumänischen Parthei zur Auflösung der Ausschuss Versammlung führte.

Wie unerwartet mir eine derartige Kundgebung von Seite eines rumänischen Priesters gekommen sein mag, werden Euere Excellenz ermessen können, wenn Hochdieselben in Betracht ziehen, dass ich in der rumänischen Nation bisher eine Stütze der Regierung Seiner k. k. apost. Majestät erblickte, und des festen Glaubens war, dass namentlich die Geistlichkeit stets beflissen sein werde, deren Anordnungen und Maßregeln gebührende Würdigung und Befolgung zu erwirken.

Wenn gleich diese meine Anschauung, durch die erwähnte noch vereinzelte Kundgebung, auch noch nicht erschüttert wurde, so fühle ich doch den lebhaften Wunsch und das dringende Bedürfnis, den Grund einer solchen Umstimmung, oder wenigstens unerwarteten Meinungsäußerung zu erfahren.

So erklärlich dieses Gefühl ist, ebenso erklärlich ist es aber auch, wenn ich, im Vertrauen auf die mir gütigst zugesicherte Unterstützung und Mitwirkung, mir diese Auskunft, so wie Erklärung des Geschehenen von Euerer Excellenz erleuchteten Kenntniss und Beurtheilung der Wünsche und Tendenzen des rumänischen Volkes erbitte.

Mit ausgezeichnete Hochachtung

Euer Excellenz gehorsamer Diener
Crenneville FML

Klausenburg, den 10. October 1862.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, Fond Șaguna, nr. 1.777.

Oradea, 10 octombrie 1862

No. 411/pr.

Kk. Polizei Direktion in Großwardein.

Hohes Präsidium!

Uiber die Volksstimmung im abgelaufenen III. Solarquartale 1862 erlaube ich mir mit Nachfolgendem ehrfurchtsvoll Bericht zu erstatten:¹

Eben so wie im vergangenen II. Solarquartal des I. J. kennzeichnete sich die Stimmung durch ein allseitiges ruhiges Verhalten und Vermeidung jeden Konfliktes mit den Regierungsorganen von Seite der regierungsfeindlichen Aktionspartei, als anscheinend besser und zur Versöhnlichkeit geneigt, was jedoch seinen Grund nur in dem Umstande finden dürfte, dass die von der ungarischen regierungsfeindlichen Partei gehegten Hoffnungen auf eine allgemeine Erhebung der serbischen und türkischslawischen Provinzen, und auf eine Verwicklung Oesterreichs in die orientalischen Wirren und in einen Krieg mit Italien, durch die Bewältigung der Montenegriner, friedlichen Verlauf des serbischen Konfliktes und Garibaldis Gefangennahme vernichtet wurden, und auf manche exaltirte Männer dieser Partei um so mehr in ernüchternder Art eingewirkt habe, als sich auch die Ansichten über die ungarisch-italienische Legion – auf welche diese Partei große Hoffnungen zu bauen schien – klärten, und die aus öffentlichen Blättern, Privatschreiben und Erzählungen durcheinander gewesener Legionäre bekannt gewordene Behandlung der ungarischen Legionäre in Italien, auch die exaltirtesten Gemüther einigermaßen abzukühlen geeignet war.

Die hartnäckige Behauptung der meisten ungarischen Zeitschriften, dass im ganzen Königreiche Ungarn nur eine Partei bestehe, und die Gesinnung der ungarischen Bevölkerung keine Veränderung erlitten habe, ist mindestens für das bestandene Großwardeiner Verwaltungsgebieth eine ganz unrichtige, denn obzwar der größere Teil der zur intelligenteren Klasse zählenden Bevölkerung und zwar derjenige, welcher im Jahre 1861 die terrorisirende Aktionspartei bildete, auch gegenwärtig in starrer Negation die Realisirung seiner separatistischen Tendenzen anzustreben fortfährt und durch Fortsetzung eines passiven Widerstandes seine Zwecke zu erreichen hofft, sind doch die Massen der Landbewohner und ein Theil der wohlhabenden städtischen Bevölkerung, besonders in Städten gemischter Nationalität allem politischen Treiben fremd: diese fühlen und äußern nur das Bedürfnis und den Wunsch nach Ruhe und Frieden, geregelter Justiz, minderen Steuern und einen besseren Erverbe.

Das Allerhöchste Reskript an den königl. ung. Hofkanzler, mit welchem Se. Excellenz beauftragt wurde, einen als königliche Proposition dem nächsten Landtage vorzulegenden Vorschlag zur Befriedigung der Nationalitäten vorzubereiten, hat die Unzufriedenheit der rumänischen Wortführer einigermaßen beschwichtigt, doch scheinen dieselben ihre Hoffnung auf die Errichtung eines rumänischen Kapitanats nicht ganz aufgegeben zu haben, und äußern ständig ihren Unwillen darüber, dass ihrer Sprache nicht vollständig Rechnung getragen werde, und

speziell, noch in manchen Ortschaften ungemischter rumänischer Bevölkerung Notäre angestellt sind, die gar keine Kenntnis der rumänischen Sprache besitzen.

Bezüglich der noch hier und da stattfindenden exekutiven Steuereinhöhung, wird mehrseitig, besonders von Seite der rumänischen Geistlichkeit der Wunsch ausgesprochen, dass bei den zahlreichen zahlungsunfähigen rumänischen Landleuten einige Nachsicht durch Verlängerung der Zahlungstermine stattfinden möge.

Großwardein am 10. Oktober 1862.

Prenninger

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862-19.223.

¹ *Vezi Mișcarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 329, 344, 416.

15.

Târgu Mureș, 10 octombrie 1862

Nagyméltóságú Gróf Cs. Kir. Kamarás valóságos belső titkos tanácsos, altábornagy, s kir. főkörmányszéki Elnök úr!

Kegyelmes Uram!

A „Gazeta Transilvaniei” című Brassóban megjelenő román hírlap folyó év September 22-én kiadott 75. számmal jegyzett lapjának 299ik oldalán, a román nyelv fölirata alatt egy cikket közölt: melynek eredeti szövegét és német nyelvű fordítását alázatos tisztelettel bátor vagyok ide mellékelni.

Ezen közlemény kir. táblai rendszerinti ülnök Román Györgynek egy hivatalosan kiadott választ tartalmaz; melyet hiteles másolatban ide csatolni szükségesnek véltem, és így senki más, mint egyedül általa juthatott nyilvános térre; kinek ez által egyéb célja nem volt; mint közizgatottságot gerjeszteni; minthogy az ily eljárás egy hivatalnoktól el nem nézhető ennél fogva azon alázatos kérésem mellett bátorkodom Nagyméltóságodnak nagy becsű figyelméi ezen ügyre fordíttatni; hogy hathatos intézkedései által az illetén vissza éléseknek korlátokat vetni kegyeskedjék. - Melyek után mely tiszteletem kinyilatkoztatásával maradok.

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája
Bárá Apór Károly

Maros Vásárhelyt 1862 October 10-én.

Sz. 285-1862/cln.

[*Anexa:*]

285 cln. számhoz 1862.

Kivonat a Brassói román Újságnak: Gazeta Transilvaniei 75ik 1862iki September 22iki számából 299 lapon. [Extras din ziarul românesc de la Braşov Gazeta Transilvaniei, numărul 75 din 22 septembrie 1862, pagina 299.]

Limba romana (Jogegyenlőség = Egalitatea de dreptu = Gleichberechtigung) L[iber] B[aro] Apor ca președintele Tablei r[egale] transilvane a mai înapoiat prin chartia sa ddto 30 Augustus a. c. o piesă a asessorului Tablei Georgiu Romanu pentru că n-a fostu în limba maghiară ci română conceput, provocându-l, ca de aci încolo să scrie ungurește; ca cea din contra piesele acestuia nu se vor mai primi nici la Protocolatu esibitor. Cuvintele acelei provocari sunt:

„Köteles lett volna azt magyar nem pedig román nyelven szerkeszteni s az ezutánni beadványaira nézt ezt sinormértékül annyival is inkább megtartani igyekezzék; mivel ellen esetben azok jegyző könyvre nem fognak vezettetni” adică] ar fi fost obligat a face acesta în limba maghiară, iar nu română și se nevoiește pe viitor în ceea ce privește la exhibite în lăuntru a se ține acesta de normă, cu atât mai vârtos, căci la din contra ele nu se vor petrece la Protocolu.- Cauza cu pretindere a depunerii jurământului numai în limba maghiară încă tot nu e decisă și după cum se va decide de sus, așa ni se vor deschide ochii și nouă aicea jos.

Romänische Sprache (Jogegyenlőség = Gleichberechtigung) L[iber] B[aro] Baron Apor als Präsident der k[öniglichen] siebenbürgischen] Gerichtstafel hat in Folge eines Schreibens d[e]d[al]to 30. August a. c. eine Picee des Assessoren bei der königlichen Gerichtstafel Georg Romanu dieser wegen zurückgestellt, weil dieselbe nicht in der ungarischen; sondern in der rumänischen Sprache konzeptirt war, mit dem Bemerken, daß derselbe in Hinkunft ungarisch schreiben soll, weil ähnliche Piceen nicht einmal bei dem Exhibiten Protocolle angenommen werden. Die Worte des Anordneten sind: „Köteles lett volna azt magyar nem pedig román nyelven szerkeszteni s az ezutánni beadványainak nézt ezt sinor mértékül annyival is inkább megtartani igyekezzék; mivel ellen esetben azok jegyző könyvre nem fognak vezettetni.” eigentlich er wäre bemüssiget gewesen diese in der ungarischen Sprache zu thun, aber nicht rumänisch; und denselben weiter bedeutet, in Hinkunft alles was zum Exhibite hierin kömmt; sich nach dieser Norm zu halten, umso sicher war, den[n] alle derlei vorkommenden nicht einprotokollirt werden. Der Umstand wegen Ablegung des Eides nur in der ungarischen Sprache ist noch nicht entschieden und wie von oben eröffnet wird, so werden sich auch hier unten unser[c] Augen öffnen.

[Traducere:]

Excelența voastră, domnule camerar imperial regal, consilier intim secret, general-locotenent, președinte al Guberniului regal transilvănean!

Grațiosul meu domn!

Ziarul românesc „Gazeta Transilvanici” care apare la Brașov, la pagina 299 a numărului 75, din 22 septembrie a anului curent, sub suprascrierea limbii române a publicat un articol, al cărui text original, precum și traducerea sa în limba germană am onoarea a le anexa aici cu adânc respect.

Acest comunicat conține un răspuns oficial emis de către asesorul regulamentar al Tablei regești, George Roman, pe care am considerat necesar a-l anexa aici; și astfel acesta nu a putut ajunge pe tărâmul publicității prin altcineve decât prin acesta. Scopul acestuia nu a fost altul, decât acela de a provoca agitație publică: și

fiindcă o astfel de acțiune este de neiertat unui funcționar, doresc prin aceasta, pe lângă umila mea rugămintă, a atrage atenția ilustră a Excelenței voastre asupra acestei chestiuni, pentru ca prin demersuri eficiente să binevoiți a pune stavilă acestui gen de abuzuri.

După acestea, rămân cu expresia adâncului meu respect.

Al Excelenței voastre,

umil serv.,
baron Apór Károly

Târgu Mureș, la 10 octombrie 1862.

Nr. 285-1862 prezidial.

Original. M.O.I., F. 264. Általános iratok, 1862-1.119.

16.

Dobra, 11 octombrie 1862

Excelența ta preasfințite și prealuminate domnule episcop
și prea îndurate părinte!

La prea venerata ordine a Excelenței voastre din 4 octombrie 1862 Nr. 436 preș[edială] în 5 a curentei a[nul] c[urent] în cauza învinovățirii ce mi se face cu cuvânt că aș fi osândit pe judele suprem comitatens domnul Dominic Iordan îmi dați onoarea a face umilitul

Răspuns

Sfânta mână episcopescă când cu ocaziunea hirotonirii mele mi s-a pus pe cap mi-a zis: „mergi și paște oile mele”; misiunea mea, dară, că păstorul sufletelor îmi este a îngriji de poporul mie încredințat. Aceasta îmi este nu numai misiunea dar totodată și una datorie ce o am față de lume și față de Dumnezeu. Datoria aceasta, Excelența ta, trebuie să o împlinesc pentru că aceasta îmi este unica chemare, datoria impusă de superiori, impusă de lege, adecă a îngriji de poporul mie încredințat: de aici, dară, pomind cuget a nu fi lucrat nimic contrar legilor atunci când cu cuvântul și cu fapta am stăruit a capacita poporul meu despre dreptul ce-i compete ca român, atunci când am arătat lui declararea limbii române de limbă oficioasă în comuna Dobra curat română; am învățat poporul pentru că am datoria a-l învăța, i-am arătat cărarea ce duce la lumină, pentru că năzuința mea a fost totdeauna ducerea poporului meu de la întuneric la lumină, a-l scoate din iadul necunoașterii de sine, unde afurisitele legături feudale, unde injuria timpilor fatali, mâna cea tirană a legislațiunei trecute l-au osândit a petrece 4 secole. Și dacă am făcut aceasta cuget am fi făcut mai mult decât accia ce voește înalta Diplomă împărătească din 20 octombrie 1860 și instrucțiunea comiților supremi care încă dă voe comunelor a-și alege limba oficioasă.

Eu știu ce cugetă oficiile politice, dar dacă în purtarea mea vreo una dată și cu deosebire în purtarea mea cu ocaziunea decretării limbii române de limbă oficială în Dobra s-au făcut ceva contrariu legilor, apoi atunci într-adevăr toată mișcarea ce ar fi din scop național nemaghiar trebuie timbrată cu marca criminalității, atunci chiar cugetările, chiar simțirile ar fi una crimă.

Învinuirile ce mi se fac sunt numai intențiuni de a năduși simțul de libertate sub protest de ațâțare, eu nu am lucrat nimic legilor contrar chiar atunci când aș fi osândit pe domnul jude suprem pentru că de îl osândeam împlineam una datoric dublă: pro primo ca cetățean îi osândeam purtarea sa față cu comuna pentru că a destituit pe judele comunal de la postul său numai pentru aceea căci a îndrăznit a returna ilustrității sale domnului suprem comite Francisc Baron Nopcea una ordine trimisă în limba maghiară, pro secunda pentru că domnul suprem jude ca funcționar public are datoria a premerge cu exemplu și a respecta sărbătorile publice, ceea ce nu a făcut, pentru că dânsul nu numai că a întreprins una investigațiune în ziua duminicii sub timpul serviciului dumnezeesc, dar chiar a cutezat a chema mai mulți bărbați din biserică la comisiune, cu care act menționat, domnul jude suprem a conturbat liniștea în biserică și a conturbat cultul divin, o faptă care cu atât mai mult merită despreț și osândă cu cât că e comisă de către un funcționar public.

Acestea, Escelență, am ținut de datoric a le pretrimiti și atât voi a atinge învinuirile asupra-mi făcute.

Cauza națională română fu piatra ofensiunii de la apărarea cauzei naționale în care subscrisul dezvoltând oareșcare activitate încă în anul 1848 cu ocaziunea alegerii deputaților la Dieta ungară, protestând contra apucăturilor ilegale a fracțiunii compatrioților maghiari din comitat am fost insultat și atacat prin amenințări cu săbii, ba încă și apucându-mă chiar și de piept în ființa de față a fostului comite suprem domnul conte Kun Gotthard, prezidând congregațiunea comitatensă, despre care făcând arătare Excelenței voastre au urmat neprimirea ablegaților comitatului Huniad din Dieta din Pesta, de unde de una parte, iară de alta de la restaurarea comitatului în anul trecut datează, toată ura pentru că noi românii am încercat a ne apăra drepturile și respective a ne elupta un câmp în viața politică pentru că am protestat asupra pasurilor nelegiuiri întreprinși față cu noi, pentru că noi nu ne-am supus necondiționat dorinței maghiarilor a reîntregi Comitetul comitatens din 1848, se înțelege, ne-am făcut criminaliști față cu Compialtele¹, față cu interesele maghiare. De atunci toate adunările de români, toate consfăturile românilor sunt tot atâtea crime, pe când adunările lor chiar publice, în care sub presiunea amplexurilor publici decreteză respingerea prealaltelor hotărâri, sunt privite de acte loiale.

Nu e timpul, Escelență, a descrie omul pașii fraților maghiari față cu noi și a arăta diferitele nelegiuiri pentru că acestea nu s-ar auzi dar nici că-mi este scopul ceva asemenea și așa în scurt voi descrie cele comise:

Comuna Dobra otărăsă convocarea reprezentanțiunii comunale prin Adunața generală pe 10 iunie a[nul] c[urent] cu scop ca să cuprindă în protocol declararea limbii române de limbă oficială în comuna Dobra; timpul acesta era pentru mine cu totul nepotrivit pentru că tocma eram hotărât a pleca la Sibiu pentru ridicarea ajutoru[lui] preoților gr[eco]-orientali din tractul meu, pentru aceea cugetând că nu

voi putea lua partea la adunarea comunală îndreptăţit ca proprietar şi reprezentant ales am rugat poporul şi respectiv reprezentanţii comunei, două moţiuni ale mele să le cuprindă în sânul obiectelor consultaţiunii, sau să le treacă la protocol. Una moţiune fu ca să dăm vot de încredere reprezentanţei comunale pentru remonstraţiunea făcută în cauza limbii, iară a doua să răspicăm nemulţumirea faţă cu paşii domnului jude suprem făcuţi în întrebaţiunea preatinsă şi aceasta numai din cauza că dânsul, ca funcţionar public nu ne-a respectat slujba dumnezeiască şi nu numai a făcut cercetarea în timpul serviciului dumnezeesc, dar tot odată a scos oamenii din biserică pentru a putea întreprinde cercetarea.

Atâta e toată purtarea mea faţă de domnul jude suprem şi asta şi astăzi nu numai o repet dar în tot momentul când domnul jude suprem Dominic Iordan va lucra asemenea îi voi dezaproba toată purtarea pentru că respectându-i cu naţionalitatea şi religiunea sa, asemenea poftesc ma totodată pretind ca şi dânsul în calitate de funcţionar public să-mi respecteze naţionalitatea şi religiunea mea.

În urma cărora sărutând dreapta mână cu toată supunerea fiască, am rămas al Excelenţei tale

umilit fiu,
Nicolau de Crainic
protopop presbiter

Dobra, 11 octombrie 1862

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Şaguna, 1773.

¹ *Compilatae constitutiones regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum*
Corpus de legi întocmit în 1669 care reuneşte legile emise de Dieta Transilvaniei de la despărţirea ei de Ungaria (1540) până la Gh. Rákoczi II (1653).

17.

Cluj, 12 octombrie 1862

Verehrtester Herr Baron!

Auf Ihr schätzbarstes Schreiben vom 5ten hujus beeile ich mich folgendes zu erwidern: mit meinem Sejour ist es aus! Ich wollte am 8ten h[u]jus die Reise nach Deva und so weiter antreten, aber am 15. h[u]jus wird die hochwichtige Sitzung über die Comitats Ausschuss-Versammlungen sein, ich muss dabei sein – und so bleibe ich sitzend! Ich habe kein Glück zu den Sejours; im August wollte ich einen Sejour in Sz[ász] Regen machen, bin den 13. hinaus, am 17. musste ich zurück sein – weil am 18ten des Kaisers sein Geburtsfest war – jetzt etc. Nach dem 15ten Oktober ist schon zu spät Sejours zu machen und so schiebe ich meine Sejours aufs künftige Jahr auf – wer weiß aber was bis dahin kommen wird!? Da ich jedoch unter den

gegenwärtigen Verhältnissen nichts sehnlicher wünsche als mit Ihnen zusammen zu kommen um über manche wichtige Angelegenheiten ein Bisschen zu plauschen, so werde ich Ihrer freundlichen Aufforderung mit Freude nachkommen, und wenn Sie den Weg nicht über Klausenburg nehmen wollen, werde ich mich am bestimmten – durch Sie zu bestimmenden Tage, an Ort und Stelle – welche Sie zu bestimmen haben – einfinden, jedoch nicht vor dem 20. Oktober. Am liebsten wäre es mir mit Ihnen in Reussmarkt zusammen zu kommen, weil ich meinem Freund Macellariu versprochen habe in diesem Herbst ihm einen Besuch abzustatten, wenn Sie einverstanden sind. So bestimmen Sie mir den Tag! Die Gubernial-Berichte über die Ausschuss-Versammlungen sollten Sie Herr Baron nicht abwarten, das braucht noch Zeit bis sie an die Hofkanzlei gelangen werden – ich bin eben so neugierig auf das Verhalten der Brüder (im Gubernium) wie Sie, mein Collega sollte ihnen klaren Wein einschenken; die Rumänen werden sich gut halten.

Vom Devaer Ausschuss habe ich Ihnen geschrieben, ich habe nur noch beizufügen, dass das was ich Ihnen geschrieben habe in der Wahrheit gegründet sei und dass von den Landgemeinden lauter Bauern und Pfaffen zu Vertreter gewählt wurden, weil man die Wahl von Intelligenten aus anderen Kreisen nicht hat zugeben wollen. Apropos! Die höchstbesteuerten Comitats Mitglieder im Dobokaer Comitats haben gegen den Vorgang des Ausschusses eine Beschwerde bei dem Gubernium überreicht, wo sie unter Anderem anführen dass in dem Ausschuss von Seite der Landgemeinden Leute gewählt worden seien, welche im Comitats nicht begütert sind – Bologa, der den Kampf mit der magyarischen Partei aufnahm. Der §. 16 ist in dieser Beziehung nicht ganz klar, es wäre sehr zu wünschen dass das Wahlrecht richtiger Wahlthätigkeit auf die Mitglieder der Gemeinden des bezüglichen Wahlbezirkes nicht beschränkt werde, sonst werden wir lauter solche Ausschüsse wie in Deva haben.

Für die interessanten Mittheilungen die Sie mir machen empfangen Sie meinen aufrichtigen Dank. Leider kann ich Ihnen jetzt mit solchen nicht dienen.

Die Brüder sind bedeutend besser zu sprechen, vielleicht kommen sie zur Raison – wenigstens bis zu einem gewissen Grad. Freund Lazar ist seit 2 Wochen krank, er hat die Blattern, er war in Gefahr, jetzt ist ihm besser.

Mein Collega schaut jetzt gut aus, morgen (hoffe ich) wird er das Präsidium bei den politischen Sitzungen übernehmen, ich werde etwas freier, es war mir genug bis jetzt.

Haben Sie die Güte meine tiefste Verehrung unseren Altissimus zu vermelden und zugleich die Versicherung meiner unwandelbaren Hochachtung – gegen Sie – entgegen zu nehmen. Ihr devotissimus.

12/10 1862

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 183-84.

Gherla, 12 octombrie 1862

497-1862/Pres.

Nagy Méltóságú Gróf, Minister és Cancellár Úr! Kegyelmes Uram!

Gondolom eddig eljutottak lesz Excellentiád tudomására a Vármegye Választmányi Gyűlések – a hol ezek megtartattak – eredményei: a melyekből ki derül, hogy mindenütt ott, a hol a Voxok többsége, az Instructio szervezete természeténél fogva Magyar Atyánkfiai részére jutott, ezek előre tervezett fortélyok által, erős oppositiot formálván éppen ezen Instructio ellen, és az 1848ki jog folytonosság mellett, azon mesterkedet, hogy a Kormány Rendeleteit, s annak Organumait ki játszódhassa és compromitálja.

A kisebbség pedig, a melybe a románokat tsak ugyan azon Instructio, még pedig mindenütt azon Vármegyékben helyezze, a hol ezeknek igazság szerint, absoluta majoritással kell vala bíniok – tántorithatatlanul a Magas Kormány rendeleti, és nézetei mellett küzdött: természetesen – mint minoritas – sikeretlenül, kivéve Doboka Vármegyét, a hol az administrator, méltóságos Buttyán úr finom tapintata, és a véletlen, a szavazat képességű majoritást a románoknak adá, és a hol a románok bé is bizonyíták, hogy e nemzet a leg critikusabb időben, és még azon esetben is, a mikor ő az egyenlőség jogai gyakorlatában az Instructio által méltatlan és igazságtalan rövidséget szenvedett, a kormány pártját még sem hagyta el, hanem azt hön védelmezvén, győzedelmét is eredményezze.

Ezen győzedelmét a kormányi pártnak Doboka vármegyében most az 1848ki jog folytonosság hatalmas pártolói minden áron, mégpedig a magas kormány által, meg semmisíteni akarnák: és törekedni is fognak, ha Excellentiátok azt éppen a kormány magas tekintélye és becsülete érdekében, a hatalmas megtámadások ellen, magas és hatos oltalmuk alá nem veszik.

Mind ezekből pedig az a tanúság és világosan ki derül az: hogy a midőn a román nemzet küldöttjei a múlt év végével Excellentiádnak benyújtott Memorandumába a román nemzet collectiv földbirtok, pénz és katona *contributioja* alapján, mathematicae cáfolhatatlan adatokkal meg mutatta azt, hogy ezen factorok szerint, melyek egyedüli tényezői az Állam felmaradhatásának és fenntartásának – a román nemzetet illetné Erdélyben, nem csak a vármegyék leg nagyobb része választmányaiába, hanem az Országgyűlésen is a *repraesentatio proportionalis* majoritása, ezt a román nemzet mint a mely minden időben tántorithatlan ragaszkodással viseltetett a Thron irányában, nem egyedül csak ön maga, hanem a Thron és a Magas Kormány érdekében is követelé.

Kegyelmes Uram! én úgy gondolom, hogy ha a magas kormánynak eddigi experimentatioi, a vármegyei választmányokkal a vármegyéken, a melyekben a választmányi gyűlések össze hívatlak, célra nem vezettek, a további folytatása az experimentatioknak a választmányi gyűlésekkel azon vármegyékben is a hol ezek még nincsenek össze hivatva, nem csak jobb sikert nem fognak eredményezni,

hanem az és béléátásom szerént csak inkább fogják a kormány és orgánurnai tekintélyét conpromitálni.

Azért a további vármegyei választmányi gyűlések össze hívásával felhagyni, és egy Országgyűlést minél előbb Erdélybe öszve hívni leg célszerűbbnek tartanám: mert az én meggyőződése szerént, más hathatósabb orvosság a nemzetiségek igazságos kielégítésére, a sok zavarok és politici anómaliák elhárítására, és így a magas kormány intentiot kivitelére ninesen, egy Erdélyi Országgyűlésen kívül.

De ezen Országgyűlést is csak azzal a feltétellel látnám célra vezető, és üdvösnek: ha a magas kormány, azon Országgyűlésben, a különibb nemzetiségekkel szembe, egy oly proportionált repraesentatio alapításáról – ad hoc – gondoskodnék, a milyent a fentebb említett románok memoranduma hozott volt Excellentiád előtt javaslatba, mert más képpen, alapom van hinni, az Országgyűlés sem teremne meg édesebb gyümölcsöket azoknál, melyeket a vármegye választmányi gyűlések eredményeztek.

Melyeket én Excellentiád iránti hodolat telyes tiszteletből bátorkodom innen Szamos-Újvárról a hol a parancsolt investigatiót most folytatom, egész bizadalommal meg írni, alázatos mély tisztelettel öröklök.

Excellentiádnak

alázatos szolgálja
Sterka Sulucz Sándor
Gyulafejérvári Érsek.

Szamos-Újvár, Október 12én 1862

[*Trachicere:*]

497-1862/Prezidial

Exceleńța voastră, domnule conte, ministru și cancelar!
Grațiosul meu domn!

Cred că până acum au ajuns la cunoștința Exceleńței voastre rezultatele adunărilor comitetelor comitatense din locurile în care acestea s-au ținut. Din acestea reiese, că peste tot, unde pe baza naturii organizaționale a instrucțiunii, majoritatea voturilor au fost de partea fraților noștri maghiari, aceștia au uncltit prin șiretlicuri plănuite încă de dinainte, formând o opoziție puternică tocmai împotriva acestei instrucțiuni, în favoarea continuității legilor anului 1848, cu scopul de a ocoli și conpromite ordinele și organele guvernului.

Minoritatea însă, în care tot aceeași instrucție plasează și pe români, cu toate că în acele comitate, aceștia ar trebui să beneficieze de majoritatea absolută, a luptat neclntit pentru ordinele și viziunea înaltului guvern: desigur – ca orice minoritate – fără succes, cu excepția comitatului Dăbâca, unde tactul fin al Exceleńței sale, administratorul Buttyán [Buteanu], precum și întâmplarea au dat majoritatea voturilor la români, și unde aceștia a și dovedit că această națiune, chiar în vremea cea mai critică, și în cazul în care a suferit o limitare nedreaptă în

exercitarea dreptului la egalitate conform instrucțiunii, totuși nu a părăsit partea guvernului, apărând aceasta fierbinte, a obținut și victoria.

Apărătorii continuității legilor anului 1848 au încercat însă nimicirea acestei victorii a partidei guvernamentale în comitatul Dăbâca cu orice preț, chiar pe calea înaltului guvern: și se vor strădui s-o mai facă, dacă Excelența voastră nu îi va lua sub protecția înaltă și eficace contra putemicelor atacuri, în interesul înaltei demnități și al onoarei guvernului.

Din toate acestea reiese în mod clar acea învățătură, că în timp ce trimișii națiunii române, în memorandumul înaintat Excelenței voastre la finele anului trecut au arătat cu date matematice irefutabile, pe baza proprietății funciare colective a națiunii române și a contribuției bănești și militare, că conform acestor factori, care sunt singurele fundamente ale menținerii și păstrării statului, națiunii române din Transilvania i-ar reveni reprezentarea proporțională a majorității nu numai în cea mai mare parte a adunărilor comitatense, ci și în Dietă: în tot acest timp, națiunea română, care s-a comportat în toate timpurile cu un atașament de neclintit față de tron, a solicitat acestea nu numai în interesul său propriu, ci și în cel al înaltului guvern.

Grațiosul meu domn! Și eu consider că dacă experimentările de până acum ale înaltului guvern cu adunările comitatense în comitatele în care au fost convocate adunările comitetelor nu au dus la niciun rezultat, continuarea pe mai departe a acestor experimentări cu adunările comitetelor în comitatele în care acestea nu sunt încă întrunite, nu numai că nu vor aduce un succes mai mare, ci conform viziunii mele vor compromite și mai mult demnitatea guvernului și a organelor sale.

De aceea, aș considera cel mai adecvat renunțarea la întrunirea adunărilor comitetelor comitatense în celelalte comitate și convocarea cât mai grabnică a unei Diete în Transilvania: fiindcă nu există, conform convingerii mele, o medicație mai eficientă pentru satisfacerea justă naționalităților, pentru evitarea multor tulburări și a anomaliilor politice, și pentru punerea în practică a înaltelor intenții ale guvernului, decât o Dietă a Transilvaniei.

Aș vedea însă și această Dietă îndeplinindu-și scopul și fiind justă doar cu condiția ca înaltul guvern să se îngrijească de o astfel de reprezentare proporțională, ad-hoc, a naționalităților în acea Dietă, cum a fost propusă Excelenței voastre în *mai sus amintitul* memorandum al românilor, fiindcă altfel am motive să cred că nici Dieta nu va rodi fructe mai dulci decât cele produse de adunările comitetelor comitatense.

Am onoarea de a scrie toate acestea din respectul plin de supunere față de Excelența voastră, din Gherla, unde desfășor acum investigația ordonată, rămânând cu adânc respect al Excelenței voastre supus serv

Alexandru Sterca Șuluțiu
mitropolit de Gherla

Gherla, 12 octombrie 1862

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1862-497.

Gherla, 13 octombrie 1862

Ilustrisime doamne comite suprem!

Pastorala mea îngrijire cu care îmbrățioșez pe toți fii națiunii și mai vârtos ai Diecesei mele, îmi dă impulsu ca pe Ilustritatea voastră cu toată confidența să te provoc ca activitatea strălucitului post a comitelui suprem a comitatului Maramureșului să-l reocupi.

Motive spre aceasta îndemnătoare, dacă vei cumpăni lucrurile cu serioșitate și așa cum stau acele de prezent pe tapetul lumii, lângă acela că prin aceasta, conformându-te voii înaltei Dinastii ți-ai întemeiat atât propriu avantaj, cât și a dulcii familii a mărimii voastre, vei afla în noblețul simțul acela că prin aceasta vei promova interesele și bunăstarea a tot poporului român a Maramureșului.

Cred că n-am lipsă să vă capacitez că mai bine este ca românii să aibă înrăurintă în afacerile constituționale, deși provisionalmente a comitatului, decât ca, scăpând terenul, să ducă acolo românii o rolă secundară, pentru bravul popor de acolo deșositoare: să știți că: „a privatione ad habitum regressus non dabitur”.

Pentru aceea, înnoindu-mi provocarea și dorind ca cât mai în grabă să vă poci saluta ca pe comitele suprem a Maramureșului în activitate pus, totdeauna esperatelor simțuri recomandat, cu toată stima rămân al Ilustrității voastre stimător și părinte

Gherla, 13 octobrie 1862

N.N.

Concept. S.J.A.N., Cluj, F. Ep. Gherla, 1862–2330.

Viena, 13 octombrie 1862

16.641 sz.

Nagyméltóságú erdödi gróf Pálffy Mónic cs. kir. altábornagy valóságos belső titkos tanácsos, s magyar királyi helytartó úrnak, Budán.

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó úr!

Némely aradmegyei román lelkész, néptanító és községi elöljáró által Ő cs. s apost. kir. Felségénél benyújtott s legfelsőbb kérgjegyre méltatott folyamodványát, melyben nemzeti nyelvüknek használatábani akadályoztatásuk, s a megyei kormányzó és tisztikar által állítólag elkövetett önkény, nem különben Nagyméltóságodnak aradmegyei utazása alkalmával a román clem irányábani föllépte iránt panaszkodnak s Arad megye főispánjává egy román fajúnak kinevezését kéri, van szerencsém, Nagyméltóságodnak azon tiszteletteljes

hozzáadással átküldeni, miszerint a román lakosok nemzeti igényeik a méltányosság határán belül, Ő Felségének f. é. Sz[en]t Jakabhó 27én kelt legmagasabb kézírata értelmében tett intézkedések által kielégítetvén, e részben egyedül ezen legmagasabb határozat szellemében leszen eljárando.

A mennyiben azonban az Aradmegye jelenlegi kormányzója vagy tisztikarának egyes tagjai ellen emelt panaszok alaposok volnának, felhívom Nagyméltóságodat, miszerint azok megszüntetését haladéktalanul eszközölni, egyszersmind a folyamodvány aláírói többnyire falusi lelkészek, iskolamesterek és egyszerű írástudatlan földmivelők lévén, szükséges lenne tudni, hogy keletkezett ezen újabb folyamodás - kikérem tehát, legalázatosabb felterjesztés végett Nagyméltóságodnak böles véleményét, de addig is, míg ez újabbi folyamodvány iránt Ő Felségének a bekívánt legalázatosabb felterjesztés megtétethetik, méltóztassék alkalmas módon erélyesen oda hatni, miszerint ezen folytonos izgalomra szolgáló bujtogatásoknak vége vetessék.

Nagyméltóságodnak

Iekötelezett szolgálja
Gf. Forgách Antal.

Bécsben 1862 mindszenhó 13án.

[Traducere:]

Nr. 16.641.

Excele[n]ței sale, domnului conte Pálffy M[ón]ic de Erdőd, general-locotenent imperial regal, consilier intim secret real, și locumtenent regal ungar, la Buda.

Excele[n]ța voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Am onoarea de a trimite Excele[n]ței voastre petiția câtorva preoți români, învățători și fruntași locali din comitatul Aradului, înaintat Majestății sale imperiale regale apostolice și sprinjit pe preaînaltul bilet de mână, în care aceștia se plâng de împiedicarea folosirii limbii lor naționale, presupuse acte discreționare săvârșite de către administratorul comitatului și funcționarii, precum și de intervenția Excele[n]ței voastre contra elementului românesc făcută cu ocazia călătoriei prin comitatul Arad, și cer numirea unui român ca comite suprem al Aradului; fac adăugarea respectuoasă că locuitorii români, fiind satisfăcuți în limitele decenței în privința pretențiilor naționale prin măsurile luate în sensul preaînaltului bilet de mână din 27 iulie anul curent al Majestății sale, în această direcție va fi de procedat doar în sensul acestei preaînaltei hotărâri¹.

În măsura în care acuzele ridicate contra actualului administrator al comitatului Arad sau contra unor membri ai corpului funcționăresc ar fi fondate, cer Excele[n]ței voastre, să determinați fără întârziere încetarea acestora: dat fiind că semnatarii petiției sunt în mare parte preoți de sat, învățători și simpli țărani necunoscători ai scrisului, ar fi necesar de știut, cum a luat naștere această nouă petiție – cer deci, în scopul unei preasupuse înștiințări – părerea înțeleaptă a Excele[n]ței voastre dar și

până când se va putea face înștiințarea preasupusă către Majestatea sa privitor la această nouă petiție, binevoiți a acționa cu tărie în direcția încetării acestor instigări care servesc unei agitații continue.

Al Excelenței voastre

Obligat serv
Gf. Forgách Antal.

Viena, 13 octombrie 1862.

Original. M.O.L., D 191. Elnöki iratok, 1862 19.555.

¹ Vezi *Mișcarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 411.

21.

Zrenjanin, 13 octombrie 1862

Torontál megye főispáni helytartójától
719 sz. Másolat ad 19475/cln.

Nagyméltóságú Gróf! csász. kir. Tábornagy, val[ódi] bel[ső] titk[os] Tanácsos és
Magyarország kir. Helytartó Úr!

Folyó évi October hó 8-áról 19.062 sz. alatt kelt, mai napon kezemhez vett
kegyes meghagyása folytán, van szerencsém Excellentiádnak tisztelettelyesen e
következendőket jelenteni:

Karátsonyi László főispán Úr azon nézeteit, melyeknek e megye
kormányzatának ideje alatt főispáni hatásköréhez tartozó hivatalos intézkedéseiben,
s az akkori megye közönségének iránytadó magaviselete által kifejezést adott,
látszólag még mindeddig meg nem váltóztatta.

A lelépett megyei tisztviselők, kik jelenlegi kormányrendszer alatt hivatalt
vállalni, a haza iránti vétségnek s törvényszegésnek tekinték. Karátsonyi László
Úrban az 1848ki törvényekhez hűn ragaszkodó főnököket tisztelik, s alkalmilag,
mint ez idén is nevenapján nyilvános tüntetéssel tiszteletül jelleit, mintegy törvény
alantias közegek, adni siettek.

Karátsonyi László főispán úr pedig viszont, a hivatal el nem vállalás iránti
azon elhatározásukat dicsérven, a nevezetteket szándékuk melletti megmaradásra
buzdítja, a szegényebb sorsú előbbeni tisztviselők segély pénzekkel támogatván
ő is, nyert tudomásom szerint f. évi September hó vége felé ismételve 100 ftal
hozzájárult; mindazok irányában pedig, kik mint volt előbbi megyei tisztviselők
jelenleg ismét hivatalt vállaltak, idegenkedését tanúsítja.

Ha ezen magaviselete mellett, még azon körülményt is előhozom, hogy
többször tisztelt főispán Úr magánban visszavonulva a közös ügyek iránt e
megyében közönyös, úgy kéntelen vagyok Excellentiádnak mély tisztelettel

kijelenteni: hogy a jelenlegi kormányrendszer intézkedéseit az elősoroltak szerint, Karátsonyi főispán Úr nem csak nem elősegíti, de azokra s különösen kormányzói állásomra hátrólólag hat.

Fogadja Nagyméltóságod különös tiszteletem kifejezését, mellyel öröklök.

Nagy Becskereken, 1862 October hó 13án

Nagyméltóságodnak alázatos szolgája

Palik Ucsony Péter sk.

[Traducere:]

De la vicecomitele comitatului Torontal

Nr. 719, copie la nr. 19.475 prezidial.

Exceleța voastră, domnule conte, general imperial regal, consilier intim secret real și locumtenent regal ungar!

În urma grațiosului ordin din data de 8 octombrie curent, nr. 19062, primit astăzi, am onoarea de a înștiința pe Exceleța voastră despre următoarele:

Comitele suprem Karátsonyi László nu și-a schimbat în mod vizibil nici până acum acele păreri căroră le-a dat expresie în timpul demersurilor sale oficiale în cadrul atribuțiilor sale ca și comite suprem din timpul guvernării comitatului, și în comportamentul său dătător de ton la acel moment în rândurile publicului din comitat.

Funcționarii comitatensi demisionari, care văd în acceptarea unui oficiu sub sistemul actual de guvernare un păcat față de țară și o încălcare a legii, cinstesc în domnul Karátsonyi László pe șeful lor care ține fidel de legile din 1848 și ocazional, ca de exemplu în acest an cu ocazia onomasticii sale, doresc să dea prin manifestări publice semnele respectului, ca organe aflate sub lege.

Domnul comite suprem Karátsonyi László însă, laudând aceea hotărâre a lor de a nu accepta posturi, îi îndeamnă pe numiții să stăruiască în intenția lor, el însuși sprijinind cu sume de bani pe foștii funcționari săraci, conform cunoștințelor obținute, a contribuit spre finele lunii septembrie anul curent în mod repetat cu 100 fl. Față de aceea însă, care ca foști funcționari comitatensi au acceptat și în prezent posturi, își manifestă înstrăinarea.

Dacă, pe lângă acest comportament al său, mai amintesc și circumstanța că des amintitul domn comite suprem, retras fiind în singurătate, este indiferent față de chestiunile publice din acest comitat, atunci sunt nevoit să anunț cu adânc respect pe Exceleța voastră: că domnul comite suprem Karátsonyi, pe baza celor enumerate, nu numai că nu promovează demersurile actualului sistem de guvernare, ci acționează în sens de opintire asupra acestora și asupra postului meu de administrator comitatens.

Primiți, Exceleța voastră, expresia deosebitului meu respect, cu care rămân. Al Exceleței voastre supus serv,

Palik Ucsony Péter sk.

Zrenjanin, 13 octombrie 1862.

Copie. M.O.L., D 191. Elnöki iratok, 1862-16.471.

Apahida, 14 octombrie 1862

Mult onorat oficiu comitatens a Dobocci!

Cu onoare officios fac cunoscut mult onoratului oficiu comitatens, că mi s-a relaționat din partea preoților din protopopiatul Secului că comunele de religia gr[eco]-orientală se silesc prin juzi procesuali ca regalul cârșmăritului de 3 luni să-l deie pe seama școlilor centrale naționale; afară de acel regal, de la fiecare comună s-au luat obligațiile împrumutului de stat la fondul școalelor naționale; deci, dară, află cu cale officios a recuira pe onoratul oficiu comitatens, ca comunele din tractul protopopesc al Secului de religia gr[eco]-orientală Țiitoare să nu se silcască a lua partea la acele școli naționale fără caracter confesional, fiindcă eu ca inspector școlar tractual nicidecât nu mă învoesc la aceea, pentrucă acele școli vatămă autonomia drept credincioasei noastre biserici: sunt în contra Soborului eparhial din anul 1850, ba sunt în contra ordinațiunilor împărătești și mai ales în contra grațioasei ordinațiuni regești de sub nr. 2810 din 13 sept. 1861.

Afară de sus enaratele ordinațiuni se amintește preagrațiosul circular al Excelenței sale preasânțitul episcop Andrei baron de Șaguna de sub nr. cons. 657 [din] 26 aug[ust] a[nul] c[urent] în care acelea școli naționale fără caracter confesional nu s-au aprobat și s-au declarat de ilegale.

Deci, dară, cu onoare officios mă rog de oficiul comitatens ca obligațiile împrumutului de stat să orânduiască a se da îndărăpt comunelor de religie gr[eco] răs[ăriteană] și arenda cârșmăritului de 3 luni să nu se ție de la comune, ci din acelea să se zidească și repareze școalele, iară din ujura¹ împrumutului de stat să se plătească învățătorii, căci ca unde sunt școale satești bune și dascălii au leafă cuviincioasă, se face mai bun spor și mergere înainte, decât în școlile centrale, căci în acelea ar învăța fiii oamenilor celor mai avuți – zic cei mai avuți pentrucă clasa poporului mai sărac, nu are cu ce a-și susține pruncii într-o depărtarea la acelea școli naționale – când din contra, în școalele satești se folosesc deopotrivă și pruncii cei săraci și cei bogați.

Inspectorul școalelor tractuale din protopopiatul gr[eco] răs[ăritean] a Sicului,
Apahida, 14 octombrie 1862

Lazarc Maxim
Adm[inistrator protopop]esc

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 352.

¹ Dobânda.

Lugoj, 14 octombrie 1862

Publicare

După intimatul grațios al în. Cons. ung. regesc de locotenție din Buda, cu datul din 15 sept. 1862, nr. 56.981, sosit la Universitatea comitatensă, Mai. sa imp. și apostolică regie, având de scop a-și estinde îngrijirea sa părintească preagrațios asemenea și la interesele naționale ale locuitorilor români din Ungaria, din privința a vindeca și, respective, a înceta plânsorile repețite și ajunse în cauza aceasta la tronul preaînalt s-a îndurat preagrațios a ordina cu rezoluțiunea preaînaltă din 27 iuliu a.c. ca în comunele nemag[h]iare de limba comunci, în principiu, acea limbă să se privească cu care se folosește peste tot majoritatea mai mare a comunci respective și la deciderea acestor împregiurări s-a ordonat preagrațios folosirea tabelor sustătoare statistice ș. c[el]e[alte].

Când dară Universitatea aceasta comitatensă s-au încunoștințat, în urmarea grațiosului decret aulic, cu datul din 20 august, nr. 12.632, despre această preagrațioasă rezoluțiune pentru strânsa ei ținere, totdeauna i s-a impus de datorința ca strâns să deoblige pe respectivii deregători, sub răspunderea personală, pentru conștiințioasă ținere a acestei rezoluțiuni preaînalte.

Cu ocasiunea aceasta, altmintrelea, Universitatea aceasta comitatensă deosebi și din nou s-a făcut atentă la acel preaînalt manuscris al Mai. sale imperiale și apost. reg., dat de 20 oct. 1860, în cauza limbei oficioase, după a cărui înțeles bine cuprins în Ungaria, cu convenință la legile patriotice, limba oficioasă e cea mag[h]iară și jurisdicțiunile în afacerile lor oficioase și în coateringerile între sine să folosească limba mag[h]iară, în coînțelegere cu locuitorii nemag[h]iari însă acel propus preaînalt părintesc al Mai. sale imp. și apstot. regești, basat pe drepturi și echitate, e ca rugările sau instanțele unei partide singulare nemag[h]iare ce ar fi compuse în altă limbă a țării, nu numai să se primească ci și decisiunile și răspunsurile ce se aduc de acele *deregătorii cari stau în atingere* nemediulocită cu partidele. în acea limbă să se dec în care rugarea fu compusă.

Decisiune: acest grațios intimat al Locoteninței regești dat în privința usuării limbii comunelor și hotărârii aceleia, se ordina pentru strânsa lui ținere a se da în copie Sedriei comitatense, domnilor vicecomiți, precum și juzilor de cerc spre publicare, iară tuturor comunelor a se împărți tipărit în traducere română.

Din ședința adunării deregătorilor a comitatului Caraș, ținută în 14 oct. 1862 în Lugoj, Nr. 70/4461.

Ștefan Radoniciu m.p., protonotar

„Gazeta Transilvaniei”, XXV (1862), nr. 93 din 24 noiembrie, p. 371.

Cernăuți, 16 octombrie 1862

Reproducem din jurnalul „Bucovina” cu datul 24 optov. Adresa de mulțămită către Maiestatea sa, a clerului gr. oriental din Bucovina, pentru îmbunirea datoșunii și înmulțirea pensiunii, cuprinsul adresei e următorul:

Maiestate c. r. Apostolică!

De când în văile cele pacinice ale Bucovinei resună vestea pre-mbucurătoare, că Maiestatea ta c. r. apostolică te-ai îndurat pre grațios, cu înalta rezoluțiune din 5 sept. a.c. de a îmbuni din fundul religiunariu, dotațiunea preoțimei de aici și pensiunea văduvelor și a orfanilor, locuitorii credincioși a acestei țărișoare, prin convingeri noi, pline de mângâiere, se încredința că Bucovina, deși e una dintre provinciile cele mai îndepărtate, ea totuși se bucură de o desclintită îngrijire părintească a Maiestatei tale c. r. apostolice.

Această țară și cu destingere Biserica ortodocsă a acestei țări, are de a mulțumi înalților regenți ai Austriei, începutul unei ere noi în care deceniul acesta e cel mai frumos și cel mai fericit, pentru că mai îndurat și mai binecuvântătoriu decât toți înalții antecesorii, veghează acu geniul Maiestatei tale c. r. apostolice preste Bucovina, întogma ca soarele cel reînviatoriu al dimineții, fericind toate clasele locuitorilor țării.

Pentru aceea se ridică pretutindenea în țară vocea modestei mulțumiri. Pentru aceea se stârnesc în toate inimile simțurile amoarei cei mai calde fiesci. Pentru aceea inimile pătrunse a mai multor de trei sute familii preoțești, merg la tronul cel mai îndurat decât tronul tuturor regiștilor, de a așterne primitiile mulțămirii lor, pentru acest act nou de preaînaltă grație a Maiestății tale c. r. apostolice.

Îndură-te Maiestate c. r. apostolică a căuta cu preaînaltă grație către această simplă dar modestă mulțumire a clerului ortodocs din Bucovina și a primi solemnă și omagioasa devoțiune, ca preoțimea cea mulțămitoare din Bucovina va continua și se va nisui a manifesta supunerea și credința lor, prin cuvânt și faptă și prin conducerea poporului la împlinirea datorințelor cetățenești, ca prin aceea să se arate vrednici de o destînta grație preaînaltă a Maiestatei tale c. r. apostolice.

Cernăuți, 4/16 optovre 1862

„Concordia”, II(1862), nr. 83 din 18 30 opt., p. 329.

Hațeg, 16 octombrie 1862

Nr. 122/1862

Excelența voastră, Înalt preasfințite și prealuminate doamne!

În urma prea părinteștii hârtii a Excelenței voastre, de sub numărul prezidial 427, cu adâncă supunere mă grăbesc a răspunde că eu am fost ales de membru al

Comitetului comitatens atât în cercul Toteștilor (Toteștii e un sat unit) cât și într-al Jiului, dar domnul comite suprem Nopcea a retrimis juzilor respectivi alegerea, cu acea demandare strictă, ca din Hațeg să nu se aleagă nimenca, căci Hațegul e municipiu independent de comitat, bazându-se domnul comite suprem pe paragraful 15^a a ordinei electorale din Instrucțiune. Și așa atât eu cât și vicariul unit și negustorul de aici Petrovici fuserăm șterși din numărul celor aleși în comitet, rămânând din Hațeg în comitet numai domnul Băcșiu, carele are proprietate și în comitat afară de Hațeg. Eschdierca noastră încă nu s-a întâmplat prin înaltul Gubern, ci numai prin domnul comite suprem.

Din tractele Măcești și a Kitidului au mers la comitele cu petițiuni pentru mine rugându-mă preoțimea și poporul de membru reprezentante al lor la comitet, dar petițiunile fuseră rezolvate negativ.

Pentru comitet, așadară, rămaseră aleși – afară de vreo câțiva preoți – din partea românilor, numai oameni de rând.

Simcon Ulpianu din Grădiștea (Várhely) este preot unit, el este preotul de care era vorba în vara trecută că va duce un locomotiv la expozițiune.

Cerculariul⁵ Excelenței voastre în respectul școalelor începe a trage jos albața de pre ochii multora dintr-ai noștri.

Sărutând mâinile întru profundă supunere totdeauna sunt,

Al Excelenței voastre,

prea umilit
Ioann Raț, protopop

Hațeg, în 4/16 octobre 1862

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1774.

26.

Gherla, 17 octombrie 1862

Iubiți în Christos frați și fii!

În urmarea grațiosului intimat al înaltului Consiliu reg. locuținător unguresc, dto 5 octobre a.c., nr. 66.357; 6 octobre a.c., nr. 66.353; dto. 4 octobre a.c., nr. 66.351 s-au dispus ca în gimnasiul r.cath. de 8 clase din Satu Mare și în cele de 4 clase în Baia Mare și în M. Zsigeth, începând de anul curent 1862/3 religiunea să se stradece în limba maternă a studenților. Mai încolo ca limba română ca studiu obligatoriu pentru tinerii de națiunea în toate clasele să se învețe românește și, după ce prin preaînalta ordinațiune împărâtească de curte, dto. 28 septembrie 1862, nr. 13.436 s-a dispus ca la obiectele învățaturii cari, după planul învățământului trebuie să se stradece în limba ungurească, încât unii studeni necidecât ar ști ungurește în sensul grațiosului intimat, dto. 12 februarie, nr. 75.007/1861 esplucațiunile, recitarea lecțiunilor și celelalte, după lipsă și puțință și fără de cca mai puțină silă să se poată întâmpla și în limba română.

Mai încolo prin sus venerata ordinațiune de curte s-a conces ca la aceste gimnasii, pentru îndeplinirea intereselor naționale și religioase a studenților de națiunea română, una stațiune de profesor de limba română și împreună catechet gr.eat., cu salariul anual de 600 fl. v.a. din fundul religiunii și al studenților (în Baia Mare și din cassa civitatensă) iară în M. Zigeth 300 fl. v.a., intermaliter, să se sistematizeze.

Drept aceea, după ce la multe ale noastre recursuri, mai ales dto. 8 iuliu a.c. nr. 1.305, apoi 9 martiu a.c., nr. 154, aceste preaîndurate și pentru diecesa și națiunea noastră foarte folositoare dispuseșiuni am dobândit, frățiilor noastre de una dată facem cunoscut cum că acum s-au și deschis concursu pentru complinirea catedrei acesteia de profesor de limba română și catechet: termenul concursului acestuia este pus pre 15 novembre a.c.; pentru aceea poftim ca care voiți să recurgeți pentru una din aceste catedre, intitulând recursul la înaltul Consiliu reg. locuținător unguresc, alăturând documentele despre etatea, religiunea, statul, finitele învățături și studii, cunoștința limbilor și mai ales despre științifica calificațiune în limba română și hărnicia de catechet gr.eat., așisderea și avutele până acum servișuri sunt de a se îndrepta cu documente.

Recursele așa întocmitele și documentele necesare, toate cu ștempel provăzute, să le tramiteți aici la noi cel mult până la 10 novembre a.c., ca noi acele îndată să le putem sușterne la acel înalt Consiliu regesc.

Dându-vă archiereasca benecuvântare, sum de binevoitor

Gherla 17 octombre 1862

Ioan, ep|isco|pul

Imprimat. S.J.A.N., Cluj, F. Ep. gr.eat. Gherla, 1862 2777.

27.

Sibiu, 17 octombrie 1862

Mult mărite domnule și amic!

Împărtășirile de sub 13-lea ale curenteii le-am primit și mi-au dat ocașiune a mă gândi despre ele. Numai de cātă pūntul dīntāi din acele este o materie ce trage după sine mult mediațiuni, adevă Mitropolia cea reînființāndă. În acest obiect am scris în zilele trecute și fratelui Dobran, și sper că ți-au cetit hārtia mea. Înainte mă tem ca nu cumva resoluțiunea eșīndă în treaba Mitropoliei să poarte în sine sāmānța inconsecvinței, căci dacā de o parte se va zice într-īnsa că Mitropolia aceasta se īnființiază pentru toți românii din Austria și de altā parte se va rāndui ca noi cu arādienii numai să ținem Sobor, atunci inconsecvinția īși va trage după sine remonstrațiē din parte-ne, dar și nemulțāmire din partea bānāțenilor și a bucovinenilor, etc.

Ce incident au avut Cancelaria de a tracta cauza grecilor din Braşov, îmi este o problemă şi d-ta nu-mi pomeneşti despre aceasta nemica. Dacă Cancelaria va rândui comisie fără întervenirea comisariului meu, atunci mi se va deschide lupta şi cu ea, cum am avut-o cu răposatul Minister de Cult.

Îţi mulţimesc pentru ştirea înbucurătoare despre fratele Vasici. El încă e plin de bucurie şi îşi va mulţimi. Eu sum de acea părere ca, consiliariul nostru şcolar să rezideze la Sibii, în oraşul reşedinţei episcopoeşti, căci așa este obiceiul şi la catolici, şi gândesc că voi reuşi bine cu o rugare frumoasă.

Contele Creneville îmi scrisese pentru M. (!) Ulpian (!) şi zice că din această cauză are bănuiala că românii n-ar sta de partea guvernului. Îi vor răspunde cum mă va lumina Dumnezeu, şi îţi voi trimite răspunsul meu, dacă te interesează şi-l vei pofti.

Protopopul nostru Crainic au făcut o greşală mare cu aceea că în duminica Rosalelor în acest an a ținut o cuvântare sub serviţiul dumnezeesc, în carea într-altele a zis: că judele primar comitatens Iordan au grăşit, căci în 18-lea mai a.e. ce era duminica, au săvârşit în Dobra o investigaţie în timpul serviţiului dumnezeesc, şi pentru aceasta cere gubernatorului satisfacţiune. Eu îi voi da satisfacţiune, dar totdeodată voi cere şi eu satisfacţiune asupra lui Iordan, carele, ca amplotat public, au vătămat sfinţenia duminicii, şi este vrednic de mai mare pedeapsă decât protopopul, căci protopopul a greşit numai într-atâta că a numit în biserică pe un păcătos, carele a nesfinţit ziua duminicii, dar dl. jude primar a greşit asupra unei sfinţenii, ce ca atare este recunoscută de cătră toată lumea creştină. Aud din mai multe părţi că supremul comite Nopesa pre ai noştri necuniţi îi despreţueşte şi cam îi goneşte. Exemplu este pâra lui asupra lui Crainic protopop şi investigaţia ce unilateraliter a rânduit a se face fără ştirea mea şi intervenţia persoanei bisericeşti. Apoi a efectui la Creneville ca dr. Petcu şi protopopul Raşiu din Hatzeg s-au eschis din Comitetul comitatens.

Să fi fost aceşti doi bărbaţi bravi în comitet, cu bună seamă Ulpian (!) n-ar fi avut prilej a juca o rolă mare. Din partea cealaltă au fost cei mai compromiţaţi, precum îi ştii şi singur. Aceste spune-le contelui Nadasdi, căci cu bună seamă nu le ştie, şi atunci va afla cauza pentru ce au fost Ulpian viteazul zilci!

Multe închinăţiuni trimiţând mult stimatei doamnei soţii şi tuturor fraţilor, rămân cu dragoste şi binecuvântare arhierescă, al mult stimatei d-tale de tot binele voitor.

Sibii, 5/17 octombrie 1862

Andrei. cpp.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 34-35.

[Sibiu], 18 octombrie 1862

18 octom. 862

Frate Dimitrie!

Joi dimineața mă pofti Excelenția sa la sine. Eu eram la tipografie. Trămise a doua oară, mersăi. Îmi citește ce scrie prietenul tău. Citind cele scrise din rosul celui mai mare, sărutai mâna și mă mulțămii. Era și R...er de față. Într-aceea veni Nicolaci și spusă familiei mele care mă aștepta cu sărituri de bucurie ...

Nu-ți scrise îndeloc (!), căci îmi zise că seara vom ceti scrisoarea întreagă. Fiind însă atunci unii generali la dânsul, rămase lucrul pe eri seară. Ceti scrisoarea. Punctul dintâi îi plăcu, al doilea nu. Zise că el vrea să amâne treaba aceasta până la Dietă și ce va face comisiunea acuma. Eu reflectai că noi nu putem judeca de aicea despre motivul Cancelariei. Poate că grecii au dat urșoriu și trebuie să se facă ceva. Se poate. Al treilea îi plăcu, mai cu seamă pasagiul trimis Excelenției tale, căruia are fratele P. să mulțimească etc. Mă sculai sărutând mâna și mulțămii. Întru tot scrisoarea a făcut cea mai bună impresiune asupra lui, și iarăși repeți: Dumnezeu ne-au dat pe acel bărbat bun la postul acesta.

Acum, frate, fic-mi ertat să-mi manifestez și eu simțimintele mele. Eu cred că am să mulțimesc și lui căci a făcut propunerea. Dar pe lângă propunerea aceea, Guberniul mikoian cu frații noștri vru să mă străpună îndărăpt. Cel de urmă mă propusă de secretar, ce se și făcea, dacă nu era fratele Dimitrie. Nu-ți lingușesc, frate, dar am zis și până acuma că eu numai de la d-ta aștept reactivarea mea, și o zic și acum din cea mai adâncă convingere că o am, numai d-tale a o mulțiami; și mă rog să primești mulțiamirea mea. Cea mai adâncă și sinceră și sărutarea frățiască de la mine și de la toți ai mei. Dumnezeu să te țină să mai poți lucra pentru români și pentru patria noastră. Iară cătu-i pentru mine, eu mă aflu fericit că voi putea iarăși să-mi încerc puterile într-o sferă de activitate ce mi s-a făcut a doua natură, cu atâta mai tare cu cât aștept cel mai bun ajutor și de la Biserică, căci Excelenția sa și-a schimbat opiniunea și a purces pe calca cea mai nouă și liberală în privința învățământului.

Nou mai însemnat nu avem nimica. Așteptăm Mitropolia ca pe Mesia, căci tare sperăm cum că aceasta ne va consolida. De la Presidiul clușian veni cătră bătrânul o provocare amicabilă în privința purtării lui Ulpian și peste tot a românilor. Ne consultarăm despre răspuns și cuget că va fi bun. Așteptăm pe Eologa de vreo două săptămâni și nu mai vine.

Îmbrățișându-te și sărutându-te, sărutând mâna doamnei, rămân al d-tale cel mai mulțămit

Pavel

De la toți ai mei mulțămite și complimente. Doamnei sărutări de mână și sărutări.

La Sinod sper că ne vom vedea, pentru că bătrânul zice: nu țin cu Sinod fără M.; îl chem eu, deci pe cine am eu mai bun.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 61-62.

29.

Schönbrunn, 18 oct[ombrie] 1862

Rezoluțiunea împărătească,
la Reprezențațiunea Universității Națiunii Săsești din 29 martie a.c., nr. univ. 33, cu
dat din Schönbrunn, 18 oct[ombrie] 1862

În patrioticele cuvinte ale reprezentațiunii națiunii săsești din 29 martie a.c., recunosc eu, cu adevărată bucurie, una nouă dovadă a credinței totdeauna păstrată și a adevărului voastre către mine și casa mea.

Alipirea răspicată într-însa către Constituțiunea imperiului meu, dăruită prin Diploma mea regească din 20 oct. 1860 și prin Patenta din 26 febr. 1861, îmi servește mie spre adevărata mulțumire întocmai ca și declararea cea sinceră a întregii poporimi a săsimii, ca la clădirea rapoartelor interne de drept de stat al Marelui meu Principat Ardealul și rapoartelor lui către întreg imperiul va conlucra într-o dictă transilvană.

Fiindcă petițiunea Universității națiunii săsești, îndreptată pentru cât mai curând a conchiamare a unei asemenea Diete, corespunde și dorinței mele cele mai vii, de a vedea negoțurile Principatului meu Transilvania cât mai curând ordinate spre mulțumirea tuturor popoarelor locuitoare în el, într-un mod potrivit cu condițiunile unității și ale posesiunii de putere a întregului meu imperiu, așa aștept înțelegerea tuturor măsurilor, câte încă se mai cer la conchiamarea Dietei ardelene.

Cancelaria mea de curte transilvană, când își va așterne propunerile privitoare aici, are proiectările și cererile dezvoltate în Reprezențațiunea Universității Națiunii Săsești, după ce va asculta și pe regiul Guberniu, a le spune la o nouă compănire și a mi le așterne pe lângă părerea sa.

E voința mea ca Universitatea națiunii săsești să se încunoștiințeze despre rezoluțiunea aceasta a mea, cu acel adaos ca eu îi rămân aplecat cu favoarea și grația mea împărătească.

Acastă rezoluțiune, îndată după sosirea ei de la r. Gubern. cu decretul din 3 noiembrie nr. gub. 26.154, să se împățească din partea Universității prin circularul cu data 12 noiembrie nr. un. 514 cu toate oficiile lor cercundariale și cu reprezentanțele lor, pe lângă expresiuni de mulțumire și bucuria spre a se aduce pretutindena la publica conștiință și aducându-și aminte de istorica chemare a

națiunii săsești „spre apărarea Coroanei” provoca pe națiune a păși pe cale, ce și-a
așternut Coroana spre a-și duce în execuțiune principiile noii constituii a imperiului.

„Gazeta Transilvaniei”, XXV(1862), nr. 89 din 10 noiembrie, p. 353.

30.

[Viena], 18 octombrie 1862

921/cln. sz. érkezett 22. Októb[er] 1862

Elnöki levél.

Magyarország királyi helytartóához.

A vermesi g. egyesült és g. nem egyesült egyházi községek közt a helybeli
templom körül fenforgó viszály tárgyában menő határozatot itten Excellentiád a f. é.
Oktob[er] 16án 15415/4108 szám alatti udv. rendelvényből értendi.

Ezen határozat szerint a kérdéses templom, melly közhatóságilag Krassó megye
közben jöttével az unitusoknak, kik Vermesen 1200ra mennek, midőn a n[em]
egyesültek 250 körül lehetnek, már át is van adva ismét, a n. unitusora lenne vissza
hozandó, hajtandó[?]. Azon felül pedig a fizetendő összegek újboli átvizsgálása
rendeltetik el miután annak alapja hibásan felvettnék állittatik.

Mindezeket az udv. rendelvényből ismételni nem akarom, ahol is az ügy
részletesen van kimerítve.

Mielőtt azonban ezen rendelvényt Excellentiád végrehajtatná, bölcse figyelmét
azon nehézségre kívántam irányozni, mely a nagyobb számnak átadott templomnak a
kisebb szám részére leendő visszabocsajjtásában és az innént támadható
torlakodásokban első tekintetben is mutatkoznak.

Ügyszinte a számításnak hibás vagy nem hibás voltát állítani lehet, de
bebizonyíthatni csak azután lehetne, ha az erre vezető kipuhatolások be lesznek fejezve.

Függeszse tehát Excellentiád ezen rendelet végre hajtását fel és szíveskedjék oda
hatni, valamelly megbízott egyéniség által minőnek talán a Csanádi főispány helyett
Czeghes [?] urat tarthatni, hogy a templomnak az Unitusok kezén levő megtartása
mellett a g. egyesült lugosi és n[em] egyesült temesvári püspök közt a kellemetlen ügy
barátságos egyezkedés után befejeztessék.

Felhatalmazhatja Excellentiád Czeghes urat a g. n. Egyesültek pénzbeli
követeléseik tellyes kielégítésére, mert ha a Vermesi templomot vissza kellene adni a g.
n. egyesülteknek akkor is a vallás alaphól tetemes költséggel kellene új templomot
építtetni az egyesülteknek.

Töbnyire etc.

18/10. s.s.

[Traducere:]

921/prezidial. Sosit la 22 octombrie 1862

Scrisoare prezidială.

Către locumtenentul regal al Ungarici.

Exceleța voastră poate deduce hotărârea în chestiunea disputei comunităților greco-unită și greco-neunită de la Vermeș în jurul bisericii locale din ordinul aulic nr. 15415/4108 din 16 octombrie anul curent.

Conform acestei hotărâri, biserica amintită, prin intervenția administrativă a comitatului Crasna, este predată uniților, care numără 1200 de credincioși la Vermeș față de cei 250 de neuniți, ar fi de restituit neuniților. Peste aceasta se ordonă investigarea încă o dată a sumelor de plătit, dat fiind că baza acestora este considerată a fi greșită.

Nu doresc să repet toate acestea din conținutul ordinului aulic, unde chestiunea este epuizată în toate amănuntele.

Înainte însă ca Exceleța voastră să pună în executare acest ordin, doresc să vă atrag înțeleaptă atenție asupra greutății care ar consta în redarea bisericii unui număr mic de credincioși, aceasta fiind predată anterior unui număr mai mare, ceea ce ar putea duce la fricțiuni.

Privitor la calcule, se poate afirma natura corectă sau greșită a acestora. Însă dovezi s-ar putea aduce doar dacă investigațiile în acest sens se vor încheia.

Deci Exceleța voastră să suspende executarea acestei ordonanțe și să binevoiască a acționa, ca prin intermediul unui individ de încredere, cum ar părea vicecomitele Cenadului, Czeghes, ca biserica să rămână pe mâna uniților, și această chestiune neplăcută să fie încheiată prin mediere prietenească între episcopul unit de Lugoj și cel neunit de Timișoara.

Exceleța voastră îl poate împuternici pe domnul Czeghes pentru dezdăunarea completă a revendicărilor materiale ale greco-neuniților, fiindcă dacă biserica de la Vermeș ar trebui redată acestora, atunci ar trebui construită, cu cheltuieli serioase din fondul religios, o biserică pentru uniți.

De altfel etc.

18/10. s.s.

Concept. M.O.I... D. 185. Elnöki iratok, 1862-921.

31.

Baia de Criș, 19 octombrie 1862

Ad 19.878

Másolat

353 eln. sz.

Nagyméltóságú magyar királyi Helytartó Úr!

A folyó év Július hó 23-án 264 eln. szám alatt kelt alázatos feljelentésemben említettem helység és útmutató oszlopok s táblák iránti intézkedéseim a szolgabírák jelentései szerint foganatosítvák, a mit is Nagyméltóságodnak a folyó évi Aug[usztus] 17-én 15677/eln. szám alatt kelt magos rendelete következtében egész

tisztelettel azon alázatos megjegyzéssel jelenteni sietek, hogy a régi táblák közül egynéhány a megye színekkel már befestve lévén, azok előbeni helyeikre vissza fel nem állítottak, és fel sem állítódnak mind addig, míg megint a régi színre befestve nem leendnek, a többi a régi színekkel és régi felirattal megmaradt táblák pedig előbeni helyeikre vissza állítottak. Nagyméltóságodnak alázatos szolgája

Pipos János Zarándmegyei
főispán

Körösbányán 1862 év Október 19én.

[Traducere:]

Ad 19.878

Copie

353 nr. prezidial

Exceleanța voastră, domnule locumtenent regal ungar!

Demersurile mele privind stâlpii indicatori ai localităților și drumurilor, precum și tăblițele aferente, amintite în adresa mea nr. 264 din 23 iulie curent, fiind puse în aplicare conform înștiințărilor juzilor cercuali, mă grăbesc să comunic cu respect. în urma înaltului ordin al Exceleanței voastre din 17 august curent nr. 15677/prezidial, că unele dintre vechile tăblițe fiind deja vopsite cu culorile comitatului, nu au fost reasezate în locurile lor de mai înainte, și nici nu se vor așeza, până când nu vor fi iarăși vopsite în culoarea veche. Tăblițele rămase, având culorile și inscripțiile vechi au fost însă repuse în locurile lor inițiale¹.

Al Exceleanței voastre umil serv

Ioan Pipoș, comite suprem al
Zarandului

Baia de Criș, 19 octombrie 1862.

Copie. M O I . D-185. Flnôki iratok, 1862-958.

¹ Vezi *Mișcarea Națională*..., vol. V, doc. nr. 386.

32.

Buda, 20 octombrie 1862

Magyarország királyi helytartójától.

19.289 eln. Szám

Nagyméltóságú ghymeszi és gácsi Gróf Forgách Antal, valóságos belső titkos tanácsos és kamarás, Szent István rend vitéze, magyar királyi udvari Főkancellár Úrnak Bécsben.

Nagyméltóságú Gróf! magyar királyi udvari főkancellár úr!

Hivatkozva Nagyméltóságodnak folyó évi Július 28án 523/el. sz. alatt kelt nagybecsű levelére, van szerencsém Papp Zsigmond Kővárvidék kapitányának, mint a „Concordia” című román lap szerkesztőjének nyilatkozatát, mely szerint a lap részére adandó mérsékelt segélyezést elfogadni hajlandó, s ezért magát a kiadott legfelsőbb rendeletek határai közt tartani, illetőleg lapját ily szellemben a kormány érdekében szerkesztetni magát kötelezni, Nagyméltóságodnak kegyes határozat hozatal végett azon hozzáadással tiszteletteljesen fölterjeszteni, miszerint folyó évi Július 9kén 14022/el. szám alatt előadott véleményemhez képest a „Concordia” számára évi 1500 ftnyi segélyezését ezuttal is javaslatba hozni bátorodom, annális inkább, minthogy a lap loyális magatartása, s a kormány érdekében közreműködése a kiterjedt román nemzetiség tekintetbe vételével minden esetre fontossággal bír.

A folyamodó által előterjesztett azon további kérést illetőleg, hogy ezen lapra a román községek előfizetni hivatalos úton felszólíttassanak, ezt részint mivel erre a különbenis átalán véve szegény román faluk képtelenek, részint mivel nem állanak a műveltség azon fokán, hogy sikerrel politikai lapokat olvassanak, nem pártolhatom, szívesen közreműködöm azonban arra, hogy ezen lap, ha várakozásaimnak megfelel, a tehetősebb román ajkú értelmiségnek alkalmas módon ajánltassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budán Október 20án 1862.

Gróf Pálffy Móric

[Traducere:]

De la locumtenentul regal al Ungariei

Nr. Prezidial 19289

Exceleței sale, contelui Forgách Antal de Ghymes și Gács, consilier intim secret real și camerar, cavalier al ordinului Sf. Ștefan, cancelar aulic regal ungar la Viena.

Exceleța voastră, domnule conte, cancelar aulic regal ungar!

Cu referire la onorata scrisoare a Exceleței voastre din 28 iulie curent, nr. prezidial 523, am onoarea de a remite cu respect Exceleței voastre, în vederea aducerii unei hotărâri grațioase, declarația căpitanului suprem al districtului Chioar, Sigismund Pop, în calitate de redactor al foii românești „Concordia”, prin care este dispus a accepta ajutorul moderat oferit în beneficiul foii și de a se menține între limitele stabilite prin cele mai înalte ordine, respectiv de a se obliga să redacteze foaia în spiritul interesului guvernului. Mai adaug că am onoarea de a propune, conform părerii avansate în data de 9 iulie curent, nr. 14022/prezidial, suma ajutorului de 1500 fl. anual în beneficiul revistei „Concordia” și de această dată, cu atât mai mult cu cât atitudinea loială al foii, intervenția acesteia în interesul guvernului, cu luarea în considerare a extinsei naționalități române sunt în orice caz importante¹.

Privitor la acea rugămintă făcută de către petent pentru ca localitățile românești să fie invitate pe cale oficială să se subscrie la revistă, nu pot susține aceasta, pe de o parte, fiindcă în general satele românești sărace nu au mijloace, pe de alta, fiindcă nu se află la un grad suficient al educației pentru a putea citi foi politice; în schimb, mă implic cu plăcere, ca această foaie, dacă corespunde așteptărilor mele, să se ofere într-un mod corespunzător intelectualității românești mai înstărite.

Primiți, Excelența voastră, expresia sinceră a deosebitului meu respect.

Buda, 20 octombrie 1862.

Contele Pálffy Móric

Original. M.O.L., D-185. Elnöki iratok, 1862-922.

¹ Vezi *Mișcarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 371.

33.

Cluj, 20 octombrie 1862

Vehrtester Herr Baron!

Ihr werthes Schreiben vom 16. I. habe ich erst gestern Abends erhalten. Auf dem 23ten I. M. kann ich unmöglich nach Reussmarkt kommen, somit werde ich nicht die Ehre haben mit Ihnen in Reussmarkt zusammenzukommen, ich werde aber später nach Reussmarkt kommen und werde Sie bitten mir dort ein Rendezvous zu geben – falls ich nicht nach Hermannstadt kommen sollte! Der Fall mit S[Ioan Șipotariu] hat mir viele Unannehmlichkeiten verursacht, ich bedauere diesen Fall um so mehr, als S[Șipotariu] ein ausgezeichnete Politiker ist, großen Anhang im Comitate hat, und durch Ververfung seines Rekurses proprie – durch seine Versetzung er höchst wahrscheinlich bestimmt werden wird auf den Dienstposten zu resignieren. Ich habe mich für ihn bei Ihnen – so viel ich weiß – nicht verwendet, konnte auch nicht, weil ich recht gut wusste dass seinem Rekurse ohne große Kompromittierung der G[raf] Cr[enneville] nicht willfahrt werden konnte; ich habe mich aber beim G[raf] Cr[enneville] für ihn verwendet, nachdem ich vernommen habe dass S[Șipotariu] lieber resignieren als nach Déés gehen wolle; Cr[enneville] hätte von seiner Verfügung abgehen können, weil der Rekurs des S[Șipotariu] zugleich eine Vorstellung in Form einer Bitte ist: aber er ist Soldat, ist konsequent und dagegen lässt sich nicht viel sagen – vederemo! Ich weiss dass S[Șipotariu] stark gefehlt hat, ich war selbst für seine Übersetzung – aber – ich für meine Person hätte Grund für Recht ergehen lassen – ich kann in dieser Sache nichts tun.

Ich weiss nicht welchen Rekurs des Roman Sie meinen? Jenen mit dem Eide oder mit der Einstellung des Gehaltes? Beide Präsidial Verfügungen sind ohne mein Einverständnis hinausgegeben worden. Den ersten Fall betreffend finde ich

den Auftritt (oder Ausspruch) des R. nicht klug nicht angezeigt – dem es ist geschehen – bei dem zweiten Fall wäre ich mich für die Einstellung des Gehaltes etc. gewesen etc. Die am 16ten (nicht 15.) hujus abgehaltene Plenarsitzung ist glücklich abgelaufen; die Herren haben Raison angenommen. Der Collega hat sich comme il faut benommen, bei ihm hat die Wiener Lektion, bei den Herren des Excelsus die Thordaer gut Wirkung gemacht! Mündlich mehr! Collega ist wieder krank geworden, aber unbedeutend, in die Sitzungen kommt er heute nicht, ob das länger dauern wird, weiß man nicht.

Entschuldigen dass ich so negligenter geschrieben habe, aber ich habe große Eile damit ich die heutige Post nicht versaume. Ich habe die Ehre mich zu zeichnen.

Klausenburg 20/10 1862

Ihr devotissimus Servus

HHS:A. XI. Kabinettsarchiv. 10. Nachlass Reichenstein. correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein. ff. 185-186.

34.

Sibiu, 20 octombrie 1862

An Seine Excellenz, Herrn Grafen Creneville Gubernial-Präsidenten
Hermannstadt, den 20. October 1862.

Die zweifelsohne aus ämtlicher Quelle erhaltene Nachricht, dass in der Versammlung des Hunyader Comitats-Ausschusses der romanische Pfarrer von Várhely, Simon Ulpian im Namen aller übrigen romänischen Ausschussmitglieder die Erklärung zum Protokoll gegeben, wienach er den Ausschuss nicht als gesetzlich ansehen, und daher an den Berathungen desselben keinen Antheil nehmen könne, - eine Erklärung, welche im Vereine mit der ähnlichen Äußerung des Sprechers der ungarischen Parthei zur Auflösung der Ausschuss-Versammlung führte, - hat euer Excellenz Veranlassung geboten, mich in einer vertraulichen Zuschrift vom 10ten dieses [Monates] zu beehren, deren Bedeutung, wie ich glaube, nicht so sehr in der anlassgebenden Thatsache, als vielmehr in den besorgnisvollen Gedanken liegt, welche Euer Excellenz an diesen Vorfall knüpfen.

Als Beweis, wie sehr ich das mir geschenkte hohe Vertrauen zu würdigen weiss, beeile ich mich in gleicher Aufrichtigkeit dem Wunsche und Aufklärung über die in dem geschätzten Schreiben angeregten Fragen unverzüglich entgegen zu kommen.

Der bekannte Pfarrer steht, einer anderen Religion angehörnd, nicht unter meiner Jurisdiktion; ich habe von dem Wortlaute der von ihm zu Protokoll gegebenen Erklärung keine Kenntnis, eben so wenig von der ähnlichen Äußerung des Pfarrers von anderer Seite, und bin daher nicht in der Lage, mir ein Urtheil darüber bilden zu können, ob und wie weit diese im Namen der romänischen

Ausschussmitglieder abgelegte Erklärung auf einem Einverständnisse mit einer, der Regierung und ihren Bestrebungen minder freundlichen Parthei beruhe oder nicht.

Wie immer sich übrigens aber auch die Sache verhalten möge, wäre ein solcher Vorfall doch eine viel zu vereinzelte Erscheinung, um daraus allein einen Schluss auf die Haltung einer ganzen Nation ziehen zu können, indem, wenn einzelne Fehler, dies weder dem gesamten Volke, noch seinen Leitern und Führern zugerechnet werden kann.

Wenn daher in dem mir vorliegenden vertraulichen Schreiben der romanischen Nation das schöne Zeugnis gegeben wird, dass Euer Excellenz in derselben bisher eine Stütze der Regierung Seiner k. k. apost. Majestät erblickten, und des festen Glaubens waren, dass namentlich die Geistlichkeit stets beflissen sein werde, deren Anordnung und Maßregeln gebührende Würdigung und Befolgung zu erwirken, glaube ich Euer Excellenz andererseits versichern zu können, dass so wie ich die Gesinnungen des meinen bischöflichen Hirtenamte anvertrauten gläubigen Volkes, und der romanischen Nation überhaupt, aus bewährtester Erfahrung kenne, diese Nation dieselbe Treue und Anhänglichkeit an Allerhöchst Seiner Majestät den Kaiser, welche sie in der Vergangenheit bis auf den heutigen Tag bewiesen hat, auch für alle Zukunft mit der gleichen Festigkeit unerschütterlich bethätigen wird.

Die Regierung Seiner Majestät des Kaisers kann sich auf die romanische Nation und ihre Geistlichkeit verlassen. Die Nation huldigt den, in den Staatsgrundgesetzen ausgesprochenen Prinzipien, und hofft auf dem Wege der Verwirklichung derselben endlich auch zu ihrem Rechte zu gelangen; sie wird daher allen auf die Durchführung derselben gerichteten Bestrebungen der hohen Staatsregierung nicht nur kein Hindernis bereiten, sondern dieselben in dem Maße unterstützen, als die Regierung es der romanischen Nation durch ihre Anordnungen möglich macht, sie auch wirklich mit Erfolg unterstützen zu können.

Es lässt sich nun aber bei aufmerksamer Erwägung der Sachlage nicht läugnen, dass die Vorschrift über die Organisierung der Comitatsausschüsse und die Maßregel über die Wiedereinsetzung der Municipien in fundo regis, in Verbindung mit der betreffenden Wahlordnung und der in Kraft bestehenden Regulativpunkten, dieser Möglichkeit, die Absichten der Regierung zu fördern, bezüglich der romanischen Nation nicht jene Berücksichtigung zu Theil geworden ist, auf welche dieselbe nach dem Verhältnis der Steuerleistung, der Erfüllung der Wehrpflicht, der Seelenanzahl und der Wichtigkeit des municipalen Gemeindelebens im Staatsorganismus berechtigten Anspruch zu machen glaubt.

Wenn dann in Folge solcher Re- und Organisierungsmaßregeln die Anhänger der Regierung sich zurückgedrängt sehen, und andere der Regierung minder freundliche, oder ihr sogar entgegen stehende Elemente das Übergewicht erhalten, welches sie auch meist recht geschickt zu ihrem Vortheile zu benützen verstehen, darf es nicht überraschen, dass auch in solchen Comitaten und Stühlen, wo die Romanen die entscheidende Mehrzahl der Bevölkerung bilden, Erscheinungen hervortreten, die das Gegentheil von dem, was die Regierung erwartet hat, bezeigen.

Wo dagegen das regierungsfreundliche romanische Element sich geltend zu machen in der Lage ist, kann die Regierung, wie die Beispiele in Fogarasch, Naszod, Doboca, und Kockelburg zeigen, auch in der That auf die wirksamste Unterstützung ihrer wohlgemeinten Absichten rechnen.

Der Vorfall im Hunyader Comitats-Ausschusse kann daher nicht als das Anzeichen einer in der romanischen Nation plötzlich vorgegangenen Umstimmung betrachtet werden, so sehr derselben auch von anderer Seite eine weiter tragende Bedeutung gegeben werden möchte. Hiebei muss ich auf Grund des bei mir vorliegenden Berichtes bemerken, dass die Verhandlungen desselben Comitats-Ausschusses im Sinne der Regierungs-Maßregeln mit günstigen Resultaten ausgefallen wären, wenn der Herr Comitatschef eingedenk seiner Pflicht, mit gehöriger Umsicht zu Werke gegangen. Den 15ten § aus der Instruktionswahlordnung nicht missverstanden, und erprobte Individuen romanischer Nationalität – Johann Ratz, Erzpriester; Gabriel Pop, griechisch-katholischer Vikar; Petrovics, Handelsmann, alle aus Hatzeg, und Dr. Lazar Petcu domicilirender Advokat in Deva – aus dem Comitats-Ausschusse ausgeschlossen hätte.

Die romanische Nation hat nicht vergessen, dass Allerhöchst Seine Majestät es waren, welcher in dem Allerhöchsten Handschreiben an den Grafen Rechberg vom 20ten Oktober 1860 tiefgreifende Veränderungen bezüglich der Vertretung des Großfürstentums Siebenbürgen in Aussicht zu stellen, und in dem Allerhöchsten Rescripte vom 19. September 1861 die Inartikulierung der romanischen Nation und der orthodoxen orientalischen Kirche unter die übrigen recipirten Nationen und Kirchen als königliche Proposition aufzunehmen geruhten: sie sieht der Verwirklichung dieser huldvollen Absichten des Landesfürsten mit vollem Vertrauen entgegen, und wünscht darum je eher je besser die Einberufung eines Landtages, um auf dem Wege der Gesetzgebung zur Anerkennung ihrer Rechte als gleichberechtigte Nation und als selbstständige Kirche zu gelangen. Daher bin ich fest überzeugt, das sobald die staatsrechtliche Stellung der romanischen Nation und der orthodoxen-orientalischen Kirche durch ein festes Landesgesetz gesichert ist, die Regierung in dieser Nation eine feste Stütze für alle Zeiten haben wird. Eines aber ist nothwendig, dass die Regierung und alle in ihrem Dienste stehenden Organe mit entscheidender Festigkeit auf dem von Sr. Majestät dem Kaiser bezeichneten Wege vorgehen; dass die Nation klar und bestimmt wisse, worauf sie zu bauen, was sie zu hoffen und zu erwarten hat, dann wird es bei allen Gutgesinnten, da der redliche Wille vorhanden ist, auch an dem Muth nicht fehlen, sich mit gleicher Entschiedenheit an die Seite der Regierung zu stellen.

Indem ich Euer Excellenz bitte, die gute Meinung, welche Hochdieselben an der romanischen Nation hegen, unbeirrt durch einzelne Vorfälle auch fortan mit vollster Beruhigung bewahren zu wollen, verharre ich, die hohe Staatsregierung meiner thatsächlichsten Unterstützung, wo sie derselben bedarf, versichernd, in ausgezeichnetester Hochachtung.

[Andrei Şaguna]

Viena, 20 octombrie 1862

544-1862/Präs.

Zahl 508. 1862 Praes

Allerunterthänigster Vortrag des treuehorsamsten, mit der einstweiligen Leitung der k. siebenbürgischen Hofkanzlei Allerhöchst betrauten Ministers Franz Grafen Nádasdy betreffend die Vorerhebungen und die baldige Zusammensetzung des siebenbürgischen Landtages zu ermöglichen.

Euer Majestät!

Nachdem Euer Majestät in dem allerhöchsten kaiserlichen Diplom vom 20ten October 1860 die beziehungsweise Wiederherstellung der früheren Verfassung des Großfürstentums Siebenbürgen für alle Fragen der Gesetzgebung mit Ausnahme des im Artikel I und II des gedachten kaiserlichen Diploms aufgeführten Gegenstände allerhöchst auszusprechen geruhten, fanden Euer Majestät gleichzeitig mit dem allerhöchsten Handschreiben vom 20. October 1860 an den Grafen Rechberg anzuordnen: dass durch den siebenbürgischen Hofkanzler eine Berathung mit Männern der verschiedenen Nationalitäten, Konfessionen und Stände einzuleiten sei, welche durch ämtliche oder bürgerliche Stellung, Talent, geleistete Dienste und öffentliches Vertrauen hervorragten.

In dieser Versammlung seien die Fragen der Feststellung und Organisirung einer ebenso den Ansprüchen der früher berechtigten Konfessionen, Nationen und Stände, wie den Anforderungen der früher an den politischen Berechtigungen nicht theilhabenden Nationalitäten, Konfessionen und Klassen angemessenen Vertretung des Landes zu erwägen, und die bezüglichlichen Anträge Eurer Majestät mit Beschleunigung zu unterbreiten.

Mit dem späteren allerhöchsten Handschreiben vom 21. December 1860 an den damaligen Präsidenten der königl. siebenbürgischen Hofkanzlei Baron von Kemény geruhten Euer Majestät demselben zu befehlen, sofort die nöthigen Einleitungen zu treffen, um auf Grundlage des vorerwähnten allerhöchsten Handschreibens Eurer Majestät vom 20t October l. Js. an den Grafen Rechberg die angeordnete Berathung und zwar in Karlsburg zu veranlassen.

Euer Majestät geruhten hiebei allergnädigst auszusprechen: die Kompetenz des Landtages wird innerhalb der Grenzen des allerhöchsten kaiserlichen Diploms vom 20t October durch die Grundsätze des frühern siebenbürgischen Staatsrechtes bestimmt, welches mit diesen Entschließungen in Einklang zu bringen ist; in seiner Zusammensetzung aber sind die Ansprüche der früher berechtigten Nationen, Konfessionen und Stände ebenso wie die Wünsche und Bedürfnisse der früher an den politischen Berechtigungen nicht Theil habenden Nationalitäten, Stände und Konfessionen gleichmäßig zu beachten.

Baron Kemény kam diesem allerhöchsten Auftrage durch die Erstattung seines allerunterthänigsten Vortrages vom 24t December Z. 5. praes[idial] nach, womit er die Mitglieder zu dieser Berathung Euer Majestät in Antrag brachte, und

welche Euer Majestät mit der allerhöchsten Entschließung vom 27ten December 1860 auch zu ernennen geruhen.

Am 11ten Februar 1861 wurde diese Berathung in Karlsburg abgehalten, und mit dem allerunterthänigsten Vortrage vom 4ten März 1861 Z. 112 pracs[ial] brachte Baron Kemény das Resultat derselben zur allerhöchsten Kenntniss Euer Majestät und entwickelte gleichzeitig in diesem allerunterthänigsten Vortrage seine eigenen Ansichten über die Organisierung des siebenbürgischen Landtages.

Hier sei mir allergnädigst erlaubt die ehrfurchtsvollste Bemerkung zu machen, dass bei der vom Baron Kemény herbeigeführten Zusammensetzung dieser Berathung, und bei der allbekannten damaligen Haltung der einzelnen nationalen Partheien Siebenbürgens ein den allerhöchsten landesväterlichen Absichten entsprechend günstigeres Ergebnis dieser Berathung mit größter Wahrscheinlichkeit schon von vornherein ausgeschlossen war, indem durch die Beiziehung von Vertretern der ungarischen Städte und Taxalorte, außer den Vertretern der vier Nationalitäten Siebenbürgens das Übergewicht der ungarischen Mitglieder dieser Berathung entschieden bestand, nämlich 24 Stimmen gegen 16.

Die von Baron Kemény mit dem allerunterthänigsten Vortrage vom 4. März bezüglich der Organisierung des siebenbürgischen Landtages gestellten Anträge geruhen Euer Majestät mit der allerhöchsten Entschließung vom 24. März 1861 allergnädigst zu genehmigen und anzuordnen: dass nebst Aufrechthaltung des die Organisierung des siebenbürgischen Landtages enthaltenden 11. Artikel vom Jahre 1791 bezüglich der Wahlen zu Landtags-Deputierten aus den früher von der Landesvertretung ausgeschlossenen Volksklasse ein Census von 8 Öst[erreichische] W[ährung] direkter Steuer ohne Kopfsteuer festzustellen sei.

Außerdem geruhen Euer Majestät zu befehlen, dass auch die bisher hiezu nicht berechnigte Volksklasse im Sinne des kais. Diploms Euer Majestät vom 20. October 1860 des allerhöchsten Handschreibens Euer Majestät vom 21. December 1860 auf dem nächst einzuberufenden Landtage in allen seinen Kategorien vertreten werde.

So wie daher Euer Majestät schon zu Gubernialräthen und Sekretären, dann zu Obergespannen Individuen der bisher von solchen Stellen ausgeschlossenen Klasse der Bevölkerung vorgeschlagen worden wären, ebenso seien Euer Majestät seiner Zeit bei Bestellung der k. Gerichtstafel und beim Vorschlage zu Regalisten für den nächsten Landtag auch hiezu vollkommen geeignete Männer aus den früher nicht berechtigten Volksklasse zu beantragen.

Die k. siebenbürgische Hofkanzlei hat von dieser allerhöchsten Entschließung Euer Majestät das königl. siebenbürgische Gubernium unterm 26. März 1861 Z. 887 zur Darnachachtung mit dem Auftrage in Kenntniss gesetzt, die Kundmachung dieser allerhöchsten Entschließung im Lande zu veranlassen.

Das königl. siebenbürgische Gubernium jedoch fand sich bestimmt in seiner Ratssitzung vom 15ten April 1861 diese Verordnung bei Seite zu legen, und von diesem einhellig gefassten Ratschlusse dem Präsidenten des königl. siebenbürgischen Hofkanzlei einen Protokolls-Auszug zu dessen Orientierung, wie es daselbst heißt, unterm 15. April 1861 Z. 10 einzusenden.

In diesem Ratsprotokolle des königl. siebenbürgischen Guberniums beschließt dasselbe, die Verordnung der königl. siebenbürg. Hofkanzlei vom 26. März 1861 Z. 887, womit demselben die allerhöchste Entschließung Euer Majestät

vom 24. März bekannt gegeben wurde: nachdem ein früheres Gesetz durch ein späteres aufgehoben wurde, nachdem ein Gesetz zu geben, abzuändern oder abzuschaffen, ausschließlich dem dazu berechtigten und gesetzlich zusammenberufenen Landtag mit dem Landesfürsten zustehe;

nachdem endlich ein Landtag, welcher nicht auf diese Art und Grundlage zusammenzuberufen sei, nicht als gesetzlich angesehen werden könne;

bei Seite zu legen usw.

Mein Vorgänger in der Leitung der siebenbürgischen Hofkanzlei Baron Kemény erhielt diesen Rechtsbeschluß des königl. siebenb. Guberniums am 20ten April 1861, fand sich jedoch aus Anlaß desselben zu irgend einer Verfügung oder Verhandlung nicht veranlasst, indem auf dieser Anzeige unter der Hofkanzlei Präsidial Z. 194. 1861 von Baron Keménys eigener Hand sich die Bemerkung *ad reproducendum* befindet.

In der Zwischenzeit hatte aber die königl. siebenbürgische Hofkanzlei unterm 18t April 1861 Z. 1178 anläßlich der Erstattung ihres allerunterthänigsten Vortrages vom 18. April 1861 Z. 1178 über die Frage der Vertretung Siebenbürgens bei dem in Wien zusammenberufenen Reichsrathe, welcher mit der allerhöchsten Entschließung Euer Majestät vom 18ten November 1861 seine Erledigung erhielt, und in diesem allerunterthänigsten Vortrage es auf Euer Majestät anzeigend, den damaligen Präsidenten des k. siebenbürgischen Guberniums Grafen Mikó aufgefordert, sich im Einvernehmen mit dem siebenbürgischen Gubernium gutächtlich zu äußern: auf welchen Tag der Landtag im Großfürstentum Siebenbürgen einberufen werden konnte?

Diesem Auftrage entsprechend, erstattet das k. siebenbürgische Gubernium den Bericht vom 1t Juni 1861 Z. 1747, worin dasselbe vorauslassend, dass es gehofft habe, der dem Präsidenten der k. sieb. Hofkanzlei unterm 15t April 1861 Z. 10 mitgetheilte Rathsbeschluß des k. sieb. Guberniums werde dazu gedient haben, die gesetzliche Lösung dieser Angelegenheit herbeizuführen, und jede weitere Vorstellung des Guberniums überflüssig zu machen, sich auch jetzt auf den gleichen Standpunkt stellt, und kurz gesagt, einen siebenb. Landtag mit Bezug auf den ersten siebenb. Gesetzartikel vom J. 1848, womit die Union Siebenbürgens mit Ungarn ausgesprochen wurde, für ungesetzlich erklärt, und daher die Bitte stellt, es von der Einberufung eines abgesonderten siebenbürgischen Landtages abkommen zu lassen.

Diese Vorstellung des k. sieb. Guberniums erhielt zwar Baron Kemény wie dessen eigenhändiges *praesentatum* zeigt, am 3t Juni 1861; allein weder gab er es zu Protokoll noch theilte er den Inhalt desselben der siebenbürgischen Hofkanzlei mit, noch brachte er denselben zur allerhöchsten Kenntniss Eurer Majestät, um darüber sich die weiteren Befehle Euer Majestät zu erbitten, sondern er übergab dieselbe erst nach seiner erfolgten Enthhebung von dem Posten des Präsidenten der k. siebenbürgischen Hofkanzlei am 25. September 1861 im kurzen Wege dem rangältesten mit der einstweiligen Leitung der Hofkanzlei beauftragten Hofrath von Kabós.

Am 29t July 1861 geruhen Euer Majestät mittelst allerhöchstem Handschreiben den Baron Kemény zu beauftragen da Euer Majestät die allerhöchste Absicht hätten, den Landtag des Großfürstentums Siebenbürgens in kürzester Frist

einzubrufen, unverzüglich und längstens bis 10t August die definitiven Anträge wegen Einberufung dieses Landtags zu erstatten und hiebei auch insbesondere jene Modifikationen des mit der allerhöchsten Entschließung Euer Majestät vom 24. März 1861 grundsätzlich festgestellten Wahlmodus zu bestimmen, welche sich im Interesse einer entsprechenden Vertretung der nach den ältern siebenbürgischen Landesgesetzen von der Theilnahme am Landtage ausgeschlossenen Klassen der Bevölkerung als nothwendig herausstellen.

Diesem allerhöchsten Befehle entsprach die k. siebenb. Hofkanzlei mit ihrem allerunterthänigsten Vortrage vom 6. August 1861 Z. 249 welchen B[aron] Kemény mit seinem Präsidialvortrage vom 8t August 1861 Z. 323 praes. Euer Majestät vorlegte, ohne dass Baron Kemény die siebenb. Hofkanzlei bei der Berathung dieses allerunterthänigsten Vortrages von den in seinen Händen befindlichen vorherührten zwei Aktenstücken des k. siebenb. Guberniums in Kenntniss gesetzt oder wenigstens in seinem Präsidial-Vortrage jetzt in dem Augenblicke wo Euer Majestät in der siebenbürgischen Landtagsfrage maßgebende allerhöchste Entschließungen zu fassen im Begriffe waren, Euer Majestät diese hochwichtigen Aktenstücke des k. sieb. Guberniums welche, wie ihm nicht unbekannt sein konnte, auf die allerhöchste Entschließungen Euer Majestät vom größten Einflusse sein mussten, vorgelegt hätte.-

Auf diese Weise war denn auch die siebenbürgische Hofkanzlei bei der Erstattung dieses allerunterthänigsten Vortrages gar nicht in der offiziellen Kenntniss der Haltung welche in der Landtagsfrage das k. siebenbürgische Gubernium einnahm, welche sonst wie natürlich zur eingehenden Begutachtung derselben Anlass geboten hätte.

In Erledigung dieser beiden allerunterthänigsten Vorträge der k. sieb. Hofkanzlei, des Präsidenten derselben B. Kemény, geruhten Euer Majestät das allerhöchste Handschreiben vom 11. September 1861 an den B. Kemény, womit Euer Majestät abweichend von den Anträgen der k. siebenbürgischen Hofkanzlei und des Präsidenten derselben, die Einberufung des siebenbürgischen Landtags binnen sechs Wochen vom Tage dieses allerhöchsten Handschreibens an gerechnet nach Karlsburg anzubefehlen, so wie zu bestimmen geruhten, in welcher Weise die k. Propositionen an diesen Landtag zu stellen seien. Ferner geruhten Euer Majestät anzuordnen, dass in den bezüglich der Wahlen zu Landtagsdeputirten aus der früher von der Landtagsvertretung ausgeschlossenen Volksklasse mit Acht Gulden festzusetzenden Census alle direkten Steuern, welche Namen sie immer haben mögen, einzubeziehen, und dass das Recht der Comitate zwei Deputirte in den Landtag zu senden, dass in Comitaten mit mehr als sechzigtausend Seelen, von jedem dreißigtausend darüber noch je ein Deputirter mehr zu wählen sei.-

Nach Empfang dieses Allerhöchsten Handschreibens Euer Majestät bat B. Kemény um seine Enthebung von dem Posten eines Präsidenten der k. siebenbürgischen Hofkanzlei, welche Euer Majestät auch mit dem Allerhöchsten Handschreiben vom 19. September 1861 allergnädigst auszusprechen geruhten.-

Die Einberufungs Reskripte an die Stände und das k. siebenbürgische Gubernium für den bevorstehenden siebenbürgischen Landtag wurde daher nur durch die k. siebenbürgische Hofkanzlei ausgefertigt, und nachdem Euer Majestät zu

Folge der Allerhöchsten Entschlieſung vom 24. September 1861 dieselben mit der Allerhöchsten Namensfertigung zu versehen geruhen, wurde das an das k. siebenbürgische Gubernium gerichtete k. Reskript expedirt, jenes an die Stände gerichtete jedoch zurückbehalten, weil dasselbe erst durch den noch nicht ernannten k. Commissär für den Landtag an die Stände gelangen sollte.

Das k. siebenbürgische Gubernium leistete aber in Folge Majoritäts Beschlusses diesem k. Reskripte keine Folge, sondern bat in einer unterm 3. Oktober 1861 Zahl 8373 vorgelegten allerunterthänigsten Gegenvorstellung mit Hinweisung auf die bereits unterm 1. Juni 1861 Z. 1747 erstattete Gegenvorstellung, womit Euer Majestät die bezüglich der Einberufung des Landtages in Siebenbürgen beabsichtigten Maßnahmen allergnädigst einzustellen geruhen möchten.

Gleichzeitig erstattete auch der provisorische Präsident des siebenbürgischen Guberniums Graf Mikó einen Präsidial Bericht, unter Zahl 2311, worin derselbe, abgesehen von der früher erwähnten Gegenvorstellung, die verschiedenen Schwierigkeiten und erst noch zu lösenden Fragen erörterte, welche es unbedingt unmöglich erscheinen lieſen, bis zum festgesetzten Termin die Vorarbeiten für einen Landtag zu durchführen, und dabei auch die Überzeugung aussprach, dass in Karlsburg die nöthigen Localitäten und Unterkünfte zur Abhaltung eines Landtages nicht zu finden seien.

Sowohl die Gegenvorstellungen des k. Guberniums, als der Präsidialbericht des Grafen Mikó wurde nunmehr durch die k. siebenbürgische Hofkanzlei mit dem allerunterthänigsten Vortrage vom 10. Oktober 1861 Z. 3215 Euer Majestät vorgelegt, und hierin die Entscheidung darüber, ob der siebenbürgische Landtag nach dem Antrage des k. siebenbürgischen Guberniums bis zu dem Zeitpunkte, wo die Gemüther ruhiger und einer nüchternen Anschauung zugänglicher geworden sein würden aufzuschieben sei oder nicht? von der allerhöchsten Willensmeinung Euer Majestät abhängig erklärt. Aus Anlaß des Graf Mikó'schen Präsidialberichtes aber die Bitte gestellt, für den Fall der Abhaltung eines siebenbürgischen Landtages allergnädigst angeordnet würde, einen neuen Termin, so wie einen andern Ort zum Zusammentritte des Landtages huldreichst zu bestimmen zu geruhen.

Diesen allerunterthänigsten Vortrag der k. siebenbürgischen Hofkanzlei unterbreitete der, mit der interimistischen Leitung dieser Hofkanzlei betraute Hofrath von Kabos Euer Majestät mit seinem Präsidial Vortrage vom 13. Oktober 1861 Z. 366/pr. worin derselbe unter Festhaltung der sonstigen Bestimmungen der Allerhöchsten Entschlieſung vom 11. September 1861 die Einberufung des siebenbürgischen Landtages auf den 2. Dezember 1861 allerunterthänigst beantragte.

Mit den weiteren allerunterthänigsten Präsidial Vorträgen vom 14. und 16. Oktober 1861 Zahlen 368 und 370/präs. erstattete Hofrath von Kabós den allerunterthänigsten Vorschlag für den k. Commissär und legte den Entwurf des allerhöchsten Einberufungs-Reskriptes vor.

Mittlerweile geruhen Euer Majestät mit dem allerhöchsten Handschreiben vom 7. November 1861 mich zum Minister allerhöchst Euer Majestät allergnädigst zu ernennen, und mich einstweilen mit der Leitung der k. siebenbürgischen Hofkanzlei zu beauftragen, und bald darauf wurden mir im kurzen Wege auf allerhöchsten Befehl Euer Majestät diese vier allerunterthänigsten Vorträge mit der Weisung zugemittelt,

über dieselben Euer Majestät seiner Zeit nach gewonnener persönlichen Anschauung über die Lage der Dinge in Siebenbürgen eine allerunterthänigste Wohlmeinung abzugeben.

Da ich gleich beim Beginne der Übernahme der Leitung der siebenbürgischen Hofkanzlei mir die Überzeugung verschafft hatte, dass seit dem 20. Oktober 1860 und eigentlich seit der Reaktivierung der früheren Munizipalbehörden in Siebenbürgen die Vollziehung und genaue Befolgung der allerhöchsten Befehle Euer Majestät keineswegs an der Tagesordnung waren, erlaubte ich mir Euer Majestät mit dem allerunterthänigsten Vortrage vom 26. November 1861 Z. 439/präs meine allerunterthänigsten Anträge über die Vollziehung der durch Allerhöchst Euer Majestät bezüglich der politischen und Justiz Verwaltung im Großfürstentum Siebenbürgen erlassenen allerhöchsten Entschließungen allerunterthänigst zu erstatten, welche Euer Majestät mit der allerhöchsten Entschließung vom 27. November 1861 allergnädigst zu genchmigen geruhen.

Unter diesen allerunterthänigsten Anträgen befanden sich auch jene über eine provisorische Munizipal Verfassung der Comitats, Distrikte und Székler Stühle Siebenbürgens, welche den leitenden Grundsatz enthielten, dass die Ausschüsse, welche an die Stelle der früheren General Congregationen treten sollten, nur ein Verwaltungs Organismus seien, keine staatsrechtlichen, militärischen und finanziellen Fragen verhandeln und den Deputirten zum nächsten siebenbürgischen Landtage keine Instruktionen ertheilen dürfen.

Ist nun schon durch diese allerhöchste Bestimmung Euer Majestät eine wesentliche Änderung in dem Organismus des nächsten siebenbürgischen Landtages bedingt, so sind auch abgeschen hievon seither von berechtigter Seite allerunterthänigsten Wünsche und Anträge über die Zusammensetzung des nächsten siebenbürgischen Landtages erhoben, und theilweise an den Stufen des Allerhöchsten Thrones Euer Majestät niedergelegt worden, welche bei der Entscheidung Euer Majestät über diese in ihrer Rückwirkung auf die Gesamtmonarchie hochwichtige Frage jedenfalls geeignet sein, dürften sich der allerhöchsten Berücksichtigung Euer Majestät zu erfreuen.-

Ich erlaube mir dießfalls nur auf die noch in den allerhöchsten Händen Euer Majestät befindliche, mit dem allerunterthänigsten Vortrage vom 20. Juni laufenden Jahres Z. 2251 vorgelegte *Repräsentation der sächsischen Nations* Universität vom 29. März laufenden Jahres, ferner auf die allerunterthänigste Bitte des Dobokaer Comitats Ausschusses, welche von diesem beschlossen wurde, und deren Vorlage in Aussicht steht, ehrfurchtsvoll hinzuweisen.

Außerdem sind in der Zwischenzeit auch die Vorarbeiten über die Ermittlung der relativen Steuerfähigkeit der einzelnen Steuerträger beendet worden, und es haben die Organe Euer Majestät in der Haltung der verschiedenen politischen Partheien in den jüngst abgehaltenen Versammlungen der Comitats Ausschüsse in Siebenbürgen manche schätzens- und berücksichtigungswerthe Wahrnehmungen und Erfahrungen gemacht, welche im Interesse der Beförderung der landesväterlichen Absichten Euer Majestät für das Großfürstentum Siebenbürgen bei der allerhöchsten Schlussentscheidung über die siebenbürgische Landtagsfrage immerhin und vorzüglich beachtet zu werden verdienen.

Endlich hat auch der Präsident des k. siebenbürgischen Guberniums Feld Marschall Lieutenant Graf Crenneville sich persönlich von der Unthunlichkeit in Karlsburg einen Landtag abzuhalten überzeugt, und sich in seinem anverwahrten Berichte für die Abhaltung des Landtages in Hermannstadt ausgesprochen.

Bei der allerunterthänigst vorentwickelten theils durch die ehrfurchtsvoll bezogenen allerhöchsten Entschließungen Euer Majestät theils durch die im Laufe des letzten Jahres eingetretenen Umstände und gemachten Erfahrungen hinsichtlich der Organisation des siebenbürgischen Landtages wesentlich veränderten Sachlage, dürfte es meinem ergebensten Dafürhalten nach nicht zu umgehen sein, hierüber die erneuten allerhöchsten Befehle und Entschließungen Euer Majestät allerunterthänigst einzuholen.-

Um jedoch in der Lage zu sein die hiezu nothwendigen allerunterthänigsten Anträge Euer Majestät stellen zu können, erscheint es mir wünschenswerth die schätzbaren Erfahrungen und Wahrnehmungen, welche der Präsident des k. siebenbürgischen Guberniums Feld Marschall Lieutenant Graf Crenneville seit nun beinahe einem Jahre zu sammeln Gelegenheit hatte, zu benützen, und ich erlaube mir daher Euer Majestät unter allerunterthänigsten Wiedervorlage der mir im kurzen Wege übergebenen 4 allerunterthänigsten Vorträge, allerunterthänigst zu bitten, mich allergnädigst zu ermächtigen, vorerst über die mir erforderlich scheinenden Punkte, die Wohlmeinung und Aufträge des Präsidenten des k. siebenbürgischen Guberniums Feldmarschall Licutenants Grafen Crenneville, und allfällig selbst des k. siebenbürgischen Guberniums einzuholen, und nach Einvernehmunh der k. siebenbürgischen Hofkanzlei Euer Majestät auf Grundlage des allerhöchsten Handschreibens Euer Majestätt vom 20. Oktober 1860 an den Grafen Rechberg meine allerunterthänigsten Anträge: über die Feststellung und Organisirung der angemessenen Vertretung des Landes, behufs möglich baldiger Abhaltung eines siebenbürgischen Landtages allerunterthänigst zu erstatten.

In allerunterthänigster Anhoffung der allergnädigsten Genchmigung dieses allerunterthänigsten Antrages erlaube ich mir in der Anlage den Entwurf der Allerhöchsten Entschließung sowohl über diesen meinen allerunterthänigsten Vortrag, als über jenen der k. siebenbürgischen Hofkanzlei vom 10ten Oktober 1861 Z. 3215, dann der allerunterthänigsten Vorträge des damaligen Präsidiums der k. siebenbürgischen Hofkanzlei vom 13. 14. und 16. Oktober 1861 Zahlen 366. 368 und 370/präs. allerunterthänigst vorzulegen.

Wien am 20ten Oktober 1862.

Nádasdy

Geschen Rainer. 23/10

[*Räspuns:*]

Ich genehmige Ihre Anträge. Schönbrunn den 2. November 1862. Franz Joseph.

544. präs. 1862. Allerhöchst resolvirter Vortrag vom 20ten Oktober 1861 Zahl 508/präs. betreffend die Vorerhebungen um die baldige Zusammentretung des siebenbürgischen Landtags zu ermöglichen.

Die allerhöchste Entschliebung lautet wörtlich: Ich genehmige Ihre Anträge. Schönbrunn den 2. November 1862. Franz Joseph mp.

Präsidial Erinnerung.

Über meinen allerunterthänigsten Vortrag vom 20ten Oktober 1862 Z. 508/Präs. betreffend die Vorarbeiten um die baldige Zusammentretung des siebenbürgischen Landtages zu ermöglichen, haben allerhöchst Se. k. k. ap. Majestät mit allerhöchster Entschliebung vom 2. Nov[ember] v. Js. die Erstattung der Anträge anzubefehlen geruht, wie auf Grundlage des allerhöchsten Handschreibens Sr. k. k. apost. Majestät vom 20ten Oktober 1860 an den Grafen Rechberg die Organisirung und Feststellung einer angemessenen Vertretung des Landes behufs baldiger Abhaltung eines siebenbürgischen Landtages stattgefunden hätte.

Ich bechre mich Eine löblichen k. sieb. Hofkanzlei aufzufordern, diesem allerhöchsten Befehle Sr. k. k. apost. Majestät mit thunlichster Beschleunigung nachzukommen.

Wien den 21. März 1863.

Original+copie. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1862-544.

36.

Braşov, 21 octombrie 1862.

Nr. Praes. 1.119/1862 res|ervat|

21/10 1862.

An das k. k. Polizei-Commissariat in Cronstadt

Die romänische Zeitschrift „Gazeta Transilvaniei“ bringt im Nro. 75. Seite 299. eine Limba romana (jogegyenlőség = egalitatea de dreptu = Gleichberechtigung...) überschriebenen Correspondenz-Artikel, welcher die Mittheilung enthält, daß Baron Apor als Präsident der königl. siebenbürgischen Gerichtstafel ein Schriftstück bei der königl. Gerichtstafel als Assessor in Verwendung stehenden Georg Romanu deßhalb zurückgewiesen habe, weil daßelbe nicht in ungarischer sondern in romänischer Sprache verfaßt war, mit dem Bemerken, daß derselbe in Hinkunft ungarisch schreiben soll, weil ähnliche Schriftstücke nicht einmal bei dem Exhibiten-Protocoll angenommen werden¹.

Zugleich wurden die Worte dieser ämtlichen Erklärung in ungarischer Sprache mitgetheilt.

Nachdem dieser Zeitungs Artikel ein Preßvergehen nach §3. der PreßNovella vom 27 November 1859 (RGBl. Nro. 212-vom Jahr 1859) involvirt - so wird das k. k. Polizei-Commissariat angewiesen den verantwortlichen Redacteur der Gazeta Transilvaniei zur Nahmfestmachung des Mittheilers dieser Nachricht und Einlieferung des bezüglichen Manuscripts protocollarisch zu verhalten, das betreffende Protocoll aber nebst Manuscript mit möglichster Beschleunigung hieher vorzulegen.

Sollte der Mittheiler dieses Zeitungs-Artikels nicht nahmhaf gemacht werden, so ist der Redacteur auch die weitem im §3. der bezeichneten Preßnovella angedeuteten Folgen und zwar [...] zu machen und deßen schriftige Erklärung gleichfalls zu Protocoll zu nehmen.

S. S.

exp. 22/10 1862.

Original. M.O.L., F 264. Általános iratok. 1862–1. 119.

¹ Vezi doc. nr. 15.

37.

Sibiu, 22 octombrie 1862

Săbii în 22 octomvre 1862
27/10 răspuns

Frate Dimitrie!

Ca să-mi mai potolească arziătorul dor după copii, ca să-i prevăd cu cele necesarii pentru viitoarea iarnă și ca să așied monumentul neuitatei mele soții făcut la Cluș și espediat de acolo îneoace în 15 ale luni curente, apoi ca să-l las după așezarea lui a se face parastas după rânduiala bisericii noastre, mi-am cerut concediu de 3 săptămâni și câpătând, am pornit în 17 după sesiunea plenară ținută asupra operatelor comitetelor comitatense către Săbii și am sosit aici în 18.

În 19 am făcut vizită la Excelenția sa, domnul nostru episcop și mă mângâiai, văzând că dânsul e de tot mulțămît cu tine; apoi din primire putui pricepe că nici pe mine nu e supărat.

Pe toți ai mei i-am aflat sănătoși. Copii învață bărbătește. Cei bătrâni sunt adânc răniți. Nimica în lume nu-i mai poate mângâia.

Monumentul s-a rădăcat, acum se colorează. În săptămâna viitoare va fi de tot gata. E un ce singur în felul său, în stil oriental, după prescrierea bisericii noastre. De duminică într-o săptămână se va ținea parastasul. Am speranță însuși de către episcopul. Dacă ați fi ceva mai aproape, v-aș ruga ca să ne însoțiți la actul acesta atît de dureros.

Eri seara primii scrisorile tale din 17 ale lunii acestia. Cei care tractează de frații noștri Șipotariu și Roman mă supără ră nespun de tare **din o mie și una** de cauze. Cât mă sculai azi-dimineață scrisăi vărului Pop și i-o trimisei lui, ca să facă cu ea aceea ce aș fi făcut eu, dacă m-aș fi aflat în Cluș la sosirea ei. Nu știu ce va face, însă l-am rugat ca să facă tot ce ar putea duce spre bine.

A doua epistolă a ta m-a mângăiat cu cuprinsul ei. Am mers azi cu ea la Excelența sa, i-o am cetit și ne vom înțelege atât cu dânsul, cât și cu tine și cu fratele Vasici, numai avem lipsă de ordinațiunea carea a venit în cauza grecilor. Deci te rog să mi-i trimiți în copie până sunt aici, ca să facem planul pe temeiul ei. Vărului Pop am scris, ca să o ceie de la secretarul meu și s-o țină la sine, până mă voi întoarce eu, ca să nu o refereze un străin.

Sărut mâna doamnei, sărut pe Ioana și pe tine.

Al tău,

Iacob

Original. S.J.A.N., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 43–44.

38.

Viena, 22 octombrie 1862

4.159. 1862.

An Seine des Herrn wirklichen geheimen Rathes und Kämmerers prov. Präsidenten des kön. siebenbürgischen Guberniums, k. k. Feldmarschall-Lieutenants etc. etc. Ludwig Grafen Folliot de Crenneville Excellenz.

Seine k. k. apostolische Majestät haben, über die im Namen der romanischen Nation Siebenbürgens, dann im Auftrage der über allerhöchster Ermächtigung Seiner Majestät am 12-16. Jänner 1861 zu Hermannstadt abgehaltenen romanischen National-Conferenz allerhöchst demselben eingereichten Erklärungen und Bitten vom 7. November und 10. Dezember 1860, die nachstehende allerhöchste Entschlieſung ddto Schönbrunn den 18. Oktober 1862 zu erlassen geruht:

Indem ich der romanischen Nation Siebenbürgens, für den Beweis ihrer Loyalität, Treue und Hingebung an Mein Herrscherhaus, und an die von Mir sanctionirten Staats-Grundgesetze, Meine Befriedigung zu eröffnen anordne, hat Meine siebenbürgische Hofkanzlei, bei der zu beschleunigenden Erstattung ihrer Anträge, über die Zusammensetzung und Einberufung des siebenbürgischen Landtages, die diesbezüglich in diesen Vorstellungen entwickelten Anträge und Bitten, nach Anhörung des kön. siebenbürgischen Guberniums, einer neuerlichen Erwägung zu unterziehen und Mir gutächtlich vorzulegen.

Die gesetzliche Regelung der staatsrechtlichen Verhältnisse der romanischen Nation und ihrer Confessionen hat eine der ersten Aufgaben des nächsten siebenbürgischen Landtages zu bilden.

Die Ansichten und Wünsche der romanischen Nation hinsichtlich des ämtlichen Gebrauches der verschiedenen Landessprachen, sind bereits durch die, in

Durchführung Meines Handschreibens vom 21. Dezember 1860 getroffenen Anordnungen Meiner siebenbürgischen Hofkanzlei berücksichtigt, wobei es bis zur definitiven Entscheidung im Wege der Gesetzgebung, vorläufig zu verbleiben hat.

Indem das kön. siebenbürgische Gubernium von dieser allerhöchsten Entschließung den griechisch-katholischen Erzbischof Alexander von Sulutz, und den griechisch-orientalischen Bischof Andreas Freiherrn von Schaguna, als die Präsidenten der am 12-16. Jänner 1861 über allerhöchste Ermächtigung Seiner Majestät zu Hermannstadt abgehaltenen romanischen National-Conferenz, in Kenntniss zu setzen hat, beehrt man aich Euere Excellenz zu ersuchen, das diesfalls Nöthige gefälligst einleiten zu wollen.

Wien den 22. Oktober 1862.

Nádasdy

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1862-5.454.

39.

Viena, 23 octombrie 1862

Allerunterthänigster Vortrag der treuehorsamsten kön. siebenbürgischen Hofkanzlei in Angelegenheit der von mehreren Gemeinden des Hunyader Comitates in Siebenbürgen über Bedrückungen der Rumänen seitens der magyarischen Parthei erhobenen Beschwerden.

Referent: Hofrath Freiherr von Reichenstein

Unter dem Vorsitze des k. k. Ministers und geheimen Rathes Franz Grafen von Nádasdy.

Im Beisein der Hofrätthe von Kabós, Freiherr von Salmen, Freiherr von Reichenstein, Referent, von Horváth, Moldovan.

Euer kaiserliche königliche Majestät

In der allerhöchsten Bezeichnung gewürdigten, hier in ./.. chrfurchtsvoll rückangeschlossenen Gesuche, haben der griechisch-orientalische Erzpriester Nicolaus von Krajnik, der Komitatsoberrichter Georg Filip und Stuhlrichter Amos Tordosián, im Vollmachtsnamen mehrerer rumänischen Gemeinden des Hunyader Comitates in Siebenbürgen über Bedrückungen der Rumänen seitens der magyarischen Parthei Beschwerde geführt und um baldige Abhülfe gebeten.

Unter Hervorhebung der bedeutenden Überwiegenheit der rumänischen Bevölkerung im Hunyader Comitath werden die näheren Umstände der in Frage stehenden Bedrückungen dahin angegeben, dass bei der in Folge des kaiserlichen October Diploms nothwendig gewordenen Komitathrestauration, nur ein vom Obergespann und zumeist aus Magyaren zusammengestellten Ausschuss interveniert, dass dieser Ausschuss auch notorische Feinde der Regierung und der Rumänen zu Beamten gewählt und ohnerachtet der späterhin vom Obergespann verfügten Auflösung desselben nicht nur seine Wirksamkeit nicht eingestellt,

sondern durch die Adoptirung der Gesetze vom Jahre 1848, Einführung der ungarischen Sprache als Amtssprache und Abschaffung der österreichischen Gesetze, die Grenzen seiner Aufgabe in regierungsfeindlicher Absicht weit überschritten, dass endlich das kön. siebenbürgische Gubernium ohne jede Rücksichtnahme, auf die hiesigen angebrachten Proteste der romanischen Bevölkerung den Ausschuss als zu Recht bestehend anerkannt und dessen Vorgehen genehm gehalten habe.

Als Mittel zur Abhülfe werden von den Bittstellern die allsogleiche Auflösung des Komitatsausschusses, Beseitigung der regierungs- und romänenfeindlichen Beamten, Beibehaltung der österreichischen Gesetze und Einberufung einer General Congregation zur gerechten und legalen Reorganisation des Komitats in Vorschlag gebracht.

Nachdem hierüber dem kön. siebenbürgischen Gubernium mir Erlaß der Hofkanzlei vom 23. November 1861 Zahl 3718 aufgetragen worden war, die Vornahme der erforderlichen Erhebungen zu veranlassen, und sodann in Sachen ein motivirtes Gutachten zu erstatten, hat das belobte Gubernium in seinem unter // anverwahrten Berichte angezeigt, dass es zwar nicht unterlassen habe, die nöthigen Erhebungen anzuordnen, dass aber die in Frage stehende Beschwerde in Folge der seither eingetretenen Veränderungen als erledigt anzusehen sein dürfte, indem auf Grund der allerhöchsten Entschliessungen vom 27. November 1861 über die provisorische Regelung der Munizipal-Verfassung der Komitate, Distrikte und Szekler-Stühle im Großfürstenthum Siebenbürgen, dann vom 12. Dezember 1861 über die Neugestaltung der Komitats- Distrikts- und Stuhlsrepräsentanzen, einerseits der Ausschuss des Hunyader Comitats aufgelöst und die Beobachtung der österreichischen Gesetze im ganzen Umfange des Landes zur Geltung gebracht, andererseits die Abhaltung von General Congregationen überall für unzulässig erklärt worden sei.

Die gefertigte treuehorsamste Hofkanzlei kann gegen diese auf Thatsachen gegründete Anschauung des Guberniums nichts einwenden, sie glaubt vielmehr in Berücksichtigung der bei Übergangsperioden fast unvermeidlich sich ergebenden Unregelmäßigkeiten dahin einrathen zu sollen, dass auch über die Vorgänge, welche der nunmehr behobenen Beschwerde zu Grunde liegen, der Schleier der Vergessenheit gebreitet, daher die von dem königl. Gubernium angeordnete Erhebung nicht weiter fortgesetzt, und die Eingabe der beschwerdeführenden Hunyader-Komitatsgemeinden, *mit Hinblick auf die durch die obbezogenen allerhöchsten Entschliessungen bereits eingetretene Abhülfe*, auf sich beruhen gelassen werde.

In der Anhoffung der allerhöchsten Genehmigung dieses allerunterthänigsten Gutachtens, erlaubt sich diese treuehorsamste siebenbürgische Hofkanzlei, den Entwurf der allerhöchsten Entschliebung ehrfurchtsvoll vorzulegen.

Wien, am 23. October 1862

Nádasdy Franz
Reichenstein

[*Räspuns:*] Ich genehmige diesen Antrag. Schönbrunn, 10. November 1862.
Franz Joseph.

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1862-4.480.

Sibiu, 26 octombrie 1862

Sibiu, 26 octom. 862

Frate Dimitrie!

Deși telegramul curând îți va vesti felicitările noastre la ziua onomastică a d-tale, totuși, părăndu-mi-se că drotul electric nu poate din destul exprima cele ce dorim noi, îmi iau vocă a te asigura că eu dimpreună cu toată familia mea, pătrunși de bunăvoința carea mi-ai păstrat-o, îți poftim de la Dumnezeu puterilor întrecuta sănătate, zile îndelungate și viață fericită, ca ziua de astăzi să o poți ajunge dimpreună cu doamna și domnișoara, la mulți, mulți ani, spre bucuria noastră și sprijoana națiunii noastre. Amin.

D. vicepreședintele Pop se află de luni seara în mijlocul nostru, dimpreună cu doamna. Marți au prânzit la episcopul. A făcut și a primit vizite. Mercuri a avut convorbire cu d. R-n, joi iarăși. Apoi fuserăm iarăși la prânzul, episcopul, Pop cu doamna, Manu cu doamna, Măcelariu cu doamna, Hania cu doamna, eu cu nevasta și două fete. Bologa singur, d. br. Reichenstein singur, Barițiu.

Ascară i se făcu o serenadă cu făclii, care venind de la Academic, când ajunseră înaintea comandurului încetă musica și stând conductul strigară: să trăiască împăratul nostru Franț Iosif I. Banda militară intonă tusuri (!), apoi imnul împărătesc. Înaintea „împăratului românilor”, unde era d. Pop, se cântară mai multe piese românești, apoi i se spuse în casă o cuvântare, la care răspunse d. Pop foarte potrivit. De aci se duseră pe ulița Cisdădici însuș, apoi în ulița Măcelarilor și steteră în dreptul reședinței episcopicești, făcură o piesă și strigară „să trăiască”.

Acuma pe la 11 pleacă d. Pop și noi ne pregătim a-l petrece. Fratele George de la Brașiov, avu ocașiune a vorbi mult cu d. baron. Capitulu e în contra lui și el scrisse bătrânului să-l lase afară. Al nostru îi spuse categoric că degeaba umblă, că el știe pozitiv că ultramontenismul e în contra lui. Eu îl animai și iară îl înduplecai. Astăzi dimineață pleacă acasă.

Mai repețind odată urările noastre de felicitare sunt cu cel mai mare dor a te îmbrățișa la Congresul Național cât mai curând.

Al d-tale amic și frate

Pavel

Sărutări de mână doamnei și complimente de la toți ai mei. Tocmai auzim că în lipsa d. Bologa, deși el a lăsat să nu se refereze cauza grecilor, ea tot s-a referat și s-a denumit de comisar Bethlen Gabor și Schreiber, iar mergând Bethlen, să meargă Biliz (!), fostul admn.

Original. S.J.A.N., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj. nr. 267, f. 63-64.

Sibiu, 27 octombrie 1862

Dezvinovăşirile ce prea cinstia ta prin declaraţia-ţi de sub 11 octombrie a[nul] c[urent] nr. 99 mi le-au făcut în privinţa unei cuvântări în biserică despre limbă şi investigarea ținută într-o zi de duminică prin judele primarii comitatense d[omnul] Iordanu, nu m-au mulţumit căci acel nu se țin de obiectele cu care te învinovăţeşte înaltul Prezidiu al Guvernului ţării şi căci m-am convins că te-ai lăsat prea departe vorbind în cuvântarea bisericească despre întrebuinţarea limbii ca a unui obiect ce nu este bisericesc în acel sens în care l-ai tractat şi ai greşit asupra înţelepciunii păstorale când ai numit în cuvântarea bisericească pe laudatul domn jude primar comitatens. Deci, meritând dojană arhierescă pentru aceste fapte de patimă, primeşte cea însărcinare ca spre viitor să te conteneşti de a mesteca în cuvântări bisericeşti lucruri politice şi a vătăma persoana oricărui angajat public; pentru că, făcând altminteale nu stau bun pentru urmările cele neplăcute care negreşti te vor ajunge pe precinstia ta. Caută aşa dară a te înfrâna de patimă şi a duce chemarea-ţi aşa, ca să nu dai prilej la păre.

Concept. Arh. Bibli. Mitrop. Sibiu, F. Şaguna, nr. 1776.

Buda, 28 octombrie 1862

Magyarország királyi helytartójától

19878 szám/eln.

Nagyméltóságú ghymesí és gácsi Grof Forgách Antal, valóságos belső titkos tanácsos és kamarás. Szent István rend vitéze, magyar királyi udvari Főkancellár Úrnak Bécsben.

Nagyméltóságú Gróf! magyar királyi udvari Főkancellár Úr!

Hivatkozva Nagyméltóságodnak folyó évi június 29-én 436 eln. szám alatt kelt nagybecsű leiratára van szerencsém Nagyméltóságodat báró Nopcsa Ferenc Hunyad Megye főispánja magán levelének ./. alatti visszarekesztése mellett tiszteletteljesen értesíteni, miszerint én a Zaránd megyei túlzó romanizmus egyes jelenségeiről hozzám beérkezett egyes panaszokból még Nagyméltóságodnak idézett nagybecsű leirata vétele előtt értesülvén, nem késtem azon megfékezése, s a higgadtabb iránynak e megyébeni megszilárdítása tekintetéből a főispánt elnöki úton kellőleg utasítani, nevezetesen pedig az ott divatba vett román színek használatának eltiltását s az előbbeni színeknek alkalmazását útmutató s helységtáblánál s[aját] k[ezüleg] eff[ektiven] elrendelni.

Mily mértékben lőn mind ezen, mind pedig ama intézményemnek, melyet a báró Nopcsa főispán úr levelében előadottak folytán Pipos zarándmegyei

kormányzóhoz a román ügyben intéztem, eddigelé megfelelve, Nagyméltóságod az // alatti jelentésekből kegyesen meglátni méltóztatand; mellyeket másolatban azon hozzáadással kívántam Nagyméltóságod elé juttatni, hogy a mint látszik azon aggályok, mellyek báró Nopcsa által kifejeztettek, mostmár annyivalis inkább eloszlatvák, minthogy a zarándi ultraromán kedélyek a magyar királyi udvari kancelláriának a zarándmegyei hivatalos nyelv tárgyában nem régiben leérkezett magas rendelete által alkalmasint jóval lecsillapultak.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tisztelem őszinte nyilvánítását.

Budán Október 28án 1862.

Gróf Pálffy Móric

[Traducere:]

De la locumtenentul regal al Ungariei

Nr. prezidial 19878

Exceleței sale, contelui Forgách Antal de Ghymes și Gács, consilier intim secret real și camerar, cavalier al ordinului Sf. Ștefan, cancelar aulic regal ungar la Viena

Exceleța voastră, domnule conte, cancelar aulic regal ungar!

Cu referire la onorata adresă a Exceleței voastre din 29 iunie anul curent, nr. 436 prezidial, am onoarea de a vă înștiința, anexând scrisoarea privată a comitelui comitatului Hunedoara, Nopcsa Ferenc, că am fost informat despre unele simptome ale românismului exagerat din comitatul Zarandului prin plângeri sosite încă înainte de onorata adresă a Exceleței voastre. Nu am întârziat în înfrânarea acestora, și în scopul întăririi orientării mai raționale din acest comitat, am dat indicații pe cale prezidială comitelui suprem, și anume am ordonat efectiv, cu mâna proprie, interzicerea folosirii culorilor românești inițiată acolo și revenirea la culorile de dinainte pentru indicatoarele de drum și indicatoarele localităților.

În ce măsură a fost dat curs acestora, precum și acelei cereri de-a mele, pe care am făcut-o către administratorul comitatului Zarand, Pipoș, în urma celor prezentate în scrisoarea comitelui suprem Nopcsa, Exceleța voastră poate întrevedea în a doua dintre anexe, pe care le înaintez Exceleței voastre cu observația că, așa cum pare, acele griji care au fost exprimate de către baronul Nopcsa, acum sunt risipite cu atât mai mult, cu cât tendințele ultraromânești din Zarand s-au liniștit foarte mult în urma înaltului ordin sosit nu de mult de la Cancelaria aulică regală ungară în chestiunea limbii oficiale¹.

Primiți, Exceleța voastră, expresia sinceră a deosebitului meu respect.

Buda, 28 octombrie 1862.

Contele Pálffy Móric

Original. M.O.L., D-185. Elnöki iratok, 1862-958.

¹ Vezi *Miscarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 354.

Cluj, 29 octombrie 1862

5454 eln. 1862.

A felső királyi főkormányshoz.

Elnöki közlemény.

Méltóztatott cs. és ap. kir. Felsége, az erdélyi román nemzet nevében, továbbá a legfensőbb engedély mellett Nagy Szebenben 1861-ben január hava 12-16ig tartott román nemzeti értekezlet határozata következtében legfensőbb helyen beadott. 1860 november 7ki és december 10ki, úgy az 1861 béli január 12-16-ki nyilatkozványok és kérelmek felett, Schönbrunnból f. év október hava 18-ról a következő legfensőbb határozványt kibocsátani:

Indem Ich (a beadványokat egész) zu verbleiben hat.

Erről van szerencsém a fel[séges] királyi főkormányshoz azon hozzá adással értesíteni, miszerint ezen legfensőbb határozvány felől g. e. püspök Sterka Sulucz Sándort és g. n. e. püspök báró Saguna Andrást, mint az 1861 január hava 12-16ki legfensőbb engedély mellett Nagy Szebenben tartott román nemzeti értekezlet elnökeit, tudósítani méltóztassék. Kolozsvár, 29/10 1862.

A felső királyi főkormányshoz. A románok úrunk ő Felsége elébe terjesztett nyilatkozvány irányában.

[Traducere:]

nr. prezidial 5454-1862.

Către înaltul Guberniu regal. Comunicare prezidială.

Majestatea sa imperială-regală apostolică, la cererile și memoriile făcute în numele națiunii române din Transilvania, precum și în urma hotărârii Consfătuirii Naționale ținută cu prea înalta aprobare la 12–16 ianuarie 1861 la Sibiu, la cererile din 7 și 10 decembrie 1860, ca și asupra declarațiilor și cererilor din 12–16 ianuarie 1861, a binevoit a emite la Schönbrunn în ziua de 18 octombrie anul curent următoarea preainaltă hotărâre: Prin aceasta, Eu [dispun] ca totalitatea cererilor să rămână. Despre aceasta am onoarea de a încunoștința înaltul Guberniu regal, adăugând că despre aceste preainalte hotărâri să binevoiți a încunoștința în mod special pe episcopul greco-unit Alexandru Sterca Șuluțiu și pe episcopul neunit, baronul Andrei Șaguna, ca președinți ai Consfătuirii Naționale române ținută la Sibiu în 12-16 ianuarie 1861, cu preainaltă aprobare.

Cluj, la 29 octombrie 1862.

Către înaltul Guberniu în chestiunea declarației înaintate de către români Majestații sale.

Concept. M.O.L., F. 263. Elnöki iratok, 1862. 5.454.

Blaj, 30 octombrie 1862

Herr Schwager!

De vreo 12 zile fiind bolnav pe pat și abia putându-mă rădica alaltăieri de pe strat, firește că cu răspunsul la Excelența sa N[ádasdy], la cele mie, prin cartea domniei tale în numele Excelenței sale, în 18 octombr[ie] a[nul] c[urent] împărtășite, am cam întârziat, și abia îi putui – directe – pe poșta de asară a-i trimite răspunsul în care m-am silit toate obiecțiunile (însemnate cu ceruza roșie) a le rezolva și refuta și a zice că, oricum s-ar părea altora, însă modul și norma sau basa, pe care ar trebui câmuirea să împartă proporțiunea reprezentațiunei între diversele naționalități, cea mai dreaptă în lume și mai practicabilă, rămâne și sunt cei trei factori mari – fără cari statul nu poate exista – „possessoriu de pământ și contribuțiunea de bani și de miliție”. Am arătat că dacă totuși regimu vrea de basa proporțiunei pentru reprezentațiune a lua interese, atunci trebuie între toate alte private a claselor interese, locul cel dintâi, tocmai și după spiritul Diplomei din 20 octombrie 1860, să-l ocupe interesele publice a naționalităților, pentru că:

a) Împăciuirea naționalităților numai prin îndestularea intereselor diverselor națiuni se poate face, pentru că:

b) Interesele claselor private le cuprinde în sine și le reprezintă interesele naționalităților, însă nu și viceversa, pentru că:

c) Sistema Transilvaniei totdeauna s-au basat pe principul naționalităților și înainte de 1848. Și după naționalități și confesiuni s-au împărțit și greutatea și beneficiurile patriei precum celatant dovedește istoria și legile patriei; ergo, pentru ce nu și acum? când și Diploma din 20 oct[ombrie] tocmai acest principiu l-au luat de basă, pronunțând egalitatea tuturor înaintea legii și împărțirea greutăților publice și rădicarea privilegiurilor nobilimii. De unde am conclud că eu și acum – dacă vrea regimul, ca un tată bun și drept să facă pace și dreptate între naționalități, nu aflu pe lume altă mai dreaptă basă decât numai iară pe cei trei factori ai mei, cari sunt vâna vieții statului.

La obiecțiunea: „că ar fi prea cutezător lucru, ca contribuțiunea” unora din vreo altă naționalitate care suie la mai multe sute sau mii cu contribuțiunea altora iară de alta naționalitate – română – care abia dă 3–4 florini, a se lua sub o pertractațiune cumulativă am răspuns „că națiunea română nu poartă vina la aceea dacă sălbaticul fanatism al timpurilor trecute, o au despuiat-o de aristocrația sa ce cu posesoriu mare și a silit-o să treacă și să se înmulțească în castrele altor naționalități și confesiuni; neci la aceea poartă ca vina dacă Dumnezeu a înmulțit-o așa pe fața pământului Transilvaniei, cât după numerositatea sa individuală, au debut și pământul ei să se împartă în mai mici particule ca a altor naționalități și prin umare și contribuțiunea individuală să fie mai mică cu mult ca a indivizilor altor naționalități, însă totuși dacă românii, ca națiune colectivă și contribuțiune colectivă, dă statului mai mărișoară ca alte naționalități nu i se poate denega dreptul și la o reprezentațiune mai mărișoară ca altu naționalități, că ar fi prea nedrept și dureros lucru pentru națiunea română, ca ea și acum, după publicarea

Diplomei din 20 oct[ombrie] să poarte partea cea mai grea a greutăților publice, iară din beneficiul patriei ca să capete partea cea mai mică etc. etc.

Mai pe urmă am zis că, dacă Excelența sa, numai un factor respectează, adică „contribuțiunea de miliție” la măsurarea proporțiunii reprezentațiunii între naționalități, eu nu mă împotrivesc și, după poftă-i, îi arăt și cea mai practicabilă normă sau cheie la aceasta, prin următoarele exemple:

1) Regimu îi în stare a-și căpăta o cunoștință evidentă despre acea „că care naționalitate deosebi, câte recrute da în tot anul, în armata statului?”

2) Acum, dară, dacă numărul recruților sau a contingentului care fieștecare națiune deosebi îl dă statului se va multiplica cu suma prețului de maiestate, pentru răscumpărarea unui recrut în 1.200 fl[orini] v[alută] a[ustriacă] hotărâtă, de loc se va putea, foarte practic, găsi și basa și cheia după care să se împartă între naționalități și beneficiurile patriei, consequenter și reprezentațiunea în comitete și la Dietă.

Pentru exemplu:

Să punem că românii toți din Ardeal dau în tot anul 3.000 de recruți; multiplicat aceste 3.000 r[ecrute] cu 1.200 florini, iese la lumină că națiunea română din Ardeal dă numai în recruți statului 3.600.000 fl[orini].

Să punem acum că națiunea maghiară și săcuie, luată colectiv laolaltă, dă pe an numai 2.000 recruți, multiplicați iară cu prețul unui recrut de 1.200 fl[orini] v[alută] a[ustriacă] iese rezultatul că națiunea maghiară și săcuie laolaltă, dă statului în recruți 2.400.000 florini.

Si consequenter românii singuri dau statului în recruți mai mult cu 1.200.000 florini, decât maghiarii și săcuii laolaltă.

Asta-i o cheie, după a mea conviețuire, prea dreaptă și practicaveră de a basa proporțiunea reprezentațiunii și de a o împărți între diversele naționalități, tocmai și după factorul dări[i] de miliție!

Nu știu Excelenței sale N[ádasdy] cum îi va plăcea? Mi-ar părea bine să știu: te rog de vei ști, cum au primit propozițiunea mea această, să mă înștiințezi.

Noi ne-am înțeles cu Excelența sa Șag[una] ca, spre publicarea rezoluțiunii împărătești, date la cele mai dinainte petițiuni ale noastre de Maiestate, și pentru ca să ne sfătuim pentru cele viitoare ce ar avea națiunea a mai face – ca să putem fi toată națiunea în toate, într-un înțeles și toți pretutindenea asemenea să poată vorbi și lucra, să cerem Congresu. În privința aceasta, înainte de aceasta cu vreo 2 săptămâni, am făcut cu passu și la guver[natorul] Cren[neville] vom vedea: auzim de pe acolo slabe vești „că dau oameni la regim rele informațiuni”, că românii s-ar fi făcut politici mari și sunt retrași, nu se declarază pentru R[eihsrath] etc. etc.

Aș avea mai multe a-ți scrie da fiind slab și convalescent îmi închid cartea cu aceea vic oftare, și fiți cu toții sănătoși, fără care în lume nu este nici un bine. Rămânând al domnii tale sincer afine

Blaș, 30/18 oct[ombrie] 1862

Bătrânul mitropolit

Cluj, 30 octombrie 1862.

Nr. Pracs[idial] 1179/1862 res[crvat]

30/10 1862.

An das k. k. Polizei-Commissariat in Cronstadt.

Da laut des mit dem verantwortlichen Redacteur Jakob Muresianu der romänischen Zeitung „Gazeta Transilvanici“ aufgenommenen und mit dem Berichte vom 27 d. M. Z. 171 vorgelegten Protocolls der erste Mittheiler des in der Nummer 74. erschienenen erwähnten Artikels nicht nahnhaft gemacht und daher nicht zur Verantwortung gezogen werden kann, so wird das k. k. [Polizei-Commissariat] unter Rückschluß des vorgelesenen Protocolls angewiesen nach notwendigem mit dem betreffenden die Functionen des Staatsgewaltens vorsehenden dortigen Magistrats-[Amtes] gepflogenen Einvernehmens, welchem gleichzeitig auch der hierämtliche Erlaß vom 21. d. M. Z. 1119/res zur Kenntnißnahme mitzutheilen ist, im Sinne des §3. der Preß-Novelle vom 27. November 1859 (R. G. Bl. Nro. 212) gegen den genannten Redacteur beim Cronstädter Stadt- und Districts-Magistrate als der hieher (?) competenten Strafgerichts-Behörde die gerichtliche Uebervachung einzuleiten und mir über den Vollzug dieser Weisung alsogleich, über das Resultat der diesbezüglichen strafgerichtlichen Untersuchung aber seinerzeit Bericht zu erstatten.s. s.

exp. 30/10 1862.

Original. M.O.L., F. 264. Általános iratok, 1862 1.179.

Sibiu, 30 octombrie 1862

Ilustre domnule!

Epistola-ți din 27-lea ale curenteii o am primit, și tot cuprinsul dintr-însa l-am înțeles. Bune sunt toate care am găsit acolo, dar una nu-mi place, că adecă ai dat prilej bătrânului a ști că noi stăm în corespondență scripturistice. D-ta ar fi trebuit să negi aceasta, ba să fii zis că noi nu scriem unul altuia. Spre viitor să zici la toți că eu nu-ți scriu, că sum om greu la scrisori etc.

Eu tot am mare bănuială pentru Mitropolie. Nu sum convins că am avea amici în treaba aceasta. Eu scriu astăzi baronului Oschegoviți, carele este Staatsrath, amicul meu. Acesta este un bărbat vestit între croați și este mare naționalist croat. N-ar strica să-i faci o vizită, zicându-i că eu ți-am scris să-ți iai cutezeala de a-l cerceta. Știi că îți va întoarce visita.

Cum mi-ai fost înștiințat întâia dată despre rezoluțiunea împărătească numaidceât am gândit și eu despre ținerea unui Congres Național spre publicarea rezoluțiunei împărătești, despre care Congres ai avut bunătate și d-ta a-mi aminti în suslăudată-ți epistolă. Însă, domnul meu, trebuie să vedem mai nainte atât rezoluțiunea, cât și propusețiunile Cancelariei, care le încuviințiază împăratul în a sa rezoluțiune, și apoi vom putea întocmi cele necesarii, ca cu fața senină să săvârșim Congresul.

Nu pot mulțami lui D-zeu că fratele Vasici s-au repus în activitate și că și frații uniți au căpătat consiliar de școală, că și unii dintre bărbații noștri uniți au pornit pe o cale rea cu treaba școlară, adecă să facă școli naționale, ce nu merge în patria noastră.

Dl. baron Reichenstein, precum aud, au sosit ieri seara la Sibiu; încă nu m-au cercetat.

Pentru noul baron Pop, silit sum a-ți descoperi că nu sum mulțămît cu purtarea lui, de când s-au făcut baron. **Eu, da eu, l-am făcut baron.** Te miră doară că îți spun aceasta așa, și cu intonare. Să nu te miri, nici să te îndoiești despre aceasta, căci așa este. D-lui, încă la a. 1860, când eram la Senatul imperial înmulțit, m-au rugat pe mine ca să-l recomand Ministerului de Justiție și Interne pentru dobândirea baronatului. Eu i-am răspuns ca să recure el, și eu îl voi sprijini. La care mi-au răspuns că el n-au cerut până acuma nimic, nici va cere și spre viitor. Atunci i-am zis că am lipsă de un timp spre gândire. Apoi m-am întors acasă de la Viena, și el nu-mi dă pace, ci mă înteții cu rugări. Așa la finea anului 1861 am făcut o reprezentațiune ministrului de stat Schmerling. Acesta au primit favoritor hârtia mea, și o au predat contelui Nádasdy spre pertractare. Contele Nádasdy mi-au scris că lucrul se poate face, dar d. Pop trebuie să dea recurs formal și documentat. Eu am împărțășit cu d. Pop hârtia contelui și am căpătat răspuns că el nu face nici un recurs. Într-aceea am venit la Viena în primăvara anului acestuia, și Pop tot mă rugă, și într-altele îmi spunea că el au dat dimisia sa din postul de ... și că Presidiul Judecătorei cambiale au trimis dimisia sa la Ministeru de Justiție *mit dem Antrag auf eine Belabung für seine 25 jährigen Dienste* și că ministrul Lasser curând va pertracta această treabă a lui, deci să-l rog pe min. Lasser ca să-l propună pentru baron. Eu am făcut pașii mei și la acest ministru, carele mi-au promis că îl va propune imperatorului pentru baronat **pe baza recomandăției mele.** Eu toate acestea le-am comunicat cu Pop, și el cu ochii plini de lacrimi mi se mulțumea, promițând că va fi mulțămitor pentru totdeauna; la care i-am răspuns: fiindcă Biserica și nația te face baron, să faci Bisericei un sacrificiu frumos. Și le au făgăduit că va face. Și iată, ce au promis dl. Ritter v. Pop, aceea baronul Pop nu o împlinește, ci așteaptă tămâieri de la „Telegraful român”. Eu sum mânios pe el. Și d-ta n-ai cuvânt să fii în îndoială că eu și nu altul au făcut pre el baron.

Adieu,

Sibii, 18/30 oct. 862B. Șaguna, epp.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 36-37.

Viena, octombrie 1862

Stipendiile mocioniane

De câțva timp încoace, de câțiva ani încoace, se tot sună câte ceva, când cu mai multă, când cu mai puțină pusetivitate despre stipendiile și ajutoarele cu care ilustra familie de Mocioni binevoiește a sprijini un număr de tineri studenți lipsiți de mijloace materiale spre studii.

Ilustra această familie n-a comunicat, precât știu eu, această momentoasă cauză decât la doi, trei adepți de ale căror consilii și mijlocire aflase ea cu cale a se servi la conferirea și administrarea numitelor ajutoare, urmând ea altminter după scriptură, ca adecă „ce face dreapta, să nu știe stânga”.

Dar în decursul anului școlar trecut s-au întâmplat lucruri și ilustrei acestei familii, precum bărbaților ce stau în conlucrare cu ea s-au descoperit împregiurări, cari le impuseră imperitiva necesitate de a da acestei naționale și filantropice întreprinderi o față mai publică punându-o oareșicum înaintea ochilor națiunii, iar pre cei spriginiți printr-însa punându-i oareșicum sub critica și controla publicității române.

Nu voi a reproduce aici acele neplăcute esperințe ce motivară abaterea de la o regulă sântă, pentru că nu voi a atinge veleități, nice a vătâma delicateța unor caractere fragede. Însă, în interesul comun aflu cu cale a da aici expresiune tuturor acelor sacre îndemnuri din cari a purces ilustra familie de Mocioni atunci când s-a rezolvat ea a sacrifica o parte însemnată din venitul său spre a da mână de ajutor tinerimii române lipsite de mijloacele materiale spre studii.

E un lucru de comun cunoscut că în monarhia Austriei națiunea română e una dintre cele cu mai multe indegițe (!) și mai puține mijloace spre acoperirea acelor. Lipsele acestea sunt mai cu seamă lipse de drepturi naționale, de bărbați și de avere spre eluptarea, exercitarea și conservarea acelor.

Asemenea cunoscut și în istoria popoarelor de o mic de ori comprobat lucru e, că o națiune de secoli scăpătată nu se poate ridica decât prin opintiri comune enorme și suferințe nespuse, adecă prin sacrificii și mărturisim, pentru că scăpătarea unei atari națiuni de comun e condiționată prin rădicarea altora. Deci precum d.c. scăpătarea și apăsarea noastră nu s-a putut întâmpla fără călcarea-n picioare a celor mai sante drepturi ale noastre istorice și morale, așa, nici rădicarea noastră, respectiv respingerea altora de la usurparea drepturilor noastre umane, adecă despre terenul nostru natural, nu se poate atinge decât prin oșintiri fizice și morale enorme, va să zică prin sacrificii mari și încât lupta noastră e împreună cu pericole și suferințe neîncetate prin martiri și mulțumită Tatălui din cer că la noi nu lipsesc nici sacrificiile, nici martorii, și asta e proba și garanția noastră cea mai secură, pentru un vinitor național strălucit și fericit. Pentru că să ne însemnăm bine anume zeloasa noastră tinerime studioasă să bage bine de seamă că proverbiul latin „dii laboribus omnia vendunt” cuprinde-n sine un adevăr de nespuse ori comprobat atât în viața comună, cât și în istorie. Apoi acest proverb străbun în limba noastră bine tradus, va să zică că prin sacrificii, și mărturisim toate vom ajunge.

Ci ca să mă abat iarăși la tema mea vorba e că ilustra familie de Mocioni pătrunsă de aceste atinse adevăruri și dedicată în luptele noastre naționale a sta tot în frunte, observând lipsele cele mari și urgente ale națiunii, atât pentru cazul luptelor, cât și în pace, nu numai s-a rezolvat la sacrificii, cari poporul român din Austria n-a mai pomenit, dar tot deodată a făcut-o aceasta cu o intențiune față cu esințele timpului și ale situațiunii noastre prezente, cea mai mobilă și mai înțeleaptă ce s-a putut a se cugeta.

Am spus de ce are națiunea noastră cea mai înțeleitoare lipsă, am zis că fără sacrificii și martiri, românimca nu va putea scăpa din ticăloasa stare la carea se află azi degradată. Deci, să se ferească oricine a crede că întreprinderea filantropică și națională de carea ni e vorba ar fi avut naintea ochilor oricare alt scop decât a suplini acea mare și înțeleitoare lipsă a națiunii, înmulțind precum se poate numărul bărbaților naționali deștepți și rezoluți, adecă numărul românilor patrioți, loiali și naționali, entusiastici, nu din modă sau ambițiune ori egoism personal, ci din convingerea inimii, din amoare către virtute și adevăr și dreptate, din zel activ pentru destinul umanității peste tot și al națiunii române specialmente.

Tinerimii noastre anume i-am spus-o la toată ocaziunea și i-o spun astădată să nu crează că prin singură înmulțire a bărbaților învățați de origine română, poporul nostru, națiunea și cauza română a câștigat vreun folos, ci, din contră, fie generațiunea noastră cea tânără convinsă că dacă învățații români ce pe zi se ridică nu vor fi inserați totdeodată și cu recerutul zel național și moral activ, dacă ei nu vor fi plecați tot deadinsul spre sacrificii și martirism, cauza națiunii noastre, cauza culturei, civilizațiunei și a consolidării noastre naționale, vinitoriul nostru, istoria noastră, nu numai că n-a câștigat nimica, ci chiar a pierdut.

Niciun talent străin, nici o cultură străină sub soare nu poate strica națiunii și cauzei noastre atât cât îi pot strica talentele ei proprii cu inimă și cultură străină, cu scopuri și tendințe nenaționale și nemorale.

Națiunea noastră e una dintre cele mai neavute și în drepturi și în putere ori încurcere politică și în bani ori lucruri de preț în bani. Deci oricine aștește la d-astea, acela la națiunea noastră nu se va feri, precum de altă parte neci națiunea noastră cu unul ca acela nu se va procopsi.

Îmbuibările și lueșul sunt acei morbi morali ce se aseamănă morbilor fizici așa numiți galanți ori nobili, și precum cești din urmă store mădua și seacă oasele din trup, așa îmbuibările și lueșul store puterea și seacă virtutea din suflet. Si unii și alții devin prea curând patimă nesățioasă. Oricum, îmbuibările și lueșul pentru nimenea nu se potrivesc mai puțin ca pentru român și nimănui nu-i sunt mai prețioase ca chiar românului carele se află, precum știm, în mijlocul atâtor elemente străine și contrare sau chiar dușmane.

Încă una. E lucru cunoscut și comprobat prin esperință că numai bărbații eminenți sunt calificați de a conduce, de a lumina și ia ridica un popor căzut și că în lupta noastră de toate zilele, lipsa de atari bărbați o simțim mai vârtos. De aici urmează că dacă e vorba de înmulțirea bărbaților învățați în națiune, aceasta se înțelege cu preferință despre cei eminenți.

Toate acestea și încă unele asemenea privințe se luază cu toată serioșitatea la cumpănă, atunci când ilustra familie de Mocioni se apucă de realizarea măreței sale intențiuni de carea ni-e vorbă.

De aici proveni că dânsa află cu cale a întemeia și a rezolvi ajutoare stipendiare a) numai pentru cei într-adevăr lipsiți b) numai pentru cei eminenți c) numai în sume moderate, adecă numai atât de mari ca ele să ajungă deplin spre fericirea de foame și de golătate.

Anume, pentru stipendiștii de Viena s-a defipt câte un ajutor de 300 fl., pentru cei din Pesta de 200 fl., pentru cei din gimnasiile mari de prin alte orașe de 100 fl., iar pentru cei din gimnasiile mici de 60 fl. V.a. pe an.

Accasta în principiu. Dar însă când deveni lucrul la realisarea practică căutară a se face unele abateri despre cerințe și oportunitate. Așa de es. În anul trecut primiră din partea familiei de Mocioni ajutoare:

a) în Viena:

Studintele de filosofie	Ionaș	340 fl.
-,,,-	Lungariu	300 fl.
-,,,-	Bumbăcilă	120 fl.
-,,,-	Popescu	60 fl.
	Împreună	820 fl. v.a.

b) în Pesta:

juriștii Ardeleanu, Ioviță, Perianu și Roșiu câte 200 fl.	
afară de acești, tot juriști	Hațieg
	100
	Begianu
	60
	împreună
	960 fl. v.a.

c) gimnasiștii din Temișioara, Beiuș și Lugoj:

Avram Vasiliu, Ilie Trăilă și Morariu câte	100 fl.
Demian și Martinescu câte	60 fl.
în fine Gherga	50 fl.
	împreună
	470 fl. v.a.

Va să zică 16 tineri luară în anul trecut în ajutor de 2.550 fl.v.a. Cătră aceștia mai luară doi frați Micști în Viena un ajutor de câteva sute de fiorini, iar tânărul Simonescu, studinte de a 8 clasă gimnasială în Timișioara fu întreținut cu toate cele de lipsă de cătră doamna Catarina de Mocioni, asemenea tânărul studinte de a 2-a clasă gimnasială Gruia Liuba de către d-sa Georgii de Mocioni.

Preste tot așadară se ajutorară, respectiv întreținură în anul trecut [prin] mijloacele ilustrei familii de Mocioni douăzeci de tineri români și toate ajutorile și stipendiile dedicate tinerimii române de această unică familie a noastră, considerate ca interese legale ale unui capital, represintă binișor o sumă cam de 50.000 fl. v.a.

Iată una dintre farmeccele ori amăgelele cele secrete cu cari această nobilă familie și-a atras inimile și spiritele românilor, într-o măsură carea contrariilor noștri naționali necidecum nu le vine la socotcală!

Destul că această ilustră familie și-a propus, după cerința lipsei și împregiurărilor, a-și perena aceste binefaceri și pentru anul școlar curent, a decretat în general următoarele stipendii:

- a) pentru Viena 2 de câte 300 fl., laolaltă 600 fl.
- b) pentru Pesta 4 de câte 200 fl., laolaltă 800 fl.
- c) gimn. mari 6 de câte 200 fl., laolaltă 600 fl.

d) gimn. mici 6 de câte 60 fl., laolaltă 360 fl.

Suma 18 stipendii cu 2.360 fl.

Iară apoi când veni la împărțirea și realizarea practică, atunci după cerința lipsei și oportunității se înmulți numărul stipendiștilor la 20, iar suma dedicată stipendelor până la 2.600 fl. v.a.

Nu sum în stare de a publica o listă completă a stipendiștilor pe anul curent, fiindcă în privința unor indivizi nu s-a făcut încă stavilirea definitivă. Atâta însă știu că până acum s-au conferit pentru Viena:

1 stipendiu de 300 fl.

1 stipendiu de 200 fl.

1 stipendiu de 100 fl.

Laolaltă 600 fl. v.a.

Pentru Pesta 4 stipendii de câte 200 fl., laolaltă 800 fl.

Pentru Sibiu, 2 stipendiu de câte 150 fl., laolaltă 150 fl.

Pentru Timișoara și Beiuș 6 stipendii de câte 100 fl., laolaltă 600 fl.

Pentru gimnazii mici 5 stipendii de câte 60 fl., laolaltă 300 fl.

Așadară deocamdată 19 stipendii de o sumă totală de 2.450 fl.

Către aceasta Simonescu și Gruia vor fi întreținuți și mai departe ca până aci.

Aci aflu de lipsă a observa că conferirea stipendiilor și ajutoarelor s-a făcut totdeauna dinadins, fără tot respectul de confesiune și provincie.

Din cele de mai sus aduse, văzându-se că aceste ajutoare nu sunt menite spre a produce vreun prisos ori abundență, ci curat numai spre a suplini trebuințele cele mai neîncungiuvereri, administrațiunea acestor stipendii a aflat cu cale a dechiara că nu va suferi ca participătorii la vreunul din aceste stipendii să mai aibă și din altă parte vreun stipendiu ori alt ajutor „însemnat”, zic însemnat, și prin espresiunea aceasta se înțelege atare ajutor carele în suma sa anuală totală ar întrece o jumătate a respectivului stipendiu. Va să zică scopul ne e ca să se împedecce desvoltarea plecării și învățatului de lues, prodigalitate, de sburdări.

În punctul acesta nu pot a nu mă mai adresa încă odată către tinerimea noastră. Ea, dacă mă cunoaște, știe bine cât de mult o stimez eu. Ea știe că amoarea mea către națiune azi s-a concentrat tot într-ânsa, în carca mi-am derivat chiar și toate *ostările și toate speranțele* naționale. Și fie ea convinsă că tot așa simțesc și cugetă toți membrii ilustrei familii de Mocioni. Deci, dacă la toată ocasiunea cu tot de-adinsul o admonim la înfrânare, la moderare, la simplitate de moravuri și de traiul vieții, aceasta n-o facem decât din cel mai cumpănitor motiv, din cel mai bun cuget, din cel mai luminat zel național și patriotic.

Uită, să cugetăm împregiur și să constatăm: oare între bărbații noștri de azi cei de frunte, află-se vreunul carele în tinerețele sale să fie sacrificat luesului și îmbuibărilor? Oare nu din contră cei mai mulți dintr-ânșii au trecut prin școala amărățiunii și a neconținutelor lipse și necazuri!

Lipsele și necazurile, dacă te dedai cu ele de timpuriu, pot să-ți oțelcască sufletul și caracterul. Din contră dacă te încalcă ele după ce ai gustat luesul, și îmbuibările, mai totdeauna-ți cutrieră sufletul și-ți sugrumă virtutea.

Simplitatea moravurilor și a modului vieții și înfrânările peste tot, emancipă pe om și îi conservă libertatea și morala chiar și în mediul unei lumi de sclavi, mișei și degradați.

Acți tineri carii până sunt pe la școale s-au dedat a mânca cât 5, 6 și 700 fiorini pre an, nu din averea lor și a părinților săi, ci din sacrificiile altora, întreb: ce vor ști ci face, după ce vor fi eșit din școale? Oare vrând a-și mulțami și pretensiunile cele mari, nu-și vor uita de dorința către națiune și mecenai? Nu-și vor aduce-n pericol simțul, caracterul, vinitorul și prin aceasta chiar și sânta noastră cauză? Adevăr, adevăr zic vouă: cel ce simte în peptu-și onoare și virtute și demnitate română, ferească-se de lucș și de îmbuibări ca de ciumă!

Viena, la începutul lui optovre 1862

Babeș

„Foiaia pentru minte, inimă și literatură”, XXV (1862), nr. 38, mercuri 10 octombre, pp. 295-298.

48.

Cluj, octombre 1862

Maiestatea sa ces. reg. apostolică s-a îndurat a emite prea grațios din Schönbrun în 18 octobre a.c. la manifestațiunile și rugămințile ce se aștemură în numele națiunii române ardeleno la locul prea înalt în 7 noembre și 10 decembre 1860 și în urma concludului Adunării Naționale ținute cu concesiune mai înaltă în Sibiu în 1/13 – 4/16 ianuarie 1861, următoarea resoluțiune preainaltă:

„Precând ordinez eu ca să se descopere națiunii române a Ardealului îndestulirea mea pentru documentarea loialității, credinței și alipirii ei către casa mea domnitoare și către legile fundamentale de stat sancționate de mine, Cancelaria mea aulică-transilvană are la aștemerea grabnică a propusețiunilor sale despre compunerea și conchemarea Dietei ardeleno, a supune unei precumpăniri noi propunerile și cererile desvoltate în privința aceasta în acele representațiuni și după ascultarea regescului Gubern ardelean a mi le așterne mic pre lângă opiniunea sa.

Regularca legală a referințelor juridice de stat ale națiunii române și a confesiunilor ei. are a forma una dintre cele dintâi probleme a celei mai de aproape Diete transilvane.

Părerile și dorințele națiunii române în privința întrebuițării oficioase a diferitelor limbi ale țării sunt luate deja în considerațiune prin măsurile aduse de către Cancelaria mea aulico-transilvană la esecutarea hârtiei mele de mână din 21 decembre 1861, pre lângă care are de a rămâne deocamdată până la definitivă decisiune pe calca legislațiunii”.

Acceastă preainaltă grațioasă resoluțiune regească vi se aduce la cunoștiința Excelenței tale, ca unuia dintre președinții Adunării Naționale române ținute cu preainalta concesiune în anul 1861, la 1/13 până la 4/16 ianuarie.

„Telegraful român”, X(1862), nr. 88 din 4 noiembrie, p. 347.

Sibiu, 1 noiembrie 1862

Sibii, 19 bre 862

Frate Dimitrie!

Am primit ambele epistole ale d-tale și îți mulțămesc pentru cele împărtășite. Iată trimit cărțile cerute. Prețul este 9 f-b, 0 cr., precum se vede în dosul hârtiei. Altele nu au eșit.

Diploma d. Grimm s-a trimis. Mă rog să-i spui complimente din partea mea. În „Telegraf” nu a eșit în adevăr despre d. br. Pop, precum în „Gazeta vieneză”, căci aceasta încă nu venise. Apoi eu am vrut să pun numai ca mezin (!) și apoi la timpul său, așa precum trebuia, dar bătrânul a vrut să iasă așa. De gratulațiune sau de vreo poezie în „Telegraf” nu e vorba, că bătrânul nu lasă odată cu capul. Zice că ți-a scris despre aceasta și noi să nu umblăm după nimicuri.

D. br. R. a sosit. Aud că luni se va întâlni în Mercuria cu d. P. Veni-va acesta și aicea, nu știm, noi am dori să vină. Îl voi cerceta, numai să mai odihniască: așa-îmi zise R-er, care asară fu la cină la bătrânul și îi spusă cum va fi rezoluțiunea împărâtească, că adecă va merge către ambele presidii ale națiunii noastre, și aceasta făcu impresiune bună.

Fratele Bologa e încă aicia. Am umblat cu el pe la mormânt. Mânc se va sâni. E frumos.

Am chemat pe fratele George de la Brașov pe ședința comitetului de marți și apoi ca să se poată reprezenta d. R-n, și m-a scris că vine. Lui Roman s-a scris din toate părțile. Cuget că se va fi dus la Cluș.

Curând mai multe, pentru acum fii sănătos cu toți ai d-tale. Sărut mâna doamnei și sunt al d-tale frate

Pavel

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 65-66.

Viena, 1 noiembrie 1862

Magyar kir. udv. Kancellár

958 eln. ikt[atási] szám ér[k]ezett] 31 oktob. 1862.

A darab kelte 28. oktob[er] 1862, ügy száma 19.878 eln.

Helytartó, a Zárand megyében mutatkozó román nemzetiségi mozgalmak iránt.

Mélt[óságos] báró Nopcsa Ferenc hunyadmegyei főispán úrnak Déván. Saját kezébe.

Méltóságodnak, a zárandmegyei román mozgalmak iránt f. é. június 12-kén kelt becses levelét vévén, Magyarország kir. helytartóját annak tartalmáról oly megkereséssel értesítettem, miszerint Zárand megye főispánjától e tárgyban körülményes felvilágosító s illetőleg igazoló jelentést kívánjon be.

A felszólított főispán ennek folytán a másolatban idezárt két rendbeli jelentést küldöm be a kir. Helytartóhoz, melyekben azt állítja, hogy a felsőbb helyről kapott meghagyásoknak teljesen elég van téve.

Mielőtt a főispán által előadottak nyomán tovább intézkedni képes volnék, Méltóságodat a fönnidézett jelentések visszavárolagos átküldése mellett tiszteletteljesen és bizalmasan megkérem, miszerint a jelentésekben foglalt előadások valóságáról engem értesíteni sziveskedjék.

Bécs 1862 nov[ember] 1.

Somos.

[Traducere:]

Cancelarul aulic regal ungar

Nr. de înregistrare prezidial 958, sosit la 31 octombrie 1862.

Data întocmirii actului 28 octombrie 1862, nr. 19878 prezidial.

Locumtenentul privitor la mișcările naționale românești din comitatul Zarandului.

Exceleței sale, domnului baron Nopcsa Ferenc, comitele suprem al Hunedoarei. A se înmâna personal.

Primind scrisoarea Exceleței voastre din 12 iunie anul curent, privitoare la mișcările românești din comitatul Zarand, am înștiințat despre conținutul acesteia pe locumtenentul regal al Ungariei cu rugămintea de a solicita de la comitele suprem al Zarandului o înștiințare cu lămuriri detaliate și respectiv argumente¹.

Comitele suprem astfel anunțat a trimis două înștiințări către locumtenentul regal, anexate aici în copie, în care susține că s-a făcut tot necesarul conform ordinelor primite de la cel mai înalt nivel.

Înainte însă de a putea face demersurile următoare pe baza celor prezentate, rog cu respect în mod confidențial pe Exceleța voastră, pe lângă remiterea sus citatelor înștiințări, să binevoiți a mă informa privind adevărul cuprins în înștiințări.

Viena, 1 noiembrie 1862.

Somos.

Concept M.O.L., D 185 Elnöki iratok, 1862 958

¹ Vezi supra doc. nr. 68.

51.

Brașov, 2 noiembrie 1862.

k. k. Polizei.Commissariat in Kronstadt.

Präs. N°. 178/1862

An Seine Exzellenz, den Herrn k. k. Geheimrath und Präsidenten des kön. sieb. Guberniums Ludwig Folliot de Crenneville, k. k. Feld-Marschall-Lieutenant, Kämmerer, etc, etc. in Klausenburg.

In der gestern Nachmittag ¼ 5 Uhr hierorts erschienenen „Gazeta Transilvaniei“ N°. 83, ist auf der Seite 330, 2te Spalte, ein „Limba romana“ überschriebener Artikel enthalten, welcher die Sprachenfrage in einer Weise schildert, welche nach hierrätlichem Dafürhalten geeignet ist, einerseits gegen die ungarischen Behörden des Landes aufzuregen, und anderntheils diese wider der romanischen Nation gegenüber zu erbittern.

Der gehorsamst gefertigte Amtsleiter hat von [dem] verantwortlichen Redakteur, Herr Jacob Muresianu, geziemend aufgefordert, diesen Artikel in seiner Fassung,- welche ganz geeignet ist, die Bevölkerung romanischer Nationalität indirect zu belehren, auf welche Art sie sich gegen die Behörden und Beamten ungar[ischer] Nationalität renitent zu benchmen haben - entsprechend zu ändern.

Wie Euere Excellenz aus dem anruhenden Bürstenabzuge hochgeneigtest zu ersehen geruhen wollen, hat der genannte Redacteur zwar eine Zeile in dem fraglichen Artikel gestrichen, sonst aber den Wortlaut desselben beibehalten.

Im Sinne Eurer Excellenz hohen Weisung vom 4. October l. J., Pr. N°. 1037 res[ervat], habe ich deshalb die Nummer 83 der „Gazeta Transilvaniei“ vorläufig mit Beschlag belegt, und stelle - indem ich dieses Zeitungsblatt anruhend vorzulegen mich beehre,- die gehorsamste Bitte um die hochgeneigte möglichst schleunige Entscheidung Eurer Excellenz, ob die vorliegende Zeitungsnummer definitive rückzubehalten sei, oder hinausgegeben werden könne.

Eine weitere Umänderung des beanständeten Artikels, zu welcher der genannte Zeitungsredacteur Neigung zeigte, war nicht mehr möglich, weil der Satz der ersten und vierten Seite der Zeitung unmittelbar nach dem Drucke zerlegt wurde, eine Umänderung sonach die wiederholte zeitraubende Zusammenstellung des Satzes dieser beiden Seiten erfordert hätte.

Kronstadt, 2. November 1862.

Der k. k. Polizeicommissair und Amtsleiter

Kusmanek.

[Urmează reproducerea articolului în limba română]

Original. M.O.L... F. 264. Általános iratok, 1862 1205.

52.

Sibiu, 2 noiembrie 1862

Preacinstiților părinți protopopi, cinstiților administratori protopopești,
c. procoîme eparhială și tuturor iubiților fii sufletești, dar și pace de la Dumnezeu
Tatăl și domnul nostru Iisus Christos!

Astăzi am primit de la înaltul Gubern al țării sub 3-lea noembre a.c. nr.
26.155 următoarea împărțășire:

„Maiestatea sa ces.reg. Apostolică s-au îndurat a emite preagrațios din
Schönbrun în 18 octobre a.c.¹ la manifestațiunile și rugămințile ce se așternură în

numele națiunii române ardeleni la locul preînalt în 7-lea noiembrie și 10 decembrie 1860, și în urma concluderii Adunării Naționale ținute cu concesiunea mai înaltă în Sibii în 1/13–4/16 ianuar 1861, următoarea rezoluțiune preînaltă:

„Precând ordinez eu ca să se descopere națiunii române a Ardealului îndestularea mea pentru documentarea loialității, credinței și alipirii ei către Casa mea domnitoare și către legile fundamentale de stat sancționate de mine, Cancelaria mea aulico-transilvană are la așternerea grabnică a propuseșiunilor sale despre compunerea și conchemarea Dietei ardeleni a supune unei precumpeniri nouă propunerile și cererile desvoltate în privința aceasta în acele reprezentațiuni, și după ascultarea regescului Gubern ardelean a mi le așterne mic pre lângă opiniunea sa.

Regularea legală a referințelor juridice de stat ale națiunii române și a confesiunilor ei are a forma una dintre cele dintâi probleme a celei mai de aproape diete transilvane.

Părerile și dorințele națiunii române în privința întrebuițării oficioase a diferitelor limbi ale țării sunt luate deja în considerațiune prin măsurile aduse de către Cancelaria mea aulico-transilvană la esecutarea hârticii mele de mână din 21 decembrie 1860, pre lângă care are de a rămânea deocamdată până la definitivă decisiune pe calea legislațiunii”.

Accastă preînaltă grațioasă rezoluțiune vi se aduce la cunoștința Excelenței tale ca unuia din președinții adunării naționale române ținute cu preamulta concesiune în anul 1861 la 1/13 până la 4/15 ianuar.

Când grăbesc a vă publica această preagrațioasă rezoluțiune împărătească ce mi-au umplut inima de bucurie și mângăiere, atunci crez tare că înțelegând voi, iubiților, acest mare cuvânt împărătesc și inimile voastre se vor umple de bucurie și mângăiere. Veniți dară cu toții să mulțumim Imperatorului nostru, Francisc Iosif I pentru această preagrațioasă rezoluțiune și să-i rămânem pentru totdeauna credincioși și ascultători, rugând și pre Dumnezeu ca să-i dec sănătate statomică, pace Împărăției și biruință asupra contrariilor, și așa bucuria și mângăierea noastră de astăzi să o eternizăm cu cântarea de mulțămită, cântând lui Dumnezeu: mărire celui ce ne-ai arătat nouă lumina, mărirea întru cei de sus lui Dumnezeu și pre pământ pace, între oameni bună voire și c.a.

În fine, eu, ca unul dintre cei doi președinți ai Adunărilor noastre Naționale, doresc ca spre publicarea solemnă a acestei preagrațioase rezoluțiuni împărătești să se țină Congres Național cât mai curând, despre care voi face încunoștințare la timpul său.

Fiind cu binecuvântarea arhierescă al vostru de tot binele voitor arhieru, Sibii, în 2-lea noiembrie 1862

Andrei, baron de Șaguna

Imprimat. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, I. Șaguna, nr. 2862; *Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal ce s-au ținut în Săbii la 20/8 prier 1863*, Săbii în tipografia diecesană, 1863, p. 44-46; „Telegraful român”, X (1862), nr. 88 din 4 noiembrie, p. 47; „Gazeta Transilvaniei”, XXV (1862), nr. 88 din 7 noiembrie, p. 349.

¹ Vezi supra doc. nr. 29.

Viena, 2 noiembrie 1862

Înaltă Cămară regească transilvană aulică,

În iulie al[nul] c[urent] a venit în opidul Făgăraș domnul consilier de locuțiință Friederic Haupt în calitate de comisar gubernial, spre organizarea opidului Făgăraș.

La această ocaziune a venit întrebarea pe tapet – ridicarea opidului Făgăraș la rang de cetate liberă regia cu jurisdicțiune de sine stătătoare și substătătoare în agende administrativo-politice de-a dreptul înaltului regiu Guberniu. Cea mai mare parte dintre locuitorii de naționalitate unguri și sași sprijiniră această întrebare și prin majoritatea de voturi s-a redivat la concludusul, ca să se roage la locurile mai înalte pentru ridicarea Făgărașului la rang de cetate liberă regia.

Românii, o parte dintre unguri și sași, apoi toți israeliții, o minoritate însă foarte tare dealtmentre încă se învoi în principiu cu această cerere, însă protestară și protestează în contra realizării acestui principiu numai acum de prezent, din cauză că oficiul Făgăraș nu are mijloacele cerute pentru susținerea unei jurisdicțiuni de sine stătătoare.

În cauza aceasta s-a dat numai decât una reprezentațiune la înaltul regiu Guberniu în 21 septembrie 1862, unde s-a dovedit pe larg că din lipsa averii alodiale înființarea unei jurisdicțiuni magistratuale este imposibilitatea, apoi că dacă s-ar și înființa nu ar fi alta decât ruinarea financiară a opidului fără nici un scop și căderea aceleia jurisdicțiuni în scurt timp.

Tot în acca reprezentațiune s-a dovedit că în anul 1854 opidul Făgăraș prin mai multe intrigi iară s-a fost prevăzut cu jurisdicțiune, încă la finea aceluiași an din lipsa averii alodiale iarăși o apus.

Mai încolo s-a arătat în acca reprezentațiune că ridicarea Făgărașului la cetate liberă regia se poate [face] numai pe calea legislațiunei (a Dietei) și nu pe calea octroiarei; precum s-a văzut isvorul cel mai însemnat de venit (fără de care însuși partida ocroitoare de magistrat recunoaște că susținerea lui e cu neputință, este *arenda anuală de crâșmăritul de rachiu*).

În privința aceasta s-a dovedit în reprezentațiune cum că dreptul de crâșmărit preste tot este în Făgăraș regalul fiscului și că locuitorii se bucură numai de uzul de până la anul 1848 și aceasta pre temeiul § 32 Papatentei urbariale¹, apoi chiar înaltul regiu Guberniu recunoaște în ordinațiunea sa cătră d[omnul] comisar gubernial Haupt că crâșmăritul de vinars în opidul Făgăraș este dreptul individual a fiecărui cetățean, prin urmare existența acestui isvor atămă numai de la voința bună a tuturor cetățenilor și togma pentru accia, existența lui fiind condiționată, acest venit este în gradul cel mai înalt nesigur.

Ca totuși cel puțin la părere partida cerătoare de magistrat să-și asigure acest venit pre mai mulți ani, a otărât cu majoritate de voturi: ca crâșmăritul de vinars să rămână în libera dispusețiune a orașului pre 20 ani. Acest concludus însă nu poate lega pre minoritate deoarece însuși înaltul regiu Guberniu recunoaște că crâșmăritul de vinars a opidului Făgăraș este drept individual a fiecărui cetățean din Făgăraș.

apoi drepturile individuale nu se pot majoriza căci atunci am trece în sfera comunismului.

Scopul partidei cerătoare de magistrat este precunoscut: el nu este altul decât, precum se exprimă ea, acela [de] „a scăpa de opinia românească” și cu cuvinte mai oneste a scăpa de jurisdicțiunea districtului, având acesta caracter românesc. Așadar, scopul ei este numai egoist și separatist – fără nici un caracter patriotic.

Apoi oare ce confuziune și nefericire mai mare dacă și românul în comun mestecat ca Făgărașul ar răspunde confratelui său ungur; că el nu voește a sta odată cu capul sub jurisdicțiune cu caracter unguresc, ci numai românesc.

Chiar și din acest temei avem cea mai mare speranță că înalta Cămară regească transilvană alică va reiepta aceia părere cu totul egoistică și aceasta cu atât mai vârtos căci aceia partidă nu dovedește și nici poate dovedi necesitatea și potența materială [a] acelei jurisdicțiuni.

Spre a se convinge înalta Cămară regească alică mai tare despre temeiurile noastre ce le aducem în contra înființării unei jurisdicțiuni de sine stătătoare în opidul Făgăraș, ne provocăm pre reprezentațiunea dată la înaltul regiu Guberniu transilvan în 21 septembrie 1862 și totdeodată ne rugăm umilit ca să binevoiască înalta Cămară regească transilvană alică această reprezentațiune dimpreună cu toate actele atingătoare de cauza Făgărașului, spre mai dreaptă informațiune a o cere de la înaltul regiu Guberniu.

Provocându-mă preaumilit subscrisul pre reprezentațiunea desmenționată, ca plenipotinte a celor 207 cetățeni posesionați și meseriași în opidul Făgăraș – despre cum această plenipotință aice alăturată – roagă preaplecat preînalta Cămară regească transilvană alică să se îndure:

1. Cererea pentru înființarea unui magistrat în opidu Făgăraș, ca neîntemeiată a o reiepta.

2. Dacă înalt accia nu va vedea cu calea a face aceasta, atunci să binevoiască această întrebare a o amâna până la viitoarea Dietă transilvană.

Viena în 2 noiembrie 1862

preaplecat serv
Ioan Roman

Copie. S. J. A. N., Brașov, F. Districtul Făgăraș, f.n.

¹ Patenta din 21 iunie 1854.

Viena, 3 noiembrie 1862.

Magyar kir. udv. kancellár.

922. elnöki szám

Nagyméltóságú erdödi Gróf Pálffy Móric cs. kir. altábornagy, valóságos belső titkos tanácsos s magyar királyi helytartó úrnak Budán.

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó úr!

Hivatkozva Nagyméltóságodnak a „Concordia” című román lap segélyzése iránt f. é. october 20kán kelt 19.289 elnöki szám alatti becses levelére, van szerencsém válaszolni: miszerint az ellen, hogy a fönnevezett lap szerkesztője, Papp Zsigmond által a kormány érdekében közreműködésére magát lekötöztető, mellékletben visszazárt nyilatkozatában kért segélyezés a Nagyméltóságod által ajánlott mennyiségben megadassék, részemről semmi nehézség fön nem forog: ezen segélyezés azonban csak egyik félétől a másikig s a lap loyális magatartása föltételéhez kötve, volna a nevezett szerkesztő számára biztosítandó.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilatkozatát, mellyel maradok

Nagyméltóságodnak

lekötöztetett szolgálja.

Gf. Forgách Antal.

Bécsben 1862 é. november 3-kán.

[Traducere:]

Cancelaria regală ungară.

Număr prezidial 922.

Exceleței sale contelui Pálffy Móric de Erdőd, general-locotenent imperial regal, consilier intim secret real, și locumtenent regal ungar, la Buda.

Exceleța voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Referitor la scrisoarea cinstită a Exceleței voastre din 20 octombrie anul curent nr. 19.289, privitor la ajutorarea foii românești „Concordia”, am onoarea de a răspunde, că din partea mea nu există nici o obiecție față de acordarea ajutorului recomandat de către Exceleța voastră și cerut în declarația redactorului foii. Papp Zsigmond [Sigismund Pop], într-o declarație anexată privitoare la obligația sa de a colabora în interesul guvernului. Acest ajutor ar fi însă de asigurat redactorului numai dintr-un semestru în celălalt, și legat de condiția comportamentului loial al foii.

Primiți Exceleța voastră expresia sinceră a deosebitului meu respect, cu care rămân

Al Exceleței voastre obligat serv,

Contele Forgách Antal.

Viena, 3 noiembrie 1862.

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862-14.022; copie în M.O.L., D-185. Elnöki iratok, 1862-922.

Blaj, 4 noiembrie 1862

Prea stimat domnule!

În zilele trecute din grațioasa demandare a Excelenței sale, domnului mitropolit, v-am scris, rugându-vă, ca cât se va putea mai curând să vă descoperiți în scris voia, de sunteți otărât a primi postul de consilier scolastic la guvernul țării au ba! dară până acum ne căpătând Excelența sa mitropolitul răspuns, de nou mi-a lăsat ca să vă rog ca să aveți bunătatea a-i răspunde la acest obiect, ca având și Excelența sa de a prezenta la locurile mai înalte și persoana sau individul la acest post merit se știe întocmai, ca, în cazul când prea stimata domnia voastră nu v-ați pleca spre a-l primi acel post, ce tare ne-ar supăra pe toți românii, să se îngrijească din altă parte. Cu toată onoarea, dară, mă rog de prea stimata domnia voastră ca să vă îngreunați a ne da răspuns de primiți au nu acel post.

Doamnei și întregii nobilii familii să spuneați de la mine, complimente de reverință.

Altcum, poftindu-vă toate cele bune, cu toată onoarea rămân al prea stimatei domnii voastre stimător

Ioane Fekete
canonic cancelar

Blaj, die 4 noembr[ic]
st[il] n[ou] 1862

George Barițiu și contemporanii săi ..., vol. III, p. 180.

Cluj, 5 noiembrie 1862

Nr. 1.205-1862.

Telegramm

Gubernial Praesidium an [das] k. k. Polizei-Commissariat in Cronstadt
Zur Z. 178. pracs.

Nro. 83 der Zeitung frei zu geben - Fortsetzung aber genau zu prüfen und eigenmaßen zu behandeln.

4/11 1862

s. s.

An das k. k. Polizei-Commissariat in Cronstadt
4/11 1862.

Im Nachtrage zum hierörtlichen Telegramm vom heutigen Tage und mit Bezug auf den Bericht vom 2. d. M. Z. 178/pr[äsidial] finde ich das k. k. [Polizei-Commissariat] anzuweisen, den verantwortlichen Redacteur der rumänischen Zeitung „Gazeta Transilvaniei“ Jacob Mureschianu somal zur Nahmfestmachung des Verfassers oder Einsenders des im Nro. 83 Seite 330 erschienenen „Limba romana. De sub cetatea lui Gelu in 22 Oct[ombrie] 1862“ überschriebenen Correspondenz-Artikels, als auch zur nähern Bezeichnung des Ortes aus welchem dieser Artikel datirt erscheint, sowie zur Einbegleitung (?) des bezüglichen Manuscriptes protocollarisch [... ..] aber das betreffende Protocoll nebst dem fraglichen Manuscripte ungesäumt hieher einzusenden¹.

S. S.

exp 5/11 1862.

Original. M.O.L., F. 264. Általános iratok. 1862-1.205.

¹ Vezi supra doc. nr. 51.

57.

Sibiu, 5 noiembrie 1862

Sibiu, 5 novemb. 1862

Ilustritate și domnule consil. aulic!

De la marginea Monarhiei, mă grăbesc și eu, dinpreună cu familia, ca cei mai mici între frații noștri. a vă ora la ziua prețuitului nume, toate ce le poate o inimă sinceră pofti.

Sănătate, zile îndelungate, atât Ilustrității tale, cât și prețuitei familii, succes bun la toate întreprinderile Ilustrității tale, ca precum marele martir Dimitrie au fost izvorătoriul de mir, așa și Ilustritatea ta să fii izvoritoriul de tot binele națiunii noastre întregi.

Petru Roșca, senator și familia

Original. S.J.A.N., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 261, f. 29.

Braşov, 8 noiembrie 1862

k. k. Polizei-Commissariat in Kronstadt.

Präs[ial] No. 180/1862

Seiner Excellenz, dem Herrn k. k. Geheimrath und Präsidenten des königl. siebenb. Guberniums, Ludwig Grafen Folliot de Crenneville, k. k. Feld-Marschall-Lieutenant, Kämmerer etc. etc. zu Klausenburg.

Entsprechend der hohen Weisung vom 4. d. M., ad Pr[äsidial] Nr. 1205/res[ervat], beehre ich mich, Eurer Excellenz das, mit dem verantwortlichen Redakteur der rumänischen Zeitung „Gazeta Transilvaniei“ bezüglich des in der Nummer 83, Seite 330 erschienenen, „Limba romana. De sub cetatea lui Gelu in 22 October 1862“ überschriebenen Correspondenz-Artikels hieramts aufgenommene Protokoll - laut welchem der erwähnte Artikel vom Klausenburger gr. un. Kaplan Kifa eingesendet worden, und von Gyalu datirt ist - anruhend gehorsamst vorzulegen, und gleichzeitig das, vom genannten Zeitungsredakteur hieramts abgegebene diesfällige Manuscris ehrfurchtsvollst zu überreichen¹.

Kronstadt, 8. November 1862.

Der k. k. Polizei-Comissair und Amtsleiter:

Kusmanek

Ad Präs. Nr. 180.

Protocoll.

Aufgenommen beim k. k. Polizei-Commissariate in Kronstadt am 7. November 1862 in Folge Auftrages Sr. Excellenz des Herrn Präsidenten des kön. sieb. Guberniums, k. k. FmLt. Grafen Crenneville, am 4. November 1862, ad Präs[ial] Nr. 1205/reserv[at],

Gegenstand

ist die Einvernahme des verantwortlichen Redakteurs der „Gazeta Transilvaniei“, Herrn Iacob Muresianu, bezüglich des in der Gazeta N^{ro} 83, Seite 330, erschienenen „Limba romana. De sub cetatea lui Gelu in 22. Oct[ober] 1862“ überschriebenen Correspondenz-Artikels.

In Gemässheit der obcitirten hohen Weisung wird H[err] I[acob] Muresianu aufgefordert, den Verfasser oder Einsender des erwähnten Artikels; den Ort, aus welchem dieser Artikel datirt erscheint, bekannt zu geben, und das diesfällige Manuscris hieramts abzugeben. Hierauf erwidert derselbe:

Der in Rede stehende Correspondenz-Artikel ist mir vom gr. u. Caplan aus Klausenburg, Namens Kifa, eingesendet worden; datirt ist derselbe von Gyalu - rumänisch Geläu genannt.

Das Manuscript habe ich zu Hause aufbewahrt; ich werde es baldmöglichst dem [I]öblichen] k. k. Polizei Commissariate übergeben.

Iacob Muresan mp.

Geschlossen mit dem Bemerken, daß das Manuscript am 8. November 1862 hieramts übergeben worden ist.

Kronstadt, 8. November 1862

Kusmanck

k. k. P[olizei] C[ommissar] Amtsleiter.

[Nota] Der gr. kath. Kaplan heißt Gligor Kifa

S. S.

Original. M.O.L., F-264. Általános iratok, 1862-1.223.

¹ Vezi supra doc. nr. 56.

59.

Cluj, 8 noiembrie 1862

An Seine Excellenz des Herrn k. siebenbürgischen Hofkanzlei Präsidenten Minister Grafen Nádasdy in Wien.

Euer Excellenz!

Mit Bezug auf meinem unterm 10. August und 22. September l. J. Z. 3726 und 4687 Euerer Excellenz erstatteten Bericht beehre ich mich anzuzeigen, dass der mit der allerhöchsten Entschliebung vom 4. Mai l. J. zum wirklichen Assessor der königl. Gerichtstafel emannte Georg Romanu mittelst des im Anbuge mitfolgenden mir eingereichten Gesuches um die Zulassung zur Ablegung des vorgeschriebenen Dienstes in der Amtssprache der königlichen Gerichtstafel, nämlich in der ungarischen Sprache, so wie auch um die nöthige Vermittlung bittlich geworden ist, damit ein diesbezüglich eingereichtes und von hieraus unterm 10. August d. J. Z. 3756 Euerer Excellenz vorgelegtes Rekursgesuch als nicht eingereicht betrachtet, und ohne eine Erledigung desselben zurückgestellt werde.

Indem ich daher unter Einem den Präsidenten der königl. Gerichtstafel beauftragt habe, den Gerichtstafel Beisitzer Romanu zur Ablegung des Dienstes in der Amtssprache der königl. Gerichtstafel unverweilt vorzuladen, beehre ich mich diesbezüglich zur hohen Kenntnissnahme die Anzeige mit dem Ersuchen zu

machen, das obbezeichnete Rekursgesuch des Georg Romanu zur Aushändigung an denselben hochgefälligst anher zurücksenden lassen zu wollen.

Klausenburg, den 8. November 1862

Der Präsident des k. siebenbürg. Guberniums
Crenneville

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1862-5.669.

60.

Sibiu, 9 noiembrie 1862

Seiner Excellenz, dem hochgeborenen Herrn Gubernial Präsidenten Grafen von Crenneville.

Hermannstadt, [den] 9ten November 1862.

Wie ich aus der hochgeschätzten Zuschrift vom 14ten v. M. Präs. Reserv[at] 1093 mit bedauern erfahre, ist auf Grund eines von dem Herrn Obergespan des Hunyader Comitates eingesendeten Protocolls gegen den meiner oberhirtlichen Jurisdiktion unterstehenden Erzpriester von Dobra Nicolaus Edler von Krainika die Klage erhoben worden, dass er seine Stellung als Priester zu Agitationen in politischen und administrativen Angelegenheiten, und in Folge dessen zur Schmälerung des Ansehens öffentlicher Beamten missbrauche.

Euer Excellenz haben sich daher veranlasst gefunden, mir das fragliche Protocoll gefälligst zur Einsichtnahme mitzuthemen, und mich zu ersuchen, nach meinem Ermessen die zur Hintanhaltung ähnlicher Übergriffe des genannten Erzpriesters geeignet erscheinenden Verfügungen zu treffen, und von dem Verfügten Euer Excellenz in die Kenntniss zu setzen.

Dieser hohen Aufforderung unverzüglich entsprechend, habe ich nicht unterlassen, auch im eigenen Wirkungskreise meines bischöflichen Amtes die erforderlichen Erhebungen zu pflegen, deren Ergebnis mir die Sachlage klar gemacht hat.

Wie es, zumal bei einer noch etwas erregten Zeitströmung, so oft im Leben geschieht, scheint auch in dem hier vorliegenden Falle ein Fehler oder Missbrauch von der einen Seite, eine Ordnungswidrigkeit auf der anderen Seite hervorgerufen zu haben, indem nämlich Herr Oberrichter Jordan die Heiligung des Sonntags außer Acht lassend, ohne dringende Noth während des Gottesdienstes eine Untersuchung abhielt, welcher Vorgang dann wieder den gedachten Erzpriester verleitet hat, in seiner kirchlichen Eifer über eine so auffällige Verletzung der christlichen Sonntagsfeier leider etwas weiter zu gehen, als die Lehren der Pastoralklugheit es dem Geistlichen gestatten.

Erzpriester Krainik hat sich deshalb eines oberhirtlichen Verweises schuldig gemacht, welchen ich demselben in vernahnender Weise ertheilt habe.

In wie ferne übrigens diesem Erzpriester auch zur Last gelegt wird, dass er die Angelegenheit der romanischen Sprache zum Gegenstande einer Kanzelrede gemacht habe, kann darin wohl kaum ein Missbrauch seiner priesterlichen Stellung konstatiert werden, wenn derselbe die von Allerhöchst Seiner Majestät dem Kaiser ausgesprochene Gleichberechtigung auch der romanischen Landessprache vom kaiserlichen Standpunkte aus beleuchtet, und die Gemüther des Lehrbedürftigen Volkes zur Dankbarkeit für den gerechten Monarchen erwärmt. Vielleicht, dass der Herr Oberrichter mit dem Grundsatz der Gleichberechtigung dieser Sprache nicht einverstanden ist, was dann natürlich auch eine empfindliche Rückwirkung auf die Beurtheilungsweise desselben üben kann.

So sehr ich und die mir unterstehende Geistlichkeit, wie ich in meinem Schreiben vom 20ten Oktober l. J. Euer Excellenz zu versichern die Ehre hatte, auch bestrebt sind, die Durchführung der erhabenen Absichten Seiner Majestät des Kaisers und die hierauf gerichtete Tätigkeit der Regierungsorgane und der Municipalbehörden im Lande zu unterstützen, kann ich Euer Excellenz gegenüber doch nicht mit Stillschweigen über die Thatsache hinwegsehen, dass wegen dem mehrbenannten Erzpriester in einer seine priesterliche Stellung und Amtswirksamkeit betreffenden, somit rein kirchlichen Angelegenheit aus Befehl des Herrn Obergespanns eine weltliche Untersuchung eingeleitet und vollzogen worden ist, wogegen ich als Bischof der Kirche verwahrende Einsprache erheben muss, wie ich denn auch dieses Untersuchungsprotokoll nicht als Substrat für meine oberhirtliche Amtshandlung annehmen konnte.

Ich bin überzeugt, dass wenn die Beamten der Municipalbehörden mit klugem Takte auftreten und durch Unparteilichkeit und charaktervolle Würde die Achtung der Bevölkerung ohne Unterschied der Nation und Religion sich zu gewinnen bestrebt sind, so mancher Anlass zu Misshelligkeiten, welche nur die Leidenschaft aufregen, entfallen wird, wie ja auch im vorliegenden Falle der ausschreitende kirchliche Eifer des Erzpriesters eine Folge des Fehlers des Oberrichters Jordan war, der so wenig Rücksicht auf die *Heiligung der Sonntagsfeier* genommen hatte.

Genehmigen Euer Excellenz, indem ich anliegend das Kommunikat zurückschließe, die Versicherung meiner ausgezeichnetesten Hochachtung, mit welcher in den festen Bestreben für die Eintracht zwischen Kirche und Staat verharret

Euer Excellenz gehorsamster Diener...

[Andrei Şaguna]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Şaguna, nr. 1.178.

Blaj, 10 noiembrie 1862

Prea stimate domnule!

Excelența sa, domnul mitropolit, declarațiunea-ți în epistola mai din urmă acolo espresă că nu vei să primești postul oferit de consiliariu scolastic la Guvernul țării, deși motivele și rațiunile în aceeași cuprinse ți-s drepte, ți-a primit cu mirare și cu întristare, și nu fără dreaptă cauză pentru că vine în perplexitate cu privire la împlerea aceluia post cu un individuu destru, spre aceea făcut, și cu totul devotat cauzei scolastice.

Excelența sa destul își frământă și bate capul ca să afle pe acel post un individuu care, după cerințele timpului prezinte, să corespundă întru toate misiunii sale, care nemijlocit, atinge formarea organismului dinlăuntru al națiunii. Și, zău, își mărturisesc că până acum nu și-a aflat omul, afară de prea stimata domnia-ta și de domnul Iacob Mureșanu. Dară și despre acesta e în îndoială că primi-va acel post, sau ba? Din celi ce-s aplicați pe la Guvernul țării și în oficiuri mai înalte, pe la comitate, s-ar afla poate, dară de acolo nu i-ar strica omul, fiind de dâșii și acolo lipsă mare. Apoi, din statul preoțesc s-ar afla, dară Excelența sa, din rațiuni sontice, nu ar propune bucuros față bisericească până când s-ar afla dintre civili.

Așadară, Excelența sa, dorind ca la acea stațiune să propună în candidațiune pe trei inși dintre ai noștri, pe cari și publicul român îi va socoti mai destri și mai demni, se roagă prin mine ca, având poate cunoștință mai de aproape despre bărbații noștri literați și calitățile lor, să binevoiești a-i recomanda pe care i-ai cugeta apți la acel post ca, la timpul său, să poată face candidațiunea la Guvern, după cum va vedea a fi mai folositor pentru cauza scolastică națională, de la care atârnă fericirea sau nefericirea unei națiuni, după cum adică, bine sau rău aceea se va străforma (Oare Michael Bohățel n-ar fi cacteris paribus apt, că zel știu că arc ca nimeni altul?).

Salut pe preastimata doamnă, dimpreună cu preaiubiți-ți fii. Asemenea, pe domnul Iacob Mureșanu, cu pe întreaga nobilă familia-i.

Într-altele, nobilelor afecturi recomandat, cu toată onoarea rămân al preastimatei domnici-tale stimătoriu,

Ioane Fekete m.p.
canonic cancelar

B.A.R.București, Mss. rom. 995. f. 42-43; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. III, p. 181.

Sibiu, 12 noiembrie 1862

U[niversitäts] Z[ahl] 514. 1862.

An den Löblichen Stadt- und Stuhlmagistrat von Hermannstadt.

Se. Kaiserliche Königliche Majestät haben auf die allerunterthänigste Repräsentation der sächsischen Nationsuniversität vom 29. März 1862 U[niversitäts] Z[ahl] 33, betreffend die Frage der practischen Durchführung der nationalen Gleichberechtigung in Siebenbürgen auf der Grundlage des Kaiserlichen Diploms vom 20. October 1860 und der Staatsgrundgesetze vom 26. Februar 1861, folgende allerhöchste Entschließung dd. Schönbrunn 18. October 1862 allergnädigst zu erlassen geruht:

„In den patriotischen Worten der Repräsentation der sächsischen Nationsuniversität vom 29. März l. J. erkenne Ich mit wahrer Freude einen neuen Beweis ihrer stets bewährten Treue und Anhänglichkeit an Mich und Mein Haus.

Die darin entschieden ausgesprochene Anhänglichkeit an die durch Mein Kaiserliches Diplom vom 20. October 1860 und Mein Kaiserliches Patent vom 26. Februar 1861 gewährte Verfassung Meines Reiches dient Mir eben so zur wahren Befriedigung, wie die aufrichtige Bereiterklärung der Gesamtbevölkerung des Sachsenlandes, zum Aufbau der innern staatsrechtlichen Verhältnisse Meines Großfürstentums Siebenbürgen und seiner Beziehung zu Meinem Gesamtreiche auf einem siebenbürgischen Landtage hinzuwirken.-

Da die auf diese baldige Einberufung eines solchen Landtages gerichtete Bitte der sächsischen Nationsuniversität auch Meinem lebhaftesten Wunsche, die Angelegenheiten Meines Großfürstentums Siebenbürgen recht bald zur Befriedigung aller dasselbe wohnenden Volksstämme in einer mit den Bedingungen der Einheit und Machtstellung Meines Gesamtreiches verträglichen Weise geordnet zu sehen, entspricht, so gewärtige Ich die Beschleunigung aller Verfügungen, welche zur Einberufung des siebenbürgischen Landtages noch nöthig sind.

Meine siebenbürgische Hofkanzlei hat bei der Erstattung der diesbezüglichen Anträge die in der Repräsentation der sächsischen Nationsuniversität entwickelten Anträge und Bitten, nach Anhörung des k. Guberniums, einer neuerlichen Erwägung zu unterziehen und Mir gutächtlich vorzulegen.

Es ist Mein Wille, dass die sächsische Nationsuniversität von dieser Meiner Entschließung mit dem Beifügen verständigt werde, dass Ich dasselbe mit Meiner Kaiserlichen Huld und Gnade gewogen bleibe.“

Erfüllt von den Gefühlen der Dankbarkeit und Freude, beehrt sich die sächsische Nationsuniversität den Wortlaut dieser allerhöchsten Entschließung, wie aus dasselbe mit Decret des hochlöblichen k. Guberniums vom 3. d. M. Z. 26154 eröffnet wurde und am heutigen Tage hier eingelangt ist, ungesäumt zur Kenntniß sämtlicher Kreisbehörden und ihrer Vertretungen zu bringen, überzeugt, dass die feierliche Kundgebung des Kaiserlichen Willens, welcher in Herzgewinnender

Huld und Gnade so bedeutungsvoll sich ausspricht, bei der Gesamtbevölkerung des Sachsenlandes allerorten die gleiche Gefühle der tiefdankbarsten Befriedigung hervorrufen wird.

Es ist ein erhebender Trost, die Gewissheit zu haben, dass der Weg, welchen die Universität der sächsischen Nation in ihrer Repräsentation vom 29. März d. J. betreten, als sie von der Notwendigkeit der Durchführung der Gleichberechtigung für alle Nationen des Landes durchdrungen, zu den Staatsgrundgesetzen des österreichischen Gesamtstaates mit fester Entschiedenheit sich bekannte, die belobende Anerkennung Allerhöchst Sr. Majestät des Kaisers und Landesfürsten in der ehrendesten Weise erhalten hat.

Auf diesem Wege fortzuschreiten wird die Aufgabe sein, welche die sächsische Nation, immerdar eingedenk ihrer historischen Berufung zum Schutz der Krone unverrückt im Auge zu behalten hat.

Unser Bestreben, auf der verfassungsmäßigen Base der Gesetzgebung zum Wohl und Frieden des Landes ernstlich mitzuwirken, vereinigt sich in dem lebhaften Wunsche des Monarchen: die Angelegenheiten des Großfürstentums Siebenbürgen recht bald zur Befriedigung aller dasselbe bewohnenden Volksstämme in einer mit den Bedingungen der Einheit und Machtstellung des österreichischen Gesamtreiches verträglichen Weise geordnet zu sehen.

Gott erhalte den Kaiser!

Gegenwärtiges Rundschreiben ist in den Versammlungen der städtischen, wie auch der Stuhls- und Districtscommunitäten zur öffentlichen Kenntniss zu bringen.

Hermannstadt, am 12. November 1862.

Von der Universität der sächsischen Nation in Siebenbürgen.

Schmidt

M[agistrats] Z[ahl] 10494–1863.

Copie. S.J.A.N., Sibiu, Actele Magistratului. Acte ordonate pe probleme-protocoale ale adunărilor scăunale, f. 109–111.

63.

Blaj, 17 noiembrie 1862

Prea reverite domnule!

Cu cea mai profundă mulțămită ți-am primit mult prețuita-ți epistolă din 10 noemvrie a.c.¹. Excelența sa mitropolitul ți-a primit-o pe cea din 4^a noiemvr.

Ți-am mai scris încă una, în numele Excelenței sale, în care te ruga ca să-i dai oameni dintre ai noștri, apți la funcțiunea consiliariului scolastic. I-am scris domnului v[ice]președinte tot în acest înțeles. Când a fost în zilele trecute aici în Blaș n-a avut timp a vorbi cu Excelența sa despre acest obiect, fără mi-a zis mie că dânsul e de acea părere ca să se propună și din statul civil și și din cel preuțesc. Excelența sa nu știu de ce nu e prea plecat a pune și din statul preuțesc.

Destul că eu, deși sum mulțumit cu stațiunea mea de canonic secretar și director de cancelarie metrop[olitană], totuși, în interiorul binelui comun, de voi fi propus și denumit, cu toată anima voi primi acea funcțiune și cred că, deși eu poate nu am așa mari cunoștințe literare ca altul, doară, dară după anima ce o am, de a mă devota cu totul binelui comun al națiunii noastre, voi face totdeauna atât cât și altul, cu respect luându-te afară pe prea reverita domnia [ta], ca carele mai apt la aceea funcțiune între ai noștri nu avem.

Mă rog ca prin această expresiune să nu ți se vatem modestia, nici să nu socotiți a fi emanată din ceva lingușire pentru că această părere mi-am scris-o și exprimat și domnilor noștri din Cluș, scriindu-le despre acest obiect.

Acum, ce va fi aceea, va fi. Eu, de va cădea soarta pe mine, ori la ce post, unde voi putea folosi națiunii mele, mă voi rezolva.

Încât se ține de gramatica mea, eu aceea am dat-o din lipsa unei gramatici din care să învețe mag[h]iarii limba noastră. Am pus regulile ortografiei mai pe lung decât cum poate ar vrea unii, din cauză ca să am ocaziune a aduce cuvinte române în asemănare cu celea latine, spre a le da la frații mag[h]iari materia de a se convinge că, zău, limba noastră nu e de origine slavonă sau nu știu ce, decât curat latină (romană). Ce am făcut, am făcut din animă bună și cât am putut și, încă, și știut. *Ultra posse nemo obligatur*.

Dealtmintrelea, cu opul l-am vândut librariului Stein pe 100 fl. v. austr. Adecă, eu n-am voit a lucra atâta pentru bani, decât ca să folosească publicului. Deci, dară, venitul din gramatici e [al] lui Stein, el le și vinde, eu am legat cu dânsul contract ca să-mi deie 20 exemplare, ca să le împart pe la oamenii mei cei buni. Stein le cam vinde prea scump, cu 1 fl. 20 cr. v. austr. exemplariul, dară acum el vază ce va face.

Domnul profesor Antonelli s-a obligat că-ți va vinde calendarele de le veți trimite la dânsul. Am vorbit și cu d-l compactor Georgiu Domșa că nu va primi asupra-și vinderea cărților românești, de i se vor trimite de la domnia Römer și Kramer? Mi-a zis că cu toată anima, și că banii-i va trimite deauna. Eu cu toată anima aş primi asupra-mi acca comisiune, dară de tot sum cuprins cu lucruri oficioase, debuind de demăneța până seara a scrie la Cancelaria metropolitană.

Eu de când am venit aici, am destul de a mă lupta ... De abia am ieșit cu planul profesurii de muzică vocală. Acum am făcut un proiect pentru organizarea școalelor elementare. În sesiunea trecută nu mi-a dat ordine să-l referez, dară necedecât nu va rămâne în deșert. M-aș bucura când mi s-ar primi preste tot. Agendele tuturor funcționarilor scolastici le resfir în acest proiect. Eu nimica nu las nemișcat ce țintează în folosul binelui comun. Numai cam *surdus cum auribus* etc., etc., etc.

Vă salut, pe nobilă familia-ți, pe domnul Iacob Mureșan etc., cu toată stima rămânând al prea reveritei domnii-tale stimătoriu,

Ioane Fekete m.p.
Canonic

B.A.R., București, Mss. rom. 995, f. 44-45; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. III, pp. 182-183.

¹ Vezi supra doc. nr. 61.

Sibiu, 20 noiembrie 1862

Sibiu, 13/25 august 1862

Mult stimatelor domnule și amice!

Presupunând că vei vrea a ști cele ce am întreprins acum în urma rezoluțiunii împăratești, îți fac următoarea încunoștințare: 1. Am emis circularul ce s-a publicat în „Telegraful român”; 2. Am trimis președintelui gubernial conte Creneville aici alăturată reprezentațiune care gândesc că are baza sa și că a fost de lipsă a se face. Dacă nu mă va îndestuli Clujul, atunci voi scrie la Viena; 3. Am împărțit Blajului rezultatul conferinței ce am avut cu mai mulți bărbați distinși de ai noștri pentru locul, ziua și numărul membrilor de la Congresul ce debuc să-l ținem, și aci între acești bărbați distinși înțeleg pe d-ta și pe d[omnu]l Pop, vicepreședinte[le] Bologa, etc. etc. ca adică 1. Să se cheme la Congres vicepreședintele Pop; 2. Toți consilierii și secretarii, ambii guberniali, și școlari; 3. Toți supremii comiți, supremii căpitani, administratori de supremii comiți și alți șefi politici precum sunt: juzii regești; 4. Toți protonotarii și asesorii de la Tabla regească; 5. Câte 20 preoți și câte 30 indivizi distinși din partea ambelor confesiuni; 6. Ca, Congresul să se țină în 21 ianuarie (2 februarie) 1863.

Ar fi de prisos orice dezbateră mai specială din parte-mi asupra acestor puncte, căci știu că d[omnia]-ta mă pricepi; totuși te rog ca fără cruțare și reținere să-mi scrii despre cele ce ai afla de bine a se modifica sau altera, căci eu primesc cu mulțumire orice îndreptare și opiniune bună.

În confidență amabilă îți fac cunoscut încă și aceasta, că în zilele acestea am primit din Belgrad o epistolă anonimă, în care este caracterizat Eroul¹ de un individ primejdios în toate privințele, că voamă sudalme și clevețe asupra Sibiului și Blajului; și vorbește către ai săi că Sibiul a vândut neamțului națiunea etc. Eu îți mărturisesc că cred epistolei anonime, căci Eroul va tot să vorbească și neavând materii solide pentru convorbiri amicabile și sociale, se apucă de bârfe, fără să gândească că acelea sunt mizerabile.

Pre lângă care am rămas cu stimă distinsă, al mult onorat d-tale stimător,

B. de Șaguna, Ep[isco]pp

Sibiu, 8/20 noem. 1862

George Barițiu, *Părți alese* ..., vol. III, p. 581.

¹ Aluzia probabilă la Axente Sever care-și avea atunci domiciliul la Alba Iulia.

Zărnești, 23 noiembrie 1862

Excelența ta, prealuminate și prea sântite doamne episcopo!

Împărtășirile privitoare la cauza noastră națională cu care Excelența ta ai binevoit a mă onora prin venerabila scrisoare din 8/20 noc. a[nul] c[urent] împreună cu aclusul aceleași, îmi sunt ca o adevărată nouă a încrederii cu care m-ai dăruit în câteva casuri grele, asemenea celui de acum, și care mă îndatoră din nou spre o firească mulțămire. Deci, tocma pentru aceea mă rog și astădată ca Excelența ta să fii încredințat cum că eu, carele nici chiar din afacerile mele private nu fac vreun secret, că n-am pentru ce, în chestiuni de interes public voi fi totdeauna cu obicinuita mea franchețe, pentru că știu că tocma și când m-aș afla în rătăcire în loc de a mi se lua greșcala în nume de rău mai vârtos vei căuta mijloc de a mi-o corege.

Am văzut și am cetit cu luare aminte toate măsurile preliminare luate de Excelența ta în scopu de a se ținea un Congres Național. Nu mai încape nici o îndoială: reprezentățiunea adresată președintelui gubernial a fost de lipsă a se face și încă așa, într-un înțelesul și spiritul în care s-a făcut. Să ni se dea actele privitoare la prefigerea viitorului și a destinului întocma precum au purces acelea din fontana lor, cu atât mai vârtos că eu nu mă îndoesc cum că s-ar fi aflat și se vor afla între membrii Congresului carii le vor cere și vor pretinde a se comunica și publica întocma.

Congresul de se va înființa în număr ca de 120 membri va fi destul de numeros, că după a mea opiniune tocma și o dietă transilvană ca de 150 membri ar fi un corp destul de greoiu spre a-l conduce și a lucra cu el în folosul țării.

Așa eu aflu că toate măsurile luate până acuma sunt bune și înțelepte încât nu mai încape nici o reflexiune asupra lor. De altă parte însă eu de alaltăieri încoace, decând protopopul Mețianu îmi dăduse scrisoarea Excelenței tale, îmi pusei câteva întrebări care credeam că se țin tot de obiectul pentru care e vorba fără însă ca până astăzi să mi le fi putut deslega și răspunde într-un toate.

Presupunând că funcționarii publici de la funcțiunile cardinale vor fi chemați simpliciter prin convocatori subscrise de d[om]nii președinți congresului sau doară ceruți prin aceștia de la președintele gubernial? sunt silit a presupune totodată cum că ceilalți 100 membri vor fi aleși de către cineva. Încât pentru cei 40 membri ai clerurilor modalitatea alegerii ar fi poate mai simplă și mai ușoară când protopopii actuali din ținuturile mai de frunte ar fi însărcinați a convoca preoțimea și a conduce actul alegerii așa ca voturile să se dea tot la bărbații carii vor fi floarea clerului. Dară cei 60 mireni cine să-i aleagă pe aceștia și în ce fel de cercuri? După protopopiate? sau neamestecând alegerile miren timer cu ale clerului cea să se aleagă după ținuturile politice (comitate, scaune, districte) precum se află împărțită țara actu: comitate 8, scaune săsești 9, districte rom[ânești] 2, săsești 2; scaunele secuești le număr înadins pentru că numai în scaunul Murășului sunt români mai mulți iară cei din Arieș s-ar putea alătura la Turda, cei din Odorhei la Sighișoara, cei din Treiscaune la Alba de Sus sau mai bine la Brașov, cei din Gyergyó la

comitatul Turdei, partea de sus. Așa am găsi 21 până în 22 ținuturi în care românii ar putea alege deputați adică voiam să zic că locuitorii după număr ar merita ca să-și aleagă. Să punem că din acele ținuturi s-ar alege câte doi mireni (1 unit, 1 neunit) ar fi 44. Până la 60 mai sunt 16. Dară comitatelor de 100 și 200 mii suflete cum și ținuturile mai cultivate li se fi cuvine ca să fie reprezentate mai bine, ceea ce la cas de o împărțială nouă a țării nesmințit ca s-ar și întâmpla. De aceea cred că n-ar fi vreo greutate a dechiara de es[emplu] din se[anul] Sibiu și distr[icți]ul Brașovului se aleg câte 4; comitatele Alba de Jos, Hunedoara, Turda, Cluș, Doboca, Cetatea de Baltă se prefac în câte două cercuri electorale, cum Deva et Hateg, Blaș et Abrud, Turda et S[as] Reghin etc. s-ar putea da și la districtul Făgăraș 4 deputați, însă cu condițiunile ca vecinele scaune săsești Cohalm și Cincu să aleagă împreună.

Dară cine să fie alegătorii? Eu aş socoti că fiecare comună să trimită câte doi oameni de omenie și deștepți la locul destinat pentru alegere. Atât număr nu ar face nici un fel de sgomot.

Însă cine să conducă alegerile? Aceasta mi s-a părut a fi întrebarea cea mai grea și nu mi-am putut deslega decât rânduind și această la președinți, ca aceștia să denumească în fiecare cerc electoral câte un președinte conducător de alegeri, apoi el fie din cler sau din mir tot atâta, numai să susțină ordinea pe 2–3 ore.

Iară candidații după ce criterii să se recomande și aleagă? Mi se pare că de nu se va lăsa voia de a-și alege care din ce ținut îl va găsi, apoi în unele ținuturi vom veni în strâmtoare cumplită ce e lipsă de oameni harnici.

Alegătorii mireni n-ar putea alege decât amestecați, li s-ar pune însă condițiunea, ca și la dieta T[ransil]vanici, din fiecare confesiune câte 1 și relative câte 2.

Ar fi bine ca deputații să vie cu plenipotențe formele mai vârtos pentru cazul când ni s-ar cere ca să se dechiare în privința legilor fundamentale, pentru ca nu cumva la un cas de așa, mai târziu ... să se poată zice că au votat numai de capul lor.

Ci eu acum văd că am și umplut o coală. Încă nuna una. Cele scrise în epistola anonimă le cred și eu: acel om însă cade pe zi ce merge în opiniunea publică, prin urmare, nu mai poate ști. Pe lângă care sărutând sacra dreaptă sunt al Excelenței tale serv preaplecat

Zămești, 1862 nov[embrie] 23/11

G. Barițiu

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu. F. Șaguna, nr. 2856.

¹ Vezi supra doc. nr. 64.

Oradea, 24 noiembrie 1862

Nagyméltóságú Gróf, cs. kir. Altábornagy, s magyar királyi Helytartó úr!
Kegyelmes Uram!

Azon izgatottság, mely N[agy]várad városában, a kormányellenes érzelműek részéről, a megyei és városi tisztviselőkben egy pár hónap óta naponta előidéztek

az által: hogy hirdetik mikép Gróf Haller Sándor főispán ő Méltósága Bihar Megye kormányzatát átveszi és új tisztikart alakít, ma már tető pontra hágott, mert, a mint mondják, Gyalokay Antal ügyvédnél mai napon a több kormányellenes érzelműek által értekezlet tartatott, és annak kijelentése mellett hogy nevezett főispán úr a megye kormányzatát rövid időn átveendi, elhatározták, hogy Oláh Mátyás Iső Alispánt nyugalomba léptetik, és helyette Homlóssy Antalt helyezik az alispáni székbe, továbbá hogy Tokody Lajos megyei főjegyzőt és több főszolgabírákat állomásaikból kitesznek, és helyeiket másokkal pótolandják.

Ily és hasonló napirenden lévő izgatásokkal a tisztviselők kedélyét annyira lehangolták, hogy higgadtan gondolkodni sem képesek, annál kevésbé van kedvük hivatalos kötelességeik teljesítésére, gyötörtetve azon aggaszó helyzet által, melybe magokat taszították vélik az által, ha a tisztelt Főispán úr venné által a megye kormányzatát.

Ebből méltóztassék Nagyméltóságod megítélni, mennyire nyomasztólag hat a jelenlegi tisztviselőkre s azok kedélyére annak tudása hogy Gróf Haller Sándor ő Méltósága még mindég főispán és azon gondolat, hogy ő mint olyan csakugyan ismét átveheti a megye kormányzatát.

De ugyan ezen körülmény nagy hatással van a kormányellenes érzelműekre is, a mennyiben ezek folytonosan kecssegetik magokat azon reménnyel: hogy Gróf Haller Sándor ő Méltósága átveendvén a kormányzatot, őket előbb viselt állomásaikba behelyezendi, s ezen reménnyel párosult elbizakodásba történik az: hogy ők felemelt fővel járnak, és szünet nélkül izgatottságot ápolnak a tisztviselők kedélyeinek felzaklatására.

Midőn tehát erről Nagyméltóságod kötelességszerűleg alázatos jelentésemet felterjeszteném, bátorkodom egyszersmind ide mellékelni ./ a[latt] Ille János Nvárad városi tanácsnok és 2. ./ a[latt] Brindus Döme megyei Szolgabíró nyilatkozatát, annak tanúsítására: hogy a fén érintett izgatás valósággal, és pedig a kormányellenes érzelműek által koholt terv szerént történik.

Ugyanis az ./ a[latti] nyilatkozatból kétségtelen: hogy Gyalokay Antal ekkép nyilatkozott: „nem sokára megint változások lesznek, mert Gróf Haller Sándor Főispán úr felülről meg van bízva arra: hogy egy tervet terjesszen elő, mimódon venné át. illetőleg vállalná a megye kormányzatát az arról lelépett tisztikarral együtt, és hogy Gyalokay előadása szerint Gróf Haller Sándor főispán ur a terven annak idejében működött is”,- a 2. ./ a[latti] nyilatkozat pedig tanúsítja: mikép Gróf Haller Sándor ő Méltósága egy vele rokon érzelműek társaságában tartott vadászat alkalmával, a nyilatkozót akép köszöntötte fel: hogy reményli, miszerént nem sokára előbbi székét elfoglalandja, és nyilatkozót biztosítja, hogyha mindjárt a többi román tisztviselők közül egy sem maradna is meg, őt mint Szolgabíró meg tartandja.

Ezeknél fogvást, mély tiszteletem mellett azon alázatos kéréssel járulok Nagyméltóságodhoz: miszerint a megyei és városi tisztviselőket fennebb leírt aggasztó helyzetökből kivenni, és miután a hivatalos eljárásban oly annyira szükséges nyugalom helyreállításáról s az izgatás és izgatottság meg szüntetéséről mindaddig míg a kormányellenes érzelműek vérmes reményt táplálnak keblökben az iránt, hogy Gróf Haller Sándor ő Méltósága mint főispán székét elfoglalandja és

öket tisztí állomásaikba behelyezendi, szó sem lehet, az iránt is kegyesen intézkedni méltóztassék, hogy Gróf Haller Sándor ő Méltósága, főispáni méltóságától felmentessék.-

A mi engemet illet, én sem az érintett izgatásokra nem adok semmit, sem a főispáni méltóságra – Isten látja lelkemet – nem vágyok, mit tanúsít azon körülmény is, hogy a fentebbi nyilatkozatokat, melyek már régebben kezeim közt vannak, eddig csak azért nem terjesztettem fel, mert nem akartam azon netalán keletkezhető hiedelemnek helyt adni, mintha érdekemben volna Gróf Haller Sándor ő Méltóságának felmentése, de a fentebb említett körülményekből jogosan következtetve, lehetetlen azon meggyőződésre nem jutnom: hogy a magas kormány érdekeit ily izgatások közepette előmozdítani, és a tisztviselőknek a legmagasb szolgálat érdekében közremunkálásokra számítani mind addig nem lehet biztosan, míg a kormányellenes érzelműek arra támaszkodhatnak: hogy az ő fejük Gróf Haller Sándor ő Méltósága a megye kormányzatát átvevdi.

Fogadja Nagyméltóságod mély tiszteletem őszinte nyilvánítását, mellyel öröklők

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája

Hajdú Lajos

Bihar megye főispáni helytartója

N[agy]váradon 1862 évi nov[ember] 24.

[Traducere:]

Excelexța voastră, domnule general-locotenent imperial regal, locumtenent regal ungar! Grațiosul meu domn!

Acea agitație, care este provocată în orașul Oradea din partea celor cu simțăminte antiguvernamentale în rândurile funcționarilor comitatensi și orașenești de câteva luni, prin anunțarea faptului că Excelexța sa comitele suprem, contele Haller Sándor, va prelua guvernarea comitatului Bihar și va constitui un nou corp funcționăresc, a ajuns deja la punctul culminant, fiindcă, așa cum se spune, s-a ținut astăzi la avocatul Gyalokay Antal o consfătuire între mai multe persoane cu atitudini antiguvernamentale. Pe lângă anunțarea faptului că numitul comite suprem va prelua peste puțină vreme guvernarea comitatului, au hotărât să-l pensioneze pe primul vicecomite Oláh Mátyás, punându-l în locul acestuia pe Homlóssy Antal în această funcție: mai departe că vor elibera din posturi pe prim notarul comitatens, Tokody Lajos, și pe mai mulți juzi comitatensi primi, pe aceste posturi aducându-se alte persoane.

Cu asemenea instigări, dar și cu altele asemănătoare au stricat atât de mult dispoziția funcționarilor, încât aceștia nici nu mai sunt capabili să gândească calm, și cu atât mai puțin au trager de inimă în îndeplinirea obligațiilor oficiale, fiind frământați de aceea situație îngrijorătoare, în care se văd împinși dacă onoratul comite suprem ar prelua guvernarea comitatului.

Din aceasta, Excelența voastră poate aprecia cât de apăsător acționează asupra funcționarilor din prezent, și asupra dispoziției acestora, știința faptului că Excelența sa, domnul Haller Sándor încă este comite suprem, precum și acel gând că aceasta va putea tot așa prelua și guvernarea comitatului.

Dar tot această circumstanță are o mare influență și asupra celor cu atitudini antiguvernamentale, în măsura în care aceștia se amăgesc încontinuu cu speranța preluării guvernării de către Excelența sa, domnul conte Haller Sándor și a reazășării acestora în funcțiile lor de mai înainte: iar în amăgirea care însoțește această speranță se întâmplă că aceștia umblă cu capul ridicat și întrețin încontinuu agitația pentru a tulbura dispoziția funcționarilor.

După ce am trimis pe baza datoriei mele supusa mea înștiințare, am onoarea de a anexa aici totodată declarațiile primului consilier orășenesc de la Oradea, Ille János, și a judeului cercual comitatens, Brindus Döme, pentru a sublinia faptul că instigarea sus amintită are loc într-adevăr și încă conform unui plan născocit de către cei cu tendințe antiguvernamentale.

În mod evident, din prima anexă reiese neîndoielnic că Gyalokay Antal a declarat: „nu peste mult timp vor fi iarăși schimbări, fiindcă domnul comite suprem, contele Haller Sándor este însărcinat de sus să substeamă un plan despre cum ar prelua, respectiv și-ar asuma guvernarea comitatului, împreună cu corpul funcționăresc care a demisionat din aceasta, iar conform prezentării lui Gyalokay, domnul comite suprem, contele Haller Sándor a și lucrat în acea vreme la plan”. Declarația din a doua anexă arată modul în care Excelența sa, domnul conte Haller Sándor, cu ocazia unei vânători organizate într-o societate având aceleași simțăminte, l-a salutat pe semnatarul declarației, cu aceea că speră ca să-și poată ocupa în curând vechiul scaun, asigurându-l că, chiar dacă nu va rămâne niciunul dintre ceilalți funcționari români, pe el l-ar menține ca jude cercual.

Pe baza acestora, pe lângă adâncul meu respect, revin la Excelența voastră cu rugămintea de a-i scoate pe funcționarii comitatensi și orășenești din situația lor îngrijorătoare descrisă mai sus, și dat fiind faptul că atâta vreme cât cei cu simțăminte antiguvernamentale nutresc în piepturile lor speranța aprigă că Excelența sa, domnul conte Haller Sándor își va ocupa scaunul ca și comite suprem și îi va așeza pe aceștia în posturile lor funcționărești, nici nu poate fi vorba de restabilirea liniștii atât de necesare în demersurile oficiale și de încetarea instigării și agitației, să interveniți grațios ca Excelența sa, domnul conte Haller Sándor, să fie eliberat din demnitatea sa de comite suprem.

În ceea ce mă privește pe mine, nu dau nimica pe amintitele agitații și nici demnitatea de comite suprem – Dumnezeu îmi vede sufletul – nu mi-o doresc, ceea ce este întărit și de acea circumstanță că declarațiile de mai sus, care se aflau de mai demult în mâinile mele, le-am trimis doar acum, fiindcă nu am dorit să fac loc acelei suspiciuni care se năștea, că ar fi în interesul meu eliberarea din funcție a Excelenței sale, domnului conte Haller Sándor, dar concluzionând pe bună dreptate din sus amintitele circumstanțe, mi-a fost imposibil să nu ajung la convingerea că nu se poate conta în mod sigur pe promovarea intereselor înaltului guvern în mijlocul acestor agitații și nici pe intervenția funcționarilor în interesul preainaltului serviciu, atâta vreme cât cei cu convingeri antiguvernamentale se

sprijină pe preluarea de către căpetenia lor – Excelența sa contele Haller Sándor – a guvernării comitatului.

Al Excelenței voastre umil serv

Hajdú Lajos
Vicecomitele comitatului Bihor

Oradea, 24 noiembrie 1862.

Original. M.O.L., D. 191. Elnöki iratok, 1862–19.555.

67.

[Cluj], 26 noiembrie 1862

Excelență!

Sum tare în restanția; întâi nu v-am mulțumit pentru „Instrucțiune”; 2^a. nu v-am răspuns la epistola din 29 septembrie /11 octob[er] a.c. în cauza lui Nagy János (sic!) din S[zasz] S[zent] György; 3° nu v-am rescris la preavenerata scrisoare din 7/19 noi[embrie] a.c. în privința preainălțatei rezoluțiuni pe reprezentațiunile românilor; denique 4to ce e mai momentos că nu v-am mulțumit Excelenței voastre și în scris pentru neprețuibila dragoste cea ați arătat cătră mine cu ființa mea de față în Sibiu.

O să încep acuma cu ordinea întoarsă adecă a vă ruga ca să binevoiți a primi cea mai călduroasă și mai sinceră, a mea atât cât și a soției mele, mulțumită pentru pretineasca nouă prea mult prețuită primire și dragoste cu care v-ați arătat cătră noi; primiți tot de odată esclență și asigurarea celei mai adânci venerațiuni a noastre cătră Excelența voastră!

Ad 3ⁱⁿ, contele Crenneville mi-a împărtășit scrisoarea Escelenței voastre din 17 nov[embrie], îndreptată cătră el în cauza reprezentațiunei românilor. La ce se ține de îndoiala Excelenței voastre „că nu vi s-ar fi împărtășit deplin textul preînălței rezoluțiuni”; în această privință aveți Excelența voastră drept, că a rămas afară începutul din textul german, care însă se conține în esordinul guvernului scris în limba maghiară, din care se vede că Majestatea sa a înțeles reprezentațiunile românilor din nov[embrie]-dec[embrie] 1860 și ianuar 1861, la carii dară vre să fie guvernul cu reflexiunile când-uși va da opiniunea în cauza convocării Dietei transilvane. Despre Hauschreiben din 21 dec[embrie] 1860 zice contele că se poate căpăta în toate gazetele di pe atunci, iară ordinațiunea Cancelariei ard[elene] din mai a.c. o să vi-o trimită în copie, din care veți putea videa Excelenția voastră că face guvernul destul acelei ordinațiuni ori ba și după aceea veți binevoi a vă întocmi pașii ce veți afla cu cale a mai face în cauza aceasta; eu spun drept că altmintre o înțeleg, nu cum o înțelege și o efectuieste guvernul.

Ce se ține de Congresul rom[ânilor] contele are nescari dificultăți în contra – concesiunea se va cere de la curte – dacă Excelențele voastre veți cere conchemarea: prospect de a dobândi de sus este, după cum mă ascură b[aronul] Reich[enstein]. În contra modalității conchemării acestui Congres m-iau voie a reflecta că doară ar fi mai bine a fi mai puțini amplotiați, în specie vicepreședintele și consiliarii guv[ernamentali] ca membri a[i] supremului dicasteriu prov[incial] care nu este neci maghiar, neci român ar trebui să rămână afară ca să nu se vadă a influența ceilalți membri a[i] Congresului, și ca nu cumva să fie legați prin concludul Congresului în cauza în carii ei au de a-și da opiniunea ca consilieri intimi ai Coroanei! Vă rog, Excelență, a cumpăni bine acest lucru, că eu pro domo mea poate mă aflu în greșcală! Cu terminul pe 21 ian[uarie] | 2 febr[uarie] încă sum einverstand deși aieptați Excelența voastră vă veți face balaur înfricoșat cu începutul anului și ar trebui să mă tem de balaur și cu atâta mai tare de D..., însă eu vă spun sincer, Excelența voastră, și vă rog să-mi iertați această sinceritate, că nu vă pot destul admira când văd că ați ieșit phlegmă, aș vrea ca tot așa să vă văd, tot începutul anului să fie, unde să fiți întărit și gata a vă lupta în contra oponenților, oricum să se cheme aceia. Ar fi prea mare paguba când Excelența voastră nu ați vrea de a face cu oponenți și opozițiuni! Mai încolo nu pot să retac câtă bucurie mi-a cauzat mie umorul cu care scrieți Excelența voastră despre strășnicia cu care o să impuneți Held-ului celui cu zerrissenen Wund. Dea Dumnezeu ca tot în așa bun umor să vă aflați!

Ad 2do. La cauza lui Nagy János voi fi cu atențiune și mă voi ținea norocos dacă voi putea ajuta ceva în iustis et acquis.

Ad 1°. Pentru „Instrucțiunea”! cu care ați avut bunătate a-mi face prezent, vă rog, Excelența voastră, să binevoiți cea mai fierbinte-mi mulțămită, că deși lucrul în sine, abstrăgând de la scopul cel salutar, nu e de un preț însemnat, dară cu atâta de mai mare preț este pentru mine atențiunea cu care vă îndurați Excelența voastră a vă arăta cătră mine cu toată ocaziunea. Fiind eu de conviețiunea aceea că cultura poporului e baza fericirii lui atât eterne cât și [a] celei temporene (sic!) numai atâta zic că Excelența voastră și cu aceasta ați arătat că nu încetați de a lucra la fundamentul fericirii poporului.

Esprimându-vă cele mai sincere compleminte și sărutare de mână de la soția mea, esptelor, grațioaselor simțiri recomandat pe lângă sărutare de mână am onoare a mă însemna, al Excelenței voastre umilit serv,

26/14 nov[embrie] 1862

Vasile Pop
v[ice] președ[inte] gub[ernial]

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2863.

Buda, 28 noiembrie 1862

4897 pr. 1862

An Seine des Herrn k. Hofkanzlei Präsidenten Minister Grafen Nádasdy Excellenz.

Eucre Excellenz!

Aus Anlass einer Saumsals-Anzeige des M[aros] Vásárhelyer k. Strafgerichtshofes gegen das Komitatsgericht in N[agy] Enyed in der Strafsache des Thoma George Bunduka wegen Verbrechens der Störung der öffentlichen Ruhe, habe ich unterm 18. Juli l. J. Z. 3391 dem genannten Comitatsgerichte im Wege des Unter Albenser Comitats-Obergespanns Georg Pogány aufgetragen, die Untersuchung in der fraglichen Angelegenheit schleunig durchzuführen und die geschlossene Untersuchung dem M[aros] Vásárhelyer Gerichtshofe einzusenden, mir aber über die Ursache der Verzögerung Bericht zu erstatten¹.

Am 3. August l. J. langten an das Präsidium des k. Guberniums der Ausweis des Präsidiums des M[aros] Vásárhelyer k. Strafgerichtshofes über den Stand bei demselben mit Ende Juli l. J. anhängig verbliebenen strafgerichtlichen Untersuchungen ein.

Bei Prüfung dieses Ausweises musste es auffallen, dass der k. Gerichtshof in M[aros] Vásárhely um die Durchführung der oben erwähnten Untersuchung noch das Comitatsgericht in Abrudbánya, in dessen Sprengel Bucsum, der Wohnort des Beschuldigten Thoma George Bunduka liegt, sondern das sehr entfernte Comitatsgericht in N[agy] Enyed requirirt hat; weshalb um mich die Zweck- oder Unzweckmäßigkeit des diesfälligen Vorganges des M[aros] Vásárhelyer Strafgerichtes zu überzeugen, den Obergespann Georg Pogány unterm 5. August l. J. Z. 3744 den Auftrag erteilte, die Untersuchungsakten wider Thoma George Bunduka nicht an den Gerichtshof in M[aros] Vásárhely, sondern mir zur Einsicht einzusenden.

Am 25. August l. J. erhielt ich den sammt Beilagen in 1. angeschlossenen Bericht des Obergespanns Pogány, aus welchen sowohl der Grund der bisherigen Verzögerung, als auch die Veranlassung, aus welcher, und die Ausdehnung, in welcher die in Rede stehende Untersuchung geführt werden will – zu erschen war.

Insbesondere habe ich mich aus dem sub C in Abschrift beiliegenden Ersuchschreiben des Untersuchungsrichters bei dem k. Gerichtshofe in Maros-ásárhely, Simon Vajda, überzeugt, dass die in Rede stehende Untersuchung nicht nur wegen des dem Thoma George Bunduka et Complic[es] angeschuldeten Verbrechens der Störung der öffentlichen Ruhe durch Widersetzlichkeit gegen die Gensdarmen, sondern auch über das Vorgehen und Verhalten der Rumänen bei und gegen die Constituierung des vorjährigen Comitats-Ausschusses und gegenüber der dort durch diesen gewählten Beamten geführt wird.

Da mir mit Rücksicht auf die im November v. J. in Betreff der im abgelaufenen Jahre zusammengesetzten Comitats-Ausschüsse und der durch dieselben gewählten Beamten erflossenen allerhöchsten Entschliefungen die weitere Führung der Untersuchung in letzterwähnter Richtung nicht angezeigt erschien einerseits, andererseits aber in der sub 2/. angeschlossenen Eingabe

Beschwerde geführt wurde, dass der k. Strafgerichtshof in M[aros] Vásárhely um die Durchführung der Untersuchung anstatt des Comitats-Gerichtes in Abrudbánya jenes in N[agy] Enyed ersucht habe, wodurch mehr als 60 Individuen ein großer Schaden dadurch zugefügt wurde, dass sie behufs ihrer Einvernehmung in N[agy] Enyed 5-6 Tage unterwegs zubringen müssen, und zugleich die Bitte gestellt wurde, die weitere Führung dieser Untersuchung dem Comitatsgerichte in Abrudbánya zuzuweisen, so fand ich mich veranlasst, unterm 27. August l. J. Z. 4135 dem Obergespann Pogány aufzutragen, die Untersuchung einstweilen abubrechen und die betreffenden Akten mir unverzüglich vorzulegen.

Dieser Auftrag langte, wie dies aus der in 3/. angeschlossenen Berichte des Obergespanns Pogány vom 21. August zu ersehen ist, am 29. August in N[agy] Enyed ein. Der Obergespann hat – laut Inhalts dieses Berichtes – noch an demselben Tage die nöthige Weisung wegen Unterbrechung und Vorlage der Untersuchung an den Comitatsgerichts-Präses erlassen, bis zum 31. August sind jedoch die Untersuchungs-Akten demselben nicht zugekommen, wohl aber die Meldung des Kerkermeisters, dass Axente Severu in der fraglichen Untersuchungsangelegenheit in Folge eines langen Verhörs durch den Untersuchungsrichter detenirt und eingesperrt worden sei.

Obergespann Pogány sicherte mir zugleich die Vorlage der Untersuchungs-Akten den nächstfolgenden Tag zu.

Am 21. September, an welchem Tage ich den obbezogenen Bericht des Obergespanns Pogány erhielt, erließ ich den in Abschrift sub 4/. anliegenden Auftrag an den Obergespann Pogány wegen unverzüglicher Freilassung des Axente und Vorlage der betreffenden Untersuchungsakten.

Mit Bericht vom 1. September l. J. Z. 2099, eingelangt am 3. September l. J. z[ur] Z. 4288, hat der Obergespann Pogány mir die sub 5/. angeschlossenen Untersuchungsakten eingeschickt, auf Grund deren ich den in Abschrift sub 6/. erliegenden Auftrag an den Obergespann Pogány zu erstatten fand.

Laut Bericht des Obergespanns Pogány am 3. September l. J. wurde Axente Sever an demselben Tage; Tomus Iuon und Krisán Grigor aber laut Bericht desselben Obergespanns vom 13. September l. J., am 8. September auf freien Fuß gesetzt. Krisán George konnte dieser Wohlthat nicht theilhaftig werden, weil er – nach Inhalt des obbezogenen Berichtes – an dem Tage begraben wurde, an welchem der Auftrag wegen seiner Entlassung an den Obergespann gelangte.

Am 10. September l. J. z[ur] Z. 4469 langten die die vorliegende Angelegenheit betreffenden sub 7/. angeschlossenen Untersuchungsakten mit dem Rekurse des Axente gegen die Verhängung der Präventivhaft, vom M[aros] Vásárhelyer k. Strafgerichtshofe – und am 2. Oktober l. J. die ergänzten Untersuchungsakten 8/. von dem Unter-Albenser Comitatsgerichte in N[agy] Enyed resp[ective] vom Obergespann Pogány mit dem Beifügen ein, dass das Ersuchschreiben des Unter-Albenser Comitats-Offiziolats vom 19. Oktober 1861 Z. 450 dortamts weder unter der politischen, noch unter den gerichtlichen Akten zu finden sei.

Da ich aus den diesfälligen Untersuchungsakten erschen habe, dass das Aktenstück Nr. 450 den Anlass zu dem gegenwärtigen Strafprozesse gegeben hat: so habe ich dasselbe nebst einem anderen darauf bezüglichen Aktenstücke von dem

betreffenden Gensd[armerie] ZugsCommando b[revi] m[anu] im Wege des Gensd[armerie] Reg[iments] Commando eingeholt, welche sub 9/10 hier angeschlossen werden.

Aus den ergänzten diesfälligen Untersuchungsakten geht nun folgender Sachverhalt heraus:

Thoma George Bunduka aus Bucium ist 45 Jahre alt, griechisch nicht unirter Religion, verheiratet, Haus- und Grundbesitzer, wurde mittelst Urtheil des k. k. Obersten Gerichtshofes vom 21. August 1860 Z. 10138 wegen Verbrechens der öffentlichen Gewaltthätigkeit nach §. 5 und 83 St[raf] G[esetz] B[uch] verübt durch Zerstörung des Mundloches der St. Nicolai-Grube, zum zweimonatlichen Kerker verurtheilt.

Dem Gesuche desselben um Gestattung, dass er die ihm die andiktierte Kerkerstrafe in dem Arreste des Abrudbányaer k. k. Bezirksamtes ausstehen dürfe, wurde mit Bescheid des Karlsburger k. k. Kreisgerichtes vom 1. Dezember 1860 und über die Berufung derselben mit Verordnung des bestandenen k. k. Oberlandesgerichtes in Hermannstadt am 29. Dezember 1860 nicht willfahrt, wogegen er unterm 13. März 1861 den Rekurs an den obersten Gerichtshof ergriffen hat, - welcher ihm mit Bescheid des genannten Kreisgerichtes vom 11. März Z. 595 als unzulässig gemäß §. 211 St[raf] P[rozess] O[rdnung] zurückgestellt und demselben zugleich aufgetragen wurde, sich wegen Antrittes der ihm zuerkannten Strafe, binnen 8 Tagen bei sonstiger Verfügung, dortgerichts zu melden. Auch gegen diesen Bescheid hat der Verurtheilte den Rekurs an die höheren Behörden ergriffen, worauf das k. k. Kreisgericht auf Grund dessen, dass gegen zwei gleichlautenden Entscheidungen kein Rekurs zulässig sei, am 26. März 1861 Z. 746 an das k. k. Bezirksamt in Abrudbánya das Ansuchen ergehen ließ: den Thoma George Bunduka zum Strafvollzuge unter Gensdarmerie-Escorte abzustellen; welchem Ansuchen jedoch von Seite des Abrudbányaer Bezirksamtes nicht genau entsprochen, sondern dem Karlsburger k. k. Kreisgerichte mit Note vom 4. April 1861 Z. 988 eröffnet wurde, dass Thoma George zur Ausstehung seiner Strafe unter Einem an das k. k. Kreisgericht gewiesen sei.

Diese Note langte am 15. April bei dem Karlsburger Kreisgerichte ein, und an demselben Tage überreichte auch Thoma George Bunduka bei demselben Kreisgerichte ein Gesuch um Strafaufschub bis November.

Dieses Gesuch wurde wegen der erfolgten Auflösung der k. k. Gerichte nicht mehr vom k. k. Kreisgerichte, sondern erst am 23. November 1861 z[ur] Zahl 76 vom Comitatsgerichte in N[agy] Enyed erledigt und zwar dahin: dass die Bitte des Gesuchstellers durch die abgelaufene Zeit erfüllt worden sei. Unter demselben Datum z[ur] Z. 77 hat das Comitatsgericht den Vizegespann Török in die Kenntniss gesetzt, dass am selben Tage dem Thoma G[eorge] Bunduka das oberrichterliche Urtheil kundgemacht, derselbe in die Strafe genommen und dass dessen Strafe am 23. Jänner 1862 zu Ende gehe.

Unterdessen wurde unterm 14. Oktober 1861 das Gensdarmerie-Flügel-Commando in N[agy] Enyed vom Vizegespann des Unter-Albenser Comitats Jos[ef] Török ersucht, an das Zalathnaer Posten-Commando derart die Verfügung zu treffen, damit Thoma George Bunduka am 26. desselben Monats dort stellig gemacht werde, um die andictirte Strafe auszuhalten.

Ein ähnliches Ersuchschreiben hat auch das Unter-Albenser-Comitats-Offiziolat am 12. November 1861 an das Gensdarmerie-Zugs-Commando in N[agy] Enyed erlassen, worin Thoma George Bunduka als ein gefährliches Individuum bezeichnet und um die Bekanntgabe der Umstände ersucht wird, unter welchen Bunduka seine vom Offiziolate verfügte Abstellung vereitelte.

Auf das Ersuchschreiben des Vizegespanns Török vom 19. Oktober 1861 Z. 450 erfolgte unterm 23. November 1861 Z. 464 die Eröffnung des Gensdarmerie-Zugs-Commando in N[agy] Enyed Nr. 1, worin gesagt wird, dass die Arretierung des Bunduka nicht hat bewirkt werden können

1. weil Bunduka sich der Arretierung entzog,
2. weil der Bucsumer Ortsrichter Tomus Juon die Arretierung des Bunduka durch rohe Gewalt vereitelte,
3. weil die Delegierung einer zweiten Gensdarmerie-Patrouille nach Bucsum einen zweiten Renitenzfall in größerer Dimension zur Folge gehabt.

Die näheren Umstände dieses letzteren Renitenzfalles gehen aus dem der Zugs-Commando-Erwidierung angeschlossenen Berichte des Posten-Commando in Zalathna heraus. Über das Vorgefallene bei dem ersten Renitenzfall liegt kein Bericht vor. Unter Nr. 1 liegt die No. 83 der Gazetta Transilvanici ex 1861 bei; wann und durch wen diese Zeitung den Akten beigegeben wurde, geht aus den Akten nicht hervor.

In Folge obiger Anzeige des Gensdarmerie-Zugs-Commando wurden die Erhebungen Betreff der in Rede stehenden Widersetzlichkeit von Seiten des Comitats-Offiziolates angeordnet, aus welchen, insbesondere aus den Aussagen der Gensdarmen, folgendes hervorgeht:

In Folge erhaltenen Auftrages den Thoma George Bunduka zu arretieren, kamen am 14. November 1861 zwischen 6 und 7 Uhr Abends 9 Gensdarmen mit dem Führer Miladinovich von Zalathna nach Bucsum, dem Wohnorte des Bunduka.

Hier ging der Führer zum Ortsrichter Thomas Juon hinein, und forderte denselben auf, ihnen die gehörige Assistenz zu leisten.

Der Richter ging mit den Gensdarmen zur Wohnung des Bunduka, welcher jedoch vom Hause abwesend, nach der Angabe seiner Frau in seiner Goldgrube sich befand. Die Gensdarmen setzten unter Führung des Richters den Weg zu der Goldgrube des Bunduka fort. Gegen 10-11 Uhr Nachts beim hellen Mondschein kamen dieselben in die Nähe der Goldgruben, als sie bemerkten, dass 4-5 Bauern (Bergleute) vom Berge in das Thal laufen, riefen sie ihnen, dass sie stehen bleiben, indem sie (die Gensdarmen) vermutheten, dass Bunduka unter ihnen sei; die Bergleute standen aber nicht, sondern antworteten, dass die Gensdarmen Räuber seien, weil ordentliche Leute nicht bei der Nacht, sondern beim Tag kommen und fingen zugleich an zu schreien: „laufet, denn es kommen die Räuber Gensdarmen um den Bunduka“. Die Gensdarmen wollten jene Leute abfangen, weil sie glaubten, dass Bunduka unter ihnen sei, was ihnen jedoch nicht gelang. Bald darauf fielen zwei Schüsse in einer nicht großen Entfernung – nach Nr. 14 beiläufig 200 Schritte – worauf sich mehrere Leute zusammenrotteten, bewaffnet mit Schießwaffen, Stöcken und Hacken, und unter verschiedenen Drohungen erklärten, dass sie den Bunduka um keinen Preis arretieren lassen wollen; und werden auch den Richter,

welcher sich inzwischen den zusammengeworfenen Leuten anschloss, mit den Gensdarmen nicht gehen lassen.

Auf die Erklärung des Führers Miladinovich, dass sie von ihrer vorgesetzten Militär-Behörde den Auftrag erhalten haben, den Bunduka zu arrestieren, und dieser Behörde auch sie (die Zusammengeworfenen) Gehorsam leisten müssen, soll der Richter Thoma Juon (Nach der Aussage des Gensdarmen Baner, Nr. 12) geantwortet haben: „Die Militär-Behörde gehe sie eigentlich nichts an, die Comitats-Behörde aber, welche diese Requisition an die Militär-Behörde ergangen ließ, habe ihnen nichts zu befehlen, von dieser wollen sie gar nichts wissen“.

Gegen 12 Uhr in der Nacht kehrten die Gensdarmen unverrichteter Sache in das Dorf zurück.

Am 15. November gelang es dem Bucsumer Pfarrer Stanislaw und dem Abrudbányaer Senator Const[antin] Cumanu den Thoma George Bunduka in die Wohnung des Richters Thoma Juon zu locken und ihn dem Führer Miladinovich vorzustellen. Über Zureden des Stanislaw und Cumanu und die Bitte des Bunduka willigte der Führer Miladinovich ein, dass Bunduka zur Ordnung seines Hauswesens Samstag zu Hause bleibe, Sonntag aber in der Frühe sich stellen solle, um mit den Führer nach N[agy] Enyed zur Comitats-Behörde zu fahren.

Thoma George Bunduka hat sich Sonntag in der Frühe zur Reise nach N[agy] Enyed bereit in die Wohnung des Pfarrers Stanislaw eingefunden, weil jedoch der Postenführer Miladinovich, der getroffenen Verordnung entgegen, sich von Bucsum entfernt und zur Begleitung des Bunduka einen Gensdarmen zurückgelassen hat, so wollte Bunduka mit dem Gensdarmen nicht gehen, sondern ging zu Pferd nach Karlsburg, wie er angibt, in der Absicht, um sich in N[agy] Enyed zu stellen.

In Karlsburg habe Axente Severu und Nicola ihm angerathen, zum commandirenden Generalen nach Hermannstadt zu gehen, um wie Axente (Nr. 154 ad 10) angibt, einerseits den Grafen Montenuovo zu besänftigen, welcher sich geäußert hätte, dass er die Schmach der Gensdarmen nicht ungestraft lassen werde; andererseits aber um zu bitten, dass er die über ihn verhängte Kerkerstrafe nach den Österreichischen Gesetzen ausstehen dürfe. Von Hermannstadt sei er unverrichteter Sache nach Karlsburg zurückgekehrt, wo er den Axente Vorwürfe gemacht habe, warum er ihn unnütze Kosten verursacht habe, dieser habe ihm gerathen nach N[agy] Enyed zu gehen, worauf er nach N[agy] Enyed gegangen und sich dem Obergespan vorgestellt habe.

Mit dem Bunduka zugleich sind auch der Ortsrichter von Bucsum Tomus Juon und der Ortsnotär Plaste Filimon zum commandirenden Generalen nach Hermannstadt gegangen, nach ihrer Angabe in ihren Privat-Angelegenheiten, nach der Behauptung des Axente aber um den commandirenden Generalen über die wahre Sachlage zu unterrichten und um ihn zu bitten, das Dorf Bucsum mit der Militair-Execution zu verschonen.

Thoma Juon, der Bucsumer Ortsrichter, welcher die Gensdarmen zu den Goldgruben des Bunduka begleitete, behauptet in seiner Aussage (Nr. 4), dass als unterwegs die Gensdarmen die vier Bergleute stehen ließen und dadurch ein Lärm entstanden ist, bei 20 Bergleute zusammengekommen seien, welche, als sie von dem Vorhaben des Gensdarmen in Kenntnis gesetzt wurden, erklärt haben, dass man den Bunduka ohne weiteres wegführen könne, ihn aber (Thoma Juon)

wollten sie nicht weglassen, befürchtend, dass die Gensdarmen auch ihn arretieren wollen. Nachdem die Gensdarmen den Bunduka nicht gefunden haben, seien sie ins Dorf zurückgekehrt. Es sei kein Aufstand gewesen, der Schuss sei nicht auf die Gensdarmen gerichtet, die 20 Bergleute seien zufällig zusammen gekommen.

Dangya Kulitza, Juonutz Nicolai, Ungurean Sándor und Bogya Juon bestätigen die Behauptung des Thonus Juon, dass der Arretierung des Bunduka sich niemand widersetzt, vielmehr haben alle gewollt, dass der Bunduka weggeführt, nur sei dieser damals nicht zu finden gewesen.

Aus den Aussagen des Zsurzs Moisi, Bukurestean Susana und Dan Dochitza hat man die Dorfbewohner mit dem zu allarmiren getrachtet, dass die Gensdarmen den Ortsrichter und den Bunduka arretieren wollen; von einer wirklich erfolgten Widersetzlichkeit wollen die einvernommenen Dorfbewohner nichts wissen.

Dies ist der Sachverhalt des den Bucsumer Ortsbewohnern – insbesondere den Thoma George Bunduka, Thonus Juon, Krisan Gyorgy und Krisan Grigor angeschuldeten Verbrechens des Aufstandes (§. 68 St[raf] G[esetz] B[uch]).

Das Comitatsgericht in N[agy] Enyed hat sich bei der Durchführung der bezüglichen Erhebungen auf die Constatirung dieses Factums beschränkt; dagegen hat der Untersuchungsrichter des M[aros] Vásárhelyer k. Strafgerichtshofes, - wohin als zuständigen Gerichtshof die Akten unterm 20. März l. J. abgetreten wurden – laut Requisition vom 19. April l. J. Z. 39 (Nr. 70) sich mit der Anordnung der Ergänzung der ihm mangelhaft geschieenen Erhebungen nicht begnügt, sondern die Erhebung von ganz neuen Facten angeordnet, welche von Niemanden angezeigt, die Erhebung derselben von keiner Behörde ihm (dem Untersuchungsrichter) aufgetragen wurde. So hat der Untersuchungsrichter Vajda in seinem obbezogenen Ersuchschreiben ad 10/. und 11/. Umstände erheben lassen, welche mit der vorliegenden Strafsache in keiner Verbindung stehen: überdies ad 11/. ganz falsche Behauptungen aufgestellt, auf Grund deren er die weiteren Erhebungen hat pflegen lassen, dass nämlich „aus den Aussagen mehrerer Individuen und aus dem (den Akten beiliegenden) Artikel in Nr. 83 der Gazetta hervorgehn, wienach ein gewisser Axente in Karlsburg die Bevölkerung zur Widersetzlichkeit gegen das Offiziolat aufgewiegelt habe“, wiewohl von einer Aufwiegelung des Volkes durch Axente weder in dem bezogenen Zeitungs-Artikel, noch aber in dem an den k. Strafgerichtshof unterm 20. März l. J. gelangten Erhebungsakten eine Spur zu finden war. Ebenso wenig war in diesen Erhebungsakten eine Erwähnung davon, dass Axente in Oktober 1861 bei der Comitats-Versammlung in N[agy] Enyed gewesen, dass er die Leute zur Widersetzlichkeit aufgewiegelt habe etc. und dennoch hat der Untersuchungsrichter Vajda die Erhebungen auch in dieser Richtung angeordnet.

Ferner wurde die Untersuchung nicht dem Abrudbányaer Comitatsgerichte, zu dessen Jurisdiktion der vorliegende Straffall gehört und in dessen Nähe die große Anzahl von Leuten, welche einzuvernehmen waren, wohnen, sondern der von Bucsum entfernt gelegenen N[agy] Enyeder Comitats-Gerichte aufgetragen, ohngeachtet der dagegen erhobenen Einsprache dieses Gerichtes (Nr. 71, 72) wodurch dem Ärar unnöthigerweise Kosten verursacht wurden.

Nach dem Inhalte dieser Requisition und nach den im Laufe der durch den N[agy] Enyeder Untersuchungsrichter Szalánczy in Folge der obigen Requisition gepflogenen Erhebungen, insbesondere der an die Zeugen und Beschuldigten gestellte Fragen (Nr. 135 ad 3 und 12, Nr. 141 ad 3, 5 und 6, Nr. 142 ad 3. Nr. 85, Nr. 153 ad 4, 5, 6, 7, 8, und 10, Nr. 154 ad 13, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 34) geht deutlich hervor, dass der Gegenstand der durch den Untersuchungsrichter Vajda angeordneten Erhebungen das Verhalten der Rumänen, und insbesondere deren Führer gegenüber den ungarischen Mitgliedern der Unter-Albenser Comitats-Versammlung und den durch dieselbe resp[ective] durch den Obergespann Pogány eingesetzten Comitats-Beamten gewesen, und dass diese Untersuchung eigentlich gegen die Parteiführer der Rumänen Axente, Nicola und Gaetanu gerichtet war.

Der diesfalls einvernommene Axente (Nr. 154) stellt ad 13/ in Abrede das Volk aufgewiegelt zu haben, dass es den Beamten nicht gehorchen soll, und erbiethet sich durch Tausende von Zeugen zu beweisen, dass er das Volk ersucht habe, folgsam und gut zu sein. Gesteht ad 19/ „das Volk aufgefordert zu haben, dass es den Stuhlrichtern – welche sie zur Tabakpflanzung, Nichtstempelung der Gesuche und Nichtzahlung der Steuern antreiben, nicht folgen soll, und dass es sich vor ihrer (der Stuhlrichter) Drohungen mit Kossuth, Klapka und Garibaldi nicht fürchten solle, weil diese keine Macht haben um in unser Land zu kommen etc. Zur Widersetzlichkeit sei das Volk vielmehr durch die Richter selbst provoziert worden, indem diese dem Volke eröffneten: dass der ungarische Landtag den Kaiser nicht anerkennen will als gesetzlichen König von Ungarn und Siebenbürgen; dass die Ungarn keine Soldaten geben und keine Steuer zahlen wollen u[nd] d[er] g[leichen] – welche Äußerungen vollkommen geeignet waren, das Vertrauen der allerhöchsten Regierung treu ergebenden Volkes zu solchen Organen derselben zu verwirken“.

Nach den Vorausgeschickten bilden zwei Facta den Gegenstand der vorliegenden Untersuchung, nämlich I. die Widersetzlichkeit gegen die Gensdarmen am 14. November 1861 aus Anlass der Arretierung des Thoma George Bunduka, das Verbrechen des Aufstandes (§. 68 St[raf] G[esetz] B[uch]) bildend, wegen welchem Verbrechen Thoma G[eorge] Bunduka, Thomas Juon, Krisán Grigor und Krisán Gyorgye in Untersuchung gezogen und verhaftet wurden. II. die Aufwiegelung der rumänischen Bevölkerung des Unter-Albenser Comitats, dass sie den Comitats-Beamten keinen Gehorsam leisten soll, ferner das Aufkündigen des Gehorsams gegen die Comitats-Beamten seitens mehrerer rumänischer Nationsgenossen (Nr. 103) das im §. 65 St[raf] G[esetz] B[uch] bezeichnete Verbrechen der Störung der öffentlichen Ruhe bildend, wegen welchem Johann Axente Severu in Untersuchung gezogen und verhaftet wurde.

Ein förmlicher Beschluss ist diesfalls vom Untersuchungsrichter nicht gefasst worden, nur bezüglich des Axente wurde bemerkt (Nr. 154) dass er auf Grund mehrerer Zeugen-Aussagen verdächtig befunden, nach §. 151 ad c. und 156 ad b. d. St[raf] P[rozess] O[rdnung] in vorläufige Verwahrung genommen wurde. Diese Gesetzesstellen wurden jedoch unrichtig angewendet, weil der §. 151 St[raf] P[rozess] O[rdnung] nicht von der Detenirung bereits vernommener Beschuldigten handelt, nach §. 156 aber nicht eine Präventiv- sondern die eigentliche

Untersuchungshaft zu verhängen kömmt; wobei zu bemerken ist, dass nach Ablauf von ¼ Jahren von der Zeit des begangenen Verbrechens der b. und d. Absatz des §. 156 St[raf] P[rozess] O[rdnung] nicht mehr in Anwendung kommen konnte.

Was nun das Factum ad I. anbelangt, so muss bemerkt werden, dass nach dem Inhalte der Akten die Zusammenrottung der Bergleute hauptsächlich durch den von den Gensdarmen hervorgerufenen Lärm und durch den Umstand veranlasst wurde, dass die Leute die eigentliche Ursache des nächtlichen Erscheinens der Gensdarmen bei den Goldgruben nicht kannten und mit Rücksicht auf das Verhalten der Romanen vis a vis den ohne ihre Mitwirkung eingesetzten politischen Comitats-Beamten geglaubt haben mochten, dass die Arretierung ihrer Parteiführer aus politischen Gründen beabsichtigt werde (siehe den beiliegenden Zeitungsartikel Nr. 83 der Gazetta Nr. 1 Nr. 128. 154). Die Beschuldigten stellen in Abrede die Arretierung des Thoma G[eorge] Bunduka verhindert zu haben, wofür auch der Umstand zu sprechen scheint, dass den folgenden Tag Thoma George Bunduka sich selbst gestellt habe; daher es weder in seiner noch in der Absicht der Bucsumer liegen konnte, die Arretierung zu verhindern. Es kann demnach im vorliegenden Falle vom Vorhandensein einer gemeinschaftlichen, zur Begründung eines Verbrechens erforderlichen bösen Absicht kaum die Rede sein, und die That stellt sich eher als die im §. 312. 313 St[raf] G[esetz] B[uch] bezeichnete Übertretung heraus, nachdem es auch nicht vorliegt, dass die Zusammengerotteten zum Auseinandergehen aufgefordert worden seien einerseits,- andererseits wird es schwer sein den Beweis darüber herzustellen, wem denn eigentlich diesfalls eine Schuld beigemessen werden kann.

Bei dieser Sachlage und in ferner Erwägung, dass die weitere strafgerichtliche Verfolgung der Gebirgsbewohner wegen Handlungen aus der gesetzlichen Zeitperiode des vorigen Jahres bei der treuen romanischen Bevölkerung eine schlechte Stimmung hervorzurufen geeignet ist; dass ferner die Hauptbeschuldigten bereits eine mehrmonatliche Untersuchungshaft ausgestanden, Thoma G[eorge] Bunduka sich noch immer in Verhaft befindet,- erlaube ich mir die Bitte zu stellen, dass Euer Excellenz geruhen wolle bei seiner k. k. apostolischen Majestät die Niederschlagung der strafgerichtlichen Untersuchung gegen Thoma G. Bunduka et Complices wegen Verbrechens des Aufstandes zu erwirken und auf Grund dessen dem Staatsanwälte bei dem k. Strafgerichtshofe in M[aros] V[ásárhely] aufzutragen, von der Fortsetzung des in Rede stehenden Untersuchungsverfahrens abzustehen. Denselben Antrag erlaube ich mir auch bezüglich des dem Axente et Complices angeschuldeten Verbrechens der Störung der öffentlichen Ruhe zu stellen. Dem Axente wird nämlich zur Last gelegt, dass er ungerufen zu der am 17. Oktober 1861 in N[agy] Enyed abgehaltenen Comitats-Versammlung erschienen sei und die versammelte romanische Bevölkerung aufgereizt habe, dass sie den Stuhlrichtern nicht gehorchen solle; ferner dass er häufige Zusammenkünfte mit Geistlichen und ungebildeten Menschen gehabt, endlich dass er Behufs Unterbreitung eines Protestes an Seine k. k. apostolische Majestät in der Gelegenheit der Organisirung des Karlsburger Magistrates ohne höhere Genehmigung Geldsammlungen eröffnet habe.

Was die zwei letzteren Anschuldigungen anbelangt, so sind diese zur Begründung einer nach den Strafgesetzen zu ahnenden Handlung nicht geeignet.

Betreffend die dem Axente angeschuldete Aufreizung der rumänischen Bevölkerung zum Ungehorsam gegen die Stuhlrichter, so muss bemerkt werden, dass die angebliche Aufreizung zu einer Zeit geschehen ist, wo im Taumel der Constitutionalismus die Leute der Opposition verleitet wurden, selbst den Anordnungen der höchsten Behörden den Gehorsam zu versagen; die treu ergebene Bevölkerung aber eben aus diesem Grunde den Oppositions-Beamten keinen Gehorsam leisten wollte. Aber es liegen gegen Axente auch keine rechtlichen Verdachtsgründe einer solchen strafbaren Aufreizung vor; denn der Stuhlrichter Sam[uel] Molnár in dessen Wohnung Axente das Volk aufgewiegelt haben soll, will von einer solchen Aufwiegelung nichts wissen (Nr. 135 ad 4. 5.) Axente stellt in Abrede das Volk zum Ungehorsam gegen die Comitatsbeamten aufgereizt zu haben. Das was er gesteht, das Volk belehrt zu haben, jenen Stuhlrichtern nicht zu gehorchen, welche die Tabakpflanzung, Nichtstempelung der Eingaben und Nichtzahlung der Steuer predigten, ist zur Begründung einer strafbaren Handlung nicht geeignet.

Was das offene Ankündigung des Gehorsams gegen die Comitatsbeamten anbelangt, dessen sich die in der schriftlichen Declaration (Nr. 103) unterfertigten schuldig gemacht haben, so kann dieses nach meiner Ansicht den Betreffenden nicht als Verbrecher angerechnet werden, weil sie im Irrtum sich befanden, indem sie (laut obiger Declaration) glaubten, dass sie verpflichtet seien den nach ihrer Ansicht gesetzwidrig eingesetzten Comitatsbeamten Gehorsam zu leisten, gegen deren Wahl sie Protest eingelegt hatten.

Diesernach unterliegt es keinem Zweifel, dass von einer Aburtheilung des Axente und seiner Genossen wegen des ihnen angeschuldeten Verbrechens der Störung der öffentlichen Ruhe nicht die Rede sein könne; daher die Niederschlagung dieser umfangreichen Untersuchung gerechtfertigt erscheint.

Klausenburg am 28. November 1862.

Der Präsident des k. siebenbürgischen Guberniums

Crenneville

Original. M.O.L., D- 229. Általános iratok, 1862 4.846.

¹ Vezi Mișcarea Națională..., vol. V, doc. nr. 430.

69.

Blaj, 30 noiembrie 1862

599-1862/Pracs.

Nagy Méltóságú Gróf Minister és Korlátok Úr!
Kegyelmes Uram!

Azon különös szerencsébe[n] részesülvén, hogy Udvari Tanácsos Méltóságos Moldovánu Demeter úr által, az én igénytelen, Szamos-Újvárról f. é. október 12én Excellentiádhoz küldött levelémre, Excellentiád kegyelmes válaszát és becses

nézeteit azon bizodalmas óhajttással Excellentiádnak meg kapjam, miszerént ha nem is lehet a román, nemzet collectiv földbirtokát, pénz és katonabeli contributioját az országos vagy V[ár]Megyei gyűlések képviseletének alapjául és mértékül felvenni, mégis Excellentiád azon nézetből, hogy a román nemzet a hadsereg szaporításához Erdélyben sokkal nagyobb számú újjoncokkal szokott járulni, mint a többi nemzetek, az ő igazságos és méltányos kívánságait szembe a többi nemzeteknek, igazságos követeléseikkel, magas figyelmére méltatni fogná: ha én ezen – Excellentiád előtt szinte impracticabilisnek látszó téma megoldásának kulcsát, és practicus módját megmutatnám.

Kegyelmes Uram! a midőn mély hálával Excellentiád ezen kegyes kívánságát elfogadom, és annak tehetségem szerént eleget akarok tenni, legnagyobb alázatossággal elsőben is azért esedezek engedelemért, hogy fekvő beteg lévén, hamarabb alázatos feleletemet el nem készíthettem, másodsor pedig azért: hogy azon határtalan bizalmamnál fogva, mellyel Excellentiádhoz, mint már elesmert igazság szerető, és nagy-lelkű magas férfiúhoz ragaszkodom, ezen fontos téma vitatásába, de az én nemzetem, hanem a Korona, Hazám és az egész Osztrákbirodalom közjava szószólója és képviselője, azon őszinteséggel, nyílt és egyenes lelkűséggel lehetek, mely egy Ő Felsége örökké hív szolgájához és jobbjához, úgy édes Hazám, és az Osztrákbirodalom jó polgárához illék: mert bizonyságul Istenemet hívom, hogy senki sem óhajlja inkább ezeknek virágzását, boldogságát, vagy a többi nemzetekkel kibékülést és testvériséget, mint én, aki elvitáztatlan elvül tartom, hogy a Korona fényét és Majestását, és a népeknek ahhoz tántorithatlan ragaszkodását és bizadalmát, úgy a közös Haza és birodalom közboldogságát és felvirágzását egyedül csak az gyarapíthatja és tarthatja fenn, ha a különböző nemzetek az Országba békességbe, testvéri jóegyetértésbe és szeretetbe fognak élni, ezt pedig csak úgy érhetni el, ha a Magas Kormány a különböző nemzetiségek között személyi és nemzet válogatás és tekintetbe vétele nélkül, az igazságot kiszolgáltattja, az az ha az 20ik októberi diploma elvei és értelme szerént, részre hajlás nélkül, az Ország javadalmát és azon proportióba a melybe a közterhekhez is hordozzák, a nemzetek között kiosztja, mert csalhatatlan, és örökké való igazság az hogy „Fundamentum regni est justitia”.

Kegyelmes Uram! Megvallom hogy a mi nemzetünk a vele született hajlamanal fogva, az Ő Felsége 20ik októberi diploma szavaihoz (mely által visszahívatlanul minden nemzetnek és vallásnak a jog és törvény előtti egyenlőséget megadta) mint a Sz[ent] Iráshoz ragaszkodik, és a Magas Kormány szeretetbe helyezett határtalan bizalmánál és a Koronához és Thronhoz minden időben sok áldozattal és fényes tettekkel bécizonyított tántorithatatlan ragaszkodásánál fogva, annak igci testesülését várja.

Mely crös hitébe és reményébe ha most is meg csalatkoznék, és a 20ik októberi diploma réá nézve holtbetű maradna, tudniilik: ha annak kihirdetése után is, midőn a Haza terheiből a leg nagyobb részt hordozza, az ország javadalmaiból (melyek között réá nézve leg nagyobb és fontosabbnak tartja a V[ár]Megyei és Országgyűlési képviseletet) nem a viselendő terhek proportiója szerént, hanem sokkal kissebb rész hasitattnék ki számára: mi sem lehetne réá nézve szomorítóbb és leverőbb.

Akkor nemzetünk csak elpirulva volna kéntelen meg győződnie annak a felszólamlásnak igazságáról, amely csak most közelebbről intéztetett volt némely hazai magyar újságokban a román nemzethez ilyen formán „most átláthatjátok ti románok, vajon a mostani V[ár]Megyei bizottmányi instructio, jobb gyümölcsöt hoz számotokra, mint az 1848-ki általatok elvetett municipalis szabályok?”.

Kegyelmes Uram! ha csak ugyan Excellentiátok, akár a V[ár]Megyei, akár az Országgyűlési képviselő elrendezésében és szabályozásában a különböző osztályok Interesseit akarják alapul felvenni, ezen esetben bátor vagyok azt az észrevételt megtenni, hogy az Interestek sorába az első helyt - az én meggyőződésem szerint - nem a privát osztályok, hanem az egész ország, és ezzel elválhatatlanul a különböző nemzetek Interestei kell hogy elfoglalják, mert:

a.) Erdély ország systemája 1848 előtt is a Nemzetiségek és Vallások alapján és elvén támaszkodott, az ő historiai jogok, teher viselés, és javadalmakbéli részesülés is azokon nyugodtak, a mint erről az Erdélyi historia és törvények, elvitázhatatlan tanúbizonyságot tesznek. Mert

b.) A privát osztályok Interestei belé foglaltatnak a nemzetiségek Interestéjébe, és ezek repraesentalhatják a privát osztályok Interestéjét, de a privát Interesték semmi módon nem repraesentalhatják a nemzetiségi Interestéket, mert:

c.) Amikor ezen országos és elvitázhatatlan igazság úgy áll, a 20ik októberi diploma és leg magasabb Gróf Rechberghez intézett kézirat, a törvény előtti egyenlőséget, és e szerint a különböző nemzetiségek közti országos teher és javadalmaknak is felosztását elvben kimondotta és elesmerte: minden nemzetnek elvitázhatatlan joga van a magas kormánytól vámi azt, hogy nem más értelemben, ha nem csak a diploma szerint, az az azon proportióban amelybe hordozzák a költségeket is részre hajlatlanul ossza fel a diploma tartalma szerint a különböző nemzetiségek között az ország javadalmakat és így a repraesentatiót.

Hogy a Magas Kormány e szent és tartozó kötelességét teljesíthesse (mert a nélkül békesség a nemzetek között és csend az országban, az én csekély előrelátásom szerint, nem lehet) más úttya s igazságosabb alapja nincsen, csak a nemzetiségek collectiv földbirtok, pénz és katona contributiója, és ezek igen természetesen és logice mert ezek az ország életének erei, mert ezek nélkül az ország semmi képen fenn nem állhat.

Ha tehát a magas Kormány, mint valamely jólelkű, egyenes szívű és igazságos Atya, a különböző nemzetiségek között igazságot szolgáltatni, és az által testvériséget és állandó békességet, és az országba messze jövőndőre is csendességet akar alapítani, azt csak úgy eszközölheti, az és felfogásom szerint, ha a nemzeteket abba a proportióba részesíti az Ország javadalmaiból is - a melyhez a képviselő is tartozik - a melyben részesülnek a közterhekbe is, mert ezen basison egy nemzetnek sem tétethetik valami igazságtalanság, vagy jog rövidség: ellenkező esetben pedig nagyon sajnos vola, ha a 20ik októberi diploma után is, szegény nemzetünkre a közterhek súlya nagyobb mértékben nehezülvén mint más nemzeteken, a javadalmakból pedig más testvér nemzetek vennék a nagyobb és kövérebb részt.

Tudom hogy az általam fel vett három tényező factorok ellen, az az ellenvetés van, hogy azok azért nem vétethettek képviselő alapjául és mértékül mert:

a.) Ez egy igen közönséges felfogás és impracticabilis volna – mert:

b.) Igen merész feladat vagy vállalat lenne az, ha némely nemzetbeli egyéneknek, több százakra rúgó contribútiójok, más nemzetbeliek csak 3-4fra menő contribútiójával egy cumulativ számításba vétetnének.

c.) Hogy az Osztrák Thron Méltóságával meg nem egyezhetnek az hogy a magának előre készítsen és szervezen majoritást.

De az a.) alatti ellenvetésre ez az alázatos észrevételem, hogy a szóban forgó három factoroknak is az a tulajdona van, mellyel minden más tiszta igazság bír, tudniillik: hogy mindenki közönségesen igen könnyen felfoghattya, de azért csak is egyedül ezen factorok alkottvák az Ország fenn maradásának alapját, és e szerint egyszersmind, minden más privát Interesséknél is leg practicabilisak és leg igazságosabbak is lévén, a képviseleti proportiónak a különböző nemzetek közti felosztására nézve; az én meggyőződésem szerint, nagy politicai hiba és igazság sértés volna, ha azok a képviseleti proportio alapításának basisul fel nem vétetnének.

A b.) alatti ellenvetés ellen ez az észrevételem:

Az igaz hogy a román nemzetnek magas és nagybirtokú Aristocratiája most nincsen, de ő erről nem tehet, ha ezt a régi idők vad fanatismusa tőle elszakította, és azzal más nemzet és vallás táborát szaporította, a mint arról sem tehet, ha az isteni végzés ötlet Erdélybe sokkal nagyobb számmal plántálván országunk területén mind a többi nemzeteket, ezen nagy számához képest collectiv földbirtokát és contribútióját is kisebb részekre és szeletekre közte felosztotta, mint más sokkal kisebb számú individuummal de nagy birtokú aristocratiával bíró nemzeteket, de ha mégis mind a mellett mint collectiv nemzetnek, collectiv földbirtoka is, és ezen kívül pénz és katonai adója – melyek egyedül tartják fent az országot – nagyobbak, úgy az és meggyőződésem szerint, csak az igazság meg sértésével lehetne néki kisebb részt a képviseletből szabni azon proportionál, melyben az ország közterhei viseléséhez is járul, csupán csak azért; mert ez a nagyobb contribútió kisebb summákba, és a nemzet több száz ezerétől jön az ország tárházába és oltárára, mint más nemzetektől, mivel igen sajnós volna az, hogy ha az a nagy summa, mely azért hogy egy nemzet nagyobb sokaságától jön az ország fentartásával szembe, el nem vesztheti becsét és hatását, csak akkor vesztené el azt, a mikor annak a nemzetnek az ország javaiból is azon proportióba részesülni kellenék.

A c.) alatti ellenvetésre pedig csak azt mondhatom; hogy az Osztrák Thron méltóságával, csak az nem egyezhetnék meg, hogy ha a magas kormány magának előre morális vagy phisik kényszerítés, vagy az igazság megtagadása útján egyes nemzetiségektől szerezne magának majoritást, de a mikor a három említett factorok alapján, melyek egyszersmind egyedüli és legigazságosabb alapja a haza fentartásának és a magas kormány a különböző nemzetek közt az igazságot ki szolgáltatná, és így meg alapítván a képviseleti proportiot is, és ezen az úton önkénytesen és igazságosan ütné ki a kormány részére is a majoritás, ez esetben nem csak megsértve nem látom az Osztrák Thron méltóságát, hanem inkább azt tartom, hogy a magas kormány ez esetben, csak a maga Atyái és részre hajlatlan kötelességét telyesítette, és így egy nemzetnek sem tett igazságtalanságot, mert az a nemzet aki azt kívánná, hogy az ország beneficiumából nagyobb proportióba

részesüljön mint a hogy a terhekből részesül a leg igazságtalanabb volna, és érdemes meghallgatása e részben nem volna.

Mind ezeknél fogva, át látja Excellentiád, hogy az én meggyőződésem szerint a képviseleti proportiónak a különböző erdélyi nemzetiségek közötti megalapítására a leg igazságosabb és a Korona méltóságával leg megegyezőbb basisul most is csak ezen három factorok, úgymint: collectiv possessorium, pénz és katonabeli adó (mert más élet erre az országnak ezen három factorokon kívül nincsen) szolgálhatnak, és alkalmaztathatók, ha azt kívánjuk, hogy a nemzetiségeket kibékeltsessük és az igazságot köztük kiszolgáltassuk.

Mind azon által ha Excellentiád, ezen három factorok közül még a pénzbeli Contributiót sem, csak a katonai Contributiót egyedül méltattja reflexiora, én bátor vagyok Excellentiád kívánságára azt a kulcsot is megmutatni, mely szerint a katona állítási factornak alapján is lehetne igen practice és könnyen a képviseleti proportiót a különböző nemzetek közt meg alapítani.

A magas Kormány rendelkezhetik arról igen könnyen, hogy tisztán megtudhassa, és mindég evidentiába tartsa azt, hogy melyik nemzet magyar, székely, szász, román külön külön hány katonát adott az összes Hadseregbe, és hány újoncot ad minden évbe? és ezeknek számát multiplicálva a megváltási díjjal, melyet Ő Felsége szabott fejenként, tudniillik 1200 forinttal, ez az összes summa aztán meg adja a képviseleti proportiónak is a kulcsát.

Ezt én úgy értem, és egyszerű példákkal akarom felvilágosítani nézetemet p. o. [?] teszem fel: hogy a román nemzet minden évben állít a hadseregbe 3000 újoncot Erdélybe.

Ezen 3000 újoncnak per 1200 forinttal multiplicálva, értéke pénzben teszen 3.600.000 forintokat.

Most evvel szemben teszem fel a magyar és székely nemzet együtt véve szolgáltatnának az összes hadseregbe 2000 újoncot.

Ezen 2000 újoncnak értéke per 1200 forinttal váltási díjjal multiplicálva teszen 2.400.000 forintokat.

Tehát ha a 3.600.000 forinthez melyeket a román nemzet a Statusnak évenként ad a haza védelmére hozzá adjuk azt a 2.400.000 forintot melyeket a magyar és a székely nemzet együtt ad, tisztán kiderül hogy a román nemzet többet conferál 1.200.000 forinttal a haza védelmére, mint a magyar és székely nemzet együtt véve, és így ezen proportio meg állíthatya a képviseleti proportiónak is kulcsát, ezen két nemzetiség között.

És ezt a számítás módját a magas Kormány azért is vehetné sinor mértékül, mert a mikor az úrfiak gazdag szülöiktől kiváltatnak pénzen a katonaságtól, a szegény nép fia leg drágább kintsével – fejével és életével szolgál a Hazának.

Hanem most azt vagyok bátor mondani hogy az igazság csak úgy volna tökéletesen a nemzetek közt kiszolgáltattva, hogy ha ezen katonai contributiohoz, még a földbirtok és más pénzbeli contributio és együtt vétetnének fel basisul a képviseleti proportio meg állításánál és felosztásánál a különböző nemzetiségek között.

Melyeket és egyenes lelkűséggel, teljes őszinteséggel és határtalan bizalommal Excellentiád nagy kegyességű kívánatára megírván, alázatos mély tisztelettel öröklök.

Excellentiádnak

alázatos szolgája
Szerka Sulucz Sándor
Gyulafehérvári Érsek

Balásfalván November hó 30án 1862.

[*Traducere:*]

599-1862/Prezidial

ExceleŃta voastră, domnule ministru și cancelar!
Grațiosul meu domn!

Având acea onoare deosebită de a fi primit, prin intermediul consilierului aulic, ExceleŃta sa, domnul Moldován Demeter [Dimitrie Moldovan], răspunsul grațios al ExceleŃței voastre și onoratele păreri față de scrisoarea mea lipsită de pretenții, trimisă de la Gherla, la 12 octombrie anul curent către ExceleŃta voastră, conținând acea dorință confidențială, conform căreia, chiar dacă nu se poate lua ca bază și măsură pentru reprezentarea adunărilor comitatense proprietatea funciară colectivă și contribuția bănească și militară a românilor, totuși, ExceleŃta voastră va da o atenție înaltă cerințelor juste, din cauza faptului că națiunea română obișnuiește să contribuie cu un număr mult mai mare de recruți la sporirea armatei decât celelalte națiuni, însă numai dacă eu voi arăta cheia rezolvării practice a acestei teme, considerată impracticabilă de ExceleŃta voastră.

Grațiosul meu domn! Acceptând cu adâncă mulțumire această dorință a ExceleŃței voastre, dorind să contribui la aceasta conform talentului meu, în primul rând implor îngăduința pentru faptul că, eu fiind bolnav la pat, nu am putut pregăti mai degrabă umilul meu răspuns, în al doilea rând pentru aceea, ca bazându-mă pe încrederea nețărmurită față de ExceleŃta voastră, ca față de un bărbat cu o dragoste recunoscută față de dreptate și cu suflet mare, să pot fi, ca față de un reprezentant și purtător de cuvânt al națiunii mele, dar și al Coroanei, patriei și întregului imperiu austriac, să pot avea în această chestiune acea sinceritate și dreaptă credință, care se cuvine unui veșnic supus și iobag al Majestății sale, precum și unui bun cetățean al Imperiului austriac. Chem ca martor pe Dumnezeuul meu, că nimeni nu dorește mai degrabă înflorirea acestora, fericirea sau împăcarea și frăția cu celelalte naționalități, ca mine, care consider ca principiu că strălucirea și majestatea Coroanei, atașamentul de neclintit și încrederea popoarelor către aceasta, precum și fericirea publică și înflorirea Patriei comune și a Imperiului poate fi susținută și înmulțită doar dacă diferitele națiuni ale țării vor trăi în pace, bună înțelegere frățască și dragoste, acestea fiind de atins doar dacă înaltul Guvern va împărți dreptatea fără diferență de persoană și națiune între diferitele naționalități, deci dacă va împărți beneficiile

țării între națiuni în proporția în care sunt suportate și sarcinile publice, după principiile și în înțelesul Diplomei din 20 octombrie, fără parțialitate, fiindcă este de netăgăduit și veșnic adevărul cuprins în „Fundamentum regni est justitia”.

Grațiosul meu domn! Mărturisesc că națiunea noastră, pe baza tendinței sale innăscute, își manifestă atașamentul către cuvintele Diplomei din 20 octombrie (prin care s-a dat în mod irevocabil ficcărei națiuni și confesiuni egalitatea în fața dreptului și a legii), ca față de Sfânta Scriptură, și bazându-se pe încrederea nețărmurită pusă în dragostea față de înaltul Guvern și pe atașamentul neclintit față de Coroană și tron, arătat cu multe sacrificii și fapte strălucite, așteaptă împlinirea faptică a acesteia.

Dacă s-ar înșela și acum în puternica credință și speranță, și privitor la ea, Diploma din 20 octombrie ar rămâne o literă moartă, respectiv chiar dacă după publicarea acesteia, dat fiind că poartă cea mai mare parte din sarcinile patriei, din beneficiile țării (între care, și privitor la ea, consideră reprezentanțele comitatense și dietale ca pe cele mai importante), nu ar primi partea conform proporției sarcinilor suportate, ci o parte mult mai mică, nimic nu ar putea fi pentru ea mai întristător și deprimant.

Atunci, națiunea noastră, în mod rușinat ar trebui să se convingă de dreptatea acelei zicale, care a fost acum recent adresată națiunii române în câteva ziare maghiare din țară: „acum puteți, voi românilor, întrevedea, dacă instrucția de acum privind comitetele comitatense vă va aduce roade mai bune, decât regulile municipale din 1848, refuzate de către voi?”

Grațiosul meu domn! Dacă Excelențele voastre doresc să ia ca bază a organizării și reglementării reprezentării în Dietă interesele diferitelor clase, în acest caz am onoarea de a face observația că în rândul intereselor, pe primul loc – conform convingerii mele – nu trebuie să stea clasele private, ci întreaga țară, și în mod nedespărțit de aceasta interesele diferitelor națiuni, deoarece:

a) În Transilvania, sistemul țării s-a bazat și înainte de anul 1848 pe principiul națiunilor și al religiilor: drepturile istorice, purtarea sarcinilor și primirea beneficiilor se bazau tot pe acestea, cum dovedesc în mod indubitabil istoria și legile transilvănene. Fiindcă:

b) Interesele claselor private sunt cuprinse în interesele naționalităților, și acestea pot reprezenta interesul claselor private, însă interesele private nu pot reprezenta în niciun fel interesele naționale. fiindcă:

c) Adevărul indubitabil în această țară este că Diploma din 20 octombrie și prealinta adresă către contele Rechberg au pronunțat și recunoscut ca principiu egalitatea în fața legii, și conform acesteia împărțirea sarcinilor și beneficiilor țării între diferitele naționalități: fiecare naționalitate are dreptul de netăgăduit de a aștepta de la înaltul guvern, ca din nicio altă rațiune decât cea a Diplomei, acesta să împartă beneficiile țării, între acestea fiind și reprezentarea, în mod imparțial între diferitele naționalități, conform proporției în care sunt suportate și cheltuielile.

Pentru ca înaltul Guvern să poată îndeplini această obligație sfântă și cuviincioasă a sa (fiindcă fără aceasta nu poate fi, conform umilei mele previziuni, pace între națiuni și liniște în țară), nu are altă cale și alt fundament mai just, decât proprietatea funciară colectivă a naționalităților, contribuția bănească și militară a acestora: acestea sunt foarte naturale și logice, fiindcă constituie arterele vieții țării, fără acestea țara neputând exista nicidecum.

Deci, dacă înaltul Guvern, ca un părinte cu suflet bun și inimă dreaptă, dorește să împartă dreptatea între diferitele naționalități, și prin aceasta să pună bazele frăției și păcii permanente și a liniștii pentru viitor în această țară, poate realiza aceasta, conform concepției mele, dacă face ca naționalitățile să primească beneficiile țării – între acestea să află și reprezentarea – în proporția în care aceștia suportă sarcinile publice, fiindcă pe această bază nu se poate face nicio nedreptate sau provoca vreun neajuns oricărei națiuni; în caz contrar însă, ar fi de deplâns, ca și după Diploma de la 20 octombrie, sarcinile publice căzând pe biata noastră națiune într-o măsură mai mare decât asupra altora, celelalte națiuni frățești să primească din beneficii partea mai mare și mai grasă.

Știu că împotriva celor trei factori determinanți invocați de mine există contraargumente, ca acestea să nu fie luate drept bază pentru reprezentare fiindcă:

a) Aceasta ar fi concepție foarte simplistă și impracticabilă – deoarece:

b) Ar fi o misiune sau întreprindere foarte îndrăznească, ca contribuția unor indivizi dintr-o națiune, care ajunge la câteva sute [de fl.] să fie luată în calcul cumulativ cu contribuția de 3–4 fl. a celor aparținând altor națiuni.

c) Că este incompatibil cu demnitatea tronului austriac ca aceasta să-și pregătească și organizeze aprioric o majoritate.

Dar la contraargumentul de sub a) am acea umilă observație că cei trei factori discutați au caracteristica pe care o are orice alt adevăr curat, și anume că fiecare îl poate concepe în mod simplist, dar totuși doar acești factori constituie fundamentul existenței țării și fiind înaintea oricăror interese private cele mai practicabile și juste privitor la împărțirea proporției reprezentării între diferitele națiuni: conform convingerii mele, ar fi o mare greșală politică și nedreptate, dacă acestea nu ar fi luate drept fundamentul proporției în reprezentare.

La contraargumentul de sub b) am observația:

Este adevărat și aceea că națiunea română nu are o aristocrație înaltă și având mari proprietăți, dar ea nu este vinovată, dacă aceasta i-a fost smulsă de fanatismul sălbatic al vremurilor vechi, sporind tabăra altor națiuni și religii: nu este vinovată nici de aceea că Providența dumnezeiască a plantat-o în Transilvania cu un număr mult mai mare pe suprafața țării noastre decât cel al altor națiuni, că, conform acestui număr mare, proprietatea ei funciară colectivă a fost împărțită în părți și felii mai mici, decât în cazul națiunilor având un număr mai mare de indivizi și aristocrație cu mari proprietăți, dar dacă totuși, ca națiune colectivă, proprietatea funciară colectivă și în afară de aceasta darea în bani și soldați – care singure mențin țara – sunt mai mari, atunci, conform convingerii mele, i s-ar putea croi o parte mai mică din reprezentare față de proporția în care contribuie la purtarea sarcinilor publice a țării doar cu încălcarea dreptății, doar de aceea fiindcă această contribuție mai mare vine în sume mai mici, de la multele sute de mii ale națiunii în hambarul și pe altarul țării, decât de la alte națiuni. De aceea, ar fi foarte păcat, ca acea sumă mare, care vine pentru menținerea țării de la majoritatea mai numeroasă a unei națiuni, care nu-și poate pierde demnitatea și eficiența, ar pierde-o totuși numai dacă acea națiune ar primi din beneficiile țării doar în acea proporție.

Privitor la contraargumentul de sub litera c) pot spune doar că ar fi incompatibil cu demnitatea tronului austriac doar aceea ca înaltul guvern și-ar obține o majoritate de la unele naționalități în mod aprioric prin forțare morală ori

fizică, sau prin denegarea dreptății: însă când pe baza celor trei factori amintiți, care constituie baza unică și cea mai justă a menținerii patriei, înaltul guvern ar împărți dreptatea între diferitele națiuni, alcătuind astfel și proporția reprezentării, și pe această cale ar rezulta în mod voluntar și drept o majoritate în favoarea guvernului, în acest caz nu numai că nu văd atinsă demnitatea tronului austriac, ci, mai mult, consider că în această situație, înaltul guvern și-a îndeplinit datoria părintească și nepărtinitoare, nefăcând nicio nedreptate vreunei națiuni, fiindcă acea națiune, care ar dori să primească beneficiile țării într-o proporție mai mare decât purtarea sarcinilor, ar fi cea mai nedreaptă, și nu ar primi ascultare meritorie în această chestiune.

Pe baza acestora, Excelența voastră poate întrevădea, că, conform convingerii mele, în fundamentarea proporției de reprezentare a diferitelor națiuni transilvănene, baza cea mai dreaptă și cea mai compatibilă cu demnitatea Coroanei ar putea-o constitui doar cei trei factori, și anume posesia colectivă, darea în bani și în soldați (fiindcă altă viață nu are țara aceasta în afara acestor trei factori); aceștia pot fi aplicați, dacă dorim să servim dreptatea și să aducem împăcarea naționalităților.

Totuși, dacă Excelența voastră nu consideră demn de reflectat nici măcar asupra contribuției bănești dintre acești trei factori, doar singur asupra contribuției militare, am onoarea de a arăta, la voința Excelenței voastre, și acea cheie, pe baza căreia s-ar putea, pe baza contribuției militare, să se pună practic și ușor bazele proporției de reprezentare între diferitele națiuni.

Înaltul guvern poate dispune foarte simplu, ca să afle și să țină întotdeauna o evidență care dintre națiunile maghiară, secuiască, săsească, română a dat câți soldați pentru armata comună, și câți recruți dă în fiecare an și multiplicând numărul acestora cu suma răscumpărării, pe care a stabilit-o Majestatea sa pentru fiecare individ, și anume 1200 fl., această sumă globală să dea apoi și cheia reprezentării proporționale.

Eu așa înțeleg aceasta, și doresc să evidențiez cu exemple această viziune a mea: de exemplu, națiunea română dă pentru armată în fiecare an în Transilvania 3000 de recruți. Multiplicând numărul celor 3000 de recruți cu 1200 fl., valoarea în bani este de 3.600.000 fl.

Față de aceasta, presupunem că națiunile maghiară și secuiască dau împreună 2000 de recruți pentru armata comună. Multiplicând numărul celor 2000 de recruți cu 1200 fl. avem valoarea de 2.400.000 fl.

Deci, dacă comparăm pe cei 3.600.000 de florini pe care îi dă națiunea română Statului pe an pentru apărarea patriei cu cei 2.400.000 florini pe care îi dau națiunea maghiară și secuiască împreună, reiese clar că națiunea română conferă cu 1.200.000 mai mult apărării patriei, decât națiunea maghiară și secuiască luate împreună, iar această proporție poate constitui cheia proporției în reprezentare, între aceste două naționalități.

Acest mod de calcul ar putea fi luat ca reprezentativ de către înaltul Guvern, și din cauza faptului că în timp ce fiii domnilor sunt răscumpărați de către părinți bogați, fiii poporului sărac servesc cu cel mai de preț bun al lor – cu capul și cu viața – pentru patrie.

Acum am onoarea de a spune că adevărul ar fi servit cum se cuvine între națiuni doar dacă la această contribuție ar fi calculată și posesiunea funciară, precum și alte contribuții bănești luate împreună, pentru a constitui baza reprezentării și a împărțirii acestora între diferitele națiuni.

Scriind toate acestea cu dreaptă credință, deplină sinceritate și încredere nețărmurită la dorința grațioasă a Excelenței voastre, rămân cu adâncă și supusă stimă.

Al Excelenței voastre supus serv

Alexandru Sterca Șuluțiu
mitropolit de Alba Iulia

Blaj, 30 noiembrie 1862.

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1862-599.

70.

Miercurea, 30 noiembrie 1862

Miercurea, 30/11 |1|862

Mult stimat d-le și amice Măcelariu!

Dacă nu mi-ar fi cunoscut că nimeni nu poate să știe mai bine ca d-ta însuși ce înseamnă a scrie înțepit și îmbulzit, ar trebui să mă escuz, fiind silit a-ți scrie – așa zicând – mai după nemică. Voi, și sunt silit a-ți scrie foarte scurt despre un obiect despre care de altminterea ar trebui să scriu coale întregi. Obiectul e următorul: încă în decursul verii trecute am avut ocaziune de vro câteva ori a vorbi cu Exc[elența] [sa] comandantele g[e]n[e]ral Muntele Nou, și mai cu samă despre recrutățiune. Alaltăieri, aflându-mă în Sibii și făcând cortenire pomenitului domn, adusă acesta iarăși acel obiect înainte, și întră altele-mi spusă că nu demult ar fi fost la dânsul o deputățiune din Săcele, și l-au rugat să li se ierte taxele restante pentru mai mulți ficiori cu cari au rămas în restanță încă din anii trecuți, și numi acea rugare de „unbescheiden” și că vreau românii noștri „eine extra Wurst”. Pe imputarea aceasta nemeritată i-am răspuns categorice că regimu, dacă vrea să fie drept, trebuie să facă excepțiune pentru oierii noștri în privința recrutățiunii și dacă nu pentru folosul oierilor înșiși, din cauze politice și pentru interesele regimului însuși. Mă provoacă să-i demonstrez, și după ce îi vorbii mai bine de ½ oră, bolbăi ochii și-mi răspunsă „Ihre Gründe scheinen von ziemlicher Tragweite zu sein, mir waren sie bis jetz nicht bekannt” etc. etc. și mă provoacă să-i dau motivele desfășurate în scris, ce i-am și promis.

Știind, deci, că d-ta te-ai ocupat foarte mult cu obiectul cvestionat, și te ocupi în ziua de azi, te rog – încât îți va ierta timpul – împărtășește-mi cât mai curând opiniunea d-tale în privința aceasta, înțelegându-se de sine, dimpreună cu motivele. Când ți-ar fi la mână datele statistice despre darea pământului și a oilor sau vitelor

peste tot ce plătesc oierii noștri din părțile Brașovului, și cantitatea produselor, ar fi foarte bine când mi le-ai împărtași. Eu am făcut în privința aceasta încă în luna lui mai Î[naltului] Guvern pentru oierii din scaunul acesta, un proiect respectiv o rugare: a) ca să li dea un contingent separat de recrute și nu după cheia generală (după 500 suflete un ficior) ci după 1.000 suflete: b) taxa răscumpărării să se urce de la 1.200 f. la 600 f. și c) recrutățiunea să se defigă pe 11 iuliu.

Am arătat prin date statistice, că oierii noștri nu au mai nice un beneficiu de la regim, nice în patrie, nice în provinciile turcești, căci în patrie nu posed singur singurele colibuțele, iară în patria de dincolo, adică prin Turcia nu-i apără nice agenții, ba nice starostiile c[ezaro] r[egești] și nice vreun tractat, ci se apără ei cu măciuca în mână în contra tartarilor păgâni și creștini, când statul și țara însuși trage atâtea și atâtea foloase după ei. Am arătat că economul de pământ și toate celelalte clase ale societății omenești se pot suplini prin alții din patrie sau și din întreaga monarhie, ba din toată lumea largă, iară economu de vite, dacă îi ia ciobanu de la oi, el e restrâns, dacă nu numai la comuna lui, desigur numai la acelia comune cari trăiesc după același ram de câștig, căci cioban numai acela poate fi care s-au dedat din copilărie a trăi numai cu mălai și brânză, și iarăși tot numai în singurătate. Apoi am demonstrat prin exemple că cei mai mulți ce s-au luat la miliție dintră oieri, nefiind dedați la ciorba neamului și cu zgomotul cel mare al cetăților și cazarmelor, sau au perit fără de a fi loviți de glonț, sau dacă și-au servit capitulațiunea, mai mult cioban nu s-au putut face: *mithin ist das Militairinstitut für diese Classe ein Institut der Demoralisation und der Zugrunderichtung*. În fine am adus și aceea înainte că dacă se va trata tot așa cu oierii noștri, nu numai că nu va trage regimul simpatiiile conaționalilor de dincolo – la ce nu poate să fie regimul indiferente – ci din contră, nu vor trece zeci de ani și toți oierii noștri își vor lua adio, și noi vom plăti lâna în loc de 16 fl. cu 32 f. și brânza, peile și carnea iarăși nu îndoit ci întreit și pătrat. Asemenea, va veni contribuțiunea cu un milion și mai bine mai puțin, căci și ăști ani, accia ce și-au vândut produsele în țară și le-au vândut cu mult mai bine pe bani sunători.

Așa, cred că tot cam asemenea sunt și împrejurările oierilor noștri de acolo: deci te rog încă o dată ai bunătate și-mi trimite și opiniunea d-tale.

Da în privința trebei despre care vorbiserăm deunăzi în Sibii, scris-ai Excelenții Sale d. mitropolit? Adecă despre careta pe seama d. V[asilc] P[lopp] și ce ispravă ați mai făcut cu d. prota Popazu? Ai fost promis că mă vei înștiința, dară nu am primit încă nimica. Serie-mi și despre treaba aceasta ceva sigur, ca să mă știu întogmi. Eu am fost zis adevărul, că mă voi duce la Blaș, dară numai după ce mă vei înștiința că i-ai scris bătrânului.

Despre isprava d. comes locțiitor își scriu cu grabă numai atâta că l-am primit și noi aicea cu pompă cât se poate și încă cu atâta mai vârtos, căci când cu primirea d. vicepreședinte ne-au însoțit sașii din toate comunele, fără să fie fost siliți sau provocați. Acuma le-au dat românii împrumutu îndărăpt. A cercetat și biserica și casa de școală a românilor, a căror ticăloșie nu poate avea păreche în toată Transilvania. Se spărie însuși *Meister Conrad* în ce ticăloșie se află și-mi zise: „Hier haben Sie Herr Königsrichter Vieles, sehr Vieles zu thun” la care i-am răspuns: „Allerdings und ins besondere die Schande meiner Vorgänger zu waschen”.

Că se poartă protocolul judecătorești (la poliție nu s-a putut din lipsa individului) și românește nu i-a plăcut, și zisă că nu poate părtini niciodată *den Weg der Eroberung* și să mă țin de lege la care iarăși i-am răspuns: „Es sind zwei Wege der Eroberung, jener der bütigen und ein zweiter der friedlichen Eroberung, auf diesen glaube ich muss man, und wird auch Ero. Immer finden, und den ersten verdamme ich selbst” și așa ne-am împăcat. Tot cam asemenea mi-a fost convorbirea și în privința depunerii jurământului, când i-am mai adaus și aceea că: „dass Festhalten an den vermoderten historischen Rechte und Praerogativem, dürfte oft mehr schaden, als das Abgehen davon, und wenn man sich auf den Stundpunkt der friedlichen Eroberung stellt, und sich mit dem Zeitgeiste verfreundet”, și așa ne-a jurat și pe români și pe sași în amândouă limbile. Dacă nu are încătrău și-l iai cu binele, mai poți face câte ceva, cu toate că e sas încarnat. L-am rugat să ia însuși aicea în Mercurea porțiunea canonică înaintea, dară nu a vrut, cu toate că i-am spus că toți vreau să ne scoată ochii cu câte 2, 3 pământele. A făcut totuși atâta, că în adunarea scăunală, după ce s-au cetit rezoluțiunile împărătești (a sașilor și a noastră), a zis că cât mai curând să se facă porțiunile canonice cât se pot mai potrivite.

Recomandându-mă frățestilor simțăminte, rămâi al d-tale stimător amic.

E. Măcelariu

B.A.R., București, Ms. Rom. 997, f. 26–29; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. V, pp. 199–201.

71.

Dej, 2 decembrie 1862

Sz[ám] 81 com ad 406-1862 eln.

Nagyméltóságú Gróf, cs. kir. Altábornagy, és kir. Főkormányzó Úr
Kegyelmes Uram!

Lápos vidéke román lakóinak s lelkészeiknek a Szamosújvári görög egyesült püspökség útján Nagyméltóságodhoz feljuttatott s idei augustus 25-éről 4069–1862 eln. szám alatt kinyomoztatni parancsolt panaszos kérvény iránt, melyet a Lápos vidéki helységek előljárói s több lelkészek írtak alá, román nemzetiségi, és az anyai nyelv hivatalos nyelvvé tétele tárgyában, – nem mulaszhattam el a panaszlónak Dééstől távol lakása tekintetéből a helyszínére kiszállani, a középpontban Sztojka-falván megszállani, ki vétel nélkül minden helység falusi előljáróik még Déésről előre elküldött idézetekkel ide rendelni, és főtisztelendő esperes Dragomir János úrhoz csak ugyan Déésről előre elküldött hivatalos megtalálást intézni hogy a kérvényt alá írt lelkészekkel együtt kihallgatás végett Sztojka-falvára jöjjön – a megjelente, valamint járási szolgabíró Rácz Kálmán urat is körülményesen kihallgattam, s az egész nyomozati munkálatot az ide zárt naplóban sorozva ezennel alázatosan felterjesztem.

A nyomozat következtető eredményt tüntet fel:

A kérvényezés eredeti mozdító oka, célja és készítése története egy felől a volt, hogy alkotmányos szolgabíró Timbus István a M[agyar] Láposi iskola beállítását nem segítette elő, a tanító fizetését nem szedette fel, nem szolgáltatta ki, tehát az iskola 1861 július 15-én megszűnt s csak jelen évben indulhatott rendbe, - e miatt akkori M[agyar] Láposi lelkész Kába Lőrinc úr a szolgabíróval ellenkezésbe jött: másfelől pedig főtisztelendő esperes Drágomir János úr, többek panaszára egy kérvényt készített főispáni helyettes méltóságos Pataki Dániel úrhoz az iránt, hogy nemzetiségi aránylag több román egyének tétessenek hivatalba, és hogy a határozatok, rendeletek, ítéletek a Lápos vidéki községek számára román nyelven adassanak ki s a község jegyzők tartozzanak a község hivatalos ügyeit román nyelven vezetni és az iskolára is nagyobb figyelem fordíttassék, e kérvényt az esperes úr többekkel aláíratva, fel is terjesztette, de a főispáni helyettes Pataki Dániel úrtól idén június 27-én 141. szám alatt kiadott, a kérvényhez 6 szám alatt csatolt válaszában a román nyelv hivatalos használata kérdésében nem kaptak kielégítő határozatot: azért meggyeztek, hogy Nagyméltóságodhoz folyamodjanak a román nemzetiség, nyelv és iskola érdekében, a folyamodvány fogalmát megkészítette esperes Drágomir János és elküldötte Kába Lőrinc úrnak, hogy írják alá azok, kik az adminisztrátor úrhoz küldött előbbeni kérvényt aláírták volt; de a mint esperes Drágomir János úr valya, Kába Lőrinc úr megváltoztatta a hozzá küldött fogalmat, és saját kezüleg írta az 1009 számú folyamodványt, azt a Láposi iskolába részint be hívott, részint adóhivatali ímök Popelea által oda küldött előjárókkal aláíratta, s esperes úrhoz küldötte, aki a közelebb lakókkal is aláíratta, és így felküldötte a szamosújvári görög egyesült püspökséghez, honnan Nagyméltóságodhoz felterjesztetett.

A szerkesztő Kába Lőrinc úr azután eltételezt M[agyar] Láposról Magyarországra a szilágyságba Hadadgyörtelekre, s most ottan lelkész; Popelea is eltételezt Naszódra.

E kérvény beltartalmára nézve, hogy a nép kívánata kétségtelenül láttathassék, minden helység előjáróit egyenként körülményesen kihallgattam, kiknek vallomásaikból tisztán áll, hogy az 1809 számú kérvényt elolvasatlan írták alá, a kihallgatott lelkészek körül is vallják ezt, s általánosan nem teszik azt magokévé, hanem abban összpontosúl kérésök, miszerint a román egyének kik arra alkalmasok és érdemesek többen tétessenek hivatalba, s mint most foly, úgy ezután is román nyelven folyjanak a hivatalos tárgyalások, és minden kiadványok. A mostani járás hivatal, és járásbíróság személyzetével meg vagynak elégedve, mert a néppel becsületesen bánnak, román nyelven tárgyalják az ügyeket, azon nyelven küldik ki válaszaikat, intézkedéseiket: minél fogva mindnyájan egyértelműleg meg vagynak nyugodva, esperes Drágomir János úr, és a kihallgatott lelkészek is, csak a nemzetiségre, nyelvre, és iskolára nézve ragaszkodnak azon folyamodványhoz, egyebekben azt mint az aláíráshoz el nem olvasottat magokévé nem teszik.

Szolgabíró Rácz Kálmánt a vádirat minden pontjairól kihallgattam, s a mint a vele vett jegyzőkönyv mutattya, okadatolva igazolta magát, kinek felvilágosítása, és a mellékelt statisztikai kimutatás szerint M[agyar] Lápos járása áll 27 helységből, ezekből tiszta magyar 2 helység, román 22 helység, de mindenütt vagynak kevés

magyarok is, és végre vegyes 3 helység, magyar, német, szláv, román sat[öbbi] bányász egyénekből.

E járás népessége 20.633 lélek. Ebből román 15.636, magyar 4.333, a többi zsidó, s más vegyes ajkú.

A 27 helység bírái közül csak kettő magyar, huszonnégy román és egy német.

Község jegyző van mindöszve 12, kik közül 8 román, 4 magyar, kiket a szolgabíró úr vallomásában egyénileg megnevezett.

A járásbíró Kis Sámuel is felvilágosította, hogy a tárgyalásaiban, intézkedéseiben a románok irányában a román nyelvet használja.

Mindezek szerint a román nyelvet illető panasz a falusi előljárók, lelkeszek, és hivatalnokok most jegyzőkönyvre adott vallomásai szerint már el van enyésztetve, azon kérés pedig hogy aránylag több román ifjak alkalmaztassanak hivatalba, az egyenjogúság elvénél fogva igazságos, valamint az iskola ügy elősegítése is korszerű öhajítás; azonban a felterjesztett kérvénynek oly módoni készítése, s felolvasatlan aláíratása, a mint ezzel történt, a rosszaló észrevételt megérdemli.

Mély tisztelettel öröklök.

Nagyméltóságod

alázatos szolgája

Fekete Sámuel

Décsen december 2-án 1862.

[Traducere:]

Nr. 81, com. La 406-1862

Exceleanța voastră domnule conte, general-locotenent imperial regal, și guvernator imperial regal. Milostivul meu domn!

Conform cererii trimise de către locuitorii și preoții români din plasa Lăpușului, prin episcopia unită din Gherla, Exceleanței voastre, și pe baza căreia ați ordonat prin nr. 4069 din 25 august 1862 să se cerceteze cererea pe care au semnat-o reprezentanții localităților și mai mulți preoți din plasa Lăpuș în chestiunea adoptării limbii materne române ca limbă oficială¹ – n-am neglijat, domiciliul reclamanților fiind departe de Dej, să merg pe teren, să merg în centrul de la Stoiceni, unde am convocat fără excepție, încă fiind la Dej, pe reprezentanții tuturor localităților, prin citații expediate, și să aranjez o întâlnire, organizată oficial încă de la început, cu prea onoratul protopop Ioan Dragomir, cu preoții care au semnat această cerere, să vină pentru audierea lor în comuna Stoiceni. Pe cei apăruiți și pe prim-pretorul plasei, domnul Rác Kálmán, i-am interogat amănunțit, și întreaga lucrare de anchetare v-o prezint preasupus în jurnalul aici anexat.

Cercetarea a prilejuit următoarele rezultate: Motivul mobilizator original, scopul și istoria pregătirii petiției a fost, pe de o parte, că pretorul constituțional Timbus István n-a sprijinit școala din Lăpușul Unguresc, n-a pus să se încaseze salariile învățătorului și nu i l-a plătit, deci școala a încetat la 15 iulie 1861 și numai anul acesta a putut să fie reglementată. Din această cauză, preotul de atunci

din Lăpușul Unguresc, domnul Kaba Lörinc [Laurențiu Caba], a ajuns în opoziție cu pretorul; pe de altă parte însă, mult onoratul domn protopop Ioan Dragomir, la plângerea mai multora, a întocmit o cerere către locțiitorul comitelui, cu ilustritatea sa Pataki Dániel, în sensul ca în proporția națională să se pună mai mulți indivizi români în funcții și ca hotărârile, ordonanțele, sentințele să se publice pentru comunele din regiunea Lăpușului în limba română, iar notarii comunali să fie obligați să redacteze chestiunile oficiale ale comunelor în limba română, și de asemenea, să se acorde mai multă atenție școlii. Domnul protopop a pus ca această petiție s-o semneze mai mulți, a și transmis-o mai sus, dar în răspunsul domnului vicecomite Pataki Dániel, cu nr. 141 din 27 iunie anul curent, la petiția nr. 6, n-a primit o hotărâre satisfăcătoare în chestiunea utilizării oficiale a limbii române. De aceea, s-au înțeles să se adreseze Excelenței voastre în interesul naționalității, limbii și școlii românești; petiția a întocmit-o protopopul Ioan Dragomir și a trimis-o domnului Kaba Lörinc, ca s-o semneze cei care semnaseră cererea anterioară către domnul administrator; dar după cum mărturisește domnul protopop Ioan Dragomir, Kaba Lörinc a modificat redactarea ce i s-a trimis și a scris cu propria sa mână petiția cu nr. 1109 și a pus s-o semneze, pe de o parte, în școala din Lăpuș reprezentanții convocați, iar pe de altă parte, de către reprezentanții trimiși acolo de notarul de la percepție, Popelea, apoi a trimis-o domnului protopop, care a mai pus s-o semneze și locuitorii mai apropiați și a trimis-o așa Episcopiei unite din Gherla, iar de acolo a fost transmisă Excelenței voastre.

Redactorul, domnul Kaba Lörinc, a fost apoi mutat din Lăpuș în Ungaria, în Sălaj, la Hadadgyörtelek, și acum e preot acolo. Și Popelea a fost mutat la Năsăud.

În ceea ce privește conținutul intern al petiției, neîndoicnic pentru a se evidenția dorința poporului, am interogat amănunțit, individual, pe toți reprezentanții comunelor, din a căror declarație rezultă limpede că au semnat fără să fi citit petiția nr. 1109 și dintre preoții audiați au recunoscut aceasta și, în general, nu și-o însușesc, ci cererea lor se concentrează în aceea să se pună în funcțiuni mai mulți indivizi români, potriviți pentru aceasta, și care o merită, și așa ca acum, și în viitor dezbaterile să se facă în limba română și de asemenea publicațiile. Sunt mulțumiți de serviciul actual al preturii de plasă și cu personalul acesteia, deoarece tratează cinstit cu populația, discută chestiunile în limba română; în aceeași limbă trimit răspunsurile, măsurile. Din aceste cauze, toți sunt în unanimitate liniștiți, și domnul protopop Dragomir și preoții audiați țin numai în ceea ce privește naționalitatea, limba și școala la petiția aceea, în altă privință nu și-o însușesc ca pe una pe care n-au citit-o cu ocazia semnării.

Pe pretorul Rácz Kálmán l-am audiat în legătură cu fiecare punct al reclamației, și după cum arată procesul verbal încheiat cu el, s-a justificat folosind argumente, pentru lămurirea căruia, și conform datelor statistice anexate:

Plasa Lăpușului Unguresc constă din 27 localități, din acestea pur maghiare 2, românești 22, dar peste tot există și puțini maghiari, și în sfârșit trei localități mixte, constând din mineri maghiari, germani, slavi, români etc.

Populația acestei plase numără 20.663 suflete, din care 15.636 români, 4.338 maghiari, ceilalți sunt evrei sau de alte limbi.

Dintre juzii celor 27 localități, numai 2 sunt maghiari, 24 români și un german.

Există în total 12 notari comunali, dintre care 8 români, 4 maghiari, pe care domnul pretor i-a numit individual în depoziția sa. Și judecătorul de plasă, Kiss Sámuel, lămurește că în dezbaterile și ordinele sale folosește limba română față de români.

Față de toate acestea, plângerea privind limba română este deja rezolvată, potrivit declarațiilor date acum prin proces verbal de către conducătorii sătești, preoți și funcționari, dar cererea ca proporțional mai mulți tineri români să fie numiți în funcțiuni e dreaptă, pe temeiul egalității în drepturi, precum și sprijinirea școlii este o dorință conformă vremii. Dar pregătirea în acest mod a petiției înaintate și semnarea ei fără a fi citită, cum s-a întâmplat cu aceasta, merită o observație dezaprobatore.

Cu profund respect, al Excelenței voastre

umil serv
Fekete Sámuel

Dej, 2 decembrie 1862.

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863-540.

¹ Vezi *Mișcarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 409.

72.

Sibiu, 2 decembrie 1862

Abschrift.

Euer Excellenz!

In der allerhöchsten kaiserlichen Entschliebung vom 18. October 1862 verehrt die romanische Nation in Siebenbürgen eine huldvolle Erwiderung auf die Vorstellungen und Bitten, welche zunächst in Folge des kaiserlichen Diplomes vom 20. October 1860 und später auf Grundlage der von der romanischen Nationalversammlung vom 13. bis 16. Jänner 1861 gefaßten Beschlüsse Allerhöchst Seiner k. k. apostolischen Majestät allerunterthänigst unterbreitet worden waren. Eben wo wenig lässt sich aber auch die Bedeutung erkennen, welche darin liegt, dass der Inhalt dieser erfreulichen Allerhöchsten Entschliebung mittelst hohen Gubernial Dekrets vom 3. November d. J. No. 26155 in zwei gleichlautenden Ausfertigungen an die beiden Präsidenten der im Jänner 1861 in Hermannstadt abgehaltenen romanischen National-Versammlung mitgetheilt worden ist.

Als diese beiden Präsidenten glaubten, wir daher nur eine unerlässliche Pflicht zu erfüllen, indem wir aus der erhaltenen Mittheilung allsogleich Veranlassung nahmen, uns gegenseitig zu dem Zwecke in das Einvernehmen zu setzen, um neuerdings einen National Congress einzuberufen, damit auf demselben die Allerhöchste kaiserliche Entschliebung in feierlicher Weise zur Kenntniß der

Nation gebracht, und ihr Gelegenheit geboten werde, nicht nur den tiefsten Dank für diesen neuen Beweis des kaiserlichen Wohlwollens auszusprechen, sondern auch Berathung über die politische Haltung zu pflegen, welche die Nation in ihrer angestammten Treue und Anhänglichkeit an Seine Majestät den Kaiser mit Rücksicht auf den bevorstehenden Landtag des Großfürstentums, und die auf demselben zur Verhandlung kommenden hochwichtigen Fragen, einzunehmen hat.

In Folge des gepflogenen Einvernehmens sind wir in vollstem Einverständnisse übereingekommen, dass es unumgänglich nothwendig sein werde, einen National Congress einzuberufen, welcher, da dieß der kirchlichen Feiertage wegen, nicht früher geschehen kann, Anfang Februar 1863 in Hermannstadt zusammen treten soll.

Zu diesem Kongresse sollten, damit auf demselben die Nation durch ihre, durch Amt, Würde, und Intelligenz hervorragenden Männer würdig vertreten werde, eingeladen und einberufen werden:

1. Der Vizepräsident des k. Guberniums.
2. Die siebenbürg. Hof-Gubernial-Finanz- und Schul-Räthe, dann Sekretäre romanischer Nationalität.
3. Die Obergespänc, Oberkapitäne und Administratoren der Obergespans-Ämter.
4. Die Protonotäre und Beisitzer der königl. Tafel, und die Beisitzer des Kriminal-Landes Gerichtes.
5. Die Königs- und Stuhls-Richter.
6. Die Direktoren der beiden romanischen Gymnasien in Blasendorf und Kronstadt.
7. 40 Geistliche, je 20 von der griechisch-orientalischen und 20 von der griechisch katholischen Religion.
8. 60 weltliche Honoratioren, je 30 von der griechisch-orientalischen und 30 von der griechisch-katholischen Religion. In dieser Art wird die Zusammensetzung des National Congresses unter dem leitenden Einflusse der denselben einberufenden Präsidenten wohl am besten geeignet sein, der Versammlung den Charakter der Würde und des Ansehens zu geben, und zugleich für den ruhigen und besonnenen Gang der Berathung und die Reife der Beschlüsse verlässliche Bürgschaft gewähren. Wir glauben es aussprechen zu können, dass die hohe Regierung sich überzeugt haben dürfte, dass auch dieser National-Kongress in dankbarster Verehrung des kaiserlichen Willens, welcher der romanischen Nation geruht zu werden wünscht, eine der erhabenen und so wohlwollenden Absichten Seiner Majestät des Kaisers und Landesfürsten entsprechende loyale Gesinnung und Haltung darlegen wird.

Hievon beehren wir uns Euer Excellenz die vorläufige Anzeige mit der ergebensten Bitte zu machen, die Genehmigung der hohen Regierung zur Abhaltung des beabsichtigten National Congresses gewogenst vermitteln, und uns von der angehofften Genehmigung recht bald in Kenntniß setzen zu wollen, um die nöthigen Einleitungen zur Einberufung der Versammlung, zu deren Abhaltung die erste Hälfte Februar der geeignetste und kürzeste Zeitpunkt ist, noch rechtzeitig treffen zu können.

Genehmigen Euer Excellenz die Versicherung der ausgezeichnetesten
Hochachtung und Verehrung, in welcher verharren
Euer Excellenz

ergebenste Diener
Andreas Freiherr Schaguna mp.
Bischof
Alexander St. Sulucz
Erzbischof von Alba-Julia

Hermannstadt, den 2. Dezember 1862.

Copie. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863-213.

73.

Baia de Criş, 6 decembrie 1862
22.516/el. III 15.676. 1862.

Nagyméltóságú magyar királyi Helytartó Úr!

Hivatkozva a f.é. September 30-án 18009/el. szám alatt kelt magos rendeletre, van szerencsém alázatosan jelenteni, hogy az Aradi váltótörvényszék elnöke részéről a hivatalos közléseknek román nyelven szerkesztése miatt bépánaszolt a megye első Alispánját Dr. Hodosiu Josefet f. é. October 25-én 450 szám alatt kelt rendelettel arra utasítottam, miszerint szoros és nehéz felelősséggel egybekötött kötelességének tartsa a f. é. September 3-án 13.823 szám alatt kelt kegyelmes udvari rendeletre szorosan figyelve a hazai törvényeket és [eg] [felsőbb] rendeleteket meg tartani egyszersmind a kérdésben lévő csetre nézve igazolását haladéktalanul beadni.

Igazolását a nevezett alispán máiglanig nem adhatta azon okból, mivel a katonaujjoncozás sürgős munkálataival nem különben más némi sürgős tárgyakkal tulantul el van foglaltva.

Addig is azonban míg igazolását felterjeszteni képes leendek nem mulaszthatom el Nagyméltóságodat tudomásba helyezni arról, miszerint az Aradi váltótörvényszékhez az alispán részéről román nyelven intézett hivatalos irata f. é. Augustus 21-én kelt, a nyelviránti kegyelmes udvari rendelet pedig kelt September 3-án, mely a Nagyméltósága magyar királyi Helytartótanácsától még csak f. é. September 15-én kelt rendelettel küldetett le, tehát a magos rendeletek kellése előtt történt az Alispánnak az Aradi váltótörvényszékkeli említett levelezése és csakis a dolognak illeténi állása miatt a neveztem alispán elleni szigorúbb eljárásommal hagytam fel.

Melyekután hódoló telyes tisztelettel maradtam

Nagyméltóságodnak
alázatos szolgálja
Pipos János, főispán

Körösbányán, December 6án 1862.

[Nota:] Egyelőre tudomásul, míg az alispán igazolása felterjesztve leend. Budán, 10/12 1862.

Hát az elnökség aug. 8kán 15.676 sz. a[latt] rendelete nem lehetett volna irányadó?
...közölve lett a tiszti karral!

[Traducere:]

22.516/prezidial III 15.676. 1862.

Exceleanța voastră, domnule locumtenent regal ungar!

Cu referire la înaltul ordin din 30 septembrie anul curent, nr. 18009 prezidial, am onoarea de a anunța că l-am înștiințat prin ordinul meu din 25 octombrie anul curent, nr. 450, pe primul vicecomite al comitatului, Dr. Hodosiu Josef [Iosif Hodoș], față de care s-a plâns președintele Tribunalului cambial din Arad pentru redactarea în limba română a înștiințărilor oficiale, să considere de obligația sa strânsă și importantă respectarea legilor țării și a preainaltelor ordine, mai ales cu privire la grațiosul ordin aulic nr. 13.823, din 3 septembrie anul curent, și să își înainteze fără întârziere motivația privitoare la cazul aflat în discuție.

Numitul vicecomite nu a putut să își înainteze motivația până în ziua de astăzi, fiindcă este foarte ocupat cu activitățile urgente ale recrutării, dar și cu alte chestiuni urgente.

Până când voi putea fi în stare să înaintez motivația sa, nu pot întârzia să încunoștințez pe Exceleanța voastră că actul oficial al vicecomitelui, redactat în limba română către Tribunalul cambial din Arad, a fost trimis la 21 august anul curent, iar grațiosul ordin aulic legat de folosirea limbii a fost întocmit la 3 septembrie și trimis de onoratul Consiliu locumtenențial regal ungar doar în 15 septembrie anul curent; deci, corespondența amintită a vicecomitelui cu Tribunalul cambial din Arad a avut loc înainte de emiterea acestor înalte dispoziții, și doar din cauza acestei stări a lucrurilor am renunțat la intervenția mea mai severă contra numitului vicecomite.

Rămânând cu adâncă cinstire, al Exceleanței voastre umil serv

Pipos János [Ioan Pipoș], comite suprem

Baia de Criș, 6 decembrie 1862.

[Nota:] Deocamdată pentru luare la cunoștință, până când se va remite motivația vicecomitelui. Buda, 10/12 1862. Dar ordinul Prezidiului, emis la 8 august sub numărul 15.676 nu ar fi putut fi relevant? Se va comunica corpului funcționăresc!

Original. M.O.L., D. 191. Elnöki iratok, 1862–15.676.

Ciceu-Cristur, 6 decembrie 1862

Ilustrisime doamne doamne episcoape!

Sperând noi foarte și clocându-ne surâsul alinării durerilor noastre celor generale din comitatul acesta¹ în îngrijirea părințească și espresa iubire de dreptate a Excelenței sale, d-lui gubernatoriu conte de Crenneville, care va să ne scape definitiv de atâtea plânsori și neplăcute infestări singur numai prin demiterca modernului d-lui administratore de suprem comite, Daniel de Pataki, deoarece prin protecțiunea celor mai mulți oficiali abusanți comitatensi, de consângenitatea mărit domniei sale, și-au pierdut și cea mai mică încredere înaintea poporului român, care între 112.000 de locuitori a comitatului face 92.000.

Drept aceea, eu, ca un reprezentante a acestui popor umilit răspic dorința aceia de căpetenie a aceluiași, împreună cu cea mai supusă umilită rugare, ca să binevoiți Ilustritatea voastră încă a vă întrepune și stărui acolo ca, dacă nu am fi așa de norociți ca să ni se dispună de administrator un român în capul comitatului acestuia mai nu de națiunea română constătător², atunci, după preaînțeleapta intențiune a Escelenței sale, d-lui guvernator, cel puțin să se îndure acest preagrațios părinte a patrici noastre de a ne respecta și onora barem cu denumirea de administratore a magnificenței sale, d-lui consilier titular și comisar gubernial de investigațiune Samuel de Fekete, care prin maniera sa cea rară de model a humanității, iubirea de dreptate și conștiincioasa escutare a voinței și mandatelor împărătești, ce le-au dovedit în decursul alor mai nu patru luni a cercetărilor dom. sale în midlocul nostru și-au câștigat pe deplin încrederea cea nedumerită a acestui popor credincios înaltului său monarh, ascultător și supus legilor și conștiincioaselor organe ale aceluiași.

Despre care umilită rugare, sușternută pentru ulterioară descoperire. sum al *ilustrisimului domn prea plecat reveritor*

Ciceu-Cristur, 6/12 n. 1862

Ioan P. Popp
adm. parochial și protopop
ca reprezentante a cercului
Petrei în comitatul Solnocul Interior

Original. S.J.A.N., Cluj. F. Ep. gr. cat. Gherla. 1862 2776

¹ Solnocul Interior.

² Aici, în sensul de aproape în totalitate.

Buda, [8] decembrie 1862

Magyar kir. helytartótanács elnöksége.

22456 sz. eln. 1862, érkezett 8/12.

Tárgy: Pesti rendőrség a Concordia című hirlap egyik számában foglalt tudósítás szerzője iránt tesz jelentést.

Arad megye kir. biztosának.

A „Concordia” című oláh nyelven szerkesztett hirlap f. é. november 22-kén kiadott 90k számában egy aradi tudósítás foglaltatik, melyben panasz tétetik az iránt, hogy Arad megyében az oláh nyelven szerkesztett beadványok, és ezekhez csatolt mellékletek, például kötvények, szerződések, leltárok, bizonyítványok sat[öbbi] sat[öbbi] részint el nem intéztetnek, részint a községi jegyzőkhöz visszaküldetnek a végből, hogy az egyedül törvényes magyar nyelven szerkesztés tartassanak be, amennyiben idegen (oláh) nyelven szerkesztett beadványok figyelembe nem vétethetnének. Ezen tudósítás szerzője Aradi ügyvéd Popovits János[?] miért is felszólítom Nagyméltóságodat, hogy nevezett ügyvédet ezen állításnak adatokkall beigazolására felhíván, ezen nyilatkozatát mielebb felterjessze s egyszersmind velem azt is közölje hogy az utóbbi e részben kibocsájtott rendelet óta illy esetek előfordultával Nagyméltóságod tudomással bír é?

{Traducere:}

Prezidiul Locumtenenței regale ungare

Nr. 22456 prezidial 1862, sosit la 8/12

Obiect: Poliția din Pesta face înștiințare privind autorul anunțului dintr-un număr al ziarului „Concordia”

Comisarului regal al comitatului Arad

În numărul 90 din 22 noiembrie anul curent, al Ziarului „Concordia”, redactat în limba română, este cuprinsă o înștiințare, în care apare plângerea față de faptul că, în comitatul Arad, cererile redactate în limba română și anexele aferente acestora, de exemplu, obligațiuni, contracte, inventare, adevărnițe etc. parțial nu sunt soluționate, parțial, se retrimite la notarul localității pentru ca să fie respectată redactarea doar în limba maghiară oficială, în situația în care redactarea într-o limbă străină (română) nu poate fi luată în considerare. Autorul acestei înștiințări este avocatul din Arad Popovits János; de aceea, solicit Excelenței voastre, ca numitul avocat să fie chemat pentru a confirma cu date veridicitatea afirmațiilor, să înaintați cât mai grabnic declarația acestuia, comunicându-mi-o totodată și mie, dacă Excelența voastră are cunoștință cu apariția unor asemenea cazuri de la emiterea ordinului emis în această chestiune încoace?

Concept. M.O.I., D-191. Felnöki iratok, 1862-22.456.

[Braşov, 8 decembrie 1862]

Înştiinţare de prenumeraţiune la Gaseta Transilvaniei şi Foaia pentru minte, inimă şi literatură

De la 1 ianuarie 1863 cu 5 fl. m.a. pe sem. înlauntrul Monarchiei austriace, cu 8 fl. m.a. pe sem. În afară de Monarchie.

Douăzeci şi cinci de ani se împlinesc de când foile acestea priveghează zi şi noapte pe lângă poporul român, ce a trecut de atunci încoace prin atâtea zile de restrişte şi furtune, stând ca un soldat credincios la postul său şi preluptându-se în timpi normali şi abnormali pentru binele public şi cu deosebire pentru fericirea viitorului naţiunii sale.

Lupta cea mai hotărâtoare de soarta poporului român pe viitor e la uşă: puţin şi Dieta Ardealului, care a provocat şi până acum atâtea lupte artificioase, se va convoca. Cunoaştem cu toţii luptele ce ne stau înaintă; ştim cât de cerbicoase pot fi ele, până când vom ocupa postul ce se cuvine naţiunii noastre în concertul sororilor naţiuni colocuitoare. O parte cât de mică din această luptă razimă şi pe umerii jurnalului acestuia, care, dacă vreodată, apoi acum pretinde cu toată serioşitatea de la toţi solizii fraţi de luptă tot felul de concurs, pentru ca să ne aflăm în puseţiune a reprezenta naţiunea cu demnitate şi după toate imperativele ei trebuinţe jurnalistice, la ceea ce noi nu vom rămânea datori, până când şi până unde ne vor sprijini puterile şi ajutoarele asupra căroră putem şi vom putea dispune.

Bărbaţii de capacitate ai naţiunii noastre sunt cu deosebire provocaţi a întrecurma tăcerea şi a reeşi cu toţii la frontariu cu produsele ingeniilor, ale privegherii, observaţiunilor şi ale pătrunzătăţii lor politice ca să putem zice la oră decisivă: *luptă bună am luptat*: pentru principe, patrie şi naţiune!

Redacţiunea

„Gazeta Transilvaniei”, XXV (1862), nr. 97 din 8 decembrie, p. 383; *Ibidem*, XXVI (1863), nr. 1 din 5 ianuarie, p.1.

Viena, 9 decembrie 1862

Noi, Francisc Iosif întâiul, din graţia lui Dumnezeu imperatorul Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, rege al Lombardiei şi Veneţiei, al Slavoniei, Galiţiei, Lodomeriei şi Iliriei, arhiduce al Austriei, mare duce al Cracoviei, duce în Lotaringia, Salisburg, Stiria, Carintia, Carniola, Silezia Inferioară şi Superioară şi al Bucovinei, conte principat din Absburg şi Tirol, mare voievod al Voivodatului Sârbesc etc. etc., cu plăcere am înţeles, că Dieta credinciosului nostru Ducat al Bucovinei a reîn[n]oit prea umilă să petiţiune subşternută încă la anul 1849 din

partea comisiunii de încredere spre a-i amplacida un însemn (marcă) propriu pentru țară.

Această țară ce formează o parte a vechii Dacii, se ținea sub domnirea principilor Moldovei de așa numita „țară de sus”, mai târziu purta numirea de Arboroasa Plonina, și în urmă de la „silva fagina” (pădure de fag), ce zace între Cernăuți și Wiznitz, se numi „Bucovina”.

Deoarece înainte de Ștefan cel Mare una mică parte a țării de dincolo de Prut se ținea de Galiția, precum și unele estinderi de munți de Ardeal, așa prin învingerile eluate de principele memorat în contra polonilor și ungurilor se fixaseră mezuinele Moldovei, prin urmare și cele ale Bucovinei, prin tractatele proprii, în puterea cărora mezuinele de câtră apus și miazănoapte le forma Nistrul vâlcelele Serafinești, Colacinul și râul Ceremus, apoi de câtră amiazăzi izvoarele ăstui din urmă, ale Sucevii, Bistriții și ale Trotușului până întră în Mâlcov. Această țară, locuită la început de daci, după aceea împoporată de coloniile lui Traian, fu pe timpul migrațiunei gintelor cercată de goți, gepizi, huni, avari, unguri, tătari și alte seminții, care lăsară după sine, numai urme de cruzime și vandalism.

În împrejurări atât de grele, ce perdurară mai una mie de ani poporul indigen fu împedecat în calca sa de a se ridica la graduri mai înalte de cultură și [e]i căutau a se mulțumi cu scăparea vieții, datinelor și a limbei, trăgându-se în ascunsul pădurilor, când acum nu se mai puteau lupta cu armele în mână în contra irumperci barbarilor.

Numai după ce principele Dragoș, reunindu-se singuritele ținuturi foste mai nainte dăstrămate într-un stat, mai crescuse în câțva puterea poporimei spre apărarea sa în contra popoarelor învecinate, și câștigă statul acesta sub croul Ștefan cel Mare un renume mare prin strălucitele învingeri repurtate asupra inamicilor creștinătății și ai civilizațiunei, despre cari martore sunt încă și azi numeroasele biserici și monastiri Putna, Volovețiu, Rădăuți, Succava, Solca, Moldovița, Dragomima, Prisaca și mai multe altele.

Din momentul când prin tractatul din 7 mai 1775 fu Bucovina împreună cu Coroana noastră mai respirând sub binecuvântările unui regim blând, de ostilitățile ce până atunci o turburau necurmat, începu țara a se bucura de un grad mai înalt de cultură. Se clădiră drumuri, care înlesniră comunicațiunea comercială, agricultura și industria luară zbor, pretotindenea se rădicară școale și așa se așeză piatra fundamentală pentru un viitor mai bun, la care privește Bucovina cu vie încredințare.

De când se împreună țara aceasta cu sceptrul nostru, întâi fu pusă sub administrațiune militară în anul 1788 fu împreună cu Galiția, 1790 fu declarată de provincie autonomă cu propriile sale tribunale locale, 1804 fu provăzută și un cu un forum nobilium, 1817 iarăși se făcu cerc al Galiției și rămase în calitatea aceasta, subordonată Guberniului galițian până în anul 1848.

După ce însă din esperința câștigată se arată că diferența limbei, a datinelor și uzanțelor nu trag după sine dorința contopirei cu Galiția, așa noi în anul 1848 în grație am ridicat Bucovina la Ducat și i-am dat autonomie administrativă care, după ce încercarea din anul 1860 de a o împreuna cu Galiția rămase în deșert, îndată după aceasta fu restatorită permanent. Cu legea fundamentală de stat din 26 februarie 1861 am garantat noi această restatorire a autonomiei administrative a credinciosului nostru Ducat Bucovina, prin care primi el una reprezentațiune

provincială și fu chemată a lua parte la Senatul imperial și cu rescriptul nostru împărătesc din 25 august 1861 ne-am aflat motivați a-i da una marcă proprie a țării.

Noi concedem îndeosebi ca reprezentațiunea provincială a credinciosului nostru Ducat Bucovina și organele acestuia să se servească cu marca ducală proiectată în acest document (origu-uricu) cu colori artificioase și descrisă precum urmează.

Pe un scut împărțit de-a lungul de colorile vânăt și roșu un cap natural de bour (zimbru) postat fățiș și urmat de trei stele aurii în triânglu vertical. Scutul se împresură de una manta roșie garnisită cu frumbii de aur, căptușită cu ermelin și înfășurată peste angliurile scutului cu ciucuri de aur pe care stă una pălărie ducală de aur ornată cu petre scumpe și pe jumătate cu roșu umplută.

Spre mai marca întărire a tuturor acestora am suscris noi Diploma de față cu numele nostru împărătesc cu mână proprie și am demandat a i se atârna sigilul Maiestății noastre împărătești.

Dată și [e]stradată prin iubitul și credinciosul Antoniu, cavalier de Schmerling, decorat cu marca cruce a ordinului nostru împărătesc austriac leopoldin și a ordinului de credință Mare Duce de Baden, intimul și actualul nostru consilier și ministru de stat, doctor de drepturi etc., în capitala imperială și reședința noastră Viena în ziua a noua a lunii lui decembre, în anul după nașterea lui Christos una mie opt sute șazeci și doi, al împărăției noastre al cincisprezecelea.

Francisc Iosif m[anu] p[ropria]

Ministru de stat

Anton, cavalier de Schmerling la preanalta propria demandare a Maiestății sale c[ezaro] r[egale] apostolice

Carol, cavalier de Reich m[anu] p[ropria]

Consilier ministerial

„Foaic pentru minte, inimă și literatură”, XXVI (1863), nr. 3, pp. 17–18;
„Concordia”, nr. 7 din 24 ianuarie/15 februarie 1863, pp. 26–27.

78.

Sibiu, 9 decembrie 1862

Nr. 1.043/1862

Hohes königliches Gubernial Praesidium!

Seine Excellenz der Herr Bischof der griechischorientalischen Kirche Andreas Freiherr von Schaguna zeigt in der beiliegenden Eingabe, daß in Stelle des bisherigen Redacteurs der hierorts erscheinenden Zeitschrift „Telegraful Roman” - Johann Rätz - welchem die Redaction dieses Blattes mittelst Erlasses der bestandenen hohen k. k. Obersten Polizei Behörde vom 16 Juni 1858 Z 5049/776 II [...] durch den Erlaß des hohen Praesidiums der gewesenen k. k. sieb. Statthaltereî vom 22.

Juni 1858 Z. 3560/8-82 übertragen wurde, und welcher nunmehr eine anderweitige Verordnung erhalten hat, die Redaction der genannten Zeitschrift dem Professor Zacharie Boiu anvertraut worden sei, und bittet, womit die dießfällige hochortige Genehmigung erwirkt werden möge.

Dieses Einschreiten erlaubt man sich Einem hohen königlichen Gubernial Praesidium zur hochgeneigter Genehmigung ehrfurchtsvoll zu unterbreiten und gleichzeitig bezüglich der persönlichen Verhältnisse des Zaharie Boiu folgendes anzuführen.

Zacharie Boiu ist aus Schachsburg in Siebenbürgen gebürtig, Sohn des dortigen gr. n. u. Erzpriesters gleichen Namens, 28 Jahre alt und gegenwärtig Professor an den hiesigen gr. n. u. theologischen Anstalt.

Desselbe hat laut beiliegenden Maturitäts Zeugnisses das Ober Gymnasium in Schachsburg mit gutem Erfolge absolvirt, laut weiter anruhenden Urkunde an der theologischen Fakultät der Universiät zu Leipzig durch einen Semester verschiedene [Vorlesungen] gehört und dürfte somit bei ihm der zur Leitung eines literarischen Unternehmens erforderlicher Grund der wissenschaftlichen Bildung voraussetzen seien.

Boiu hat auch bisher weder in moralischer noch politischer Beziehung zu ungünstigen Vermuthungen Anlaß gegeben, es dürfte daher bei dem Vorhandensein der Erfordernisse des § 12 der Preßordnung vom 27ten May 1852 die Uebertragung der Redaction der Zeitschrift „Telegraful Roman“ an denselben keinem Anstande unterliegen.

k. k. Polizei Direction

Hermannstadt den 9. Dezember 1862

der interimistische Amtsleiter Neuwart
Pol[izei] Ober Comm[issar]

Original. M.O.L., F-264. Általános iratok, 1862-1.356.

79.

Făgăraș, 10 decembrie 1862

Ilustrissime domnule și amice!

De la epistola me[a] din octombrie îndreptată către Î[nălțimea] voastră am cutezat a mă da așteptării, că îmi va veni din partea Î[nălțimii] voastre vreun semnal mângâietor, adecă știrea despre posibilitatea scăpării de aici, în modul dorit de mine.

Mă rog ca, pentru D[umne]zeu, să nu privești aceste rânduri de un fel de urgență. Ele sunt numai cflusul din un suflet năcăjit. Eu în scrisorile mele am retăcut scenele care le-am avut cu șeful meu pentru că, ca român, m-am sfiit a scrie lucruri neplăcute în contra unui român.

Mă rog, dară, milostivește-te, Ilustr[issime] domnule, dacă îmi mai poștești bunăvoința cu care până acuma m-ai fericit, a-mi scrie dacă poți spera ceva ori nu. Am devenit iată la hotărârea a-mi cere pensionarea, însă mă tem ca să nu pripesc lucrurile după ce Ilustr[itate] Ta m-ai provocat să mai aștept. Mă rog cu recipisa de retur și să fii convins că nici cât este negru sub unghie nu voi abusa cu încredința Ilustr[ității] Tale, pre care te socotesc de cel mai binevoitor al meu între persoanele mai înalte dintre bărbații noștri de stat. Am vorbit în Sibiu și cu domnul Bologa, de a cărui amiciție încă mă bucur și îmi zisă să mai aștept că doară cu treabă bună poate va putea muta și asta ex offio la Săliște, devenind pusesiunea aceluia ținut schimbată.

Ai auzit Ilustr[itate] articolul din „Gazeta Transilvaniei” despre împărțirea Transilvaniei. M-am bucurat că văd intrați pe oamenii noștri în părerea (!) enunțată de dl Bologa în operatul Universității săsești.

Ar fi numai necesar, ca înalta Cancelarie aulică să nu amâne a se apuca de lucru în această privință ori prin Dietă, ori prin formarea unui provisoriu bine nimerit, care apoi negrești că se va accepta de Dietă.

De la Deva aud știri foarte, foarte triste. D. Filip, judele primar (ori președinte la Sedria de acolo), după unele necuviințe, de care mă înfiorez a le specifica, să fi părăsit postul, familia și patria, trecând dincolo în România.

E lucru foarte de compătimit, însă și de învățătură pentru mulți tineri de-ai noștri, a nu căuta posturi înalte, fie și cei mai buni juriști, până ce nu vor câștiga câtuva rutină practică în serviciu și minte copată, caracter așezat și tare.

Îi compătimește din adâncul inimii familia și rudeniile.

Cu ce[a] mai profundă stimă, sărutând mâna Ilustr-tei d-voastre doamne, sunt al d-voastră

Făgăraș, 10/12 |1|862

Sp. Fetti

Original. S.J.A.N., Alba, F. Dimitrie Moldovan, 1862–21. f. 1–2.

80.

Baia de Criș, 12 decembrie 1862

145 sz. cln.

Méltóságos főispán Úr!

Méltóságodnak f. év és hó 11én 565 cln. sz. a[latt] kelt magas sürgető rendelete következtében, az aradi kir. váltótörvényszékhez intézett román nyelven szerkesztett f. évi Augusztus 21én 1006/civ. sz. a[latt] kelt válaszátiatom tárgyában, van szerencsém tisztelet telyes igazolásomat a következőkben felterjeszteni. -

Köztudomás tárgya már, s Méltóságod még jobban méltóztatott emlékezni, hogy szeretett megyénk közgyűlése múlt évi Martzius hó 28án tartott ülésében, e megyére nézve, úgy a kebelbeli közigazgatásban és törvénykezésben, valamint a

kölcsönös hivatali érintkezésben, hivatalos megkeresésekben, átiratokban és felterjesztésekben is, a román nyelvet határozta hivatalos és ügykezelési nyelvéül: megyénk közgyűlése ezen jogos és törvényszerű határozatát nem csak hogy megyénk választott bizottmánya múlt évi Július 3án tartott ülésében magáévá tette, de az, mint Méltóságod előtt már tudva van, legfelsőbb helyen is jóváhagyatott azon hozzáadással azomban, hogy a magyar nyelv is mint hivatalos nyelv megtartassék.

Ezek folytán, én szent kötelességemnek tartottam, a megye határozatának hódolva magamat ahoz alkalmazni, azt megőrizni és mindenben teljesíteni, míg az vagy maga a megye más közgyűlése által, vagy netalán legfelsőbb helyről meg változtattva, vagy módosítva vagy éppen meg semmisítve nem lesz.-

Igy történt hogy fenn említett átiratomat az aradi kir. törvényszékhez román nyelven szerkesztve küldöttem át, annyival is inkább, mivel Méltóságod fenn tisztelt rendeletében hivatkozott f. évi September hó (1én) 3án 13.823 sz. a[latt] kelt kegyes udvari rendelet, s illetőleg n. m. m. k. helytartótanácsnak f. évi September hó (15én) 18án 62.004 sz. a[latt] kelt magas rendelete, mely által megyénk fentebb kitett végzései megsemmisítetnek, e megyéhez csak is f. évi September hó 28án érkezett meg, tehát éppen egy hónappal és hét nappal az imént említett átiratom kelte után.

Miután azomban, az idézett kegyes udvari rendelet e megyének megérkezett, és az, múlt hó 10én tartott rendkívüli tisztüülésben a megye összes tisztviselőivel közöltetett, magam annak mindenkép pontos és hű megtartásával dicsekedhetem.

Melyek után, őszinte mély tisztelettem kifejezése mellett vagyok

Méltóságodnak

kész köteles szolgája

Hodosiu Jósef

Első alispán.

Körösbánya, Decembar 12. 1862.

[Traducere:]

Nr. prezidial 145

Exceleanța voastră, domnule comite suprem!

Am onoarea de a trimite argumentarea mea completă, făcută în urma înaltului ordin de urgentare al Exceleanței voastre din data de 11 a anului și lunii curente, nr. 565 prezidial, în chestiunea scrisorii mele de răspuns în limba română, trimisă Tribunalului cambial regal din Arad, la 21 august anul curent sub numărul 1006/civ.¹

Este deja de notorietate publică, și Exceleanța voastră binevoiește să-și amintească și mai bine, faptul că adunarea publică a iubitului nostru comitat, ținută la 28 martie anul trecut a hotărât ca limba română să fie folosită ca limbă oficială și de procedură în interiorul administrației publice și în justiție, în contactele oficiale reciproce, în cererile oficiale, adrese și memorii privitoare la acest comitat.

Accastă hotărâre justă și legală a Adunării comitatului nostru nu numai că a fost însușită de adunarea din 2 iulie anul trecut a Comitetului comitatens ales, ci a fost aprobată și la cel mai înalt loc, așa cum este deja cunoscut în fața Excelenței voastre, cu adăugarea însă, ca și limba maghiară să fie păstrată ca limbă oficială.

În urma acestora, eu am considerat de obligația mea sfântă să mă supun acestei hotărâri a comitatului, să o păstrez și să o îndeplinesc în toate, până când aceasta a fi fost schimbată sau casată ori printr-o altă Adunare comitatensă, ori de la cel mai înalt loc.

Așa s-a întâmplat, că am trimis adresa mea sus amintită către Tribunalul cambial regal din Arad redactată în limba română, cu atât mai mult, cu cât grațiosul ordin aulic din data de 3 (1) septembrie anul curent, nr. 13.823, respectiv înaltul ordin al Locumtenenței regale ungare din data de 15 (18) septembrie anul curent, nr. 62.004, amintite în ordinul sus amintit al Excelenței voastre, prin care au fost casate hotărârile mai sus amintite ale comitatului nostru, au sosit la acest comitat doar la 28 septembrie anul curent, deci tocmai cu o lună și șapte zile după data amintitei adrese a mele.

După ce însă grațiosul ordin aulic amintit a sosit la acest comitat și a fost comunicat în data de 10 a lunii trecute tuturor funcționarilor adunați într-o ședință extraordinară, eu însumi mă pot lăuda în orice caz cu respectarea sa precisă și fidelă.

După acestea, rămân, pe lângă expresia sinceră a adâncii mele stime, al Excelenței voastre umil și pregătit serv

Hodosiu Josef [Iosif Hodoșiu]
Prim vicecomite.

Baia de Criș, 12 decembrie 1862.

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok. 1863-621.

¹ Vezi supra doc. nr. 73.

81.

Cluj, 15 decembrie 1862

Nr. Praes. 1356-1862/rcs[ervat]

Minister Graf Nadasdy Excellenz in Wien.

Zum beiliegenden Berichte vom 9. d. M. Z. 1043 befürwortet die k. k. Polizei Direction in Hermannstadt das beigeschlossene Einschreiten des Herrn Bischofs der griechisch nicht unirten Kirche Andreas Freiherr von Schaguna wegen Genehmigung des die verantwortliche Redaction der in Hermannstadt erscheinenden romanischen Zeitschrift „Telegraful Roman“ dem an der griechisch nicht unirten theologischen Anstalt in Hermannstadt als Professor in Verwendung stehenden Zacharie Boiu

übertragen werden dürfte, da der bisherige Redacteur der genannten Zeitschrift Johann Ratiu eine anderweitige Verwendung erhalten habe.

Nachdem Zacharie Boiu der nach § 12 der Preßordnung vom 27. Mai 1852 zur Redaction einer periodischen Druckschrift erforderlichen Eigenschaften besitzt - so nehme ich keinen Anstand auf die Genehmigung der vom Herrn Bischof Freiherrn Schaguna [...] gemachten Einschreitens anzutragen.

S. S.

exp[ediat] 15/12 1862.

Original. M.O.L., F-264. Általános iratok, 1862-1.356.

82.

Cluj, 15 decembrie 1862

Cluș în 15 decembrie 1862

Frate Dimitrie!

Eu am lipsit, precum vei fi văzut tu din mai multe scrisori de ale mele, încă din 1-iu septembrie a.c. din biroul meu, fiind mai întâi sus în comisiune, apoi cu concedia, apoi în urmă iară în comisiune. Când m-am întors în 23 noiembrie iară îndărăpt la Cluș, am aflat în birou atâtea și astfel de restanții, cât mă îngrozii și mă apukai numaidecât de ele, pentru că, cugetând la ele, nu-mi aflai odihnă nici dormind. Am cetit dară și am scris zioa-noaptea atâtea, cât numai mi-au slăbit, dară a și început a mă durca ochii.

Deci, ocupându-mă neîncetat cu cele oficioase, nu mi-a mai rămas timp spre dispozițiune pentru cele afară de oficiu, și așa numai atunci lucram ceva nestrict oficios, când se vedea a amenința vreun pericol din „mora”, spre exemplu tăcerea în treaba fratelui Nicolae Barbu. În cele premise caută cauza din care nu ți-am scris după întoarcerea mea și primește totdeauna asigurarea că deoarece încă nu s-mântuit de toate restanțiile, nici acum nu-ți scriam, dacă nu mă îmbulziai cu amicabile-ți scrisoare din 11 ale luni acestia. Câte voi putea, îți voi scrie acum, iară pe celelalte le voi lăsa până după Crăciunul neromânilor, pe când cred că voi fi current (!) și voi avea și ceva umor mai bun, ca să nu scriu de tot sec, pentru că secături vei avea tu destule pe acolo.

După ce primii eu în Săbii cea dintâi epistolă a ta sunătoare despre grecii din Brașov, numaidecât scrisă la Cluș, ca din referada mea bisericească școlară să nu se mai refereze nimica până la întoarcerea mea. Dispozițiunea asta a mea s-a și observat în biroul meu. Cât primii a doua epistolă a ta cu **acclusele** știute, mă înțelesei cu Escelenția sa despre lucru; îmi dădu toate actele știutoare de obiept și rămase că, după ce mă voi informa cum se cade din acte, să ținem noi trei cu fratele Pavel o conferință și să ne croim purtarea în cauza aceasta, stătorind și referada mea. Într-aceea căpătăm știre de la Gubern, că oamenii s-au grăbit a întrebuintia

absența mea și a vicepreședintelui în contra noastră, că au dat spre referada decretul aulic secretarului Biro, și în sesiunea plenară, în care numai doi români, Aldulea și Dunca se afla și se lupta din răspuțeri asupra propunerii și a concludului, au decis ca să se compună o comisiune în care să nu se afle nici un român, pentru că de cauza aceasta se interesează episcopul Șaguna și acesta influențiază asupra tuturor românilor, prin urmare toți românii sunt perhorești (!). S-a decis mai departe, ca să se trimită de cap al comisiunei un grof Bethlen, și neprimind acesta misiunea, un Beldi, ginerele grofului Nemeș, lângă care să se dea Schreiber de secretariu. După ce mă întorsăi eu, înțelesăi că vicepreședintele Kozma influențat de partida recilor antișaguniană, a dat lucrului astfel de direcțiune. Schreiber deprecă, și pe cum aud se denumi în locul lui un Kreisgerichtsrath Wagner din Orăștie, aflătoriu la Universitatea sașilor. Bethlen încă nu s-a declarat, de primește misiunea sau ba. Ce va urma vom vedea. Eu cât va veni obieptul acesta în sesiune, voi rădica cuvânt și voi întreba, că pentru ce s-a dat altuia în referadă, fiindu-se de referada mea? Eu în serviciu nu știu de părtinirea nimurui, căci sunt cu episcopul cunoscut, nu am încetat a fi drept. Le voi spune eu, în ce casuri se privește cineva de perhoreșcit după lege. Când am auzit eu în Săbii, că ce s-a făcut în Cluș în treaba aceasta, era colega tău R. în Săbii. Am vorbit cu el despre toate și i-am spus că purtarea aceasta a Gubernului a produs o indignațiune grozavă. Încât știu, dânsul a făcut numaidecât înștiințare către șeful vostru și mi-a promis că venid prin Cluș va vorbi și cu șeful vostru. Așa stăm în cauza aceasta. Nu știu acum ce va mai urma. Dacă cumva ar mai veni încă odată pe tapet pentru trimiterea comisiunei, ne vom sili noi a-i da altă direcțiune. Vom întreba, de e bine și consult a trimite oameni în comisiune, carii, neaflându-să în serviciu, nu-s legați cu nici un jurământ etc., etc. Între noi românii a domnit, atât în Săbii, cât și aici, cea mai bună înțelegere în cauza aceasta. De veneam să referez eu lucru, se făcea treabă bună. Noi românii de la Gubern ne înțelegem întru toate, și eu nu cred că se va mai ivi între noi discordia, atunci când va fi vorba despre cauze politico-naționale sau publico-bisericești. În privința aceasta, poți fi odihnit.

Acum e vorba de organizarea Tablei și a Senatului ascultătoriu din Săbii. Să-ți spu cum ne-am înțeles noi aici: să lucrăm din toate puterile ca, dacă e numai cu puțință, să fie vicepreședinții români, Aldulea la Vászrhely și micimea sau grosimea mea la Săbii. Afară de vicepreședinte, să mai fie la masa verde în Vászrhely încă șase români, cu totul șapte, iară în Săbii, un român și un ungur, cu totul 3 nesași. Venind propunerile de la locurile respective, să scriem președinților națiunii, ca să lucre și dâșii în înțelesul acesta și să rugăm pe reprezentantele românilor de la Cancelaria aulică, ca să pună planul acesta în lucrare.

Eu, ca să nu aibă sașii nici o escepțiune asupra mea, am jurat dăunăzi ca cetățean al Săbiiului și am căpătat diploma.

Cu Barbu încă nu am apucat să vorbesc de când ți-am primit scrisoarea. El știe de cri încă, că s-a denumit. Bucuria lui, sărmanul. Acum îl voi dăscăli eu pentru însurat. Numai îmi pare că și la el îi după amiază, către seara: i s-a măritat săsoaica din Săbii, togma când era să o ia el și i-a pricinuit năcaz. Acum zice Barbu: „Las-o, [...] ei, că va plânge ea după Barbu!”

Spune-mi cum mai stă treaba Valerianului meu? El se poartă bine. Geni escelează în toate.

Închinăciuni și complimente bunei tale soții, sărut pe Ioana și pe tine și rămân al tău sincer.

Iacob

Primo loco: au pus dumnealor pe fiul lui Papp Alaios, al omului aceuia care ar nimici și pe cel de pe urmă român, ca să li să stingă sămânța, într-atâta ne urăște. Ungurii cei adevărați sunt îngeri pe lângă el. Cu el trebuc să purtăm în sesiuni lupte foarte supărăcioase, așa cât acuma și ungurii îi iau în nume de rău, purtarea lui cea malițioasă și spurcată.

Tertio loco: să ajutați lui Maager, care va avea destui oameni la Viena.

Pe mine mă vei ajuta tu și Dumnezeu.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 258, f. 47-49.

83.

Deva, 15 decembrie 1862

Exceleința ta, prea sfințite și prea luminate doamne episcopole!

În relațiunea mea oficioasă din 20 noiembrie nr. 151 îmi luasem îndrăzneala a descoperi că investigațiunea ordinată de r[egiul] guvern asupra judeului procesual de Baresay pentru conturbarea religioasă din vara trecută la Cristur întreprinsă – s-au sistat, și același din partea magistraturii de comitat „simpliciter” s-au absolvat. Acum însă de nou au venit de la r[egiul] Gubern ca aceea investigație să se ducă în finit. Drept aceea domnul comite suprem, prin aci cu umilință alăturata provocare din 23 decembrie s[til] n[ou] nr. pr[ezidial] 2362 a binevoit pe mine singur a mă cita înaintea M[ăricei] sale; cu ținându-mi de nenorocire a-i face această vizită demandată, a doua zi de Crăciunul dumnealor mă înfățișai. Văzând însă că-mi dă și onoarea a dicta la protocol în cauza lui Baresay am început cam astfel:

Atât provocarea de a mă prezenta singur – ca și când eu aș fi vinovatul – cât și espresiunea de „denunțat” am luat-o spre vătămarea oficiului meu, pentru care nu voi lipsi a face pașii cuvințioși la locurile mai înalte, dacă o arătare oficioasă pe care în puterea oficiului meu erau dator a o face – se poate califica de denunțiațiune. Iar încât pentru cercetarea cauzei desmemorate, aceea poftesc să se facă în fața locului, unde după cuviință să se însăreze în protocolul de investigațiune fasiunile mărturiilor, dejucând acest lucru de un caz mult mai delicat decât a mă simți competent a-l răstorna prin singura mea fasiune.

Venind, dară, întâmplarea de la Kristur în stadiul acesta, mi-am ținut de datorință a o descoperi și Exceleinței voastre, și aceasta cu atât mai vârtos cu cât se pare a fi un lucru compromițător pentru mai mulți inși din partea dumnealor și prin urmare că ar voi cu tot prețul a-l întuneca; se vorbește (deși de mine se ferece) că

chiar superintendentul reformat l-ar fi însărcinat pe d[omnu]l pomenit cu onorifica misiune de cuceritor. După ce se va termina investigarea ce am cerut-o în protocol, voi îndrăzni cu toată graba de nou a o descoperi.

În urmă, de vă veți îndura a considera de vătămare a oficiului protopopesc aceste măsurî, să vă îndurați a pretinde ca să mi se revoce cuvântul de denunțat. Pre lângă aceste sărutându-vă dreapta arhierească rămân

Al Excelenței voastre

Deva, 15 decembrie 1862

cel mai supus fiu,

Ioan Papiu

Adm[inistrator] protopopesc

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu. F. Șaguna, nr. 583.

84.

Șumuleu, 17 decembrie 1862

U n a r o g a r e. Să ne raportați odată și despre starea școalelor din district în scurt, ca acum sub deregători romani trebuie să se afle școalele în stare înfloritoare, că de nu, atunci între român și dușman, oare cum vom deosebi? Tot asemenea, pretindem raport și din Alba Sup[erioară], Cetatea de Baltă, Hunedoara, Hațeg, Năsăud, etc., unde se află la fruntariu români, ca să tragem acum o paralelă între bărbați, după activitatea sau indiferentismul lor față cu luminarea poporului și grija pentru îmbunarea stării lui și spirituală și materială. D[omnii] consilieri de școală încă nu vor lipsi a încunoștiința publicul despre starea instituțiunii populare, că unde vom vedea lipsa neapărată, să concurgem cu toți spre ajutor.

E timpul să ne cerem darea de samă unii altora și cu toții să o înfățișăm națiunii, pentru că de la români, oricum trebuie să pretindem mai mult zel și îngrijire de cultura poporului său, decât de la străin. Până atunci, cu mare respect și recunoștință, împărtășim următoarea ordinațiune școlară din secuime:

„Nr. 4.577 pol. antistilor comunali în Varviz, Sărmaș, Bilbor, Corbu, Tulgheș, Valea Zsedanului, Bicaz, Domuku, Gy-Vaslabu, Gyimesbükk și Nagy-Kászonu.

Am făcut acea neplăcută observație, cum că școalele populare, și mai cu seamă acelea ale poporului român din acest scaun sunt cu totul neglijate, ba chiar în cele mai multe comune române nici că există vreo școală.

De vreme ce ridicarea și înființarea școalelor populare este de mai [î]nainte strict demandată de la înalta ocârmuire tuturor popoarelor austriece prin mai multe ordinațiuni, și fiindcă astfel de institute bine întocmite au de scop a crește bisericii christiani buni, statului sudiți credincioși și patriei cetățeni adevărați – am aflat cu cale a ordina prin aceasta antistilor comunale ridicarea și înființarea școlilor în toate comunele, și acelea a le prevedea cu învățători buni și destoinici spre propunerile elementare și creșterea tinerimii de ambele sexe; însă, ca să poată

ajunge comunele române mai lesne la acest scop am aflat de trebuință a trimite un amployat ca comisar, pe domnul Ludovic Graur, cancelistul|l| scăunat de aici, cu acea însărcinare. ca după primita instrucțiune va fi îndatorat a |i|eși în acelea comune spre a realiza cele memorate prin coînțelegerea cu comunitățile respective, căruia va fi îndatorată antistimea comunală la afacerile sale în treaba școalelor întru toate a-i da mână de ajutor.

Csik-Somlyó, 7 dec|embrie| 1862

Supremul jude regesc
Adam Szabó m.p.

Această ordinațiune, după cum ne referează dn. preot Ciobotariu a făcut una din cele mai bune impresiuni între toți românii dintre secui până la Borszék, și credem că energia d.c. Graur va aduce o stabilitate instituțiunii populare acolo, ceea ce va arunca apoi urâtă umbră asupra altora, că scuza nu mai are loc.

Așa vom lua la paralelă și școalele ce se ridică acum prin scaunul Ciucului și vom vedea că unde și cum ne mai aflăm. *Quod differtur non aufertur*. Sub absolutism am fost oprit să nu vorbesc o iotă despre școale, institute, și dacă vom da de piedici și acum, atunci iar vom ști unde ne aflăm, dar nu mai putem tace.

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 17 din 2 martie, p. 66.

85.

Cluj, 22 decembrie 1862

Verehrtester Herr Baron!

Ich hätte Ihnen vieles zu schreiben, hätte Ihnen schon längst geschrieben, aber ich kam nicht dazu, auch jetzt schreibe ich Ihnen in aller Eile, Sie werden entschuldigen dass ich so negligenter schreibe. Sie haben Recht dass ich jetzt ungleich mehr in Anspruch genommen werde, seitdem nämlich mein Collega krank ist, aber nicht mehr wie im Sommer, wo der Chef auf Bereisung war; ich thue was ich kann und wie ich kann. Ich danke Ihnen für die Mittheilungen die Sie mir in ihrem werthen Schreiben vom 11. d.M. machen, gerne würde ich Ihnen auch solche erfreuliche Mittheilungen machen, aber leider kann ich Ihnen nichts erfreuliches schreiben. Das Excelsum hat wieder einige Vorstellungen – wegen Änderung der Instruktion – gemacht, sie werden vielleicht schon oben sein; es ist dem Excelsum nicht recht, dass die Regierung eine Majorität in den Ausschüssen habe, das Excelsum will die Beamten – weil sie nunmehr auf die Seite der Regierung stehen müssen – des Stimmrechtes berauben – dahin geht der Sinn der Vorstellung; dann will das Excelsum dass in die Ausschüsse von Seite der Gemeinden nur Bauern hinein kommen, mit welchen dann die Brüder machen können was sie wollen, das bezweckt eine 2te Vorstellung des Guberniums gegen

die vom Minister erhaltene Auslegung des bezüglichen §es – der Referent in publica politicis ist gar nicht ein gutes Werkzeug der Opposition, und die Gubernialräte ungarischer Nationalität – samt einigen von den anderen Nationalitäten gar große E...[?] Es geht nicht gut.

Dem Kozma geht es noch immer schlecht, wenig Hoffnung dass er genesen soll, eine Blutzersetzung ist im Zuge, Vizepräsident will er nicht mehr werden, wenn er genesen wird, will er nach Wien zurückkehren, Graf Nemes bewirbt sich um die Vizepräsidentenstelle – Szacsvey besorgt die Revision eben so wie sein Vorgänger, mit Ausnahme der Graf Nemesischen Stücke, welche von mir revidiert werden. Graf Nemes geht nämlich im Range dem Szacsvey vor. Die Thronrede habe ich gestern gelesen, die Unionisten respektive 1848er werden wohl keine ruhige Nacht nach dem 18ten Dezember gehabt haben! Ich weiß nicht an was sie sich nun klammern werden.

Wie steht es mit der Ernennung des sächsischen Gubernialrates? Schauen Sie dass wir einen Socius von Schmidt bekommen! Der Vorschlag an die Stelle des Cserey ist auch gemacht worden, wir brauchen auch Arbeiter beim Gubernium, Sebestyén, Fekete oder Sz[ent]györgyi wären die besten; übrigens Sie wissen aber besser wie wir, was uns fehlt und was wir brauchen.

Meine Frau dankt Ihnen herzlich dass Sie sich ihrer erinnert haben, sie lässt sich Ihnen empfehlen. Nächstens mehr, bis dahin habe die Ehre mich zu zeichnen.

Ihr ergebenster Diener Popp

22/12 1862

HHSIA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 340 -341.

86.

Cluj, 23 decembrie 1862

6608 eln. 1862. Etnoki közlemény.

A görög egyesült érsek és a görög nem egyesült Püspök folyó hó 2károli folyamodványát, a melyben az 1861 Január havában tartott román nemzeti gyűlés határozatai és felterjesztése elintézéséül múlt hó 3kán kelt legfelsőbb válaszleirat kihirdetése és a feletti további tanácskozás céljából egy jövő február havában szándékkolt új nemzeti gyűlés öszvehívhatására engedélyt eszközölni kémeck: van szerencsém a Felséges királyi fő kormányzéknek oly fölkéréssel áttenni, hogy ezen folyamodvány felett a legközelebbi telyes ülésben tanácskozni és tanácskozása eredményét vélem közölni¹ méltóztassék.

Kolozsvártt December 23kán 1862.

6608 prezidial 1862. Comunicat prezidial.

Am onoarea de a remite ilustrului Guberniu regal cererea mitropolitului grec unit și a celui grec neunit din data de 2 a lunii curente, în care se solicită aprobarea convocării unei noi Adunări Naționale, intenționată pentru luna februarie a anului următor, în care, întru rezolvarea hotărârilor și petiției Adunării Naționale românești din ianuarie 1861, să se anunțe scrisoarea de răspuns din data de 3 a lunii trecute și purtarea de consfătuiri pe marginea acesteia, cu rugămintea ca această cerere să fie luată în discuție în următoarea adunare plenară, și să binevoiți a-mi comunica rezultatul discuțiilor purtate.

Cluj, 23 decembrie 1862.

Concept. M.O.L., F. 263. Elnöki iratok. 1862- 6.608.

87.

Gherla, 26 decembrie 1862

Nc bucurăm a putea anunța și actul următor de îngrijire părintească:
Nr. 2910.

Iubiți în Christos Frați și Fii!

Cu mare îndestulare am primit acca zeloasă națională întreprindere a mai multora din Frățiile voastre, ca la provocarea de sub 14 oct. 1861 nr. 1874, de acel cuprins, ca pentru ajutorirea studenților meseri ai diecezei acesteia și lipsiți de toate mijloacele materiale, să faceți colecte benevole și coadunânde simbole să le trimiteți la acest Ordinariat, pentru împărțirea între atinșii studenți meseri, cu toată diligența ați făcut destul: căci numai neobositei stăruințe a unor colectori că acestora se poate ascrie: că, comitetul diecezan, denumit pentru manipularea ofertelor, a putut împărți sub decurgerea anului scolastic trecut una sumă de 1.172 fl. v.a. și ce mângâiere a animei pot avea toți oferенții, recugetând că, cu suma aceasta au șters lacrimile stoarse din lipsa susținerii materiale din ochii mai multor tineri ai națiunii noastre, care asudă în palestra literară cu scopul că oarecând să se facă membrii folositori, și tot una dată, mulțumitori ai dulcii națiunii noastre. Încât însă cum din aci alăturatul Elenc veți vedea, nu toți frații protopopi au arătat destulă năzuință în strângerea ofertelor acestora, ba despre partea unora niciun filer s-a trimis aici, apoi se vede că și acci care s-au destins în a.tr. întru această oferire acuma au încetat a continua buna întreprinderea sa, pentru aceea am aflat de lipsă de nou a vă provoca și stimula: că pentru scopul preatins, după metoda și calea în preamintitul circularul nostru prescrie, a face colecte noi; precum și acci care până

acuma nu au făcut colecte, că aceste a coaduna să-și țină de creștinească și națională obligațiune, știind că iubirea naționalității nu consistă în vorbe multe, ci în fapte; apoi de veți privi că ce număr frumos de studenți români se află la școalele publice, care fac onoare națiunii prin distingerea sa în știință, veți cunoaște că oblatele ce le veți face nu vor fi în zadarnice, ci cum speram, după D[umne]zeu vor aduce pe altarul națiunii fruct cu însușitele. Din aci sub alăturata arătare, veți putea reștii sub decurgerea a.tr. cine s-au împărtășit din binefăcătoarele stipendiiile acestea, veți vedea și aceea că cât a fost cu puțință, ofertele după catatimea trimisă din fiecare tract s-au împărțit tinerilor din tractul acela.

Dându-vă arhierescă binecuvântare, sum în Gherla, 26 decembrie 1862, de binevoitor,

JOANN, m.p., episcopul

(Vom publica și dăruirile spre scopul acesta în curs. Red.)

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 9 din 2 februarie, p. 33.

88.

Lugoj, 26 decembrie 1862

Ad No. 23501

Másolat.

Nagyméltóságú Gróf, Magyarországi kir. helytartó Úr, Kegyelmes Uram!

A „Concordia” nevű román lapnak 97-141ik sz. a[latt] az foglaltatván, mikép hiteles kút főből közölthetik azon érdekes újság, hogy Arad vármegyében Szerb Tivadar, jelenleg Krassó megyei főispáni helytartó fog kormányzónak áttétetni, és helyébe Makay kineveztetni.

Ezen közlést a lugosi román intelligencia mintegy emlékezetesnek – intésnek – vevén: hogy maga részéről Makaynak – illetőleg magyarak – kinevezése ellen lépéseket tegyen, annak következtében mint bizalmas kút főből hitelesen értesültem. Rácz Athanász megyei Iső alispány, és Vlád Alajos törvényszéki ülnöknek (kik természetesen neheztelik hogy ők e szerint elmellőzve legyenek) vezetésök, úgy a görög kath[olikus] püspök és kanonokok – hozzájárulásukkal tartott titkos tanácskozásban magok közt azt határozták, miszerint lőr ők – a Krassó megyei kormányzónak nem román, hanem magyar nemzetből kinevezése tekintetében újságokban ellenkező irányú cikkeket írjanak, melyekben Makay ellen is kikelések fognak használtatni, 2or mind Excellentiádnak, mind pedig kir. udv. Korlátnok úr ő Excellentiájának és 3or a birodalmi ministeriumnak óvást írásban tegyenek: végre 4er Ő Felségéhez, netalán keblökből még kinevezendő és felmenendő küldöttség útján – kérelemmel járuljanak az aránt, hogy ha Szerb Aradra tétetnék át, Krassó Megyei kormányzónak ne magyar, hanem ismét román kegyelmesen neveztessék ki.

Ezket Excellentiádnak magas tudomására alázatosan juttatni hivatalos kötelességemnek tartottam.

Ki is egyébiránt kegyelmébe és hathatos oltalmába ajánlott mély hódolattal maradok. Kelt Lugoson Dec[ember] 26án 1862.

Excellentiádnak

legalázatosabb szolgája

Szerb Tivadar s.k.

Krassó megyei főisp[án] helytartó.

[Traducere:]

Ad Nr. 23.501

Copie.

Excele[n]ța voastră, domnule conte, locumtenent regal al Ungarici, grațiosul meu domn!

Din numărul 97–141 al foii românești „Concordia”, reiese cum că, dintr-o sursă sigură se comunică acca știre interesantă, că Szerb Tivadar, actualul vicecomite al comitatului Caraș, va fi transferat ca și administrator al comitatului Aradului, în locul lui fiind numit Makay.

Inteligența românească din Lugoj, luând acest comunicat ca pe un avertisment memorabil, pentru a putea face demersuri contra numirii lui Makay – acesta fiind maghiar – am fost informat în urma acestora din surse sigure că Rácz Athanász [Atanasie Rațiu], primul vicecomite al comitatului, și Vlád Alajos [Aloisie Vlad], asesor al Tribunalului (care desigur sunt nemulțumiți că au fost omiși în această chestiune), în calitate de inițiatori, apoi cu contribuția episcopului greco-catolic și a canonicilor au hotărât, într-o consfătuire secretă ținută între ei, ca întâi să scrie în ziare articole în care se opun contra numirii administratorului Carașului din rândurile națiunii maghiare și nu a celei românești, în care se vor folosi și atacuri contra lui Makay, în al doilea rând, să trimită Excele[n]ței voastre, dar și Excele[n]ței sale cancelarului aulic regal, în al treilea rând Ministerului imperial și în al patrulea rând la Majestatea sa proteste scrise, poate chiar printr-o delegație numită din cadrul lor, cerând ca, dacă Szerb va fi transferat la Arad, administratorul comitatului Caraș să fie numit grațios din nou din rândurile românilor, și nu din cel al maghiarilor.

Am ținut de obligația mea oficială să aduc acestea cu respect la cunoștința Excele[n]ței voastre.

Rămânând în grația și înalta protecție, cu respect al Excele[n]ței voastre supus serv.,

Szerb Tivadar

Vicecomite al comitatului Caraș

Întocmit la Lugoj, 26 decembrie 1862.

Copie. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862–19.555.

Cernăuți, 27 decembrie 1862

Cernăuți, 15/27 decembrie | 1862

Excele[n]ța ta prea sfințite părinte!

Comitetul Asociațiunii transilvane române în a cărui frunte salutăm cu respect și bucurie pe cel mai venerat și puternic apărător și înainte luptător al românilor din Austria, mi-au făcut onoarea de a mă denumi, prin scrisoarea sa dato decembrie 1861, de culegător al său pentru Bucovina.

Dacă nu am răspuns mai curând la această invitațiune atât de măgulitoare pentru mine, apoi rog pe Excele[n]ța ta și Comitetul întreg, să credeți că asta a zăcut mai mult în împrejurări neatămate de voința mea și ca nu cumva vreo nebăgare de samă sau indiferență în privirea scopului măreț și binecuvântat al Asociațiunii, a cărei înființare au umplut și inimile românilor bucovineni cu entuziasm și speranță, au fost cauza acestei întârzieri.

Cutez a spera că rezultatul alăturat aici al sânguinții mele, deși el nu este cum l-aș fi dorit, poate fi o probă mai bună de adevărul acestei încredințări. Una din cauzele întârzierii au fost și dorința ce aveam de a trimite chiar pentru prima oară și mai mult; ce nu s-a putut face până acum se va împlini în curând.

Binevoiește Excele[n]ța ta a primi deocamdată acești 750 f[lorini] pe care i-am adunat de la d[omi]ni însemnați pe foaia alăturată. Atât cu cât și frații mei nu vom rămâne îndărăpt, ci vom avea de adevărată bucurie a aduce și obolul nostru la asta măreață și frumoasă întreprindere a fraților transilvani. Aștept să mai adun ce mi s-au promis și de la alții amici și atunci voi trimite și contribuția noastră.

Dați-mi voi a aduce acum Excele[n]ții tale și întregului comitet omagiul respectului și al mulțumirii, pe care tot românul vi le dărește pentru generoasele dumneavoastră lucrări, pentru înființarea și dirigerea acestei Asociațiuni, pe care Dumnezeu și zelul românilor să o crească și să o întărească, ca cu atât mai curând să se revarse din ea, ca de la un far luminos un izvor de lumină, care să împrăstie întunericul des și trist, ce încă tot ne acopere spre umilirea, spre nefericirea noastră, spre folosul și bucuria numai a numeroșilor și aprigilor dușmani. Acolo și aici, și pretutindeni suferim de ei, și nu avem altă mântuire, altă scăpare, decât la noi înșine, care va să vie adevărat de la renașterea noastră morală, de la ridicarea noastră intelectuală, pe care ne-o pot da numai cultura, știința. Iată de ce salutăm cu entuziasm Asociațiunea transilvană și binecuvântăm pe toți urzitorii, pe protectorii, pe toți amicii ei, și iată de ce au sunt mulțumitor comitetului pentru că mi-au dat ocaziunea de a face acesteia un serviciu cât și de neînsemnat.

Mă folosesc de astă ocaziune spre a ura Excele[n]ții tale sărbători fericite și ca anul viitor să aducă preasfinției tale împlinirea tuturor dorințelor și necurmatelor năzuinți, închinată bisericii și națiunii noastre. Dumnezeu să apere și să întărească pe aceștia, iar preasfinției tale să-ți dăruiască ani îndelungați.

Încheind iau libertatea a face și eu, tot numai în numele cauzei comune o rugămintă preasfinției tale. S-au înființat și aici o „Reuniune română”, tot cu scopul de a lăți cultura națională, a deștepta simțul național, a lăți convingerea că numai în legătură strânsă cu ceilalți frați români din Austria putem spera și aștepta un viitor mai demn, mai fericit și ascurat. Avem mai cu seamă dorința de a aduna toate cărțile bune, ce s-au publicat și se publică acum în limba națională. Cât putem cumpărăm, și a noastre mijloace însă sunt restrânse și de aceea primim cu mulțumire și daruri generoase. Poate nu sunt prea cutezător, dacă rog pe Exceleța ta, să binevoiți a da reuniunii noastre un semn de generozitate spre sfinției tale, dăruindu-i câte un exemplar din scrisorile prețioase ale Exceleții tale, precum și din toate cărțile și foile publicate de Tipografia episcopescă din Sibiu. Reuniunea și toți românii de aici vă vor fi foarte mulțumitori.

Sărutând binecuvântătoarea dreaptă a preasfinției tale, sunt cu adânc și sincer respect

al Exceleții tale, preaplecat serv
Niculaiu Humuzaki

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2659.

90.

Sibiu, 27 decembrie 1862

U[niversitäts] Z[ahl] 553/1862.

Dem Löblichen Stadt- und Stuhls-Magistrat hier

Se. Majestät der Kaiser hatte auf die allerunterthänigste Repräsentation der sächsischen Nationsuniversität vom 29. März 1862, betreffend die Frage der practischen Durchführung der nationalen Gleichberechtigung in Siebenbürgen auf der Grundlage des Kaiserlichen Diploms vom 20. October 1860 und der Staatsgrundgesetze vom 26. Februar 1861, eine sehr bedeutungsvolle allerhöchste Entschließung dd. Schönbrunn 18. October 1862 zu erlassen geruht, welche, ihrer ganzen Inhalte nach, so wie derselbe mit Decret des k. siebenbürgischen Guberniums vom 3. November d.J. Z. 26154 in deutscher Fassung mitgeteilt wurde, durch Rundschreiben an sämtliche Kreisbehörden des Sachsenlandes vom 12. November 1862 Z[ahl] U[niversität] 514 zur öffentlichen Kenntnis gebracht worden ist.

Das hochlöbliche k. Gubernium hat nun aber mit Decret vom 26. November d.J. Z. 28689 der Universität der sächsischen Nation nachträglich eröffnet, dass in einer frühern Mitteilung beim Abschreiben aus Versehen folgende Stelle der allerhöchsten Kaiserlichen Entschließung ausgelassen worden sei:

„Die Ansichten und Wünsche der sächsischen Nationsuniversität hinsichtlich des amtlichen Gebrauches der verschiedenen Landessprachen sind bereits durch die in Durchführung Meines Handschreibens vom 21. December 1860 getroffenen Anordnungen Meiner siebenbürgischen Hofkanzlei berücksichtigt, wobei es bis zur definitiven Entscheidung im Wege der Gesetzgebung vorläufig zu verbleiben hat.”

Es wird dies sämtlichen Kreisbehörden des Sachsenlandes, im Nachtrage zu dem Rundschreiben vom 12. November d. J. U[niversitäts] Z[ahl] 514 mit dem Beifügen bekannt gegeben, dass, nach Einhaltung dieser wesentlichen, eine der wichtigsten Frage der nationalen Gleichberechtigung berührende Ergänzung, die Kaiserliche Entschließung dd. Schönbrunn, 18. October 1862, ihrem vollständigen Inhalte nach, wortgetreu also lautet:

„In den patriotischen Worten der Repräsentation der sächsischen Nationsuniversität vom 29. März l. J. erkenne Ich mit wahrer Freude einen neuen Beweis ihrer stets bewährten Treue und Anhänglichkeit an Mich und Mein Haus.

Die darin entschieden ausgesprochene Anhänglichkeit an die durch Mein Kaiserliches Diplom vom 20. October 1860 und mein Kaiserliches Patent vom 26. Februar 1861 gewährte Verfassung Meines Reiches dient Mir eben so zur wahren Befriedigung, wie die aufrichtige Bereiterklärung der Gesamtbevölkerung des Sachsenlandes, zum Aufbau der innern staatsrechtlichen Verhältnisse Meines Großfürstentums Siebenbürgen und seiner Beziehung zu Meinem Gesamtreiche auf einem siebenbürgischen Landtage hinzuwirken. -

Da die auf diese baldige Einberufung eines solchen Landtages gerichtete Bitte der sächsischen Nationsuniversität auch Meinem lebhaftesten Wunsche, die Angelegenheiten Meines Großfürstentums Siebenbürgen recht bald zur Befriedigung aller dasselbe wohnenden Volksstämme in einer mit den Bedingungen der Einheit und Machtstellung Meines Gesamtreiches verträglichen Weise geordnet zu sehen, entspricht, so gewärtige Ich die Beschleunigung aller Verfügungen, welche zur Einberufung des siebenbürgischen Landtages noch nöthig sind.

Meine siebenbürgische Hofkanzlei hat bei der Erstattung der diesbezüglichen Anträge die in der Repräsentation der sächsischen Nationsuniversität entwickelten Anträge und Bitten, nach Anhörung des k. Guberniums, einer neuerlichen Erwägung zu unterziehen und Mir gutächtlich vorzulegen.

Die Ansichten und Wünsche der sächsischen Nationsuniversität hinsichtlich des amtlichen Gebrauches der verschiedenen Landessprachen sind bereits durch die in Durchführung Meines Handschreibens vom 21. December 1860 getroffenen Anordnungen Meiner siebenbürgischen Hofkanzlei berücksichtigt, wobei es bis zur definitiven Entscheidung im Wege der Gesetzgebung vorläufig zu verbleiben hat.

Es ist Mein Wille, dass die sächsische Nationsuniversität von dieser Meiner Entschließung mit dem Beifügen verständigt werde, dass Ich dasselbe mit Meiner Kaiserlichen Huld und Gnade gewogen bleibe.“

Als die obervähnte nachträgliche Mittheilung des hochlöblichen k. Guberniums hier einlangte, war in Gemäßheit des Rundschreibens der sächsischen Nationsuniversität, die feierliche Kundmachung der allerhöchsten Entschließung in der damals erhaltenen Fassung in den Versammlungen der sächsischen Stuhls- und Districtskommunitäten fast überall schon vollzogen und es freut uns, die Tatsache bestätigen zu können, dass die erhebenden Worte unseres allergnädigsten Monarchen allerorten die wärmste Begeisterung hervorgerufen und einen bleibenden Eindruck tiefdankbarster Befriedigung zurückgelassen haben.

Die Kaiserliche Versicherung, dass die Ansichten und Wünsche der sächsischen Nationsuniversität bezüglich des amtlichen Gebrauches der verschiedenen Landessprachen berücksichtigt worden sind, wird diesen Eindruck neuerdings zu

noch nachhaltigeren Wirkung beleben und die Nation im Bestreben bestärken, den völkerversöhnenden Grundsatz der Gleichberechtigung auf dem bisher betretenen Wege zu voller gesetzlicher Geltung zu bringen.

Die Bürgschaft des Erfolges liegt in dem Festhalten an der Verfassung des Gesamtstaates, deren Ausbau und Vollendung die Bestimmung hat, noch inniger das Band zu knüpfen, welches seit Jahrhunderten die Völker Österreichs unter dem Kaiserhause Habsburg-Lothringen zu ihrem eigenen Heile verbindet.-

Wie das frühere ist auch gegenwärtiges Rundschreiben in den Versammlungen der städtischen wie auch der Stuhls- und Districtskommunitäten zur öffentlichen Kenntniss zu bringen.-

Hermannstadt, am 27. December 1862.

Von der sächsischen Nationsuniversität in Siebenbürgen.

Schmidt.

M[agistrats] Z[ahl] 12.141.

Copie. S.J.A.N., Sibiu. Actele Magistratului. Acte ordonate pe probleme-protocoale ale adunărilor scăunale, f. 131 - 133.

91.

Viena, 27 decembrie 1862

Z. 634. 1862/Praes.

An Seine des Herm k. k. wirk[lichen] geh[eimen] Rathes, Kämmerers, dann prov[isorischen] Präsidenten des k. k. siebenbürgischen Guberniums, Feldmarschall-Lieutenant Grafen Ludvig Folliot de Crenneville Excellenz.

Da der bisherige verantwortliche Redakteur der, in Hermannstadt erscheinenden, rumänischen Zeitschrift: „Telegraful Roman“ Johann Ratiu, eine andere Bestimmung erhalten, so unterliegt es, bey den von Euerer Excellenz unterm 15ten I. M. Zahl 1356/res 1862 dargestellten Umständen, keinem Anstande, daß die verantwortliche Redaction des besagten Blattes auf den, an der griechisch nicht unirten theologischen Anstalt in Hermannstadt als Profeßor in Verwendung stehenden Zacharie Boju übertragen werde¹.

Wovon ich Euere Excellenz unter Rückschluß der Beylagen, HochDero verehrtesten Pflichtes, hiemit in Kenntniß zu setzen, die Ehre habe.

Wien am 27ten December 1862.

Nádasdy

Original. M.O.L., F. 264. Általános iratok, 1862- 1.403.

¹ Vezi supra doc. nr. 81.

Viena, 29 decembrie 1862

1209/elnöki szám

23.571/el III 16.471 1862

Nagyméltóságú erdői Gróf Pálffy Móric cs. kir. altábornagy, valóságos belső titkos tanácsos s magyar királyi helytartó úrnak Budán.

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó Úr!

Ő cs. és ap. kir. Felsége f. é. december 27-én kelt legmagasb határozványával Bohus János aradmegyei főispánt ezen méltóságtól legkegyelmesebben felmenteni méltóztatott.

Miről Nagyméltóságodat f. é. november 8-án 21766 eln. sz. a[latt] kelt nagybecsű felterjesztésére vonatkozólag, oly megjegyzéssel van szerencsém értesíteni, hogy a legf[elsőbb] határozvány tartalmáról Bohus János általam már közvetlenül tudósított.

Nagyméltóságodnak

lekötelezett szolgálja
Gf. Forgách Antal

Bécsben 1862 december 29-én.

[Traducere:]

Nr. prezidial 1209.

23.571 prezidial III. 16.471 din 1862

Exceleței sale, domnului conte Pálffy Móric de Erdőd, general-locotenent imperial regal, consilier intim secret real și locumtenent regal ungar la Buda.

Exceleța voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Majestatea sa imperială regală apostolică a binevoit preagrațios, prin preaînalta hotărâre din data de 27 decembrie a anului curent, să îl elibereze pe comitele suprem al Aradului, Bohus János, din această funcție a sa¹.

Am onoarea de a înștiința despre aceasta pe Exceleța voastră, în legătură cu onorata adresă din data de 8 noiembrie anul curent, nr. 21766, cu observația că Bohus János a fost deja înștiințat de către mine despre conținutul preaînaltei hotărâri.

Al exceleței voastre supus serv

Contele Forgách Antal

Viena, la 29 decembrie 1862.

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1862-16.471.

¹ Vezi *Mișcarea Națională...*, vol. V, doc. nr. 411.

Cluj, 30 decembrie 1862

Nr. Praes. 1403-1862/res[ervat]

30/12 1862

An die k. k. Polizei-Direction in Hermannstadt.

Der Herr Minister und Leiter der königl. siebenbürgischen Hofkanzlei hat mit Erlaß vom 27. Dezember l. J. Z. 634/pr[äsidial] die Uebertragung der verantwortlichen Redaction der in Hermannstadt erscheinenden rumänischen Zeitschrift „Telegraful Roman“ an an der griechisch nicht unirten theologischen Anstalt als Professor in Verwendung stehenden Zacharie Boju zu genehmigen gefunden.

Hierher wird die k. k. [Polizei-Direktion] in Erledigung des Berichts vom d. M. Z. 1043 unter Rückschluß der Communicate zur weitem entsprechenden Verfügung verständigt.

S. S.

exp. 30/12 1862.

Original. M.O.L., F. 264. Általános iratok, 1862-1.403.

Cluj, 30 decembrie 1862

Verehrtester Herr Baron!

Unser Collega Kozma ist nicht mehr! Gestern Nachmittag ist er gestorben, si licet magna componere parvis, Le roi est mort, vive le roi! Es wäre gut wenn man das sagen könnte, aber leider wird es nicht so leicht sein die durch Kozma's Tod erledigte Stelle passend zu besetzen; oder haben Sie schon einen Nachfolger oben? Graf Nemes protestiert gegen jeden Einschub, wenn er nicht wird, so tritt er zurück, so hat er mir gesagt, ich meinerseits hätte nichts gegen ihn einzuwenden, nur dass weder Graf Crenneville noch das Gubernium eine besondere Stütze in ihm finden wird, sonst ist er ein guter – weicher – Mensch. Gegen Baron Apor protestiert die ganze Welt, nur er nicht, dann wer immer! Und derselben Ansicht bin ich auch, ich glaube nicht dass ich mit ihm 8 Tage lang in Frieden leben könnte, wie wohl ich ein friedlicher Mensch bin. Also schauen Sie was Sie machen; gegen Horváth (Collega) hätte vielleicht Graf Nemes am wenigsten was einzuwenden – wenn nicht Graf Nemes, dann Horváth oder Niemand – ich weiss noch nicht was Graf Crenneville sagen wird.

Ich habe mehr als eine Woche das Zimmer hüten müssen, ein kleiner Ausschlag auf der linken Hand hat sich entzündet und die Hand so geschwollen, dass ich meine Hand kaum bewegen konnte, der Schluss des Jahres hat mich aus dem Zimmer gejagt, wiewohl noch nicht ganz geheilt.

Gegenwärtig habe ich Ihnen nichts Neues zu schreiben. Ich habe auch keine Zeit nachzudenken weil wir am Jahres-Schluss sind und den Fleiß in officionis verdoppeln müssen.

Habe die Ehre mich zu zeichnen, Ihr ergebenster Diener L. B. Popp.

Meine aufrichtigsten und innigsten Glückwünsche zum Neuen Jahr!

Die Schwester des Kozma ist auch im Sterben, was wird aus den armen Kindern werden?

30/12 1862

HHSIA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 342-343.

95.

[Blaj, 1862]

Lucru vrednic de știut¹

Venind la cunoștința românilor cum că aristocrația cea mai înaltă sau mai posesionată precum și cea mare și liberală maghiară ar fi ținut în Cluș două deosebite consultațiuni în privința organizațiunei celei nouă a comitatelor, cari stau în opozițiunea cu legiuitul constituționalism și cu autonomia comitatelor, se zice ar fi rezultatul acestor conferințe următoarele: Frații noștri magyari și aristocrația lor, care mai înainte era[u] hotărâte a nu primi serviciu și de a nu lua parte în comitetele comitatelor, acum studiind mai deaproape și mai serios instrucțiunea Cancelariei aulice în privința organizării comitatelor dată și prevăzând că ei magyarii în tot comitatul vor face desigur majoritatea, atunci noul comitet va face protest pentru depărtarea de la „törvényes alap” a anului 1848 și tot deodată din nou să aștearnă adrese la Maiestate pentru Dietă în Pesta.

Dacă aceasta nu o vor putea dobândi, vor merge și al Dieta din Cluș, însă după dreptul antic al[1] congregațiunilor marcale, vor da deputaților din comitetele comitaturilor instrucțiuni obligatorii ca îndată să declareze Dieta Transilvaniei de incompetență și în privința aceasta să aștearnă adresă la regele, socotind că în cazul acesta de ar fi ori câți deputați și regaliști români, dacă vor fi legați cu instrucțiunile comitatelor comitatense, postulatelor și intereselor națiunii magyare nimic nu vor putea prejudica.

Frații noștri magyari cu nișe apucături ca aceste ar voi cel mai puțin a arăta românilor că românii punându-și toată nădejdea în regimul austriac și luptându-se în contra intereselor națiunii magyare și în contra uniunii Transilvaniei cu Ungaria, s-au înșelat foarte și n-au dobândit nimic, pentru că – zic ei – instrucțiunea cu „Interesessenvertretungen” pe lângă aceea că e ocroată și nimicește autonomia comitatelor, pentru români este mai injurioasă decât toate legile cele din [1]848, și prin urmare dacă românii după legile din [1]848 n-au vrut să primească de la magyari beneficiul libertății, acum vor vedea că prin pomenita instrucțiune n-au căpătat nimic.

În toată întâmplarea intențiunea fraților magyari ar fi ca Dieta Ardealului sau să se împiedice – de se va putea de tot, sau să se amâie cât se va putea mai departe, și la aceasta, după cum socotesc ei – se pot întrebuința cu următoarele mijloace.

Ei nădăjduesc ca mai din tot satul vor ști scoate până la vreo 100 de reclamațiuni în contra conserierii celor îndreptați pentru alegeri, căci se știe cum că în toată comuna se află mulți cari de mai mulți ani nu sunt în posesia moșiei, iar constituțiunea din timpul de când era a lui, a rămas scrisă pe numele lui, și acela care biruește moșia plătește contribuțiunea fără a fi numele lui în tabelă scris, alții numai ca să scape de daria capului, au făcut de s-a scris darea pământului pe fecior, ori pe altul cineva, pro forma. Iar alte moșii sunt de facto împărțite frați și rudeni iar în tabelă e scrisă pe acela de la care au moștenit-o, care poate că nici mai trăiește, și sute casuri asemenea acestora, despre cari instrucțiunea Cancelariei nu s-a îngrijit și cari frații magyari vor să le folosească spre amânarea Dietei Transilvaniei cât se va putea pe timpuri mai îndelungate, că comisiunea conscriitoare pentru cei îndreptățiți de a alege, firește va conserie pre toți aceia cari îi află în tabele iar magiarii noștri pot să umble din sat în sat și să zică oamenilor că cari nu vor reclama acum își vor pierde moșia și pre această cale din tot comitatul vor să producă vreo mulțime mare de reclamațiuni.

Concept. S.J.A.N., Alba, F. Mitrop. română unită. Cabinetul Mitropolitului, nr. 731, f. 9-12.

¹ Alexandru Sterca Șuluțiu va folosi acest concept politic la discursul rostit de el în ședința Comitetului Permanent Național de la Sibiu, convocată pe data de 6 aprilie 1862. Ședința a fost convocată de Șuluțiu ca unul din președinții Comitetului (Șaguna era la Viena în acest timp) și avea ca scop să analizeze și să combată mașinațiile politice ale aristocrației și nobilimii liberale maghiare care urmărea să înlăptuiască unirea Transilvaniei cu Ungaria sau măcar să întârzie cât de mult convocarea unei Diete democratice a Transilvaniei. Afirmațiile din acest concept apar intercalate în discursul rostit de Șuluțiu la Sibiu; copia discursului se află la S.J.A.N., Alba, F. Mitropolia română unită, Cabinetul Mitropolitului, nr. 743, f. 1-6.

96.

Sibiu, [1862]

Acum să vedem cum stă cu dreptul public estern ce biserica noastră îl are în treaba școlară: acest drept hotărește măsura influenței statului în treaba noastră școlară: punctul cel de căpetenie al acestui drept public estern pentru o biserică autonomă este ca statul numai atâta influență să-și ice în treaba școlară, ca autonomia, va să zică independența bisericii să nu se vatăme și să nu se strâmtoreze, sau cu alte cuvinte, ca biserica autonomă să rămână în exercițiu liber al dreptului său intern, prin care i se cuvine ei a dispune liber despre organizarea internă a școalelor; statul nostru influența sa în treburile școlare ale religiilor recepte o exercită I. prin pertractări oficioase cu jurisdicțiunile supreme școlare ale deosebitelor religii; II. prin inspecționarea școalelor; ca acolo să nu se predec nimic ce ar putea fi pentru stat pernicios și dăunos, căci știe că lăsându-le în inițiativele privitoare la cele dinlăuntru ale școalelor ar provoca puțină mulțămire, dar cu atâta mai mare

nemulțumire și zelotipic. Când așa dară statul în chipul acesta escercitează dreptul său asupra școalelor, atunci este preafiresc ca un ampoliat public este dator a nu trece mai departe de stat în treburi școlare, și așa tot ce are a face este a inspecționa ca în școale să nu se predee niște lucruri în contra păcii și ordinii publice, și pe părinți a-i sili ca fiii și fiicele lor să cerceteze școala de la 7 până la 14 ani ai vârstei lor, ca să de dascălului asistență pentru scoaterea lefei în cazuri necesare, a stărui ca zidirea școlară să se țină în starca bună, și unde face debuiță, a se clădi nouă; și așa ampoliat[ul] public mai mult n-are voc a estinde afacerile sale, căci numaidecât părăsește terenul său legal și trece în sfera activității stăpânirii școlare, vatămă dreptul public estem al acestei biserici independente pre ai cărei hristiani și preoți va să-i aducă la un ce nou, ce în organismul legal nu se află, și așa astfel de ampoliat public deși este numai un official esecutiv, se face pre sine de o jurisidicțiune.

Acest adevăr în faptă au recunoscut ampoliații publici antimarțiali¹, fără deosebire de naționalitate și religie, de aceea n-avem esemplu că ci s-ar fi lăsat în crearea vreunei școale fie confesională fie națională, știind că nu se ține de sfera lor. Pe timpul regimului absolutistic numai pretorul din Lăpușul Unguresc au cercat a iniția înființarea unei școale cu vatămarea dreptului public estem al bisericii noastre autonome, pentru care am avut multe lupte până apoi guvernul absolutistic a poruncit pretorului ca să lase comunelor noastre bisericesti în voc liberă a contribui sau ba, la edificarea și susținerea școlci greco-catolice din Lăpușul Unguresc. Pretorul a știut a esploata această ordinațiune gubernială spre folosul predilectei sale școale, căci deși eu am scris comunelor bisericesti din acea fostă pretură, că pre ele nu le silește nime la contribuire la acea școală din Lăpușul Unguresc, ci să se îngrijească de buna stare a școalelor lor parohiale, totuși mulți săteni, din respect către pretorul, au făcut că din 16 comune de ale noastre s-au contribuit în obligațiuni 1.145 fl[orini], în bani gata 671 fl[orini] 75 și 77 stânjeni de piatră, opt dărbabe de lemne și 107 zile de lucru, pe seama școlci greco-catolice, în care copiii de religia noastră, precum și zilele acestea mi s-a raportat, nu învață doctrina noastră hristiană și că copiii de religia noastră mai plătesc un didactru anual de 2 fl[orini] până la 5 fl[orini] și până acum doi hristiani de religia noastră au trecut la religia greco-catolică ca să nu plătească didactrul cel oneros. Iar acum, precum se vede, unui ampoliați constituționali ai comitatului Dobăcei de religie greco-catolică și de naționalitate română încearcă a înființa o școală generală și a provoca 42 comune române sătești, fără privire la religia lor, și a trage între aceste comune încă și comunele de religia noastră sub cuvânt că pentru sărăcia poporului român numai prin mijloace centrale se poate înainta cultura națională despre care s-a scris și în jumalele noastre naționale, ce apoi au dat mai multor din cler și inteligenții noștri ansă de a mă ruga pentru deslușire. Eu încă am căpătat, așa zicând, o înștiințare oficioasă despre înființarea acelei școale centrale a celor 42 sate române din comitatul Dobocci cu rugare ca să dau sfat și sprijoană la acea școală. Și am răspuns indirect că nu mă pot lăsa într-un obiect ilegal, căci așa comite [o] anomalie, precum au comis urzitorii acelei școale, adăogând că eu în pertractarea unui obiect ca acesta numai atunci m-aș putea lăsa când jurisdicțiya greco-catolică școlară s-ar pune în coînțelegere cu mine ca cu o egală îndreptătită jurisdicțiune școlară, dar cu persoane private, căci eu și pe ampleații comitatensi îi privesc în treaba aceasta de

persoane private, nu mă pot lăsa în nici un răspuns oficios, pentru că m-aș degrada pe mine la o persoană privată și în sfârșit că aștept cumcă urzitorii acelei școale centrale vor lăsa în pace comunele noastre bisericești, și că nu le vor mai trage de la terenul legal la terenul ilegal și alunecos al experimentelor.

Mai departe debuc să mărturisesc că și judele cercual din Lăpușiu Unguresc m-a rugat prin o hârtie privată ca să dispensez pre hristianii noștri din acel cerc, ca să fie iertați a lua parte la ofertele menite pentru susținerea școalei greco-catolice din Lăpușiu Unguresc, la care i-am răspuns privat negativ fără însă să merit.

Nu pot trece sub tăcere un curiosum din scrisoarea acestui domn jude cercual, când zice: cum sustă sub presidiu ortodocs Asociațiunea transilvană, drept ce să nu fie iertat reuniunii filiale din cercul Lăpușului a susta sub inspecțiunea unui episcop răsăritean catolic, cum este cel din Gherla?

Vedeți fraților! Astfel argumentează omul cel sărac cu duhul, și astfel se află în confuzie de idei! Bărbații cei mai harnici ai națiunii noastre fiind ca români toți între sine ca niște elemente heterogene, căci nici una nici alta religie de care se țin, nu-i silește a fi români și a vorbi una și aceeași limbă, au putut forma *pe calea prescrisă de legi pentru reuniuni* o Asociațiune pentru literatura limbei lui și cultura poporului român în deosebite ramuri prin studiu, elaborarea și edarea de opuri, prin premii și stipendii pentru diferite specialități de științe și arte, și alte asemenea. § 2 din Statute „Astfel de Asociațiune legală cu numirea de «Asociațiunea literară ungurească» a făcut și nația ungurească”. Asociațiunea noastră când m-au ales sieși de președinte pre mine, n-a fost povățuită de acel cuget căci sunt ortodocs, ci a avut înaintea sa idei mai înalte, ținătoare la prosperitatea Asociațiunii și a scopului ei. Însă d[omn]ul jude cercual din Lăpușiu Unguresc de religia răsăriteană și de naționalitate ungurească va să tălmăcească alegerea mea altmintererea. Răspunde-i lui: Asociațiunea noastră transilvană mai răsfiat eu mai prelarg nu mă las cu dânsul în vorbe ci fie spre orientarea adevărată în obiectul chestionat că spre a forma o asociațiune școlară, întocmai ca și la alte asociațiuni, se cer elemente omogene; în patria noastră și după legi și după praca legală, elementele omogene pentru formarea unei Asociațiuni școlare sunt exclusiv hristianii de una și aceeași religie și naționalitate, și nu se numesc cu numire profană „Asociațiune”, ci cu numire diplomatică „biserica autonomă”.

De unde urmează că pentru formarea vreunei corporăciuni școlare legiuite în patria noastră se cere elemente homogen confesional și național, căci treaba școlară a tuturor națiunilor are jurisdicțiunile sale școlare după acest caracter confesional: știind aceasta urzitorii Asociațiunii, s-au țămurit în Statutele ei numai asupra acelor obiecte de înaintarea națională, care după natura lor cipzuiesc elemente omogene ale nației noastre române, ferindu-se de tot ce în oricare privință este de natură heterogenă în nație, precum c[a] c[xemplu] este treaba școlară, de vreme ce religiile cele două, de care se țin fiii națiunii noastre, sunt între sine elemente heterogene, ce și numirea lor cea dinafară documentează. Și fiindcă, precum zisei școalele sunt niște părți constitutive ale religiilor, de care se țin urzitorii și fondatorii lor, pentru aceea după previgențele ordinățiuni și după dreptul public

intern și estern, ce-l au toate religiile recepte în patrie, școalele se fundează și se susțin sub supravegherea jurisdicțiunilor locale școlare.

Zelotipie au mai marii de alte religii pentru de a nu se amesteca treaba lor școlară cu treabă de altă religie, ajunge aci a aminti acest unic caz, că arhiepiscopia de la Blaj pretinde, ca pentru acci prea puțini copii de religia greco-catolică, ce la Rășinariu se află să facă școală deosebită și nu-i lasă să umble la școala capitală și bine organizată cu patru clase de religia noastră ortodocsă, ca să nu sugă învățătura molipsitoare pentru religia lor greco-catolică. Și totuși inteligența română de religia greco-catolică stăruiește și astăzi, ca și hristianii noștri să contribuie la susținerea școalei greco-catolice din Lăpușiu Unguresc, unde copiii noștri n-au biserică, nici catihet, căci noi la Lăpușiu Unguresc n-avem popor, deși rășinărenii noștri zic copii uniți care ar frecventa școalele noastre să meargă la biserica lor parohială locală și doctrina hristiană să o învețe de la parohul lor concerninte, și precum se sună Arhiepiscopia din Blaj, ar fi căpătat aprobarea Guberniului țării în pretensiunea sa mai sus amintită.

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1740.

97.

[Idicel], 1862

Exelența voastră!

Deși adescori am cugetat a vă așterne Exelenței voastre cu fiască submisiune unele detaiuri a vieții noastre politice, a necazurilor care ne întâmpină în toate zilele din partea conaționalilor și parte din intrigile țesute din ura religioasă între care ne aflăm, pentru a nu fi molestuos totdeauna am lăsat: acum însă cetindu-vă îndurata dojană paternă a Exelenței voastre dat. 25 nov[embrie] a[nul] c[urent] n[umăr] 130 nu poți pune impulsului meu mai multă pedică și de oi și eși ceva din sfera-m[ei] ca un părinte îndurat îmi vei ierta, și cu atât mai vârtos că aceasta nu o fac din rancoare sau altă ură națională registrând misera și deplorabila stare a școlilor noastre comunale în care se află.

În anul 1850 s-a fost publicat prin jurnale radicarea școalelor în toate comunele române prin meritații bărbați ai noștri subcomisarii Grigore Lica, Demetriu Boer și Timoce, prevăzându-le cu docenți apți și salarii amăsurate traiului, și până au stat acești meritați bărbați în fruntea trebilor, științele mergea spre îndestularea noastră și mulțămirea părinților. Schimbându-se acestea sub guvernul abs[olutist] și în anul trecut în cel constituțional având oficianți de alte na[ționa]lități și respectiv în anul trecut înghesuite fiind oficiile cu oficianți de unguri, care umblând prin comune au demoralizat poporul, debă când că românilor le sunt spre stricăciune școalele, mai bun îi plugăritul și oicritul, cu această ocaziune au

nimicit plățile care nici una nu era mai mică de una sută fiorini m[onetă] conv[ențională] la 10 pân[ă] la 20 fiorini v[alută] austriacă; din care cauză cei mai buni docenți ai noștri și cei din religiunea g[reco]-cat[olică] au fost siliți a se mulțumi. Aci, Excelență, nu poci dorirea cei mai mare a noastră a nu o manifesta, și anume că la toate aceste întreprinderi, fratele protopop din Sz. Reg[hin], Mihail Krișan ia parte, ba în unele chiar inițiative, ponând și deponând docenți, plățile scăzându-le, primind la preparandia sa pe câți trași-împinși și nedestoinici, eliminați de la școli, între care se află și cunoscutul nostru tânărul Găvrilă Timar din Maiercu eliminat în anul trecut din Sibiu, cu promisiunea ca pe dânsul, în contra viei Excelenței voastre l-a face docent în Maiercu; pe alți câți îi mai avem de ceva capacitate, în coînțelegere cu judele primar și în anul trecut cu fostul szolgăbirău Boer Albert, i-au persecutat, le-au nimicit plățile, și așa au fost siliți care încotro a-și căuta pâinea de toate zilele; dar [nu] numai acești băieți tineri ci, în scurt, de vom avea maghiari numai în fruntea trebilor politice, poplul nevinovat a debui să emigreze. Că pe aici pe la noi s-a făcut lucrul de comun că unde fratele protopop Krișan nu se învoește la ceva așezământ, acolo nu se învoese nici oficialii maghiari, numindu-ne că noi suntem bujtogați și nu mai cutează nimenea să-l arete, cei civili în zadar. Preoții lui [au] arătat Ex[celenței] sale părintelui mitropolit cum înapoiază și la dânsii înaintarea binelui comun și alte multe și în loc să se cerceteze lucrul i-au suspendat de la patrafir și acum încă cu mai mare îndrăzneală ne împiedică. Acestea și latele mai multe sunt piedicele noastre de nu putem, Excelență, punctuanți oficiului nostru răspunde de harmonia și lucrarea lor în contra noastră.

Excelență! Ca poporul așa demoralizat și răătăcit să-l aducem iar la credință, ordinând cerescul părinte de am căpătat un szolgăbirău de român, Iosiv Fincu; am călătorit în partea superioară a tractului mic încredințat și ca mai bine să vă convingeți de cele premise oi registra din unele comune mai notabile și anume Restosnea unde în anul trecut sub szolgăbirăul maghiar Boer Albert, pentru a face isvor de venit comunci, casa menită pentru școală au esarendat-o unui iudeu și docintele [și]-la luat lumea în cap. Aici îndată bravul nostru szolgăbirău a scos iudelul afară, le-au tocmnit docent, și ca să umble pruncii la școală a pus doi jandarmi de escuțiune. În comuna Palota care nici mai gândea de școală, le-au tocmnit una casă cu chirie și asemenea cu puterea jandarmilor i-au silit la câștigat materialului pentru edificând școală și a unui docent; tot așa în toate comunele afară de Toplița. Urisiu de Sus, Idicelu, Nadosia și Gemesig; în Hodac și Palota docenții sunt uniți, în comuna Jebenița dacă-i szolgăbirău maghiar până în ziua de azi încă n-au docente. Acum: nu vă veți mira, Excelență, că mergând cu meritatul nostru bărbat szolgăbirău aprins de zel național în comuna Mesterhaza unde ca și în alte locuri era demoralizată starea școalei, unde neavând docente, pe cine să punem, deși tânărul nostru teolog Gregore Ursica era încă morbos și trăia cu medicina pentru a înconjura multe alte neplăceri religioase scornite tot din izvorul mai sus menționat, numai la rugarea mea și a domnului Fincu s-a [h]otărât ca să supline[ască] postul de docinte și că aceasta nu altminte s-a întâmplat martor mi-o fost desmemoratul domn szolgăbirău (jude cercual).

Pentru aceea, Excelență, vă rog cu încredere să prezentați ca din numai una din
sutele menționate cazuri ale noastre, cea caldă și bună a Excelenței voastre să
nu sară de la cârmă scrisul și să vă convinge că până unde îmi va ajunge
puterea, zi și noapte, datoric-mi impune să-mi străduiesc să fac destulul, pe lângă care
cu încredere să scriu sărutându-vă binecuvântările mâini, sum
al Excelenței voastre,

Cel mai umilit fiu spiritual,
Josif Brancovanul
Administrator protopopesc
1862

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 579.

98.

Orșova Veche, 1 ianuarie 1863

Res[erve] Nro. 1

Grenz Truppen Brigade in Orsova.

An das hohe kaiser königliche Landes General Commando Präsidium in Temesvár

Nach vertraulichen Nachrichten aus Serbien sind die nach Gruja dem
walachischen Überführungsorte gebrachten Waffen Transporte diese Tage an
serbische Abgeordnete übergeben, sofort mittels des in Börsä Pallanka Winterstand
haltenden serbischen Remorqueurs unter Leitung des ehemaligen Donau
Dampfschiffahrts-Capitains Franasovic nach Serbien übersetzt, und zu Hand unter
Bedeckung von starken serbischen Miliz Abtheilungen nach Kragujevaz expedirt
worden.

Der Vertraute, welcher mir hierüber berichtet, spricht zugleich seine
Überzeugung aus, dass die Concentrirung von serbisch und walachischen Truppen
Abtheilungen in der beiderseitigen Donau Strecke von Calafat bis Gruja und von
Radujevaz bis Börsä Pallanka lediglich das Abwehren eines befürchteten
türkischen Überfalls zum Zwecke hatte, welcher besonders walachischerseits so
sehr für gewiß gehalten ward, dass man in Eilmärschen aus Bucarest eine halbe
Batterie nach Gruja kommen ließ. Die Serbier haben hingegen ihren Cordon am
Timok Flusse wie es heißt nur auf die Dauer des Waffen Durchzuges mit starken
Infanterie und Artillerie Abtheilungen besetzt, in der That auch jede Passage nach
Bulgarien und von dort nach Serbien eingestellt, wurde selbst der vor 3 Tagen von
hier über Negotin auf seinen Dienstposten nach Widdin rückgekehrte k. k.
Consulats Schreiber Feldwebel Dondarsky ungeachtet er sich als solcher mit dem
österreichischen Consulats Passe und dem Visum des hierortigen Cordons
Commando als Überbringer österreichischer Postbriefe legitimirte, rückgewiesen,
der sohin genötigt war, seinen Weg nach Widdin durch die Walachei
einzuschlagen. Dieser Consulats Schreiber war selbst Augenzeuge der zum Theil

vollendeten Waffenüberfuhr nach Serbien, und er ist auch in der Lage gewesen, die kriegerrische Stimmung des serbischen Volkes wahrzunehmen, das selbst gegen Österreich ohne Scheu sich aus dem Grunde entrüstet zeigt, weil solches gegen den Durchzug der Waffen protestirt hat, Frankreich hingegen solchen Trotz seines offenen Protestes unter der Hand willfährig unterstützt haben soll. Man will ferner wissen, dass in der Walachei ein Zeitungsartikel dem preußischen Consul in Namen seiner Regierung öffentlich die Ausstellung mache, sich dem Proteste Österreichs und Englands angeschlossen zu haben.

Altorsova, am 1. Jänner 1863.

S. S.

Original. S.J.A.N., Timiș. Fond Comandamentul General militar bănățean, nr. 127/1863.

99.

Cluj, 5 ianuarie 1863

Vom Präsidenten des k. siebenbürgischen Guberniums.

Pr. No. 13/res[ervat] 1863

An Seine des Herrn k. k. wirklichen geheimen Rathes und Kämmerers, Ministers und Leiters der königl. siebenbürgischen Hofkanzlei Franz Grafen Nádasdy Excellenz.

Die beiden Präsidenten des siebenbürgischen Vereins zur Förderung der Kultur des rumänischen Volkes und der rumänischen Sprache Alexander Sterka-Sulutz, griechisch katholischer Erzbischof und Andreas Freiherr von Schaguna, griechisch nicht unirter Bischof zu Hermannstadt, haben aus Anlass der allerhöchsten kaiserlichen Entschliebung vom 18. Oktober 1862, worin die im Namen der rumänischen Nation in Siebenbürgen in den Eingaben vom 7. November und 3. Dezember 1860, dann die in Gemäßheit der von der rumänischen National-Versammlung vom 13. bis 16. Jänner 1861 gefassten Beschlüsse Allerhöchst Seiner Majestät unterbreiteten Vorstellungen und Bitten, allergnädigst erledigt werden, gemeinschaftlich den Entschluss gefasst, neuerdings einen National Congress, und zwar in der zweiten Hälfte des Februars l. J. nach Hermannstadt einzuberufen, damit auf demselben die vorerwähnte allerhöchste kaiserliche Entschliebung in feierlicher Weise zur Kenntnis der rumänischen Nation gebracht, und ihr auch Gelegenheit geboten werde, nicht nur den allerunterthänigsten Dank hierfür auszusprechen, sondern auch Berathung über die politische Haltung zu pflegen, welche die Nation mit Rücksicht auf den bevorstehenden siebenbürgischen Landtag, und die auf demselben zur Verhandlung kommenden wichtigen Fragen anzunehmen habe. Zu Folge haben die genannten beiden kirchlichen Oberhäupter in der diesbezüglichen, unterm 2. Dezember 1862 an mich gerichteten Vorstellung meine Vermittlung in Anspruch genommen, womit die Abhaltung des beabsichtigten National Congresses allergnädigst genehmigt werde¹.

Ich habe diese Vorstellung dem königlichen LandesGubernium zur Berathung und Beschlussfassung abzutreten befunden, und es ist dieselbe sofort in der am 31. Dezember 1862 unter meinem Vorsitze abgehaltenen Plenar-Versammlung

unterzogen worden. Wie Euer Excellenz aus der betreffenden allerunterthänigsten Repräsentation des königl. siebenbürgischen Guberniums vom 31. Dezember 1862 Z. 31172 gefälligst entnehmen wollen, hat sich das Gubernium mit Ausnahme zweier Räthe für die allerhöchste Bewilligung der Abhaltung des fraglichen National Congresses, und zwar unter der Bedingung ausgesprochen, dass diese Versammlung in derselben Art und Weise wie jene im Jahr 1861 und zu derselben nur die damaligen Mitglieder einberufen,- dass weiters in diesem National Congresses lediglich die bezeichnete allerhöchste kaiserliche Entschliebung vom 18. Oktober 1862 kundgemacht, dagegen keine wie immer gearteten politischen und nationalen Fragen zur Verhandlung gebracht werden.

Zur Begründung dieses Antrages hat das königl. Gubernium angeführt, dass einestheils die für den bevorstehenden Landtag zu erwartenden königlichen Propositionen noch nicht bekannt seien, anderntheils aber die Verhandlung und Berathung über politische Fragen auch in den Versammlungen der Komitats-Ausschüsse, so wie in jenen der Székler Stühle untersagt seien.

Indem ich mich den vorerwähnten Anschauungen und Ansichten den königlichen Guberniums, welche vom Vice Präsidenten Popp gleichfalls getheilt werden, auch meinerseits vollkommen anschließe, glaube ich denselben nur noch die Bemerkung beifügen zu sollen, dass die beschränkte Bewilligung zur Verhandlung und Berathung politischer Fragen, auch bei der ungarischen und Székler Bevölkerung Siebenbürgens gleiche Wünsche hervorrufen würde, deren Gewährung aber von der Regierung jedenfalls verweigert werden müsste.

Klausenburg, 5. Jänner 1862.

Crenneville

Original. M.O.L., D. 228. Elnöki iratok, 1863-13.

¹ Vezi supra doc. nr. 72.

100.

Blaj, 6 ianuarie 1863

Herr Schwager!

Prin reformele cari se vor întreprinde cu organisarea Tabulei regești, fără nici o îndoială, se vor face strămutări și vacanți de posturi și al Gubernia din Transilvania. Am înțeles că la un post de „protonotar” la Tabla regească, la Mureșvasarheliu, să se promoveze secretarul gubernial Demetriu Moga și, consecventer, prin o astfel de promoțiune a lui Moga, postul de secretar la Gubernia transilvană, pentru confesiunea greco-unită, ar deveni de vacante.

În această întâmplare te rog confidențialiter, ai grijă ca în locul lui Moga, de secretar gubernial să se denumească nepotul St[er]ca] Șuluțiu-Iosif, dirigintele jude-primar a comitatului Küküllő (Cetății de Baltă), care multe merite are, și pentru națiunea noastră întreagă și mai anumit, în specie pentru treburile românilor și a organizării și curgerile lucrurilor în interesul regimului din acela comitat a

Cetății de Baltă. Apoi, ca diriginte jude-primar, are cel mai cuviincios drept la părtinirea în postul de secretar gubernial, fiind ambele aceste posturi de o clasă și de o categorie. Însă nepotul ar dori, și nu fără fundament, a dobândi un post de secretar la Gubernie din aceea momentoasă cauză a să intre în actualitate, că el servind statului 13 ani ca c[esaru] r[egesc] adjunct, la Beczirksamt și fiind acuma în disponibilitate, ar dori să treacă la un oficiu stabil și actual, mai nainte de ce s-ar împlini timpul disponibilității, că, având familie, care ar voi, după moartea sa, să aibă și drept la pensiune, să nu piardă 13 ani de serviciu, cari lui ca oficial de comitat, apoi nu i s-ar lua în socoteală, în privința pensiunii, la timpul său.

Apoi el – adecă nepotu[l] Iosif – fiind în candidațiune și de secretar aulic, precum știi, acum și mai mare cădintă are la un post de secretar gubernial; de aceea pe un zelos naționalist și ca pe un bărbat tare de omenie și harnic, cu tact bun și praxă, per omnia, ți-l recomand pe zisul nepot.

La Tabula regească se face un post și pentru un vice-președinte, care decodată va fi și președinte la Tribunalele urbariale de apelațiune. Tare aș dori dacă l-ar dobândi un român harnic și zelos, pentru bieții români, pe cari foștii domni pământești, în procesele urbariale, de totului îi calicesc și sărăcesc.

Ce face domnul Anghel? Spune-i închinăciune de la mine!

Poftindu-vă mulți ani noi fericiri cu pe la nepoate – mama și fi[i]ca – și statornica sanitate rămân al domniei tale afine sincer

Metropolitul Alexandru

vertatur

Blaș. 6 ian[uarie]

s[til] n[ou] 1863

P.S. Mai scrie-mi, ce avem a aștepta cu congresul, cu dieta, cu reprezentațiunea românilor la dieta? etc. etc. Ce zice N[adasdy] la cartea mea, în privința reprezentațiunei românilor, scrisă?

Original. S.J.A.N., Cluj. Arh. Blaj. F. D. Moldovan, nr. 320; Botezan Ioana, *Corespondență* II, pp. 540-541.

101.

Raguza, 6 ianuarie 1863

B[aron] Almann 43. Linien Infanterie Regiment.

No. 4/res[crvat]

An das k. k. hohe Landes-General-Commando in Temeswar.

Auf den hohen Präsidial Erlaß no. 564 d. Mts. Temesvár 30. November 1862 habe ich die Ehre nachstehend zu berichten:

Im ganzen Regimente befinden sich nur zwey Individuen welche das Romänische als Muttersprache sprechen: Herr Hauptmann Kozgaria beim 4. Bataillon und Herr Lieutenant Nyagschku hierorts.

3 Offiziere haben die Sprache zu Hause erlernt und sprechen selbe geläufig: Herr Hauptmann Urosovich beim 3. Bataillon, Herr Lieutenant Rauthen beim 4. Bataillon, Herr Lieutenant Nikolics bei der Feldbataillons.

Geläufig und ziemlich geläufig als Resultat der Regimentsschulen sprechen 12 Offiziere. Hievon sind: Herr[en] Lieutenant Rakias, Kletschka, Czermak, Servatky, Malitzky, Dörr, also sechs bei den Feldbataillons hierlands: Herr[en] Lieutenant Szabó, Eder, Wieden, Bittinger, Vittos, Parsch, also ebenfalls sechs, befinden sich im Stande des 3ten und des 4ten Bataillons. Lieutenant Servatky befindet sich hierorts blos in der Zuteilung und wird mit dem nächsten Transporte nach Werschetz abgehen. Es befinden sich also von jenen Offizieren, welche das Walachische vollkommen sprechen 8 hierorts und 9 bei dem 3. und 4. Bataillon, und mit Zuzählung des Herrn Lieutenants Servatky 7 hier und 10 beim 3. und 4. Bataillon.

Nebstdem habe ich bei Zutransferirung von Unteroffizieren stets auf die Sprache Rücksicht genommen und namentlich den Führer Maroschan nachdem er hierorts im romänischen vollkommen ausgebildet war ebenfalls nach Werschetz transferirt.

Aus vorstehenden Zahlenverhältnissen möge Ein hohes Landes General Commando entnehmen, dass von denen mir zu Gebote stehenden Mitteln das 3te und 4te Bataillon verhältnismäßig besser theilt als die zwei Feldbataillons.

Wenn diese Mittel nicht ausreichen um den beabsichtigten Zweck in dem Maße zu erreichen als es wünschenswerth ist, so liegt dieses außer dem Bereiche meiner Macht: die romänische Sprache ist eine sehr unvollkommene, welche wir uns zum militärischen Zwecke erst heranbilden müssen. Bekanntlich existirt in der ganzen Armee keine einzige Übersetzung unserer Dienstvorschriften in diese Sprache, und es ist mir, einem Nichtromänen und Kommandanten eines neu errichteten Regiments vorbehalten geblieben diese Übersetzung auf eigenes Wagnis zu bewerkstelligen.

Durchdrungen von der Nothwendigkeit dessen, dass der Offizier die Sprache des Mannes kann, habe ich von dem ersten Momente der Zusammenstellung des *Regiments mit Strenge darauf gesehen, dass die Herrn Offiziere die Sprache kennen, und habe es trotz der mir zu Gebote stehenden geringen Mitteln dahin gebracht, dass der größte Theil der Offiziere der Regimentssprache in so weit es der Dienst erfordert, mächtig sind.* Diese meine Bemühungen sind in den Truppen Relationen der hierländigen Brigaden Commandanten pro 1860, 1861 und 1862 auf das Ehrenvollste anerkannt.

Ragusa am 6. Jänner 1863.

Carlo Kirschberg

Original: S.J.A.N., Timiș, Fond Comandamentul general militar bănățean, 72 1863.

Sibiu, 6 ianuarie 1863

Loeblicher Stadt und Stuhls-Magistrat!

In Folge dessen, dass die in der Stuhlsversammlung vom 15. November 1861 gewählten wirklichen Deputierten ihre Stelle nicht antreten konnten, hatten die ergebenst Gefertigten, als Ersatzmänner, die Mission übernommen, die Stadt und den Stuhl Hermannstadt bei den Verhandlungen der sächsischen Nationsuniversität zu vertreten.

Eingedenk unserer Pflicht Bericht zu erstatten, geben wir uns die Ehre, dem Löblichen Magistrate anliegend ein Exemplar der in Druck erschienenen, rectificirten Protokolle der sächsischen Nationsuniversität über alle in der Zeit vom 25. November 1861 bis 17. Mai 1862 abgehaltenen öffentlichen Sitzungen mit dem Beifügen zu unterbreiten, dass das Protokoll der letzten Sitzung vom 22. Mai 1862, in welcher die Angelegenheit wegen Ausscheidung einer canonischen Portion für die gr. orientalischen Pfarrer verhandelt und die Wahl der an das kaiserliche Hoflager entsendeten Deputierten vorgenommen wurde, erst nachträglich eingesendet werden kann, sobald dasselbe die ordnungsmäßige Bestätigung erhalten haben wird.

In den wenigen nicht öffentlichen Sitzungen wurden innere öconomische Angelegenheiten verhandelt; wir sind jedoch in unserer Eigenschaft als Deputierte viel zu sehr mit Arbeiten beschäftigt gewesen, als dass es uns, ohne Beihilfe eines Abschreibers, möglich gewesen wäre, von den Protokollen dieser Sitzungen selber Abschriften nehmen und sie dem Löblichen Magistrate vorlegen zu können. Es sind aber auch die in diesen Sitzungen verhandelten Gegenstände nicht von weit reichendem Belange gewesen.

Die Haupttätigkeit der Nationsuniversität hat sich auf dem, unter den damaligen Verhältnissen noch (sehr) schwierigen Gebiete der politischen Frage und der wichtigsten legislatorischen Arbeiten bewegt.

Die politischen Fragen sind – so weit es an der Universität lag – durch die Repräsentation vom 29. März 1862 und die darauf erfolgte Kaiserliche Entschliebung vom 18. October 1862 glücklich gelöst. Die Nation hat einen festen Haltpunkt gewonnen: sie weiß was sie will und hat das beruhigende Bewusstsein, sich auf dem rechten Wege zu befinden.

Es gereicht uns zu freudiger Genugtuung die Tatsache constatiren zu können, dass die Grundsätze, welche uns die gegebene Instruktion vorgezeichnet hatte, zu voller Geltung gelangt sind und dass insbesondere die denkwürdigen Beschlüsse der Löblichen Stadtcommunität vom 19. und der Löblichen Stuhlsversammlung vom 21. Februar 1862 über das Operat der Siebener Commission zur Durchführung der nationalen Gleichberechtigung auf der Grundlage des kaiserlichen Diploms vom 20. October 1860 und der Staatsgrundgesetze vom 26. Februar 1861 zur Erzielung des errungenen Erfolges wesentlich mitgewirkt hatten; denn Stadt und Stuhl Hermannstadt haben in der Universität der sächsischen Nation noch immer eine hervorragende Stellung behauptet.

Die Bedeckung der Kosten für die Verwaltung und Rechtspflege im Sachsenlande aus dem Staatsschatze und die allerhöchste Bestätigung des Statuts über die Errichtung eines ständigen Gerichtshofes in Hermannstadt, um dessen Zustandekommen sich die vorige Nationsuniversität verdient gemacht hat: sind zu notorische Tatsachen, um auch in diesem Berichte in weiterer Darstellug noch besonders hervorgehoben zu werden.

Indem wir bezüglich der Aufgaben, welche die weiter einberufene Nationsuniversität lösen soll, uns auf das Einberufungsschreiben des Herrn Comesstellvertreters vom 30. December 1862 beziehen, drängt es uns in dem Augenblicke, wo wir bereit sind das erhaltene Mandat in die Hände des verfassungsmäßigen Wahlkörpers wieder zurück zu legen, den Dank auszusprechen für das Vertrauen, mit welchem uns unsere Sender beehrt haben.

Eines Löblichen Stadt- und Stuhls-Magistrates

ergebene Diener
die Deputierten der Stadt und des
Stuhles von Hermannstadt
Josef Schneider
Jakob Rannicher

Hermannstadt, am 6. Jänner 1863.

Copie. S.J.A.N., Sibiu. Actele Magistratului. Acte ordonate pe probleme-protocoale ale adunărilor scăunale. f. 140-141.

103.

Sibiu, 9 ianuarie 1863

Mult stimat Domnule!

De mult nu ți-am scris, și cu deosebire nu ți-am răspuns la epistola-ți cea interesantă din 23/11 noiembrie a[nul] tr[ecut], dar aceasta am făcut în conviețuire că d[omni]-ta cunoști părerile mele despre conchiemarea Congresului Național. Iar acum numai atâta observediu, că de ne-am fi lăsat noi Archiereii de practica cea până acum observată, ar fi debuit să octroăm un mod nou de alegece. Însă eu nu mă simt îndreptățit la nici o octoare până atunci, până când nația în forma legală nu m-ar îputemici pe mine cu un asemenea lucru. Până când națiunea nu-și va retrage încrederea sa, ce cu atâta solemnitate la Adunarea cea numeroasă din a. 1861 o au manifestat cătră Arhiererii săi, ce-i stă în putere, până atunci noi Archierei[i] suntem datori să lucrăm în interesul națiunii după convingerea noastră, și suntem datori a ne rectifica ori și când, dacă vrea națiunea. Ce de bine ar fi, când și alții ar fi de această părere! Ți când n-ar ieși în public cu nimicuri. Eu sum tare resolus a nu conchema din parte-mi Congresul, dacă programa noastră arhierească nu se va încuviința în tot cuprinsul ei.

Nu-mi place nicidecum părerea corespondentului din Concordia despre amplexați.

Voi să cred că d[omni]-ta ai observat politica mea misterioasă din articolul la anul nou: m-am ascuns ca și Moise, vrând să dea nașiei sale legi de mântuire. În genere numai am amintit acolo despre tentațiuni, căci nu cutezăm să punem mâna la un ce pozitiv.

În speranța că nu-mi vei lua în nume de rău, te rog cu toată încrederea ca să binevoiești a mă reprezenta în 3-lea febr. a.c. la adunarea Societății din Sz. Domokos, spre care sfârșit își și trimit plenipotența aci alăturată.

Fratele Vasici încă ne-a părăsit: acum ne-am împușinat de tot, și din cauza aceasta n-am putut ține ședința la cele din urmă două luni.

Anul nou îți gratulez ca cu întrecă-ți familie și cu toți amicii să-l petreci sănătos și tihnit, rămânând cu deosebit respect

Al mult stimat d[omniei]-tale cel mai adict

Andrei ep[iscop]p

Sibiu, 9 ianuarie 1863

George Barițiu. *Părți alese* ..., vol. III, pp. 584–585.

104.

Viena, 9 ianuarie 1863

sz. 621 cIn[öki]

Nagyméltóságú erdödi gróf Pálffy Móric cs. kir. altábornagy, belső titkos tanácsos, s magyar királyi helytartó úrnak.

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó úr!

Nagyméltóságodnak m. é. decemberhó 26-ki 23.249 sz. alatti becses levelében közölt véleményét Dr. Hodosiú József Zaránd megyei alispán által benyújtott igazoló nyilatkozat iránt én is osztom és ezen nyilatkozatot további hivatalos használat végett ezennel visszazárm vagy szerencsém.

Nagyméltóságodnak

Iekötelezett szolgálja

Gf. Forgách Antal

Bécsben 1863 Boldogasszonyhó 9-kén

[Traducere:]

Nr. 621 prezidial

Exceleței sale domnului conte Pálffy Móric, general-locotenent imperial regal, consilier intim secret și locumtenent regal ungar.

Exceleanța voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Și eu împărtășesc părerea Exceleanței voastre, comunicată mie în onorata scrisoare din data de 26 decembrie anul trecut, privitoare la declarația de motivare înaintată de către vicecomitele Dr. Iosif Hodoș, și am onoarea de a anexa prin prezenta această declarație, în scopul folosirii oficiale în continuare¹.

Al Exceleanței voastre obligat serv

Contele Forgách Antal

Viena, la 9 ianuarie 1863.

Original. M.O.L. D-191. Elnöki iratok, 1863-621.

¹ Vezi supra doc. nr. 80.

105.

Buda, 10 ianuarie 1863

Magyarország királyi helytartójától.

415 eln. szám.

Nagyméltóságú ghymesî și gácsî Gróf Forgách Antal, valóságos belső titkos tanácsos și kamarás, Szent István rend vitéze, magyar királyi udvari Főkancellár Úrnak Bécsben.

Nagyméltóságú Gróf! magyar királyi udvari Főkancellár Úr!

Krassó megye administratorának f. hó 6-án kelt bizalmas közlését azon izgató szándékú lépések felől, melyeket a Krassó megyei, különösen pedig lugosi román értelmiség a megyei kormányzó személyében történendő változás indokából tett, van szerencsém Nagyméltóságodhoz m. hó 29-én 23.501 eln. sz. a[latt] kelt *fölterjesztésem kapcsában azon tiszteletteljes megjegyzés kíséretében följuttatni*, miszerint én Rácz Atanáz lő alispánt és Vlád Alajos törvényszéki ülnököt az administrator Úr által ezen magaviseletök kellemetlen következményeire komolyan figyelmeztetni fogom, egyszersmind pedig az ottani g. kath. püspököt is bizalmasan fölklrendem, hogy ezen, a kormány érdekeivel össze nem férő nyugtalankodásokat nem csak ne ápolgassa, de állásánál, s befolyásánál fogva lehetőleg meg akadályozni, s annak is, mi e tárgyban eddis elég helytelenül történt, minél kisebb jelentőséget adni igyekezzék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budán, Január 10-én 1863.

Gróf Pálffy Móric

[Traducere:]

De la locumtenentul regal al Ungariei

Nr. prezidial 415

Excelenței sale domnului conte Forgách Antal de Ghymes și Gács, consilier intim secret real și camerar, cavaler al ordinului Sf. Ștefan, cancelar aulic regal ungar la Viena

Excelența voastră, domnule conte, cancelar aulic regal ungar!

Am onoarea de a remite Excelenței voastre două înștiințări confidențiale ale administratorului comitatului Caraș din data de 6 a lunii curente, privitor la acele demersuri instigatoare pe care le-a făcut intelectualitatea românească din comitatul Caraș, îndeosebi din Lugoj, cu scopul schimbării persoanei administratorului comitatens; remit acestea Excelenței voastre în completarea adresei mele nr. 23.501 din data de 29 a lunii trecute, cu observația respectuoasă că voi atenționa, prin domnul administrator, în mod serios pe primul vicecomite Rácz Atanáz [Atanasie Rațiu] și pe asesorul tribunalului, Vlád Alajos [Aloisiu Vlad], privitor la consecințele neplăcute ale comportamentului acestora, rugând totodată, în mod confidențial, și pe episcopul greco-catolic de acolo, pentru ca nu numai să nu mai întrețină aceste neliniști neconcordante cu interesele guvernului, ci, pe baza poziției și influenței sale, să împiedice acestea pe cât posibil, acordând celor ce s-au întâmplat în mod destul de greșit în această chestiune o importanță cât mai redusă.

Primiți, Excelența voastră, expresia sinceră a deosebitului meu respect.

Buda, 10 ianuarie 1863.

Contele Pálffy Móric

Original. M.O.L., D. 185. Elnöki iratok. 1863-54.

106.

Cluj, 11 ianuarie 1863

Vom Präsidenten des k. siebenb. Guberniums

Pr. 51/pres. 1863

An Seine des Herrn k. k. wirklichen geheimen Rathes und Kämmerers, Ministers und Leiters der k. sieb. Hofkanzlei Franz Grafen Nádasdy Excellenz.

Nach einer mir im vertraulichen Wege zugekommenen Mittheilung, soll im Székler-Lande die Aufforderung ergangen sein, Allerhöchst Sr. Majestät eine Petition zu unterbreiten, in welcher die Allerhöchste Bewilligung zur Abhaltung eines Székler-National-Congresses behufs der Verhandlung und Berathung über nationale und politische Angelegenheiten, angesucht, und wobei sich auch auf die

zu gleichen Zwecken von Seite der rumänischen Nation in Siebenbürgen bereits eingebrachte Petition berufen werden soll. Zu Folge dessen lasse ich unter Einem sämtlichen stellvertretenden Oberkönigsrichtern der Székler Stühle die vertrauliche Weisung zukommen, sich über die fragliche Angelegenheit in geeigneter jedoch unauffälliger Weise genaue Kenntniß zu verschaffen, und über die diesbezüglich gemachten Wahrnehmungen mir Bericht zu erstatten, gleichzeitig aber auch im vorkommenden Falle dahin zu wirken, dass die fragliche Petition unterbleibe, die öffentlichen Sammlungen von Unterschriften aber hintangehalten und die Betreffenden begreiflich gemacht werde, dass die Bewilligung zur Abhaltung des beabsichtigten National Congresses von der Regierung jedenfalls verweigert werden müsste.

Ich erlaube mir Eurer Excellenz hievon die ergebenste Anzeige zu erstatten, und mit Beziehung auf meinen Präsidial Bericht vom 5. d. Mts. Z. 13. res|ervat| nur noch zu bemerken, dass die darin ausgesprochene Besorgniß: es werde die unbeschränkte Bewilligung zur Verhandlung und Berathung politischer Fragen auf dem von den Rumänen Siebenbürgens abzuhaltenden National-Congress, auch bei den Székler-Bevölkerung gleiche Wünsche und Absichten hervorrufen, nunmehr nicht ungerechtfertigt erscheinen dürfte.

Klausenburg am 11ten Jänner 1863.

S. S.

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863-51.

107.

Lugoj, 12 ianuarie 1863

Excele[n]ța voastră, prea luminate și preasimțite doamne mitropolit și arhiepiscopoe! Prea grațios patron și părinte!

Încă un an se strecură în eternitate, însă acesta pentru clerul unit și pentru națiunea română e glorios, e un an carele face epochă pentru istoria viitorului acestora, pentru că sub înțeleptele și părințieștile auspicii a Exc|ele[n]ței| voastre, cu voia lui D|umne|zeu, s-au rupt cătușele cele tari a prejudecăților moștenite din timpii trecuți, încât acum frații de un sânge nu se mai pizmuiesc între sine pentru diferenția confesiunii religioase, ci, pentru mărețul ideal al naționalității, se unesc laolaltă, se consolidează, fac cauză comună, și iarăși acum am ajuns a vedea cu ochii și a pipăi cu mâinile, cum că demnitățile mai înalte bisericești nu se păstrează numai celor necăsătoriți ci se respectază numai meritul păstorilor sufletești, ca cu îndoită onoare să se stimeze.

Mulți neamici ai acestui fel de progres natural, pentru cler și națiunea noastră pururea de lipsă, au dorit ca să vă vază mai îngrabă stinsă lumina vieții, decât realizarea acestora; însă D|umne|zeu au răs în ceri de pătimase dorințele lor și iată! – cu voia lui D|umne|zeu în năcazul rătăcirii acelora Excel|ența| voastră încă sunteți

în viață și sănătos, căci nu sunt cugetele domnului ca ale omului, ci ce au propus D[umne]zeu a face la templul său, aceea și deplinește prin locuitorii săi glorios.

Acestea cugetări la finca a acestuia străbătându-mă, nu-mi dau odihna nici cum, până când, prin acestea trăsurile simple, însă din curata amoare fiască întocmite, în urma clerului și a națiunii române, cari dând mâna laolaltă, cu solemnitate mare serbează acum precum încheierea anului trecător, așa și începerea anului nou, ca atâtea evingeri, și însemne triumfale în luptele neobosite de Exc[elența] v[oastră] conduse, dobândite, și cu animile întrunite, către cer ridicate cu un vîers vă cer de sus „An nou fericit și viață îndelungată!” și cu să mă adaug, ca cel mai pe urmă și mai mic între frați, și cu devotațiune salutându-vă să-mi ridic mâinile și ochii către cer și din tot sufletul și din toată anima să viersuiesc și eu ca: ”Excelenței sale preabunului și preamatului și precaveneratului nostru părinte arhipăstor și mitropolit domnul D[umne]zeu să-i dăruiască anu[ul] nou fericit și să-i lungească viața la mulți ani cu pace și sănătate, ca să se învrednicească a vedea națiunea pe lege constituită și clerul și provincia bisericească canoniceste organizate, și apoi – numai mai târziu îndulcit de fructele renașterii acesteia din veacuri dorite, să treacă la eternitate, să primească cununa nemuririi!”

Excelența voastră! Credința tare în D[umne]zeu și în sînțenia cauzei lucrarea cu cumpăt și înțiepciune astemperată, sperarea și dezvoltarea rațională a aleșilor națiunii, și lucrarea de sus asupra contrariilor, ca să se împărțiască limbile lor, sunt și vor fi tot atâtea mijloace de a lungi viața excelenței voastre, iară rugăciunea neîncetată și fierbinte din anima fiască și curată la D[umne]zeu înălțată, va face ca până la adânci bătrânețe, cu virtute tânără, în această mare familie a națiunii noastre, să rămâneți părintele nostru; Domnul va face, ca după cum am sperat întru el, să nu ne clătinăm în veac.

Excelența voastră! Să vă îndurați a mă primi cu cruțare, când cu acest fel de expresiuni mă înfățișez, carele întru bucuria animii mele, că sunteți sănătos, îmi veselesc mintea, îmi întăresc credința într-un viitor mai fericit, mă aprind de amorea nemărginită către excelența voastră, pe care nu știu cum mai cuviincios să o manifestez în acest moment solemn de începerea anului nou.

Iară acum, pe lângă acestea, aveți bunătatea a mă lăsa ca să vă sărut părințeștiile mâini, îndurați-vă cu puterea arhipăstorească a mă binecuvînta, când cu adâncă fiască venerațiune grațiosului patriociniu recomandat rămâi Excelenței voastre, preasfințitului domn mitropolit și arhiepiscop, prea umilit fiu și capelan.

Lugoșiu, 12 ianuarie 1863

Ștefan Moldovan
Preaposit capitar

Pesta, 12 ianuarie 1863

639 eln. IV. B.

Zahl 55 Präs.

Hohes Präsidium der königl. ung. Statthalterei!

Mit Beziehung auf den hohen Erlaß vom 25t v. Mts. Zahl 23.226, erlaube ich mir Einen hohen königlich ungarischen Statthalterei Präsidium ehrenfurchtsvoll zur hohen Kenntniß zu bringen, dass die dem hiesigen Pfarrer der griechisch nicht unierten Gemeinde Joannichius Miculescu zur Herausgabe und Redaktion concessionirte beletristische Zeitschrift „Aurora romana“ in der hiesigen Buchdruckerei des in Pesth Leopoldgasse Nro. 5. wohnhaften Emerich Bartalits gedruckt, und vom 13t. d. Mts. angefangen monatlich zwei Mal und zwar am 13. und 28. jeden Monats im Verlage des Eigenthümers herausgegeben werden wird.

Pesth am 12. Jänner 1863

Worafka

k. k. Reg[ie]rungs[ra]th.

[verso:]

Kancelláriának.

A Miculescu Ioanichiu budai g. n. e. plébánosnak m. hó 25én 23.226 eln. sz. a[latt] kelt rendeletmnél fogva engedélyezett s minden 2ik héten megjelenő szépirodalmi román lap f. hó 13án megindulván, van szerencsém Nagyméltóságodat a kötelmi példányok rendes beküldésének ellenőriztetése tekintetéből tisztelettellyesen értesíteni. Budán, 15/1 1863.

[Traducere:] Pomind în data de 13 luna curentă apariția foii literare românești a parohului greco-neunit din Buda. Ioanichie Miculescu. pe baza ordinului meu din data de 25 a lunii trecute, nr. 23.226, și care apare în fiecare a doua săptămână, am onoarea de a înștiința despre aceasta pe Excelența voastră, în scopul verificării trimiterii regulate a exemplarelor obligatorii. Buda 15/1 1863.

Original. M.O.L., D 191. Elnöki iratok, 1863 639.

Sibiu, 12 ianuarie 1863

Sibiu, 12/1, 863

Frate Dimitrie!

Astăzi finim și noi românii anul cel vechi și aceasta ne impune oareșicare plăcută datorință a ne aduce aminte de oamini noștri îndepărtați. Deci mă grăbesc și eu a-ți aduce urările mele ca Dumnezeu să te țină împreună cu doamna și cu

domnișoara Ioana încă mulți ani întreg și sănătos ca să poți lucra în via Domnului, precum ai lucrat și până acum.

Mitropolia, cu toate că o așteptăm, dar totuși ne surprinsă și ne făcu mare bucurie. Oare ne este acesta un semn ponderos de grația monarhului care întrecu toată așteptarea? Oare greșit-au românii că au urmat instinctul său și s-a alipit de tron și de pregrașiosul lor monarh? Bucuria e obștească, vin adrese, vin deputațiuni; aicea încă se făcută toate. 5 generali oficeri stabali și subalterni merseră în corpore cu paradă și gratulară noului mitropolit, care pare că a mai întinerit.

Alte noutăți nu avem. Trăim în monotonie și câteodată ne mai adunăm și la câte o cină, unde frații se joacă cărți.

Acuma am și eu o rugare care ne interesează pe toți. În ședința din 29 december a.t. s-a decis ca școala Hațegului, care causă hațeganilor atâta scârbă pentru silnicia ce se făcu acolo, să devină a noastră, adică să aibă caracter confesional greco-răsăritean, iară pentru uniți să se strămute școala capitală din Orlat la Hațeg. Și fosta c.r. Locotiniță a recunoscut-o nouă și Guvernul de mai nainte, dară fiindcă birău Dunca a fost dat vot separat s-au mai rânduie unele cercetări, care și acum, oricum vruă unii să succescă lucrul, eșiră în favorul nostru. Eu te rog dară ca să influențezi, încât îți va fi cu puțință ca Cancelaria înaltă aulico-transilvană să întărească decisiunea Gubernului și să ne recunoască această școală cât se va putea mai în grabă ca să ne apucăm de organizarea ei, până oamenii au simțiul cel bun și în această causă ca un punct de onoare.

Pentru translocarea școalei din Orlat la Hațeg, se pot face pertractările – despărțite de școala noastră cu scrisori și părintelui arhimandrit ca să vorbească cu Escelența sa, d. baron Reichenstein: și te rog să-i înmanuezi scrisoarea că nu-i am adresa.

În fine îți fac cunoscut că umblai vreo 5 săptămâni prin țiară și cu bucurie văzui că opiniunea poporului nostru este cu totul altfel decât ce era în anul trecut. A început a cunoaște carii sunt profeții amăgitori. Una numai m-a supărat că s-au ridicat niște opinii sinistre asupra d. Barițiu, care precum esperiai mai târziu, au rădăcina lor aicea. Dară am spus cu buchile la vreo câțiva inși, și i-am abătut de la rătăcire.

Mai repețindu-mi urările mele și adăugând și cele ale întregii mele familii, sărutând mâna doamnei, sunt în frățiască căldură al d-tale amic sincer,

Pavel

Nu am putut rezista la rugăciunea bietului Rațiu, căci altfel nu se făcea protă.

Vedeți ca sub orice numire, să capete școlalele inspecțiunea cuvenită, căci altfel ne-am dus, vom putea striga naționalitate și limbă, representație etc.

Eu voi mai aștepta până către toamnă, apoi mă duc la Timișoara și voi începe iarăși sau praca iudicească, sau mă voi deprinde cu literatura. De acum voi vedea înpregiurările, dar slugă la dârloagă nu vreau să fiu.

La „Telegraf” nu ești premunerat, dar ți se trimite sub spe! Krebs îmi zise că ți-a trimis „Herm. Zeitung”.

Recomandându-mă afectelor amicabile și rugându-te ca din când în când să-mi scri câte ceva te sărut și sunt al d-tale amic

Vasici

Doamnei sărutări de mână, de la nevasta mea complimente și sărutări.
Bologa îți va spune multe, de aceea eu nu m-am prea interesat ...

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 67–69.

110.

Buda, 14 ianuarie 1863

Magyar kir. helytartótanács elnöksége.

669 eln. sz. 186, érkezett 14/1

Tárgy: A m. k. egyetemenél román nyelv tanárává kinevezett Román Sándor román fordító a m. k. Helytartótanácsnál működése által felmentetik.

Román Sándor m. k. helytartótanácsi fordítónak Budán.

Miután Ön a m. k. egyetemenél a román nyelv és irodalom számára felállított tanszék rendkívüli tanárává kineveztetett, a m. k. Helytartótanácsnál ellátott fordítói állomástól ezennel felmentetik.

Erről folyó] h]ó] 10én 585 szám alatt kiadott tiszti levél kapcsában azzal értesítetik, hogy új állomását mielőbb foglalja el.

Budán 1863 14/1

S.S.

[*Traducere:*]

Prezidiul locumtenenței regale ungare

Nr. prezidial 669, sosít la 14. I.

Obiect: Román Sándor [Alexandru Roman], numit profesor de limba română la Universitatea regală ungară, este scutit de sub activitatea sa ca traducător de limba română la Consiliul locumtenențial regal ungar.

Către traducătorul Consiliului locumtenențial regal ungar, la Buda, Alexandru Roman

După ce domnia voastră ați fost numit profesor extraordinar al constituitei catedre pentru limba și literatura română la Universitatea regală ungară, sunteți

cliberat prin aceasta din funcția de traducător avută la Consiliul locumtenențial regal ungar.

Sunteți înștiințat despre aceasta în legătură cu scrisoarea oficială din data de 10 a lunii curente, nr. 585, pentru a vă ocupa cât mai grabnic noul post.

Buda, 14. 1. 1863.

Original. M.O.L., D- 191. Elnöki iratok, 1863- 669.

111.

Sibiu, 14 ianuarie 1863

Ilustrissime!

Epistola-ți din 9-lea ale curenteii mă silește a rupe tăcerea mea. și a-ți comunica unele din cele multe cauze ce m-au făcut că tag (!), căci acele tare mă apăsau.

Fac acea tristă experiență că bărbații noștri în loc să fi învățat în anii cești din urmă ceva, ei se ocupă cu niște iluziuni și închipuiri spre stricarea cauzei generale naționale. Ei se țin de cătră pădure! Ei se află pe terenul negațiunilor, zicând că națiunea nu este recunoscută, nu are teritoriul său, nu are reprezentanța sa, și până când nu va câștiga toate acestea, până atunci tot atâta îi este ei Pesta sau Viena. În aceste negațiuni se tăvăleşte „Gazeta Transilvaniei” cu consorții ei, întră care este capul, croul din Alba Iulia. Blașiul este inapt pentru o diplomatie și politică. Bărbații noștri de la guvern, afară de un Bologa, sunt parte rătăciți și îmbătați de unguri, parte n-au grijă de națiune și de vocea ei. Aceasta au dovedit ei cu votul lor separat din anul trecut și cu purtarea lor: când la Guvern s-au pertractat moțiuni arhierilor pentru Congres Național, unde toți au votat rău, și adecă vicepreședintele, Dunca și Lazăr. Aldulcanu au fost absent, iar Bologa au apărat moțiunea arhierilor și și-au dat vot separat, precum vei ști din acte.

Eu sum de părerea d-tale, și de aceea ai putut vedea din „Telegraful român”, că cu numai atunci voi conchema Congresul, dacă acela se va ținea după programa arhierilor, căci prevăd că altumintrelea nu voi face națiunii nici un serviciu bun, ci o compromisiune.

Contele Creneville nu mi se pare a avea puteri destule intelectuale de a străbate mașinațiunile partidei ungurești. El este credincios împăratului, dar neavând judecată străbătătoare, se înșală adeseori în afacerile sale, și împiedică înaintarea intereselor de stat, și de ajungerea la ținta cea dorită.

Îți recomand articolul începător în numărul 1 al „Telegrafului român”¹, și te rog să-l citești de mai multe ori, ca să-l pricepi, căci eu vorbesc acolo cam misterios, dar n-am putut și n-am cutezat să vorbesc și să mă exprim mai lămurit, ca să nu dau

de potcă, cum zic bănaŃenii noştri. Totuşi gândeşte că d-ta şi alŃi mulŃi mă vor înŃelege şi pricepe ca să Ńinem cu împăratul, ca să scăpăm de tentaŃiuni şi de cel viclean.

Eroul din Alba-Iulia nu înceată a defăima cătră cei ce se adună la dânsul pre arhieriei. El le spune lor că eu am vândut neamŃului naŃiunea, că nu sunt român, că am vrut să nimicesc căsătoria lui la Braşov etc. Crede-mi, domnule, că eu nu m-am mestecat în căsătoria lui, dar el mă Ńine în prepus, căci Nicolae, protosingelul meu, tocmai pe timpul însoraturii lui, au fost la Săcele, la părinŃii săi, precum are obiceiul în tot anul, în luna lui septembrie, să cerceteze pre părinŃii săi, şi apoi umblă şi la Braşov cu acel privilegiu: şi aşa de aci ia AcseŃiu privilegiu, zicând că eu am vrut să-i stric norocul. Când de la Braşiov, călătoria Acsete cu nevasta sa la Bălgrad, mi-au făcut visita, şi eu l-am poŃtit la prânz cu nevasta sa, ce n-aş fi făcut să fie avut ceva în contra însoraturii lui. Înşă el este desmierdat, şi se Ńine prea sus etc., şi va să fie dictator cu terorism!

Am avut mare plăcere, cetind din preŃiuta-Ńi epistolă că vrei să vii la Congres. Eu încă te rog va să vii, când te voi chema, căci dacă fruntaşii naŃiunii nu vor fi la Congres, cu cine să mă consultez? Blăşienii stau sub comanda NunŃiului, precum s-au văzut şi din treaba Mitropoliei noastre, carea până acum s-ar fi finit, de n-ar maşina NunŃiul în contra ei prin popii uniŃi. Mă tem că rezoluŃiunea nu ne va mângăia, ci va încurca treabă-ne. Dobra din Lugoş zice: mai bine un ungur, decât un schismatic de comite suprem! Aceasta este oglinda domniilor sale! Ce mai vrei mai mult?

Eu gândeşte că ai face bine când ai refera ExcelenŃei sale contele Nádasdi cele din „Telegraful român”, unde se zice că eu numai aşa voi conchema Congresul, dacă se va încuviinŃa programa arhiericilor, şi când s-ar demanda de acolo amplotiaŃilor noştri români de la Guvern că sunt datori a merge la Congres ca să vedem ce va zice contele la aceasta. Şi dacă el n-ar fi de astă părere, atunci să-i spui că nime nu mă va putea sili să iau parte la Congres, dacă acela nu se va conchiema după programa mea. Fireşte, trebuie să-i spui că şi d-ta vrei să vii la Congres, ca să aibe succes bun.

Acum viu la închiecirea scrisorii mele, şi Ńi gratulez atât IlustrităŃii tale, cât şi ilustrei doamnei soŃii, poŃtindu-vă din suflet în Anul Nou sănătate statornică şi tot darul ceresc, ca Tatăl luminilor să vă păzească în toată bunăstarea, împreună cu mica voastră odraslă ca să aveŃi mulŃămire cu sporirea ei în creştere şi în virtuŃile ei, iar despre mine să fiŃi încredinŃaŃi, că aşa sincer vă voi iubi şi în acest An Nou, precum v-am iubit totdeauna, rămânând cu dragoste adevărată şi cu stimă deosebită al ilustrităŃii tale cel mai edict²

Sibii, 2/14 ianuar 1863

Andrei, epp.

Original, S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 38-41.

¹ Cuprinsul acestui articol, recomandat de Şaguna lui Dimitrie Moldovan să-l citească „de mai multe ori, ca să-l pricepi, căci eu vorbesc acolo cam misterios”, este următorul: „Sibiu, 1 ianuarie 1863. Nu va fi de prisos a arunca o privire serioasă la anul expirat spre orientarea-ne în anul început, după ce simte tot natul o impresiune misterioasă, când cifra anului se schimbă.

Oare se poate ca schimbarea unei cifre în scrierea anului să aibă putere fermecătoare asupra dispoziției omului?

Nu începe îndoială. Pentru că schimbarea cifrei anului ne prezintă atât cele trecute, cât și cele viitoare. Acele ni le înălțasează în toată goliciunea, iar aceste le acoperă cu vălul întunerecului.

Ferice de acela, carele având dinaintea sa cele trecute rămâne nemișcat și netânguit. Dar și mai ferice de acela carele cu fruntea decisă privește înviitor.

Noi românii nu suntem așa de fericiți ca aruncând ochii la trecut, să nu ne mișcăm, și să nu ne tânguim.

Trecutul nostru de un șir de seculi încoace ne arată o icoană tristă despre starea noastră politico-națională și bisericească, ceea ce absolutismul și spiritul neomenos al celor trei seculi din urmă ne-au croit-o, și a cărei urmări grave, încă și astăzi ne apasă.

Trecutul nostru ne convinge că jinta absolutismului era a ne stinge ca națiune și religieune, făcându-ne de o pilă [sic!] a volniciei altei națiuni și religii, până i-au succes a ne desbina politicește și bisericește, și așa a ne pregăti stingerea națiunii și a Bisericii noastre din cartea celor vii!

Aci la descrierea acestora îmi tremură mâna, și-mi dă signalul spre a înceta de la mai amăruta descriere a trecutului fatal și mă aduce la anul mântuirii, ce este 1848.

Și ce văzui aci?

Văzui că națiunea și Biserica își leapădă obezile absolutismului, își înalță vocea cu o convicțiune morală vrednică de o națiune educată și mărturisită în școala persecuțiilor și necazurilor, pretinzând șieși al său, și lăsând fiecărui, ce este al lui.

Se lipsește mai dintâi de împăratul împăraților, și apoi de împăratul său pământesc și se dechiară că este gata spre aducerea sacrificiilor pe altarul Bisericii și al patriei.

Cu astfel de credință neclătită trecu națiunea și biserica noastră în anii tentațiunelor, ce s-au început cu a. 1849, și încă tot dura, deși cifra anului s-au schimbat de atunci până astăzi de patrusprezece ori!

Așa este! Acești 14 ani din urmă au fost anii tentațiunelor seducătoare pentru națiunile și religieunele, care până la anul 48 erau mai mult sau mai puțin apăsate și asuprite.

Poate fi că cetitorii noștri vor aștepta de la noi o dezbatere mai punctuată a acestor tentațiuni. Însă noi aceasta nu o vom face ci o lăsăm cetitorilor, ca să mai gândească și ei puțin, căci altminterle ar fi de tot comod pentru domniile lor, când jurnali stricătoare le-ar da lor gata, și ei s-ar tăvăli în grosimea comodității, ca și oamenii din orașe mai mari, carii nu găsesc prânzul la casele sale, ci merg la ospătarii, de prânzese acolo.

Apoi aserțiunile noastre lesne se pot descifra, deoarece substratul lor este de tot proaspăt, de aceea nu face trebuință de nici o deslușire mai pre larg.

Trecând noi românii peste pragul anului 1863, și intrând în salonul lui, nu vedem alta decât tentațiuni, și iarăși tentațiuni, căci și acest an ni se înălțasează numaidecât cu același caracter care au fost și al anilor espirați. Despre acest adevăr, pre care noi îl vedem nu cu calculațiune profetică, ci cu ochi trupești, merii cei dintâi ai jurnalelor noastre ne vor convinge pe deplin.

După ce însă anii cei trecuți, pre lângă toate tentațiunile lor nu ne-au putut strica, căci scântea de viață a credinței noastre bisericești și politice, nu numai ne-au păzit de căderea în tentațiuni, ci încă ne-au ferit și de câmpia seducătoare a experimentelor, și căci deviza noastră din anul 1848 o am proscutut cu consecință logică, sub a cărei scut am înaintat prin ceața tentațiunilor ca unii care îmbrățișează pozitivul, și întore fețele de către negațiuni sece. Pentru aceea putem spera că cu succes bunșor vom reuși și din tentațiunile Anului Nou, rămânând statornici către deviza noastră, care va cfeptui ca să nu venim în tentațiuni, ci să scăpăm de cel viclean", vezi „Telegraful român”, XI, 1863, nr. 1, 3 ianuarie, p. 1.

² Pe conve: „Răspuns în 1911, 863. Congres. Mitropolie, consiliari guberniali, comisiunea brașoveană”.

Viena, 14 ianuarie 1863

Allerunterthänigster Vortrag, womit der hierortige Beschluß bezüglich der Erlaubnis zur Abhaltung einer romanischen National Conferenz in Hermannstadt unter dem Vorsitze der betreffenden zwei Kirchenoberhäupter zur vorläufigen Allerhöchsten Kenntniss gebracht wird.

Wien am 14. Januar 1863

133–1863.

Der Präsident des k. siebenbürgischen Guberniums unterbreitet das Gesuch des griechisch-katholischen Erzbischofes Sterka Sulutz und des griechisch nicht unirten Bischofs Baron von Schaguna wegen der Erwirkung allerhöchsten Orts der Bewilligung zur Abhaltung eines romanischen (National)-Congresses.

Antrag und Ausfertigung

Allerunterthänigster Vortrag

Der griechisch-katholische Erzbischof von Alba Iulia Alexander Sterka Sulutz und der griechisch orientalische Bischof Andreas Freiherr von Schaguna haben in Folge der ihnen als Präsidenten der in Jänner 1861 zu Hermannstadt abgehaltenen romanischen Nationalversammlung mittelst Gubernial Dekrets vom 3. November 1862 Z. 26155 mitgetheilt, über die theils aus dieser Versammlung theils kurz vorher im Namen der romanischen Nation Siebenbürgens angebrachten allerunterthänigsten Bitten und Vorstellungen am 18. October 1862 erflossenen Allerhöchsten Entschließung an das Präsidium des kön. Guberniums ein gemeinschaftliches Gesuch de praes[idi]al] 23. December 1862 gerichtet, worin sie um Erwirkung der höheren Erlaubnis bitten, in der ersten Hälfte des Monats Februar 1863 eine neuerliche Versammlung in Hermannstadt einberufen zu dürfen, zu welcher die durch Amt, Würde und Intelligenz hervorragende Männer der romanischen Nation und zwar die Hofstellen-, Gubernial- und Staatsbeamten höherer Cathégorie und die Direktoren der beiden romanischen Gymnasien zu *Blasendorf und Kronstadt*, dann 40 Geistliche und 60 weltliche Honoratioren zu gleichen Theilen von beiden Konfessionen zu dem Zwecke eingeladen werden sollen damit in dieser Versammlung die belobte Allerhöchste Entschließung in feierlicher Weise zur Kenntniss der Nation gebracht und ihr Gelegenheit geboten werde, nicht nur den tiefsten Dank für diesen neuen Beweis des kaiserlichen Wohlwollens auszusprechen, sondern auch Berathung über die politische Haltung, welche die Nation in ihrer angestammten Treue und Anhänglichkeit an Euere Majestät mit Rücksicht auf den bevorstehenden Landtag des Großfürstenthumes und die auf denselben zur Verhandlung kommenden hochwichtigen Fragen einzunehmen hat. Hiebei erklären die Gesuchsteller, dass die Regierung sich überzeugt halten dürfe, wienach auch diese Nationalversammlung in dankbarster Verehrung des kaiserlichen Willens, welche das Wohl der romanischen Nation in väterlicher Weise zu fördern wünscht, eine der erhabenen und so wohlwollenden

Absichten Eurer Majestät entsprechende loyale Gesinnung und Haltung vorlegen werde.

Der provisorische Präsident des siebenbürgischen Guberniums FML Graf Crenneville trat diese Eingabe dem seiner Leitung unterstehenden Gubernium zur Berathung und Beschlussfassung ab, und ließ solche in der unter seinem Vorsitze am 31. December 1862 abgehaltenen Plenarversammlung verhandeln. Das vom Gubernium mit Ausnahme der Rätthe Herbert und Bologna, welche für die Gewährung der obigen Bitte in ihrem vollen Umfange stimmten, bringt zwei Beschränkungen in Antrag, dass nämlich zu der fraglichen Versammlung bloß die Mitglieder vom Jahre 1861 einzuberufen wären und dass in derselben nichts anderes als die Kundmachung der belobten Allerhöchsten Entschließung geschehe, mithin alle auf staats- und volksrechtliche Fragen (köz és nemzetjogi kérdések) Bezug habenden Fragen vermieden werden, weil einerseits die Gegenstände des in naher Aussicht stehenden siebenbürgischen Landtags bis zur Herablegung der königlichen Propositionen nicht bekannt sein können, andererseits aber die Debatten über derlei politische Fragen auch den Komitats- und Szeklerstuhls-Ausschüssen vom Allerhöchsten Ort verboten seien. Der Präsident Graf Crenneville schliesst sich laut seiner Anzeige vom 5. Jänner 1863 praes. Z. 13 einverständlich mit dem Vizepräsidenten Popp dem Gutachten des kön. Guberniums mit dem Beifügen an, dass die unbeschränkte Bewilligung zur Verhandlung und Berathung politischer Fragen auch die der ungarischen und Szekler Bevölkerung Siebenbürgens gleiche Wünsche hervorrufen würde, deren Gewährung aber von der Regierung jedenfalls verweigert werden müsste.

Die treuehorsamste siebenbürgische Hofkanzlei theilt die obigen Besorgnisse des kön. Guberniums und beziehungsweise des Gubernial-Präsidiums nicht, denn dieselbe findet in der Eingabe der beiden kirchlichen Oberhäupter keinen Anspruch auf eine mit obligaten Erscheinen der Mitglieder verbundene, und mit einer öffentlichen Macht ausgestattete Verhandlung staats- oder volksrechtliche Fragen, und zur Fällung bindender Beschlüsse kompetente Versammlung. Dieselbe wünschen in der That nur eine freiwillige Zusammenkunft, welche ihre Veranlassung in der Allerhöchsten Entschließung Eurer Majestät vom 18. October 1862 findet, und zu ihrem Zwecke die feierliche Kundmachung derselben, dann die Berathung einer, die fortdauernden Loyalitätsgefühle der romanischen Nation Siebenbürgens, und ihre mit den Allernädigsten Absichten Eurer Majestät übereinstimmende Gesinnung darlegenden Dankadresse hat.

Die Wirkung dieser Versammlung wird daher nur eine moralische sein, und es ist in Ermangelung einer Beschlussfähigkeit über politische Fragen gleichgültig, ob zu denselben bloß die Mitglieder vom Jänner 1861 oder auch einige Neue eingeladen werden. Die Wahl der einzuladenden, so wie die Bestimmung des Zeitpunktes für den Zusammentritt kann ohne Bedenken den beiden Kirchenoberhäuptern überlassen werden, deren angelobte Loyalität, Würde und Ansehen für den anständigen und zweckmäßigen Ablauf der Berathungen hinreichende Bürgschaft leisten. *Nur wäre denselben anzuempfehlen, dafür Sorge zu tragen, dass der öffentliche Dienst weder durch die übermäßige Anzahl der zur Conferenz eingeladenen Staatsbeamten noch durch die Dauer derselben einen*

Nachteil erleide. Demnach wäre es angezeigt, dass sie sich vorläufig mit dem Landeschef in dieser Beziehung ins Einvernehmen setzen¹

In diesem Sinne glaubt die treuehorsamste Hofkanzley, die von den genannten Kirchenoberhäuptern angesuchte Erlaubnis zur Abhaltung einer Conferenz in Hermannstadt ertheilen zu können. Bevor jedoch dieser Beschluß vom kön. Gubernium eröffnet wird, erlaubt sich die treuehorsamste Hofkanzlei denselben vorläufig zur Allerhöchsten Kenntnis Eurer k. k. Apostolischen Majestät in tiefster Ehrfurcht zu bringen².

Der Entwurf der diesfälligen Allerhöchsten Entschliebung wird hier allerunterthänigst anverwahrt.

Horváth

Wien, am 14. Januar 1863.

[Rezoluția:] Entwurf der Allerhöchsten Entschliebung: Ich nehme diese Anzeige zur Wissenschaft

Concept. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863-133.

¹ Pasaj tăiat în concept.

² Vezi supra doc. nr. 99.

113.

Spring, 20 ianuarie 1863

ExceleŃa voastră, prea înduratul nostru părinte!

Cu umilință fiască îndrăznesc a vă descoperi o întâmplare minunată și ne mai auzită în jurul nostru care ni s-a întâmplat la curtea ExceleŃei voastre, în Spring, cauzând în tot personalul servitorilor ExceleŃei voastre cea mai mare groază și spaimă adecă în 19ta ianuarie 1863 s[ă]u[ă] eu ducându-ma până la Brașov pentru înmormântarea răposatului meu amic Iosif Solomon raționist la Curtea din Brașov, până a nu se fini îngropăciunea, mă trezii spre cea mai mare surprindere a mea cu o scrisoare de la jandarmi pe care aici în origine o alătur A. prin care fui provocat ca numai decât să mă reîntorc acasă la Spring, ce îndată și făcui; după sosirea mea acasă, găsii în casă doi jandarmi înarmați deplin cu baionetele puse pe puști și afară la ușe vre 6 jurați ai satului, la care după ce le spusei că eu sum Vasile Albini provizorele curții, îmi spuseră jandarmii că dâșii sunt mânați cu poruncă de la mai marele lor ca pentru un lucru mare să viziteze toată curtea noastră. Eu mai întâi am poftit ca dâșii să-mi arate în scris aceea poruncă să văd că de unde-i venită. Dâșii îmi răspunseră că porunca în privința aceasta a venit de la d[omn]ul solgăbirău Apati Ianos, dară în mână ceva scris n-au, decât s-au promis că după ce vor fini vizitarea îmi vor înmâna o scrisoare de la mâna lor ce și făcură care aici în

original o alătur sub B. După acestea luai toate cheile de la toate încuietorile casei și ale curții în mână, pomii înaintea și jandarmii cu puștile cu baionetele împănate în mână după mine și după ei jurații satului – în momentele acestea mă credeam că mă aflu în anul 1848, neputând nicidecum ghici că ce cearcă și ce vor jandarmii să facă cu mine – mai întâi vizitarea prin toate casele, toate lăzile, toate garderoabele, prin paturi, pe sub paturi, și pe sub canapele etc.; după aceea prin camera cu făină, prin toate coșurile zgârmau cu baionetele, prin grânariu străpungeau prin vrafurile de grâu cu baionetele tot deamăruntul, prin podurile casei și a grânarului peste tot locul, prin toate celea au scormonit cu baionetele, mai pe urmă au vizitat cu lumina aprinsă toate pivnițele prin toate vasele, pe sub buți și pe după buți, cu un cuvânt nimica nu au rămas necercetată. În urmă după ce nu aflară nimic îmi spuseră cum că dâștii au căpătat poruncă de la sus-numitul solgăbirău să caute în curtea din Spring că acolo sunt ascunse arme de a 100 la 200 de puști și munițiune.

Excelentissime doamne! Această batjocură groaznică după judecata mea, nu e numai a mea și a casei mele, ci înrăurează și asupra Excelenței voastre din următoarele cauze:

1) Fiindcă se caută un număr mare până la 200 de puști cari cel puțin ar consta ca la 3000 fl[orin] v[alut]ă a[ustriacă] cu ca om sărac și gazdă nouă de mi-aș vinde tot ce am și încă nu aș fi în stare a produce această sumă fără de aceea din plătișoara mea trebuie să mă susțin pre mine, familia și casa, fără de aceea trebuie să țin pre un frate studinte la Academia juridică în Sibiu, trebuie să mai țin pre o mamă bătrână și pre o bună mai bătrână de 100 de ani, acestea toate le știe d[omnu]l Apati.

2) Eu nu am purtat nici o rolă însemnată în cauza națiunii mele și nici nu sum în stare a excela în nici o privință, ba sunt alți bărbați, de altă categorie și capacitate care publice au îmbrățișat cauza națională și la aceștia la nimenca nu le-au căutat casele, numai curtea Excelenței voastre.

3) Eu tot acela am fost care sum și astăzi și până am fost la casa mea proprie. [La] Cut nu m-au vizitat nimica pentru astfel de lucruri revoluționare.

4) Eu cu nici un ungur nu am avut niciodată nimica, nici o ceartă, nici un atac, cu atâta mai puțin cu d[omnul] solgăbirău Apati Ianos, pre care totdeauna de câte ori au venit la mine l-am omenit cu toată putincioasa cuvință, ba l-am dorit să vină la noi de multe ori prea tare, fiindcă prea foarte arareori se arată pe la noi, ma chiar numai cu 4 zile mai înainte de a-mi trimite jandarmii la casă, au fost la mine la prânz și ne-am despărțit cu cea mai sinceră strângere de mână.

În urmă cu filiască umilință vă rog ca să dispuneți părintește adevăratul izvor al acestei batjocuri.

Sărutând sânșita dreaptă rămâi al Excelenței voastre cel mai obedient fiu

Vasile Albini

Spring, 20 ianuarie 1863 s[til] n[ou]

Vasile Albini.

Original. S.J.A.N. Alba, F. Mitropolia română unită, Cabinetul mitropolitului, nr.745, f. 1-4.

Viena, 23 ianuarie 1863

Magyar kir. udv. Kancellár

54 eln. ikt[atási] sz. ér. 14. január 1863

a darab kelte 10. január 1863 ügy száma 415/el.

Helytartó, a krassómezei román intelligencia által, a megyei kormányzó személyében történendő változás indokából tett izgató lépések tárgyában.

Nagym[éltóságú] helytartó úrnak.

Azon intézkedéseket, melyeket Nagyméltóságod f. hó 10-kén 415 eln. szám alatt kelt becses jelentése szerint, a lugosi román intelligencia részéről a kinevezendő megyekormányzó ellen történt izgató lépések folytán tenni szándékozik teljesen helyeselve, a főispáni helytartónak velem közlött e tárgyban jelentését idezárva visszarekesztem; Nagyméltóságodat egyuttal felkérvén, miszerint az említett román intelligencia által legfelsőbb helyen benyújtott, onnan azonban minden meghagyás nélkül hozzám érkezett folyamodást, melyet Nagyméltóságodhoz idemellékelve áttenni szerencsém van, f. hó 8kán 1215 eln. szám alatt kelt levelem értelmében elintézni szíveskedjék.

Bécs, 1863 január 23.

Somos

[Traducere:]

Cancelarul aulic regal ungar

Nr. înregistrare prezidial 54, sosit la 14 ianuarie 1863.

Data întocmirii actului 10 ianuarie 1863, nr. 415 prezidial

Locumtenentul, în chestiunea demersurilor agitatoare ale intelectualității românești din comitatul Crasna.

Exceelenței sale, domnului locumtenent.

Aprobând în totalitate acele demersuri, pe care Exceleanța voastră intenționează să le întreprindă conform înștiințării nr. 415 prezidial din data de 10 a lunii curente, în urma acțiunilor instigatoare ale intelectualității românești din Lugoj contra administratorului comitatens care urmează a fi desemnat, anexez aici înștiințarea vicecomitelui înaintată mie în această chestiune. Totodată, rog pe Exceleanța voastră să binevoiți a rezolva, în înțelesul scrisorii mele nr. prezidial 1215, din data de 8 a lunii curente, petiția amintitei intelectualități românești înaintată la cel mai înalt loc, însă remis mie fără niciun ordin, pe care am onoarea de a o retrimite în anexă Exceleanței voastre.

Viena, 23 ianuarie 1863.

Somos

Concept. M.O.I., D-185. Elnöki iratok, 1863-54.

Sibiu, 24 ianuarie 1863

Ilustre domnule și frate!

Grăbesc a-ți răspunde la mult prețuita-ți epistolă din 20-lea ale curenteii, și adevărat mă mir că n-am căpătat și până acum de la Viena o rezoluțiune favorabilă pentru Congres.

Semnele ce le văd de aci pe orizontul Vienei, mi se par a fi mai multe spre opăcirea decât înaintarea scopului celui mare. Orice să vină de acolo, eu voi ști cum să o întâmpin. Rezoluțiunea pentru Congres trebuie să fie formulată după petițiunea arhierilor, căci altmintrelea nu mă va mulțami. Precum Guvernul așteaptă o purtare decisivă de la bărbășii națiunilor, așa și aceștia așteaptă de la Guvern, lucru decisive. Eu sum otărât a promova la națiunea noastră intențiunile împărătești: deci, este Guvernul dator să mă sprijinească, ceea ce dacă nu o va face, eu cauza păcatului lui nu voi fi. Qui vult finem, debet etiam media velle. Ni se întâmplă tot într-una că nu ne-am declarat în privința convingerilor noastre față de legile cardinale mai noi, și ni se presinteză sașii de exemplu. Dar cine este de vină? Bine ai răspuns, domnul meu! În privința aceasta, nu face trebuința ca să mă exprim aci mai larg în treaba aceasta.

Pușcariu de la Cetatea de Baltă, m-au cercetat în zilele acestea, și m-au convins și cu acel prilej, că dânsul este un bărbat al presentului. În toate m-au mulțumit cu convingerile sale politice. În el avem un bărbat progresiv în toate cele bune și frumoase.

Spre deslușire am încă am de a-ți împărtăși, că dacă Adunarea sârbilor din 1861, și cea a slovacilor și rutenilor în Ungaria, s-au numit Congres, nu pricep de ce s-ar scandaliza cineva căci noi, arhierii, Adunarea noastră o am propus sub cuvânt de Congres? Apoi dacă Congresul nu este cuvânt plăcut, chiamă-să și Versammlung, nu ne pasă, numai să venim odată la țintă!

Ce se ține de Mitropolia noastră, așa sum convins, că Dicasteriile aulice n-au băgat în seamă rezoluțiunea împărătească din a. 1860, și au făcut apoi propuneri contrarii, precum am atins în nr. 3 al „Telegr. Rom.” la început¹. Bine ar fi când observațiunea aceea o ai face cunoscută cu Excelența sa d.c. Nádasdi și cu d.b. Reichenstein. Vai de noi, dacă nu vom ține cu împăratul. Vai, zic, de noi, neuniții români, căci uniții au amici și sprijinitori în catolici și unguri! Însă noi trebuie să știm pozițiunea noastră, și avem a ținea cu împăratul. El este scutul nostru.

Puntarca d-tale în cauza deplinirii postelor (!) de consilieri la Gubern, o privește de clasică, și te binecuvântează pentru aceea. Pentru Orbonaș, eu nu sum. Avem la Tabla regască de asesor pe Roman, și la Judecătoria criminală din Vásárhely ca asesor pe Găietan. Eu aș dori ca unul dintră aceștia, și cu deosebire Roman Georgiu, să se facă consilier la Gubern, căci atunci știu că am avea un bărbat adevărat român pe lângă Bologna. Dar, precum mi se pare, Roman n-are amici în românii noștri de la Gubern, căci și Bologna, numai pe Pop îl avu de amic. Te rog să ai grijă de Roman și Găietan, deși știu că și la Cancelaria aulică vor fi

mai toți asupra lor. Dar, d-ta privatim, poți vorbi cu unii și cu alții, cum te va înțelepți Dumnezeu.

Mă mir că Cancelaria au luat în pertractare cauza grecilor din Brașov, fără să fi avut vreo considerațiune la hârtiile mele ce se află acolo. Eu voi avea luptă mare, dar nu mă tem. Eu voi înălța glasul meu în contra Cancelariei la Dieta cea mai aproape a țării. Oare la Guvern pentru lucruri catolice nu există comisiunea catolică, carea deosebi tractează lucrurile Bisericii catolice, și Guvernul ca atare, nici că știe ceva despre ele, ci guvernatorul fie catolic, fie acatolic subserie? Așa de ce se lasă Cancelaria în trebile Bisericii noastre cu eslusia mea? Doară se provoacă la privilegiul grecilor? Însă privilegiul acela, astăzi nu mai are altă valoare, decât istorică: că adevă până la anul 48, au putut Cancelaria dispune cu Biserica noastră, cum au vrut. Dar astăzi Biserica are dreptul său a dispune despre trebile sale, după așezămintele sale proprii. Și, totuși, Guvernul astăzi compune o comisiune de trei bărbați, cari se țin **de trei nații și religii**, și o trimite la Brașov în treabă bisericească, carea nici de departe nu o cunoște acei comisari. De ce avem și noi consilieri la Guvern? Doară numai de paradă? Dacă ierarhia are încredere în bărbații noștri pentru lucruri bisericești, atunci Guvernul nu are drept a eschide pre bărbații noștri în treburile Bisericii noastre, precum nu eschide nici pre consilieri din trebile bisericilor lor, ci tocmai le dă lor spre referadă și opinie, ce apoi servează Guvernului de directivă. Văd eu, domnul meu, că goanele asupra Bisericii noastre încă n-au încetat, dar să știe tot insul că cfeptul acelor goane îl resping eu, și rămân numai goane pe hârtie. Am eu destulă putere morală și intelectuală spre nimicirea oricăror goane, și, precum am susținut independența Bisericii față cu contele Thun, care au fost un ministru absolutistic, așa și astăzi voi ști eu să susțin independența Bisericii noastre față de Guvernul constituțional de astăzi. Pe scurt, dacă grecii din Brașov, în privința lor politică și comercială, nu se mai folosesc de privilegiul lor, ci sunt supuși legilor postmarțiale, atunci și ca christiani trebuie să fie astăzi în starea cea normală cu treburile lor bisericești, dar nu în stare privilegiată de la Stat, căci Statul zice că nu se mestecă în treburi bisericești. Aceasta au enunțat imperatorul de o mie de ori, și vezi, minune, această voce îngerească a împăratului n-au pătruns nici până la Obern Schendtmnstrasse.

Mă bucur că ne vom vedea la Congres. Eu ți-aș face cvartir la mine. Dar din politică voi ruga pe dr. Szabó, ca să te adăpostească cu cvartir, ca să nu sbiere unii și alții, învinovățindu-mă, cu cum am face vreo ligă primeșdioasă!

În fine, te salut, cu doamna și familia-ți. Și rămân cu amoare adevărată pentru totdeauna, al Ilustrității tale cel mai adict

Sibii, 24/12 ianuar 863

Andrei, epp.

Original. S.J.A.N. Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 42-45.

¹ Sibiu în 9 ian. În privința Mitropoliei române orientale citim în „Herm. Zig”, după „Pest Lloyd” „Se așteaptă ca deciziunea Mai. sale în privința Patriarhatului românesc va eși așa ca Mitropolia românească să se estină atâta asupra românilor din Ungaria, cât și a celor din Transilvania. Se crede că într-o deciziune de mai nainte se cunoaște un prejudiciu pentru astfel de deciziune.

Se vede că coresp. vinez al lui „P.L.” nu cunoaște fazele, prin care au trecut pân-acum obiectul Mitropoliei noastre. De aceea deslușim cititorilor noștri cuvintele neînțelese din „P.L.”, că adică Mai. sa la 1860 în 27 sept. s-au declarat prin rezoluțiune, că nu este neaplicat înființării unei Mitropolii române de rel. ort. răsăr. Aceasta au urmat la petițiunea celor trei bărbați români din trei provincii, Ardealul, Ungaria și Bucovina, cari au fost la Consiliul imperial înmulțit. Și așa Maiestatea sa împăratul în principiu au enunțat înființarea unei Mitropolii ortodoxe pentru toți românii de sub sceptrul său. Dacă însă Dicasteriile au lăcut cătră Imperatorul pentru Mitropolia noastră cestionată, fără de a-și lua punct de minecare rezoluțiunea împărătească din a. 1860, atunci nu ne mirăm, că rezoluțiunea hotărâtoare imperială n-au eșit încă”, vezi „Telegraful român”, XI. 1863, nr. 3, 10 ianuarie, p. 9.

116.

Viena, 24 ianuarie 1863

Decret

Ordiinațiunea din 26 ian. 1852, dată prin ministeriul de interne, căruia îi competeza pe atunci autoritatea supremă în afacerile polițiale și de presă, publicată în Bul[et]inul imp[er]ial de legi (Fasc. VII, nr. 29) și validă pentru tot cuprinsul împărăției, în a căruia putere importul din țările străine al cărților jidane și evreiești, precum și a celor ilirice și române pre tot teritoriul austriac numai pe lângă concesiune eșcepționata și prealabilă, dată de respectivele auctorități locale și din partea despărțămintelor de locotiniță fusese iertat, în puterea prealaltei rezoluțiuni din 18 ian. 1863 e desființat.

Mecserý

„Amicul școalei”, IV (1863), nr. 9 din 2 martie, p. 71.

117.

Viena, 25 ianuarie 1863

89–1863 Praes.

Zahl 51. 1863 Praes.

Allerunterthänigster Vortrag des treugehorsamsten, mit der einstweiligen Leitung der k. siebenbürgischen Hofkanzlei Allerhöchst betrauten Ministers Franz Grafen Nádasdy in Betreff der, mit Allerunterthänigsten Hofkanzlei Vorträge vom 14. laufenden Monats Z. 133. 1863 beantragten romanischen, in Hermannstadt abzuhaltenden National Versammlung.

Euer Majestät!

Mit Berufung auf den, in Euerer k. k. apostolischen Majestät allerhöchsten Händen befindlichen, allerunterthänigsten Vortrag der k. siebenbürgischen Hofkanzlei vom 14ten I. M. Zahl 133. 1863, womit der Beschluß derselben, bezüglich der Erlaubnis zur Abhaltung einer romanischen National-Konferenz in Hermannstadt

unter dem Vorsitze der betreffenden zwei Kirchen-Oberhäupter zur vorläufigen Allerhöchsten Kenntniss Eurer Majestät gebracht wird. unterfange ich mich auch den allerunterthänigst anverwahrten Präsidial-Bericht des königl. siebenbürgischen Gubernial-Präsidenten Feldmarschall-Lieutenant Grafen Crenneville vom 11ten I. Mts. Zahl 43/pr. 1863 ehrfurchtsvollst vorzulegen.

In diesem beruft sich Graf Crenneville auf seinen frühern dem allerunterthänigsten Hofkanzlei Vortrage unter Zahl 133. 1863 zuliegenden Präsidial Bericht vom 5ten I. M. Zahl 13/res[ervat] 1863 worin er der Meinung der Majorität des k. Guberniums, eine romänische National-Konferenz, nur unter der dort näher bezeichneten Beschränkungen zu bewilligen, sich um so mehr anschließen zu sollen glaubte, als sonst auch bei der ungarischen und Szekler-Bevölkerung Siebenbürgens gleiche Wünsche hervorgerufen werden würden, deren Gewährung aber von der Regierung auf jeden Fall verweigert werden müsste, und gibt als einen Beleg für die Richtigkeit dieser Auffassung, die ihm im vertraulichen Wege zugekommenen Mittheilung bekannt, wornach im Széklerlande die Aufforderung zur Unterbreitung einer Petition an Euere k. k. apostolische Majestät, in welcher um die Bewilligung zur Abhaltung eines Székler-National-Kongresses gebetet werden solle, ergangen sei, samt seinen zur möglichen Verhinderung einer solchen Petition getroffenen Verfügungen.

Wenn gleich auch ich mich aus Uiberzeugung zu dem Grundsatz bekenne, dass was dem einem Recht dem anderen billig, und dass es ein Geboth der politischen Klugheit sey, namentlich in einem Lande, in welchem die Frage der Nationalitäten von jeher eine historische, durch das Hinzutreten der gebotenen Einfügung der bisher nicht gleichberechtigten romänischen Nationalität in das staatsamtliche Gebäude Siebenbürgens, eine doppelt heikle und beachtenswerte Schwierigkeit für die Regierung bildet, mit dem gleichen Maße zu nehmen, so scheint mir doch nicht, dass auch der zu ertheilenden Bewilligung zur Abhaltung der in Frage stehenden romänischen National-Konferenz, a priori schon für die ungarische und Szekler-Bevölkerung gleichsam die Berechtigung abgeleitet werden könne, ebenfalls die Bewilligung zur Abhaltung von National-Versammlungen, mit der Aussicht auf Erfolg folgen zu dürfen.

Im gegenwärtigen Falle bietet nämlich die loyale Absicht der beiden geistlichen Oberhirten der romänischen Nation, die an die romänische Nation in Siebenbürgen selbst gerichtete allerhöchste huldvolle Antwort Eurer Majestät vom 18ten October 1862 in einer Versammlung der hervorragendsten Persönlichkeiten dieser Nation feyerlich kundzumachen, die Veranlassung zur Einberufung dieser Konferenz eine Veranlassung welche heute wenigstens thatsächlich weder bei der ungarischen, noch der Székler Bevölkerung Siebenbürgens vorhanden ist.

Dass aber eine so huldvolle allergnädigste Antwort Allerhöchst Eurer k. k. apostolischen Majestät an die romänische Nation Siebenbürgens wohl geeignet sei, die Gefühle ehrfurchtsvollen-homagialen Dankes hervorzurufen, ist gewiß eben so natürlich und begreiflich, als dass es die versammelten drängen wird, diesem Gefühle des Dankes auch Worte zu leihen, und den Ausdruck desselben zu den Füßen Eurer k. k. apostolischen Majestät allerunterthänigst niederzulegen. Die Formulirung dieses Dankes ist aber eine Gelegenheit, bei welcher selbstverständlich,

und was auch durch ein direktes Verboth, keinen andern Gegenstand als die allerhöchste Antwort Eurer Majestät zu verhandeln, nicht verhindert werden könnte, mittelbar auch politische Fragen und Wünsche der Versammelten zur Besprechung kommen dürften, und kommen werden, zu deren Verhandlung wenn nicht die Kundmachung und allerunterthänigste Beantwortung der allerhöchsten Entschließung vom 8. October 1862 den Anlaß geben würde, die Regierung aus politischen Gründen und der Folgerungen wegen, heute wo geordnetere Zustände eingetreten sind, und der siebenbürgische Landtag in naher Aussicht steht, selbst der romanischen Nation die Abhaltung einer National-Konferenz kaum gestatten dürfte, wiewohl dieselbe von der erprobten Loyalität der beiden geistlichen Oberhirten dieser Nation mit Zuversicht zu der Erwartung berechtigt wäre, dass eine solche Versammlung die thunlichste Förderung der wohlwollenden allergnädigsten Absichten Allerhöchst Eurer k. k. apostolischen Majestät zur Richtschnur ihrer Handlungen nehmen würde.

Abgesehen hievon aber, und allerunterthänigst bemerkend, dass von der Abhaltung einer Székler National Versammlung, wie jene zu Agyagfalva war, wo im Herbst 1848 mehrere Tausende im freien Felde tagten, unter gar keiner Bedingung die Rede sein könne, halte ich es im Grundsatz immer noch als eine offene Frage, deren Lösung in letzter Linie von den obwaltenden politischen Erwägungen abhängen wird, ob und unter welchen Voraussetzungen auch der ungarischen und Székler Bevölkerung Siebenbürgens die Abhaltung von National-Conferenzen, welche ähnlich der Romanischen aus, in bestimmter und beschränkter Zahl vorsichtig gewählten namentlich Eingeladenen zusammengesetzt wäre, bewilligt werden könnte.

Würden nämlich die Abhaltung von so beschränkten National Conferenzen solche hervorragende Männer ungarischer und Székler Nationalität beabsichtigen, welche der Regierung, durch ihre bewährte Loyalität und übereinstimmenden politischen Anschauungen eine persönliche Garantie nicht nur für den ruhigen anstandsvollen Verlauf dieser Konferenzen, sondern auch dafür biethen, dass diese Konferenzen die Förderung der wohlwollenden Absichten Eurer k. k. apostolischen Majestät bezwecken, wie dieß rücksichtlich der beiden geistlichen Oberhirten romanischer Bevölkerung Siebenbürgens der Fall ist, so würde es gewiß räthlich sein, die Frage, ob bei dem Eintreffen solcher Vorbedingungen, die Abhaltung von National-Konferenzen der ungarischen und Székler Bevölkerung statthaft sei, in die sorgfältigste und reiflichste Erwägung zu ziehen.

Noch weniger prinzipiellen Bedenken gegen eine Székler national Konferenz würde ich aber dann finden, wenn allenfalls nach vollzogener Konstituierung der Ausschüsse sämtlicher Székler Stühle im Sinne der provisorischen Municipal Verfassung vom 12. Dezember 1861 und sonach nach Anerkennung der von Allerhöchst Eurer k. k. apostolischen Majestät mit dem kaiserlichen Diplom vom 20. Oktober 1860 und dem kaiserlichen Patente vom 26. Februar 1861 festgestellten Staatsprinzipien, in einem dieser Ausschüsse die Idee und Absicht zur Abhaltung einer derlei, aus delegirten der Ausschüsse zusammengesetzten National Konferenz auftauchen sollte.

Schlüßlich dürfte auch der Umstand noch einige Beachtung verdienen, dass ja derlei Konferenzen, freilich in kleinerem Maaßstabe, und oft mehr in der Form geselliger Zusammenkünfte, durch hervorragende Persönlichkeiten ungarischer und Székler Nationalität, thatsächlich fortwährend stattfinden, wie dies zum Beispiel auch gelegentlich der letzten Wettrennen in Klausenburg der Fall war, während aus dem, im Anbuge allerunterthänigst anverwahrten Präsidialberichte des früheren Gouverneurs von Siebenbürgen Feldzeugmeisters Fürsten Friedrich Liechtenstein vom 16. Jänner 1861 Zahl Pr. 206.1861/14 die ohne behördliche Genehmigung zu Tasnád stattgchabte förmliche derlei Konferenz allernädigst zu entnehmen ist.

Diese Bemerkungen und Ansichten sind es daher, welche ich für den Fall, als Euere k. k. Apostolische Majestät den obbezogenen allerunterthänigsten Hofkanzlei Vortrag genehmigend Allerhöchst zu erledigen geruhen würden, dem Gubernial Präsidenten Feldmarschall Lieutenant Grafen Crenneville auf seinen letzteren Präsidial Bericht mitzuthemen beabsichtige, vorläufig aber zu Euerer k. k. Apostolischen Majestät Allerhöchsten Kenntniß zu bringen, und den Allerhöchsten Resolutions Entwurf ehrerbietigst anzuschließen mich unterfange¹.

Wien, den 25. Jänner 1863.

Nádasdy

[Rezoluția:] Ich nehme diese Anzeige zur Kenntnis.

Wien, 15. Februar 1863.

Franz Joseph.

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863-51.

¹ Vezi supra doc. nr. 112.

118.

Blaj, 26 ianuarie 1863

Înalt regesc Guberniu!

În anul 1861 die 31-a Martiu sub no. 176, în conformitate cu concludul Consistoriului plenar al Archidiecesei metropolitane, ținut în 11 martiu acum menționatului an, mi-am luat libertatea a mă adresa atâta cătră Excelența sa ministrului statului cavalier de Schmerling, cât și cătră înalta regeasca Cancellarie transilvană de curte cu acea prea umilită rugare ca din motivele în aceeași aduse să se îndure a-mi exopera pentru Archidieceasă concesiune mai înaltă de a potea convoca și țienea în luna lui iuniu tot a aceluiași an Synod mixt diocesan aici în Blașiu.

În acest obiect a prea umilitei mele petițiuni, fără toată îndoiala de cea mai mare importanță și însemnătate, atât cu privire la scop cât și la imperativa urgență a împregiurărilor de față ale diocesei păsorirei mele concretizate, până în minutul de

acum nu știu ce pas spre îmbucurătoarea rezolvire să se fie făcut altul, decât că sus indigita mea petițiune, retrimisă fiind la același înalt regese Guberniu cu acea grațioasă intimare ca la aceeași să-și dea părerea. Acest Înalt înainte de a face aceasta, s-au îndurat cu privire la unele puncte din prea umilita-mi petițiune, prin grațiosul său decret din 6-a mai 1861 nr. 181, a-mi cere necesarele deslușiri, cari sub 24-a mai, tot a aceluiași an mi le-am și făcut și așternut, dară până acum nu fui așa de fortunat, ca în acest obiect atât de momentos să capăt de la Locurile mai înalte dorita rezoluțiune, din care causă observând că treburile religionarie, disciplinare cari taie afund în moralitatea, pietatea și alipirea poporului către S. Unire, ca învățământul, cultura și bunăstarea besericilor și a clerului și alte multe de trebuință de a rădica cultura și civilizațiunea, religiositatea și frica domnului în eler și popor, din zi în zi tot mai spre rău merg și cu răul acesta se înmulțește și murmurarea și nemulțămirea poporului asupra introduselor multor înoini chiar și în vechile instituțiuni besericești, nu puțină grije și temere-mi pot insufla chair și nescari eventualități în prejudiciul S. Uniri întâmplându-se, cu atâtea mai vârtos că Synodul este o viuă expresiune și idealul universalei doriri și a eflagitațiunei cei mai fierbinte a clerului și poporului Archidiececesi acesteia, care în gura mare, până și prin foile publice strigă „Synod și iarăși Synod” și care îmbunătățirea lucrurilor diecesane numai de la Synod o așteaptă și o crede a potea veni, a cui necelebrare și nedobândire, mai cu samă o adserie au unei neîncredere a înaltului regim în loialitatea poporului și clerului român care fățiș cu tronul și cu înaltul regim cu atâtea strălucite fapte și în timpurile celea mai critice o au dovedit-o, au neîntemeiatei acelei suspiciuni că doară cu subscrisul ua-și voi sincere, din oareșcari doară private interese și din proposit cu scop ași încungiura țienerea și conchemarea Synodului că doară o asemenea neîncredere a clerului și a poporului către regimul hierarhic și toată responsabilitatea de toate celea ce s-ar potea din această crescândă neîncredere, spre detrimentul S. Uniri cu tempu întâmpla, să o pot de la mine respinge și să le pot preveni, sum silit din aceleași prea momentuoase cause, din nou facultatea de a țienea batâr pre la finitul lunci lui Septembr. sau pe la mișlocul lui Octombr. a.c. un Synod mixt de reprezentanții clerului și a poporului constătător, cu umilință a solicita.

Iar în tot casul să se îndure același Înalt o rezoluțiune definitivă de pot sau ba? convoca doritul Synod cât mai în grabă de la prea Înaltul loc a-mi exopera ca poporul și clerul mic încredințat să-l pot mângăia cu nădeșdea Synodului sau în contrariul cas, neîncrederea în mene sau suspiciunea a o încungiura, arătându-i că nu în mene se află împedcarea și amânarea doritului Synod diocesan.

Așteptând Grațioasa rezoluțiune, cu profund a venerațiunei și a obsequiului cult, de pururea rămăiu al Înaltului R. Guberniu umilit serb¹

Blașiu, 26-a Ianuar 1863

Alexandru St. Șuluțiu
A|rh|ep|isco|pul și Metropolitul Albei-Iuliei

Original. M.O.L., D 229, 1863- 1052

¹ Textul român e însoțit și de traducerea în limba germană.

Cluj, 26 ianuarie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Vier Gegenstände sind es über die ich Ihnen in aller Eile schreibe: 1.) die Jahres-Geschäfts-Ausweise. Das Excelsum in judicis hat genug geleistet, hätte noch mehr geleistet wenn wir Urbarialgerichte IIter Instanz gehabt hätten und wenn ich in den letzten Tagen des Monates Dezember Sitzungen in judicis hätte halten können, dann wären auch die Paar Civilprozesse und die wenigen rückständig gebliebenen Currentien erledigt. Dieses Jahr werden wir noch mehr leisten.

2.) Freund Bologa ist in großer Verlegenheit in welcher Sprache er der Hofkanzlei Dekrete hinausgeben soll, welche in magyarischer Sprache herabgelangt sind über Entscheidungen des Guberniums und des Magistrats in Bistritz welche in deutscher Sprache erflossen sind? Ich habe ihm versprochen Ihnen hierüber zu schreiben und eine Weisung zu bitten, bis dahin solle er die Dekrete liegen lassen. Es wäre gut wenn auch die Hofkanzlei ihre Entscheidungen in sprachlicher Beziehung nach jenen des Guberniums oder sogar nach jenen der unteren Behörden richten möchte, wir würden auf festerem Boden stehen. Jene Dekrete betreffen Streitigkeiten in Weideangelegenheiten.

3.) Die Organisierung der königlichen Gerichtstafel geht nächstens hinauf. Wir haben unsere – des Chefs – Anträge nach bestem Wissen und Gewissen erstattet, die Interessen des Dienstes und die Ansprüche der verschiedenen Religionen vor Augen haltend und letztere jedoch nur in so weit als es ohne Nachteil des Dienstes geschehen konnte. Haben Sie die Güte, wirken Sie dahin dass unsere Anträge genehmigt werden. Bezüglich Gels[?] wäre ich mit dem Chef nicht einverstanden, ich fürchte das wird einen zu schlechten Eindruck bei den Brüdern machen, ich würde ihn nicht entfernen, wenn ich auch zugeben muss dass sein Verhalten gegenüber den hohen Anordnungen über die Anwendung der österreichischen Gesetze skandalös ist. Videant! Wenn mit dem Baron Apor anders könnte verfügt werden, so wäre dies ein großes Glück, er ist ein unverträglicher, höchst partiischer Mensch – wäre der Collega Ilorváth nicht besser? Und A[ngyal] an seiner Stelle?

4.) Mein Collega! Wo ist er? Wo steckt er? Schauen Sie dass einer ernannt werde, weil ich zu sehr in Anspruch genommen werde, wenn wir einmal mit der Erledigung der Urbarial Prozesse beginnen – wenn die Tafel damit beginnen wird bei welcher ebenfalls bei 300 Prozesse unerledigt liegen, dass weiß ich nicht wie ich dazu kommen werde auch bei den politischen Sitzungen zu präsidieren. Ich sehe ein dass es nicht passt – durchaus nicht – dass der Chef bei den kleinen politischen Sitzungen präsidieren soll, deswegen folge ich seinem Wunsche jedes Mal mit der größten Bereitwilligkeit.

5.) Gestern erhielten wir einen Erlass der Hofkanzlei betreffend die Unterstellung der Gerichtsbehörden, der in mancher Beziehung Unrichtigkeiten enthält und wir Anstand nehmen mussten es hinauszugeben: wir werden so frei diesen Erlass summa cum demissione zurückzulegen mit der Bitte um Berichtigung oder Aufklärung; Sz[ám] 91, es scheint aus der deutschen Sprache in die ungarische

übersetzt worden zu sein, von Jemanden der schlecht schlecht deutsch und nicht gut magyarisch kann.

Ist es wahr dass Fekete und Rannicher zu Gubernialräten ernannt worden sind? Ich wünsche dass es wahr sei!

Heute haben wir Plenum! griechisch-katholischer Schulrat, Grundbuch und Ernennung von 2 Konzipisten werden die Gegenstände sein. In der ersten Angelegenheit bitte ich Sie – pro mio tempore – um Ihre Unterstützung.

Dem Altissimus bitte ich meinen tiefsten Respekt zu vermelden, mich Ihren Freundschaft empfehlend zeichne ich mich, Ihr devotissimus.

26/1 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 319-320.

120.

Pesta, 26 ianuarie 1863

Auszug aus der „Concordia“ Nr. 103–147.

Ein Scandal in Lipa (Temeser Comitatz)

Die Bewohner der Stadt Lipa haben seit einigen Jahren begonnen Geld zur Stiftung eines Armen-Fondes zu sammeln und sie haben auch ein Kapital von 12.207 fr. 7 ¼ x Ö.W. Für die Manipulation dieser Summe war immer ein Kassier da. und ein Monat vor diesem Scandal wurde Herr Georg von Rácz, Bürger aus Lipa, gewählt.

Es war Sitte, dass man zum neuen Jahre ein kleines Gedicht und die Namen der Unterstützungsmitglieder drucken soll. Bis jetzt wurden diese Bögen entweder nur deutsch, oder ungarisch gedruckt; in diesem Jahre aber ließ Herr Georg von Rácz ein romanisches, deutsches und ungarisches Gedicht und dazu den Namen und Charakter eines Jeden in seiner eigenen Muttersprache drucken – dieser wird – nach der Überzeugung eines jeden rechtsliebenden und nach Gleichheit strebenden Menschen – für gut und redlich gefunden.

Aber man soll einen großen Scandal deswegen hören!

Am 1. Jänner rief der Gemeinderichter G.A. [Josef Ackerman?] den Herrn Georg von Rácz um ½ 12 Uhr zum Gemeindehaus. Hier waren anwesend: der Richter und über 100 Individuen, darunter aber keine Romanen, denn diese waren absichtlich nicht eingeladen.

„Wir haben sich unterstehen [?] können das Gedicht und die Namen auch in romanischer Sprache drucken zu lassen?“ fragte der Richter.

„Aus dem Gesichtspunkte der Brüderlichkeit und Gleichheit“ wurde ihm geantwortet. „Außerdem wissen Sie meine Herren, zu gut, dass auch Romanen zu diesem Fonde sehr viel beigetragen haben, und sie haben auch wie andere Nationen nach dem 20. Oktober-Diplom gleiches Recht.“

Nun sprang Renn Károly, ein magyarisierter Deutsche vor die Anwesenden, packte den Herrn Georg von Rácz bei der Brust, und ihn bruttelnd sagte er: „A teremtesedet, das ist einer einer mit dem Diplom – wir werden dir schon Diplom geben und zeigen unsere Gemeinde romanisieren zu wollen.“

Jetzt fingen die anwesenden Deutschen zu rufen: „Einsperren den walachischen Kerl, und geben wir ihm ein Diplom.“ Unter den ersten spottenden befand sich auch der alte Athanasz Misits, der die größte Veranlassung und Ursache der Ermordungen bei der Wahl des Landtags-Deputierten, seines Sohnes in Lippa 1861, war.

„Meine Herren! So verstehen Sie die Gleichheit: wenn es Ihnen nicht gefällig ist, werde ich abdanken“, antwortete Herr Georg von Rácz und ging aus der Versammlung hinaus. Die anwesenden Demokraten haben in der grässlichsten Weise seiner und der Romanen gespottet.

Es ist kaum ein Comitatus im ganzen Lande, wo die Romanen, sowohl in den kirchlichen, als auch politischen Angelegenheiten so viel zu dulden hätten, als im Temeser. Die Treue der Romanen zum Monarchen ist immer mit Spott und Verfolgung, und die Liebe zu ihrer Nation mit Tod verbunden. So pflegen auch die Heiden mit den Christen in Syrien zu machen.

Pest am 26. Jänner 1863.

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1863-1.397.

121.

București, 27 ianuarie 1863

Domnul meu!

Primind răspunsul cu care m-ați onorat la 1/13 ianuarie trecut, trebuie să vă mărturisesc, că am simțit o deosebită mâhnire de a vedea că d-voastră care sunteți un îndrumător al opiniei publice printre frații noștri din Ardeal ați putut dobândi atâtea prepusuri asupra sincerității simțimentelor ce *purtau noi românii din Principate, către compatrioții noștri de dincolo de munți.*

Permiteți-mi a vă spune, că ați generalizat prea mult oareșicare rele voințe și intrigi ale unor persoane cu totul discreditate chiar la noi, și prin aceasta nu faceți alta decât a arunca defăimarea ce însoțește pe acele persoane, asupra poporului întreg. Nu, domnul meu, noi nu suntem fanatici de dogmele noastre până în punctul de a ne lăpăda pe frăția cu ardelenii uniți. Ar fi o absurditate ca în secolul al XIX[-lea], românii pe cari religia nu i-a desbinat nici în timpurile de fanatism, să organizeze persecuții religioase în contra altor români din sângele lor.

Dar din nenorocire Principatele sunt într-o epocă de crize și în asemenea momente intriganții găsesc lesne loc spre a-și desvolta patimile lor mârșave. Un om ca d-l Eliad, unicul ultra-danubian (cum le ziceți d-voastră; căci pe căpeteniile bisericii noastre nu-i numără printre oamenii demni de a atrage prin faptele lor

atenția bărbaților luminați. Iertați-le lor, căci nu știu ce fac sărmanii!), un om, zic, ca d-l Elliad, nu este numai persecutorul uniților; el e persecutorul nației întregi; căci influența lui e corupătoare pentru românii de orice lege. El astăzi, mulțumită incuriei guvernelor în ceea ce se atinge de Instrucția publică, samănă în școli principii false și rătăcite. Patima l-a dus așa departe, încât pare a fi slăbit și bunul simț în creierii lui. N-aveți decât să luați Manualele ce le tipărește și le vinde, școlarilor începători, spre a vă asigura că asemenea lucrări, nu pot veni decât de la un om slăbit de minte, amețit de patimi urăcioase și lacom de câștig pecuniar.

Așadar, domnul meu, desprețuiți și d-voastră ca noi asemenea aberări: plângeți-ne dar nu ne osândiți, că avem așa oameni la capul instrucțiunii; și credeți mai ales, că toți românii dunăreni sunt departe de a împărtăși absurditățile lor. Noi vedem încă în ardeleni pe bunii noștri frați; noi nu ne temem că ei să ne ducă la poalele scaunului papal. Ce profit ar avea ei din acestea? Românii au avut gloria de a nu hrăni jezuiți printre dânsii. Fiți siguri că ei nu sunt ortodocși fanatici. Dar în orice grâu, e sămânță bună și neghină. Desprețuiți neghina și credeți la sămânță bună. Toată inteligența Principatelor, și mai ales toată junimea lor, n-are alt vis nici altă dorință decât unirea în idei și în lucrări cu frații de peste munți, spre a da înaintare culturii morale, curățirii limbei și exploatărilor istorice, în națiunea română. Primiți, dar, înfrățirea cu junimea, căci al ei este viitorul. Populația română din Ardeal a păstrat virginitatea ei în idei și în sâmtăminte: e firesc, lucră ca ea să se asocieze cu ceea ce este încă născut în populația dunăreană. Cât despre temerea ce aveți de a compromite pe cei din românii Principatelor, cari vor întreține relații cu ardelenii uniți, vă asigurăm că temerea e fără temei. D-l Elliad nu îngrozește pe nimeni la noi și preoțimea e mult prea simplă ca să intre în cea mai mică luptă cu inteligența.

Toate aceste, domnul meu, le spui în răspuns la sfiala ce arătați în general către românii de la noi, și nu de loc pentru mine în particular. Propunerea de servicii ce vă făceam, nu tindea de loc la prenumărarea mea printre membrii Societății literare. Nici un merit personal, nici o lucrare însemnată nu-mi dau drept la această onoare, și când vă vorbeam de publicările noastre, voiam numai să vă invit pe d-voastră și pe alți literați din Ardeal, a sta mai în relații cu cei de la noi, a ne împărtăși rezultatele studiilor d-voastră și a ne exprima curat ceea ce cugetați de alte noastre; cu acest mod, gândesc, progresul va fi înlesnit și înfrățirea va fi cimentată mai solid.

De aceea, o repet, m-am mâhnit mult văzând câtă repulsie simțiți d-voastră deocamdată pentru noi. Cu toate acestea nu ne descurajăm și în numele micii asociațiuni de juri studioși ce am întreprins deocamdată publicarea „Revistei Române”, vin să vă rog a lua asupra-vă o mică însărcinare, prin care veți câștiga un deosebit drept la recunoștința noastră. Am socotit de folos a adresa tuturor oamenilor literați din țările române, o invitație de conlucrare, și neavând nenorocirea de a cunoaște pe toți cei ce viețuiesc în Transilvania, Banat și Bucovina, iau libertatea a vă trimite d-voastră patruzeci exemplare din acea circulară, rugându-vă a o distribui la cinci veți socoti de cuviință, dintre toți cei ce se ocupă cu științele și literile în părțile austriace ale românimei. Aceasta le va da, sperăm, o dovadă, mică în adevăr, dar sinceră de dorința de concordie și înfrățire ce o nutresc românii dunăreni, cu excepțiunea vreo câtorva oameni atât de priincioși pentru uniți cât și pentru catolici-greci și căroră li-se cade numai disprețul românilor în general.

Sfârșesc acum, domnul meu, această mult prea lungă scrisoare. Simțeam însă trebuința de a combate din toate mijloacele mele o prevențiune fatală și dacă n-am reușit a o dărâma cu totul din închipuirea d-voastră, greșcala este a puținei mele clocevențe, căci n-am știut a vă arăta cu destulă evidență un adevăr ce vă stă ascuns. Faptele, socotesc, vor dovedi mai bine decât cuvintele, că muntenii și moldovenii nu sunt așa de sălbateci ultra-danubieni cum îi aveți d-voastră.

Sperăm însă, că și românii de dincolo, desamăgiți din a lor greșită opiniune și reducând răul ultradanubismului la adevăratele sale hotare, adecă la vreo trei-patru persoane influente azi pe lângă guvern, dar cu totul discreditate și fără nici o înrâurire directă în public, vor veni să dea mână de ajutor și de înfrățire junimei, care lucrează cu singurul amor al patriei și al întemeierii națiunii române. Mă măgulesc cu ideea, că d-ta, domnul meu, din parte-ți vei întrebuința influența d-tale asupra spiritelor spre a le da o asemenea aplecare, mult mai demnă și folositoare decât aceea a desbinării și a răcelei dintre frații d-voastră de peste Carpați. Într-această scumpă iluziune rămânând, vă rog, domnului (sic!), să credeți la simțămintele de adâncă stimă și considerațiune ce vă port

al d-voastră serv,
Odobescu

„Transilvania”, LI (1920), nr. 3, iulie, pp. 368–370.

122.

Sibiu, 27 ianuarie 1863

Excelenței sale,
D[omnu]-lui Alesandru Sterea Șuluțiu
Ahiepiscopul Făgărașului
Sibiu, 27 ianuarie 1863

La mult prețuita epistolă a Excelenței tale din 19 ale curenteii, mă grăbesc a răspunde sincer: că partea dintâia a ei m-a mulțumit, în care Excelența ta zici, după adevăr, că noi prin cererea unui Congres am vrut să înaintăm interesul mult cercatei noastre națiuni.

Însă partea a doua din lăudata epistolă nu mă mulțumește, pentru că, cu părerile manifestate în „Gazeta din Transilvania” și „Concordia” nu le vom privi de convingeri generale ale națiunii, va să zică ale acelor bărbați ai noștri naționali care și până acum s-au arătat ca niște bărbați demni și maturi spre a lua parte al afaceri naționale și spre a da consilii asupra acestora.

Eu, din contră, posed mai multe epistole de la bărbații noștri cei mai esceleți cari aprobează epistole de la bărbații noștri care am cerut Congres. Acești bărbați au luat parte la toate adunările noastre de până acum, dar îmi vine a mă îndoi cu tusi-trei acci români, care scriseră în „Gazetă” și „Concordia” ar fi fost la toate adunările noastre.

Eu așa știu că noi arhierii n-am exercitat nici o supremație sau dictatură în treaba națională ci totdeauna ne-am înțeles cu fii cei bravi și luminați ai națiunii; că ne-am bătut capul cum să trecem pers Scillam et Charibdim cu naia națiunii, ca aceea nu numai să nu se primejduiască, ci să înainteze. Și D[umne]-zeu ne-a înțelepțit până în ziua de astăzi.

Aceasta zic eu carele de 15 ani port sarcina grea a conducătorului de cauză națională. Sau doară astăzi îmi va impune cineva, și încă unii scriitori anonimi prin jurnale, că eu ași fi greșit prin programa pentru Congres? Însă voia aceasta o privesc eu ca și corăbierul carele apa tunată în naie prin găuri o lepădă în râu îndărăpt, și se bucură numai de apa aceea ce duce naia la liman; prin urmare eu privesc vocea cea din jurnale ca un răsunet fără nici cel mai mic folos și o trec cu vederea, iar respectez voia bărbaților naționali, cari și până acum s-au documentat cu pricepere defacată și înțeleaptă. Eu sum ca cârmaciul naiei, carele nu se sperie de orice vânt, ba nu se sperie nici de furtună; eu sum ca acel om carele nu se sperie de clătinarea trestiei.

Este un ce firesc că până am avut un număr mic de inteligenți, până atunci ușor s-a putut susține unanimitatea în păreri; dar acum este altmintrelea, căci numărul inteligenților se înmulțește din zi ce merge, de aceea lesne se și ivește o părere contrarie. Și de aceea eu tocma în această împrejurare aflu necesitatea manușinării unei disciplini raționale în treburile noastre, căci naia se neacă de apa care se strecură într-însa prin găuri, dacă corăbierul nu o leapădă afară; așa poate deveni și cauza noastră națională în pericol dacă nu se va observa o disciplină rațională, care nu se poate caracteriza de tiranic; eu sub disciplină națională înțeleg năzuința cea mai neadormită pentru binele cauzei naționale, care pentru unii este spin în ochi. Esemple proaste avem în privința aceasta la alte națiuni: nu face trebuință de comentarii. Numai atâta observez aici că ne-am espune unei perplesități prea mari, când am cere acum voie de la guvern pentru conchেমarea Congresu[lu] după o modalitate acomodată acelei voce din jurnale, căci nu mă îndoesc că de la alți bărbați meritați și maturi am fi numai decât provocați a rămânea la programa noastră cea primitivă, zicându-ne ca să nu ne lăsăm de baza noastră, va să zică de încrederea cea solemnă de la Conferința Națională din a[nul] 1861 ce ne era și este punct de manecare în afacerea noastră pentru congresul proiectat, care încredere nu o poate nimici vocea unor anonimi scriitori în jurnale.

Pe lângă aceste sincere descoperiri, am onoare a mă însemna cu cultul deosebite venerațiunii și stime

Al Excelenței tale

Sibiu, 27 febr[uarie] 1863

plecat serv

[Andrei Șaguna]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu, F. Șaguna, nr. 1794; Andrei Șaguna, *Corespondență*, I/1, ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Boeșan, Ioan Vasile Leb, Gabriel Gârdan, Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Cluj-Napoca, 2005, pp. 425–426.

Cluj, 28 ianuarie 1863

Cluj 28/16 ianuar 863

Frate Dimitrie!

În 12 a lunci curente c.n. am sosit aicea și de atunci umblu pustiu fără cvartir și fără buiro. Cvatir pentru lipsă am căpătat la cumnatul meu, dară biuro nici până astăzi. Mi se pare că dacă în edificiul gubernial nu se află nici o chilie pentru mine, apoi eu să-mi iau în cetate o odaie și aceea mi se va plăti. Aflai cu multă silă la s. cons. Lazăr, una însă fiindcă d-nealui lăsă ca prețul să-l otărăscă cancelarul. Excelența sa, d. Nemeș, acesta nu făcu nimic nici până astăzi. De lucru m-au dat, însă eu nu am lucrat până acuma nimic, zicând că n-am unde. Apoi voi vedea ce pusețiune îmi vor da aicea, căci dacă va fi ca eu să dau numai păreri și să fac propozițiuni în privința școalelor, apoi nu e de ce să mă țină aicea, fiindcă acestea le-aș putea face și de acasă, adică de la Sibiu. A trăi aicea despărțit de familie, făcând două căși, nu mă lasă starea materială a aduce familia aicea, până nu se va așeza odată starea normală nu mă încumet. Am devenit dară, într-o pozițiune neplăcută și plină de spese. Aduagă încă și alte fatalități. Excelenția sa mi-a trimis protocolul conferințial al gimnasiului privatim, să-mi dau opiniunea asupra lui cu acea însărcinare ca nu cumva să-l dau la Gubern și să nu fac nici o moțiune în privința aceasta, căci el nu cunoaște nici Gubernul, nici Cancelaria competentă în treaba școlară. De la Gubern am însărcinare să fac un plan de studiu pentru gimnasiul nostru, coîntelegându-mă cu Eforia. Excelența sa a scris în avertiză să nu primesc unele puncte, adică întărirea profesorilor de la curte, ci de la el și fipsarea planului, căci el le va da planu. Mie îmi spuse ca și eu să mă port așa, dar reflectând că eu sunt organul Gubernului, avisat a lucra după instrucțiune, trebuie să mă supun. Îmi zise, bine dară, însă tu zi că nu e de lipsă ca să se mestecă Guvernul în trebile noastre școlare, căci nici la luterani și reformați nu se mestecă. Așa e, Excelență, însă ei sunt constituiți bisericește și au organele proprii cari îngrijesc, ca nouă ne lipsesc, și pentru acea mi-a aplacidat Maiestatea sa cons. de școală. căci altfel e de prisos. Bine dară, fă, dar eu nu voi primi nimica. Ce va eși din astfel de pretensiuni, ca să nu le numesc volnicii, nu pot prevedea. Nimic însă plăcut pentru mine.

Cum stăm cu Congresul; mă tem dacă nu se va aplacida, nu se va putea ține până după Paști, fiindcă în 3 săptămâni începe postul când e cu greu preoților să călătorească. Aduagă că până atunci multe se pot schimba, ba mă tem nu fără temei de însuși bătrânul, căci acuma eu nu mai sunt pe lângă el să-l animez, ci alții cari poate că nu simt ca noi. Noi trebuie să ne dechiarăm odată pe față, să nu mai umblăm cu mâța în sac. De la voința monarcului nu ne putem abate, dacă nu vrem să pierdem basa pe care am lucrat până acuma și să nu ne arătăm neconsecinți încredințarilor ce le-am dat până acum în atâte petițiuni monarcului în fața lumii. Deviza noastră trebuie să rămână „împăratul”; de acesta mi se pare că cea mai mare parte a românilor este convinsă și așteaptă numai timp oportun ca să se poată manifesta.

În această credință este mitropolitul, este episcopul nostru, este inteligența, preoțimea și poporul, și cuget că vrând Dumnezeu vom străbate cu ea și în public, fără nici o rezervă, căci e sacră, e demnă de o națiune credincioasă, care a fost purure și vrea să rămână credincioasă. Vor fi și proști mincinoși, cari vor căuta să tragă foloase și de aci, mai vârtos dacă aplacidarea sau ținerea congresului s-ar trăgăna. Însă cu cuget că nici noi nu vom dormi și datoria noastră va fi a scoate poporul din momelile înșelătoare. Pentru cele ce ai scris fratelui Iacob îmi mulțumesc din suflet și sperez că vor avea efect bun. El ți-a scris alaltăieri, cum mi-a spus destule, și, de aceea, eu despre aceste nu am ce-ți mai scrie.

Uniții au candidat pentru postul cons. de școale pe d. Maior, Fekete și M. Bohățiel. Nu știu de ce nu mai referează odată. George de la Brașiov nu veni în candidațiune, căci dintr-o parte îl tot întrebară dacă primește, din altă parte au zis că Capitlul i-ar fi în contra. Apoi, temându-se să nu rămână afară, mai bine se dechiară că nu primește.

Dar ce-i cu Mitropolia? Fi-va vreodată? Aceasta tare neodihnește pe bătrânul și îl face simțibil.

Cu aceste închei, sărutând mâna doamnei și rămân al d-tale frate

Pavel

Original. S.J.A.N. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 70-72.

124.

Blaj, 31 ianuarie 1863

Excelență!

Noi când am cerut Congres statorit din toți dignitarii și amplexiații cei mai mari ai națiunii și câte 20 din cler și 40 din mireni din fieștecăre confesiune română, fără îndoială în anima noastră numai la un lucru bun am cugetat.

I. Că știind noi, că înaltul regim, cât de greu este plecat de a ne da un Congres Național, [am socotit] ca cu una astfel de cerere ne vom înlesni dobândirea, deși nu a unui formal și adevărat Congres, însă totuși a unei așa Adunări Naționale, care stând din membrii cei mai străluciți și mai inteligenți ai națiunii, nu numai publicării prealaltei rezoluțiuni împărătești, date la petițiunile românilor de la anii 1860-1861 vom da una însemnătate mai mare, da și în alte multe lucruri politicești care s-ar ținea de venitorul națiunii, sfătuindu-ne vom putea efectua incalte una conformitate în toate afacerile și vorbirile noastre de prin toate adunările comitetelor comitatense, sau în alte, cu privați avânde, sau și în dicta țării, dacă s-ar ținea.

Cugetul ne-a fost bun însă fiindcă noi una astfel de adunare am solicitat-o sub și cu nume de Congres Național, cum văd din foile, publice românești, nicidecât nu se poate întâlni și împăca cu opiniunea publică a națiunii, care tare – și poate nu

fără temei – murmură și zice – că una astfel de adunare după cum am propus-o și solicitat-o noi, neci de cât și cu neci un nume s-ar putea socoti și înca de un congres al națiunii române, și celea cari s-ar lucra în acea adunare națională prea lesne s-ar putea trage sub îndoială și suspiciune nu numai de națiunea noastră, da mai cu seamă de celelalte colocuitoarele națiuni și de înaltul regimen, că acelea nu sunt glasul, voca, postulatele și hotărârea întregii națiuni române, cari întocma și pentru înaltul regim și pentru națiunea noastră ar putea să cauzeze neplăceri și pagube, ba și asupra noastră să cadă sau de una parte sau de altă parte una grea imputațiune și responsabilitate.

Eu, dară, de una parte văzând că opiniunea publică a națiunii, nu se poate nici decât împăca – și nu fără fundament – cu un fel de Congres, așa zicând octroiât, după cum l-am cerut noi, și una adunare ca aceea nu o va recunoaște de Congres legiuit Național, iar de altă parte că nu numai în interesul regimului stă aceea ca să fie deplin încredințat și convins și înaltul regim da și colocuitoarele națiuni, că voturile, glasurile, și hotărârile care se vor face în Congresul românilor, sunt adevăratele voie, cerere și postulatele întregii națiuni române, ba și tocma interesele națiunii române neapărat poftesc, ca ea, ca națiune într-un Congres nu octroat de noi sau de alții, ci organizat legalnicește pe principiile reprezentațiunei și alegerii poporului să poată fățiși și cu colocuitoarele surori națiuni și cu regimul a-și descoperi postulatele, volia și cererile sale; așa socoti a fi de trebuință, ca noi fără întârziere împrejurarea aceasta și opiniunea și dorirea publică a națiunii române care se manifestează în foile publice române de a avea și de a dobândi un adevărat congres național, nu după forma de noi arătată, fără basat pe una adevărată alegere și reprezentațiune a întregii națiuni române din Transilvania, să o descoperim înaltului Guberniu și să ne rugăm de același înalt, ca tocma și în interesul său, să se îndure, acest dorit de națiunea noastră Congres, credincioasei națiuni române a îl dăru.

Eu socotesc că s-ar putea cere ca tot batăr după 5.000 de suflete să fie iertat a se alege și a se trimite la congresul național câte un deputat sau reprezentant și această normă – fiind în Transilvania, afară de părțile împreunate cu Ungaria¹, numai ceva mai mulți români de 1.100.000, ar da un număr de reprezentanți sau deputați foarte moderat, și nu mai mare de 240 de inși, ce nu ar putea fi un număr înspăimântător nici în ochii regimului, nici a celorlalte națiuni, și totuși fiind basată pe alegerea și reprezentațiunea națiunii ar corespunde deplin la un Congres adevărat Național și și la așteptarea națiunii, care numai un așa congres poftesc.

Așteptând prețuitu-ți răspuns, cu osebita venerațiunei și a stimei cult rămân,

Al Excelenței tale

Blaj, 31/19 ianuarie 1863plecat serv,

Alexandru St. Sultz
A[rchi]ep[isco]pul și mitropolitul Albei Iuliei

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1793; Concept. S.J.A.N., Alba, F. Gen. Blaj, 1863-65, f. 1-2; Andrei Șaguna, *Corespondență I* 1 ..., pp. 423-424.

¹ Prin rescriptul imperial din 27 decembrie 1860, au fost încorporate Ungariei comitatele Solnocul de Mijloc, Crasna, Zarand, districtul Cetatea de Piatră (Chioar) și orașul Zalău.

Deva, 31 ianuarie 1863

Nagy Méltóságú Korlátnok Úr!

Nagy Méltóságodnak tavai[sic!] November 1-ről 958 el[nöki] sz. alatt kelt felszólítása nyomán, melyben a Zaránd Megyei román mozgalmak, vellem kegyesen közölt azon Megyei Főispán feltevése, nyilatkozatom végett leküldettek.

Előre bocsátva azt, hogy ezen jelentésemet méltóztatott Excellentiád, a mennyiben helyzetem a román elem s annak kormányzása által, sok egybe ütköző érdekeknek kitéve van, személyemre nézt, kellő titokba tartani.

Bátorkodom biztos úton szerzett meggyőződésemet a következőkben megtenni:

Zaránd Megyébe a Főispáni hivatalos jelentés szerint igaz az: hogy a méltatlanul s minden historiai alap nélkül Zaránd Megyei színeknek keresztelt, most már inkább Oláh Országi: kék-veres és sárga színű oszlopok és táblák le szedettek; helyökbé azon fekete sárga színű oszlopok és táblák tétettek vissza, melyeken a volt rendszer szerinti német felírással: Bezirk Körösbánya vagy Halmágy, Kreis Broos – Land Siebenbürgen – és a helység neve találatik. Továbbá pediglen – a Hunyad megyét Zarándtól el választó határ vonalon, a Magyar Országhoz vissza csatoló bizottmány meg rendelése ellenére, semmi táblák és semmi jelek fel nem állítottak: a határ vonalon csak egy egyszerű fejtér táblácskán azon fel irat: Ketre Boicza.

Midőn kegyelmes Uram, Arad és Krassó, Hunyad Megyével szomszédos, Magyar Országi hatóságok, az Ország széli jelket kitáblázták: midőn továbbá azon Megyék keblekben a helység nevét s political terület igaz és korszerű felosztását mutató táblákat fel állították: Zaránd vagy Hunyad Megyei nép pedig az alig végre hajtott vissza kapcsolás után is, éppen ellenkező a political területi felosztást hamisul mutató jelvényeket Zaránd Megyébe tapasztaltva: s végre midőn: Megyei Főispányába, helyzete és tekintélye ellenére, Megyéjébe paraszt oláh köntöst a felsőbb intézkedésekhez, a közös haza jogaihoz, és történeti [...]ilizibiljához oly kevés hajlamat nem csak, sőt minden kitelhetőekben nyilvános ellen szenvet tanúsít, csábító reményeinek fentartását észleli.

Valójába Kegyelmes Uram, a Krassó-Temes-Arad-Szathmár-Zaránd-Hunyad és Alsó Fejtér Megyékbe lakó számosabb román elem közepette, a Zaránd Megyei eljárás botrányosnak és nyugtalanítóknak tűnik fel mind addig – míg a közigazgatási kormány – a formaságokba is, melyből a tudatlan nép leg többet következtett, azon Megyét több Magyarhoni Megyék szerinti egységre nem szorítja, annyival is inkább – mivel valamint a mássá velem közölt hivatalos jelentésekből, úgy minden más felsőbb rendeletek nyomán tett intézkedésekből kitűnik, miszerént azon Megye kormánya – a felsőbb helyről jött rendeletek elől elhárítólag inkább kitérni, mint azokat valódi értelmekbe sikert várólag telyesíteni kíván.

Végre midőn ezen jelentésemmel csak is a biztos meg győződésre szükséges idő végett késedelmeztem, s midőn a kegyesen nékem átküldött záratokat ide mellékelném, meg külömböztetett tisztelettel öröklök

Nagy Méltóságodnak

alázatos szolgája
B. Nopcsa Ferenc
főispán.

Déva 31. Januárus 1863.

[Traducere:]

Exceleanța voastră, domnule cancelar!

Acele adrese ale comitelui acestui comitat, privitoare la mișcările românilor din comitatul Zarand, care mi-au fost comunicate grațios pe baza avertismentului Exceleanței voastre din 1 noiembrie anul trecut, nr. 958, au fost trimise pentru elaborarea unei declarații de către mine¹.

Amintesc că Exceleanța voastră a binevoit, în măsura în care situația mea este expusă, prin elementul românesc și prin guvernarea acestuia, la multe interese contrare, să păstreze secretul asupra acestora, în ceea ce privește persoana mea.

Am onoarea să comunic convingerea mea, obținută pe o cale sigură:

În comitatul Zarandului, conform înștiințării oficiale a comitelui suprem, este adevărat că stâlpii și tăblițele, de culoare albastru-galben și roșu, botezate fără bază și fără niciun fundament istoric ca fiind culorile comitatului, acestea amintind mai degrabă de cele ale Țării Românești, au fost demontate: în locul acestora au fost reamplasați acei stâlpi și indicatori negru-galbeni, pe care se regăsesc inscripțiile germane ale sistemului trecut: Bezirk Körösbánya [Baia de Criș] sau Halmágy [Hălmagiu], Kreis Broos [Orăștie], Land Siebenbürgen [Țara Transilvania], și numele localității. Mai încolo însă, pe linia graniței dintre comitatele Hunedoara și Zarand, în contra hotărârii comitetului de realipire la Ungaria, nu s-au amplasat niciun fel de indicatoare sau alte semne; pe linia graniței se află doar o tăbliță albă inscripția: Către Boița.

În timp ce, grațiosul meu domn, autoritățile din Ungaria ale comitatelor Arad și Crasna, învecinate cu comitatul Hunedoara, au amplasat tăblițe la marginea țării; în timp ce în interiorul acelor comitate au fost amplasate tăblițele indicând numele localității, teritoriul politic și împărțirea reală și corespunzătoare timpului, populația din comitatele Zarand sau Hunedoara, chiar și după reanexarea ce a avut loc atât de greu, constată din contră existența unor indicatoare în comitatul Zarand, care arată în mod fals împărțirea teritorială, și în fine, aceasta vede în comitele suprem al comitatului, care în contra poziției și demnității sale, poartă straie țărănești românești în comitatul său, arătându-și împotrivirea contra măsurilor superioare, față de dreptul comun al patriei și [...] sale istorice prin toate ce-i stau la îndemână, susținerea speranțelor sale ademenitoare.

Într-adevăr, Excelența voastră, în mijlocul elementului românesc mai numeros din comitatele Crasna, Timiș, Arad, Sătmăr, Zarand, Hunedoara și Alba de Jos, demersul din comitatul Zarand apare ca fiind scandalos și neliniștitor, atâta vreme cât conducerea administrației publice nu constrânge acest comitat la unitate conformă cu celălalte comitate ungare chiar și în privința formalităților, din care poporul neștiutor deduce cele mai multe, cu atât mai mult, cu cât, atât din înștiințările oficiale comunicate mie, cât și din demersurile făcute în urma celorlalte ordine superioare reiese că conducerea acelu comitat încearcă mai degrabă să se eschiveze de sub ordinele sosite din locurile superioare, decât să dorească îndeplinirea acestora, așteptând succesul acestora în sensul lor real.

În fine, în timp ce am întârziat cu această înștiințare doar atât cât a fost necesar pentru a obține o convingere sigură, anexând aici anexele trimise mie grațios, rămân cu deosebită stimă al Excelenței voastre umil serv

B. Nopcsa Ferenc
Comite suprem

Deva, 31 ianuarie 1863.

Original, M.O.L., D-185, Elnöki iratok, 1863-126.

¹ Vezi supra doc. nr. 31.

126.

Viena, 31 ianuarie 1863

Ministerul cezaro-crăiesc al poliției

– C o p i e –

Nr. 511 B.M.

Viena, 31 ianuarie 1863

Onorate baroane,

Pe cale confidențială am fost informat că la Giurgiu a fost depozitată o cantitate de arme, care urma să fie transportată mai departe, dar despre proveniența și destinația acestor arme nu s-a putut indica nimic mai precis.

Pentru a vedea clar în această problemă, s-au făcut investigații pe Dunărea de Jos prin intermediul Societății de navigație pe Dunăre, care au dat la iveală că, cu prilejul ultimei curse în amonte a vaporului Arpad, a sosit la Giurgiu un transport de aproximativ 30 baloturi blănuri, de la Odesa, în greutate de circa 68 chintale, fiind expediate imediat de la Giurgiu pe adresa lui Chach Ruigi din București; în conformitate cu relatările agentului de acolo, în baloturile cu pricina ar fi fost ascunse obiecte metalice.

Pe aceeași cale confidențială mi s-a adus la cunoștință de asemenea că și la Tumu Măgurele în Valahia s-ar găsi pe un vapor al Societății austriece [de navigație pe

Dunăre – nota trad.] arme în cantități mari, care, desfăcute în piesele lor componente, ar fi ambalate printre pici.

Partida aceasta de arme ar proveni de la Odesa și ar fi fost adusă pe vase rusești, prin ocolirea guri de la Sulina, pe Dunăre în sus.

În privința aceasta s-a putut afla, pe parcursul menționat mai sus, doar atât că pe vasele austriece nu s-au pomenit astfel de transporturi, în așa fel încât, dacă informația nu este lipsită de temei, transportul se va fi efectuat exclusiv pe vase rusești; problemă, în privința căreia încă nu s-au primit știrile de la Tumu Măgurele.

Din aceeași sursă confidențială s-a mai aflat că la negustorul de fructe Iovanivici domiciliat în Becicherechul-Mare precum și negustorul Miletić din Panciova s-ar îndeleznici cu organizarea pe teritoriul graniței militare, în sânul populației de acolo, cu recrutări pentru sârbi, întrucât există convingerea generală că, la primăvară, va porni războiul.

Am onoarea să informez pe Excelența voastră despre aceasta, lăsând la aprecierea de a dispune facerea unor investigații privitoare la recrutările clandestine de pe teritoriul graniței militare spre a se verifica temeinicia notei de față.

Dacă ați binevoi a da curs favorabil acestei cereri și dacă rezultatul ar fi pozitiv, v-aș ruga a mi-l comunica.

Primiți, vă rog, Excelență, asigurarea înaltei mele prețuiri.

s.s. Meesery

Excelenței Sale domnului ban cezaro-crăiesc al Croației și Sloveniei etc.,
general-locotenent baron von Soksevici

Pentru conformitatea copiei
s.s. indescifrabil

Copie. S.J.A.N. Timiș, F. Comandamentul general militar bănățean. Dos. 127/1863.

127.

Viena, 31 ianuarie 1863

Abschrift.

K. k. Polizei-Ministerium

Nro. 511/B.M.

Wien, 31. Jänner 1863.

Se. des Herrn k. k. Banus von Kroatien und Slawonien etc. Feldmarschall-Lieutenants
Freiherm von Soksevits Excellenz.

Hochwohlgebomer Freiherr!

Im vertraulichen Wege wurde in Erfahrung gebracht, dass in Giurgevo eine
Quantität Waffen gelagert war, welche weiter versendet werden sollte, über den

Bezug und die Bestimmung dieser Waffen konnte jedoch nichts Näheres angegeben werden.

Um der Sache auf den Grund zu sehen, sind im Wege der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft an der unteren Donau Erkundigungen eingezo-gen worden, als deren Ergebnis sich herausstellte, dass mit der letzten Bergfahrt des Dampfers Arpad von Odessa aus eine Sendung von angeblich 30 Ballen Rauchwaren im Gewichte von circa 68 Zentner in Giurgevo anlangte, und von dortaus sofort an Chach Ruigi in Bukarest weiter versendet worden ist; nach Angaben des dortigen Agentes sollen in den fraglichen Ballen Metallgegenstände geborgen gewesen sein.

Im vorgedachten vertraulichen Wege wurde weiters angezeigt, dass sich auch in Turn-Mogurello in der Wallachei auf einem Dampfer der österr. Gesellschaft Waffen in großen Quantitäten befinden sollen, welche in ihre einzelnen Bestandtheile zerlegt, zwischen Häuten verpackt sein sollen.

Diese Parthic Waffen soll aus Odessa herrühren, von wo sie mit Umgehung er Sulina-Mündung, auf russischen Schiffen Donau aufwärts gebracht worden sein soll.

In dieser Beziehung konnte man auf dem obervähnten Wege nur so viel in Erfahrung bringen, dass auf österreichischen Schiffen dergleichen Sendungen nicht vorgekommen sind, und wenn obige Angabe einer thatsächlichen Grundlage nicht entbehrt, derartige Verladungen durchaus mit russischen Schiffen geschehen sein dürften, übrigens sind hierüber direkte Nachrichten aus Turn-Mogurello noch nicht eingelangt.

Von der erwähnten vertraulichen Quelle brachte man endlich auch noch in Erfahrung, dass der in Groß-Beeskerek wohnhafte Früchtenhändler Jovanovits, sowie weiters der Kaufmann Miletis in Pancsova sich damit befassen sollen, in der Militärgrenze unter der dortigen Bevölkerung Anwerbungen für die Serben vorzunehmen, indem allgemein die Ansicht vorherrsche, dass es im Frühjahr zum Losschlagen kommen werde.

Ich beehre mich Euer Excellenz hievon in Kenntniss zu setzen, es hochdenselben anheim stellend, bezüglich der Notiz über Falschwerbungen in der Militärgrenze die Erhebungen zur Constatirung der Grundhaltigkeit dieser Notiz einzuleiten.

Sollten Euer Excellenz sich hiezu bestimmt finden, ein zusagendes Resultat erzielt werden, würden Hochdieselben mich durch die gütige Mittheilung des Erfolges zum Dank verpflichten.

Empfangen Euer Excellenz die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung.

Mecsery mp.

Für die richtige Abschrift, s. s.

Copie. S.J.A.N., Timiş, Fond Comandamentul general militar bănăţean, nr. 127/1863.

Viena, 25 decembrie/1 februarie 1863

155/cln. érkezzet 9. február 1863

No. 1132/pr. 1862. Referent von Rohonczy

Gegenwärtige: Hofkanzler Graf Forgách, Hofvicekanzler von Károlyi, Hofräthe Bischof von Korizmics, Rohonczy Ref., Beke, Stojanovics, Gömöry, Pápay
Érk[ezett] Feb 4én 1863.

An Seine kaiserlich-königliche Apostolische Majestät

Allerunterthänigster Vortrag der treu gehorsamsten königlich ungarischen Hofkanzlei wegen Neubesetzung der ständigen Comitatsleitstellen im Arader und eventuell Krassóer Comitate.

Euer Majestät!

Die eigenthümlichen Bevölkerungsverhältnisse des Arader Comitates, wie auf verschiedene andere Dienstesrücksichten, lassen es als wünschenswerth erscheinen, dass die Leitung dieses Comitates womöglich in die Hände eines Functionärs romanischen Stammes gelegt und hiedurch der Anlaß zu allen jenen Beschwerden von Grund aus behoben werde, welche von den romanischen Einwohnern des gedachten Comitates von Zeit zu Zeit erhoben wurden.

Von diesen Rücksichten geleitet, hat nun der königl. Statthalter von Ungarn in den unter ./ und ././ chrfurchtsvollst angeschlossenen Präsidialberichten für die Stelle des Administrators des Arader Comitates, wo gegenwärtig Ludwig v. Hoffbauer in der Eigenschaft eines königl. Commissärs dem Comitate vorsteht, den derzeitigen Obergespans-Administrator des Krassóer Comitates Theodor Szerb in gleicher Eigenschaft in Vorschlag gebracht.

Theodor Szerb laut des in ./ allerunterthänigst anverwahrten Personal-Standes-Ausweis, aus dem Arader Comitate gebürtig, 60 Jahre alt, romanischen Stammes, hat während seiner langjährigen, theils im Munizipal-, theils im Staatsdienste vollstreckten Laufbahn genügende Gelegenheit gehabt, sich die zur Leitung eines so wichtigen Komitates, wie jenes von Arad ist, erforderlichen juridischen und administrativen Kenntnisse zu erwerben. Derselbe hat auch seine Leitungsgabe als zeitweiliger und ständiger Leiter des Krassóer Comitates bewährt: es durfte somit gegründete Hoffnung vorhanden sein, dass es demselben bei seinen ausgebreiteten Personal-, Lokal- und Sprachkenntnissen gelingen wird, nicht unter den verschiedenen Anforderungen des öffentlichen Dienstes in seiner Stellung vollkommen zu entsprechen, sondern auch vermöge seiner besonnenen Haltung und des Ansehens, dessen er sich unter seinen Stammgenossen erfreut, auch auf deren Beruhigung fördernd einzuwirken. Die treuehorsaamste königl. ung. Hofkanzlei kann somit, indem sie den berechtigten Wünschen der romanischen Bevölkerung des Arader Comitates billige Rechnung zu tragen, auch den dort sich kundgebenden nationellen Agitationen ein Ziel zu setzen für nothwendig crachtet, nicht umhin dem begründeten Antrage des königl. Statthalters beizustimmen, und in weiterer Befolgung der mit dem Allerhöchsten Handschreiben vom 27. Juli 1862 allergnädigst eröffneten Allerhöchsten Absichten die Allergnädigste Ernennung

des Theodor Szerb zum Obergespanns-Administrator des Arader Komitates im Übersetzungswege allerunterthänigst in Antrag zu bringen.

In Anhoffung der Allerhöchsten Genehmigung des gestellten Antrages hat ferner der kön. Statthalter von Ungarn gleichzeitig für die eventuell zu erledigende Stelle eines Comitatsleiters des Krassóer Komitates den früheren Vizegespan des selben Komitates Alexander von Makay in Vorschlag gebracht. In den, im vertraulichen Wege von dem gegenwärtigen Leiter des genannten Komitates eingeholten Erkundigungen, wird Makay als ein ruhiger, loyaler, wohlhabender Mann geschildert: derselbe ist aus dem Krassóer Komitate gebürtig, deshalb begütert, besitzt das Vertrauen seiner Mitbürger und wäre zu dieser Stellung durch seine, während seiner früheren Verwendung als Comitats-Vize- und Obernotär, dann als Vizegespan und Landtags-Ablegat erworbenen Kenntnisse vollkommen befähigt. Da derselbe zur Annahme dieser Stelle bereit ist, und vom königl. Statthalter in Ungarn, dem er sich persönlich vorstellte, auf das Wärmste empfohlen wird, erachtet die treuehorsamste kön. ung. Hofkanzlei bei der so vortheilhaften Schilderung der Eigenschaften des Makay, welche seine Eignung zu der in der Frage stehenden Stelle bekunden, im Interesse des Allerhöchsten Dienstes zu handeln, indem sie den allerunterthänigsten Antrag dahin zu stellen wagt, Euere Majestät geruhen die eventuell zu erledigende Obergespanns- Administratorstelle des Krassóer Komitates dem ehemaligen Vizegespan desselben Komitates Alexander von Makay mit den systemmäßigen Bezügen Allergnädigst zu verleihen.

Für den Fall der Allergnädigsten Genehmigung der gestellten Anträge wäre der gegenwärtige zeitliche Leiter der Arader Gespanschaft der disponible Comitats-Vorstand und königlicher Kommissär Ludwig Hofbauer seiner bisherigen Function Allergnädigst zu entheben. Nachdem jedoch dessen eventuelle Enthebung von der Leitung des besagten Komitates lediglich aus politischen und bezüglich Dienstrücksichten erfolgt, und derselbe sich nicht nur durch seine lobenswerthe Entschiedenheit und Bereitwilligkeit bei Annahme einer Comitatsleiterstelle als einer der Ersten auszeichnete, und zwar zu einer Zeit, wo unter dem Druck der aufgeregten öffentlichen Meinung selbst die sonst getreuen Anhänger der Regierung mit der Annahme derartiger Missionen zögerten, sondern auch durch seine Uneigennützigkeit, gegenüber dem allerhöchsten Staatsschatz, wie auch durch energische und aufopfernde Thätigkeit der Reorganisirung des seiner Leitung anvertrauten Komitates, in welchem der Magistrat unter allen Comitaten am schnellsten bestellt wurde, sich nicht zu verkennende Verdienste erworben hat, den ohne ihr Verschulden von der Leitung der Komitate enthobenen Functionären aber mit der Allerhöchsten Entschließung vom 15. November 1861 die thunlichste Unterbringung auf ihrer früheren Dienstesstellung gleichkommende Dienstposten Allergnädigst zugewichert wurde, erlaubt sich diese treuehorsamste königl. ung. Hofkanzlei den allerunterthänigsten Antrag zu stellen: geruhen Euere Majestät Allergnädigst zu gestatten, dass auf die, für den Szabolcser Comitats-Administrator Johann v. Szabó offengehaltene Rathsstelle bei der königl. ung. Statthalterei der genannte Ludwig Hoffbauer mit Belassung seines bisherigen Gehaltes, und unter Allergnädigste Gewährung der Übersiedlungs-Entschädigung einberufen, und derselbe mit dem Vorbehalt des Einrückungsrechtes nach seinem bisherigen Range im Falle der definitiven Erledigung einer königl. ung. Statthaltereirathsstelle einstweilen provisorisch daselbst verwendet werde.

Zugleich genuehen Euere Majestät diese treuehorsaamste Hofkanzlei Allergnädigst zu ermächtigen, im Falle der eventuellen Erledigung einer anderweitigen Comitatsleiterstelle den Ludwig Hofbauer allerunterthänigst in Vorschlag zu bringen dürfen.

Der entsprechend verfasste Resolutions-Entwurf folgt im [Anhang] allerunterthänigst bei.

Anton Gf. Forgách
Ignaz von Rohonczy

Wien am 25. Dezember 1862.

[*Textul rezoluției imperiale:*]

Ich ernenne den bisherigen Obergespanns-Administrator des Krasso'er Comitates Theodor Szerb zum Obergespan des Arader Comitates und bei geneigtdemselben ausnahmsweise eine Vergütung für die ihm aus diesem Anlasse erwachsenden Uibersiedlungskosten zu bewilligen, falls er um eine solche einschreiten sollte.

Dem in Bezug auf das Krasso'er Comitatz gestellten Antrage finde Ich keine Folge zu geben, und beauftrage Meine ungarische Hofkanzlei unter Hinweisung auf Meine Erlässe vom 27. September 1860 und vom 27. Juli 1862 Mir zur Besetzung der Stelle des Obergespans dieses Comitates eine geeignete Persönlichkeit romanischer Nationalität unverweilt in Vorschlag zu bringen.

Indem Ich gleichzeitig den königlichen Commissär und disponiblen Comitatz-Vorstand Ludwig Hofbauer der weitem Leitung des Arader Comitates in Gnaden enthebe, genehmige Ich die rücksichtlich seiner Unterbringung gestellten Anträge.

Wien, den 1. Februar 1863.

Franz Joseph

Original. M.O.L., D. 185. Elnöki iratok, 1863-1865.

¹ Vezi supra doc. nr. 88

Dumbrăveni, 2 februarie 1863

Un exemplu de imitațiune

Ce nu pot face oamenii de influență pentru asigurarea înaintării și propășirii naționale? Cine va mai avea cuvânt a se ascunde la spatele sărăciei poporului spre a-și escusa indiferentismul său, slăbiciunea sa de a fermeca animile cele nobile ale poporului român la sacrificia pentru înaintarea și ridicarea sângelui său? Cine-și va putea spăla mâinile înaintea națiunii, zicând că poporul român nu se poate entuziasma spre locuri mari și folositoare sieși, că nu vrea a contribui, că nu poate

contribui pentru luminarea generațiunii sale? Unul ca acela să citească aici și să nu se mai numere între înțelepții români, că-și suscrie singur judecata publică, că e om sau indiferent, sau un mâncător interesat, care ca atare își pierde toată încrederea poporului, sau un dușman înaintării românului. Iată copia unui înscris către asociațiune: „În legătură cu arătarea mea din 1/6 și în înțelesul prea-onoratei provocățiuni din 9/4 1862, nr. 81, am onoare a trimite contractele cu comunele Sz-Nadosiu, Heturu, Boju Mare, Andrásfaleu, Oláh-Hidacut, Jacodu, Siardu, Csik-Mantor, Agristeu, Balovásár, Darlosu, Siarosiu, Deasiu (8 fl. austr. 15 bucăți) în folosul Asociațiunii noastre, încheiate și în modul formal întărite cu acea umilită observare că suma totală asigurată pe tot anul face 1.090 ferdele cucuruz în grăunțe și 8 fl. austriece în bani, prin umare pe 5 ani 5.450 ferdele și 40 fl. v.a. din care suma 700 ferdele în tot anul sunt pentru fondul Asociațiunii, iar 890 ferdele și 8 fl. bani pentru studenți, și anume pentru juriștii din acest comitat destinate, pe care de un timp încoace noi, amployații români, i-am ajutorat după puteri, însă după ce aceasta pentru totdeauna de la doi-trei amployați nu se poate aștepta, am cugetat a fi de folos a întemeia un fond, deși la început cam neînsemnat, dar pe venitoriu de mai mare importanță pentru juriști.

Mă rog dară a-mi face cunoscut, vrea onoratul comitet a manipula venitul pentru juriștii acestui comitat destinat, ori să dispunem noi asupra aceluiași?

După a mea umilită părere ar fi de lipsă ca onoratul comitet, fiind tot în același contract asigurat și venitul fondului Asociațiunii să ia în a sa păstrare și despusețiune banii care vor intra din acelea 370 ferdele cucuruz pentru juriști destinate.

Cu această ocaziune nu pot să nu amintesc lăudabila purtare și osteneala domnului preot gr.-or. din Alma, Ioan Almășanu, și deosebit a domnului paroh gr.-cat. din Stringu, Ioan Thille, care pe mine în întreprinderea aceasta națională mult m-au ajutat, pentru că eu, voind a înconjura și umbra unei presupuneri, că, când eu aș fi întrebuințat autoritatea mea oficioasă spre a influența și anume a sili bătar moralicește pe oameni la subscriere, luând lângă mine sus-numiții domni preoți, aceștia nu au pregetat osteneala lor din comună în comună, umblând spre înaintarea binelui național, deosebit domnul paroh I. Thille, care până la sfârșit, rămânând fidel promisiunii sale de a sfârși lucrul dimpreună cu mine, în timpuri nefavoritoare, pe drumuri rele, și nu cu puțină cheltuială și traped au călătorit în 24 sate, din care respect mă rog d.d. dimpreună cu comunele contrahente fiește căruia după meritul său, a li se aduce publică mulțumită și recunoștință prin foile publice romane.

Totodată am onoare a încunoștiința pe onoratul comitet cum că comuna Smigu, care în decursul celor 4 ani s-a obligat spre ridicarea unei biserici și școli, din toate produsele, precum grâu, cucuruz și vin, a dăruit a douăzecea parte, care pe an ar face 200 ferdele grâu, 300 ferdele cucuruz, 100 vedre vin, iar în al cincilea an, adică în a. 1866, numita vigesima au oferit-o prin contract în folosul Asociațiunii, și așa suma totală face peste toți 5 ani 5.700 ferdele cucuruz, 200 ferdele grâu, 100 vedre vin și 40 fl. v.a., despre care contractul mai târziu se va trimite. Pe lângă care rămân, prea onoratului comitet,

Suluțiu,

Jude prim și collector al Asociațiunii

Elisabetopolc, 2 febr[uarie] 1863

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 19 din 9 martie, p. 74.

Blaj, 3 februarie 1863

Blaș, dic 3^{ia} febr. 1863, st. Novo

Prea onorate domnule!

Cugetând că nu vei lua în nume de rău de cumva te voliu încunoștiența de multe de toate, ce se întâmplă ici și colea, pentru noi românii interesant, îmi iau libertate, pe scurt, o a face aceasta.

În zilele acestea, nou denumitul episcop al Urbei Mari, Iosiv Szilágy, a scris Excelenței sale, d-lui metropolit o epistolă privată, că arc de cuget ca să meargă la Roma să se hirotonească, și încă pe Paștile venitoare. Mai auzit-ai lucru curios ca acesta, când canoanele aceea nu lasă, ca un episcop să se hirotonească *extra provinciam metropolitanam*. Acum consecvențiile vi le puteți face, că noi ni le-am făcut. Apoi puteți ghici lesne motivele ce l-a înduplecat să facă aceasta. Acuși-l vedem nu numai metropolit, dară și cardinal etc.

Mai scrie în acea epistolă către metropolitul că pe Alutanu, vicariul general, să-l propună la locurile mai înalte, de episcop sufraganeu lângă sine. Fără, mai virtuos eu, am protestat în contra acestei uzurpațiuni în sesiunea consistoriale, zicând că metropolitul la aceea nu arc drept, cu vătămarea dreptului de alegere al episcopului Făgărașului, care noi și clerul totdeauna ni-l vom pretinde și ni-l vom apăra la timpul său. Dealtmintrelea metropolitul nece în minte arc să facă ceva prejudiciu la cler.

Mai scrie ca să-i scrie cari ar fi, din Capitulum metr[opolitan] și din arhidieceză demni să se denumească de prelați papali, acolo, în Viena să exopereze a se denumi ca atari.

Bătrânul îi va răspunde iarăși *privatim*, dară apăsât în contra acestor tendințe papistășești. De va cere *ex offio* concesiune de a se putea hirotoni în Roma, i-o va denega.

După știri autentice din Viena, s-a exprimat pre lăudatul nou episcop, cu ocaziunea serbării zilei sale onomastice (Iosiv), că de aceea nu va veni la Blaș să se hirotonească, pentru că aci vorbim un dialect deosebit etc. Zău, cu nu știu să fie dialectul nostru deosebit relate la tot, decât doară relate la sânția-sa. Destul atâta că dialectul nostru de aci nu e papistășesc, după cum ar vrea unii, fără e o vie expresiune a tot clerului și a tot poporului din întrecaga provincie metropolitană.

Se mai scrie și altă cauză, adecă că nu e nece un episcop de ai noștri așa de învățat ca să se măsure cu mult lăudata-i iscusință. Asta poate fi, însă și *beati simplices quonian illi postidebunt regnum coelirum*.

Acum, în zilele acestea, s-a scris ursoriu la locurile mai înalte, de tot apăsât. În urmă, s-a scris că, de cumva până în luna lui sept. a.c. nu ni se va da concesiune să ținem sinod, se va face de știre clerului și poporului că cine e de vină de nu se convoacă sinodul.

Episcopului Șaguna i-a scris, sub datul de astăzi la Excelenția-sa că, nefiind îndestulită națiunea cu cererea pentru Congres numai ca octroat, după cum se scrie

prin gazete, să facă laolaltă o altă petițiune, în care să se roage ca Congresul să se deie după pofta națiunii, că are tot dreptul la aceea. Altmintrelea nu ne trebuie nece un Congres. A scris că de la 5.000 să fie un reprezentante.

Pot zice că și în acest obiect a scris bătrânul tare fundate.

Cu altă ocaziune, mai multe.

Salut din adâncul animei pe întraga nobilă-ți familie. Pe domnul Iacob Mureșanu, cu toată familia, aseminca-l salut.

Liartă pentru incomoditate.

Expreselor bune sănșiri recomandat, cu toată stima rămân al prea onoratei domniece-tale stimătoriu.

Ioan Fekete m.p.

Canonic

B.A.R., București, Mss. rom. 995, f. 48-49; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. III, pp. 184-185.

131.

Oarda de Jos, 3 februarie 1863

Exceleșța ta!

Mare entusiasu a făcut întemeierea școalei poporale între poporu de aicea și din comuncle vecine; ce este drept docentele Nicolau Lobonțiu încă și-a dat toată silința. Cântările pruncilor în biserică și când se duc la spașir pe hotar au introdus o impresiune la popor neprevăzută. De un an este de când s-a început școala și toți copiii știu ceti și cei mai mulți și scrie, mai pe scurt progres frumos.

Dar, Exceleșță, pe lângă toate acestea, acum după ce m-am convins din destul că frații maghiari nu ne voesc binele, mă aflu silit a-ți descoperi Exceleșță cum că de când le-au succes a mă delătura pe mine de la oficiu comunal, a cercat solgăbirău mai multe intrige a vârf între popor pentru delăturarea întreprinderilor de natura aceasta, zicându-le la oameni că ei sunt oameni săraci, abia pot plăti darea, și nu pot să mai cheltuie și pe școală, apoi copiii lor le trebuie la vite, porci și altele. Cu toate că românul este cam lesne crezător vorbelor dulci, dar în privința aceasta nu a putut isbuti, oamenii își dau copiii la școală, dar dânsul, adică solgăbirău, știind că se află nește bani în lada satului și-a căpătat și secundanți care au încuviințat pașii tendenșioși ai solgăbirăului; el adică s-a pus și a dat banii gata cu nume de împrumut la vreo 6 inși și acuma o da numai că n-are de unde da plata docentelui; el se face ca când ar ținea strâns de școală, însă numai Dumnezeu știe ce tendințe blestemate are.

Ca să vedeți, Exceleșță voastră, ce fel de învățătură are domnul solgăbirău voie de a da la prunci, vă rog să binevoiți a face una privire la aceludata hârtiuță, copie neschimbată și curat luată după original. Aicea zice solgăbirăul curat ca copiii să-i trimeată dregătoria comunală la învățătură la dânsul *la Ahun*.

Dacă vom propăși așa și om fi așa ajutați de oficialii politici în privința școalelor, apoi se poate vedea unde ne aflăm, și unde avem să venim.

Încrederea care o avem noi în Excelența ta nu are margini și precum știm noi preabine că Excelența ta ești neobosit în lucrarea pentru fericirea și asigurarea națiunii române, așa noi presupunem că Excelența ta nu vei îngădui ca să se facă încă și acum astfel de trădări cu tinereimea română, pentru că apoi nici în viitor nu avem de a aștepta nici una fericire.

Excelența ta! În multe privințe naționale ai dovedit la lume cum că numele-ți va fi în etern pomenit în analele națiunii, îndură-te dar și astupă gura inamicilor și în privința școlii noastre.

Eu de bună seamă nu v-ași fi încomodat, Excelență, dar domnu protopop Rațiu, știind de toate acestea încă nu a făcut nimica spre învingere și frumoasa școală trebuie să se desfacă, că acum nu capătă nici lemne ca să încălzească odaia, prin urmare cu am fost silit a mă îndrepta directe către Excelența ta, pentru care cutezare mă rog de iertare.

Rugându-mă de binecuvântarea arhiepiscopescă sunt cu toată supunerea, al Excelenței tale,

umilit, Sandor

Oarda de Jos, 3 febr[uarie] 1863

Copie

Onorate domnule judele Sandor!

După jeluința domnicii tale se poruncește cum ca sitari să capete de la tete marhe 5 bănuși acuma dinti, și copii se trimate domnu la vățătură la mine, la alunu, Belgrad, 13^{la} Mai 1862

Kölönte m.p.
Szolgabircu

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 98.

132.

Sibiu, 6 februarie 1863

Méltóságos Pogány György, Alsófehér megye Főispánjának
Nagy Szebenben, febr. 6-án 1863

Az alsó ordai cgyház községemtől azon panaszt kaptam a napokban: miszerint a járásbeli szolgabíró Kölönte úr a nép nevelése iránt ellenséges indulattal viseltetne, melyet onnan követtetik, hogy tudniillik a tisztelt szolgabíró úr a népnek csakis a szegénységéről beszélne és neki mondaná, hogy alig fizetheti az adót és így nem

költhet az iskolára is. Mi is természetesen a pórnépet félrevezeti; de még a tisztelt szolgabíró úr a falusi ládából megengedte az ott találó készpénznek kikölesöznözését is, amely körülmény aztán az iskolamesternek rendesen való fizetését lehetetlenné teszi. De ezeken felül még azt a rejtélyes (rätselhaft) rendeletet adta volna ki a tisztelt szolgabíró úr a községnek, hogy a gyermekeket küldjék hozzá tanulás végett a Mogyoróra „copiii se trimite la invatiatura la mine la Alunu!”.

Ezeknek nyomán vagyon szerencsém Méltóságodat telyes bizodalommal és tisztelettel megkérni, miszerint rendelkezni méltóztatna, hogy a már egyszer nagy és sok bajjal életbe hozott alsó ordai népiskolámat a politikai hivatalnokság nemcsak ne akadályoztassa fenntartó hatásában, sőt még segítse elő annak jó rendben való létét, a haza közjávára!

Mély tisztelettel maradván

Méltóságodnak ...

[Andrei Şaguna]

Nagy Szebenben, 1863 februárius 6-án.

[Traducere:]

Exceleñtei sale Pogány György, comitele Albei de Jos

Sibiu, 6 februarie 1863

Am primit zilele acestea de la comunitatea mea bisericească din Oarda de Jos cum că judele cercual din acca plasă, domnul Kölönte, s-ar comporta duşmănos faţă de educaţia poporului, fapt dedus din aceea că domnul jude cercual ar vorbi poporului doar despre sărăcia acestuia şi i-ar spune că abia poate plăti impozitul, nerămânând de cheltuit şi pentru şcoală. Ceea ce desigur dezinformează populaţia săracă; dar amintitul jude cercual a permis şi împrumutarea banilor din lada satului, ceea ce face imposibilă plata regulată a învăţătorului. Peste acestea, onoratul jude cercual ar fi dat şi ordinul enigmatic către comunitate, de a trimite copiii la învăţătură la el la Alunu: „Copiii se trimit la învăţătură la mine la Alunu!”

Pe baza acestora, am onoarea de a ruga pe Excelenţa voastră cu deplină încredere şi cinstire, să binevoiţi a ordona ca şcoala mea elementară din Oarda de Jos, adusă la viaţă deja prin necazuri multe şi mari, nu numai să nu fie împiedicată în menţinerea ei, ci să fie ajutată în existenţa ei ordonată, spre binele public al patriei!

Rămânând cu adâncă cinstire, al Excelenţei voastre...

[Andrei Şaguna]

Sibiu, 6 februarie 1863.

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu. F. Şaguna, nr. 98/1863.

Aiud, 11 februarie 1863

Nagyméltóságú Püspök Úr! Kegyelmes Uram!

Nagy köszönettel tartozom Excellentiádnak azon magas bizalomért mellyel az Alsó Váradjai falusi iskola iránt megtisztelni méltóztatott.

Különbén az Excellentiádig jutott panasz mibenléte felől magamnak ismeretet szerzendő rögtön intézkedtem, de miután most a nagyon sürgetett sorozással foglalkoznak mindenütt, bocsánatot kérek Excellentiádtól ha valamivel későbbre felelek hivatalosan mint különben a dolog természete s az Excellentiád iránt kiváló tisztelem is megkívánja. Azonban bátorkodom megnyugtatni Excellentiádat miként a kérdés alatti iskola ügye iránt, a dolog állásához képest tudósításom meg fogom tenni.

Ami továbbra a Subrosa érkezett s nagy tisztelettel fogadott jegyzetet illeti, ebben is szerencsés vagyok Excellentiádat megnyugtatni: hogy mihelyt azon terhes fekete felleg Sándor és a sz[olga] bíró kölcsönösen egymás ellen tett s jelenleg nyomozat alatt álló feladás által fejük felibe derítették, elenyészik, azonnal igyekezni fogok csak Excellentiád óhajtása telyesítéséért is, az egész dolgot jóvátenni megpróbálni, de jelenleg be kell várom a felsőbb rendelet alatt álló nyomozat és a további intézkedés eredményét.

Végre midőn magam sokszor tapasztalt magas kegyében ajánlani bátor lennék, könyörgök fogadja Excellentiád megkülönböztetett tisztelem kifejezését, mellyel szerencsés vagyok maradni

Excellentiádnak

alázatos szolgája
Pogány György

N[agy] Enyeden febr[uár] 11-én 1863

[Traducere:]

Excelența voastră, domnule episcop! Milostivul meu domn!

Datorez Excelenței voastre multe mulțumiri pentru acea înaltă încredere pe care mi-ați acordat-o în chestiunea școlii sâțești din Oarda de Jos.

De altfel, am intervenit procurându-mi informații privitor la plângerea ajunsă până la Excelența voastră, dar, fiindcă peste tot preocuparea este legată de recrutările foarte grăbite, cer iertare Excelenței voastre dacă răspund oficial mai târziu ca de obicei, cum natura chestiunii și cinstirea către Excelența voastră ar impune-o. Însă am onoarea de a liniști pe Excelența voastră în chestiunea școlii aflată în discuție și voi face înștiințarea în funcție de starea chestiunii.

În ceea ce privește nota sosită subrosa [?] și primită de mine cu mare cinstire, am onoarea și în această chestiune să liniștesc pe Excelența voastră că, din momentul în care denunțurile făcute reciproc de către acel nor negru și greu, Sándor, și judele cercual, care se află acum în faza investigării, se vor perima, mă

voi strădui imediat să îndeplinesc dorința Excelenței voastre și voi încerca să remediez întreaga chestiune, însă în prezent trebuie să aștept rezultatul investigației și al intervențiilor aflate sub o autoritate mai înaltă¹.

În fine, având onoarea de a mă recomanda înaltei grații constatate de mai multe ori, implor ca Excelența voastră să primească expresia stimei mele deosebite, cu care am onoarea de a rămâne al Excelenței voastre umil serv.

Pogány György

Aiud, 11 februarie 1863

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu. F. Șaguna, nr. 1.804/1863.

¹ Vezi supra doc. nr. 132.

134.

Cluj, 11 februarie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Es ist $\frac{3}{4}$ 10 – um 10 Uhr gehe ich in die Sitzung – ich schreibe Ihnen in der größten Eile. Mein Chef ist unwohl seit gestern, er hat sich erkühlt, er liegt – ich war noch nicht bei ihm, vielleicht ist nichts Bedenkliches, hievon wollte ich Sie benachrichtigen damit Sie nicht im Ungewissen sind warum die Berichte mit meiner Unterschrift hinaufgehen. Für die erfreulichen Mitteilungen aus Ihrem werten Schreiben vom 5. und 7. I. M. empfangen Sie meinen aufrichtigsten Dank!

Gegen meinen zukünftigen Kollegen habe ich nicht viel einzuwenden, nur dass ich fürchte, ich werde nicht viel erleichtert – vederemo!

Ich bitte Sie die Organisierung der königlichen Gerichtstafel zu beschleunigen, weil Hunderte von Urbarial-Prozessen der Entscheidung in II-er Instanz harren – eine große Kalamität – ich habe sie beim Gubernium flott gemacht, mit der Siculica hereditas hoffe ich zu reüssieren – in Ihrem Sinne.

Gestern wurden die allerhöchsten Entschliefungen bezüglich Naszod und Doboka in Plenissimo vorgetragen. Der Auftrag bezüglich der Sprache in welcher solche hinauszugeben sind – machte bei einigen Brüdern viel schlechtes Blut, besonders beim Referenten Jakab, er hielt eine lange Predigt – ich hätte ihn a napi rendre gewiesen – er bemühte sich zu beweisen dass – dass – dass die diesfällige Verordnung der Hofkanzlei dem allerhöchsten Handschreiben vom 21. Dezember 1860 entgegen stehe, dass diese Verordnung nicht geeignet sei die Gemüter – er weiss nur von den Gemütern der Brüder, die anderen haben nach seiner Auffassung keine Gemüter – zu beschwichtigen etc. und trug auf die Befolgung der Verordnung – aber zugleich auf eine Vorstellung an Seine Majestät an – blieb aber in der Minorität und es haben sich bloß 6 Herren bestimmt gefunden, zu Protokoll die Bemerkung zu geben dass diese Verordnung dem allerhöchsten Handschreiben zuwiderläuft – prosit – alle anderen waren für die genaue Befolgung ohne jede Bemerkung jedoch

bloß für die Vorliegen der Fälle nicht als Richtschnur für die künftigen Fälle – so hat geschlagen, ich muss schließen.

Ich habe an Sie viele Empfehlungen von meiner Frau auszurichten. Ich schreibe Ihnen nächstens – bis dahin – zeichne ich mich, Ihr devotissimus servus Popp.
11/2 1863

P.S. Die Comitats- etc. Ausschüsse sind auf den 23. I. M., der romänische National Kongress auf den 20t April einberufen. Die Brüder – höre ich – wollen von ihrer Majorität in den Ausschüssen zu ihrem Nutzen Gebrauch machen – vederemo – Romänischer National Kongress wird sich, hoffe ich, brav aufführen. Sie verstehen mich.

Idem.

IIIStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 136–137.

135.

Aiud, 12 februarie 1863

415 eln. 1863. Alsófehérmegye főispánjától.

Nagyméltóságú báró és püspök úr! Kegyelmes uram!

Nem kis megütődéssel tiszteltem Excellentiádnak folyó év és hó 6-ról 98 eln. szám alatt hozzám bocsátani méltóztatott azon nagybecsű közleményét, mintha szolgabíró Különte az alsó váradjai görög nem egyesült iskola érdeke ellenében ellenséges idulattal viseltetnék s annak kifejlődését gátolni igyekeznék.

A megye kormányának átvétele alkalmával azon kötelezettségek kifejlesztését s életbeléptetése mellett, mellyel az állam irányában minden hazafi tartozik, főbb teendőmnek tekintvén a nevelés ügyét, rögtön rendelkeztem is e tekintetben, s midőn annak több oldalról fogamatját láttam, váratlanul lepett meg e tudósítás, annyival is inkább, mivel csak most hevenyében kaptak a szolgabírák e tárgyban a felséges kir. főigazgató tanácsnak folyó év múlt hó 15-ről 97 szám alattú rendelete folytán újabbi intést.

Azonban a bepanaszolt szolgabíró felszóllíttatása következtetésében, a dolog állását mellékelt bizonyítvány s tudósítása rendjén is másként tüntetvén fel, sietek azokat Excellentiáddal bizalmasan, visszavárás mellet azon kérésem kíséretében közleni, hogy ha mindezeknek ellenére excellentiádnak bővebb adatai is lennének, kegyeskedjen azokat a további lépések elintéztetése végett velem közleni.

Aki egyébiránt megkülönböztetett tiszteletem kifejezése mellett szerencsés vagyok maradni

Excellentiádnak

alázatos szolgája
Pogány György, főispán

Nagy Enyeden. február 12-én 1863.
2 darab záradék visszavárása mellett.

[*Traducere:*]

415 prezidial 1863. De la comitele suprem al Albei de Jos.

ExceleŃța voastră, domnule baron și episcop! Milostivul meu domn!

Nu cu mică consternare am citit acea onorată comunicare a ExceleŃței voastre din data de 6 luna și anul curent, cu numărul 98 prezidial, pe care ați binevoit să mi-o trimiteți, cum că judele cercual Kőlőnte acțiunează în contra interesului școlii greco-une unite din Oarda de Jos, străduindu-se să împiedice dezvoltarea acesteia¹.

Cu ocazia preluării cărmei comitatului, pe lângă promovarea datoriei și punerea în practică a acesteia, pe care o datorează orice patriot față de stat, considerând chestiunea educației ca fiind una dintre cele mai importante misiuni ale mele, am și dispus în această privință; și după ce am văzut din mai multe părți progresele acesteia, înștiințarea de față m-a surprins neplăcut, cu atât mai mult, cu cât tocmăi acum juzii regali au primit noi indicații în această chestiune de la înaltul Guberniu regal, în data de 15 a lunii trecute, sub numărul 97.

Însă în urma avertizării judeului regal despre care s-a făcut plângerea, chestiunea apărând altfel pe baza declarației și înștiințării anexate aici, mă grăbesc să comunic aceste în mod confidențial ExceleŃței voastre, așteptând retrimiteria acestora, pentru ca, dacă ExceleŃța voastră ar avea, în contra acestora, date mai numeroase, să binevoiască să mi le comunice pentru a putea rezolva demersurile ulterioare.

Pe lângă expresia cinstirii mele deosebite, am onoarea de a rămâne al ExceleŃței voastre umil serv,

Pogány György
comite suprem

Aiud. 12 februarie 1863.

Cu așteptarea retrimiterii celor două anexe.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1.803/1863.

¹ Vezi supra doc. nr. 131 și 132.

Viena, 12 februarie 1863

Magyar kir. udv. kancellár

126 eln. ikt[atási] sz. érkl[ezett] 3. február 1863

a darab kelte 31 január 1863

Hunyad megye főispánja, a Zaránd megyében mutatkozó román nemzetiségi mozgalmak iránt.

Nagyméltóságú helytartó úrnak.

Nagyméltóságod múlt évi október 28-kán 19878 eln. szám alatt kelt nagybecsű jelentésében szíveskedett engem értesíteni a Zaránd megyében mutatkozó román nemzetiségi mozgalmak tárgyában tett intézkedéseiről s ezek eredményéről.

A velem közlött adatokból az említett megye főispánja ellen fölmerült aggályok megszüntetése s a hozzá érkezett rendeletek pontos teljesítését kellene következtetni; azonban a hozzám legújabb időben érkezett értesítések méltó gyanút támasztanak az iránt, hogy a mondott főispánnak Nagyméltóságodhoz intézett jelentései nem bírnak azon kellékekkel, melyek szerint azoknak teljes hitelt adni lehetne.

Igy tudomásomra jutott, miszerint Nagyméltóságod rendelete nyomán Zaránd megyében a minden alap nélkül Zarándmegyei színeknek kereszttel oláhországi kék, veres és sárga színű oszlopok és táblák leszedettek ugyan, helyökbe azonban feketesárga színű oszlopok és táblák állítottak vissza, melyeken a volt rendszer alatti német felírással: Bezirk Körösbánya, Kreis Broos, Land Siebenbürgen és a helység neve látható. Továbbá az Erdélyt Zaránd megyétől elválasztó határvonalon a visszakapcsoló országos bizottmány rendelete dacára semmiféle táblák vagy jelek nincsenek felállítva.

Ennek folytán a Zaránd megyei román nép, midőn az alig megtörtént visszakapcsolás után, épen ellenkező s a politikai területi felosztást hamisul mutató feliratokat lát, midőn főispánjában, ki állása és tekintélye ellenére paraszt oláh köntöst visel, a felsőbb intézkedések iránt nem csak semmi hajlamot és engedelmességet, sőt nyílt ellenszenvet tapasztal, ábrándos reményeiben és várakozásaiban csak megerősítetik; mi káros hatással van a szomszéd megyékbeli román lakosságra is.

Ezen körülmények, melyeket Nagyméltóságoddal tudatni kívántam, szükségessé teszik, hogy a többször említett főispán, ki a felsőbb rendeletek elől inkább kitérni, mintsem azoknak kellő fogamatot szerezni akarni látszik, hivatalos működésében szigorúan ellenőriztessék.

Bécs, 1863 febr. 12.

Somos

Cancelarul aulic regal ungar

Nr. Prezidial 126, sosit la 3 februarie 1863

Data întocmirii 31 ianuarie 1863

Comitele suprem al comitatului Hunedoara, privitor la mișcările naționale românești din comitatul Zarandului.

Excelenței sale, domnului locumtenent

Excelența voastră, în onorata înștiințare din data de 28 octombrie trecut, nr. 19878 prezidial, ați binevoit să mă informați despre intervențiile în chestiunea mișcărilor naționale românești, care au loc în comitatul Zarandului, și despre rezultatele acestora.

Din datele comunicate mie, ar trebui să se poată deduce încetarea îngrijorărilor apărute contra comitelui suprem al comitatului amintit, precum și îndeplinirea punctuală a ordinelor sosite; însă înștiințările, ajunse la mine în cel mai recent timp, nasc suspiciuni, că înștiințările amintitului comite suprem, adresate către Excelența voastră, nu posedă suficiente argumente, conform cărora li s-ar putea acorda deplină încredere.

Astfel, a ajuns la cunoștința mea că, în comitatul Zarandului, stâlpii și tăblițele cu culorile Țării Românești – albastru, roșu și galben, botezate fără temei ca fiind culorile Zarandului – au fost demontate pe baza ordinului Excelenței voastre, însă în locul acestora au fost reamplasați stâlpii și indicatorii în culorile negru-galben, pe care se găsesc inscripțiile germane ale vechiului sistem: Bezirk Körösbánya [Cercul Baia de Criș], Kreis Broos [plasa Orăștie], Land Siebenbürgen [Țara Transilvania], precum și denumirile localităților. Mai departe, pe linia graniței dintre Transilvania și comitatul Zarand, în ciuda ordinului comisiei de reanexare, nu sunt amplasate niciun fel de tăblițe sau semne.

În urma acestora, populația românească din comitatul Zarandului, imediat după recenta reanexare, vede inscripții care indică în mod fals împărțirea teritorial-politică, în timp ce, în persoana comitelui suprem, care poartă în ciuda poziției și demnității sale straie țărănești românești, constată nu numai lipsa oricărei tendințe și supuneri față de intervențiile superioare, ci chiar o opoziție fățișă, fiind întărit în speranțele și așteptările sale morganatice, ceea ce are un efect păgubos și asupra locuitorilor români din comitatele învecinate.

Aceste circumstanțe, pe care am dorit să le aduc la cunoștința Excelenței voastre, fac necesar, ca des amintitul comite suprem, care pare mai degrabă să se eschiveze de sub ordinele superioare decât să le pună în aplicare, să fie supravegheat strict în activitatea sa oficială.

Viena, 12 februarie 1863.

Somos

București, 15 februarie 1863

Jurnal

Astăzi, vineri, la 15 ale luni faur anul 1863, în ședința Consiliului miniștrilor din Principatele Unite Române, luându-se în băgare de seamă referatul d-lui ministru secretar de stat la Departamentul cultelor și Instrucțiunii publice cu nr. 4658 relativ la propunerea ce face de a se conferi cavalerului Veghezzi Ruscalla titlul de cetățean român cu dreptul naturalizațiunii cei mari, precum și a i se acorda a ținea în Facultatea de la Turin un curs liber de istoria și literatura română în limba română cu onorar de lei una mie pe lună.

Considerând ostenelele ce și-a dat neînterupt acest bărbat, încă de a[nul] 1821, spre a face cunoscut italieni pe frații ei cei uitați de la Carpați și Dunăre

Considerând multele scrieri despre români ce a publicat acest literat și om de stat cu scop de a ne face mai cunoscuți italianilor, și acum curând și ispanilor și portugalezilor

Considerând interesul ce a luat prin adresarea în toată Italia către literați, către bibliotecile și institutele ei publice de a veni în ajutorul bibliotecii noastre naționale prin daruri de cărți

Considerând inițiativa luată către guvernul Italiei și propunerea celui de aici ca să fie primiți mai mulți tineri români în institutele militare și de marină, arătând ce ar rezulta de aci pentru ambele părți

Considerând interesul de a luat de a pune în corespondență pe literații noștri cu deosebitele institute de istorie ale Italiei spre a indica esistența și spre a aduna documentele relative la vechile relațiuni ale țărilor române cu republicile Italiei

Considerând în fine că în anii din urmă primise sarcina de decan al tinerilor noștri ce se află studiind în institutele din Italia și propuse guvernului român a face un curs liber de limba și literatura română la Universitatea din Turin, cu scop de a face cunoscute limba și literatura română junilor italieni spre a strânge astfel legăturile de sânge între aceste două națiuni surori:

Consiliul încuviințează propunerile d-lui ministru și-l autoriză a le supune M. sale Domnitoriului ca să-i permită a transforma aceste două dorinți în proiect de lege spre a-l înainta onor. Camere legislative

Raportul

Jurnalului Consiliului de Miniștri încheiat în ședința de la 15 ale curenteii relativ:

1. La conferirea titlului de cetățean român cu dreptul naturalizațiunii cei mari d-lui cavaler Veghezzi Ruscalla

2. Pentru deschiderea unui curs liber de istoria și literatura limbii române la Universitatea din Turin, ținut tot de cav. Veghezzi Ruscalla, un onorar de una mie lei pe lună.

Subsemnatul supune cu respect la cunoștința Înălțimii voastre ca de-l veți încuviința, să binevoiți a subscrie alăturatul mesagiu pentru trimiterea în deliberarea onor. Adunări legislative a proiectului cuprinzător acestor două dorinți.

Proiect

Pentru serviciul de mare interes făcut românilor de d. cav. Vegezzi Ruscalla din Turin prin scrierile sale asupra naționalității române, prin propagarea limbii române, prin punerea în cunoștință de istoria și literatura română a italianilor, iar acum în urmă și a ispanilor și portugalezilor, servicii cari contribuiesc puternic la dorita desvoltare a legăturilor dintre aceste două națiuni surori.

Să se acorde acestui mare literat și o mde stat

1. Titlu de cetățian român cu dreptul naturalizațiunii cei mari

2. Să se instituie pe lângă Universitatea din Turin un curs liber de istoria și literatura română ținute în limba română de d. cav. Vegezzi Ruscalla, iar pentru ostenelele sale să i se acorde un onorar de lei una mic pe lună.

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXVI (1863), nr. 8 din 6 martie, pp. 61–62.

138.

Cluj, 15 februarie 1863

Verhrtester Herr Baron!

In dem Momente als ich mich eben anschickte Ihr werthes Schreiben vom 3ten l. M. zu beantworten, erhielt ich Ihr schätzbares Schreiben vom 1 lten l. M. – ich fange mit der Beantwortung dieses letzteren an; ich werde sehr kurz sein – brevis cros! Baritz – aufgefordert – hat sich erklärt seine gegenwärtige Stelle nicht aufgeben zu wollen – et ita Dr. Maior! Das Kuriosum mit den 14 Stimmen ist uns auch aufgefallen, das Schicksal wollte es so – aber es haben auch andere Gubernialräte sich selbst die Stimme gegeben; das ist eine Doktrin des Excelsum: Gubernialrat und Comesstellvertreter Schmidt hat sich bei einer Gelegenheit – bei der Frage nämlich: ob Gubernialrat Fülei bei Erstattung eines Vorschlages für eine Gubernial Ratsstelle für seinen Schwager Pál Sándor stimmen könne? Dahin ausgesprochen dass er – auf dem Landtage versteht sich – für die Hofkanzlersstelle sich selbst das Votum geben wird! Also bei uns Excelsum kein Kuriosum, was übrigens überall Mode ist. Das Votum von 3/10? Das habe ich auch nicht vergessen, aber woher einen anderen Geeigneten mit einem besseren Votum zu nehmen? Der einzige Lázár wäre noch ein solcher – aber er ist beim Gubernium unentbehrlich, keine Seele beim ganzen Excelsum versteht das Grundentlastungs-Geschäft, erst jetzt wird ihm der Sekretär Szalánczy beigegeben damit dieser sich das Geschäft eigen macht. Vielleicht wird man auch gegen den Sekretär Moga Einwendungen machen! Es hat seine Richtigkeit dass er sich auf den 1861er Marcal Congregationen Regierungs-

feindlich benommen hat, und gegen seine Nationsgenossen plaidiert – allein tempora mutantur etc. Er ist jetzt loyal, seine Nationsgenossen werden ihm vielleicht verzeihen! Hajos? Ist zwar kein geprüfter Richter aber ein routinierter Beamte, jedenfalls mehr – viel mehr – wie ein Genz, der meines Wissens auch kein geprüfter Richter ist – wenn Sie nicht für Hajos sind, so seien Sie lieber für Mikó – gegenwärtig Staatsanwalt beim Gerichtshof in M[aj]aros[vásárhely]; den man auch zum Protonotar machen kann wenn man den Kováts nicht machen will; diesen haben wir nur deswegen zum Protonotar vorgeschlagen, weil die Protonotäre in der I. Gehaltsklasse stehen und von den Unitariern außer ihm keiner ist der in diese Klasse gestellt zu werden verdient, das war unsere Kombination, in den höheren Regionen wird man vielleicht zweckmäßiger kombinieren können – mir ist alles eins – ich glaube oder besser gesagt fürchte, dass die Unitarier sich mit einem Deus minorum gentium nicht zufrieden stellen werden, wenn sie nämlich aus ihrer Mitte keinen Assessor als Protonotar und Richter haben werden. Ich – für meine Person – habe nichts einzuwenden – aber das muss ich Ihnen sagen, dass diese Exemption viel schlechtes Blut gemacht hat. Nuno ad secundum rectius primam epistolam! Mit meiner Hand ist noch immer nicht ganz gut, aber das hindert mich nicht meinen Geschäften nachzukommen, es wird vielleicht das Übel einmal aufhören! Geschäfts-Ausweise? Ich danke Ihnen innigst für die sehr angenehme Mittheilung, schon jetzt. Simlica haereditas! hic labor hoc opus rectius quid factu opus? Ich habe über den Gegenstand viel nachgedacht, ich könnte meine Ansicht über diesen Gegenstand beim Excelsum zur Geltung bringen – hoffe ich – oder ich traue mich nicht, nachdem ich aus den Staatsrechts-Akten erfahren habe dass den Sinn des §. 28 des Urbarial Patentis nicht ich, sondern mein weiland Collega Kozma richtig aufgefasst hat: die Fassung des §. 28 so wie sie vom Ministerium des Innern entworfen wurde entspricht meiner Ansicht vollkommen, aber diese Fassung wurde im Staatsrat nach der Meinung – wenn ich mich recht erinnere – des Grafen Zichy – der solche gemäß vom Kozma erlernt hat, abgeändert; somit würde das Gubernium gegen die Absicht und den Geist des Gesetzes handeln – und was nach meiner Ansicht sehr wichtig ist – dem Landesfonde respektive dem Staatsschatze eine sehr große Last aufgebürdet; dies kann ich ohne die Intentionen des allerhöchsten Gesetzgebers zu kennen, durchaus nicht zugeben, wenn ich auch von der Gerechtigkeit und Billigkeit meiner Ansicht vollkommen durchdrungen bin! Ich muss Sie daher bitten mir die Ansichten des Altissimus über diesen Gegenstand so bald als möglich mitzuteilen – Ihre Ansichten kenne ich schon, wenn Sie solche nach Einsicht in die Staatsrats-Akten nicht geändert haben, bis dahin werde ich die in Rede stehende Frage nicht zur Entscheidung kommen lassen. Wenn der Altissimus für die Ansicht des Kozma ist, dann werden wir mit den siculica haereditas ein leichtes Spiel haben; man könnte dann den Szekler Untertanen dadurch zu Hilfe kommen, dass man die Szekler-Sessionen für ablösbar erklärt und den Entschädigungsbetrag welcher nach dem Areale entfallen wird vom Grundentlastungsfonde getragen werde; den Rest sollen die Verpflichteten tragen; nach den Leistungen bemessen ist nämlich der Entschädigungsbetrag bedeutend größer wie nach dem Areale, weil die Sessionen im Szeklerland klein sind – ergo bitte um Weisung! 11 Uhr Abends!

Sprachenfragen. Das ist das pomum discordiae! Sie wollen diesfalls meine Anschauungen kennen? Ich will sie Ihnen mittheilen aber ohne alle Motivierung. ich muss mich kurz fassen weil die Zeit drängt, es ist 8 Uhr und ich muss den Brief heute expedieren. 1.) Alle Entscheidungen wie Verordnungen des Excelsums, welche an die Parteien, Gemeinden, Bischöfe oder Ordinariate hinauszugehen sind, wären in der Sprache der Betreffenden respektive der zu erledigenden Eingabe zu erlassen. Rein dienstliche Erlässe des Excelsums hätten an alle Landesbehörden – zu welchen ich die Ordinariate etc. nicht rechne – in der ungarischen Sprache zu ergehen. 2.) Den Jurisdiktionen respektive Ausschüssen wäre es frei zu stellen sich die Amtssprache, oder Sprachen zu wählen, in welcher oder welchen ihnen gestattet sei sowohl an die höheren als auch an die unteren Behörden zu schreiben und daher auch in rein dienstlichen Sachen sich der einen oder der anderen Sprache zu bedienen. Dem Fogaraser Distrikt hat man diese ohnehin gestattet. In Betreff der Verordnungen und Entscheidungen versteht es sich von selbst dass auch von den unteren Jurisdiktionen dasselbe gilt was am Excelsum. Das sind meine Anschauungen, ich glaube sie sind billig – und wie ich die Verhältnisse kenne, leicht ausführbar, es wäre wünschenswert, dass diesfalls so bald als möglich eine Hofverordnung in terminis precisus erlassen werde, damit wir einmal im Klaren sind! Noch eins! Bei den unteren politischen und Gerichtsbehörden wäre rücksichtlich der Vortragssprachen dieselbe Verfügung zu treffen, welche für den Gerichtshof in M[aros]vásárhely getroffen wurde. Man könnte vielleicht auch noch das bestimmen, dass es Jedermann gestattet sei Geschäftsstücke in jener Sprache vorzutragen in welcher die Akten verfasst sind oder die Entscheidung hinauszugehen hat. Einen Sprachen-Artikel vom Excelsum abzuverlangen ist nicht angezeigt, dem Excelsum hat man zu befehlen und dann fügt es sich gerne wie der Romäne sagt: de frica bucurosu – sonst will es alles bis zum Landtag verschieben, fél a felelősségtől és a Kolosvári Casinótól!

Mit meinem Collega steht es also schlecht; keine Aussicht? Ich gehe von meiner früheren Ansicht in dieser Sache ab, und sage nun dass der von mir und meinem Chef erwähnte wirklich nur ein musculus piclus wäre, wenn nicht noch weniger! Was halten Sie von Collega Horváth? Ich kenne sonst Niemanden, ich habe keine Lust politischer Vizepräsident zu sein; zuletzt wird nichts anderes bleiben als einen Sachsen zu ernennen, das wäre aber eine zu große Verletzung des Unverletzlichen der Brüder! Daher cum grano salis.

Dass der Justiz-Senat des Guberniums (und die königliche Gerichtstafel) wenn ein Landtag außerhalb der Mauern von Kolosvár und den Strohdächern von M[aros]vásárhely zu Stande kommt, nicht wird herumwandern können, hat seine Richtigkeit, das wäre eine Jurisdiktion und eine große Kalamität für das Land, welches so viele Jurisdiktionen erlebt hat! Videant Consules bei Ausschreibung des Landtages!

Über die Frage ob Ober Alba gleich aufzulassen? Will Excelsum zuerst den Ausschuss vernehmen, anfangs wollte Excelsum antworten: bis zum Landtag nicht; dann doch die Einvernahmen für angezeigt erachtet.

Szelistye und Talmáts, wenn man diese nicht bei Hermannstadt lassen will, dann muss ein eigener Stuhl gebildet werden, denn man kann sie zu einem anderen sächsischen Stuhl nicht anschließen aus demselben Grunde aus welchem man sie

von Hermannstadt reiße: Nach Nagy Enyed zu geben wäre für die Ortschaften und für die Verwaltung nachteilig und würde dadurch die höchst unzweckmäßige Teilung des Landes um vieles unzweckmäßiger gemacht! Ergo entweder Hermannstadt, oder eigener Stuhl, tertium non datur. Das übrige wird sich schon machen. Sitz Orláth oder Szelistye oder Resinar, das ist das wenigste.

Von dem Gerede – Mikó, Jósika – habe ich hier in Klausenburg nichts gehört, glaube auch schwer dass diese Kombination von den Brüdern ausgegangen sei, sie wollen ja nichts als Union und m[agyar] Ministerium! Das hoffen sie jetzt zuversichtlich, weil Unruhen in Polonien, bacculus in angelo ergo etc. Gerade wegen dieser Unruhen – glaube ich – sollen die Brüder fern vom Leibe bleiben! Es ist nicht das Jahr 1848 auch nicht das Eszterházyische Ministerium!

Brücke über die Marosch? Habe ich dem Erzbischof geschrieben, ich glaube aber schwerlich dass daraus etwas werden wird, es wäre gerecht eine gute Strasse herzustellen, und dann erst an die Brücke gehen, vederemo! Boldizsár ist noch nicht eingetroffen, er wird mit Sehnsucht erwartet, die Klausenburger werden die ersten sein, welche das Grundbuch werden einführen; wegen Mangel an fachkundigen Individuen wird es jedoch bei uns schwer gehen.

Die Verordnungen rücksichtlich Doboka hat das Gubernium geduldig angehört, szolgál tudásúl, ahhoz alkalmazás végett és telyesedésbe véendő! Wir seien etwas – nicht etwas sondern bedeutend fügiger geworden. Nur energisch, aber zugleich gerecht und billig!

Die Repräsentation des Excelsum in der Schotterungs-Angelegenheit, welche nächstens hinaufgeht, verdient berücksichtigt zu werden. Die diesfälligen Verträge wurden durch das Excelsum rechtzeitig abgeschlossen, wenn auch die Vorschriften nicht genau eingehalten wurden etc. Empfehlungen von meiner Frau – Pagina geht mir aus. Keine Zeit zum Durchlesen, nicht einmal zum ordentlich Schreiben! Daher veniam sed cor! Nach Kronstadt wird Bologna gehen.

Amicus devotissimus

15/2 1863

HHStA VI Kabinettsarchiv 10 Nachlass Reichenstein. correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein. ff. 306 309.

139.

Deva, 15 februarie 1863

Kecyelmes Uram!

A dobrai görög nem egyesült esperes főtisztelendő Krajnik Miklós úr az odavaló iskolai előjáróság megválasztása végett megtartani célbavett esperesi egyházi gyűlésre, az ahhoz tartozó községekbe is világi tagok megválasztására községi gyűléseket s azon gyűlésekre előlegesen, a községek kihallgatása előtt,

belátása szerint szerkesztett jegyzőkönyvet osztott ki, anélkül, hogy ezen lépéseit az illető rendőri közegeivel tudatta volna.

A főtisztelendő esperes úrnak ezen fellépése ellenkezvén Ő Felségének azon rendeleteivel, mely szerint a közigazgatóság értesítése nélkül gyűléseket tartani tilos, ezen okon kénytelen valék ő tisztelendőségét figyelmeztetni a felsőbb rendeletek megtartása s a célbavett választógyűléseket betiltani.

Azonban közbe a nevezett esperes úr a már megrendelt gyűlések céljáról engem tudósítván, anélkül, hogy ezek megtarthatására engedélyt kérne, a közigazgatási tisztviselő illetőleg szolgabíró ellen kikelőleg panasszal lép fel azért, hogy azon hivatalnok a híren kívül célbavett községi gyűléseket kötelességénél fogva betiltotta.

Tekintve az iskolai közügy érdekét, melyet hazafi kötelességemnek tartok előmozdítani s elnézve a nevezett esperes úr rendellenes eljárásától, a célbavett gyűlést megengedem s a közigazgatás részéről azon egyházi gyűlésre kiküldött rendőri biztosul tekintetes Jékim Mihály urat neveztem ki azon utasítással, hogy anélkül, hogy a gyűlés ügyeibe befolya, a felsőbb rendeletek értelmében helyt legyen.

Ami pedig a községi választógyűléseket illeti, azoknak is megtarthatását, az illető szolgabíró jelenlétében megengedtem, mégpedig úgy, hogy választottjokat teendőikben függetlenül belátásuk s akaratuk szerint szabadon utasíthassák.

Nagyméltóságú Baró Püspök Úr! meg vagyok győződve, hogy Nagyméltóságod a felsőbb rendeletek teljesítése kötelessége érzetét éppen annyira szem előtt tartja, amennyire magam is méltányolom s elősegíteni kívánom a nép nevelése közügyét; s távol attól, hogy valamely vallásfelekezeti egyházi önkormányzatát megszorítani törekedném – annak a felsőbb rendeletek határai közt – szabad mozgást engedni kívánok; de minckintán a nevezett esperes úr – ki rajongó nyughatatlan fia nyomásának engedve – még a múlt évben is – egyházi ügyek ürügye alatt a templomba a közigazgatási hivatalnokok tekintete és eljárása ellen izgatásokra engedte magát ragadtatni – ki a tiszti tilalomnak ellenszegülőleg önhatalmilag a lapusnyáki járás hivatal fegyházát feltörette – ki jelenleg is a közigazgatás kikerülésével az egyházi gyűlésre választandó világiak megválasztására községi gyűléseket hirdet – s ezen gyűlések számára a község vagyona feletti kötelezettségeket előre elkészített jegyzőkönyvbe előír – nem tehetem, hogy a nevezett esperes úrnak eljárását helyeseljem s Nagyméltóságodnak figyelmét arra fel ne kérjem, hogy méltóztat az esperes urat odautasítani, miszerint egyházi hivatali körét úgy folytassa, hogy a közigazgatás teendői azáltal háttérbe ne szoríttassanak – mert csakis így eszközölheti a jó egyetértés azt, hogy az egyházi felügyelet alatt álló tanítási ügy előhaladhasson s a népnevelés a kívánt sikerre juthasson.

Végre pediglen ha a nevezett esperes úr – a fentebb elősoroltak után – továbbra is nem szünend meg egyházi helyzetén túllépőleg, a közigazgatás ügyeiben erőszakosan avatkozni, azokat gátolni vagy zsidbasztani törekedne – kénytelen leszek ellene a törvény szigorát ajánlani, mely nem óhajtott fellépést csakis Nagyméltóságodnak ő tisztelendősége irányába leendő komoly és erélyes intézkedése s annak pontos teljesítése óvhatja meg, miért is annál inkább bátorodom Nagyméltóságodat felkérni, minthogy az egész megyébe csakis a dobrai esperes úrral léteznek ily előttem kellemetlen és sajnos súrlódások.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletemnek és személye iránti hódolatomnak valódi kifejezését, mellyel van szerencsém maradni, Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája
B[áró] Nopcsa Ferenc
főispán

[Traducere:]

Grațiosul meu domn!

Protopopul greco-neunit din Dobra, onoratul Nicolae Crainic, în scopul alegerii conducerii școlii de acolo, care urma să se facă printr-o adunare bisericească protopopială plănuită, a distribuit în localitățile aparținătoare, unde urma ca în prealabil să se organizeze adunări comunale pentru alegerea membrilor laici, fără ca localitățile respective să fie consultate, un proces-verbal redactat după bunul său plac, fără ca să fi adus în prealabil la cunoștința organelor polițienești aceste demersuri.

Această intervenție a onoratului protopop, fiind în contradicție cu ordinele Majestății sale, conform cărora este interzisă ținerea de adunări fără înștiințarea autorităților, m-a obligat să-l avertizez pe onoratul protopop și, pentru a respecta ordinele superioare, să interzic preconizatele adunări electiv.

Însă, între timp, numitul protopop m-a înștiințat despre scopul preconizatorilor adunări, fără ca să ceară aprobare pentru ținerea acestora, iar contra dregătorului administrativ, respectiv judeului cercual, a intervenit cu o plângere cum că acesta a interzis, pe baza obligației sale, adunările comunale plănuite fără înștiințarea sa.

Luând în considerare interesul chestiunii publice a școlii, a cărei promovare o consider de datoria mea patriotică, și neluând în considerare procedura neregulamentară a numitului protopop, am permis ținerea adunării respective, și l-am numit ca și comisar de poliție din partea administrației publice pe onoratul domn Jékim Mihály, ca să participe la acea adunare ecleziastică, cu indicația de a reprezenta ordinele mai înalte, însă fără a se implica în chestiunile ședinței.

În ceea ce privește adunările electiv din localități, am permis și desfășurarea acestora, în prezența judeului cercual respectiv, și încă în așa fel încât să poată oferi indicații celor aleși în activitatea acestora, în mod independent față de viziunile și voința sa.

Excelența voastră, domnule baron și episcop! Sunt convins că Excelența voastră are în vedere simțământul obligației îndeplinirii ordinelor superioare întocmai în măsura în care și eu îl am, eu dorind promovarea chestiunii publice a educației populare; și de parte de aceea de a mă strădui să strânsoréz autoadministrarea vreunei confesiuni – între limitele aceluia ordin superior – doresc să le permit mișcarea liberă; însă după ce amintitul domn protopop – cedând presiunii fiului său neliniștit – încă și în anul trecut, sub pretextul unor chestiuni bisericești s-a lăsat implicat în incitățile din biserică contra onoarei și demersurilor dregătorilor, care, opunându-se interdicției dregătorești, a pus, cu de la sine putere, să se spargă închisoarea oficiului plasei Lăpușnicului – care și în prezent, prin

ocolirea administrației publice anunță adunări comunale pentru alegerea laicilor din componența adunării bisericești, iar pentru uzul acestor adunări, trece obligațiile existente asupra averii comunale într-un proces-verbal întocmit înainte – nu pot să aprob demersurile numitului protopop și să nu le aduc în atenția Excelenței voastre, rugându-vă să binevoiți a indica domnului protopop să-și continue exercitarea atribuțiilor bisericești în așa fel încât chestiunile administrației publice să nu fie dezavantajate prin acestea – fiindcă doar așa se poate ajunge la buna înțelegere, pentru ca chestiunea învățământului, aflată sub supravegherea Bisericii, să poată avansa, iar educația poporului să poată ajunge la succesul dorit.

În fine, dacă numitul domn protopop – după enumerarea celor de mai sus – nu va înceta ca, depășind funcția sa clericală, să se amestece cu forța în chestiunile administrației publice, dacă se va strădui să împiedice sau să paralizeze acestea, voi fi nevoit să recomand asprimea legii, demers nedorit pe care doar intervenția serioasă și promptă din partea Excelenței voastre în direcția onoratului și îndeplinirea întocmai a acesteia o poate evita; pentru aceasta, cu atât mai mult am onoarea de a ruga pe Excelența voastră, dat fiind că în întreg comitatul astfel de fricțiuni neplăcute și regretabile pentru mine au loc doar cu domnul protopop din Dobra.

Primiți, Excelența voastră, expresia veritabilă a cinstirii mele sincere și a respectului meu față de Excelența voastră, cu care am onoarea de a rămâne, al Excelenței voastre umil serv

Baron Nopcsa Ferenc
Comite suprem.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1.813/1863.

140.

Săcădat, 15 februarie 1863

Atestat

Subscrisul adeveresc prin aceasta conștiencios cum că, fiind eu în 1-a februarie a.c. s.n. în Spring, în curia Excelenței sale, metropolitul Albei Iuliei, conte Alesandru Sterca Șuluțiu, au venit acolo și judele cercului Sângătin, d. Apáti János și în discursul nostru a tuturor câți am fost de față, a venit vorba de armele care s-au căutat prin gendarmi la numita curte; la care d-nul jude cercular mai sus însemnat au zis în auzul tuturor de față cum că la domnia lui s-au dus acasă un popă românesc, om inteligent, de cei de frunte întră preoții românești și i-au spus cum că în Spring sunt la 300, treisute, puști militarești cu baionete ascunse.

Aceasta azi semnez cu propria-mi subscripțiune.

Săcădate în 15 febr. 1863 s.n.

D. Cuteanu,
paroh g.-cath. Săcădate

Original. S.J.A.N., Alba, Fond Cab. Mitrop. Blaj, 1863–748.

Oravița, 17 februarie 1863

Cesaro regeasca apostolica Maiestate, Domnule a tot Gratosissime!

Pe când Maiestatea voastră c. r. apostolică în anul 1860 condus de privințe mai înalte de stat ați binevoit preagrațios a enunța încorporarea Banatului Timișan cu Ungaria, credincioșii români din Banat sentiră o mângâiere și o dovadă de părintească îngrijire a M. voastre într-aceea asigurare altissima, care fu cuprinsă în Rescriptul preainalt de reîncorporare din 27 decembre 1860, prin carele se făcu Cancelariului de curte ungurească de pe atunci de o deschilinită datorință: că pentru delăturarea teamei a românilor cu privire la apărarea limbii și a naționalității, în ținutele acestei țări de români des îndesat locuite să fie aplecați de oficianți publici numai indivizi apți de această naționalitate.

De această gratosissima concessiune câștigată ne bucurăm noi în comitatul Carasiu de după îngrijirea și grația M. voastre într-atâta ca în [a]cești doi ani din urmă. În culmea administrațiunii politice a comitatului acestuia fuseră chemați bărbați de naționalitate română; pentru această grație a M. voastre noi și cutezăm a aduce a noastră cea mai adâncă mulțumire la treptele Tronului M. voastre.

Dar o consternare mare ne cuprinse, pricepând din foile publice: că cu strămutarea actualului administrator a comitatului Caraș la Arad se va pune în fruntea comitatului nostru un bărbat de altă naționalitate. Faima aceasta produse sentimente de supărare și de remere în spiritele poporațiunei române din comitatul acesta.

Precum pe de o parte credincioasa poporațiune română a acestui comitat este din deplin pătrunsă și convinsă despre altissima grație și plecare a M. voastre, într-asemena din alta parte ei este fundată și temerea pentru sustarea cea mai departe a favorului prin altissimul rescript de reîncorporare din 27 decembre 1860 atât de grațios conces românilor din comitatul acesta.

Drept aceea, deși noi cu deplina speranță credem că mandatul M. voastre îndreptat către cancelarul de curte unguresc și cu ocasiunea aceasta nu va rămâne *nerespectat* totuși de temerea ce ne apasă animele noastre constrânși fiind, cutezăm cu respectul cel mai afund a ne apropia de treptele tronului M. voastre cu acea preaumilită rugare ca pentru delăturarea temerii noastre, deșteptată prin faima sus-atinsă să vă îndurați M. voastră de după preainalta-Vă asiguratiune în locul actualului, din întâmplare la Arad strămutându-l administrator preagrațios a chema de chef a comitatului acestuia pe un bărbat de naționalitate română.

Re[în]noind noi și cu ocasiunea aceasta asigurarea despre neclătita credință și alipirea noastră către prea-înaltul tron și sânta persoană a M. v. și pe lângă măgulitoarea speranță despre încuviințarea acestei petițiuni, rămânem cu omagiala supunere,

Ai Majestății voastre cei mai aplecați și mai supuși.

(Urmează subscrierile)

H. ... -

„Telegraful român”, Sibiu, XI (1863), nr. 13 din 14 februarie, p. 51.

Viena, 17 februarie 1863

Sz[ám] 780-1863

Ő cs. k. apostoli Felsége, legkegyelmesebb Urunk nevében, az erdélyi királyi Főkormányzéknek meghagyandó.

A múlt évi december 31-ről 31.172. szám alatt tett tudósítás nyomán ezennel engedtetik, hogy a görög katolikus érsek Sterka Sulutz Sándor és a görög keleti hitű püspök báró Saguna András mint az 1861-k évi, január hóban Nagyszebenben tartott román nemzeti értekezlet elnökei, ugyan ezen városban az erdélyi román nemzet értelmisége közül 120-150 jelesebb egyént mentől előbb egy folytatólagos értekezletre egybehívassanak, melyben t[udni] i[llik] ő Felségének tavalyi október 18-kán kelt azon legfelsőbb határozánya, miszerént e nemzetnek az említett régibb értekezlet következtében felterjesztett hódolati nyilatkozványai legkegyelmesebb meglelégedéssel fogadtattak, ünnepélyesen kihirdetessék, és egy az erdélyi román nemzet álhatalatos hűségét, s az ő Felsége legkegyelmesebb szándékaival összhangzó érzelmeit legalázatosabban ki fejtő köszöneti felirat tárgyalassék.

A meghívandó személyek megválasztása és az egybengyűlési időpont kitűzése, valamint a tanácskozásoknak oly vezetése, hogy azok az értekezlet feladatához illő komolysággal és méltósággal folyanak le, a két egyházi főnökre mint illető elnökökre bízatik.

Miről a királyi Főkormányzék e tárgybani püspöki kérvény visszacsatolása mellett oly meghagyással értesítettik, hogy a fennebbi végzés tartalmát mindkét egyházi főnökkel rögtön és oly megjegyzéssel közölni siessen, miszerént igen óhajlandó, hogy az értekezlet tartalma, amennyiben csak lehet, mentől rövidebb legyen, nehogy a meghívott államhivatalnokok hosszabb távolléte által a közszolgálat hátrányt szenvedjen.

Egyébiránt ő Felsége legfensőbb cs. k. és fejedelmi kegyével kegyesen hajlandó marad.

Bécs, 1863 február 17.

Nádasdy

[Traducere:]

Nr. 780-1863

Ordin către Guberniul regal transilvănean, în numele Majestății sale imperiale regale apostolice, celui mai grațios stăpân al nostru.

În urma înștiințării din 31 decembrie anul trecut, nr. 31.172, se permite prin prezenta, ca președinții Adunării Naționale românești din Sibiu, din luna ianuarie 1861, mitropolitul greco-catolic Alexandru Sterca-Șuluțiu și episcopul greco-oriental Andrei Șaguna, să întrunească cât mai grabnic în același oraș 120-150 de indivizi marcanți din intelectualitatea românească într-o adunare continuativă, în cadrul căreia să se comunice în mod festiv acea preainaltă hotărâre a Majestății sale din 18 octombrie anul trecut, conform căreia declarațiile de supușenie înaintate de această națiune cu ocazia adunării anterioare au fost luate cu sautisopo preagrăjire și a

cunoștință, și să se discute o adresă de mulțumire care să exprime fidelitatea statomică a națiunii române din Transilvania și sentimentele acesteia, similare cu preagrațioasele intenții ale Majestății sale.

Alegerea persoanelor care vor fi invitate, stabilirea datei întrunirii, precum și prezidarea consfătuirilor de acea manieră, ca acestea să decurgă cu seriozitatea și demnitatea corespunzătoare misiunii sale, se încredințează celor doi capi bisericești în calitate de președinți.

Se înștiințează despre aceasta Guberniul regal, cu reanexarea cererii episcopale, cu ordinul de a se grăbi să comunice conținutul hotărârii de mai sus capilor bisericești, cu mențiunea că este de dorit ca conținutul consfătuirii, pe cât posibil, să fie cât mai scurt, pentru ca nu cumva prin absența mai îndelungată a funcționarilor de stat invitați, oficiul public să aibă de suferit.

De altfel, Majestatea sa rămâne dispus milostiv cu grația sa imperial regală și princiara.

Viena, 17 februarie 1863.

Nádasdy

Original. M.O.L., F-266. Általános iratok, 1863-6.680.

143.

Blaj, 18 februarie 1863

Excellenție!

Pre când în privința călcării curiei mele din Spring îmi gătisem recursul meu către Excellenția ta, care acum cu umilință deodată îl și subștern, îmi veni a mânâ și preaprețuita rânduială a Excellenției tale tot în acestas obiect dto. 12 febr. a.c. Nr. Praes. 132.

Eu, precum mai pe largul vei afla Excellenția ta din aici în orig[inal] alăturata exculpațiune ca canonicul meu Ioane Negruțiu, nu pentru aceia că aş crede și cu – ce neci odata pot să cred – că cum menționatul canonic cu articolul său din „Gaseta Transilvaniei” în privința batjocoririi pentru onoarea numelui meu, călcării curiei mele din Spring ar fi tentat batâr cât îi negru sub unghie asupra regimului sau asupra organelor de securitate; nu! Excellenție că acest sens neci din articolul pomenit încă se poate cu dreptul erna, ci numai pentru aceia i-am făcut demandata de Excellenția ta exculpațiune, că pentru ce nu au scris – dacă au scris mai circumscriptive și mai chiar că călcarea aceia s-au făcut pe curia metropolitană din Spring și nu din Blaș și cu aceasta au dat privilegiu și altor gasete ca articolului lui celui pomenit să-i deie o interpretare echivocă.

Greutatea imputațiunii pentru prostituțiunea făcută prin călcarea curiei mele din Spring asupra mea și canonicul meu pomenit în articolul său, precum fac și cu în umilitul meu recurs către Excellenția ta – din prea fundate cauze – a aruncat-o, deși sub tăcerea numelui singur numai asupra subst[ituitului] judece cercual E.

Apáthi, a cărui persoană nime, cu minte sănătoasă [o] poate identifica cu a Guvernului sau cu a organelor de securitate.

Fii, Excelenția ta, convins că faptele cele publice a vieții canonicului meu Negruțiu sunt mai vii și trebuie ca să fie și mai puternice documente că el este unul dintre cei mai loiali și mai mari apărători a intereselor și a autorității regimului regesc decât să se poată, cu dreptul, din pomenitul lui articol din Gasetă imputa, o intențiune rea spre defăimarea aceluiași regim. Și de totuș dacă – precum zice în pripa durerii sale pentru vătămarea onoarei mele, din aceia faptă căsunată, nedescrind apriat ci numai întunecat și mai echivoc decât s-ar fi căzut, că călcarea curiei mitropolitane nu în Blaș ci în Spring s-au făcut, ceva ar fi greșit și în zelul său pentru apărarea onoarei metropolitului său ar fi scăpat din condeiul său și ce însuș n-au gândit și n-au voit, Excelenția ta să te înduri a nu-i lua în nume de rău.

Iară întru afirmarea aceia că judele cercual domnul F. Apáthi cu călcarea curiei mele din Spring au tentat asupra persoanei mele și nu asupra deregătorului meu de acolo Vasile Altim, cu carele în sus umilitul meu recurs din prea grele și fundate cauze, sunt de aceia conviețiune, pe canonicul Negruțiu nu-l pot necidecât inculpa.

Fie-mi ertat, Excelenție, în privința aceasta cu umilință a reflecta că, deși faptei acesteia infame patrate de F. Apáthi, și cu care nu numai onoarea mea în public da și a regimului după ce căutatele arme și munițiune nu s-au putu afla – per indirecte o au compromis: acum se vor sili a-i da alt titlu și cu altă cualificațiune a o înfrumuseța și a o dezvinovăți totuși după logica și judecata minții cei sănătoase, dacă s-ar fi aflat în curtea mea din Spring căutatele arme, togma de-aș fi fost cu și nevinovat, din rațiunile în recursul meu specificate, nu numai în opiniunea publică da și înaintea tribunalelor toată greutatea responsabilității și a reatului ar fi căzut asupra persoanei mele mai mult decât asupra deregătorului meu și mei îmi caută și acum cu durere a suferi.

Și opiniunea publică și vestea care din gură în gură nu numai la magyari da și la români, ca fulgerul s-au dus și împrăștiat în țară și care țene și crede și așa se exprimă că la curia metropolitului din Spring și nu la locuința deregătorului său Albini s-au făcut căutarea după arme și munițiuni ascunse.

Eu dară și în interesul înaltului regim aștept în privința aceasta o dreaptă și cuviincioasă satisfacțiune.

Altminteri fiți Excelenția voastră încredințați că în privința îndreptării clerului meu de a țene totdeauna înaintea ochilor lui adevărul, cuviința și exstimațiunea regimului regesc în scrierile sale pe la gasete, cele cuviincioase dispusețiuni nu [lipsește] a le face. Îndurați-vă a încuviința nemărginitul și sincerul meu stim cu care am onoare a perena.

Al Excelenției tale umilit serb

Blaș, 18 febr. 1863

[Alex. St. Șuluțiu]

Sibiu, 19 februarie 1863

Báró Nopcsa Ferenc úrnak, N[eme]s Hunyad megye főispánjának.

Nagy Szebenben, 1863 februarius 19-én

[Nota:] fără număr prezidial am expediat acest răspuns.

E folyó év és hó 15-én vettem Méltóságod becses levelét, mely mellőleg legyen mondva, az év és hó napja megjegyzése nélkül volt, talán azért, mert privatus jellemű; ennél fogva csakis azon napra hivatkozok, amelyben azt kezemhez vettem.

Én több ízben elolvastam Méltóságod sorait és mondhatom, miszerint azokat meg is értettem és éppen ezért nem látok semmi oly törvényellenes lépést a dobrai esperesem Krajnik Miklós részéről, mint amilyent Méltóságod ottan kisejt, mert én szorosan a templomi szempontból veszem a dolgot és az érdekelt esperesnek családi vagy világi viszonyaitól, melyek engemet nem illetnek, visszatartom magamat.

Méltóságod panaszt emel, mivel Krajnik esperesem gyülekezetet akar tartani az iskolai előjáróság megválasztása végett és e célra felhívja az egyes egyházi községeket, hogy azon gyülekezetre küldjenek két-két képviselőt, kik aztán összesen az esperesnek elnöksége alatt válasszanak 5-6 egyéneket, kik az iskolai választmányt képezzék. Ezen ártatlan dologban botrányt lát Méltóságod, mert az esperesem a rendőri közegeivel (ezt nem értem) azt nem tudatta.

Erre való nézve azt jegyzem meg, miszerint valamint Méltóságod a főispáni méltóságot az 1860 október 20-i Diploma erejénél fogva viseli, úgy én is ezen legfelsőbb fejedelmi Diplomában találok jogegyenlőségét Egyházamnak a többi hazai Egyházakkal. Már pedig tudva vagyom a recipiált Egyházak önállása a templomi és iskolai belügyek ellátásában és tárgyaltatásában. És, hogy ez így van, erről többet említeni felesleges.

Ő Felsőge legkegyelmesebb Urunk visszaadá nekünk az alkotmányos életünket és azon legfelsőbb tiltás melyről Méltóságod említ, valójában csakis a politikai gyűléseket tárgyalhatja, mert máskép a többi országos Ekkleziák se tárgyalhatnak az iskolai ügyeiket és a tanodáiknak életbeléptetését önállóság, politikai biztos nélkül. Tehát miért akarja csakis Méltóságod, hogy a dobrai esperességemben létező egyházi községeimnek előkelőbb tagjai 10-12 politikai biztos nélkül ne tanácskozhassanak az ők iskolai ügyeikben és miért rendel a dobrai esperesemi gyülekezethez hasonlólag politikai biztost és pedig idegen vallásbelit? midőn ez az én rendeltetésem nyomán mint iskolai főfelügyelőnek történik; hiszen, hogy ott más tárgyat, p. o. világit vagy politikait nem fognak tárgyalni, arról Méltóságod is meg lehet győződve lenni, miről én elég biztosítást adhatok.

Mivel Méltóságod privatim írt nekem, azért könnyebb nekem is privatim mindazt felfedezni, mi a szívemen fekszik, hogy jobban megértsük magunkat.

Ugyan tudott Méltóságod azon gyülekezetről, melyet a múlt ősszel főbíró Fülep úr Dván tartott, az összes román intelligencia férfjaival és espereseivel minden vallás különbség nélkül az iskolai ügyben? Én szeretném tudni eziránti meggyőződését Méltóságodnak, ha vajon ezt az eljárást mely tekintetből lehetne szabadnak és jogosnak jellemeztetni? midőn én az ügyekről nem számok a jogos

vagy a jó szokásnak, de csakis az egész testét a jogtalanságnak, mit is én felfedezvén az espereseimnek és hitsorsosai férfiainak, meghíúsítottam a második gyűlést, mely az első határozatba ment át. A haza egész történelmében nincs eset, ahol a magyar intelligens férfiak és esperesek vallás különbség nélkül egy főbíró meghívása következtében tárgyalta volna az iskolai ügyeiket; azért is én, de nem a rendőri előjáróság a Déván iskolai ügyben tartott szokatlan és jogtalan gyülekezett háttérbe szorítottam mindjárt az első magjában.

Ezeknél fogva jóllehet, hogy Méltóságod, amint tetszik levelében mondani, méltányolja és elősegíteni kívánja a népnevelési közügyet és távolnak nyilatkozik lenni attól, mintha valamely vallásfelcekezet egyházi önkormányzatját megszorítani törekedne és így annak a legfelsőbb rendeletek határai közt szabad mozgást engedni kíván, mégis Méltóságod biztosokat rendel az egyházi ügyeink tárgyalása alkalmával, hivatkozván ara, hogy a nevezetes esperesem rajongos (talán rajos schwärmerisch) fia nyomásának engedve, még a múlt évben is egyházi üriügek alatt a templomba a közigazgatás tekintete és eljárások ellen izgatásokra engedte magát ragadtattatni – ki a tisztí tilalomnak ellenszegülölöleg önhatalmilag a lapusnyáki járashivatal fegyházát feltörette, ki jelenleg is a közigazgatás kikerülésével az egyházi gyűlésre választandó világiak megválasztására községi gyűléseket hirdet, és így Méltóságod az esperesemnek eljárását nem helyeselheti.

Én hiszem ezt, mert Méltóságod nem akar ismerni különbséget az esperesemnek jogos és jogtalan eljárásában, sem pedig a világiak és a keresztények viseleteiben, már pedig qui bene distinguit, bene docet.

Hogyan hasonlíthatja Méltóságod esperesem fia politikai viseletét az egyházi gyűlésekkel, azt nem értem; hogyan hozhatja Méltóságod összeköttetésbe az esperesemnek templomi beszédében praetensive elkövetett hibáját azon joggal melynél fogva egyes templomi községeim tanácskozhatnak maguk között egyházi és iskolai ügyekről, ezt sem foghatom fel; de még azt sem, hogy templomi községeim azért, mert az esperesük a lapusnyáki járashivatal fegyházát feltörette, csakis politikai biztos jelenlétében tárgyalhassák az ök templomi és iskolai ügyeiket, akik Méltóságod szavai szerint csak világiak, márpedig ök nem mint világiak, [tudni] i[llik] nem mint politikus alattvalók tanácskoznak az ök templomi és iskolai ügyeik felett, hanem mint keresztények és tagjai egy szent keresztényi Ekkleziájának, melynek a lelki üdvösség és az Isten országja a célja, azért is a kérdezett iskolának confessionális caractere vagyon és nem világi politikus!

Én azt hiszem, hogy Méltóságod panassza melyet a Nagyméltóságú főkörmányszéki Elnökségnek beadott a múlt ősszel esperesem Krájník ellen, azért mert ez az egyházi beszédében egy hivatalnok eljárása végett csakis kikelt, de izgatásokat nem tett, a maga rendjén el van látva, mert én mint az illető előjáróság a tisztelt Nagyméltóságú főkörmányszéki Elnökségnek felszólítására saját körömben tárgyaltam ezt az ügyet, miről is megtettem jelentésemet a dolog valódi állása szerint. Ennél fogva csodálom, mikép Méltóságod megint előhossa ezt az esetet és csakis az esperesemnek eljárásában talál botrányt, mintha a vizsgáló főbíró úr ártatlan volna.

Eziránt az az én meggyőződése, hogy az esperes hibázott contra prudentiam pastorem és messze ment a hivatottási hevében, de a főbíró úr lábbal tiporta a

kereszténység legszentebb ünnepe szentségét, a vasárnapot, az Úr feltámadási ünnepnapját, az által, hogy vasárnap a szent mise idejében minden nagy szükség nélkül investigált és publice hivataloskodott. Ez több Méltóságos Uram! az ildomoság megsértésénél! Tehát egy valaki, mert világi hivatalnok, tehet amit akar az egyházi szentségek ellen, de egy esperes még azt sem tehesse, ami a politikai törvényeket nem sérti, ne rendelkezessen a világi előjáróság jóváhagyása és biztosa nélkül!

Én éppen csak Méltóságod iránti megkímélésből nem adtam világosságra ezt a botrányt, de fenntartom magamnak az első országgyűlésre, ha meggyőződésem félremagyaráztatna.

Engedjen meg, még egyet kénytelen vagyok itt megemlíteni. Méltóságod 3-4 héttel ezelőtt a dévai esperesemnek írásban megparancsolá, hogy egy halva született magzatot ne hátráltassa a felszentelt temetőbe eltemettetni, és mivel az esperesem helyesen és probaálloan azt tenni vonakodott, Méltóságod ötet elébe hívatta és megfedekezvén arról, hogy egy esperes ecclesiasticus dignitarius, jóformán megleckéztette, jöllehet azt az esperesem visszautasította. Gondolhatja Méltóságod, hogy erre is mint főispánnak joga volt? És ha kérdezné valaki, micsoda családnál történt az a holt magzatnak születése, hogy Méltóságod az iránt rendelkezni magát felszólítva érezhesse? akkor az jönne ki, hogy egy rosznevű cseléd leány volt a lebetegedett. Látja kérem, Méltóságod milyen messzire ment és én mégis hallgatok, mert hinni akarom, hogy rossz szándékból azt nem tette, de még azt se mondom, hogy Méltóságod ezt tette volna egy vagy más rajos emberének nyomása után, jöllehet hogy a rosz szájú világ ilyesmit mond több rendelkezéseiről.

Ezekből tehát meggyőződhetik Méltóságod, miszerint én a templomi szempontból tekintve panaszaikat Krájinik esperesem ellen, helyesnek és jogosnak tartom, esperesem Krájiniknak rendelkezéseit az iskola ügyben és kérem Méltóságodat ötet nem akadályozni, valamint nem akadályoztatnak hasonló eljárásaiban a többi espereseim az egész hazában, mert én nem alszok, hanem ébren vagyok éjjel és nappal, hogy espereseim mint törvényes organumaim a törvényes úton maradjanak és amennyire ők világi vagy politikai áthágást elkövetnének. annyira a világi törvényhatóság alá esnek és én ily nemű dolgokban nem avatkozom magamat annál is inkább, mert alkotmányos kormány alatt élünk és nem anarchiában.

Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletemnek valódi kifejezését, mellyel elmaradtam

elkötelezett szolgája
[Andrei Şaguna]

[Traducere:]

Domnului baron Nopcsa Ferenc, comitele suprem al comitatului nobiliar Hunedoara Sibiu, 19 februarie 1863.

[Notă în original:] fără număr prezidial am expediat acest răspuns.

În data de 15 a anului și lunii curente am primit onorata scrisoare a Excelenței voastre, care, în treacăt fie spus, nu a avut însemnată ziua, luna și anul, poate de aceea, că era de natură privată: de aceea, mă refer doar la acea zi, în care am primit-o.

Eu am citit de mai multe ori rândurile Excelenței voastre și pot să spun că le-am și înțeles, și tocmai de aceea nu văd niciun demers ilegal din partea protopopului meu Nicolae Crainic din Dobra, așa cum Excelența voastră deduce de acolo, fiindcă eu consider chestiunea din punct de vedere strict bisericesc, neluând în considerare raporturile familiale sau laice ale amintitului protopop, care pe mine nu mă privesc¹.

Excelența voastră face plângere, fiindcă protopopul meu Crainic vrea să țină o adunare pentru alegerea conducerii școlii, și pentru acest scop cheamă comunitățile religioase în mod individual să trimită câte doi reprezentanți la acea întrunire, care, sub prezidiul protopopului să aleagă 5–6 indivizi, care să constituie comitetul școlii. În această chestiune nevinovată, Excelența voastră vede un scandal, fiindcă protopopul meu nu a adus acestea (și asta nu pot înțelege) la cunoștința organelor de poliție.

Privitor la aceasta, fac observația că Excelența voastră îndeplinește demnitatea de comite suprem pe baza Diplomei din 20 octombrie 1860, tot așa și eu găsesc în această preainaltă Diplomă a principelui egalitatea în drepturi a Bisericii mele cu celelalte Biserici ale patriei. Fiindcă este cunoscută independența Bisericilor recepte în administrarea și discutarea chestiunilor bisericești și școlare interne. Și, că așa stau lucrurile, nu mai are rost să amintesc.

Majestatea sa, cel mai grațios stăpân al nostru, ne-a redat viața constituțională și aceea preainaltă interdicție pe care o amintește Excelența voastră, într-adevăr se referă doar la adunările politice, fiindcă altfel nici celelalte Biserici ale țării nu ar putea lua în discuție chestiunile școlare și înființarea școlilor în mod independent, fără un comisar politic. Deci, de ce dorește Excelența voastră, ca în protopopiatul meu din Dobra, membrii mai de vază ai comunităților religioase de acolo să nu se poată sfătui fără 10–12 comisari politici în chestiunile lor școlare și de ce ordonă la adunarea protopopială din Dobra în mod asemănător un comisar politic, și anume având o altă religie? În timp ce, pe baza ordinului meu, acesta apare ca inspector școlar; dar, acolo nu se vor discuta alte chestiuni, ca de exemplu laice ori politice, despre aceasta Excelența voastră poate fi convins, eu dând în acest sens asigurări suficiente.

Dat fiind că Excelența voastră mi-a scris privat, de aceea și mie îmi este mai ușor să exprim tot în mod privat ceea ce am pe inimă, pentru ca noi să ne înțelegem mai bine.

Însă Excelența voastră a știut despre acea întrunire, pe care a ținut-o în toamna trecută judele prim Fulep la Deva, împreună cu toți bărbații inteligenței și cu protopopii în chestiunea școlară, fără deosebire de confesiune? Eu aș dori să cunosc convingerea Excelenței voastre față de aceasta, din ce punct de vedere poate fi caracterizat acest demers ca fiind liber și legal? Fiindcă aici nu văd nici umbra legalității sau a bunului obicei, ci doar întregul trup al ilegalității, ceea ce eu, arătând protopopilor mei și coreligionarilor, am împiedicat cea de-a doua adunare, care a revenit la prima hotărâre. Nu există exemplu în întreaga istorie a patriei, în care bărbații inteligenței maghiare și protopopii, fără diferență de religie, în urma

invitației unui prim jude să fi discutat despre chestiunile lor școlare: de aceea eu, și nu conducerea polițienească, am marginalizat adunarea neobișnuită și ilegală de la Deva, ținută în chestiunea școlară, încă de la prima sa manifestare.

Pomind de la acestea, este posibil ca Excelența voastră, așa cum binevoiți a spune în scrisoare, respectați și doriți promovarea chestiunii publice a învățământului și doriți să fiți departe de aceea de a încerca a strânsora autoadministrarea vreunei confesiuni religioase, permițând pentru acestea mișcarea liberă în limitele celor mai înalte regulamente? și totuși, Excelența voastră ordonă comisari cu ocazia discutării chestiunilor noastre bisericești, cu amintirea faptului că numitul meu protopop, cedând presiunii fiului său înfocat (poate exaltat, schwärmerisch), încă în anul trecut, sub pretexte religioase, s-a lăsat atras la incitări în biserică contra onoarei și demersurilor autorităților – tot acesta, opunându-se interdicției dregătorești, cu de la sine putere, a pus să se spargă închisoarea oficiului plasci Lăpușnicului, și care în prezent, cu ocolirea administrației publice, anunță adunări comunale pentru alegerea clericilor în adunarea bisericească, și astfel Excelența voastră nu poate aproba demersul protopopului meu.

Eu cred aceasta, fiindcă Excelența voastră nu dorește să cunoască diferența dintre demersurile legale și ilegale ale protopopului meu, nici între comportamentul laicilor și al creștinilor, dat fiind că *qui bene distinguit, bene docet*.

Nu pot înțelege însă cum poate Excelența voastră să compare comportamentul politic al fiului protopopului meu cu adunările bisericești; cum poate Excelența voastră să aducă în legătură greșeala presupusă comisă de către protopopul meu în cuvântarea sa bisericească cu acel drept pe baza căruia unele comunități bisericești de-ale mele se pot consfătuî între ele despre chestiuni bisericești și școlare, nici aceasta nu pot concepe; dar nici aceea că comunitățile mele bisericești își pot discuta chestiunile bisericești și școlare doar în prezența unui comisar politic, fiindcă protopopul lor a pus să se spargă închisoarea oficiului plasci Lăpușnic; aceștia, care conform cuvintelor Excelenței voastre sunt doar laici, însă ei nu se sfătuiesc ca laici, deci nu ca și supuși politici își discută chestiunile bisericești și școlare, ci ca creștini și membri ai singurei și sfinte Biserici, care are ca scop mântuirea sufletului și tărâmul lui Dumnezeu, de aceea școlile în chestiune au un caracter confesional, și nu laic și politic!

Eu cred că plângerea Excelenței voastre pe care ați înaintat-o toamna trecută *onoratului prezidiu al Guberniului, contra protopopului meu Crainic*, fiindcă acesta, într-o cuvântare bisericească, s-a pronunțat contra demersului unui funcționar, însă nu a făcut instigare, este rezolvată pe calea sa, fiindcă eu, în calitate de prepus, pe baza invitației prezidiului gubernial am discutat acest caz în cercul propriu, fapt despre care am și făcut înștiințare asupra realei stări a lucrurilor. De aceea, mă mir cum Excelența voastră aduce iarăși în discuție acest caz și găsește scandalos doar demersul protopopului meu, ca și cum domnul jude prim ar fi nevinovat.

Privitor la aceasta, am convingerea că protopopul a greșit contra prudenței pastorale și a mers departe în înfocarea chemării sale, dar domnul jude prim a călcat în picioare sfințenia celei mai frumoase sărbători a creștinismului – duminica – sărbătoarea Învierii Domnului, prin aceea că duminica, în timpul sfinte slujbe, a făcut investigații, îndeplinindu-și funcția fără să fi fost necesar. Excelența voastră, aceasta este mai mult decât lezarea politeții! Deci, cineva, fiindcă este funcționar

public, poate face ce vrea contra tainelor bisericești, dar un protopop nu poate face ceva care nici nu lezează legile politice, nu poate dispune fără aprobarea și comisarul puterii lumești!

Eu tocmai pentru crușarea Excelenței voastre nu am adus la lumină acest scandal, dar îmi rezerv aceasta pentru ocazia primei Dicte, dacă convingerea mea m-ar induce în eroare.

Dacă-mi permiteți, încă un lucru sunt nevoit aici să-mi amintesc. Acum 3–4 săptămâni Excelența voastră a ordonat în scris protopopului meu din Deva, să nu împiedice îngroparea unui copil născut mort în cimitirul sfințit, și fiindcă protopopul meu, în mod corect și motivat, s-a ferit să facă aceasta, Excelența voastră l-ați convocat și uitând că un protopop este un demnitar ecleziastic, efectiv i-ați dat o lecție, chiar dacă protopopul a refuzat-o. Considerați, Excelența voastră, că ați avut dreptul la aceasta în calitate de comite suprem? Și dacă ar întreba cineva, la ce fel de familie a avut loc nașterea copilului mort ca Excelența voastră să se considere chemat să dispună în acest sens? Atunci ar reieși că o servitoare cu o reputație proastă a fost cea bolnavă. Vedeți doar, Excelența voastră, cât de departe ați mers, și eu totuși tac, fiindcă vreau să cred, că nu ați făcut acestea din rea-intenție, dar nici nu spun că Excelența voastră ar fi făcut acestea din cauza presiunii unei sau altei persoane înfocate, chiar dacă lumea cu gură rea spune asemenea despre numeroasele demersuri.

Din acestea, Excelența voastră poate căpăta convingerea că eu, judecând dintr-un punct de vedere bisericesc, consider plângerile contra protopopului meu Crainic, precum și dispozițiile acestuia în chestiunea școlii ca fiind corecte, și rog pe Excelența voastră să nu-l împiedicați, așa cum nici ceilalți protopopi ai mei din țară nu sunt împiedicați, fiindcă eu nu dorm, ci sunt treaz ziua și noaptea, pentru ca protopopii mei, ca organe legale, să rămână pe calea legală, și în măsura în care aceștia ar comite un abuz lumesc sau politic, ar cădea sub legiuirea laică, însă eu nu mă amestec în asemenea chestiuni cu atât mai mult cu cât trăim sub un guvern constituțional și nu în anarhie.

Primiți, Excelența voastră, expresia veritabilă a respectului meu sincer, cu care rămân umilul serv

[Andrei Șaguna]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1.812/1863.

1 Vezi supra doc. nr. 60.

145.

Viena, 20 februarie 1863

2263

Nagyméltóságú Gróf, magyar királyi helytartó Úr!

Philimon Lajos ügyvédnek mint is Aradmegyei szabadhelyi román község meghatalmazottjának l[eg] m[é]ltóságosabb] kézjegyre méltatott abbeli újabb

flyamodását, mely által a román nyelv használatának akadályoztatása s a megyei tisztikarnak e részben állítólag önkényes eljárása miatt még m[últ] évben l[eg] f[elsőbb] helyen beadott és Ő cs. ap. k. Felségének m[últ] é[vi] Július 27-ri kelt s[aját] k[ezű] határozatával leérkezett előbbi panaszoknak elintézését kéri, a már ez érdemben m[últ] é[vi] Octoberhó 13-án 16.641 sz. alatt kelt levelem kapesában és vonatkozással a m[últ] é[vi] Augustus 20-án 12.893 sz. alatt a k. helytartótanács-hoz intézett udvari rendelvényre, mellyel a fenhivatolt panaszos flyamodás mellékletével együtt leküldetett, Nagyméltóságoddal azon újabbi megkereséssel van szerencsém közleni, hogy ez érdemben szigorú és részrehajlatlan vizsgálatot elrendelvén, az érintett panaszok, a mennyiben azok valósággal alaposoknak fognak találatni, elintézését a m[últ] évi Július hó 27-én leérkezett kétrendbeli l[eg] f[elsőbb] határozatok és ezek folytán a k. helytartótanács-hoz m[últ] évi Augustus 20-án 12.632 és 12.892 számok alatt menesztett udvari rendeletek alapján eszközölni és e részben kimerítő véleményes jelentését mielőbb beküldeni szíveskedjék.

Bécsben, 1863 böjtelőhava 20-án

Nagyméltóságodnak

Ickötelezett szolgálja

Gf. Forgách Antal

[Traducere:]

2263

Exelența voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar!

Am onoarea de a comunica Exelenței voastre acel memoriu mai nou al avocatului Philimon Lajos, în calitate de împuternicit al comunității românești din Sâmbăteni, sprijinit pe preaînaltul bilet de mână, în care cere soluționarea plângerilor contra împiedicării folosirii limbii române și a demersurilor presupus arbitrare ale corpului funcționăresc din comitat, înaintat încă anul trecut la cel mai înalt loc și remis cu hotărârea olografă a Majestății sale imperiale regale apostolice din 27 iulie anul trecut, și cu referire la scrisoarea mea din 13 octombrie anul trecut nr. 16641 și la ordinul aulic din 20 august anul trecut nr. 12893 către Consiliul locumtenențial regal, prin care cererea conținând plângerile sus amintite a fost retrimisă cu toate anexele sale, cu acea rugămintă reînnoită, ca, ordonând o investigație severă și nepărtinitoare în această chestiune, să obțineți soluționarea amintitelor plângeri, în măsura în care acestea se vor găsi a fi adevărate, conform celor două hotărâri preaînalte din 27 iulie anul trecut și ordinelor aulice către Consiliul locumtenențial regal din 20 august anul trecut, nr. 12632 și 12892, și să binevoiți a trimite cât mai grabnic înștiințarea detaliată conținând și opiniile Exelenței voastre.

Viena, 20 februarie 1863

Al Exelenței voastre obligat serv

Contele Forgách Antal

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1863-2.263.

Cluj, 21 februarie 1863

Euer Excellenz!

Seine apostolische Majestät der Kaiser haben mit allerhöchster Entschliebung vom 15ten d. Mts. die Abhaltung einer rumänischen National-Conferenz in Hermannstadt Allergrnädigst zu gestatten geruht, worüber Euerer Excellenz die amtliche Verständigung demnächst zukommen wird¹.

Überzeugt davon, dass die rumänische Nation in Siebenbürgen diese Conferenz zur unisonen Kundgebung ihrer Loyalität und Anhänglichkeit an die Allerhöchste Regierung benützen wird, freut es mich, Euerer Excellenz von der vorerwähnten kaiserlichen Entschliebung hiemit die vorläufige Mittheilung machen zu können.

Mit dem Ausdrücke der vorzüglichsten Hochachtung
Euerer Excellenz ergebenster

Crenneville

Klausenburg am 21. Februar 1863.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1.815.

¹ Vezi supra doc. nr. 142.

Sibiu, 21 februarie 1863

Prea Cinstiților PP. Protopopi și Administratori protopopești!

Scaunul nostru protopopesce din Dobra la însărcinarea mea era provocat a înființa una Eforie pentru ducerea trebilor de manipulație ale școalei capitale din Dobra cu patru clase, spre a cărei înființare și susținere mai toate comunele noastre bisericesci din acel protopopiat au contribuit și contribuc. Scaunul protopopesce vrând accastă însărcinare a supremului inspectorat de școală să o săvârșească amăsurat instituțiunilor bisericii noastre, despre care circularul episcopesc din 26 august 1862, nru cons. 657 tractează pe larg, și adică, că comunele bisericesti tractuale care susțin acea școală capitală și au dreptul a lua parte la manipularca averii și la punerea învățătorilor, să țină în parohiile lor sobor parohial spre a trimite din sânul său câte un deputat, cu totul 24, iar preoțimea tractuală 10 deputați, ca apoi să se poată ține cu acești 34 deputați sobor protopopesce în care obiectele țiitoare de școala lor centrală să se tracteze și să se organizeze una eforie cu președinte și vicepreședinte, cu opt membri ordinari, un secretar s.a.m.d.

Înțelegând însă inclitul Presidiu Comitatus al Hunedoarei dispusețiunile ce din partea scaunului protopopesce se făcură în privința aceasta, același presidiu

serise scaunului protopopesc din Dobra că acele adunări nu se pot ține fără comisari politici, însă scaunul protopopesc n-a primit și așa lăudatul Presidiu Comitatus; eu însă i-am răspuns că aceasta nu o pot face, ci revirez pe același lăudat a nu strâmtora drepturile bisericii noastre autonome și egal îndreptățite cu celelalte religii din țară. Însă deslăudatul Presidiu Comitatus nemulțumindu-se cu răspunsul meu, a arătat lucrul la înaltul Presidiu Gubernial al țării, înaltul care a binevoit a mă înștiința în 3 martiu c.n. a.c. nr. pr. 1190 despre grațioasa sa hotărâre la pâra inculitului presidiu al comitatului Hunedoarei: cum că adunările ce se țin spre scopul curat bisericesc și școlar sunt iertate a se ține fără întervenirea comisarului politic, la care adunări însă nu este iertat a tracta despre obiecte politice.

Grațioasa aceasta rezoluțiune a înaltului Presidiu de țară vi-o aduc la cunoscinta preacinstitelor voastre și a eparhiei întregi că precum pân' acum așa și spre viitor să tractați în soboare parohiale și protopopești numai obiecte curat bisericești și școlare, și să privegheați sub propria-vă responsabilitate, ca în asemenea soboare bisericești să nu ocure nici umbra vreunui obiect politic, ci totdeauna să deslușiți deosebirea lucrurilor bisericești și școlare de către cele politice, și de basa acestor deslușiri să luați totdeauna cercurile mele, căci așa făcând nu veți greși. Tot în timpul acesta sunt datori preoții locali a priveghia sub a lor responsabilitate, ca la soboarele parohiale numai obiecte curat bisericești și școlare să se tracteze, și soboarele parohiale să le desființeze, cum vor vedea, ca membrii lor aduc înaintea lucruri politice, și fără întârziere să refereze scaunului protopopesc, carele apoi va așterne Consistoriului eparhial lucrul cu toate împrejurările întâmplate.

Din Ședința consistorială ținută la Sabiniu, 21 febr. 1863

Andriș, Baron de Siaguna m.p.

Ne bucurăm mult de această respectare a autonomiei noastre bisericești din partea În. Presidiu Gubernial, și nu putem recomanda din destul considerarea și aprecierea autonomiei acesteia tuturor celor chemați a funcționa în oficiul bisericii și al școlii.

„Telegraful român”, XI (1863), nr. 19 din 7 martie, p. 72.

148.

Viena, 22 februarie 1863

21087 számhoz

A m.k. udv. kancelláriától a karloviczi g.n.e. érsekség helytartójához 1863 év böjtelőhő 22én intézett elnöki levélnek másolata.

A görög nemegy[ült] vallású püspök urak által a közhatóságokkal folytatott levelezések iránt sajnálattal értem Nagyméltóságodnak m[ült] év december] 9én 127 sz. a[latt] kelt igen becses leveléből, hogy nem teljesülhetett a használandó nyelv kérdésének végmegoldása iránt buzgó óhajításom. Nagyméltóságod önmaga méltóztatik becses válaszában elismerni azon tagadásba nem is vehető tényt hogy

én a gör. n. egy. egyháznak önkormányzati jogait és ily hatása körében az anyanyelvnek használatát legtávolabbról sem akartam gátolni, fölhívásom és hivatalos kérésem tehát nem érdekelhette a püspök urakat másképen, mint a mennyire a közhatóságokkal, mint a közhatalomnak a vallás terén magasabb közegei jönnek érintkezésbe. Habár tehát Nagyméltóságod által fölhozott érvek nem voltak is képesek nézeteimet és meggyőződésemet változtatni, mégis jelenleg felkívánok hagyni ezeknek cáfolatával, és az elvi vitatással, mert legtisztább azon igyekeztem, hogy az országban minden nemzetiségek megnyugtattassanak és távoztassék minden, mi a nemzetiségi, különben is ébren lévő féltékenységet növelhetné, vagy az e részbeni méltányos igényeknek s jogos követeléseknek ellenére volna. Midőn tehát buzgón reményelem azt, hogy a jövő országgyűlésen sikerülni fog azon munkálatnak alapján, mely Ő Felségének legkegyelmeseb parancsából a nemzetiségi igények iránt elvagyon rendelve, ezen kérdést is szerencsésen megoldatni, másrészt épen az ingerültségnek a másik félén kikerülhetése végett tiszteletteljesen fölkérem Nagyméltóságodat: szíveskedjék eszközölni azt, hogy a mennyiben a gör. n. egy. püspök urak nem lennének képesek jelentéseiket az ország igazgató kormányzékai által használt hivatalos nyelven azokhoz intézni; felterjesztéseiket ne közvetlen a kormányzékhoz, hanem annak elnökéhez intézve,- és pedig tekintve azt, hogy a szerb nyelv nem eléggé elterjedt,- könnyebb közlekedés tekintetéből egyelőre német nyelven küldjék be.

[Traducere:]

La nr. 21087

Copie a scrisorii prezidiale a Cancelariei aulice regale ungare către adjunctul Mitropoliei grecești neunite din Carloviț, din 22 februarie 1863.

Din mult onorata scrisoare a Excelenței voastre, din data de 9 decembrie anul trecut, nr. 127, constat cu regret că dorința mea ardentă privitor la chestiunea limbii de corespondență a domnilor episcopi greci neuniți cu autoritățile publice nu s-a putut rezolva definitiv.

Însuși Excelența voastră recunoaște, în onoratul răspuns faptul de netăgăduit, că eu nici de departe nu am vrut să limitez drepturile de autoguvernare ale Bisericii grecești neunite și folosirea limbii materne aferentă acestei jurisdicții, ci invitația mea și cererea oficială nu a interesat pe domnii episcopi în alt fel decât în măsura în care aceștia vin în contact, pe planul religiei, cu organele superioare ale autorității publice. Cu toate că argumentele invocate de Excelența voastră nici nu au fost capabile să-mi schimbe părerea și convingerea, totuși în prezent doresc să renunț la contraargumentarea acestora și la discuția principială, fiindcă strădania mea, ca fiecare naționalitate a țării să fie liniștită și să se înapoarteze tot ce ar crește gelozia națională, oricum trezită, sau orice ar fi în contra pretențiilor juste și solicitărilor legale în această chestiune, este cea mai curată.

În timp ce sper cu tărie că în viitoarea Dietă se va rezolva cu succes și această chestiune, pe baza lucrărilor care sunt ordonate prin preagratosul ordin al Majestații sale privind pretențiile naționalităților, pe de altă parte, pentru evitarea întârzieri, în acest respect, pe Excelența voastră, vă rog să luați în măsura în care domnii

episcopi greci neuniți nu ar fi în stare să-și adreseze înștiințările către Gubemiile țării în limba oficială folosită de acestea, să nu-și îndrepte actele direct către Guberniu, ci către președintele acestuia, și dat fiind că limba sârbă nu este foarte răspândită, să le trimită, în scopul unei comunicări mai ușoare, în limba germană.

Copie. M.O.L., D-191. Elnöki iratok , 1863-2.570.

149.

Buda, 23 februarie 1863

Magyar kir. helytartótanács elnöksége.

2503/el. sz. 1863 érkezett 23/2

Tárgy: udv. Kancellária leküldi Philimon Lajos ügyvéd, mint a szabadhelyi román község meghatalmazottjának folyamodványát a román nyelv használatában akadályoztatásuk iránt.

Fő kancellár úrnak.

Folyó hó 20-án 2263 szám alatt kelt nagybecsű elnöki levelével méltóztatott Philimon Lajos ügyvédnek, mint aradmegyei szabadhelyi román község meghatalmazottjának legfelsőbb kézjegyre méltatott újabbi folyamodását a román nyelv használatában akadályoztatás, és a megyei tisztikarnak e részbeni állítólagos önkényes eljárása miatt szigorú és részrehajlatlan vizsgálat elrendelése végett leküldeni.

Hason tartalmú folyamodványt aradmegyei Seprő község lakóseitől származót méltóztatott f. hó 2-án 1611. szám alatt a m[últ] évben pedig Oct[óber] 13-án 16641 szám alatt hozzám átszármaztatni.

Bármily szükségesnek és fontosnak látszott is ezen panaszok iránti vizsgálat elrendelése, és mégis ez ideig nem történhetett, mert a fenforgó panaszok egy része Arad megye királyi biztosa ellen is lévén intézve, azok vizsgálatát ez utóbbi által teljesíteni nem tartottam se célszerűnek, se a részre hajlatlansággal össze egyeztethetőnek, és azon javaslattal járultam Nagyméltóságodhoz, hogy a vizsgálat teljesítésével Szerb Tivadar Krassó megye főispáni helytartója lenne megbízandó, s egyuttal Arad megye kormányszata alá ruházandó.

E tárgyban felterjesztést intéztem Nagyméltóságodhoz még m[últ] évi Oct[óber] 20-án 19553/el. szám alatt, és bátor voltam ezen felterjesztésem elintézését m[últ] évi Nov[ember] 9-én 20923/el. szám és Dec[ember] 8-án 22491/el. szám alatt Nagyméltóságodnál tiszteletteljesen sürgetőleg kérni, megemlítvén egyuttal, hogy azon esetre, ha Szerb Tivadarnak Arad megyében áthelyezése rövid idő alatt meg nem történhetné, egy külön királyi biztosnak Arad megyébe leendő kiküldetését tartom szükségesnek.

Ezen kérelmeim dacára, és azon körülmény mellett, hogy magánúton értesítve levék arról, miként Ő cs. kir. apostoli Felseje f. hó 1-én kelt legmagasb határozatával Szerb Tivadart Arad megye főispánjává kinevezni méltóztatott, annak ezen újabbi

rendeltetéséről hivatalos úton mai napig sem tudósítottam, s ez által az előbb érintett panaszok vizsgálata iránt intézkednem nem lehetett.

Hogy tehát ezen legfelsőbb határozat által elrendelt vizsgálatra nézve minden további mulasztás elháríttassék, tiszteletteljesen kérem Nagyméltóságodat, hogy Szerb Tivadarnak Arad megye főispánjává lett kinevezését velem, és Szerb Tivadarral mielőbb hivatalosan közleni méltóztassék, mert különben kényszerülve lennék a mulasztásért érhető felelősség rólam elhárítása tekintetéből Arad megyébe a kérdéses panaszok vizsgálatára egy más vizsgáló biztost rögtön kirendelni.

Melynek elkerülése végett tiszteletteljesen kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen ügyben kérelmemhez képest sietősen intézkedni méltóztassék.

Budán, 23/2 1863.

[Traducere:]

Prezidiul locumtenenței regale ungare

Nr. 2503 prezidial, sosit la 23/2

Obiect: Cancelaria remite petiția avocatului Filimon Lajos, în calitate de împuternicit al comunității românești din Sâmbăteni, în chestiunea împiedicării folosirii limbii române.

Domnului cancelar aulic

În onorata scrisoare prezidială din data de 20 a lunii curente sub numărul 2263¹, ați binevoit să trimiteți noua petiție a lui Filimon Lajos, împuternicitul comunității românești din localitatea Sâmbăteni din comitatul Aradului, sprijinită pe preînaltul bilet de mână, în chestiunea împiedicării folosirii limbii române și a presupusei intervenții arbitrare a autorităților comitatense în această chestiune, în scopul ordonării unei investigații severe și imparțiale.

O petiție cu un conținut asemănător mi-ați mai remis din partea locuitorilor din Șepreus, comitatul Aradului, în data de 2 a lunii curente, sub numărul 161, iar în anul trecut, la data de 13 octombrie, sub numărul 16641.

Oricât de necesară și importantă ar fi părut ordonarea unei investigații asupra acestor plângeri, aceasta nu a putut avea loc până acum, fiindcă o parte a plângerilor erau îndreptate contra comisarului regal al Aradului, eu neconsiderând adecvat ca acesta să conducă cercetările, aceasta nefiind de altfel nici în acord cu ideea de imparțialitate; am apelat la Excelența voastră cu propunerea ca vicecomitele Carașului, Szerb Tivadar, să fie însărcinat cu această misiune, care să primească totodată și postul de administrator al comitatului Arad.

În această chestiune, am trimis Excelenței voastre o adresă încă din data de 20 octombrie anul curent sub numărul prezidial 19555 și am avut onoarea de a solicita cu supușenie, la 9 noiembrie anul trecut, sub nr. prezidial 20923 și 8 decembrie sub nr. prezidial 22491, grăbirea soluționării, amintind și faptul că, dacă transferarea lui Szerb Tivadar în comitatul Arad nu se va întâmpla în cel mai scurt timp, voi considera necesară trimiterea unui comisar regal separat în acest comitat.

În ciuda acestor cereri ale mele și pe lângă circumstanța că am fost informat pe cale privată că Majestatea sa imperială regală apostolică a binevoit, printr-o prealăntă hotărâre, să-l numească la data de 1 a lunii curente pe Szerb Tivadar în funcția de comite suprem al Aradului, nu am fost înștiințat până acum pe cale oficială despre noua însărcinare a acestuia și nu am mai putut interveni în direcția investigării plângerilor sus amintite.

Pentru ca să fie evitate orice fel de întârzieri privitoare la investigația ordonată prin această prealăntă hotărâre, solicit cu respect Excelenței voastre să-mi comunicați mie și lui Szerb Tivadar cât mai grabnic pe cale oficială numirea acestuia ca și comite suprem, fiindcă altfel aș fi nevoit, pentru a îndepărta de mine responsabilitatea întârzierii, să numesc imediat un alt comisar de investigare în comitatul Arad, pentru cercetarea amintitelor plângeri.

În scopul evitării acesteia, rog respectuos pe Excelența voastră să binevoiți a interveni grabnic în această chestiune, conform rugăminții mele.

Buda, 23 februarie 1863.

Original. M.O.L., D-191. Elnöki iratok, 1863-2.503.

¹ Vezi supra doc. nr. 145.

150.

Sibiu, 23 februarie 1863

Mult stimată domnule!

Nu ți-am mulțumit pentru dragostea cea mare, ce mi-ai arătat prin mult prețuita-ți hârtie din 1/13 ale curente, și iată că vin cu rugare nouă, adică să ai bunătate a mă suplini și la continuarea celor nesăvârșite de mai nainte. Eu m-am întârziat cu această epistolă căci am mult lucru, multe griji și multe necasuri doar numai un cap. Îți mărturisesc că puțin mă pot ocupa cu treaba de la Domoncoșiu și Füleș, dar atâta am priceput și eu că administrația este perfidă. Eu în bilanțul anului trecut nu aflu însemnarea adausului ce l-am plătit 4 p[er] cent.

Apoi se zice în raționiu: für verkaufte	2.523 Ztr. 72
eine Burto-einnahme von	195.954 fl. 92 cr.
hievon die Frachtspesen a 10.113 fl. 72 cr.	
964 fl. 50 cr.	11.078 fl. 22 cr.

bleibt eine Netto-Einnahme von 184.876 fl. 70 cr.
și totuși acționarilor li se scot ochii cu O.

Pre lângă toate, mă declar a primi die neue Zubusse 25 fl. dar mă rog să mijlocești o comisiune, care în fața locului toate să le cerceteze, și la care să fie de față un consilier guvernial – Fachmann – pentru carele să se facă rugare la guvem. D[omnu]-l Lazar ar fi competent aci. Eu as scrie guvernatorului. Celelalte ce as avea aș scris în acest obiect le trec cu tăcerea, căci am toată încrederea în d-ta.

Acum viu să-ți fac cunoscut că astăzi am primit o scrisoare privată de la guvernatorul în care îmi scrie: Se. Majestät der Kaiser haben mit Allerhöchster Entschliessung vom 15. dieses die Abhaltung einer rumänischen Nationalconferenz in Hermannstadt zu gestatten geruht.

Așadară, Congres vom avea, și doară pe 20/8 aprilie se va putea conchema. Fii bun și scrie-mi părerea-ți pentru timpul Congresului, căci voi scrie și la Blaj și Cluj.

Fratele Vasici săptămâna viitoare va sosi la d[umnea]-voastră.

Pre lângă care sum cu deosebită amoare și stimă, al mult onorat d-tale adict amic

Sibiu, 23/11 febr[uarie] 1863

B[aron] Șaguna, ep[iscop]

George Barițiu, *Părți alese ...*, vol. III, pp. 585-586.

151.

Deva, 25 februarie 1863

Nagyméltóságú Püspök Úr!

Miután Nagyméltóságod folyó év február 19-ről kelt nagyon becses válaszából azt látom: hogy igenis becsült őszintesége által magát indítva hasonlólag magánúton oly tényeket, oly színben sorol elő, melyek részint az igazságtól eltérő vett tudósításainak eredményei, részint az azokbéli következtetések – szintén kevésbé alaposak: engedje meg Nagyméltóságod, ha hivatalos foglalatosságaim számos volta mellett is a felvilágosításból eredő s általam szintén igenis óhajtott egyetértés érdekében barátinak nevezett őszinteségére felelek.

A dobrai esperes tisz[telt] Krajnik úrnak a hivatalnok elleni egyházi Istentisztelet alkalmával templomban lett kifakadásait Nagyméltóságod levelében mint tényt elismeri – úgyszintén azt sem tagadja, hogymint Krajnik, Nagyméltóságod belátása szerint, nem mint esperes a lapusnyaki járás fogházát feltörette – s mégis ezektől elnézve, Nagyméltóságod alárendeltje botrányait menteni és levelemnek balmagyarázatot adni látszik: jóllehet magam részéről ha hivatali körét vagy erkölcsi állását túllépőleg valamely alárendelt hivatalnokom Nagyméltóságodnak méltó panaszra okot szolgáltatott volna, az elégtétellel és rendreutasítással nem késnék, mert a rend érdeke azt kívánja s viszonyosan Nagyméltóságodtól ezt remélem is, miről bizonyíthat azon bizodalom, mellyel magánúton Nagyméltóságodhoz járultam.

Ami az említett főbírónak vasárnapi napon Istentisztelet folyta alatt állított hivatalos vizsgálódását illeti, az nem való, mert a főbíró, a szolgabírói szálláson, vasárnapi délután 2 és 3 óra között rendeletemet a hivatalától elmozdított dobrai bírónak adta tudtára, de nem vizsgálódott misc folyta alatt a kereszténység botrányára, így

tehát ezen valótlan vád valamint most, úgybár az ország színe előtt is csak igazi jellegét hordhatja.

Továbbá Nagyméltóságod azt írja, hogy a dévai espereset azért leckéztem meg, hogy egy halvaszülöttet a közös görög n[em] egyesült sírkertbe eltemetetni engedni vonakodott, igende engedjen meg Nagyméltóságod, ez nem a tény igazi volta, mert én, miután a Déván levő több egyházi felekezet lelkészeit kihallgattam, hogy az ily holttestet hová szokták temetni s azon nyilatkozatot vettem, hogy annyak felekezete temetőjébe, de vallási szertartás nélkül, a dévai görög n[em] egyesült esperes urat felszólítottam, hogyha bár az egyházi szertartás az ily szerencsétlenek feletti vallásos halotti tiszteletet tiltja is, engedné a temetőbe, emberiség szempontjából, a temető szegletébe egy kis helyet s azt hiszem ezen felszólítás nem leckézés – így tehát meg fog engedni Nagyméltóságod, hogy mind azon következtetéseit, melyet a rossz világ mondata után szenvedőlegesen hitele mellett felhozott, magam állásával össze nem férő rossz világ tárának, mint sajátját visszautasíthassam.

Ami pedig a dévai esperes úrnak általam rendre lett utasításának okát illeti: ez ebből áll – miután az örökösödés után fizetendő cs. kir. adó érdekében felsőbb helyről a volt rendszer alatti intézmények megtartására utasítottam – azoknak nyomán minden hitfelekezet espereseit felszólítottam az azon említett rendszer alatti halálozások időnkénti bejelentésére s mivel ő Tisztelendősége ezen rendeletem ellenében nekem azt bátorzkodott ími, hogy a felsőbb rendeletek értelmében tett intézkedésnek engedni nem fog, ezen tényért alispán Csaklyány György úr előtt ő Tisztelendőségének tudtára adám, hogy a felsőbb rendeleteknek engedni köteles s ha azok ellen valami terheltetése lenne, folyamodhatik, de a közigazgatási intézmények teljesítését megtagadni hatalmában nem áll.

Végre már rátérek a Dobrán tartani szándékolt iskolai gyűlésre. Nagyméltóságod maga belátja, hogy azon gyűlésre világi községekből, falvakból, biztosok választandók, választás a falvak összegyűlése nélkül nem történhetik meg. Nagyméltóságod maga elismeri, hogy azon iskolai gyűlés világi választottakból s egyház községi tagok – lelkészekből, egyház gondnokokból – állandó, egyszóval nem tagadja, hogy gyűlés lesz, előbb falvanként világi községekben, azután világiakból és egyház tagjaiból összehalkotott esperesi Zsinat: Nagyméltóságod előtt az is tudva van, hogy ha bár hazánk 1860-tól Ő Felsége által önkormányzatát visszanyerte, mégis a volt rendszer alatti közigazgatási rendszabályok pontosan követendők, azok rendszabályok báminő gyűlést a politikai főnöknek leendő bejelentése s arra kinevezett *figyelőbiztos* jelenléte nélkül tartani tiltanak.

Ugyanazért én, csakis azon rendeletek megtartása iránti kötelességből kiindulva, láttam magamat kénytetve a be nem jelentett gyűlés tarthatását betiltani s későbbre annak bejelentése után a közigazgatás részéről egy figyelő – román hivatalnok – biztost nevezni s ezen eljárásomat Kormányzó ő Nagyméltóságának feljelenteni. Egyébiránt ha ő Nagyméltósága a dobrai esperesi iskola zsinatgyűlését s az erre választó világi falvak gyűléseit az általános cs. k. szabályok alól kiveszi, magam minden felelőség alól oldozottnak találom s csak örülni fogok, hogy alkotmányunk a megszorító intézmények felemelésével egy szabad mozgást nyercend.

Ezek után remélem meggyőződhetett Nagyméltóságod, hogy én akármely vallásfelekezeti lelkésztől egyebet nem kívánok mind azt, hogy hatáskörén túl ne kíváncsion terjeszkedni; ha sérelme van, folyamodjék hozzám s jogos követelését

bizonyosan úgy fogom pártolni, amint ellenkező esetben: kénytelen lennék az illetőt rendreutasítani éppen azon ötletből, mivel magam is Nagyméltóságodnak elvét helyeslem és igyekezem bene distinguere s következőleg bene docere.

Utoljára midőn ezen feleletre Nagyméltóságod nyílt őszintesége lekötelezett, teljes tisztelettel vagyok

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája
B[áró] Nopcsa Ferenc
főispán

Déva, 25-ik februáriuș 1863

[*Traducere:*]

Exceleța voastră, domnule episcop!

După ce întrevăd din onoratul răspuns al Exceleței voastre, din data de 19 februarie curent¹, că din respectata sinceritate și proprie inițiativă enumerați pe cale privată fapte într-o asemenea culoare, care, pe de o parte, sunt rezultatul unor înștiințări care se abat de la adevăr, pe de altă parte, sunt concluziile trase din acestea, fiind de asemenea și mai puțin fondate: permiteți-mi, Exceleța voastră, chiar pe lângă numeroasele mele preocupări oficiale, în interesul lămuririi și a consensului dorit de asemenea de către mine, să răspund la sinceritatea pe care o pot numi prietenească.

Exceleța voastră cunoașteți ca fapt izbucnirile din biserică împotriva dregătorului, ale protopopului din Dobra, onoratul domn Crainic, care au avut loc cu ocazia unei slujbe: de asemenea, nu tăgăduiți că atât Crainic, conform părerii Exceleței voastre, nu a pus să se spargă temnița plasei Lăpușnic în calitate de protopop. Și totuși, neluând acestea în considerare, Exceleța voastră pare să salveze scandalurile subalternului și să dea o explicație greșită scrisorii mele; dacă însă vreun funcționar de-al meu, depășindu-și atribuțiile sau poziția sa morală, ar fi dat ocazie Exceleței voastre să se plângă, eu nu aș întârzia cu despăgubirea și refacerea ordinii, fiindcă interesul ordinii cere acest lucru, și reciproc, sper aceasta și din partea Exceleței voastre, pentru care garantează acea încredere, cu care am apelat pe cale privată la Exceleța voastră.

În ceea ce privește investigația oficială făcută de amintitul jude prim în timpul slujbei de duminică, aceasta nu este reală, fiindcă judele, în sediul județului regal, a comunicat duminică, între orele 2 și 3, ordinul meu către judele din Dobra, mutat de la sediul său, dar nu a investigat în timpul slujbei întru scandalul creștinătății, astfel că această acuză neadevărată poate purta doar adevărul său caracter, chiar în fața țării.

Mai departe, Exceleța voastră scrie că i-am dat o lecție protopopului din Deva, fiindcă acesta a refuzat să îngroape un copil născut mort în cimitirul comun greco-neunit, dar permiteți-mi, Exceleța voastră, aceasta nu este starea adevărată a chestiunii, fiindcă eu, după ce am ascultat pe preoții mai multor confesiuni din Deva privitor la acest caz de îngropăciune, am ajuns la concluzia că înmormântarea trebuie făcută în cimitirul confesiunii mamei, însă fără slujbă religioasă, înștiințând pe protopopul grec neunit din Deva că, chiar dacă religia interzice slujba religioasă de înmormântare pentru asemenea nenorociți, să permită înmormântarea din rațiuni umane, într-un colț al cimitirului – și cred că această înștiințare nu este o lecție –

deci, Excelența voastră îmi veți permite, ca toate acele concluzii, pe care le-ați invocat pe lângă spusele pătimase ale lumii rele, să le refuz ca fiind proprii lumii netrebnice, fiind în neconcordanță cu poziția mea.

În ceea ce privește motivul somării domnului protopop de la Deva, acesta constă din următoarea: după ce i-am indicat, pe baza ordinelor venite de mai sus, menținerea instituțiilor de pe vremea fostului sistem, în interesul impozitului imperial regal pe succesiuni – pe baza ordinelor am anunțat protopopii tuturor confesiunilor pentru anunțarea deceselor conform sistemului de dinainte, și deoarece onoratul protopop a binevoit să-mi scrie din acest motiv că nu va ceda intervențiilor făcute pe baza ordinelor superioare, am comunicat onoratului, în fața vicecomitelui Csaklyány György, că este dator să asculte de ordinele superioare și că dacă are vreo împovărare din pricina acestora, poate petiționa, însă nu îi stă în putere să împiedice îndeplinirea acestora.

În fine, ajung la adunarea școlară intenționată de a se ține la Dobra. Excelența voastră întrevede că la acea adunare se aleg membri laici din comunități și sate, iar o alegere nu este posibilă fără ca satele să se adune. Excelența voastră însuși recunoaște, că acea adunare școlară constă din membri laici aleși și membri ai Bisericii – preoți, curatori bisericești, într-un cuvânt nu tăgăduiți că va fi o adunare, întâi în sate, pe comunitățile laice, apoi un sinod alcătuit din laici și clerici; Excelența voastră mai știe că, chiar dacă țara noastră a recăpătat din anul 1860, prin Majestatea sa, dreptul de autoadministrare, totuși regulamentele de administrație publică din fostul sistem sunt de respectat întocmai, iar acele regulamente interzic orice adunare fără înștiințarea șefului politic și fără prezența comisarului-observator.

Tot de aceea eu, pomind doar din datorita de a respecta acele ordine, m-am văzut obligat să interzic ținerea adunării neanunțate, și mai târziu, după anunțarea acesteia, să numesc un comisar – funcționar român – și să anunț acestea Excelenței sale guvernatorului. De altfel, dacă Excelența voastră scoate adunarea sinodală a școlii protopopiale de la Dobra și adunările satești care să aleagă aceasta de sub regulile generale imperiale regale, eu mă consider scutit de orice răspundere și chiar mă voi bucura că constituția noastră, prin desființarea instituțiilor limitative, capătă o mișcare liberă.

După acestea, consider că Excelența voastră se poate convinge că eu nu doresc de la un preot al oricărei confesiuni altceva decât aceea de a nu dori să se întindă în afara jurisdicției sale: dacă are vreo plângere, să apeleze la mine și voi susține cu siguranță revendicarea sa legală în aceeași măsură în care, în cazul opus, aș fi nevoit să îlomez pe respectivul la ordine tocmai din același motiv, fiindcă și eu aprob principiul Excelenței voastre și mă străduiesc să fac *bene distinguere* și prin urmare *bene docere*.

În final, la acest răspuns îndatorindu-mă sinceritatea deschisă a Excelenței voastre, rămân cu toată stima, al Excelenței voastre umil serv

Baron Nopcsa Ferenc
comite suprem

Deva, 25 februarie 1863

Original. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu, F. Șaguna, nr. 1.814/1863.

¹ Vezi supra doc. nr. 139 și 144.

Cluj, 26 februarie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Sie haben in Ihrem schätzbaren Schreiben vom 21ten, erhalten am 25ten d. M. über sehr wichtige Gegenstände Andeutungen gemacht, welche mich zwingen dasselbe in aller Eile zu beantworten. Ein Teil der berühmten Deputation ist zurück, sie sind selbe mit sich nicht zufrieden, nicht weil sie vielleicht ohne Überlegung gehandelt hätten, sondern weil der Erfolg ganz anderer ist, als welchen sie von ihrem – trotzens – Bénehnern erwarteten; nur auf diese Art können die Herren zur Raison gebracht werden; Nachgiebigkeit macht sie viel schlechter!

Ich habe mich noch nicht entschlossen auf die National-Konferenz zu gehen, werde sehen ob es notwendig sein wird dass ich zur Konferenz gehe oder nicht, wenn ich mich überzeugen werde dass auch ohne mich sich alles schön und erfreulich abwickeln kann, werde ich nicht gehen, sonst ja.

Was den Landtag anbelangt, so erlaube ich mir Sie nur auf einen Umstand aufmerksam zu machen: den Landtag so zusammenzusetzen dass die Sachsen mit den Rumänen auf demselben Majorität bilden sollen, sonst wird es uns mit dem Landtage so ergehen, wie der Klausenburger Deputation; befriedigen kann man die Brüder so und so nicht.

Puncto siculica hereditas haben Sie nicht angedeutet in welchem Sinne wir die Erläuterung beantragen sollen; ich habe Ihnen die Anstände bekannt gegeben welche einer Erläuterung in unserem Sinne entgegen stehen. Királyi táblát illetőleg muss ich Sie dringendst bitten dahin zu wirken dass die Vizepräsesstelle schon jetzt besetzt werde, die Apór'sche Wirtschaft hat genug gedauert, er hat einen guten Sekundanten in Szentgyörgyi erhalten. Wenn nicht Al[dulian] dann Laz[ar]. Schade dass Jacob (Bologa) nicht besser magyarisch kann, wenn Sie aber nicht von diesen 2 oder 3 einen zum Vizepräses ernennen wollen oder können, dann sage ich auch dass die Stelle lieber unbesetzt bleiben soll – es ist doch noch Einer, das ist unser Engel¹, ich wäre auch mit diesem zufrieden, also nicht unbesetzt lassen die Stelle, das Personale ist ohnehin karg bemessen.

Gegen die Unterbringung des Genz[?] haben wir nichts einzuwenden, nur soll er nicht die Stelle eines Rumänen nehmen, ich glaube wir waren genug billig bei der Feststellung des Verhältnisses mit Rücksicht auf die Nationalitäten und Religionen. Moga hat zwar ein loses Maul, aber jetzt ist er politisch korrekt, für die Stelle eines Protonotars vollkommen geeignet; durch seine Ernennung (hoffe ich) wird er für die gerechte Sache gewonnen. Sie schreiben dass ich beim Landtag sein muss und was soll mit dem Justiz-Senat geschehen? Also der Justiz-Senat wird nicht beim Landtag sein? Ich habe über den Gegenstand nachgedacht und glaube dass wenn der politische Senat beim Landtag sein wird, auch der Justiz-Senat dabei sein könne, noch viel leichter weil wir kein Archiv mitzuschleppen haben, gerne würde ich das Präsidium keinem von den Gubernialräten überlassen, bei einem jeden ist ein oder anderer Anstand – übrigens vederemo!

Wenn Sie in der Sprachenfrage weitergehen wollen wie ich, habe ich nichts zu bemerken, als dass ein Weitergehen schwer ausführbar wäre! In den Municipien sollen die Ausschüsse über die Amtssprache entscheiden salvo recurso, diesen Grundsatz hat die Hofkanzlei für den Fogaraser Distrikt bereits ausgesprochen. Sie möchten mich genau nur auf 3 Tage in Wien haben – ich würde auch gerne auf einige Tage nach Wien fliegen, aber die Umstände erlauben es nicht. mir würden aber 3 Tage nicht genug sein, deswegen denke ich nicht einmal an so was; rein unmöglich auf längere Zeit – vielleicht später.

Ich bitte Sie meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden.

Meine Frau lässt sich Ihnen empfehlen. Mit dem Buben sind wir noch nicht im Klaren. Ich schließe mit dem Wunsche dass Gott Ihnen helfen möge bei den bevorstehenden Arbeiten zum Heile des Landes den rechten Weg zu treffen. Mein Compliment. [Ihr] Devotissimus.

Apropos! Hoch 26/2!

26/2 1863.

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 138–139.

¹ Referire la Gheorghe Anghel.

153.

Cluj, 26 februarie 1863

Herr Schwager!

Fii odihnit că cartea de care ești solicit să nu fie rătăcită, demult o am primit și numai din aceea cauză nu ți-am putut de la dânsa până acum răspuns, că doamne, tare am fost obruat cu lucruri grele și urgente, și abia îmi mai rămâne timp la corespondenții private.

Încunoștiințarea despre facultatea de a ține conferințele cerute naționale, astăzi o capatai și de la Guberniul transilvan. Socotesc că ținerea conferințelor naționale în postul acesta a Paștilor – până după duminica Tomii, după Paști – nu se va putea ține; adevărat vom vedea cum ne vom putea înțelege în privința aceasta și cu Excelența sa Șaguna. În conferințele aceste ne vom înțelege, dacă ne va fi ertat, despre mai multe obiecte, despre care ai făcut pomenire și domnia ta în cărțile de mai nainte. Toate ar fi bune, numai simptomele cele nu prea îmbucurătoare pentru națiunea noastră, cum îi a Saxonlandului, cu excluderea românilor din Universitatea Fundului regesc, per indirectum, amânarea Dietei transilvane etc., etc., nu-mi prea place; că toate frumoasele și marile noastre aquisițiuni, fără de o lege dietală asecurătoare stau într-un picior numai și pe gheață: cari, de nu ni le va asecura sau o lege pozitivă, sau batăr o Diplomă regească, se pot șterge toate cu o trăsură de peană sau vor înceta de sine; rămânând fără Dietă și cu supremația maghiară deasupra noastră dată fraților maghiari, prin instrucțiunea pentru comitetele

comitatense și dacă se va împlini și împăciuirea regimului cu Ungaria despre care multe și calde vorbiri se fac și prin gazetele germane și maghiare – apoi adio Dieta Transilvaniei; și cu dânsa egala îndreptățire a românilor și cu națiunea maghiară în comitatele Transilvaniei, ca și cu sașii în Fundul regesc! Dumnezeu poate să le facă toate bune și îi bine a ne încredința mai mult decât în toate, în providența divină!

La una am a te reflecta ca corespondințele de acest fel între noi, să le dai focului, să nu cadă – per fatum – în mâini străine, cari, deși nu cuprind nemica ceva crimă, totuși să ieie din ele prilej – după obiceiul străinilor – a tâlcui de dușmănoase sentimentele românilor. Post mântuitor de suflete și dătător și de sanitate trupească, oftându-ți, cu la ambele nepoate, rămân al domniei tale sincer afine

Metropolitul Alexandru

Blăș, 26 februarie.

P.S. Pe mine iară mă chinuiește coca homorois, durere de cap și de crucile saelor foarte mare.

La timpul său să nu-ți uiți și de nepotul Iosif.

Scrie-mi unde, în ce uliță și sub ce număr al casei ștezi acum, să știu unde să-ți adresez cartea.

Original. S.J.A.N., Cluj, Arh. Blaj, F. D. Moldovan, nr. 321.

154.

Gherla, 26 februarie 1863

[Propunerea canonicului I. Anderco în șed. com. cott. din 26 febr. 1863]

Ca să nu mai fim în viitor siliți a ne perde timpul cu traduceri dintr-o limbă într-alta, propui, ca să rugăm pre înaltul regesc Gubern să trimită de aici încolo toate ordinațiunile sale în limba ungurească și românească, către Universitatea comitatului.

Gherla, 26 Faur 1863

Ioane Anderko
canonic,
ca membru a comitetului

Extras. M.O.L. Budapesta, F-266, Altalas iratok, 1863-12.309.

Sibiu, 26 februarie 1863

Preaînclită Universitate!

Preainclita Universitate în şedinţa sa de dato 31 ianuarie 1863 prin pluralitatea voturilor, adică prin voturile deputaţilor de naţionalitatea săsească, a făcut concludus ca prin o rogarie îndreptată către Maiestatea sa c.r. în formă de reprezentaţiune să exopereze schimbarea statutului sancţionat de Maiestatea sa de dato 4 noembrie 1862 nr. aulic 4411/1862 în privinţa creierii unui Tribunal apelativ în Sibiu pentru scaunele şi districtele din Fundul Regesc.

Schimbările poftite şi propuse de preainclita Universitate în statutul suspomenit ar fi între celelalte şi aceste două:

I. Că § 6 din statutul pomenit să se modifice aşa încât Universitatea fundului regesc nu numai la constituirea Tribunalului apelativ sancţionat de Maiestatea sa c.r. şi în viitor pentru totdeauna, adică şi la întregirea Tribunalului prin umplerea posturilor vacante de vicepresedente şi de consilieri să aibă drept de a candida câte 3 indivizi pentru tot postul vacant.

II. Ca § 7 din statutul pomenit să se şteargă sau să-şi piardă valoarea.

Întru celelalte puncte să rămână statutul neschimbat.

Neînvoindu-ne noi cu concludusul suspomenit, ne declarăm următoarea poftă şi părere a noastră:

a) ca § 7 din statutul pomenit să nu-şi piardă valoarea, ci să rămână întreg în valoarea sa.

b) ca § 6 din statutul suscitât pentru crearea Tribunalului apelativ din Sabiu să nu se schimbe după pofta şi propunerea deputaţilor de naţionalitatea săsească, ci să rămână întreg neschimbat.

c) ca § 8 tot din acel statut să se schimbe întru aceea formă ca posturile de vicepresedente şi de consilieri să se umple nu numai nu fără, dar pozitiv cu privire şi respectare la toate naţiunile şi confesiunile conlocuitoare în Fundul Regesc după *proporţiunea următoare*: 2, adică doi, saşi de confesiunea evanghelistico-luterană; 1, adică un romano-catolic fără privire la naţionalitate; 1, adică unu, român de confesiunea romano-unită sau greco-catolică şi 1, adică unu, român de confesiunea ortodoxă răsăriteană. Şi cum ca la umplerea postului de vicepresedente şi de consilieri între celelalte recerînţe ale candidaţilor să fie şi cunoaşterea limbilor patriotice uzuate, adică a limbii germane, române şi maghiară o condiţiune sine qua non.

Temeiul pe care răzimăm noi subscrişii votul acesta separat al nostru e numai unu, care cu durere mărturisindu-l, e neîncrederea noastră adică a românilor, în naţiunea săsească.

Neîncrederea aceasta a românilor faţă cu naţiunea săsească nu o va putea imputa nimenea românilor dacă va şti relaţiunile naţionale între saşii şi între românii din fundul regesc nu numai de acum, ci de când se află aceste două popoare eterogene conlocuitoare pe Fundul Regesc.

Spre întemeierea neîncrederii noastre aducem aici vreo câteva fapte inedite:

Greșeala făcută de senatorul Waller e mai mult decât o greșeală de pană sau neștiință de lege, ca decisiunea Cămarilor aulice așa e de clară încât o astfel de interpretare contrarie abia ar putea cășuna.

În scaunul Orăștiei, care până în anul 1852 era împărțit în trei cercuri inspectorale arondate, în anul 1861, cu reorganizarea Fundului regesc pe temeiul Diplomei împărătești din 20 oct. 1860 s-au schimbat cercurile inspectorale prin domnul comite al națiunii săsăști, br. de Salmen, într-o formă de tot necorespunzătoare scopului administrativ, că s-a făcut un cerc inspectorat așa de mare încât cu mărimea întrece pre celelalte amândouă cercurile. Apoi dintre celelalte două cercuri, nefiind satele lor constitutive într-o continuitate topografică, cuprinde unul în sine o parte de sate la marginea scaunului către răsărit și altă parte la marginea scaunului către apus. Și apoi o astfel de formă teritorială se zice a fi un cerc, ca cum cercul ar avea să fie lung și nu arondat.

Pentru inspectoratul acel mare s-a denumit prin d. comite al națiunii săsăști br. de Salmen un amplasat săsesc ca inspector și pentru celelalte două cercuri inspectorale s-au denumit un ungur și un român și așa s-a realizat în privința asta egala îndreptățire națională.

Însă e lucru firesc ca un frate dulce (leiblich) mai tare trage către frate dulce decât către unul vitreg, și apoi: Cine împarte, parte-și face.

Forma teritorială a comitatelor e cu mult mai nepotrivită și necorespunzătoare scopului administrativ, decât forma teritorială a inspectoratelor din scaunul Orăștiei; și totuși, restituindu-se constituțiunea Transilvaniei cu păstrarea formei sale teritoriale din anul 1848, forma asta teritorială nu se schimbă până la organizarea definitivă a țării întregi. Dar în Fundul Regesc în loc de a se păstra forma aceea bună teritorială și corespunzătoare scopului administrativ, se schimbă în formă mai rea și necorespunzătoare scopului administrativ, batăr că judele regesc în Orăștie a propus d-lui comite național ca cu reorganizarea inspectoratelor să se păstreze forma lor teritorială cea veche din anii 1848–1849. Însă propunerea și proiectul judeului regesc fu fără rezultat, și se făcu cum se vru.

În contra împărțirea sus descrisă a scaunului Orăștie în inspectorate s-a făcut prin o comunitate scăunească remonstrațiune la excelsul Guberniu regesc, care aflând remonstrațiunea întemeiată a ordinar ca scaunul sau inspectoratele cercuale ale scaunului să se restituie în forma teritorială cea veche a lor din anii 1848–1862. Însă ordinațiunea aceasta gubernială din anul 1862 până acum nu s-a respectat.

În statutul citat despre crearea Tribunalului apelativ în Sabiu pentru scaunele și districtele din Fundu regiu sună § 8 cum că în Fundu regesc până în anul 1848 în privința exercerii drepturilor municipale între națiuni și între confesiuni nu a existat vreo osebite.

Noi însă zicem că a fost o astfel de osebite națională și confesională până în anul 1848, că românii în însușirea lor națională prin legi pozitive au fost opriți de la orice oficiu public și numai în însușire națională săsească au avut drept de a purta vreun oficiu public municipal.

Apoi, confesiunea ortodoxă răsăriteană sub numele ei de atunci: disunită sau neunită, a fost o piedică legală de a putea purta vreun oficiu public. Și așa, românii de confesiunea disunită și chiar în însușire națională străină, adică săsească sau ungurească, nu au putut purta vreun oficiu public la diregătoriile municipale.

Cum că naționalitatea română și confesiunea ortodoxă răsăriteană au fost piedici legale de a fi putut cineva ca român sau de aceea confesiune, a purta un oficiu public municipal, se poate vedea din legile fundamentale ale Transilvaniei și anume: Aprobatae Constitut: Pars I. Titl. 1, artic. 2, 3, Pars. I. T. 8, art. 1 – P.I.T. 9, art. 1, P. III, T. 1, art. 1, articolii dietali 15 din anul 1791.

Cum că osebirea națională și confesională în Fundul regesc pe temeiul legilor sus-citate prin națiunea săsească a fost strâns și vârtos observată se arată din procesul lui Constantin Secăreanu din Brașov, purtat cu organele administrative și comunale brașovenesti din 3 septembrie 1844 până la încetarea constituțiunei săsești în anul 1848, fără nici un rezultat.

Că magistratul din Brașov pe numitul Constantin Secăreanu ca practicant magistratual, pentru însușirea sa confesională adică ortodoxă răsăriteană, pe temeiul legilor sus-citate prin rezoluțiunea magistratuală de dato 11 septembrie 1844 nr. 3306, nu l-a primit, ci i-a delegat dreptul de a putea pretinde primirea sa ca practicant magistratual brașovenesc un proces, acesta, deși prin Guberniul regesc și prin Cancelaria aulică s-a decis în favoarea lui Secăreanu, totuși, pe recursul comunității districtuale și cetățenești din Brașov precum și pe comitiva Universității săsești s-au subșternut Maiestății sale spre decisiune prin Cancelaria aulică sub datum 31 iulie 1846 nr. aulic 3895/846 fără de a fi urmat până în anul 1848 vreo decisiune.

Un asemenea proces, ca a lui Secăreanu, a fost și procesul lui Simeon Balomiri, judele scăunesc din Sebeș cu magistratul din Sebeș, care proces iară în anii 1839–1841 a ținut mai mulți ani până ce s-a decis în favoarea suplicantului Balomiri.

Așadară, până acum, adică numai până în anul 1848, în Fundul regesc pe temeiul legilor și în faptă, la umplerea posturilor de oficiuri municipale a fost osebire confesională de observat însă chiar și între confesiunile patru recepte: pentru exemplu: în Orăștie la magistrat romano-catolicii totdeauna au debutat să fie reprezentați prin membrii magistratuali, adică prin senatori.

De când în Transilvania se află aceste trei naționalități: ungurească, săsească și română laolaltă conlocuitoare, evenimentele cele mai însemnate și ponderoase în Transilvania au basa lor pe relațiunile naționale și confesionale. Deci relațiunile naționale și confesionale din Transilvania, ca cele mai ponderoase și cardinale, meritează de la cârmuire cea mai mare respectare și aplicare de activitate.

Așadară, noi subscrișii credem că pofta noastră nu ar fi fără nici un temei, dacă noi și acum poftim apriata respectare a relațiunilor naționale și confesionale, cu atâta mai vârtos cu cât românii din Transilvania până la anul 1848 n-au avut nici un drept politico-național și au fost de tot nerespectați.

Cum că, în Transilvania totdeauna, cu excepțiunea românilor, a existat respectare națională și confesională unde erau confesiuni și naționalități osebite laolaltă, se poate vedea din legile fundamentale constituționale despre „Unio trium nationum” și „quator receptae religiones”.

În statutul personal al guvernului provincial au fost și sunt relațiunile cardinale, acele naționale și confesionale, basate pe legile fundamentale ale Transilvaniei.

Așa a fost și este și statutul personal al Tablei regești, precum și la toate deregătorile municipale unde locuitorii respectivi erau de osebite națiuni și confesiuni.

E adevărat că pe temeiul § 8 din statutul de crearea Tribunalului apelativ în Sabiu, românii nu sunt eschiși de la dreptul de a putea intra în statul personal al tribunalului pomenit ca consiliari sau vicepresedinte, însă pe lângă împrejurările de acum numai cu posibilitatea nu ne îndestulim ci vrem o garanție basată pe lege întru atât încât românii să nu atârne de la binevoința și grația națiunii săsești.

Mai bun e dreptul puțin decât grația multă.

Faptele cunoscute ale națiunii săsești în privința românilor nu ne dau speranța de a se împlini egala îndreptățire națională în Fundul regesc. Că vedem cum frații sași legile pozitive le interpretează în folosul lor, cum le abuzează și cum dau abuzului o valoare de lege, numai ca să supramatisese pre români. Pentru exemplu: în contra § 12 din punctele regulative din anul 1805, la constituirea corpului alegătorilor în scaunului Sabiului pentru alegerea de deputați la Universitate în comunitatea săsească centumvirală din Sabiu atâți alegători, câți dau comunitățile sătești la adunarea scaunală și apoi în contra proceselor românilor se provoacă la us sau mai bine zicând la abus și așa fiind magistratul săsesc, comitele națiunii săsesc, și Universitatea săsească. Protestele românilor rămân nerespectate, apoi deși națiunea săsească se deschiară despre o parte a conlucra la deplinirea egalei îndreptățiri naționale, ea totuși, despre altă parte, în faptă, arată că ea se ține de dreptul ei istoric, care l-a avut până în anul 1848.

Dreptul istoric săsesc până în anul 1848, pentru românii din Fundul regesc a fost și este un nedrept istoric, pentrucă dreptul istoric săsesc eschide și nu suferă lângă sine dreptul politico-național românesc. Așadară, dacă vrea să se țină națiunea săsească de dreptul ei istoric, atunci ea nu vrea îndreptățirea egală națională. Îndreptățirea egală națională însă e un postulat al spiritului timpului present și trebuie să vină la valoare.

Din motivele aduse credem că propunerea și pofa noastră pentru schimbarea statutului pomenit ar fi destul de basată și întemeiată.

Sabiu, în 26 februar 1863

Elia Măcelariu, jude reg[esc], Iuan Balomiri, senator,
Iacob Orosz, vichenotar, dr. Avram Tincu, deputatul Sebeșului

„Telegraful român”, XI (1863), nr. 27 din 4 aprilie, p. 106; nr. 29 din 10 aprilie, pp. 115–116.

Blaj, 27 februarie 1863

Excelență!

Cu poșta de ieri căpătând grațiosul decret gubernial din 20 febr[uarie] a[nul] c[urent] nr. 6680 prin care ni se face cunoscut că facultatea de a ținea Conferința Națională la Sibiu, cu niște condițiuni în același grațios decret specificate, apostolica sa Maiestate s-a îndurat a ni-o concede și socotind ca același grațios decret va fi sosit și la Excelența ta grăbesc a te requira ca în două puncte cari sunt lăsate ase determina după socoteala noastră a ambilor, ca presidenți ai aceleia conferințe, să binevoiești și Excelența ta a-mi descoperi și opiniunea Excelenței tale, adecă:

a/ Ce zi să prefigem și să determinăm pentru adunarea și ținerea conferințelor acestora naționale?

b/ În conchiemarea inteligenței din cler – de ambe părțile confesionale câte 20 douăzeci de indivizi, și din inteligența mireană (afară de oficialii cei de categorie mai înaltă despre care în rugămintea noastră s-au făcut pomenire) iarăși din fieștecare confesiune române câte 40 de indivizi, în suma sumarum 120, sau după cum grațiosul decret ne iartă până la 150 de indivizi, căzând din adaosul de 30 de indivizi încă câte 15 indivizi pe fieștecare confesiune română.

În conchemarea zic, acestora, dară, indivizi ce modalitate s-ar cădea să observăm? Să-i denumim noi? Sau mai bine împărțind numărul ce ar cădea pe fieștecare confesiune, după comitate și după scaune și districte să dăm voie liberă ca națiunea, adecă clerul cu mirenii în fieștecare comitat și district sau scaun să-și aleagă numărul contingentului membrilor ce ar avea a veni la Conferința Națională și din preoți și din mireni, din fieștecarele comitat, district și scaun.

Încât se atinge de fixarea zilei în care să se țină Conferințele Naționale, cu socotesc că ziua pentru ținerea Conferințelor Naționale, și pentru postul cel mare, a Paștilor și pentru alte mai multe cauze ponderoase, în postul acesta a Paștilor nice se cade, nice se poate pune și hotărî, ci după a mea părere cel mai îndemnat și mai aproape termin când să se țină Conferințele ar potea fi luni după duminica s[fântului] Toma, adecă după s[fintele] Paști în 20/8 aprile a[nul] c[urent], așa cât duminică în 19/7 aprile să se țină o solemnitate cu invocarea spiritului sânt și în altă zi 20/8 aprile să se înceapă conferințele. Iar încât se țin de modalitatea conchemării indivizilor la conferință, văzând că dacă alegerea sau deputarea membrilor conferinței noastre s-ar face în fieștecare comitat sau scaun, sau district prin universitatea – așa zicând națională a locurilor din cler și mireni stătătoare ar avea mai mare popularitate înainte a toată națiunea decât octoare prin noi făcând și aflând tare de folos a fi în toată privința, ca îndorirea aceasta dreaptă a națiunii noastre să-i deferim, socotesc că și Excelența ta te vei uni cu mine în opiniunea aceasta, că eu care și la conferințele noastre din 1861 nu am chemat despre partea confesiunii mele prin octoare membrii la conferință, ci am dispus ca prin cler laolaltă cu poporul mirean să se aleagă și aceea să se trimită și din preoți și din inteligența mireană la conferință, în cari ar avea poporul și clerul mai mare încredere; acuma dară încă nu pot lucra și chema, despre partea mea membrii la

conferință numai după această modalitate, adică prin alegerea liberă a clerului și a poporului laolaltă.

Încât se ține de acea grațioasă liberalitate a regimului cât (afară de notabilitățile române pe la dicasteriurile cele mai înalte funcționare) preste contingentul cerut de noi, în 120 de membri, s-au îndurat încă a ne mai ierta să mai putem încă conchema vreo 30 de indivizi, aş socoti că nu vom greși și nu vom abusa cu bunătatea înaltului regim și a Maiestatei sale, adecă din ambele confesiuni, înconcreto 150 de membri, adecă din fieștecare confesiune română să se aleagă și deputeze 25 din inteligența clerului și 50 din inteligența poporului mirean.

Iară încât să țină de conchemarea notabilăților funcționari adecă a viceprezidentului, a consiliarilor, secretarilor guberniali și cu aceștia în o categorie stătătorilor suprem comiți și suprem căpitani a districturilor și suprem judici a scaunelor săsești și comitatense a protonotarilor și doar și a asesorilor de la Tabla regească și a presidenților de la judecătoriile comitatense etc. etc. aş afla de bine ca fieștecare dintre noi arhierci, pre cei ce se țin de confesiunea noastră să conchemăm cu o osebită scrisoare către dâșii îndreptânde.

Despre acestea, ca despre celelalte avem încă temp de a ne mai putea înțelege preferenter voind că Excelența ta frățește a mă înțelege te rog ca fără întârziere să binevoiești a-mi face cunoscută și părerea Excelenței tale.

Despre alta, osebită venerațiune și stimă rămân al Excelenței tale umilit serv

Alexandru St. Șuluț
A[rchi]episcopul și metropolitul
Albei-Iuliei

Blaș, 27 februarie 1863

Original. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu, F. Șaguna, nr. 2868; Concept. S.J.A.N., Alba, F. Gen. Mitrop., Blaj, 1863 167; Andrei Șaguna, *Correspondență*, I 1 ..., pp. 427-429.

157.

Brașov, 28 februarie 1863

Excelența ta preasânțite doamne episcoape!

Primind cri venerabila epistolă a Excelenței tale și luând în bună băgare de samă cele comise cu privire la trebile minelor de la Sz[ent] Domokos et Fiile, mai întâi de toate mă rog Esscelentissime ca să nu crezi cum că reprezentarea respectivelor fonduri pentru mine ar fi împreună cu nu știu ce greutăți extraordinare. Eu sunt dedat cu lucruri de acestea că am aface mult cu lumea comercială, mie tot una îmi este a fi în vreo ședință a camerei comerciale, a gremiului a comitetului p[entru] căile ferate ș.a. Preste aceasta însă fondurile acestea sunt fonduri religioase românești pentru a căror asigurarea suntem datori a conlucra cu toții. De aceea, Excelența ta,

ocupat cum ești preste măsură, nici să porți în sus atinsa privință altă grijă, decât numai uneori în casuri cu totul neprevăzute, înviațiuni când îmi voi roga.

Părintele protosinghel îmi scrisese pentru adaosul de 25% dacă trecând ședința din 23 până la sosirea scrisorii, eu mi-am rezervat votul pentru 1 martiu, când iarăși va fi adunare. Atunci îmi voi da votul în scris întru înțelesul nouălor înviațiuni. Întru adevăr că domn[ul] consil[ier] Lázár ar fi cel mai competente în afaceri montanistice, preste aceasta este și un bărbat de o judecată matură și pătrunzătoare. Ci în acest lucru cred că ar fi să așteptăm și rezultatul adunării din 9 martie. Părtașii din Brașov au votat, afară numai de 3 inși cu vreo 300 părți, toți p[entru] 25% și acești toți au la 2.400 voturi. Cei de la Viena, deodată n-au voit a vota mai mult ca 62 mii fl., care ar fi ca nimica iară alții is de opiniunea ca Sz[ent] Domokos să se dee în grija erariului. Li s-a scris de aici că propunerile lor nu se pot primi și li s-a motivat noua măsură cu temeiuri nouă.

Mulțimea, Escellentissime, pentru cele ce ai binevoit a-mi împărtăși și despre Congres. Eu cred că 20/8 aprilie ar fi o zi prea acomodată pentru deschiderea Congresului, că după sărbătorile învierii oamenii sunt cu totul altmintrelea dispuși decât în post și decât în cap de iarnă. Deci pentru zi nu ar fi nici o dificultate. Într-aceea sunt alte împregiurări care mic-mi însuflă oareșicare grijă cu privire la ținerea Congresului și pe care mă simt îndatorat a le împărtăși și Excelenței tale pre cât se poate mai în scurt.

Oamenii adică mai de capacitate au început a întreba cu tot adinsul, dacă Congresul se va ținea numai spre a notifica răspunsul Maiestății sale sau ca acela [i]și va mai avea a se ocupa și cu alte chestiuni de o importanță vitală. spre es[emplu] senatul imperial, Dieta, uniunea, referințele românilor către sași și terea regia [și] a [ltele]. Unii n-ar voi să obvie de loc asemenea chestiuni în Congres: alții, din contră, carii mi se pare că sunt mai mulți, tocma pretind ca Congresul să înceapă de unde a înctat conferința din ian. 1861, să porceadă sistematice și, după o trecere obstinată a noastră de 1 ½ am să ne dechiarăm odată în vreo parte, să nu mai umblăm cu doi bani în trei pungi.

De aceea se dorește mult ca cel puțin pentru deputații membri ai Congresului să se elaboreze o programă cu atât mai vârtos ca prin aceea să se taie duiumul de încurcături și neplăceri; dacă totuși s-ar întâmpla din nenorocire a se forma vreo *elică fanatică lipsită de candela luminătoare a minții ce calculează rece*, precum trebuie a se calcula pe terenul politic. Am înțeles că pe mersul Mureșului s-ar face și sfătui că dacă nu va fi alegere orice fel de alegere, numai să fie să nu meargă la congres.

Deci manifestațiuni ca cele sus atinse le las la înțeleapta apreciere și dejudecare a Excel[enței] tale.

Însărcinarea cu care binevoiți a mă mai onora Excelența ta în privința reorganizării administrațiunii financiare a gimnaziului, pre lângă ce îmi vine ca un nou semn de încredere generoasă, îmi și impune datorința de a atinge și pe această chestiune, în puține cuvinte. Până în momentul de față nu cunosc măsurile luate de Excel[ența] ta în acest obiect. Astăzi dimineața întrebai pe unul din membrii eforiei care îmi răspunse că s-ar afla pe masa ei o înviațiunea Excel[enței] tale, lui se pare, cum spunea cam de trei coale, același însă nu știu să-mi spună nici măcar esențialele sau mai bine principalele puncte, pentru ca să mă știu orienta și eu. Cred însă că dacă va veni dn. consil[ier] dr. Vasia ori avea ocasiunea de a cunoaște lucrul mai

de aproape. Spun drept că cam de 3-4 luni încoace m-am și ferit de cercurile în care se desbătea cauza școalelor. Au jucat multe neînțelegeri uneori ambițiuni deșiate și mai mult ca toate neîncrederea și presupusul reciproce, au eșit din gurile unor oameni cuvinte vătămătoare pe care nu le-ar putea justifica nimeni. Actul mi se pare că patimele s-au mai stâmpărat prin umare cred că venind dn. consi[liu] Vasia și aruncând la mijloc moderațiune și auctoritate va scoate tot lucrul acolo unde țintește tot binesimțitorul apărarea și păstrarea autonomiei bine și drept înțelese pre cât numai se poate.

Rugându-vă de ertare pentru că răpii prea mult timp excelenței tale cu o scrisoare așa lungă, am onoare a fi cu profundă venerațiune al Excelenței tale serv devotat

Georgie Barițiu

Brașov, 1863 febr[uariu] 8/16

Original. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu, F. Șaguna, nr. 2870; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. X, București, 2003, pp. 144 - 146.

158.

Sibiu, 3 martie 1863

Excelență,

Astăzi este a doua zi de când posed mult prețuita-vă scrisoare din 27/15 februarie a.c. nr. 129 și numai în acest minut sum în stare a vă răspunde din cauza căci sâmbătă, 16/28 februarie căpătai din Cluj, seara la 9 oare, telegram, unde mi se zice că în cercurile dătătoare de măsură se socotește duminica Tomei de un timp prea târziu pentru ținerea Conferinței Naționale și că prin epistola ce o voi primi în 1-lea martiu mi se va spune mai pe larg motivele acelei păreri din cercurile dătătoare de măsură. Însă epistola promisă nici în 1-lea nici în 2-lea martiu nu o căpătai, ci astăzi vrând a merge la ședința Comitetului din epistola aceasta am văzut că se așteaptă de la noi să gândim și la Dieta țarei, carea laolaltă cu Conferința noastră nu se poate ține, din care privință se dorește ca să grăbim cu ținerea Conferinței noastre.

Deci, dară, finind ședința Comitetului viu a vă împărtăși părerile mele în privința întrebărilor celor două, cu care Excelența ta m-ai onorat, și adecă:

La I. cum că și eu aflu duminica Tomei de timpul cel mai potrivit pentru ținerea Conferinței: am întrebat pre mai mulți bărbați frunțași cu care m-am putut întâlni, și am putut ține consultări în privința aceasta, că toți s-au descoperit pentru duminica Tomei, având de punct de mâncare în astă părere postul cel mare și sărbătorile noastre de Paști și ale altor confesiuni etc. Astfel voi răspunde și la Cluj, adăogând însă și aceea că cele de lipsă pentru Conferința debea (sic!) s-ar putea face astfel ca ținerea Conferinței să se escrie pe săptămâna mare a noastră, și

fiindcă în acea săptămână ar fi și Paștile celorlalte confesiuni cristiane, ședințele le-am putea începe numai marțea în săptămâna mare ce este la alți cristiani a treia zi de Paști; și s-ar continua în joia, vinerea și sâmbăta mare a noastră, ce ar fi un lucru de tot bătoriu la ochi; și lumea civilizată s-ar îndoi că suntem noi cristiani când în astfel de zile ne consultăm despre cele lumești, unde tot cristianul se ocupă în acele zile cu evlavie de mântuirea sufletului, iar poporului (sic!) nostru s-ar speria și ar gândi că patria este în pericol sau ne-ar socoti de atești că noi arhierii și fruntașii lui nu mai vrem să știm de D[umne]zeu și de suflet, de aceea n-avem privință la așa sante zile cum sunt zilele săptămânei ale Paștilor Mântuitorului.

Și așa considerând și părerea Excelenței tale cu a altor bărbați din acel ținut, nu putem să ne abatem de la duminica Tomei în privința timpului ținândei conferințe, când chemarea sântului Duh s-ar zice și în următoarea zi apoi s-ar începe consultările.

La II. că eu în privința alegerii și conchemării membrilor pentru Conferință strâns mă voi ține de cuvintele petițiunii deputaților naționali [la] Viena, din 10 decembrie 1860, unde în punctul al VI (sic!) se ruga Maiestatea sa a concede națiunii române din Ardeal ținerea unui Congres Național ca în același sub conducerea ambilor arhipăstori români bisericești reprezentanții din inteligență, dar și comune conchemânzi de aceeași în unire cu unii alții dintre cele mai alese capacități din statul civil după un mod de alegere și conchemare de cătră dâșșii prefipt, adunați într-una să poată discuta și examina întrebăciunile interesului său politic și național etc.; a 2, de hotărârea Conferinței Naționale în ședința I. din 1/13 ianuar 1861 că adică națiunea română primește asupra sa solidaritatea cu toată lucrările ambilor arhipăstori ce le-au făcut și le vor face în interesul națiunii române și că le va da bărbați permanenți lângă dâșșii, până când națiunea română își va câștiga dreptul său de națiune politică.

Eu, așadar, precum în a[nul] 1861 așa și acum mă voi consulta cu bărbați naționali fruntași despre modul alegerii și conchemării acelor membrii ai Conferinței cari sunt sub arhipăstoria mea și voi căuta ca numărul lor să nu treacă peste 75 și așa și Excelența ta să binevoiești a face după înțelepciunea-ți pentru modul alegerii și conchemării membrilor Conferinței până la număr 75, carii stau sub arhipăstoria Excelenței tale.

Pre lângă care nu pot a nu mă ruga pentru atențiunea Excelenței tale în privința unui pasagiu din sus-lăudata-ți epistolă unde intră cei conchemânzi mai mari oficiali de stat ni se pare ca, cum Excelența ta ai pune între aceia și pre președinții de la judecătoriale comitatense. Noi, Excelență, nu am specificat în rugarea noastră din 2-ela decembrie [1]862 pre președinții judecătorialelor comitatense, de aceea ca atari nu se pot chema, dar ca inteligenți naționali la toată întâmplarea se pot chema. Eu pe președinții judecărilor comitatense, cu de-adinsu nu i-am pus într-un rând cu oficialii cardinali ca să nu bată la ochi, dar cum rezervatiementali am cugetat ca și acum la dâșșii ca să se cheme și ei după buna aflare a președinților.

Pre lângă care, cu deosebită venerațiune și stimă am rămas al Excelenței tale umilit serv,

Sibiu, 19 februarie/3 martie [1]863

Concept. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu, F. Șaguna, nr. 2865; Original. S.J.A.N., Alba, F. Gen. Blaj, 1863 167; vezi și Andrei Șaguna, *Corespondență*, I/1 ..., pp. 429 -431.

159.

Turda, 5 martie 1863

Mult stimate domnule!

În urma prețuitei dv. scrisori d[at]o 1/3 a.c. de două ori au fost la Clusiu, ca să cunosc opiniunile bărbaților noștri în privința agendelor Congresului. Acum în urma fiind acolo m-am întâlnit și cu căpitanul Bohățiel, Floreanu și cu Nașcu.

Atât cu aceștia cât și cu ceilalți bărbați ai noștri de la guvern am desbătut cauza Congresului și mai vârtos cestiunea dacă e cu scop ori ba ca să ne dechiarăm pentru trămiterea la senatul imperial. Resultatul desbaterilor noastre e acesta:

a/ Afară de vreo doi bărbați de ai noștri din Clusiu, toți ceilalți sunt de părere ca să ne deschiarăm pentru trămiterea la Senatul imperial fără condițiune.

Cum zisei, unii au voit să ne ferim de a da o declarațiune ca aceasta, ci mai mult un ibis redibis. Năsăudenii încă sunt pentru trămiterea la Senatul imperial.

b/ Afară de declarațiunea pentru trămiterea la Senatul imperial, Congresul să aștearnă la Majestate o petițiune, care să cuprindă toate gravaminele națiunii.

În părțile noastre, înțeleg comitatul Turdei, nu ar voi să se dechiare numai pre lângă oareșicari condițiuni, pe când majoritatea e de părerea clusenilor și a năsăudenilor.

Compunerea unui regulament pentru desbateri îl află cu toți de lipsă și credem că d-nii președinți se vor îngriji de aceasta fiind chemarea d-lor dintre toate însă e mai de lipsă o programă cât se poate mai precisă.

Clusenii doresc a vă afla și părerea dvs. despre trămiterea la Senatul imperial și mai cu seamă motivele, dacă părerea dvs. ar fi contrarie cu părerea d. lor, ca așa să ne putem înțelege asupra unei programe.

În urma mă rog să-mi comunicați și părerea dvs – despre fatalul acest senat.

Al domnici tale,

serv și amic,
dr. Rațiu

Turda în 15/3 [1]863

Original. S.J.A.N., Cluj. Arh. Blaj, F. Bariț, nr. 542; vezi și Keith Hitchins, Liviu Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Bariț. 1861 -1892*, Cluj, 1970, pp. 71 -72.

Sibiu, 6 martie 1863

Protopop[ului] Crainic, Sibiu, 21 febr./6 mar. 1863, Nr. pr. 161

Excelența sa d. guvernator al țării mă înștiințează din 3 martie c[urs] nou nr. 1190 că la pâra d-lui comite suprem baron Nopcea a rândui că la soboarele ce se țin în trei bisericești și școlare, n-are a interveni nici un comisar politic.

Aceasta ți-o aduc preacinstiei tale la cunoștință cu acel adaus ca reorganizarea Eforiei să te nevoiești a o duce în deplinire pe baza statutelor aprobate de mine, și să stăruiești ca nici în soboarele parohiale nici în cel protopopesc să nu fie vorba, ba nici umbră de vreun obiect politic și pentru acurata observare a acestor [dispoziții] vei rămâne preacinstia ta răspunzător. Eu nădăjduiesc că vei ști păzi hotarele obiectelor școlare la acele soboare căci ai văzut greutățile care te-au întâmpinat în săptămâna trecută.

N.B. Aci i-am mai scris ca să se împece cu unchiul său și să-l cheme la soborul protopopesc, și să-i scrie despre rezultatul întâmplării.

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1826.

Blaj, 7 martie 1863

Blaj, 7 martie 1863

Prea onorate domnule!

Adunarea națională, cum în urma mai înaltei concesiuni se va ține în Sibiu în 19/7 aprilie a.c., după tenerea Decretului Gubernial, fiind continuarea acelei din anul 1861, deoarece prea onorat d[omnia] ta la aceasta ai fost ales și ai funcționat ca secretar, am onoarea prin acesta, ca pe secretarul adunării constitutive naționale, din oficiu a te chema c termenul sue prefapt, la Conferințele ținându la Sibiu.

Despre alta, cu părintescă propensiune rămân prea onor[at] d[omnici] tale de binevoitor

Mitropolitul Alexandru

George Barițiu, *Părți alese ...*, vol. III, p. 524.

Blaj, 7 martie 1863

Înaltului regesc Guvern la Cluș

Îndatăși după primirea grațioasei ordinațiuni a aceluiași r[egesc] Guvern, din 20 februarie a.c., nr. 6680 date. cu privire la preaînalta concesiune de a putea, pe termenul de ambii archierei și președinți ai adunării naționale din 1861 prefigând, convoca și ținea la Sibiu conferința națională, ne-am și înțeles și învoit ambii președinții sus menționatei adunări în privința termenului ținerii conferințelor, acela prefigându-l pe 7/19 aprilie a.c.

În urma acestora cu mi-am și luat libertatea, sub datul de astăzi, a conchiema la Conferințele ținându în Sibiu pe termenul sus scris pe toți acei domni funcționari la dicasteriile țării, de partea religiunii g.catholice, carii, întru înțelesul propunerii de câtră noi președinți date în preaumilita noastră rogare din 2 decembr. a trecut la locuriile mai înalte pentru concesiune și de acolo aprobate is îndreptățiți a lua parte la conferințe 1) vicepreședintele regescului Guvern 2) consiliarii transilvani de curte, de Guvern, de instrucțiune și de finanțe 3) comiții supremi, căpitani districtuali și adminsitratorii comitatensi 4) protonotarii, ascesorii Tablei regești 5) juzii regești și și scăunali.

Drept aceea pentru toți aceștia îmi preastimați funcționari îmi iau libertate, cu toată umilința și a mă ruga de același înalt regesc Guvern să se îndure a le da licența spre a putea a le înfățișa și a lua parte la conferințele ținându în termenul sus menționat.

Într-altele etc.

Drept aceea îmi iau libertatea cu toată umilința a mă roga de același înalt regesc Guvern ca să se îndure a face pe la toate dicasteriile țării necesariile dispusețiuni ca tuturor funcționarilor chieamați din partea noastră să li se deie licență spre a se putea înfățișa și lua parte la conferințele ținându în termenul sus menționat.

Într-altele etc.

7 martiu 1863

Concept. S.J.A.N. Alba, F. Gen. Blaj. 1863-1867.

Blaj, 7 martie 1863

După cum cred că-ți este prea bine cunoscut, ceruta concesiune de a putea convoca și ține un Congres Național de la locurile mai înalte ni s-a aplaciat cu aceea Intimare, ca acela să se țină în Sibiu în termenul de președinții Adunării Naționale din 1861 prefigend, în urma cărei preaînalte concesiuni noi dară archierei

și președinți acum menționatei Adunări punându-ne în coînțelegere laolaltă în privința termenului ținerii acelei conferințe, ne-am învoit acela prefiguundu-l pe Duminica Tomei după Paștile noastre, adecă pe 7/19 aprilie a.c., drept aceea deoarece la această Conferință Națională întru înțelesul rugării noastre de la lucrurile mai înalte aprobate între alți demnitari de pe partea religiei noastre g. cath. a lua parte-su îndreptățiți.

Tu încă, ca pe atare cu toată onoarea te invităm ca să binevoiești pre terminul sus-stipulat a veni la Sibiu, locul menit pentru ținerea Conferințelor și acolo a lua parte la ținendele conferințe.

Încât se ține de licența demnitarilor chemați la Conferință sub datul de astăzi s-a scris de aici la reg. Guvern pentru grațioasa aceiași concedere.

Într-altele, cu deosebită onoare și stimă rămân,

Concept. S.J.A.N., Alba, Fond Gen. Mitrop. Blaj, 1863- 167.

164.

Blaj, 7 martie 1863

Convocarea la Conferința Națională, nr. 167

Onorate în Christos frate!

Onoratalui nostru public din Transilvania cred că prea bine-i este cunoscut că noi ambii arhieriei români ca președinți ai adunării naționale din 1861 am cerut de la locurile mai înalte, din motivele și cauzele în prea umilita noastră rugare din 2 dec. a.tr. aduse înainte, facultate pentru ținerea unui congres național.

Acum ne aflăm în acca prea plăcută stare de-i putem aceluiași onorat public cu mare a animei bucurie face cunoscut, precum că Sacratissima sa c.r. și apostolică Maiestate prin preaînalt grațiosul său rescript împărătesc din 17 febr. a.c. sub nr. Cancelariei de curte 783 s-a îndurat ceruta facultate a ne-o concede pre calea înaltului regesc Gubern al țirii, care preaînalt prin decretul său din 20 febr. a.c. nr. 6680 ni-o împărtășește la amândoi președinții sus-menționatei adunări naționale cu acca grațioasă intîmare ca Congresul optat să se țină în Sibiu, și ca la acesta cât mai curând să se convoace din inteligența română transilvană și mirenească de ambe confesiunile române dela 120-150 de indivizi, iară alegerea conchiamîndelor acelor persoane și prefigerea termenului pentru ținerea Adunării, precum și conducerea convăturilor în acel tip și cu acca modalitate ca acelea să curgă cu una serioșitate și demnitate convenită problemei conferinței, s-a concretizat nouă ambilor președinți.

Drept aceea, în urma susrevinței preaînalt grațioasei concesiuni împărătești date în privința ținării conferințelor, coînțelegându-ne iarăși ambii președinți laolaltă asupra dispusețiuniilor ce-s de a se face cu privire la acest scop, am cugetat cel mai potrivit termin pentru ținerea Conferințelor a fi Duminica Tomei, după Paștile noastre, adecă 7/19 aprilie a.c., în care termin ne-am, și învoit așa cât atunci duminica să se serbeze invocarea Spiritului Sânt, iară în zilele după acca următoare să se țină consultările.

Încât se ține de conchiamarea persoanelor la Conferințe după programa dată în petițiunea sus indigitată, că conchiamății la Conferință din partea a noastră a președinților, vor avea de a lua parte: 1) Vicepreședintele regescului Guberniu, 2) Consiliarii transilvani de curte, de guvern, de instrucțiune și de finanțe, precum și secretarii de naționalitate română 3) Comiții supremi, căpitani districtuali și administratorii comitatensi 4) Protonotarii, asesorii Tribunalului criminal al țării 5) Juzii regești și scăunali 6) Directorii ambelor gimnasii românești din Blaș și din Brașov. Iară din statul preoțesc din fiecare confesiune română până în suma de 25 indivizi, și din cel civil sau mirenesc dintre inteligența până la 50 de indivizi.

În convocarea acestora dară mai pre urmă numiții din preoțime 25 și din mireni 50 de indivizi de pre partea noastră urmez și acum acca modalitate care am fost urmat-o și în anul 1861 la Conferința Națională de atunci când am lăsat de prin alegere liberă s-au ales și din partea preoțimii și și a poporului nostru de religiunea noastră gr.-catolică deputați la Conferințele Naționale, așa și acum voim să fie aleși deputații și la aceste conferințe naționale de către preoțime și popor. Drept aceea, noi, luând în considerațiune și de o parte și de alta împregiurările parte a populațiunei poporului nostru de religiunea gr.catolică de prin comitate, districte sau scaune, parte și a numărului cel numai de 75 indivizi, cari cad din partea preoțimii și și a inteligenței mirenești pre partea confesiunei noastre gr.-catolice, am voit și în privința modalității de a se alege reprezentanții preoțimei și poporului nostru gr.catolic de prin comitate, districte sau scaune la conferință a face publicul lui nostru gr.catolic o ușurință prin aceea că am calculat și prenotat în ce număr ar fi de a se alege acei reprezentanți, după cum se va vedea din următoarea specificațiune:

Numele comitatelor, districtelor și ale scaunelor

Nr.	Comitatul	preoți	mireni
1.	Comitatul Albei de Jos	3	6
2.	Comitatul Albei de Sus	1	2
3.	Comitatul Doboca	3	5
4.	Comitatul Hunedoarei	2	3
5.	Comitatul Clușului	2	4
6.	Comitatul Cetăței de Baltă	1	2
7.	Comitatul Solnocului din Lăuntru	1	3
8.	Comitatul Tordei	3	5
9.	Districtul Făgărașului	1	3
10.	Districtul Năsăudului	1	3
11.	Scaunele săsești: al Bistriței	1	2
12.	Scaunele săsești: Mediașului	1	2
13.	Scaunele săsești: Mercurei	1	1
14.	Scaunele săsești: Orăștiei	1	2
15.	Scaunele săsești: Sebeșului	1	2
16.	Scaunele săsești: Sibiului	1	3
17.	Scaunele săsești: Seghișoarei	-	-
18.	Scaunele secuești toate laolaltă	1	2
	Suma	25	50

Toți aceștia reprezentanți după numărul în specificațiune defipt pot să se aleagă prin sus-numitele comitate, districte și scaune în acel tip dacă protopopii unui fiecărui comitat, district sau scaun, îndatăși ce vor primi această a noastră ordinațiune se vor pune în coînțelegere între sine și și cu inteligenția mireană și preoțească română gr.catolică și vor alege atât din statul preoțesc pre niște preoți cu capacitate și purtare bună, cât și din statul mirenesc pre aceia dintre inteligenții noștri care asemenea-s cu capacitate și purtare bună, și despre carii se va ști de comun că preoțimea și poporul comitatului, districtului sau scaunului aceluia are încredere deplină în dânsii, de sine înțelegându-se că pot fi aleși de deputați la conferințe și indivizi din alt comitat, district sau scaun, dacă aceia vor poseda cvalitățile recerute acum menționate și pre aceștia așa în numărul prefitp aleși îi vor însărcina ca pre terminul mai sus indigitat să se prezenteze la Sibii la Conferințele Naționale înzestrați cu acreditive de la alegătorii săi, unde ca atari vor lua parte la ținândeale Conferințe.

Care spre strânsă împlinire încredințându-ți-le ca părintească iubire rămânem al Frăției tale addict

Blaș, 7 martiu 1863

Metropolit Alesandru

Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal ce s-au ținut în Săbii la 20/8 prier 1863. Săbii în Tipografia diccesană, 1863, pp. 38–42.

165.

București, 7 martie 1863

Referat

Am onoare a vă aduce la cunoștința domniilor voastre datorita de recunoștință ce au românii către unul din cei mai vechi, cei mai sinceri și cei mai devotați amici ai lor către cavalierul Vegezzi Ruscalla din Turin, deputat în Parlamentul italian și unul din principii literaturii italiene.

Cavalerul Vegezzi Ruscalla încă de la 1821 își dă osteneală neîntreruptă spre a face cunoscuți Italiei pe frații săi cei uitați de la Carpați și Dunăre.

Ar fi lung, domnilor, a vă înșira aci toate scrierile despre români câte publică acest literat și om de stat și, nu numai el, dar până și fiicele lui, cu scop de a ne face mai cunoscuți italienilor și acum de curând și ispanilor și portugaliilor.

Sunt acum vreo doi ani, domnilor, când el se adresa către toată Italia, către literați, către bibliotecile și institutele ei publice ca să vină în ajutorul bibliotecii noastre naționale prin daruri de cărți.

El arată guvernului de acolo, și propune și celui de aici, modul cum ar putea să fie primiți mai mulți tineri români în institutele militare și de marină ale Italiei,

arătând ce ar rezulta de aci pentru ambele partide. El propuse și arată cum ar putea să înceapă una corespondință din partea literaților noștri cu deosebitele institute de istorie ale Italiei spre a indica existența și spre a aduna documentele relative la vechile relațiuni ale țărilor române și republicilor Italici.

În anii din urmă primise sarcina de decan al tinerilor noștri ce se aflau studiind la institutele din Italia și propuse guvernului românesc de a face un curs liber de limba și literatura română la Universitatea din Turin cu scop de a face cunoscută limba și literatura română și junimei italiene și a strânge astfel legăturile de sânge între aceste două națiuni surori.

Atâta devoțiune desinteresată din partea unui om către una națiune întreagă merită recunoștință din partea noastră. Și după ce vă zic cum portugalii și brazilianii și alții, pentru mai puțin decât au făcut pentru noi, se arată recunoscători cavalerului Veghezii Ruscalla prin mai multe distincțiuni onorifice îmi iau voia de a propune domniilor voastre a se conferi titlul de cetățian român cu dreptul naturalizațiunii celei mari, precum și a i se acorda de a ținea în Facultatea de la Turin un curs liber de istoria și literatura română în limba română cu un onorar de una mie lei pe lună.

Aceste propuneri am onoare a le supune la aprețierea domniilor voastre, domnilor miniștri, ca de le veți aproba să binevoiți a mă autoriza să supun acestea la cunoștința M. sale Domnitoriului ca să-mi permit a transforma aceste două dorințe în proiecte de legi spre a se înainta onor. Camere Legislative.

Ministru Cultelor și Instrucțiunii Publice
Chr. Tell

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXVI (1863), nr. 8 din 6 martie, p. 61.

166.

Blaj, 10 martie 1863

Blaj, 10 martie 1863

Mult stimate domnule Barițiu!

Cartea-ți cu bucurie o am primit. Pentru pregătirea a) unui program b) a unui regulament, sau cum îi zice germanul „Geschäfts Ordnund” pentru agendele Conferințelor, de care ar avea fieștecare a se ține în conferințele naționale, și c) a unui proiect de adresă către Maiestate, ai grăit din inima-mi fiind și eu tocma de aceea cugetare, pentru că fără pregătirea acestora se poate prevedea, că vom să pierdem foarte mult timp și vom să avem multe certe înzadarnice.

De aceea eu mă voi pregăti de un proiect de a) program, b) de regulament „Geschäfts-Ordnund”, și (de ne vor ierta multele și grelele lucruri, care tocma acum ni se grămădesc pe cap) și de una adresă proiect. Însă fiindcă mulți ochi mai multe văd, și mai multe capete iscusite, mai mult și mai adânc pot cugeta, te rog să faci și domnia ta toate trele proiectele acele; și proiectul pentru program, și pentru „Geschäfts-Ordnund”, dacă vei putea cât mai curând să ni-l comunică și nouă, ca praevie și de

timpuriu să ne putem în privința asta înțelege și cu Excelența sa. Șaguna. Iară proiectele de adrese se pot prin o comisiune spre acel scop alegând în Adunarea Națională apoi conferi, și din toate să se compună apoi adresa ce va să se subșteamă Maiestății.

Eu, ca să poată adunarea noastră această națională căpăta batăr cât de cât o formă externă de Congres, m-am silit destul și mai înainte și acum, a mă înțelege cu collega meu Șaguna, rugându-l ca batăr membrii din preoți și din inteligența poporului 150 (afară de am ploiați ce vin de a se chema de-a oblu prin noi) să lăsăm, să-i alcagă liberă preoșimea cu inteligența și respective poporul, și ei să trâmă: însă nicidecât nu l-am putut îndupleca. Durere – ce ad fideles Aurea își descopăr – Ș[aguna] sub felurite aggraviuri sau mai bine zis „certe religioare” între noi și între preoții noștri pentru convertiți și căsătorii mestecate, vechi și noi, caută tot prilejul să surpe toată concordia: polemizând nu numai în „Telegraf”, dar și în oficioasele sale către mine scripte cu grosul și fără cruțare (da și fără fundament) de te vei mira de o fudulie și îndrăzenală oarbă ca aceasta acum când ne stă cauza națională acățată numai de un fir de păr. Nu știu ce gândește omul acela!

Cu toate acestea eu despre partea confesiunii mele pentru contingentul de deputați din preoți și inteligența poporului 75, am dat voie liberă de alegere, precum mai pe largul vei cunoaște din cele ce-ți va împărtăși fratele canonicul Fekete.

Eu încă sunt de aceea părere în privința adresei că dacă națiunea noastră, cu privire la prea delicatele ei cercustări față cu regimul, și cu conlocuitoarele naționalități, cândva a arătat înțelepciune, tactică sau diplomatică, și ton, acum acestea debue în cel mai mare grad să le întrebuițeze. Un pas, un cuvânt smintit poate strica la tot viitorul nostru, că timpurile sunt delicate: și s-a bătut privati și șaua ca să se priceapă i[ap]la. Prospecturi favoritoare pentru noi s-ar vedea și în preaînalta rezoluțiune dată comitatului Solnocului Interior. Noi nici în adresa noastră încă nu vom putea uita, că și ce avem și și ce mai sperăm să căpătăm, avem și sperăm să căpătăm singur de la și prin regim; cu maghiarul, cu sasul, românul nu se poate înțelege. De aceea românul cătră făcătorul său de bine nu poate, nu e iertat a nu-și arăta – înțelepțește – simpatiile sale, așa că pe lângă dorirea integrității imperiului austriac să nu-și uite a-și exprima și dorirea pentru autonomia și constituțiunea patriei și egalitatea perfectă a tuturor drepturilor civile a națiunii sale.

Dumnezeu cel îndurat să lumineze inimile și mințile tuturor, ca să poată afla și grăi numai cele bune și folositoare pentru patrie și națiune!!!

Articolii din „Gazeta”, în privința mergerii la R-a¹ și a aristocrației bisericești va fi făcut impresie bună sau rea, după cum sunt și oamenii nu toți de o pănură, da în genere tocma bine și la timpul său s-au arătat. Eu lui S.² i-am denegat facultatea de a se hirotoni la R-a, arătându-i din canoanele Soboarelor Ecumenice că episcopul care fără voia și știrea mitropolitului său se hitoronește afară din provincia mitropolitană concerninte, se socotește de neepiscop. El într-o epistolă se excuză, și zice că dacă nu va căpăta dispensațiune, de la cine nu spune, poate ca să se hirotonească în Roma? Apoi va veni la mine ca să-l hirotonesc eu. El dară pentru opreliștea de la mine, cum înțeleg, a făcut la nunțiul la Viena arătare, în urma cui iarăși s-au făcut zgomot mare, cum înțeleg, în Viena. Poate că ultra-montanii, interdictumul acesta al meu îl vor lua și – de vor putea – îl vor folosi asupra mea ca un nou document „că eu schismatic și hoste al Scaunului apostolicesc”. Apoi

ține-te sărace bătrâne metropolitale! Ce să fac, oi debui să mai rabd și aceasta, dacă nu-mi pot ține gura.

De aceste nu mă prea doare așa capul, da mă doare capul și șelele și spatele de adânci bătrânețe și de alte mai multe lucruri și numai de una mă supăr, că în timpurile aceste critice și strașnice, nu am sănătate și puterile acelea de care aș avea lipsă ca să pot națiunii și bisericii mele servi așa precum aș voi și dori dacă aș putea! Ostenit, dară, îmi închei cartea cu acea cordială a mea oftare ca și pe domnia ta și pe domnul Mureșanu – cui spune-i închinățiune de la mine – mulți și fericiți ani pentru binele națiunii noastre Dumnezeu cel îndurat să vă țină! Și pentru totdeauna rămân al mult stimatei d-tale de binevoitor și amic

Metropolitul Alexandru

George Barițiu, *Părți alese* ..., vol. III, pp. 525–526.

¹Roma.

²Episcopul Szilágyi.

167.

Cluj, 10 martie 1863

În numele Maiestății sale c[ezaro] r[egale] apostolice, marelui principe al Transilvaniei, comitetul secuilor, prea grațiosului nostru domn.

Inclitei universități a districtului Năsăud! La reprezentațiunea comitetului acestui district adresată către Maiestatea sa c[ezaro] r[egale] apostolică din ședința ținută în 25 septemb. 1862, și de către acesta reg. Guberniu la locul preainalt subșternută, s-a îndurat Maiestatea sa c[ezaro] r[egală] apostolică cu preanalta deciziune din 24 faur a[nul] c[urent] preagrațios a demanda ca Comitetului districtului Năsăud să [i] se dea următoarea preagrațioasă rezoluțiune:

Preamilita mulțămită a Comitetului districtual pentru deciziunile estrădate cu Diploma împărătească din 20 oct[ombrie] 1860 și pentru instrucțiunea despre organizarea provizorie a municipiilor sancționată cu preanalta deciziune din 12 dec[embrie] 1861, s-a îndurat Maiestatea sa c[ezaro] r[egale] apostolică a o primi cu adevărată îndestulare și a comite Cancelariei reg[ale] transilvanice aulice ca în urma înnoitelor demandări ale Maiestății sale să grăbească pe cât se poate debuincioasele pregătiri pentru cât mai curândă convocare a Dietei transilvane fiind dorința cea mai fierbinte a Maiestății sale c[ezaro] r[egale] și apostolice ca deciziunile preanalte din 20 oct[ombrie] 1860 și 26 faur 1861 privitoare la trebile interne și al relațiunile dreptului de stat al Transilvaniei către întreaga monarhie, să se cefteueze într-un mod pentru toate națiunile conlocuitoare mulțumitor.

De altminte s-a îndurat Maiestatea sa c[ezaro] r[egală] apostolică preagrațios a demanda ca Comitetului districtual să i se descopere preanalta recunoștință pentru purtarea sa loială și corespunzătoare intențiunilor Maiestății sale c[ezaro] r[egală] apostolice ținătoare la fericirea patriei.

Despre care preanalta deciziune inclita Universitate districtuală în urma grațioasei ordinațiuni reg[ale] din 20 faur a[nul] c[urent] sub nr. 957 emanate, prin aceasta se încunoștiințează.

Din ședința reg[alului] Guberniu al Marelui Principat Transilvania ținută în Cluj în 10 martie 1863 nr. 8358/1863

Popp m[anu] p[ropria]
Pall Sándor m[anu] p[ropria]

„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, XXVI (1863), nr. 12, p. 89; Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur* ..., vol. II, Sibiu, 1904, p. 724.

168.

Brașov, 14 martie 1863

Inclit magistrat!

Înțelegând noi subscrișii cum că potrivit cu milostiva hotărâre făcută de către inclita Universitate a națiunii săsești – din 22 mai anul 1862, nr. 505, onoratele diregătorii comunale sâtești din districtul Brașovului ar fi dat mai în toate locurile oareșicare porțiune canonică parohilor de ritul răsăritean ortodox sau greco-neunit, iară acuma chiar și onorabila comunitate a cetății Brașovului laolaltă cu inclitul magistrat se ocupă cu pertractarea despre porțiunea canonică ce are a se da parochiilor greco-neunit din orașul Brașov, ne luăm voie a face la această pertractare a inclitului Magistrat și a onorabilei comunități niște deslușiri foarte trebuincioase și anume:

1. După constituțiunea bisericii noastre orientale și după Protocolul Regulativ al înaltului Guvern, chiar și comuna aceia care constă numai din loc familii sau 400-500 suflete, încă are drept ca să-și aibă parohul său propriu neatârnat de altă parohie și biserică materă. Conform acestei rânduieli cu atâta mai vârtos s-au făcut aici în Brașov 5 biserici greco-neunit materc. fiindcă fiecare din acestea are popor cu mult mai numeros decât cel prescriș și toți preoții lor sunt parohi actuali independenți, întocmai ca și reverendisimul domn Samuel Schiel, parohul cel mare evanghelic-luteran de aici.

2. Protopopiatul nu trebuie să se confundeze cu parohiile, pentru că dotațiunea privește pe parohi nu pe protopopi.

3. Biserica Sf. Nicolae din preurbu cu un popor mai mare de trei mii de suflete, are trei parohi egal îndreptățiți cari astăzi sunt Ioan Popasu, Ioan Petric și Josif Barac.

4. La biserica S. Treime din preurbu pe Tocile este un popor mai de 2.000 suflete și se află doi parohi cu numele Bonifatie Pitiș și Dimitrie Orghidan.

5. La biserica S. Adormiri din Cetate și a S. Treimi – așa numită greccască – pe lângă un popor aproape de 700 suflete cu 2 parohi – Thoma Vasiliu et B. Baiulescu, adm[inistrator].

6. La biserica din Braşovul vechi este un popor aproape de 2.000 suflete; au fost şi vor fi totdeauna doi parohi, dară astăzi fiind acolo o staţiune de paroh vacantă, se află ca paroh numai singur George Perşinariu până se va alege şi sfinţi al doilea paroh. Aşadară,

7. Aici în Braşov sunt două parohi[i] greco-neunite adică trei ale bisericii S. Nicolae din preurbii, două ale bisericii S. Treime de pe Tocile, două a[le] S. Adormiri et S. Treime din Cetate şi două ale bisericii din Braşovul vechi. Prin urmare pentru fiecare din acestea, face trebuinţă neapărată de dotaţiune cu câte o porţiune canonică.

Pe când cu profund respect aşternem desluşirile de mai sus, ne rugăm ca să se ia în dreaptă consideraţiune şi adevărul, acela că servim statului, Magistratului, arestanţilor şi infirmilor în spitaturi fără nici o remuneraţiune, şi, în fine, cum că o porţiune întreagă demnă de fiecare paroh, este în Ungaria un pământ de 34 iugăre, iară în Bucovina pământ de 44 jugăre.

Dacă aici la Braşov nu s-ar putea escontenta porţiunile canonice pentru noi, parohii neuniţi, din pământuri de semănătură şi fânaş, ne rugăm pentru o dotaţiune potrivită în bani din casa alodială, luându-se în dreaptă consideraţiune că traiul nostru la oraş este cu mult mai costisitor, decât la sate şi dacă parohia romano-catolică de aici se bucură de o dotaţiune de 1.200 fl. v[alută] a[ustriacă] din casa alodială, cu drept cuvânt ni se cade şi nouă cuvincioasa salarizare tot din aceeaşi casă.

Aşteptând de la hotărârea inclitului magistrat şi a onorabilei comunităţi dorita îndestulare şi mângâiere,

Ai inclitului magistrat

Braşov, 14/26 martie 863

Umiliţi servi

Ioan Petric paroh

Josif Barac paroh

Bonifatie Pittis paroh

Dimitrie Orghidan paroh

Thoma Vasiliu paroh

Barth. Baiulescu paroh adm[inistrator]

Georgie Persenariu paroh

Original. S.J.A.N., Braşov, F. Districtul Făgăraşului, f.n.

169.

Viena, 15 martie 1863

Central-Kanzlei des Kriegsministeriums.

159-1863/Pr.

Nr. 700

Am Seine des Herrn k. k. wirklichen geheimen Rathes und Kämmerers, Ministers, betraut mit der Leitung der königlich-siebenbürgischen Hofkanzlei etc. Franz Grafen Nadasdy Excellenz

Ueber eine vom Herrn k. k. kommandirenden Generalen in Siebenbürgen an mich geleitete Anfrage: ob die Theilnahme k. k. pensionierter Offiziere an dem von Seine k. k. apostolische Majestät allergnädigst genehmigten rumänischen Kongresse, der am 20ten April d. J. in Hermannstadt zusammentreten soll, zu gestatten sei, habe ich Seiner Majestät dem Kaiser allerunterthänigsten Vortrag erstattet.

Seine k. k. apostolische Majestät fanden sich bewogen, die beregte Betheiligung k. k. pensionierter Offiziere an jenem Kongresse allergnädigst zu gestatten, dabei jedoch die sichere Erwartung auszusprechen, die betreffenden werden, eingedruck der beschworenen Treue gegen ihren Monarchen und Kriegsherren, jeder gegentheiligen Bestrebung und Richtung ebenso fern bleiben, als anderseits nach besten Kräften und Gewissen zur Förderung der mit dem allgemeinen Staats-Wohle vereinbarlichen Interessen jenes Kongresses beitragen.

Ich beehre mich von dieser, unter Einem an den Eingangs benannten Herrn kommandirenden Generale ergehende Allerhöchste Entschließung Euer Excellenz Mittheilung mit dem Beifügen zu machen, dass ich den Herrn Feldmarschall-Lieutenant Grafen Montenuovo zugleich beauftragt habe, hiernach das k. k. Landes-Gubernium zu verständigen.

Wien am 15ten März 1863.

S. S.

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863-159.

170.

[Blaj, 3 martie – 17 martie 1863]

Prea reverite domnule!

Mult prețuita-ți epistolă din 3 martie, cu mare mulțămită am primitu-o. Excelența sa metropolitul, e bun bucuros a primi la masa sa pe orice om demn, așa și pe *inginerii carii vin în părțile noastre pentru măsurarea drumului de fer*. dar acum în postul acesta mare, postind curat românește cu olei, fasole, linte etc. iar pește proaspăt necăpătându-se, este cu greu a cuprinde cu prânzuri pe unii ca aceea carii nu postesc: de aci, ca din poveste numai foamea îi va alunga, iar anima cea bună și primitoare de oaspeți de a bună seamă nu. Articlii prea reveritei domniei tale despre lucrurile din Urbea Mare¹ au fost aci primiți cu aplaus; au făcut mare impresiune și în cutarele ...; i-a răspuns Excelenței sale în nește termeni așa măgulitori cât stai să te miri de spiritul lui de subordinațiune și de alipirea lui cea mare către disciplina besericei noastre orientale. Zău! am stat să-i cred de nu-mi aduceam aminte de cuvintele cocoșului către vulpe, când l-a chemat la ospăți „de ți-ar fi credința așa de tare pe cât ți-e coada de mare”. Scrie că deoarece la nunciatura apostolică, până acolo sus a făcut necesarele dispușețiuni pentru a se hirotoni la Roma, acum va să scrie îndărăt, și după cumu-i va veni de acolo, așa va lucra, adecă de nu va fi dispensat de acolo de sus, de la canoanele ce opresc pe un

episcop a se hirotoni extraprovincia metrop. în Blaș. Precum ni se scrie din Viena, bate pe acolo pe la toate ușile pentru ca să-și ajungă scopul; până acum în această privință nimica cert nu știm².

În privința Congresului ce dispuseșiuni a făcut Excelența sa mitropolitul vei vedea din aci tramisul circular³, iar episcopul Șaguna, ce vrea a face, asemenea vei vedea din aci, ad fideles manus, și fără ca să fac ceva întrebuițare, trimisa scrisoare a acestuia către Excelența sa metrop. aci, în copie alăturată. Domnia ta, de altmintrelea ca și când de la Sibiu așa ai fi înțeles despre cugetul episcopului de acolo, poți cea în epistola cuprinsă să le reproduci în ceva articlu. În genia magna sepe conveniunt. Excelența sa metropolitul întru toate a fost de acelea cugete în privința agendelor la Conferința venitoare de care ești și prea reverita domnia ta. Foarte bine vei face dacă vei pregăti spiritele pentru o programă, un regulament al casei, și un proiect. Aci, după ideile prea stimatei domniei tale, espresse în epistola tramise Excelenței sale, încă se va pregăti un ceva asemenea; s-a încredințat la o comisiune stătătoare din Cipariu, Papfalvi și din mine, dar numai în termini ne vom deosebi unii de alții, iar în principiu cred că deloc nu. La Conferință în Sibiu, ne vom întâlni laolaltă.

Pe domnia ta bătrânul te va chema, ex ofo, pentru că, fi vei ales sau ba nu știm, vei umbla poate ca copilul între babe multe; eu ca protopopul Blașului aș exopera ca aci să fii ales de cumva aș ști că nu vei fi de aierlea ales.

Tramit aci un articlu la Gazetă, mă rog să faci bonătate a-l da la dl. redactor ca să-l publice în Gazetă; pe dl. redactor îl salut dimpreună cu pe toată nobila familie. Pe prea reverita doamnă cu întreaga familie-ți o reverez. Într-altele poftindu-ți toate cele bune cu toată stima rămân al prea reveritei domniei tale sincer stimător

Ioan Fekete
arhidiacon

B.A.R., București, Mss. rom. 995, f. 46-47.

¹ Oradea.

² Referiri la tendințele catolicizante ale episcopului greco-catolic din Oradea, Iosif Pop Sălăjan.

³ Vezi supra doc. nr. 162.

171.

Arad, 18 martie 1863

Onorate Domnule!

Statutele „Asociațiunii naționale în Arad pentru cultura și conversarea poporului român” au câștigat aprobare preacîntă, și acum mă aflu în plăcuta pusețiune de a te înștiința ca după o consultare preliminară a fondatorilor, întâia adunare generală, care deodată va fi solemnă deschidere a acestei asociațiuni, se va ține în Arad, în 30 aprilie vechi a.c. și în zilele următoare.

Pe lângă constituirea definitivă a Asociațiunii, unul din cele mai însemnate agende ale adunării va fi alegerea membrilor noi, care după statute se va întâmpla la comendarea vreunui membru factual, prin votizare secretă cu privire la calitățile comendatului și la ofertul anual oblegat pe trei ani, care nu poate fi mai mic de 2 fl. val. aust.; din care privesc Pretitulata Domnia ta, ca unul cunoscut despre nobila părtinire a întreprinderilor salutării și deodată sperativ membru al acestei Asociațiuni, cu aceasta ești poftit numai a veni la zisa adunare generală: ci încă și a spori puterile acestei Asociațiuni prin comendarea membrilor noi, pe care[-i] cunoști mai de aproape, și care se vor declara ca pe lângă condițiunile cuprinse în statute voiesc a intra în această Asociațiune.

Lista alăturată e de a se folosi pentru subscrierea acelor care vor avea voie de a fi membrii Asociațiunii. Pretitulata Domnia ta vei binevoi a face ca lista aceasta pe cât numai se poate din jurul Pretitulatei Domniei tale deplinită, până în 29 aprilie vechi a.c. să ajungă îndărăt la Asociațiune, adresată către „Comitetul interimal al Asociațiunii pentru cultura și conversarea poporului român”, Arad, strada Școalei nro 11.

Pentru însemnarea ofertelor s-a pus o rubrică destinsă din acea cauză: căci fondatorii contează pe mărinimitatea acelor bărbați, care favoriți de împrejurări, nu sunt siliți a se restrânge la suma minimului anual.

Statutele Asociațiunii dau loc în adunare și acelor care încă nu sunt membrii factuali: de aceea, dară în adunarea generală ce ne stă [î]nainte, se vor vedea cu bucurie toți accia care vor fi subscriși în această listă ca membrii viitori, și pe care dară binevoiește Pretitulata Domnia ta în numele fondatorilor a-i pofti la aceeași adunare cu atât mai ales căci dâșii trecând înaintea zi[lei] de adunare prin formala alegere, a doua zi vor putea lua parte [e]fectiv la cele mai însemnate dezbateri ce vor veni [î]nainte.

Cu primirea banilor sub nume de oferte anuale, care după statute sunt de a se depune pe jumătate de an înainte, e însărcinat casi[c]rul interimal al Asociațiunii, D. Dr. Atanasiu Sándor, Arad, Piața capitală N^{ro} 18, etajul al 2-lea.

Dat în Arad, de la Asociațiunea națională pentru cultura și conversarea poporului român, în 18 martie 1863.

Președintele interimal,
Procopiu Ivacskovics m.p.
Episcop

Imprimat. S.J.A.N., Bistrița-Năsăud, Fond Vicariatul Rodnei, XXI, 183, f. 14; Imprimat. S.J.A.N., Cluj, Fond Ep. gr. cat. Gherla, 1863- 1014; „Amicul școalei”, IV, nr. 16 din 20 aprilie 1863, pp. 127-128.

172.

Sibiu, 18 martie 1863

Maiestatea sa cesaro-regească s-au îndurat preagrațios a ordina în 8-lea octombrie 1862 „ca să se descopere națiunii române din Ardeal plăcerea preaînaltă pentru documentarea loialității, credinței și alipirei ei către casa domnitoare și legile fundamentale sancționate de Maiestatea sa”¹.

Accastă preaînaltă rezoluțiunea au îndemnat pre Presidiul adunărilor naționale² de a cere în 2-lea decembrie 1862 voia de la locurile competente spre a se putea conchema Congres Național, în care solenel să se publice acea preaîndurată rezoluțiune maiestatică, și apoi să se poată tracta nu numai despre o adresă de mulțumire către Maiestatea sa, ci și a se ține consultări asupra unor obiecte, ce tăia în viața politică a națiunii noastre.

Rugarea aceasta preaumilită s-au îndurat Maiestatea sa a o încuviința în 17 februarie a.c. cu aceea că președinții Conferinței Naționale din 1861 pot conchema cât mai curând la Sibiu o Conferință Națională constătătoare din 120-150 indivizi mai însemnați ai națiunii.

În urma acestei preaînalte concesiuni am ținut o consultare cu mai mulți bărbați naționali de mai alese capacități din statul eclesiastic și civil pentru defigerea timpului ținândei Conferințe, precum și pentru modul de alegere și conchemare a membrilor la aceeași, potrivit punctului al 6[-lea] din petițiunea Deputațiunii naționale în Viena din 10 decembrie 1861³ pre care adunarea națională din 1861 o au primit de a sa.

Timpul ținândei Conferințe s-au defipt pe Dumineca Tomei din privința postului mare și a serbărilor Sântelor Paști iar locul ei, Sibiul, este preaînalt aprobat după petițiunea Presidiului din 2-lea decembrie 1862. Mai departe în urma consultărei ținute au căzut dintre cei 75 carii vin pe partea noastră soartea din partea protopopiatului ... pre [domnia] ta.

Deci eu ca unul dintre cei doi președinți ai adunării naționale aduc aceasta la plăcuta cunoștință a [domniei] tale cu aceea, ca să nu pregeți a lua parte la conferința națională pe Dumineca Tomei și acolo a conlucra spre mai desăvârșita fericire a națiunii noastre române și a stărui ca aceea să se aducă în armonie cu interesele tronului împărătesc și ale patriei.

Sibiu 18 martie ca[lendarul] nostr[u] 1863

[Andrei, baron de Șaguna]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu. F. Șaguna, nr. 2849; „Telegraful român”, XI (1863), nr. 9 din 7 martie; *Protocolul congresului națiunii române din Ardeal ce s-au ținut în Săbii în tipografia diecezană*, pp. 47–48.

¹În 18/8 octombrie 1862, Francisc Iosif I a emanat o rezoluțiune răspuns către petițiile românești din noiembrie-decembrie 1860 și către cele două petiții ale Conferinței sibiene din ianuarie 1861. În rezoluțiune, monarhul afirmă că va convoca o Dietă a Transilvaniei, care să recunoască națiunea română ca națiune politică și să proclame egalitatea confesiunilor ei. Actul imperial a încurajat Comitetul Permanent ales în 1861 să ceară permisiunea convocării unei noi Conferințe politice românești.

²Alexandru Sterca Șuluțiu și Andrei Șaguna.

³La punctul VI al petiției din 10 decembrie 1860 se cerea Congres Național, convocat și condus de șefii confesiunilor române; reprezentanții români la Congres trebuiau să examineze căile care duceau la rezolvarea intereselor politice ale națiunii și să pregătească poporul în vederea convocării Dietei țării.

Gherla, 20 martie 1863

Iubiți în Christos frați și fii!

Observând noi cum că mulți dintre frații noștri protopopi, fiii noștri parochi și docenți, cum și comunele, nu-și îndeplinesc datoriile sale către școală așa cum s-ar pofti, am aflat de bine a da afară, ca nescări normative, aci aclusele Instrucțiuni¹, cum și împărțirea orelor pentru obiectele de învățământ, cu următoarele adaogeri:

1. Ca frățiile voastre pre preoți, docenți și reprezentanții comunali din tract să-i chemați pre una anumită zi la un loc și să le cetiți aceste: împlinirea lor strâns să o demandați și după aceea să purtați ca să le împrotocoleze, fiecare ale sale, în *Protocolul ordinațiunilor*, care să-l aducă ca sine.

2. Cu această ocasiune să vă sfătuiți despre înaintarea acestui important obiect, osebit despre edificarea caselor școlare, unde încă nu sunt, în care privință sunt datoare oficiolatele comitatense a vă da mână de ajutor, după mai multe ordinațiuni și osebit după una acum de curând dată în 15 ianuarie 1863, nr. 97 și despre soluțiunea cădîntelor învățătoresți. Docenții pe lângă Instrucțiunea lor vor decopia și împărțirea orelor și aceasta pre peretele școalei o va aplica.

3. De această împărțire vor avea strând a se ținea, atât dânsii în propunerea obiectelor sale, cât și parochii în propunerea religiunei și ținerca catechisațiunei.

4. Deși pentru școalele populare sătești numai obiectele din împărțirea orelor sunt prescise, totuși docentele cu cunoștințe istorice, geografice, mai cu seamă la pertractarea Legendariului, se poate estinde la istorioare acomodate ctatei învățăccilor din Istoria patriei, cu osebită privire la a națiunii noastre, care dacă se vor spune într-un mod popular vor face osebită impresiune în fiagelele inimii.

5. Sau, când ar avea una carte de economie, să se deprindă pruncii practic, osebit în cultura grădinilor, a stupilor și a pomilor și să învețe a săpa grădina și a o sămâna cu legume, a sădi și a oltoi pomi, cum și a sămâna sămburi.

6. Tot cam practic să se propună și aritmetica, în cap și pe tablă, fiindcă așa și mai tesne a învăța, și daca o învăța rămâne în cap.

7. Asemenea catehetul să propună Istoria Biblică a Testamentului Nou și Vechi într-un mod narativ și să deducă învățături morale, cari a [bună] seamă mai mult folos vor aduce decât a învăța de rost.

8. De când, din îndurarea lui Dumnezeu, am luat frânele guvernării acestei dieceze, am purtat grije ca prin bărbați demni să se compună cărți scolastice, precum Catechismul, mic și de mediloc, asemenea una altă carte, esplicarea Catechismului cu icoane s-au tipărit și altele, precum Catechismul mare, Istoria biblică a Noului și Vechiului Testament și un Abecedar, întocmit acum, se vor tipări. Celelalte cu încetul încă vor urma, și, precum până acum așa și în venitor se vor afla aicea la Scaun și se vor da și pe așteptare. Afară de aceste, se află la Ordinariat de vânzare „Istoria națională română” de At. M. Marienescul în 2 broșuri; prețul uncia: 20 cr. v.a., a ambelor 40 cr. v.a.

Care toate spre împlinire și comunicare cu respectivii preoți și docenți tractuali scriindu-vi-le și dându-vă archierească binecuvântare, sum în Gherla, 20 martiu 1863 de binevoitor

Ioan, ep[iscopul]

Imprimat. S.J.A.N. Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1863–23, f 1–2.

¹ Se anexează textul „Instrucțiunii pentru protopopi, ca directori școalelor tractuale”, cuprinzând 11 paragrafe.

174.

Blaj, 21 martie 1863

Exzellență!

Eu, văzând necesitatea de un program pentru agendele Adunării noastre Naționale, m-am fost rugat de bărbatul nostru cel vrednic Barițiu ca să compue un proiect de acest program și de un regulament, după care, aplecându-se fieștecarele, să poată sesiunile curge într-o modalitate și cu un temperament și ton parlamentar vrednic de o națiune cultă și civilizată și rugându-l ca apoi să ni le comunice și mie și Exzellenței Tale. Și într-accia n-am lipsit a cugcta și eu cu ai mei aici despre un fel de program și regulament de acest fel.

Domnul Barițiu nu zăbovi cu compunerea și a programului și a regulamentului și avu onestatea a îi-l comunica – cum am înțeles – și Exzellenței Tale și și mie.

Eu, despre partea mea, adoptez și programa și regulamentul lui d. Barițiu, cu puțină schimbare și-n ordinea obiectelor pertractându și a unor puține alte lucruri.

Programa, de care va fi lipsă [să] se publice mai nainte prin gazetele noastre române și să se tipărească și extra în mai multe exemplare împărținde pe la membri, program zic [a] d. Barițiu, așa precum cu am făcut prea puține observațiuni și schimbări în ea, o am împărțit-o, sub datul de astăzi, și lui d. Barițiu și am onoarc a îi-o tramite și Exzellenței tale, cu accia rogare, ca, dacă ai afla de bine și Exzellența ta cu autorul programei pe care, fiind mai aproape și și cu poșta sau telegraful mai îndemână Exzellenței tale, l-am rogat ca în privința accasta să aivă la statuirea programei aceștia oblu cu Exzellența ta coînțelegere să o adoptați cu modificațiunile mele, mai vârtos în ordinea pertractândelor obiecte făcute, bine, dacă nu hotărâți-o ambii cum își afla a fi mai bine și, cât se va putea mai în grabă, să o publicați și în gazetele noastre române.

Tipărirea programei, ca să nu cadă greotatea singur numai pe tipografia diocesana a Exzellenței tale, în atâta exemplare câte vor fi de lipsă și despre partea confesiunii noastre g.catholice, cât ni se va împărțâși programa statornicită, după cum mai sus am zis, n-oi lipsi a o dispune și aici în tipografia Seminariului nostru din Blaș.

Iară Regulamentul – de care nu-i grabă înaintea adunării naționale, făcându-mi mai încolo observațiunile, n-oi lipsi mai târziu a ți-l comunica.

Despre alta etc.

Blăș, 21/4 martiu 1863

[Alexandru St. Șuluțiu]

Concept. S.J.A.N. Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1863-216; Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2.847; Andrei Șaguna, *Corespondență*, I/1 ..., pp. 431-432.

175.

Blaj, 21 martie 1863

Blaj, 21/9 martie 1863

Prea onorate domnule!

Prețuita-ți scrisoare din 16 martie a[nul] c[urent] cu programul și cu regulamentul cu mare mulțămărită le-am primit.

Eu despre partea mea adoptez și programul și regulamentul prea onorat d-tale cu puțină schimbare și în ordinea obiectelor pertractându și a unor puține alte lucruri.

Programa de care va fi lipsă să se publice mai înainte prin gazetele noastre române și să se tipărească și extra, în mai multe exemplare împărținde pe la membri, programa zic a prea onorat d-tale așa precum cu am făcut prea puține observațiuni și schimbări în ea, o am împărțășit și Excelenței sale episcopului Șaguna, și ți-o trimit și prea onorat d-tale cu acea rugare ca dacă ați afla-o de bună cu Excelența sa, pe care fiind mai aproape, și și cu poșta sau telegraful mai îndemână prea onorat d-tale, l-am rugat ca în privința aceasta să aibă la statuirea programei acesteia oblu cu prea onorat d-tale coînțelegere, să o adoptați cu modificațiunile mele, mai vârtos în ordinea pertractândelor obiecte făcute bine, *dacă nu, hotărâți-o ambii cum veți afla a fi mai bine*, și cât se va putea mai în grabă să o publicați și în gazetele noastre române.

Tipărirea programei – ca să nu cadă greutatea singur numai pe tipografia diecezană a excelenței sale – în atâtea exemplare câte vor fi de lipsă și despre partea confesiunii noastre gr-cat. cât mi se va împărțăși programa statomicită. – după cum mai sus am zis – nu voi lipsi a o dispune și aici în tipografia seminarului nostru din Blaj.

Iar la regulament – de care nu-i grabă înaintea adunării naționale – făcându-mi mai încolo observațiunile, nu voi lipsi mai târziu a ți-l comunica.

Despre alte cu părintească aplecare rămân prea onorat d-tale de bine voitor mitropolitul

Alexandru

George Barițiu, *Părți alese* ..., vol! III, p. 527.

Sibiu, 21 martie 1863

Mult onorate domnule!

Înștiințarea mult onorat d[omniei]-tale din 4/16 ale curenteii a fost pentru mine foarte îmbucurătoare, căci îmi zici: că după rezultatul câștigat în adunarea de pre urmă a Societății metalurgice ai început a spera bine despre acea întreprindere. Una îmi pare rău, că proiectul nostru pentru comisarul gubernial carele să fie un Fachmann, dară nu un Paradeur, cum a fost Clesius, nu l-au primit toți și noi am rămas în unitate.

Proiectul de programă și regulament pe seama conferinței ținându l-am citit cu atențiune, și am găsit cu cale de a-l comunica cu câteva capacități alese spre darea de păreri, și cum îl voi recăpăta cu opiniunea d[omniei]-lor numai decât îi voi rescrie și în acest obiect.

Iară până atunci primește afidarea stimei mele deosebite cu care am rămas al mult onorat d[omniei]-tale de tot binevoitor

Sibiu, 9/21 martie 1863

Andrei, ep[isco]p

George Barițiu, *Părți alese* ..., vol. III, p. 586.

Năsăud, 23 martie 1863

Sacratismă c[ezaro] r[egală] și apostolică Maiestate, nouă prea îndurat domnitor!

Prin grațioasa ordonațiune a escelsului Regiu transilvan de datto Cluj în 10 martie 1863 nr. 8358 s-a împărțășit umilit subscrisului comitat reprezentativ al districtului Năsăud preaînalta deciziune a Maiestății voastre c[ezaro] r[egale] apostolice din 24 febr[uarie] a[nul] c[urent] prin care v-ați îndurat prea grațios a demanda ca prea umilit subscrisului Comitet reprezentativ să i se descopere prea înalta și adevărata îndestulare a Maiestății voastre pentru preaumilita noastră mulțămătită cu privire la preaînalta Diplomă împărătească din 20 oct[ombrie] 1860 și la instrucțiunea despre organizarea provizorie a municipiilor transilvane sancționată cu preaînalta deciziune din 12 dec[embrie] 1861 și cum că Maiestatea voastră c[ezaro] r[egală] tot una dată, v-ați îndurat prea grațios a solicita pregătirile pentru cât mai curânda convocare a Dietei transilvane, precum și că Maiestatea voastră c[ezaro] r[egală] și apostolică v-ați îndurat preagrațios a descoperi preaînalta recunoștință pentru purtarea noastră loială și corespunzătoare intențiunilor Maiestăței voastre c[ezaro] r[egale] apostolice ținătoare la fericirea patriei, despre care preaînaltă recunoștință umilit subscrisul comitet reprezentativ în urma grațioasei ordinațiuni regești din 26 febr[uarie] a[nul] c[urent] emanate sub nr. 957 se și încunoștiință prin sus atinsa

grațioasă ordinațiune gubernială care din 20 oct[ombrie] 1860 încoace, de când v-ați îndurat Maiestatea voastră c[ezaro] r[egală] apostolică a enunța de pe înaltul tron egalitatea și libertatea tuturor popoarelor măreței monarhii austriace, prin urmare și a celor de sub coroana Ungariei, între care se numără și totdeauna credincioasa națiune română de care se țin și poporul acestui district, fu prima ordinațiune de la locurile mai înalte scrisă în limba română, care este limba maternă a întregului popor reprezentat prin umilit subscrisul comitet și cea oficioasă a acestui district.

Sacratismă c[ezaro] r[egală] și apostolică Maiestate!

Umilit subscrisul Comitet reprezentativ în numele poporului acestui district prin aceasta de nou cutează a așterne la picioarele Maiestății voastre cea mai adâncă și prea umilită mulțămită pentru adevărata îndeplinire și preainala recunoștință, carea v-ați îndurat Maiestatea voastră a o enunța de pe tron la pașii și purtarea umilit subscrișilor, declarând tot una dată acest Comitet sărbătorește înaintea lumii și a Maiestății voastre c[ezaro] r[egale] apostolice, că deoarece poporul acestui district este tare convins că națiunea română numai sprijinită de înaltul tron al Maiestății voastre va ajunge la locul acela care îi compete dânsui după factorii ce-i posedă între celelalte surori națiuni regnicolare ale Transilvaniei, fiindcă tot favorul cât l-a simțit până acuma națiunea română numai prin espressa demandare a Maiestății voastre și a preafeciciților antecesorii ai Maiestății voastre, a putut străbate la credincioasa națiune române – așa umilit subscrisul comitet – sperând că Maiestatea voastră vă veți îndura părintește a îngriji ca, spre a se putea realiza principiile enunțate în preainalta Diplomă împăratească din 20 oct[ombrie] 1860 și credincioasa națiune română la viitoarea Dietă transilvană față cu celelalte naționalități din patrie după factorii săi, va fi egal reprezentată – declară, zicem sărbătorește, că este cu totul determinat a conlucra din toate puterile în consonanță cu preainaltele deciziuni provizorii de până acum ale Maiestății voastre, ca așa preacara noastră patrie cât mai curând să poată veni constituționalmente în starea cea normală, când fiecare naționalitate a patriei, prin urmare și națiunea română să-și vadă drepturile sale naționale în toată privința asigurate.

Umilit subscrisul comitet reprezentativ însă tot una dată își țin de cea mai sântă datorie a aduce la preainalta cunoștință a Maiestății voastre și aceea că sus-atinsa grațioasă ordinațiune a escelsului regiu Guberniu din 10 martie 1863 nr. 8358 îndreptată către Universitatea acestui district, fiind scrisă în limba română carea e limba întregii Universități și a întregului popor a acestui district și fiind prin aceasta împlinită una din dorințele principale ale noastre și ale întregii națiuni române, întru atâta a surprinde anima și spiritul fiecăruia dintre noi și prin urmare a întregului popor a acestui district, cât deoarece acest popor tare crede și este convins că această ordinațiune a urmat în limba română numai în urma espresei demandări și voințe a Maiestății voastre, prin aceasta s-au duplicat legăturile acele, cari au legat totdeauna și leagă și în prezent inimile poporului acestui district de înaltul tron al Maiestății voastre și credința acca neclătită care a dovedit-o poporul reprezentat prin

noi în un secul întreg ca grăniceri, prin aceasta dispusețiune a Maiestății voastre a căpătat puteri noi și نفرangibile, pe care Maiestatea voastră în tot cazul vă rugăm a conta cu siguritate. Ca să putem însă proceda și mai încolo pe această cale, tot una dată cădem înaintea tronului și la picioarele Maiestății voastre cu acea preaumilită rugăminte de supuși credincioși, ca Maiestatea voastră c[ezaro] r[egală] și apostolică să vă îndurați preagrațios a demanda ca și până la viitoarea Dietă transilvană atât escelsul regiu Gubern, cât și inclita Tabula regie și c[ezaro] r[egală] Direcțiune financiară de țară, precum și toate celelalte dicasterii provinciale în toate ordinațiunile și scrierile sale îndreptate către Universitatea, oficiolatul și Judecătoria acestui district și a celorlalte jurisdicțiuni locuite în majoritate de români, să îndebuințeze limba română, în tocma precum v-ați îndurat Maiestatea voastră a demanda prin preagrațioasa ordinațiune din 26 febr[uarie] a[nul] c[urent] emanată sub nr. 957 (?), fiind acesta cel mai puternic mijloc de a corobora credința națiunii române.

În urmă cutează preaumilit subscrisul Comitet reprezentativ a aduce la preaînalta cunoștință a Maiestății voastre c[ezaro] r[egale] apostolice și acea știre întristătoare pentru districtul nostru lătită pe calea jurnalistică, că adică în proiectul despre ținânda Dietă transilvană așternut Maiestății voastre spre aprobare, districtul Năsăudului ar fi unicul între toate jurisdicțiunile mai mari din Ardeal, care la viitoarea dietă e propus de a fi reprezentat numai prin doi deputați și unde nici unul dintre opidele cari le posedă nu ar fi designat ca atare, care să-și aibă deputatul său în dietă, prin care faptă poporul acestui district s-ar vedea cu totul disprețuit și districtul repus altor jurisdicțiuni. Pentru aceea, dară, în numele poporului aceluși credincios din seculi pe care-l reprezentăm, de nou cădem la picioarele Maiestății voastre cu acea preaumilită rugare ca să vă îndurați preagrațios și părintește cu ocaziunea aprobării ordinațiunilor pentru conchemarea Dietei a dispune ca unora dintre opidele districtului acestuia cari ar fi Năsăud, Rodna, Borgo Prundul, Monorul și Sântu Georgiu, să li se dea drept de a-și alege și tramite câte un deputat la fiindă Dietă transilvană¹.

Deci sperând că Maiestatea voastră c[ezaro] r[egală] apostolică vă veți îndura a primi manifestările noastre de credință și ale întregului popor din districtul Năsăudului cu părintească bunăvoință și sperând că cererile noastre cari cuprind în sine numai dreptatea, vor putea străbate la preaînaltu[le] tron și acolo vor avea auziu, pe lângă cea mai adâncă supunere suntem totdeauna ai Maiestății voastre c[ezaro] r[egală] apostolică, cei mai credincioși supuși. Comitetul reprezentativ al districtului Năsăud.

Năsăud, 23 martie 1863

„Foarte pentru minte, inimă și literatură”, XXVI (1863), nr. 14, pp. 110–112; Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, vol. II, Sibiu, 1904, pp. 725–728; *Districtul Năsăud, 1861–1876. Contribuții documentare*, ed. Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, Năsăud, 2003, pp. 257–259.

¹ Această justificată cerere a adunării districtuale năsăudene nu a fost până la urmă aprobată (de fapt ea a fost făcută destul de târziu). Districtul Năsăudului și-a trimis doar doi deputați la Dieta din Sibiu.

Făgăraș, 24 martie 1863

Maiestate cesaro regia apostolica!
Mare principe și doamne clementissime!

Prea umilit subsemnatul Comitet central al districtului țării Făgărașului în Transilvania pururea credincios și leal către înaltul tron și augusta dinastie a Maiestății tale sacratissime, cuprins de cea mai adâncă mulțumire pentru altissimă diplomă din 20 octombrie 1860, prin care Maiestatea ta apostolică te-ai îndurat a charesi Imperiului austriac regime constituțional și patriei noastre din vechile ei instituțiuni restaurarea acelei părți tuturor popoarelor binevenită pre lângă schimbări afund tăietoare în favoarea claselor mai nainte neîndreptățite spre viața politică: pătruns de cea mai adâncă recunoștință pentru prea grațioasa instrucțiune despre regularea provizorie a chestiunii municipale a comitatelor, districtelor și scaunelor estrădată în urma altissimelor rezoluțiuni din 27 noembrie și 12 dec. 1861 pre a cărei base s-a fundat și organizat acest comitet central în spiritul suslăudatei diplome, în prea înduratul rescript dato 26 faur a.c. nr. aulic 897 dreptat Comisiunei centrale a comitatului Solnocului intern cu grațiosul decret reg. gubernial de dato 4 martie nr. 7739 nouă comunicat, află o pasiune propice de nou aş esprima cu cea mai profundă umilință sentimentele sale de omagiu și devoțiune către augusta persoană a Maiestății tale cesaro regie.

Maiestatea ta sacratissima prin acest act de nou te-ai îndurat a esprima altissima tare voință de a susținea autonomia Transilvaniei față cu regatul Ungarici, de a garanta egala participare a tuturor locuitorilor acestei provincii fără distincțiune de naționalitate și religiune la drepturile politice, apoi, ce e mai presus de toate, a ne asigura cât mai curândă înființare a unei diete transilvane, ca în fine, definitiv, să se reguleze atât referințele interne spre satisfacțiunea a tuturor naționalităților, cât și relațiunile acestui mare principat către monahia întreagă.

Maiestate ces. reg. apostolică!

Această părintească cură, această stăruință neclătită, această preagrațioasă sollicitudine spre fericitarea poporațiunilor transilvane sunt emanațiuni maiestatrice care neci într-un mod le putem trece cu vederea și care dându-ne nouă și via speranță cum că începuturile ce deja ni se presintează de un timp încoace favoritoare, curând se vor preface îngustare stabilă, totodată ne umplu de grațitudine nemărginită și care prin această preaumilită manifestatiune venim a o esprima cu cea mai profundă veneratiune și fiască pietate, fiind a pururea

Ai Maiestății tale sacratissime

Cei mai umiliți servi și
preacredincioși sudiți

Făgăraș, în 24 martie 1863

„Telegraful român”, XI(1863), nr. 25 din 28 martie, p. 98.

Viena, 24 martie 1863

Gr. kath. Erzbischof Sterka-Sultz Exzellenz!

In der Nummer 18 der Gazeta Transilvaniei vom 6. März alten Styls l. Js. ist das Einberufungsschreiben E[uer] E[xzellenz] zu der bevorstehenden romanischen National-Konferenz enthalten.

Nachdem mit dem Dekrete der k. sieb. Hofkanzlei vom 17. Februar l. Js. Z. 783, womit die Abhaltung dieser Nationalkonferenz gestattet wurde, unter anderem auch die Bestimmung der zu dieser Konferenz einzuladenden Mitglieder ausdrücklich nur E[uer] E[xzellenz] und dem H[erm] gr. orient[alischen] Bischöfe Andreas Freyherm von Schaguna anvertraut wurde, während in dem oben erwähnten Rundschreiben E[uer] E[xzellenz] hiefür eine Ort Wahl einleiten, so bin ich in der Lage E[uer] E[xzellenz] um eine gefälligest] zu beschleunigende Aufklärung über diesen allem Anschein nach mit den Modalitäten unter deren Beobachtung die Abhaltung dieser Konferenz bewilligt wurde nicht im Einklange stehenden Vorgang, um so mehr ersuchen zu müssen, als ich voraussehe, dießfalls von allerhöchst Seiner k. k. apost. Majestät zur Rechtfertigung gezogen zu werden¹.

Wien den 24. März 1863

Gubernalpräsident FML Gf. Crenneville Excellenz.

Aus der im engsten Dienstvertrauen mitfolgenden Abschrift einer gleichzeitig an den H[erm] gr. kath. Erzbischof Sterka-Sultz ergehenden Zuschrift, wollen E[uer] E[xzellenz] das nähere entnehmen, aus welchem Gründe ich von demselben eine Aufklärung über sein in der Nummer 18 der Gazeta-Transilvaniei enthaltenes Rundschreiben bezüglich der abzuhaltenden Nationalkonferenz abfordere.

Wien den 24. März 1863.

S. S.

Concept. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863-188.

¹ Vezi supra doc. nr. 142.

Sibiu, 25 martie 1863

Ilustre d. consiliar aulic!

Am onoare a-ți trimite hârtia convocatoare pentru Conferința Națională, și a te ruga și privat ca să vini. Spune Excelenței sale d-lui ministru ca să se îndure a demanda că toți consilierii și secretarii aulici și guberniali sunt dători a merge la Conferință. Mă rog și mai odată de Excelența sa, ca să sloboadă astfel de poruncă,

pentru că eu mă tem că treaba noastră poate căpăta o direcțiune compromițătoare, dacă sus-aiinșii domni amplotiați, nu vor fi la Conferință. Eu prevăd periculul cel mare. De aceea timpuriu îți scriu ca toate acestea să le aduci la preaiinalta cunoștiință a Excelenței sale, ca apoi eu să nu fiu vinovat, dacă treaba nu va mulțumi pre Excelența sa.

Cu care pre lângă salutări amicabile sum al ilustrităței tale addictisim¹
Sibii în 13/25 martiu [1]863

Andrei, epp.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 46.

¹ Pe un bilețel separat este scris: „Și dl. vicepreședinte gubernial să fie dator a veni la Conferință”.

181.

Viena, 25 martie 1863

178–1863 Präs.

An Seine des Herrn Hofrathes der k. siebenbürger Hofkanzlei Demeter v. Moldován, Hochwohlgeboren

Ex officio in Wien

Der Herr griechisch-orientalische Bischof in Siebenbürgen, Andreas Freiherr v. Schaguna hat mich ersucht, Euer Hochwohlgeboren die Bewilligung zur Betheiligung an der, am 8/20. April abzuhaltenden rumänischen National Conferenz zu ertheilen.

So schwer es mir auch wird, Euerer Hochwohlgeboren mit Erfahrung gepaarte Kenntnis der Landes-Verhältnisse und Ihre gediegene Leistungen in diesem für Siebenbürgen so wichtigem Zeitpunkt zu entbehren, so lege ich doch einen zu hohen Werth auf einen erwünschten Verlauf obiger National Conferenz, um nicht dem Herrn Hofrathe, dessen bewährte loyale Gesinnungen nur für Ihre regierungsfreundliche Haltung bürgen, den hiezu erforderlichen Urlaub zu ertheilen.

Nur muß ich im Hinblicke auf obberührte Euerer Hochwohlgeboren wohlbekannte Verhältnisse den Herrn Hofrath ersuchen, Ihre Heimreise möglichst beschleunigen zu wollen.

Wien am 25. März 1863

Nádasdy

Original. A.N.D.J. Cluj, Fond Dimitrie Moldovan, nr. 5.

Viena, 26 martie 1863

No. 188–1863/Praes.

Gubernial Präsidant FML Graf Crenneville Exzellenz!

Im Nachhange meines Schreibens vom 24. I. Ms. Zahl 179/Praes. Betreff der vom Erzbischof Sulutz veranlassten Wahl der Mitglieder zu der abzuhaltenden romanischen Nationalkonferenz, lenke ich die Aufmerksamkeit E[uerer] E[xzellenz] auf den Umstand, dass Erzbischof Sulutz außer der in Staatsbedienstungen befindlichen Romanen seiner Religion auch 25 Geistliche und 50 Weltliche beruft, wodurch die Zahl d[ieser] aus beiden Religionen berufenen außer obigen Staatsbeamten sich noch auf 150 Personen belaufen¹.

In den h[och] v[erehrten] Akten sind Abschriften der mit dem Hofdekret vom 17/2 Z. 783 zurückgesendeten Petitionen der beiden geistlichen Oberhirten nicht zurückbehalten worden, und ich bin daher nicht in die Lage mich zu überzeugen, ob diese Zahl von 150 Personen außer der kraft ihrer ämtlichen Stellung erwähnten nicht die in der Petition als einzuberufen beabsichtigte und angegebene Zahl überschreitet, welche in den Akten der Hofkanzlei nur mit 40 Geistlichen und 60 Weltlichen die Staatsbeamten nicht eingerechnet, aufgeführt erscheint.

Da Euer E[xzellenz] in der Lage sind sich hierüber aus dem beim k. Gubernium befindlichen Akten volle Überzeugung zu verschaffen, so ersuche ich E[uerer] E[xzellenz], Einsicht von denselben zu nehmen, und nach Maßgabe des Ergebnisses jedenfalls in geeigneter Weise dafür zu sorgen, dass die beiden geistlichen Oberhirten sich bezüglich der Einberufung der Mitglieder zu dieser Konferenz genau innerhalb der Grenzen ihres eigenen dießbezüglich gestellten und auch genehmigten Einschreitens und Program's halten wollen.

Wien, den 26t[en] März 1863

Concept. M.O.L., D. 228, 1863–188.

¹ Vezi supra doc. nr. 179.

Turda, 27 martie 1863

Io mă învoesc întru toate cu părerca d-tale ca să păstrăm Congresului dreptul de a-și decreta el însuși regulamentul casei, aflu foarte bun proiectul de regulament care ai binevoit a mi-l trimite și mie în copie și cred că congresul îl va primi fără multe modificări.

Mă întrebi, d-le, de ce opinie sunt eu în privința Senatului imperial. Io, ca cei mai mulți ai noștri, recunosc necesitatea de fer de a ne declara pentru legile

fundamentale, dar dorese totodată ca Congresul să-și descopere toate temerile pentru viitor, să arete toate nedreptățile câte ni s-au făcut chiar și de la Diplomă încoace, 20-30 bărbați determinați care să stea în etate mai sus de ani 25 și până la 60 și care să știe ridica mulțime de temeri pentru viitor, nu-ți pot promite, dar ca cu puține cuvinte să spere pe unul sau altul care va vorbi în înțelesul acela se vor afla și mai mulți.

Noi până acum n-am simțit încă să fim împresurați de spioni, dar cred că nu vom rămâne uitați nici noi.

Domnul canonic Cicideanu merge la Blasiu încă înainte de Paști; dar noi dimpreună cu membrii români a[i] Congregațiunei comitatului l-am ales de deputat pentru Congres și d-lui va fi unul care va apăra adevăratele interesele ale națiunii din toate puterile.

Nu de mult am fost la Cetatea de Baltă unde m-am întâlnit mai cu toată inteligența de acolo, cu care am desbătut cauza senatului imperial. Administratorul de acolo mi-a spus că și blăjenii sunt tot de părerea aceasta.

După cum văd io că s-a format opiniunea în privința Senatului imperial, majoritatea se va declara fără condițiune și fără dispute. Io aflu de lipsă ca cel puțin cu o zi înainte de Congres să ne aflăm la Sabiu și să ne înțelegem despre toate, dar mai cu seamă să împărțim oareșcum chiar și rolele, bună oară cum fac frații maghiari, căci altfel se poate întâmpla că vom merge la Sabiu ca să zicem că ne plecăm capul la toate după cum vor cei mai mari.

Io, din parte-mi, deși sunt foarte ocupat cu cauzele procesuale, îmi voi da toată silința de a merge pe 18/3 la Sabiu ca să ne înțelegem despre toate organele Congresului.

Al dvs.

Turda în 27/3 |1|863

Obligat serv și amic
Rațiu

Original. S.J.A.N., Cluj, Arh., Blaj, F. Bariț, nr. 543; vezi și Keith Kitchens, Liviu Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Bariț, 1861-1892*, Cluj, 1970, pp. 3-74.

184.

Oradea, 27 martie 1863

88/elN. Bihar megye főispáni Helytartójától.

Nagyméltóságú Gróf cs. kir. Altábornagy és királyi Helytartó Úr! Kegyelmes Uram!

Nagyméltóságodnak ez év és hó 24-éről 3871 sz. a[latt] kelt kegyes leiratára, annak megérintésével, miszerint a Concordia folyó évi Martius hó 12-éről 17-164. számában megjelent, a román nyelvre vonatkozó cikk figyelmemet, s ennek

folytáni intézkedésemet el nem kerülte, alázatos tisztelettel van szerencsém jelenteni: miként Ő császári és apostoli királyi Felségének múlt 1862ik évi Július hó 27-éről a román nyelv tárgyában kelt s a nagyméltóságú magyar királyi Helytartótanácsnak múlt 1862-ik év September 15-éről 56981. szám alatt kiadott s ide múlt 1862ik évi September 23án érkezett leiratával közlött legfelsőbb elhatározása még múlt évi October hó 7-éről meghirdettétvén, az azon községekben, melyek annak jótékonyságával élni kívántak, a megye részéről nem csak akadályokra nem talált, sőt tetteleg életbe is léptetett, mint például: Venter, Hollód, Rogoz, Tinód, Pestes, Ősi, Lok, Gégény, Tötös, Feketetót, Brátka, Bucsum, Bulz, Bánlaka, Ponor, Dámos, Nagyrév, Köröstopa, Sonkolyos, Birtyin, Nagybaród, Beznyc, Kisbaród, Nagypatak, Cséklye, Feketepatak, Kornyiczal, Tataros, Rózsafalva, Oláhgyepes, és Vasand községekben, hól a román nyelvnek használata, az illető községek által hozzám tett előleges bejelentés után a fennhivatott legfelsőbb elhatározás alapján lőn életbeléptetve, mellynek folytán több községek Elöljárói az /. alatti nyilatkozványt terjesztették hozzám.

A most előszámlált községeken kívül vannak még igen számos tellyesen román ajkú lakossággal bíró községek, mellyekben az ismételten hivatott legfelsőbb elhatározás folytán a román nyelv hivatalos használata a szakaszbeli szolgabírákhoz tett bejelentés alapján lőn igénybe véve.

Egyébaránt a Concordia idézett cikkére nézve a puhatolásokat elrendelvén, azoknak credményét, mely azonban eddigi tapasztalatom szerint nem a nép akarátának kifolyása, mint azt Nagyméltóságodhoz múlt 1862ik évi Május hó 28áról 4726. szám alatti alázatos felterjesztésemben előadtam, hanem egyesek crőszakolásának hírlap útján megkísértett, bágyadt s minden a lakosság részéről pártfogoltatás nélkül szűkölködő fenyegetődzése, annak idejében Nagyméltóságodnak magas tudomására juttatni el nem mulasztandom.

Fogadja Nagyméltóságod mély tiszteletem legőszintébb nyilvánítását.

Nagyváradon 1863 évi Mártius 27.

alázatos szolgálja
Hajdú Lajos
főispáni Helytartó

[Nota:] NB. A mellékletben a Nváradi kerület [...] Ő Felségének a községi nyelv dolgában kiadott legf[elsőbb] határozmányát s kéri a szolgabíró úrnak a szomszédos román községekben is mennél komolyabb kihirdetésére és érvényesítésére.

[Traducere:]

88/prezidial. De la vicecomitele comitatului Bihor

Exelența voastră, domnule conte, general-locotenent imperial regal, locumtenent regal! Grațiosul meu domn!

Referitor la grațioasa adresă a Excelenței voastre din data de 24 a lunii și anului curent, sub numărul 3871, cu amintirea faptului că articolul cuprins în numărul 17-164 al ziarului „Concordia”, din data de 12 martie curent, nu mi-a putut ocoli atenția și intervenția, am onoarea de a raporta cu supus respect

următoarele: că preaînalta hotărâre a Majestății sale imperiale regale apostolice din 27 iulie 1862, în chestiunea limbii române, comunicată prin adresa Consiliului locumtenențial ungar din 15 septembrie 1862, nr. 56981, ajunsă aici în data de 23 septembrie 1862, a fost dată publicității încă în data de 7 octombrie a anului trecut. În acele așezări, care doreau să beneficieze de avantajele acesteia, nu numai că nu s-a lovit de niciun obstacol din partea comitatului, ci aceasta a și fost pusă faptic în aplicare, ca de exemplu în localitățile Vintere, Holod, Rogoz, Tinăud, Peștiș, Aușeu, Luncșoara, Gheghie, Groși, Tăut, Bratca, Bucium, Bulz, Bănlaca, Ponoară, Damiș, Vadu Crișului, Topa de Criș, Șuncuiuş, Birtin, Borod, Beznea, Borozel, Boroșneu Mic, Cetea, Valca de Jos, Cornișel, Brusturi, Fonău, Gepiş și Vășad, unde folosirea limbii române, după anunțarea prealabilă făcută mie de către respectivele localități, a fost pusă în vigoare pe baza preaînaltei hotărâri sus amintite, în urma căreia frunțașii mai multor localități mi-au înaintat declarația din anexă.

În afara localităților aici enumerate, mai există și altele având o populație de limbă română foarte numeroasă, în care folosirea oficială a limbii române a fost implementată pe baza înștiințării juzilor cercuali respectivi, pe baza preaînaltei hotărâri amintite în mod repetat.

Ordonând de altfel cercetările privitor la articolul citat al ziarului „Concordia”, rezultatele acestora, care nu sunt însă, conform constatărilor mele de până acum, emanația voinței populare, așa cum am prezentat în supusa adresă îndreptată către Excelența voastră la 28 mai 1862, nr. 4726, ci amenințarea, slabă și neavând nicio susținere din partea locuitorilor, încercată forțat de către unii pe calea ziarului, și pe care nu am întârziat s-o aduc la vremea aceea la înalta cunoștință a Excelenței voastre.

Primiți, Excelența voastră, expresia cea mai sinceră a deosebitului meu respect.

Oradea, 27 mai 1863.

Supusul serv
Hajdú Lajos
vicecomite

[Nota:] NB. În anexă, comunicarea preaînaltei hotărâri a Majestății sale imperiale regale emisă în chestiunea limbii locale; se solicită domnului jude cercual publicarea cât mai serioasă a acesteia și în localitățile românești învecinate și punerea ei în aplicare.

Original. M.O.I., D- 191. Elnöki iratok, 1863–3.871.

185.

Cluj, 28 martie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Ich konnte mein Versprechen, Ihnen bald zu schreiben, nicht halten, weil ich seit einer Woche krank bin, was mir fehlt weiß ich selbst nicht und der Arzt weiß es auch nicht, es scheint ein allgemeiner Catar zu sein im ganzen Körper sogar im Magen – ich bin jedoch auf dem Wege der Besserung und so schreibe ich Ihnen –

seit einer Woche habe ich keinen Federstreich gemacht, ja doch in den Sitzungen von gestern und vorgestern die Referentenstimmen und die Beschlüsse aufgezeichnet.

Vivat Landtags- und Geschäfts-Ordnung! Das war höchst notwendig. Der Chef wird seine Bemerkungen machen. Eins habe ich vergessen: Raden im Naszoder Distrikt ein Bergort ist auch mehr wie Csik Szereda, Illyefalva etc. konnte auch eigen eigenen Vertreter bekommen. Von Nagyág, Zalathna, Blasendorf etc. habe ich dem Chef gesagt. Mais[Majszin?] ist ein unbedeutendes Dorf. Sie haben das Geheimnis gut bewahrt, man spricht jetzt vom nichts anderem als von der Landtags-Ordnung. Dass die Ungarn nicht zufrieden sind, versteht sich von selbst, sie konnten nur dann zufriedengestellt werden wenn der 1848er Pester Landtag – nach der Union – zusammenberufen würde; von einem siebenbürgischen Landtag selbst nach dem Gesetzartikel vom Jahre 1791 wollen sie – wenige ausgenommen die aber kein Courage [haben] mit ihrer Meinung herauszurücken – nichts wissen; es ist ihnen besonders das nicht recht – ich muss Ihnen aufrichtig mitteilen – dass die Sachsen zu stark vertreten sein werden. Vederemo! Die Brüder haben sich in den Ausschüssen wieder passiv negativ verhalten, sie wollen ihre ös alkotmányos Gesetze; ös vom Jahr 1848, und alkotmányos durch Terrorismus! Unió vagy halál! Wissen Sie was die Brüder sagen? Sie sagen: mü is el huzzuk a meddig ő, d. h. sie werden sich auf dem eingeschlagenen Weg der Passivität und Negationen so lange halten können bis ő (Seine Majestät) genötigt sein wird Konzessionen (in ihrem Sinne) zu machen. Dann sagen sie weiter: die Szekler werden den Landtag nicht beschicken, dann können die zwei anderen Nationen keine gültigen Beschlüsse fassen. Freilich war damals wie sie dieses sagten, die Landtags-Ordnung nicht bekannt!

Mit dem Vorschlage der Hofkanzlei zur Besetzung der Vizepräsesstelle bei der königlichen Gerichtstafel sind wir durchaus nicht zufrieden. Graf Teleki kann was immer werden, nur zum Präses eines Obergerichtes taugt er durchaus nicht, bei welchem die österreichischen Gesetze in Anwendung zu kommen haben, außerdem ist immer kränklich, wenigstens besucht er das Amt nicht regelmäßig, dann haben wir schon einen exklusiven Aristokraten bei dem Graf als Präses der im Stande ist auf das ganze Gericht zu influencieren! Gegen Angyal haben wir nichts einzuwenden als dass er zu gutmütig und aufrichtig ist, das Gegenteil von Baron Apor! Orbonás taugt nicht dazu, mehr ist er aber, viel mehr als Graf Teleki nur ist er bloss vom minderen Adel! Dann lieber Puscarui!

Die sächsische Nationsuniversität hätte sich, nach meiner Ansicht, ohne höhere Aufforderung in die Verhandlungen über Annahme oder Nichtannahme von Gesetzen nicht einlassen sollen; sie machen zu viele Auslagen auf Rechnung der armen Gemeinde-Insassen.

Mein Collega ist glücklich, das Wasser tut er nicht trüben, aber klarer wird er es auch nicht machen, er entspricht dem Namen den Sie ihm gegeben haben. Wir sind sehr gut miteinander.

Ich bitte Sie meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden und mitzuteilen dass ich auf den Kongress gehen werde und alles aufbieten werde dass die Rumänen sich für 26/2 erklären! Was ich gewiss durchsetzen werde.

Meine Frau lässt sich Ihnen empfehlen und dankt für die Aufmerksamkeit, und ich, ich habe die Ehre mich zu zeichnen, [Ihr] amicus devotissimus.

28/3 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 313-314.

186.

Sibiu, 28 martie 1863

Exceelență!

Grăbesc a da cerutul răspuns la mult stimata hârtie a Exceelenței tale din 9/21 ale curente nr. 216 prin care ați binevoit a-mi împărtăși proiectul unei programe observânde la Conferința viitoare Națională. Eu în privința aceasta îmi supun voia mea părerilor altor bărbați. Văd că Exceleanța ta ai și compus programa aceea și lași Conferinței să-și facă ordinea care în adunări să se observeze. D[omnu]l Barițiu încă îmi trimisese un proiect de programă și de regulament¹ care eu l-am trimis mării sale d[omnu]lui consiliar Bologna² și fiindcă aceste hârtii l-au găsit pe el la Gherla a scris ilustrității sale d[omnu]lui vicepreședinte gubernial³ rugându-l pentru opiniune.

Astăzi îmi rescrise d[omnu]l consiliar Bologna că opiniunea clujeană și a lui este că proiectatele lucruri s-ar potrivi pentru o dietă, dar nu pentru o conferință de 1-3 zile și că atât programa cât și regulamentul are de a servi de îndreptariu pentru președinți, de la ei atârnă a conduce lucrul așa cât să corespundă chemării și regulilor celor mai generale de adunări.

În urma acestora eu mă dau de partea bărbaților noștri clujeni cu atâta mai mult căci ei vor fi și la guvern de față când lucrarea Conferinței noastre se va pertracta acolo și așa află de o demandare a zilei ca eu să îmbrățișez din părerea lor și rog și pe exceleanța ta ca să binevoiești a încuviința opiniunea acelor domni clujeni.

Mai departe îmi iau cutezala a mai aminti aici și cerculariul care Exceleanța ta ai emis și s-a publicat în "Gazeta Transilvaniei"⁴. Mi se pare că cum Exceleanța ta ai avea de cuget a chema la conferință, afară de cei ce se vor alege, încă și pe acci amployați despre care am amintit noi în rugarea noastră. Eu gândesc că noi avem drept a conchema numai până la 150 indivizi, și că în acest număr se cuprind și amployații cei propuși din parte-ne, despre carii însă în rezoluțiunea maiestică nu se face nici o amintire, cu bună seamă pentru aceea, căci sunt subînțeleși în cifra de 150. Dacă Exceleanța ta ai fi de o părere contrară atunci am onoarea a te ruga ca să binevoiești a scrie Prezidiului gubernial și a cere deslușire, căci eu sum otărât a recunoaște de membri ai conferinței numai 75 indivizi de o parte și 75 de cealaltă parte confesională, de aceea eu numai 75 conchem. Despre alta cu deosebită onoare și stimă rămân al Exceleanței tale

Sibii, 16/28 martiu 1863.

Arh. Bibl. Mitrop. Ortodoxe, Sibiu, F. Șaguna; Andrei Șaguna, *Corespondență*, I/1 ..., pp. 435-436.

¹ Proiectul de program și regulamentul lui George Barițiu au fost trimise nu numai lui Andrei Șaguna, ci și lui Alexandru Sterea Șuluțiu. Acesta din urmă le acceptă aproape fără modificări.

Alexandru Sterca Șuluțiu ar fi dorit ca regulamentul să fie discutat și adoptat în Conferința Națională, dar Șaguna și liderii români din Cluj nu au acceptat această soluție. După terminarea lucrărilor Conferinței, proiectul de regulament rămas neuzitat în timpul dezbaterilor a fost totuși publicat în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, XXVI, 1863, nr. 15, pp. 115-118. Alexandru Sterca Șuluțiu a adoptat și el un proiect de program al Conferinței foarte apropiat de a lui George Barițiu.

² Jacob Bologa.

³ Ladislau Basiliu Pop, viceguvernatorul Marelui Principal al Transilvaniei.

⁴ Convocarea la Conferința Națională a fost lansată de Alexandru Sterca Șuluțiu la 7 martie 1863 în Blaj și publicată în „Gazeta Transilvaniei”, XXVI, 1863, nr. 18, pp. 69-70.

187.

Blaj, 29 martie 1863

Herr Schwager!

Pentru încunoștiințarea din 25/2 a[nul] c[urent] mie făcută mare mulțămită!

Togma în ora de acum, o dată cu prețuita-ți scrisoare, primii și rânduiala Excelenței sale Nádasdy, în care sunt provocat să-mi dau deslușirea, că pentru ce am lăsat să se facă alegere la Conferințele Naționale.

Eu i-am răspuns că 1) eu și la 1861 această modalitate am urmat-o și am experiat că cu dorirea națiunii aceasta se și mai lovește.

2) Că eu și acum, după ce și Maiestatea sa se vede a lăsa în voia ep[iscop]ilor conchemarea Conferințelor și nu ne pune neci o restricțiune, togma în interesul cârmuirii încă am aflat prea de lipsă că eu și din relațiuni vii, orale a mai multor bărbați frunțași a națiunii noastre, iară mai vârtos din gazetele noastre cele române, am aflat că mare nemulțumire va fi în națiunea noastră, dacă conferințelor se vor conchema simplciter numai prin ep[iscop]i și nu și prin alegere; că Conferințele numai prin ep[iscop]i conchemate și nu și prin alegere, tot ce alta pot fi, numai Congres sau Conferințe Naționale nu, și cele în așa Conferințe făcute și pronunțate nu s-ar putea de graiul sau glasul națiunii ținea și numi.

Așadară, eu și în interesul înaltului regim – care poștește ca națiunea să grăiască cu dânsul – am socotit ca să fac alegerea, batăr a membrilor acelora cari cad afară de amploiații cei de categorie mai mare, pe care și eu de-a dreptul i-am chemat – ca așa să dau ceva față de congres național și acestor conferințe.

De aceea, fiindu-mi cugetul curat și cântat spre înaintarea intereselor regimului, m-am socotit a fi nevinovat și că nu fac greșală când am făcut așa. Așadară, să se îndure Excelența sa, togma și înaintarea Maiestății sale, a mă absolve de toată imputarea și a-mi lăsa acum fapta, odată făcută, și dispozițiunile în toată Transilvania, prin cerculare tramise și publicate în locu[l] și în valoarea lor: că eu aceste, fără mare compromisiunea mea și încă fără mai grea vătămarea și supărarea poporului nostru, nu o mai pot revoca.

În sensul acesta, dară, îmi merge pe poșta de astăzi răspunsul și la Excelența sa Nádasdy care tare bine ar fi [dacă] nu s-ar lua după blăstămul și cel mai mare inamic al națiunii române „Herrmannstädter Zeitung”-ul, care, calomnios, mi-au criticat cercularul meu și pe care nu-l aflu vrednic să-i răspundă omul de omenie.

Despre alta, poftindu-vă ca multe și fericite praznice a Sântelor Paști să ajungeți cu bună și statomică sănătate, rămân al domniei tale sincer afine.

Blaș, 29/4 martie, 1863

Mitropolitul Alexandru

P.S. În comitatul Kükülö, câne cânește, ne învoirăm în alegerea oficialilor și pertractarea decretelor cu frații maghiari. Din gazete vei vedea mai pe larg.

Original. S.J.A.N., Cluj, Arh. Blaj, F. D. Moldovan, nr. 322; Ioana Botezan, *Corespondență* ..., p. 542.

188.

Cluj, 29 martie 1863

Sz. 179/el. 1863.

Nagyméltóságú Gróf!

Királyi Főkörmányszéki Elnök Úr! Kegyelmes Uram!

Alsókerületi alispán Hosszu Theophiltol idei március 27-ről 28. szám alatti következő tudósítást vettem: „ezen alkerület görög egyesült főtisztelendő esperesei, a Balásfalvi Érsek úr Önagyméltóságától azon rendeletet vévén, hogy a jövő hó 19-én N[agy] Szebenbe tartandó román nemzeti congressusra Kolozsmegyéből is választassék két egyházi, és négy világi képviselő, és hogy ezek megválasztásánál a külizgatási közegekkel egyetértőleg járjanak el; azon megtanálással járultak hozzám, hogy e tárgyban a szükséges intézkedést megtéve, eljárásukat segítsem és előmozdítsam”.

„Ezen megtanálások folytán, két esperes úrral történt személyes értekezlet után is abba állapodtunk meg, hogy a fennebb írt képviselői választás valamint az egyházi, úgy a világi tagokra nézve is együtt történnyen, és erre hatámapúl a kolozsi, Palatkai és Mócsi járásokra folyó év április hava 1-je Mócson, az Örményesi, N[agy] Nyulási, és Tekői járásokra pedig ugyan csak folyó év Április hó 3-ik napja Örményesen tüzetett ki”.

„Ez alkalommal a lelkesz urak, falusbirák, és két a községek által fölhatalmazandó választmányi tagok jelenlétében, a görög egyesült népességet illető államkölcson kötelezvények és azoknak járandó kamatai mi módon lehető legcélszerűbb és hasznosabb kezelése is tárgyalás alá fog vétetni”.

Ezen jelentés következőzésében az írt alispánhoz a következő értesítést küldtettem:

1.) a mi a folyó év Április 19-én N[agy] Szebenben tartandó román nemzeti congressusra küldendő képviselők választását illeti, erre nézve a közigazgatási hatóságokhoz a felséges kir. főkörmányszéktől, vagy annak nagyméltóságú elnökétől semmi értesítés sem érkezhén, önként következik, mikép az intézettbe vett választásra a közigazgatás részéről semmi tetteles befolyás nem gyakoroltathatik,

hanem ha az egyházi előljáróság egyházi gyűlést tart, a közigazgatási tisztek részéről csakis a rend fenntartására leendő örködékre kell szorítkozni.

2.) hogy a községek által egyházi, vagy iskolai célokra netalán átengedendő nemzeti kölcsön kötelezvények mikénti kezelése felett, csak azután lehetend sükerral tanácskozni és megállapodni, ha előbb azoknak átengedése az egyes jogosultak által megszavazva, és a felsőbbség által az illetén engedély megerősítve leend; és akkor is azon törvényes közegek hatáskörébe tartozik az intézkedés, a kik különben is hivatva vagynak az iskolai és egyházi alapokat kezelni és azokra felügyelni.

Mit, midőn szóval már megtett jelentésem folytán czennel Nagyméltóságodnak magas tudomására juttatok, alázatos tisztelettel maradok a

Nagyméltóságú Gróf Királyi Főkormányszéki Elnök úrnak

alázatos szolgája
Gros Gustav
főispáni helytartó.

Kolozsvárt. Március 29én 1863.

[Traducere:]

Nr. prezidial 179 1863

Exceleța voastră domnule conte, președinte al Guberniului regal, milostivul meu domn!

Am primit raportul cu nr. 28 din 27 martie, al vicecomitelui circumscripției inferioare, Hosszu Teofil, cu următoarele informații: „protopopii greco-catolici ai acestei circumscripției au primit dispoziții de la Exceleța sa, mitropolitul din Blaj, ca să aleagă doi delegați din partea clerului și patru din partea laicilor, din comitatul Clujului, pentru Congresul Național român care urmează să se țină în ziua de 19 a lunii viitoare la Sibiu, și ca alegerea acestora să se facă în înțelegere cu organele administrative locale; mi s-au adresat cu încunoștințarea ca în această problemă să-i ajut cu măsurile necesare procedurii și mobilizării”.

„În urma consfătuirii personale avută cu cei doi domni protopopi, am stabilit ca alegerea menționată de delegați, atât clericali, cât și laici, să aibă loc deodată și pentru aceasta am stabilit următoarele date: pentru plasele Cluj, Mociu și Palatca în ziua de 1 aprilie anul curent, la Mociu, iar pentru plasele Urmeniș, Milaș și Teaca în ziua de 3 aprilie anul curent la Urmeniș”.

„Cu această ocazie se va dezbate în prezența domnilor preoți, primari ai satelor și câte doi delegați autorizați ai comunelor ca electori, posibilitatea cea mai eficace a folosirii obligațiilor împrumutului de stat și a dobânzilor cuvenite, care privesc populația greco-unită”.

Ca urmare a acestui raport al numitului subprefect, i-am trimis următoarea îndrumare:

1) În ce privește alegerea de delegați pentru Congresul Național român de la Sibiu, ce ar urma să se țină în ziua de 19 aprilie la Sibiu, nesusind niciun fel de

încunoștințare de la autoritățile administrative, de la onoratul Guberniu regal sau de la Excelența sa președintele acestuia, urmează de la sine că autoritățile administrative nu pot exercita niciun fel de influență faptică, însă dacă autoritățile bisericești țin vreo întrunire cu caracter bisericesc, din partea autorităților și funcționarilor administrativi măsurile urmează să se restrângă la menținerea ordinii.

2) În ceea ce privește obligațiile de împrumut național ce s-ar atribui de comună pentru scopuri bisericești sau școlare, se va putea discuta și hotărî cu succes numai după ce acestea au fost votate de cei în drept și aprobate de organele superioare; chiar și atunci măsurile țin de competența organelor legale care de altfel sunt chemate să administreze și să supravegheze fondurile școlare și bisericești.

Aducând cu supus respect la cunoștința Excelenței voastre cele cuprinse în prezentul raport, rămân al Excelenței voastre, domnule conte, președinte al Guberniului regal,

umil servitor
Gros Gustav
Vicomte

Cluj, la 29 martie 1863.

Original. M.O.L., F. 263. Elnöki iratok, 1863–1.761.

1 Vezi supra doc. nr. 182.

189.

Cluj, 29 martie 1863

L.720 eln. 1863

10.964–1863

A Felséges kir. főkörmányszéknek.

Elnöki közlemény

Ő Felségének legkegyelmesebb jóváhagyásával egy román nemzeti gyűlésnek érsek Al[exandru] Sterca Sulutiu és püspök B[aron] Schaguna ő nagyméltóságuk elnöklete alatt Nagyszebenben idei április 19-kén leendő megtartása engedélyeztetvén, erről a fels[éges] kir. főkörmányszéket oly hozzáadással van szerencsém tudomásba tenni, miszerint nevemben az ezen gyűlésen megjelenhetésre azon román ajkú kebli tisztviselőknél, kik arra meghívást nyerendek, a szükségelt időre közszolgálat hátránya nélkül rövid távozhatasi engedélyt adni méltóztassék.

Kolozsvárt, március 29-kén 1863

Crenneville

[Traducere:]

1.720 prezidial 1863

10.964–1863

Către ilustrul Guberniu regal

Comunicat prezidial

Fiind îngăduită, prin permisiunea preagrațioasă a Majestății sale, ȋnerea unei Adunări Naționale românești la Sibiu, ȋn data de 19 aprilie anul curent, sub prezidiul Excelențelor sale, mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu, și episcopului baron Șaguna, am onoarea de a ȋnștiința despre aceasta onoratul Guberniu regal, cu mențiuinea să binevoiți a acorda ȋn numele meu permisiunea de a absenta la momentul scurt necesar, fără ca oficiile publice să aibă de suferit, funcționarilor interni de limbă română, care vor fi invitați la aceasta¹.

Cluj, 29 martie 1863Crenneville

Original. M.O.L., F. 266. Általános iratok, 1863–10.964.

¹ Vezi supra doc. nr. 142.

190.

Cluj, 29 martie 1863

Verchrtester Herr Baron!

Ich beecile mich Ihr schätzbarstes Schreiben vom 26. I.M. im Nachstehenden zu beantworten: Ich bin mit dem Wahlgesetze – bis auf die 2 Dörfer Mocs und B[ánffy] Hunyad - vollkommen einverstanden. Bezüglich dieser 2 Orte muss ich Sie dringendst bitten dahin – aus allen Kräften – zu wirken, dass diese keinen eigenen Vertreter bekommen sollen. Schande oder Schade genug dass schon einige ganz einfache Dörfer wie Oláhfalú, Illyefalu eigene Vertreter haben. Dagegen würde ich den Städtchen Zalathna, Nagyág, Blasendorf und Radna – vielleicht auch Tekendorf und oder, oder Batosch im Koloser Comitát eigene Vertreter geben, diese sind in jeder Beziehung mehr wie Vizakna, Hatzeg etc. Sachsen werden aus den Comitaten, ohnehin nicht gewählt, also Tekendorf justifiziert! Ich bitte Sie tun Sie das möglichste dass obige 5 Orte nicht ohne eigene Vertreter bleiben, sonst bin ich nicht einverstanden! Mocs ist ein einfaches unbedeutendes Dorf. B[ánffy] Hunyad ist magyarisch und ich glaube nicht dass man die Anzahl der magyarischen Deputierten vermehren will!

Bezüglich der k[öniglichen] G[erichtstafel] 7 habe ich meine Ansichten in meinem Schreiben von gestern dargelegt: jetzt nur so viel dass bei Besetzung von

Justizstellen man vor Allem auf die Eignung sehen müsste, wenn diese vorhanden ist, dann erst auf die Anzahl der Ahnen! Coms. Comm[?] etc.

Über die Komitats-Ausschüsse werde ich Ihnen nichts schreiben. bis jetzt wissen Sie alles, es ist die einzige Negation und Passivität – jetzt in einer anderen Form, die Brüder wollen nicht zur Raison kommen, mi is el húzzuk a meddig ö! Das ist alles, aber anderen Platz machen wollen sie auch nicht. Dasselbe Manoeuvre werden sie auch auf dem Landtag beobachten, daher muss man im Voraus der Majorität – aus anderen Elementen – sicher sein wenn man kein Fiasko machen will!

Ich teile vollkommen Ihre Ansicht dass die Wahl der Gubernial Ráthe zu unterbleiben hätte, schon aus dem einzigen Grunde dass dieser Landtag eine Constituante sein wird; gegen die Wahl der Gubernial Ráte durch den Landtag überhaupt hätte ich für meine Person nichts einzuwenden, nur müssten jedes Mal aus allen 6 Religionen gewählt werden.

Die Artikulierung der griechisch orthodoxen Religion, dann der gleichen bürgerlichen Pflichten und Rechte anbelangend, so finde ich die letztere nicht notwendig weil dieses im Diplom enthalten ist und alle Nationalitäten, Religionen und Casten im gleichen Maße betrifft, ein anderes ist mit der griechisch orthodoxen Religion! Zwar enthält das Diplom auch diesbezüglich eine klare Bestimmung allein mit Rücksicht auf die besonderen Gesetze Siebenbürgens – 3 Nationen und 4 Religionen – glaube ich dass so lange diese Gesetze nicht ausdrücklich außer Kraft gesetzt werden, die Artikulierung der griechisch orthodoxen Religion, ja sogar die abgesonderte Artikulierung auch der griechisch katholischen Religion notwendig sei. Freilich wäre es nach meiner Ansicht viel zweckmäßiger und logischer dass man durch einen Gesetzartikel alle jene Gesetze aus den Approbaten et Socii welche den nicht ständigen Nationen und Religionen derogieren etc. außer Kraft gesetzt würden – eben auf Grund der Gleichberechtigung – als dass man heute eine 4te Nation, 5te und 6te Religion, morgen vielleicht wieder einige Nationen und Religionen inartikulieren soll!

Es wäre sehr gut wenn der Landtag bis zum rumänischen nationalen Kongress ausgeschrieben werden sollte. Denn dann hätten wir Zeit und Gelegenheit die aufzustellenden Kandidaten für die Landtags Deputierten zu besprechen und festzusetzen; von einer Mitwirkung der Regierungsorgane verspreche ich mir sehr wenig, *die Brüder bleiben Brüder auch als Regierungsorgane*, Regierungs-Kandidate aus der Reihe der Brüder können höchstens Beamte sein; dagegen werden Sachsen und Rumänen – mit einer höchst unbedeutenden Ausnahme – alle Regierungs-Kandidate sein! Was mich betrifft, dass ich als Kandidat auftreten, d.h. dass ich mich wählen lassen soll, da bedauere ich dass ich bemüht bin Ihnen zu gestehen dass einer ganz anderen Ansicht bin. Von den Rumänen werden wenige sein welche – in die 40 Zahl – als Regalisten werden berufen werden, ich könnte – ohne mindesten Anstand – als Vizepräsident Regales bekommen; warum soll ich nun als Deputierten Kandidat auftreten und einem Rumänen die Stelle nehmen, der gewiss kein Regales bekommen wird, und nicht bekommen kann! Um eine Stimme kommt auch die Regierung zu kurz, darum schicken Sie mir Regales wenn Sie um eine Stimme mehr haben wollen, ist es nicht so? Setzen Sie das dem Altissimus optimus auseinander und ich hoffe dass er mir Recht geben wird!

Ich bin auch immer kränklich, weder gesund noch bettlegerig – me trag (wie der Romäne sagt) ca un câne: es wird schon besser werden.

Dem Gubernial Rath Herbert ist ein 15 monatliches Kind (Bub) gestorben.

Doboka hat sich wieder brav aufgeführt. Szolnok wieder dumm, der Administrator hat die Beamtenwahl vornehmen lassen, wiewohl die Majorität dagegen war, er hat bemerkt dass er den Befehl hat, die Wahlen vorzunehmen etc.

Meine Frau – welche schwerlich, wird auf dem Congress gehen können, weil – lasst ihnen fraglich danken für die Aufmerksamkeit und lässt sich Ihnen freundlichst empfehlen.

Ich bitte Sie dieses meine Schreiben zu beherzigen und so viel in Ihren Kräften steht, meine Ansichten zur Geltung zu bringen – habe die Ehre, amico devotissimus

29/3 1863

IIIStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 249-250.

191.

Pesta, 29 martie 1863

4125/cln. IV B 1863.

Hohes Präsidium der königl. ung. Statthalterei!

In der Nr. 20 des walachischen Blattes Buciumulu, mit der letzten Post eingelangt, wurde ein Brief beziehungsweise Aufruf Kossuth's an die Polen wahrgenommen, welcher sich durch die feindlichsten Anfälle gegen das Allerhöchste Kaiserhaus kennbar macht.

Mit diesem Aufruf bringt das Blatt gleichzeitig eine Antwort des Mickiewitz, welche Ungarn [ilizibil] ...berher mich unter Vorlage desselben hievon sofort gehorsamst zu berichten.

Pest, am 29. März 1863.

Original. M O L., D 191. Elnöki iratok. 1863-4.125.

192.

Viena, 29 martie 1863

198. 1863/Präs.

An Seine des Herm k. k. wirkl. geheimen Rathes und griech[isch] orient[alischen] Bischofs Freiherrn v. Schaguna Excellenz

Euere Excellenz!

Das in Euerer Excellenz schätzbarer Zuschrift vom 26. I. Mts., eigener Z. Pr. 188-863 berufene frühere, einen dem Hofrath Moldován, Behufs der Betheiligung an der romänischen National-Konferenz zu gewährenden Urlaub betreffende

Dienstschreiben Zahl 183–863 ist zwar vom 17. I. Monates datirt, laut des hier gegen gefällige Rückstellung anverwahrten Couverts und des darauf deutlich ersichtlichen Poststempels aber in Hermannstadt erst am 21. laufenden Monates auf die Post gegeben worden, worauf es hierorts am 24ten I. Mts. einlangte, ungesäumt in Verhandlung genommen, und die gewährende Antwort, Zeuge des hiesigen Präsidial Post Journals, bereits am 25ten I. Mts. unter Zahl 178–863/Präs. an Euere Excellenz hinabgesendet wurde, und bis jetzt zweifelsohne in Euerer Excellenz Hände gelangt sein dürfte.

Euere Excellenz wollen daher hieraus die Überzeugung schöpfen, dass hierorts keine Verspätung eingetreten ist, und die Versicherung jener ausgezeichneten Hochachtung genehmigen, mit welcher zu verharren die Ehre habe.

Euerer Excellenz

gehorsamer Diener
Nádasdy

Wien, am 29. März 1863.

Original. Arh. Bibl. Mitrop., Sibiu, F. Șaguna, nr. 1.880.

193.

Cluj, 30 martie 1863

1761-el. 1863

N[emes] Kolozs megye főispáni helytartójának.

Méltóságod folyó hó 29kiröli 179 eln. számú jelentését a román nemzeti gyűlésre küldendő képviselők megválasztása iránt tartandó gyűlések iránt – tudásúl vévén, értesitem Méltóságodat, hogy a kérdéses gyűlésekben közigatási hatósági közbenjárás nem szükségeltetik és csak a felett örködendő, hogy ezen gyűlekezetekben hatáskörükbe nem vágó ügyek ne tárgyalassanak s általában rendellenességek ne történjenek.

Kolozsvártt, Martius 30kán 1863.

{*Traducere*}

nr. prezidial 1761 din 1863

Vicecomitelui comitatului Cluj.

Luând la cunoștință raportul Excelenței voastre, nr. 179 prezidial, din 29 luna curentă, privind alegerea delegaților ce urmează să participe la Adunarea Națională românească ce va avea loc, vă informez că nu este necesară intervenția autorităților administrative la adunările despre care este vorba, ci este necesar numai să se vegheze ca la aceste adunări să nu se trateze chestiuni care nu sunt de competența lor și în general să nu se producă dezordine.

Cluj, la 30 martie 1863.

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863–1761.

Sibiu, 30 martie 1863

Sibiu, 18/30 martie 1863

Inclitului prezidiu al Tribunalului țării criminal, la M. Vásárhely

Fiindcă din hârtia oficioasă a subscrisului îndreptată către în[altul] Prezidiu al Guvernului țării pentru concesiunea amplotiaților români de religiunea răsăriteană de a lua parte la Congresul Național conces din partea Maiestatea sale c[ezaro] r[egești], din eroare rămase afară numele d[omnului] Nicolae Vlad, adjunct de pretură în disponibilitate și aflătoriu de prezinte la același Tribunal, așa suscrisul ca unul dintre cei doi președinți ai aceluiași Congres are onoare a se ruga ca Inclitul prezidiu să binevoiască a concede d[omnului] adjunct Nicolae Vlad de a lua parte la amintitul Congres carele se va ținea în 7/19 aprilie a[nul] c[urent] aici în Sibiu.

Cu distinsă stimă rămân al Inclitului prezidiu plecat serv.

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1838.

Cluj, 31 martie 1863

Vom Präsidenten des k. siebenb. Guberniums

213-1863/Präs.

Pr. No. 290/res[ervat] 1863.

An Seine des Herrn wirklichen Geheimen Rathes und Kämmerers, Ministers und Leiters der k. siebenbürgischen Hofkanzlei Franz Grafen Nádasdy Excellenz.

Dem mir bekannt gegebenen Wunsche zu Folge, bechre ich mich Eurer Excellenz eine Abschrift der von dem griechisch kathol[ischen] Erzbischofe Conte Sterka Sultz, gemeinschaftlich mit dem griechisch orientalischen Bischof Freiherrn Schaguna überreichten, die Abhaltung eines romänischen National Congresses betreffenden Eingabe vom 2. Dezember 1862, welche mit Dekret der kön. siebenb. Hofkanzlei vom 7. Februar l. J. Z. 783 an das kön. siebenbürg. Gubernium zurückgesendet worden, im Anschlusse zu übersenden; zugleich aber auch mit Bezug auf das verehrte Schreiben vom 26. d. Mts. Z. 188 pr. Eurer Excellenz die Mittheilung zu machen, dass ich aus Anlaß des von dem Herrn Erzbischofe Sterka Sultz in der Nummer 18 der „Gazeta Transilvaniei“ bezüglich der abzuhaltenden National-Conferenz veröffentlichten Rundschreibens mich an denselben mit dem ämtlichen Ersuchen gewendet habe, bei Einberufung der Mitglieder seiner Religion zu dieser Conferenz, sich auf die im genehmigten Programme festgestellte Zahl zu beschränken, die Einberufung selbst eben nicht mittelst förmlicher Wahlen, sondern im eigenen Wirkungskreise nach allenfalls gepflogenen Einvernehmen mit von ihm ausgewählten Vertrauensmännern von Intelligenz und sonstiger

hervorragenden Stellung, wie solches auch der Herr Bischof Baron Schaguna beobachtet hat, zu bewirken.

Klausenburg, [den] 31. März 1863. Crenneville

Original, M.O.L., D 228, Elnöki íratok, 1863 213.

196.

Viena, 1 aprilie 1863

[Viena], 1/4 [1] 1863

Mult dorite amice!

Să apropie timpul întâlnirii. Mica noastră comună ne cheamă ca să ne vadă îmbrățișându-ne întru iubirea ei!!

Eu plec de acia de mâne în una săptămână, și odihnând în ziua Învierii lui H[ristos], în locul nașterii mele, a doua zi o să plec spre Sibiu. Aceste le scriai și Excelenței sale b[aronul] de Șaguna. Cu ajutoriul lui D[umne]zeu o să fiu, dară, în Sibiu de mâne în 2 săptămâni negreșit! în locul lucrării. Am rugat pe Excelenția sa ca pă ziua aceea să te cheme și pe d-ta, ca să avem timp despre *foarte* multe a ne înțelege. Până atunci, cugetă și d-ta despre toate, apoi o să confirmăm ideile cari sunt a se realiza.

Românii noștri se purtară tare bine la comitete, dovediră că nu le trebuie o basă adevărat constituțională, care ar fi conducătoare spre afacerile de aci nainte.

Articulu[1] d-tale din „Gazeta Transilvaniei” despre Congres fură basa pentru un articol despre congregațiuni comitatense et Congres Național românesc în Transilvania. Acesta îl cauți în n^o de astăzi în n° 147 a[1] gazetei germane „Constitutionelle Österreichische Zeitung”. Te va mulțumi, și vezi și de acum nainte după articuli în gazeta aceasta, că mi-a succes a-l câștiga pentru noi. Cum și de ce, o să-ți enarez.

Salutare frățescă, al d-tale frate,

Dimitrie

George Bariț și contemporanii săi, vol. V, p. 154.

197.

Brașov, 2 aprilie 1863

Excelența ta, prea luminată și prea sântită doamnă episcoape

Privind cu reverânda ep[istolă] a Excelenței tale din 9/21 martie și reflectând la ceea ce am scris eu în 4/16 cu graba, am văzut că cu privire la rezultatele adunării metalurgice mă esprimasem prea întunecat.

Adunarea nu a zis că se opune la trimiterea vreunui comisar om de specialitate: a reflectat numai că după ce este destinat unul ca acela totema din cutare minister (am uitat din care) ar fi de prisos ca să se mai facă spese și cu alții; de altminterlea adăosera cu toții în voia Exc[elenței] tale a denumi și a trimite la fața locului pe ori și cine și oricând, numai nu pe spesele comune. Preste aceasta fiindcă eu rezonasem multe în sus și în jos asupra multor spese oarbe ce s-au făcut, apoi mă alesera și pe mine ca din partea Esc[elenței] tale către revizorii socotelilor.

Ar fi de dorit Excelentissime ca venind și d[omnul] consil[ier] A[lexandru] Lazăr la conferință să ne folosim pe atunci de vreo oră liberă, pentru ca să ne sfătuiim în această treabă. Până atunci se va tipări și protocolul ședințelor ținute.

Excelența sa d[omnul] metropolit Șuluțiu a binevoit a-mi face cunoscut cum că pregătirea programei a o concretizat cu totul Exc[elenței] tale pentru ca să binevoiți a o modifica oricum vei afla cu cale. Nu știu dacă Exc[elența] ta vei încuviința ca aceeași să se tipărească în vreo 2-3/c exemplare spre a se împărți la membrii conferinței și a unele notabilități.

Oare n-ar fi m[ai] bine excelentissime ca încă o parte a membrilor Comitetului să se afle în Sibiu încă de sâmbătă (18) pentru ca din comună consfătuire a câtorva bărbați să iasă un fel de îndireptor, după care să decurgă lucrurile și dezbaterile noastre, că doamne cu câtă încordațiune privește și așteaptă țara întreagă rezultatul Conferințelor noastre. De altminterrea eu din parte-mi pun mare temei pe temperamentul cel serios și pe spiritul iubitor de pace al celor m[ai] mulți români ardeleni. Se poate că să va ivi ici-colea și ceva spirit de opozițiune; eu însă așa ceva privesc numai ca un semn de viață ceva și mai agitată iară de consecințe rele nu mă tem.

Pe lângă care am onoare a fi cu profundă reverință al Excelenței tale serv prea plecat.

Brașov, 1863, april 2 n[ou].

George Barițiu m.p.

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, 2663.

198.

Reghin, 2 aprilie 1863

Excelența voastră

Adunându-se pe temeiul circulariului Excelenței voastre, de dto. 7 martiu¹ a.e. reprezent. ț[ă]n[ă] protopopiatului gr. cath. din loc, formând un cerc de alegere pentru ablegații ț[ă]n[ă]ni la Congregațiunea Națională din Sabiu, conchemată pre 7/19 aprilie a.e. și nu ținut, într-altc[ea], de o datorință s[er]f[ă]ntă a se adresa cu mulțumită către Exc[elența] voastră pentru pașii și străduințele salutarii ce faceți pentru fericirea națiunii, care se poate gloria de a vă avea ca un prim conducător.

Rumoarea despre energia ce desfășurați în cauza națională, constanța și virtutea cu care vă luptați pentru susținerea libertății politice a românului, află răsunet plăcut în anima fiecărui român și patriot adevărat, recunoscând în Excelența voastră nu numai un apostol al credinței ce|le|ji adevărate, dară chiar și un apostol național, un apostol al fericirii și prosperității poporului român.

Acestea toate ne impusără și nouă datorința sacră de a ne |c|sprima admirarea, bucuria și mulțăminta noastră pentru glorioasele și de virtutea străbună demnele Excelenții voastre fapte și sacrificii, aduse pre altariul binelui, demnității și fericirii noastre naționale.

Subscrișii, ca comitet a[l] adunării electivă menționate, |i|și țin, fiind însărcinați de adunare, de cea mai mare plăcere a vă putea aduce spre cunoștință, aceste voturi cordiale.

Pe lângă care, recomandându-ne grației Excelenței voastre, rămânem

Reg[h]inul Săsesc, 2 aprilu st.n. 1863

Michael Crisianu, m.p., protopop; Iosif Pop, v. fisc[al] com[itatens], ca secretar; Georgie Bardoși, președinte|le| Tribunalului comitatens; Alesandru Darabant, ca adiunct

Original. S.J.A.N, Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1863-279.

1 Vezi supra doc. nr. 163.

199.

Sibiu, 2 aprilie 1863

Ilustre domnule și frate!

Împărtășirea-ți din 28 martiu a.c. m-au mulțumit pre mine în toate, și am simțit bucurie mare, văzând de acolo vă vei veni la Conferință. Aducă-te Dumnezeu sănătos și în pace și eu din suflet te voi saluta și întâmpina cu „Christos au înviat!” Eu am de cuget ca să-ți pregătesc cvartirul la dl. doctor Szabó, și te rog ca pe timpul petrecerei la Sibiu să poștești la mine la prânz și cină. Se înțielege de sine că vei putea primi și de la alții invitațiuni la prânz și cină,

Contele Creneville mi-au împărtășit în copie hârtia sa, carea au îndreptat-o cătră Șiu|lu|șiu, și acolo îl poștește ca în privința conchiemării membrilor să nu conchieme peste 75 și să urmeze cum am făcut eu etc. Cum am observat eu, însuși uniții cei mai mulți improbează bătrânului de la Târnava pașii făcuți, și numai prea puțini dintre partisanii „Gazetei Transilvanici” îl apără. El m-au întrebat pe mine pentru modul care-l am de gând să-l observ în conchiemarea membrilor, și cu sincer i-am rescris lui; dar el, se vede că și-au făcut o idee fixă în privința aceasta, de la carea nu s-au îndepărtat.

Te rog să deslușești Exceleței sale conspectul membrilor noștri, care astăzi cse în „Telegr. român”, nr. 23.

Trebue ca să-ți mărturisească că pe mine nu mă va mulțumi nici dispusețiunea cea nouă, ce Cancelaria va să facă în treaba grecilor brașoveni. Dar despre aceasta nu trebue să știe cineva acum.

Pre lângă aceste salutându-te cu doamna și fiica o mic de ori, și dorind a ne vedea sănătos, am rămas cu binecuvântare arhierescă al Ilustrității tale cel mai adict

Sibii, 2 aprilie 863

Andrei, epp.

Și mic mi-au scris contele foarte frumos despre d-ta și adică: „So schwer ich auch im gegenwärtigen Augenblicke Hofraths Moldovan Kenntnisse und gediegene Leistungen zu entbehren vermag, so lege ich doch einem zu hohen Werth auf einen günstigen Verlauf der Nationalversammlung, um nicht dem Herrn Hofrath Moldovan den von Euerer Excellenz für Ihn befehls der Betheiligung an Nationalcongrese beanspruchten Urlaub zu ertheilen”.

Bine ar fi când ai cere de la contele voie de a te putea prezenta Maiestății sale și arhiducelui Rainer, înainte de plecarea-ți la Conferință.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266. f. 47-48.

200.

Lugoj, 3 aprilie 1863

Excelența ta prea grațioasă părinte!

Majestatea sa, preaînduratul nostru imperator din asemenea iubire părintească pentru toate popoarele sale, îndurându-se preagrațios a concede românilor din Transilvania ținerea unui Congres Național, prin aceasta a binevoit preagrațios a corona ostenelele și sacrificiile puse pe altariul națiunii din partea Excelenței tale, împreună cu a Excelenței sale, domnului episcop baron de Șaguna și a bărbatilor de încredere.

Subscrișii, aprețuind meritele sublime ale Excelențelor voastre, care le-ați câștigat prin documentarea zelului cel nobil întru apărarea și scutirea națiunii și prin nefatigata adoptare cu care zioa și noaptea vă v-ați îngrijit pentru înaintarea intereselor ei [i]și iau îndemnu[1] și-și țin de o datorință s[ă]f[ă]ntă cu fiască aplecațiune, prin aceasta a se adresta către Excelențele voastre și cu cea mai profundă venerațiune a-și descoperi sentimentele pline de grațitudine și de recunoștință, pătrunși și convinși fiind că pentru efectuarea Congresului și pentru purtarea cea solidară, frumoasă, demnă de toată stima, tot meritul, toată lauda și mărirea se cuvin Excelențelor voastre.

Excelențele voastre totdeauna ați fost antelupătorii virtuoși și conducătorii prudenți ai cauzei naționale. Congresul prin Excelențele voastre și-a manifestat solidaritatea și a documentat înaintea lumii maturitatea națiunii române.

Excele[n]țele voastre a[și] arătat că aceea ce n-a[u] putut să ajungă predecesorii de c[et]mă memorie a[și] Excele[n]țelor voastre. aceea prin prea[în]alta grație a Majestății sale și a spiritului timpului a succes Excele[n]țelor voastre, încât azi a[și] ajuns a fi salutați de regeneratori, nemișlocit a românilor din Transilvania, iar mișlocit a tuturor românilor din Monarchia austriacă, ca a membrilor unuia și aceluiași corp național, care toți asemenea păstrează în adâncul animilor s[ân]tămintele cele mai vii pentru interesele naționale române, convinși fiind pe deplin că fericirea și prosperitatea unei părți nu va rămâne fără influință salutară și spre cealaltă parte.

Știm că Excele[n]țele voastre nu așteptați nici o mulțumire, nici o recunoștință de la nimene și că toate le faceți fără ver un interes propriu, ci numai din anima cea bună și din înăscută-vă iubire și s[ân]tămintele cele mai curate, adevărate române, căutând remunerația numai în conștiința-vă de a fi lucrat pentru binele națiunii. Pentru aceea, totuși, ne rugăm preaplecați ca Excele[n]țele voastre să nu ne refușați manifestarea s[ân]tămintelor noastre răspicate în adresa aceasta, ci să le primiți ca un semn de cea mai adâncă venerațiune.

Pe când din toată anima oftăm ca Dumnezeu cel puternic să dăruiască Congresului rezultatul cel mai favoritor, totcodată nu ne putem reține a nu ne dechiara că cât de fericiti și norocoși am fi și noi dacă grația cea înaltă a Majestății sale ne-ar da o asemenea ocasiune de a ne putea și noi în ast mod a ne manifesta s[ân]tămintele noastre.

Cu cea mai adâncă venerațiune a[și] Excele[n]ței tale cei mai aplecați fii.

Lugoș, în 3 aprilie 1863

Ștefan Moldovan, preposit capitular; Michail Nagy, canonic lector; Andrei Liviu, canonic custode; Petru Rațiu, canonic scolastic; Ioan Vancea, archivar con.; Dimitrie Popovici, neguțător; Constantin Udria, proprietar c.r. Crucii cu coroană de aur pentru merite; Aloisiu Vlad, fostul deputat la Dieta Ungariei din 1848/49 și 1861; Dr. At. M. Marienescu, asesor; Iulian Petricu, vicenotar comitatens; Ioan Marka [?], protopraes. gr.orient. al Lugoșului; Alecsandru de Atanasievici, avocat; Demetriu Teodori, profesor de teologie; Gavril Pop, canonic; Iova Popovici, cavalier de Roma; Ioan Veșeanu, secretar ep[iscop]esc și profesor de literatură; Titu Hație, vicenotar; Constantin Popovici, perceptor; Dimitrie Dragomir, diurnist com[it]atens; Petru Manassi, cassir dominal; Demetriu Vancea, esactor particular; Abraham Mihuțiu, notar comunal; Ștefan Lipovan, docente de clasa III; Basiliu Petric, doctorand; Constantin Rădulescu, ingenieur; Philipp Pascu, protofiscal; Iulian Ianculescu, perceptor gen[eral]; Dr. Aureliu Maniu, avocat și fost deputat dietal; Paul Dragomir, cetățean; Ioan Glavan, cetățean; Niță Pop, cetățean.

Original, S.J.A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1863 374.

201.

Sibiu, 3 aprilie 1863

M[agistrats] Z[ahl] 3339.1863 praes[entiert] 31. März 1863.

Kreis Inspektor Vicenotär Kaestner überreicht das Gesuch der Maria lui Luca Munteanu aus Szelistyc, womit ihr militärpflichtiger Sohn Dumitru im Wege der k. k. österr. Agentie eingebracht werde.

An die Löbliche k. k. österr. Agentie und General Consulat in Bukarest.

Mit dem anruhenden Gesuche bittet die Maria lui Luca Munteanu aus Szelistye, um die ämtliche Verfügung, wornach ihr militärpflichtiger Stiefsohn Dumitru lui Luca Munteanu alias Armeneanu, welcher sich gegenwärtig bei den Schaafen in Oltenitza mit seinem Vater aufhält, im Wege der Löblichen usw. eingebracht werde.

Man beehrt sich demnach bei dem Umstande, als der Bittstellerin bis zur Einbringung ihres militärpflichtigen Sohnes die höhern Orts angeordnete Militär-Exekution bereits eingelegt wurde, die Löbliche usw. diensthöflich zu ersuchen, den obengenannten Militärpflichtling mit thunlichster Beschleunigung bei Oltenitza ausforschen zu lassen, und unter sichern Geleite in seine Heimath gefälligst zurücksenden zu wollen.

Hermannstadt, 3. April 1863.

Albrecht

Concept. A.N.D.J., Sibiu, Actele Magistratului, acte administrative, nr. 3.339/1863.

202.

Cluj, 4 aprilie 1863

Deutsch-österreichischer Telegraphen-Verein

220-1863/Präs. 1098.

Monat April 1863. Wien von Klausenburg.

Zeit der Aufgabe: Datum 4, Stunde 10, Minute 15.

Telegramm.

Gubernial Präsident Graf Crenneville an Minister Graf Nádasdy Wien. Nro. 308. Erzbischof Sulucz aus Anlaß des mit der Petition betreffend die Einberufung des Rumänischen Congresses theils durch Überschreitung der Zahl, theils durch Einleitung förmlicher Wahlen nicht im Einklange stehenden Vorganges von mir entsprechenden Abänderung angegangen, berichtet dass dies wegen Kürze der Zeit nur bei Verbietung des Congresses bis 1. Mai möglich wäre. Ersuche nun alsogleiche telegrafische Weisung zur Verhinderung des Erzbischofes¹.

Clausenburg 4. April 1863.

Original. M.O.L., D. 228. Elnöki iratok, 1863-220.

¹ Vezi supra doc. nr. 182.

Timișoara, 4 aprilie 1863

4469 IV. a. 1397 1863

Nagyméltóságú Grof, Királyi Helytartó, Kegyelmes Uram!

Folyó évi február 6-án 1397 sz. alatt kelt kegyes rendelete következtében bátor vagyok Nagyméltóságodnak mély alázattal jelenteni, hogy Mártius hó 28-án Lippára kirándulván, és a „Concordia” című román lapnak múlt évi 103–147. számában megjelent közlésre nézve, mely az ottani román és német ajkú lakosok között előfordult összekocodásról értesít, vizsgálatot tévén, a következőket találtam:

Ugyanis Lippán 1834. évben az akkori főszolgabíró, és jelenlegi Alországbíró Kövér János 200 ftok feláldozása által alapította az ottani szegényápoló intézetet. Ezen intézet tőkéje részint adakozások, részint táncvigalmak és újévi köszöntések megváltása által már most 12.297 ft. 7 ¾ kr[ajcár]ra nőtt fel, és 1848. évig, Papházy Miklós volt főszolgabíró elnöklete alatt összealakult bizottmánynak felügyelete alatt, egy pénztárnok által kezeltetett, 1850ik évben a cs. kir. hatóság által ismét állíttatott fel egy hasonló bizottmány, a város bírájának elnöklete alatt, mely bizottmány csak a tőkének kölcsönképeni utalványozásával foglalkozott; 1856-ik évben ezen bizottmány feloszolván, a pénztár kezelése egy községi esküdtre bízott, míg 1862-ik évi November hónapban a lakosság egy része egy külön pénztárnoknak megválaszthatását kérelmezvén, ugyan azt Petrovits Sofron főszolgabíró engedélyezése folytán Rác György csizmadia mester személyében megválasztotta, de ennek a kérdéses pénztár kezelése mai napig sem adatott által. Ezen szegény ápoló intézetnek még semmi alapszabályai nincsenek, megjegyezvén itten, hogy a fentnevezett alapítónak szándéka oda nyilvánult, hogy a tőke növesztetvén, annak kamataiból a szegények ápoltassanak, és idővel egy kórház állíttassék fel, azonban Lippa mezőváros egy tulajdon házzal bírván 1855ik évben egy kórházat már is fölállított, mely most a fentebbi tőkének kamataiból fentartatik.

A mi a „Concordia” című lapban megjelent közlést illeti, erre nézve van szerencsém a községbírónak Ackeman Józsefnek, Renn Károlynak, Rác Józsefnek és ez utóbbi által megnevezett tanuknak nyilatkozatai és vallomásai alapján mély alázattal jelenteni, hogy mind eddig szokásban volt az új évi köszöntéseket a szegényápoló pénztár javára ajándékozott összegek által megváltani, és az adakozók neveit némely a tárgyhoz alkalmazott versekkel együtt egy jegyzékben foglalni, azt kinyomtatni, és a község lakosai között kiosztani. Folyó évi Január elsejéig nyomattak az említett versek és az adakozók nevei csak magyar és német nyelvben, a mint ez a ./. alatti jegyzékből kiünik, de e folyó évben a nevezett pénztárnok Rác György arra kérte a község bírót, hogy a román lakosok többségben lévén, engedné meg azokat román nyelven is kinyomtatni, erre a bíró azt felelél, hogy Rác György mint román ön vallásabeli új esztendő napján a jegyzéket csupán román nyelven nyomathatja ki, de most megkívánja hogy az eddigi szokás tartassék fén, de miután Rác kérésével fel nem hagyott, a bíró azt felelél, hogy tegyen mit akar. Ennek következtében Rác az ide .//. alatt mellékelte

névjegyzéket mind a három nyelven nyomatta, és a nélkül, hogy azt a bírónak előbb megmutatta volna, kiosztotta. Egynéhányan a német lakosok közül, mihelyt a névjegyzéket meg kapták, azt, azon okból mivel némely adakozók kihagyattak, és mivel a román nyelvnek elsőbbség adatott, úgyszinté mivel Saguna András erdélyi püspök neve elsőhelyen fordul elő, holott neki „s” betű alatt vala előfordulnia, összeszakították, és azonnal a község házához sietvén, a bírót arra kérték, hogy Rácز Györgyét előhivassa és ezen tettéért feleletre vonja, mit a bíró meg is tett. Ekkor ezen okból, mivel Rácز György tettének igazolásával és a nemzetiségi egyenjogúság bebizonyításával az Octoberi Diplomára hivatkozott, a német lakosság nevezetesen pedig Renn Károly és Rácز György között heves szóváltás támadt: azonban azon körülmény, hogy Renn Károly, a mint a „Concordiá”ban áll, Rácز Györgyét mellén ragadta meg és bántalmazta, a Rácز által hivatott tanúk úgy mint három községi pandúr által fel nem deríthetett, erre Rácز azt jegyezvén meg, hogy csupán német lakosokból állván a gyűlekezet, rájuk mint tanúkra nem hivatkozhatik, minek következtében Misits Athanász mint egyetlen egy jelen volt lippai román ajkú lakost szinte megkérdeztem, a ki a bántalmazásról mit sem tudott vallani.

A dolog így állván, nem találtam szükségesnek egyebet tenni, mint Rácز Györgyét, a ki nemzetiségi idétlen tulbuzgoságból a sűrlódásra alkalmat adott, Renn Károlyt pedig, és a község bírót, a kik oly csekélységnek, mely egy jelentéktelen egyénnek (mint Rácز György) agyából kifolyt, nagy fontosságot tulajdonítottak, és ez által az ingerültséget felfokozták, komolyan megdorgálni, szabadságában hagyván Renn Károlynak, kit a hirlapi közlés leginkább illet, ugyan azt a mennyiben valótlanságot közlött, megcáfolni.

Mint hogy egyébaránt Rácز György a folyó évben befolyt adakozásokról nem számolt, ezen tekintetben a szükséges rendelkezést megtettem.

Egyébiránt mély hódoló tisztelettel maradok.

Temesvárott, Április hó 4én 1863.

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája
Mihajlovics Miklós
főispáni helytartó

[Traducere:]

4.469 IV.a. 1397 1863

ExceleŃța voastră, domnule conte, locumtenent regal, grațiosul meu domn!

În urma grațiosului ordin din data de 6 februarie curent, sub numărul 1397, am onoarca de a înștiința cu adânc respect pe ExceleŃța voastră că, deplasându-mă în data de 28 martie la Lipova și făcând investigație în chestiunea coliziunilor ce au avut loc între locuitorii de limbă română și germană, amintite în numărul 103–147 din anul trecut al ziarului românesc „Concordia”, am găsit următoarele:

La Lipova, în anul 1834, judele cercual prim de atunci, actualul vicejude al țării Kővér János, a fondat prin acordarea a 200 fl. instituția de acolo pentru

îngrijirea săracilor. Capitalul acestei instituții a crescut acum, parte prin donații, parte din încasările petrecerilor dansante și salutarilor de Anul Nou, la suma de 12.297 fl. 7 $\frac{3}{4}$ crăițari, și până în anul 1848 această sumă a fost administrată de un comitet aflat sub prezidiul fostului jude cercual prim Papházy Miklós prin intermediul unui casier. În anul 1850 a fost alcătuită, prin intermediul autorităților imperiale regale, din nou un astfel de comitet, sub prezidiul judeului orășenesc, comitet care s-a ocupat numai cu repartizarea capitalului ca împrumut; în anul 1856, acest comitet dizolvându-se, administrația casei a revenit unui jurat al localității, până în anul 1862, când în luna noiembrie, o parte a locuitorilor a cerut alegerea unui casier separat, ales în urma permisiunii judeului prim Petrovits Sofron în persoana meșterului cizmar Rácz György, însă administrarea acestei case nu s-a predat nici până în ziua de astăzi. Această instituție pentru îngrijirea săracilor nu are încă niciun fel de statute, amintind aici că intenția sus numitului fondator a constatat în creșterea capitalului din dobânzile căruia să fie îngrijiți săracii, iar cu timpul să fie ridicat un spital. Orașul Lipova, având o casă proprie, a și înființat în anul 1855 un spital, care este întreținut din dobânzile capitalului sus amintit.

În ceea ce privește anunțul din foaia „Concordia”, am onoarea de a raporta, pe baza declarațiilor și mărturiilor judeului local Ackerman József, a lui Renn Károly, Rácz József și a celorlalți martori numiți de către cel din urmă, că până acum era obiceiul ca urările de Anul Nou să fie răscumpărate printr-o sumă în beneficiul casei săracilor, numele donatorilor să fie cuprinse într-un indice însoțit de poezii adaptate chestiunii, iar acesta să fie tipărit și distribuit între locuitorii localității.

Până la 1 ianuarie a anului curent, poeziile amintite și numele donatorilor au fost tipărite doar în limbile maghiară și germană, așa cum reiese aceasta din prima anexă, însă în anul curent, numitul casier Rácz György l-a rugat pe judele local să permită tipărirea acestora și în limba română, dat fiind că locuitorii români sunt majoritari. La aceasta, judele a răspuns că Rácz György, ca român, poate tipări în ziua Anului Nou, conform propriei religii, indexul doar în limba română, dar că acum dorește ca obiceiul de până acum să fie menținut, însă după ce Rácz a insistat cu rugămintea sa, judele a răspuns să facă ce dorește. În urma acestora, Rácz a tipărit indicele cuprins aici în a doua anexă în toate trei limbile și l-a distribuit fără a-l arăta în prealabil judeului. Câțiva dintre locuitorii germani, când au văzut că unii dintre donatori au fost omiși și că s-a acordat prioritate limbii române, precum și numelui episcopului transilvănean Andrei Șaguna, care a apărut pe primul loc și nu sub litera „s”, au rupt în bucăți din acest motiv publicația, și prezentându-se imediat la casa orașului, l-au rugat pe jude să-l cheme pe Rácz György și să-l ia la răspundere pentru fapta sa, ceea ce judele a și făcut. Atunci, din acest motiv, când Rácz György s-a referit la Diploma din octombrie, justificând cu principiul egalității națiunilor fapta sa, a izbucnit un schimb aprins de replici între locuitorii germani, mai ales Renn Károly și Rácz György. Însă acea circumstanță, cum este descrisă în „Concordia”, și anume că Renn Károly l-ar fi apucat pe Rácz György de piept și l-ar fi maltratată, nu a putut fi clarificată nici prin martorii chemați de Rácz și nici prin trei panduri ai orașului; la aceasta Rácz a făcut observația că adunarea, constând doar din locuitori germani, nu se poate referi la aceștia ca martori. În

uma acestora l-am întrebat de asemenea pe Misits Athanász, ca singurul locuitor de limbă română prezent acolo, dar care nu a știut să spună nimic despre maltratare.

Lucrurile stând astfel, nu am putut considera necesar să fac altceva decât să-i cert serios pe Rácz György, care din zelul său național stângaci a dat ocazie fripionilor, pe Renn Károly și pe judele orașului care au dat atâta importanță chestiunii născocite în mintea unui individ atât de neînsemnat (ca Rácz György), cauzând prin aceasta iritație, lăsând la libertatea lui Renn Károly, la care se referă cel mai mult anunțul din ziar, să dezmință afirmațiile acestuia în măsura în care nu corespund adevărului.

Dat fiind că Rácz György nu a dat socoteală de încasările făcute în anul curent, am făcut demersurile necesare și în această privință.

Rămânând de altfel cu supusă cinstite, al Excelenței voastre supus serv

Mihajlovics Miklósviccomite

Timișoara, 4 aprilie 1863.

Original. M.O.L., D 191. Elnöki iratok, 1863-1397.

204.

Blaj, 6 aprilie 1863

Ofertul nobil pentru institutul de pedagogie

Blasiu, 6 aprilie 1863

Domnule redactor!

Venindu-mi în mână un act de mare moment, mi-am ținut datoria a-l decopia cu toată fidelitatea, și a vi-l străpune cu acea rugare ca să aveți bunătate a-i face loc în coloanele jurnalului d-voastră, pentru că dacă vechea sentință „*exempla trahunt*”, mai are vreuna valoare în ochii preoșimii noastre, aceasta desigur va să pună baza unui institut de educațiune populară, dorit cu atâta sete de părinții noștri, și plănuit mai bine de un deceniu de contemporani, spre a cărui realizare acum se oferă ocaziunea cea mai binevenită. Actul consistă în una scrisoare colectivă a preoșimii române din protopopiatul Blasiului către zelosul canonic și protopop Negruțiu, după cum urmează:

Prea-onorate domnule protopop!

Noi, preoșimea gr.-catolică din districtul arhidiaconal al Blasiului, observând din experiență, cum că pe lângă toată silința de a da instrucțiunii tinerimii în școlile elementare de pe sate impulsul receput de propășire și înaintare până aici foarte puțin am putut profita în acest obiect atât de momentos pentru națiune din acea

unică cauză că, deși în tot satul și toată parohia se află docente comunale: totuși, dacă docenții n-au învățat înadins studiile pedagogice, nu știu metoda de a propune și a preda obiectele de învățământ la prunci, încât putem pe drept a zice că orbul conduce pe orb; am venit la una convingere că până când nu se va ridica în Arhidieceza noastră metropolitană un institut pedagogic, cu curs ordinar de învățământ didactic, cauza scolastea¹) deloc nu va putea înainta; totdeauna deplin convins despre urgenta necesitate de a se ridica un asemenea institut, deoarece recunoaștem lipsa recerutelor mijloace spre realizarea acestei dorințe comune, de bună voia noastră ne declarăm înaintea mai-marilor noștri bisericești, și prin aceasta înaintea întregii națiuni, cum că noi, de bună voia noastră ne apromitem și ne obligăm că oricare dintre noi va fi împărțșit din adjutul împărătesc de 18.000 fl[orini] v[alută] a[ustriacă] sau din alte beneficii sau fundațiuni arhidiecezane, va da și lăsa din suma de participațiune 5% pentru întemeierea unui fond sau capital, din care să se ridice institutul pedagogic pentru Arhidieceză, sau din care să se plătească profesorii de pedagogie.

Drept aceea, ne rugăm de prea onor. domnia ta, ca să binevoiești această a noastră declarațiune a o face cunoscută Exc[elenței] sale, părintelui Mitropolit, și venerabilului Consistoriu mitropolitan, și de una dată în numele nostru a te ruga ca să se îndure a primi acest ofert al nostru, ca pe denariului văduvei din Sf. Scriptură, ce de buna voia noastră-l facem, în interesul propășirii cauzei școlare.

Preoții din tractul Blajului.
Urmează subscripțiunile.

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 25 din 2 aprilie, p. 98.

¹ Și cultura poporului român, care mai reclamă și combinarea științelor mai practice agronomice cu acest institut de pedagogie, și care atunci va putea influența în toate libele vieții românului, ca atunci va fugi românului la școală ca la fântâna și a luminării și a intereselor sale pipăite. – Vederemo. Red.

205.

Cluj, 6 aprilie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Nur ein Paar Worte erlauben Sie – mit der Erklärung für den Reichsrath stehen wir gut! Es ist uns gelungen von der Nothwendigkeit dieser Erklärung die strengsten Anhänger der törvényesség zu überzeugen, die bekannten 3 Gubernial Räte nämlich, nur Lazar geniert sich noch, nachdem seine Anhänglichkeit an die törvényesség so public geworden ist – jetzt in ein anderes Lager zu übergehen, sonst ist im Grundsatz auch er mit uns einverstanden – vederemo! Vielleicht lassen wir ihn zu Hause! Damit er sich nicht so stark kompromittiert, er ist ohnehin immer kränklich.

Was die Form der Erklärung anbelangt, so glaube ich dass es am zweckmäßigsten sein wird, wenn diese Erklärung in die Dankadresse selbst aufgenommen wird. Ich habe etwas in der romanischen Sprache schon entworfen, weil das aber eine wichtige (Dank) Schrift, ein wichtiges Dokument sein wird, so liegt uns sehr viel daran, dass diese Schrift ein Meisterstück von einem politischen Credo sei, deswegen bin ich so frei, Sie verehrtester Herr Baron, zu bitten, wenn es Ihnen nur möglich ist, eine Dankadresse mit der unbedingten Erklärung für den Reichsrath – jedoch mit dem Wunsche dass uns die Gelegenheit geboten werde, unsere Ansichten im gesetzlichen Wege zur Geltung zu bringen (Beschickung des Reichsrathes vom Landtag) zu antworten und mir durch den Dr. Maior zu übersenden oder durch die Post bis 17. hujus wenn es Ihnen nur möglich ist, weil ich wünsche dass jene Adresse und Erklärung in jeder Hinsicht der Wichtigkeit der Sache entspreche!

Noch eins! Wenn der Reichsrath erst nach der Zusammentretung des siebenbürgischen Landtages wird einberufen werden, wäre es nicht besser dass die Beschickung des Reichsrathes nicht unter die königlichen Propositionen komme, sondern dass erst nachdem der Landtag zusammen sein und der Reichstag einberufen wird, der siebenbürgische Landtag mittelst eines abgesonderten Reskriptes aufgefordert werde, den Reichstag zu beschicken? Ich würde dies den Verhältnissen angemessen finden, haben Sie über den Gegenstand nicht nachgedacht? Denken Sie darüber nach.

Ich bitte Sie meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden – ich habe die Ehre mich zu zeichnen, Ihr dcobligatissimus et devotus...

6/4 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 247- 248.

206.

Sibiu, 6 aprilie 1863

Preaonorate domnule!

Când eram să-ți răspund și la a doua parte a prețuitei epistole din 4/16 martie în privința programei și a regulamentului care mi l-ai împărtășit, am primit și a doua epistolă, cu datul 2-lea aprilie c[alendarul] n[ou] și așa îți răspund acum la amândouă. Despre rezultatul adunării metalurgice vom avea prilej a ne convorbi când te va aduce D-zeu la Sibiu.

În privința programei și a regulamentului am a-ți comunica că de la frații clujeni am primit aceea descoperire că ei nu sunt de păreri dezvoltate în acele două hârtii; ei cred că va fi destul dacă președinții vor manușina regulile generale ce la alte asemenea adunări precum este a noastră încă sunt în vigoare.

Într-aceea mi-au trimis și Excelența sa d. aepp. Șulău o programă spre vedere și tipărire; dară eu pe baza opiniunii clujene, ba și a altor mai mulți

intelenții de ai noștri. i-am rescris că treaba aceasta să se amâne până la întâlnire în Sibiu cu mai mulți alți intelenți.

D[omnul] consiliariu aulic Moldovan mă înștiință că miercuri după Paști va sosi la Sibiu, și că dorește ca să se țină una sau două consultări înainte de 19-lea aprilie, și că s-ar bucura dacă p[rea]o[lorat] domnia ta ai veni la Sibiu mai de timpuriu. Toate acestea ți le aduc la cunoștință cu aceea ca să binevoiești a grăbi la conferință cu 2-3 zile mai înainte spre a se putea pregăti cele trebuincioase.

Pre lângă care cu distinsă venerațiune rămân al prea on[orat] domniei tale plecat serv

Sibiu, 6-lea aprilie 1863 Andrei, ep[iscop]

George Barițiu, *Părți alese* vol. III, pp. 586-587.

207.

Blaj, 7 aprilie 1863

Onorate în Christos frate!

În urma mai înaltelor ordine cu toată graba am a vă face cunoscut atât onor. Fr. tale, cât prin onor. Fr. ta și celorlalți filii sufletești și popor român de confesiunea noastră gr. catolică, cum că Circulariul nostru din 7 martie a.c. nr. 167 pentru alegerea deputaților din comitate, districte și scaune, la conferința națională din 7/19 aprilie a.c. în Sibii ținândă trimițânzi prin puterea rânduiei noastre acesteia iese și se scoate cu totul din puterea și activitatea sa și la menționatele Conferințe Naționale numai accia vor veni ca deputați despre partea clerului și a intelenței române de confesiune gr. catolică cari vor căpăta spre aceea de la noi anumit convocatorii tipărite, cari deodată cu acest privilegiu s-au și espeduit și cu cari respectivii vor avea și înaintea Conferinței Naționale a se legitima ca cu un acreditiv.

Al Fr. tale addict

Blaș, 7 aprilie 1863 st.n.

Metropolitul Alesandru

Protocolul congresului națiunii române din Ardeal ce s-au ținut în Săbii la 20 8 prier 1863. Săbii în tipografia diecesană, 1863, p. 43.

208.

Blaj, 7 aprilie 1863

Euere Excellenz!

Nachdem ich aus der mir gestern Abends zugekommenen hochgeschätzten Zuschrift Seiner Excellenz des Ministers und siebenbürgischen Hof-Kanzlers Grafen Nádasdy auf alle Jene beharren, welche Euere Excellenz mir unterm 29-ten

März 1. J. Pr[ä]sidial] Zahl 291 anzubefehlen geruhen, und nachdem ich auf meinem mittelst Estafette beförderten Berichte von Euerer Excellenz keine Antwort erhielt, nachdem endlich auch der Termin des abzuhaltenden Kongresses auf dem 19ten April festgesetzt ist; so erlaube ich mir zur hohen Kenntniss Euerer Excellenz zu bringen, dass, um durch die Vertagung des Termins theils keiner Konfusion Anlass zu geben, theils aber auch dieses Mal wie bereits öfters meine Hochachtung und Ergebenheit dem hohen königl. Landes Gubernium zu bezeugen, ich – wenn auch die Kürze der Zeit unläugbar ist, dennoch alles Mögliche zu versuchen trachtete, indem ich unter Heutigen, mein vom 7ten März 1. J. Z. 167 bezüglich der Wahl der zum Kongresse erscheinenden Mitglieder widerrufen, und direkte Einladungen an gewissen Persönlichkeiten ausgesendet habe, deren Zahl dem Wunsche Euerer Excellenz gemäß, samt den Beamten nicht über 75 überschreiten wird, wie Euere Excellenz aus dem hier (beigelegtem) in voller Unterthänigkeit beigeschlossenen Verzeichnisse weitläufiger gnädigst entnehmen dürfen¹.

Zugleich erlaube ich mir die untertänigste Bitte zu stellen, womit Euere Excellenz die erforderlichen Anordnungen zu erlassen geruhen wollen, damit die einberufenen Beamten von ihren Vorgesetzten die Erlaubnis erhalten, zu dem öfterwähnten Kongresse erscheinen zu dürfen. Genehmigen Euere Excellenz meine aufrichtigste Hochachtung entgegen zu nehmen.

Euerer Excellenz untertänigster Diener

Alexander St. Sulucz
Erzbischof von Alba Iulia

Blasendorf am 7ten April 1863.

[Anexă:]

Specificațiunea individualilor conchiemate pe 7/19 aprilie a.c. 1863 la conferențele naționale în Sibiu ținânde de partea confesiunii greco-catolice

Nrul Pozițiilor	Numele și connumele	Oficiul carele'l portă individul	Dicasteriul, sau Comitatul, Districtul și Seaulul unde portă serviciul sau locuiește
1.	Basiliu Ladislau Papp	V[ice] Președinte	La Exe[elsul] r[egal] Guberniu
2.	Paul Dunca	consilier	Idto
3.	Alexandru Lazăr	consilier	Idto
4.	George Angyal	Secretar la Cancellaria r[egală] aul[ic]ă Transilvania	Viena
5.	Dr. Ioan Maior	Consilier școlar	-
6.	Demetriu Moga	secretar	La Exe[elsul] r[egal] Guberniu
7.	Matei Pop Grindeanu	dto	Idto
8.	Petru Maniu	Consilier la supr[ema] direcțiune financiară provințială	

9.	Iosif Gerendi	Asesor	La Tabla regească
10.	Antoni Stoica	Dto	Dto
11.	Ladislau Vajda	Dto	Dto
12.	Alexandru Bohățiel	Căpitan suprem	În distr. Năsăudului
13.	Augustin Ladaï	Comite suprem	În comit. Alba Superioară
14.	Francisc B. de Nopcsa	Dto	Dto în V[ajda] Hunyad
15.	Vasile Buteanu	administrator	Comitatul Dăbâca
16.	George Domșa	Jude regesc	În scaunul Orăștiei
17.	Dimitrie Boer	Președinte de sedrie	În Abrud
18.	Ioan Cergedi	Dto	În Dieső Sz[en]t Márton
19.	Leontin Luchi	Dto	În Năsăud
20.	George Bárdosi	Dto	În Reghinul Săsesc
21.	Iosif St[er]ca] Șuluțiu	Jude primar	În comitatul Küküllő
22.	Mihai Bohățiel	Dto	Dto în Dăbâca
23.	Gavril Manu	Dto	Dto în Solnocul Interior
24.	George Ciacian	Vice-comite	În Vajda Hunyad
25.	Ioan Groze	Dto	Dto Turda
26.	Simion Balomiri	Jude scăunat	În Scaunul Sebeșului
27.	Grigore Papp	Dto	În Miercurea
28.	Dionisie Tobiașu	Asesor de Sedrie	În Abrud
29.	Dionisie St[er]ca] Șuluțiu	Dto	În Turda (Detrehem)
30.	Grigore Maior	Dto	În Făgărași
31.	Ioan Șipotariu	Dto	În Décs
32.	Ioan Roman	Dto	În Făgăraș
33.	Ioan Balomir	Senator	În scaunul Orăștiei
34.	Matei Nicola	Procuror la Sedria	Din Abrud
35.	Ioan Florian	Dto	Din Năsăud
36.	Iosif Leményi	Dto	Din Solnocul Interior
37.	Ioan Bab	Director de cancelarie pensionat	În M[agyar] Fodorháza
38.	Spiridon Fetti	Notar primar	În districtul Făgărașului
39.	Gavril Vajda	Casier la Banca Națională	În Sibiu
40.	Anton Szantsali	Prefect de băi	În Găvâjdia
41.	George Barițiu	Secretar al Conferințelor Naționale și proprietar	În Zărnești
42.	Dr. Ioan Rațiu	Advocat provincial	În Turda
43.	Axente Sever	Cive și proprietar	În Belgrad
44.	Iacob Mureșianu	Redactorul Gaz[etei] Transilvaniei]	În Brașov
45.	Ioan P. Maior	Cive și proprietar	În Reghinul Săsesc
46.	Nicolae Molnar	Dto	În Cluj
47.	Ioan Aron	Pensionat Maior-Auditoriu	În Orlat
48.	Ioan Bradu	Pensionat căpitan	Dto
49.	Nicolae Sandor	Pensionat R. Lieutenant	În M[agyar] A[lsó] Váradsa
50.	Timotei Cipariu	Director gimnasial și canonic	În Blaj
51.	Macedoniu Popp	Preposit gr.-cat.	Din Gherla
52.	Constantin Pappfalvi	Canonic metropolitan	În Blaj
53.	Ioan Fekete	Dto	Dto
54.	Grigore Mihali	Dto	Dto
55.	Ștefan Bîlțiu	Canonic episcopal	În Gherla
56.	Grigore Moșil	Vicar Foraneu	În Năsăud
57.	Nicolae Maniu	Dto	În Făgăraș

58.	Petru Pop	Dto	În Hațeg
59.	Leontin Leonteanu	Protopop gr. cat.	În Maros-Ujvár
60.	Mihai Crișianu	Protopop gr. cat.	În Reghinul Săsesc
61.	Simion Balint	Dto	În Roșia Montană
62.	Ioan Deac	Dto	În Sebeș
63.	Ioan Fodor	Dto	În Vajda Hunyad
64.	Ioan Pămîlie	Vice-protopop gr. cat.	În Cluj
65.	Ananie Pop	dto	În Morlaca
66.	George Crișanu	dto	În Mező Szakál
67.	George Stoian	dto	În Mediaș
68.	George Bercianu	dto	În Cugir
69.	Ioan Rusu	dto	În Sibiu
70.	Gavril Chețianu	dto	În Kozmatelke
71.	Ioan Căpucianu	dto	În Alecuș
72.	Alimpiu Barbulovici	dto	În Borșa
73.	Alexandru Boer	administrator	În Székely-Udvarhely
74.	Ioan Antonelli	profesor	În Blaj
75.	Simion Ulpianu	Preot gr. cat.	În Grădiște (Várhely)

Original. F. 263. Elnöki iratok. 1863-279.

[†] Vezi supra doc. nr. 202.

209.

Baia Mare, 8 aprilie 1863

Prealuminate doamne episcoape!
Doamne și părinte-n H-tos, preagrațios!

În Gimnasiul regiu rom.cat. băimărcan s-au înființat catedra limbei române în anul școlar 1861/2, cu învățătură de 2 oare peste săptămână. În anul școlar 1862/3 s-au înființat lângă catedra limbei române și catedra catechismului, fieștecăre obiect de învățământ propunându-să 8 oare peste săptămână; ambe obiectele de învățământ 16 oare peste săptămână.

Accest. cel mai îmbucurător așezământ, îl mulțumește ven. clcr, inteligenția civilă și poporul credincios din districtul protopopesesc de Baia Mare, cu cea mai vie mulțămîtă recunoscătoare, grijei părintești a prealuminării voastre și conlucrării ven. Capitul a diecesei noastre g.c. de Gherla.

Prin acest așezământ s-au deschis o cale sigură către desvoltarea dulcei noastre limbe române și către lămurirea simțămîntelor naționale, care numai prin limba mumcască se pot desvolta.

Lucrat-ă-ți Prealuminarea voastră pentru dobândirea sus arătatului așezământ mult și neobosit, până când am ajuns scopul cel mai dorit, ce dovedesc pentru totdeauna ordinațiunile prealuminării voastre de sub nrii.: 438/1861, dto. 10 august, 2266/1861, dto. 17 dec., 2345/1862, dto. 31 dec., 2292/434, dto 14 octobree anului 1862, 2293/1862, dto. 17 octobree, 124/8, dto. 20 ianuarium 1863, în consunet cu umiltele recourse și referade a Oficiului protopopesesc de Baia Mare de sub nrii.:

94/1860, dto 3 mart., 78/1861, dto. 24 iuliu, 125/1861, dto. 16 dec., 136/1861, dto. 16 dec. 138/861, dto. 23 dec., 13/1862, dto. 23 ianuaru, 151/1862, dto. 22 aug.

Simțul cel mai scump național ați dovedit Prealuminarea voastră încă în tinerețe cu darea la lumină a Gramaticii limbei române, despre care Gramatică istoricului român A. Papiu Ilarian în Istoria sa, eșită la lumină în Viena în anul 1851, tom I, fața 227, scrie așa: „*Gramatica lui Alexi din Ungaria dede onoare limbei daco-române înaintea streinilor*”, cu care Gramatică și cu așezământul sus arătat v-ați făcut, Prealuminarea voastră, înaintea conaționalilor nume nemuritor.

Noi iară, clerul, inteligența civilă și poporul districtului protopopesc de Baia Mare, în semnul celei mai vie a noastră recunoștință ne adresăm către Prealuminarea voastră cu această adresă de fiască mulțămire pentru ostenețele făcute în privința rădăcirii catedrei limbei române și a catechismului în limba română. Țină-vă pe Prealuminarea voastră bunul Dumnezeu, împreună ~~șitorul~~ darurilor, apărat de tot răul, spre înflorirea sânteii religiiuni g. cat., al cărui apostol sunteți, spre înaintarea binelui bisericii noastre române, spre înflorirea scumpei patriei comune, a cărei patrii naționalitățile toate le iubiți din inimă, ce dovedesc pastoralele prealuminării voastre îndreptate către veneratul cler și credinciosul popor a diecesei Prealuminării voastre și spre înaintarea naționalității noastre române într-o mulți ani fericiri!

Dealtminte, grației arhipăstorești recomandându-ne lângă sărutarea s. drepte, cerând binecuvântarea părintească, cu deosebită reverință suntem în districtul protopopesc al Băii Mare, în anul D-nului 1863, 8 aprilie, ați Prealuminării voastre umiliți fii în H-tos.

Teodor Szabó, parochul g.c. de Baia Mare și protopopul districtului Băiei Mare; Ștefan Bilțiu, prof. de limba română și catechism în Gym. mic de Baia Mare; Georgiu Popp, primar curator bisericesc; Eufrem Docza, curator eclesiei gr.cat. și c.r. oficial de contribuțiune; Ioan Ceterașiu, locuitor de Baia Mare, notar cercular și jurat onorar comitatens; Iosef Ivașco; Michail Lucaciu, învățător; Georgiu Milalca; Dumitru Kanda; Stephan Băban; Demetriu Szűcs; Pavel Pașca; Alecsandru Szokács; Vasilie Szász; Ioan Costin; Ioan Berindan; Simon Mihályka; Carol Băban; George Christian; Ioan Argilan; Ioan Erdélyi, reprezentanții comunității besericești g.c. de Baia Mare, în numele alor 1976 suflete g.c. române.

Filip Opriș, parochul Firizei; Georgiu Szábo, cantor, învățător în Firiza [Mai semnează cu tragerea crucii judele și 16 locuitori] „în numele alor 1326 suflete”.

Vasiliu Cemeșianu, administratorele Femeziului; Andrei Bubuz; Tănăsie Drumar, jude; Nicolau Rusz, cantor [Mai semnează cu tragerea crucii curatorul prim și 4 curatori] „în numele locuitorilor români din Femeziu, cari sunt cu nru. 1022 de suflete”.

Paul Câmpeanu, preot Groșilor; Iacob Oance, cantor, învățător din Groși; Vasiliu Câmpeanu, preparandist I.a. [Mai semnează cu tragerea crucii curatorul prim și 3 curatori] „în numele alor 790 suflete gr.c. române”.

Simeon Pop, parochul Recii; Paul Sărmășan, curator; Ioan Cupșean, cantor [Mai semnează cu tragerea crucii judele și alți 4 sâteni] „în numele alor 787 suflete române g.c. din Recca”.

Ioan Pop, paroch român de r[it] or[iental]. [Mai semnează cu tragerea crucii 7 sâteni] „în numele alor 417 suflete române de r[it] or[iental] din Tăuții de Jos”.

Mihai Ardelcan, învățător comunal. [Mai semnează cu tragerea crucii 5 săteni] „în numele alor 313 suflete române de r[it] or[iental] din Măgheruș”.

Ioan Băbuș, sufleriu de Băița; Petru Ștefan [Mai semnează cu tragerea crucii 6 săteni], „locuitori din Băița, în numele alor 724 de suflete gr.cat. român”.

Ioan Zoicaș, preot local [Mai semnează cu tragerea crucii judele și 12 săteni], „în numele întregii comunități a Mocirci, care suntem 883 suflete”.

Andrei Lupan, parochul Satului Nou de Jos; Vasiliu Fane[?], cantor-învățător de Satu Nou de Jos. [Mai semnează cu tragerea crucii 6 săteni] „în numele alor 530 suflete, locuitori din Satu Nou de Jos”.

[Mai semnează cu tragerea crucii judele mare și mic, 4 curatori și 5 curatori], „în numele alor 744 suflete române gr.cat. din filiala Ocoluș”.

S-au semnat această adresă de mulțămire în numele alor 9245 de suflete din districtul protopopesc de Baia Mare.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Ep. gr. cath. Gherla, 1863, 1010, f. 3-4.

210.

Blaj, 9 aprilie 1863

Excelență!

La prețuita-ți scrisoare din 16/28 martie a[nul] c[urent] către mine dată și în 2^a aprilie a[nul] c[urent] primită, am cu onoare a te încunoștința că în privința programei pentru Conferințele Naționale prea bucuros mă alătur și eu către opiniunea bărbatilor din Cluș¹.

În privința dificultăților cari ni s-au opus pentru numărul individuălor și pentru modalitatea convocărilor la Conferințele Naționale² despre partea confesiunii mele g[reco] catolice, numai atâta pot zice că eu am umblat cu cuget curat, deși voia și intențiunea Gubernului de astă dată nu o am nimerit, pentru că și în privința numărului, deoarece în gr. decret Gubernului, prin care ni se da voia a ținea și a chema la Conferința, neci batăr cu cel mai mic cuvânt despre amployați nu este pomenire, cu atâta mai puțin se amintește în el că doară în numărul 120-150 să se compute și amployații, prea lesne am venit la acce cugetare că Maiestatea sa ni-a conces mai mult decât am cerut noi din cler și din inteligență, și așa numărul acela 120-150 debue să se înțeleagă simpliciter și fără amployați, numai despre cei 100 de noi din cler și din inteligență, poporului solicitați.

Iar în privința modalității concheamărei, eu am urnat pre calea pre care am fost umblat și la 1861 adecă a alegerei, fără a mă putea îndoi și teme, că ce la 1861 a fost bine, la 1863 tot în acel obiect să fie rău.

Eu n-am ce face dacă de astă dată n-am putut găsi și nimeri intențiunea Gubernului și că noi președinții fiind depărtați unul de altul, anevoie și prin scrisori târziu ne putem înțelege, însă ca să nu fac Conferințelor Naționale cât de mică potigneală și să împlinesc și voia gubernului, n-am lipsit a dispune toate câte –

după scrutarea timpului îmi era cu puțință și despre aceasta a încunoștiința și Presidiul înaltului Gubern.

Mai încolo am voit a te preîncunoștiința că eu mă voi găti de una cuvântare înainte de deschiderea Conferințelor zicândă, Excelența ta dacă vei voi încă poți să ții cuvântarea înainte de deschiderea Conferințelor³, însă bine va fi dacă Excelența ta cuvântarea ți-o vei rezerva la închiderea conferințelor, ca așa unul dintre noi preșidenți să deschidă, altul să închidă conferințele.

Cari aducându-ți-le și Excelenței tale la cunoștință cu osebită venerațiune și stimă rămân, al Excelenței tale plecat serv

Alexandru

A[rhie]pi[sco]pul și metropolitul Albei Iuliei

Blaj, 9 aprilie 1863

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2850. Concept. S.J.A.N., Alba, F. Gen. Blaj, 1863–286; Andrei Șaguna, *Correspondență*, I/1, pp. 444–445.

¹ Funcționarii români din Cluj în frunte cu viceguvernatorul Transilvaniei Ladislau Basiliu Pop; alți funcționari superiori români care activau la Cluj în 1863 erau Ioan Alduleanu și Iacob Bologa, consilieri guberniali. Nu socoteau necesară o programă și un regulament prea încărcat pentru viitoarea conferință sibiană.

² Cancelarul aulic Nadasdy Ferenc a combătut circularul mitropolitului unit Alexandru Sterea Șuluțiu care provoca populația greco-catolică să-și aleagă ca însăși deputații la viitoarea Conferință Națională și urmărea mărirea numărului participanților. Episcopul ortodox s-a rezumat strict la convocarea nominală a 75 de delegați români din confesiunea sa; dacă veneau și din partea uniților 75, atunci numărul participanților se ridica la 150, atâția câți erau aprobați.

³ La punctul VI al petiției din 10 decembrie 1860, se cerea Congres Național, convocat și condus de șefii confesiunilor române; reprezentanții români la Congres trebuiau să examineze căile care duceau la rezolvarea intereselor politice ale națiunii și să pregătească poporul în vederea convocării Dietei țării.

211.

Cluj, 15 aprilie 1863

Verchrtester Herr Baron!

Ihr schätzbarstes Schreiben vom 11. hujus, und mit diesem den Adressen-Entwurf habe ich gestern Abends erhalten. Ich beeile mich das erstere zu beantworten, für den letzteren aber meinen innigsten und aufrichtigsten Dank auszudrücken. Sie haben darin aus dem Innersten meiner – und ich glaube aller Rumänen-Seele gesprochen! Was die Fassung anbelangt, so ist das ein Meisterstück von einer Adresse; die Idee und Inhalt aus unseren (Rumänen) Leben und Denkungsart genommen! Ich bin Ihnen dafür viel Dank schuldig. Die Harmonie – der Nexus – ist wunderschön; ich hoffe dass so wie Ihre schätzbarste Freundschaft für mich die Vaterschaft dieser Adresse mir abtrat, so werde auch ich in die ersehnte Lage

kommen zum Vater derselben die ganze romänische Nation zu gewinnen! Einen einzigen Simpel respektive Befürchtung habe ich – Bologa schreibt mir von Hermannstadt, dass Baron Schaguna mit uns ganz einverstanden sei, er teile unsere (meine und der übrigen Rumänen) Ansicht vollkommen, er habe eine Dankadresse in unserem Sinne schon entworfen und sei bereit solche dem Kongress zur Annahme zu empfehlen. B[ologa] sagt dass das ein Meisterstück sei. Nun wir werden sehen – ich werde in den Privat Konferenzen ihn vielleicht bewegen (und überzeugen) dass mein Adoptivsohn doch ein größeres Meisterstück sei, ich werde alles aufbieten um meinen Adoptivsohn zu der ihm gebührenden Ehre zu verhelfen.

Es sind viele unter uns, welche mit der Adresse (nicht in der Adresse) zugleich auch eine Petition an Seine Majestät richten wollen: sogar unter meinen Kollegen in Klausenburg, aber ich habe sie eines besseren überzeugt und so hoffe ich auch die Anderen zu überzeugen. Ich bin dafür: kein Lamento, durchaus keine Beschwerden, der Landtag ist da, dort kann man sich Luft machen!

Lazar kommt mit, es freut mich sehr, ich habe ihn aufmerksam gemacht, wie viel sie uns durch ihr Contravotum geschadet haben; dasselbe könnte auch jetzt geschehen, Solidarität sei vor allem notwendig – keine Parteien!

Sie werden mir erlauben in Betreff der Vergleichung welche Sie bezüglich meiner zu machen die Güte hatten – Ihnen zu widersprechen, ich muss widersprechen denn erstens werde ich und kann ich nie ein Staatsmann im engen Sinne des Wortes werden, ich muss mich mit etwas anderes beschäftigen ich habe keine Zeit Politik im großen Maßstab zu treiben; zweitens nie werde ich auf den Weg gehen, den Deak eingeschlagen hat; der Regierung Seiner Majestät des Kaisers werde ich, das schwöre ich Ihnen, nie opponieren, verstehe die Staatsprinzipien! In anderen Sachen wohl möglichst.

An dem Tag an welchem Sie dieses mein Schreiben erhalten, mache ich mich auf die Reise nach Hermannstadt – von dort werde ich Ihnen über das Resultat unserer letzteren Mitteilung machen – den Altissimus aber im telegraphischen Wege in Kenntnis setzen, vorausgesetzt dass es gut ausfallen wird, woran übrigens ich nicht im Mindesten zweifle.

Empfangen Sie meinen innigsten Dank für die mir auch diesmal bewiesene Freundschaft und genehmigen Sie die Versicherung, mit der ich mich zeichne, Ihr devotissimus...

15/4 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 245- 246.

212.

Viena, 16 aprilie 1863

4989/cln. IV B Másolat.

Ő császári és apostoli királyi Felsége, legkegyelmesebb Urunk nevében a magyar kir. helytartótanáccsal kegyesen tudatandó.

A volt cs. kir. belügyministeriumnak 1852ik évi boldogasszonyhó 25én kibocsátott azon rendelvénye ([lásd] 1852 birod[almai] kormánylap VII darab 29.

szám) mely szerint a külföldi zsidó és héber ima- és valláskönyvek, valamint az illyr és román könyveknek behozatala az osztrák állam egész területére, csak az illető orsz[ágos] kormányzékectől nyert előleges engedély mellett engedtetett volt meg, ő cs. s apost. kir. Felségének f. é. boldogasszonyhó 18án kelt l[eg] f[elsőbb] elhatározása folytán hatályon kívül helyeztetvén, ezen legmagasabb elhatározás a birodalmi kormánylap útján is közzétetett (l[ásd] 1863 év kormánylap V. darab 10. szám). Miután az az iránti gondoskodás, nehogy a külföldön nyomtatott és külföldi kormányok és uralkodókért többféle imákat tartalmazó illyr és román [ilizibil] ...gokra bizatott: meghagyatik a magyar kir. helytartótanácsnak, miszerint a fönérített legmagasabb elhatározást, neta[ra]ni visszaéléseknek elhárítása tekintetéből az illető polgári és közbiztonsági, valamint a magyarországi görög egyházi hatóságokkal is ahhoz leendő szoros alkalmazás végett tudassa.

Kelt a Birodalmi fővárosban Bécsben Ausztriában Szentgyörgyhó 16án ezernyolcszáz hatvanharmadik évben. Károlyi László s. k. Pápay István s. k. Ő csász[ári] és apost. kir. Felsége legkegyelmesebb parancsára Hegedüs Lajos s. k.

[Traducere:]

Nr. 4089 prezidial IV. B. Copie.

În numele Majestății sale imperiale apostolice regale, celui mai grațios stăpân al nostru; a se comunica Consiliului locumtenențial regal ungar

Acel ordin al fostului minister imperial regal de interne, emis la data de 25 ianuarie 1852 (vezi Buletinul Legilor din anul 1852, tomul VII, nr. 29), conform căruia importul pe întregul teritoriu al statului austriac al cărților religioase evreiești din străinătate, precum și a cărților ilire și românești a fost permisă doar cu obținerea aprobării prealabile de la Guberniul țării de coroană respectivă, a fost scos din vigoare în urma hotărârii Majestății sale imperiale regale apostolice din data de 18 ianuarie anul curent, iar această prealintă hotărâre a fost publicată și pe calea Buletinului imperial al legilor (vezi Buletinul Legilor din anul 1863, tomul V., nr. 10). *După ce grija ca nu cumva rugăciunile diverse pentru guverne și stăpânitori din străinătate, tipărite în străinătate a fost dată în grija [pasaj ilizibil] românești și ilire, se ordonă Consiliului locumtenențial regal ungar ca sus amintita prealintă hotărâre să fie comunicată autorităților civile, de ordine publică respectiv, precum și celor bisericești de rit grec din Ungaria, în scopul evitării unor eventuale abuzuri, în scopul respectării sale stricte.*

Întocmit în capitala imperială Viena, în Austria, 16 aprilie, anul 1863. Károlyi László m.p., Pápay István m.p. La ordinul preagrațios al Majestății sale imperiale regale apostolice, Hegedüs Lajos m.p.

Cole. M.O.L., D. 191. Elnöki iratok, 1863-4.989.

Blaj, 17 aprilie 1863

Eure Excellenz!

Indem ich zur Kenntniss gelangte dass die h[ohel] Regierung die in der am 23-26-ten März l. J. abgehaltenen Komitatsversammlung des Küküllöer Komitates vorgenommenen Wahl der unteren Beamten, die nicht der hohen Ernennung unterliessen, nicht bestätigten wolle – und indem ich auch als Komitats-Mitglied die Ehre hatte an allen Komitatsgeschäften und Verhandlungen bis zum Ende Theil zu nehmen, folglich die Nichtbilligung dieser Wahl theilweise auch mich berührt: so crachte ich für meine höchste Pflicht Eurer Excellenz über den ganzen Sachverhalt offenherzig, getreu und aufrichtig zu berichten und die wichtigen Ursachen zu enthüllen, aus welchen hervorgeht, dass man ohne schwere Verletzung selbst der hohen Regierungs-Interessen nicht umhin konnte der hartnäckigen magyarischen Opposition sowohl von Seiten des Herrn Komitatsadministrators als auch von jener der die Regierungs-Interessen vertheidigenden Parthei einige Konzessionen zu machen.

Obwohl die magyarische Opposition gleich beim Beginn der Verhandlungen erklärt hatte, dass sie auf Grund der provisorischen Instruktion an allen Komitatsverhandlungen Theil zu nehmen bereit sei, so that sie dies doch nur unter der ausdrücklichen Bedingung – sine qua non – dass einerseits dies ihrem Rechte die Wiederherstellung ihrer Munizipalitäten fordern zu dürfen, in keinem Falle präjudiziere, andererseits aber, dass sie jenes Munizipalrecht, welches ihr die provisorische Instruktion zusichert, ausüben könne.

Umsonst hatte der Herr Administrator Puscaiu, als die Reihe an die Komitatsbeamten-Wahl kam, alle seine Kräfte angestrengt, dieselbe zu verhindern, indem er behauptete, dass man zu Folge einer hohen Verordnung keine andere Wahlen, als nur solcher Beamten, welche der hohen Bestätigung anheimgefallen, bewilligen könne.

Umsonst haben sich auch die Rumänen einstimmig mit den Sachsen die Mühe gegeben den Herrn Administrator hierin zu unterstützen, und die Kraft jener h[ohen] Verordnung aufrecht zu erhalten, denn die magyarische Opposition, getreu ihrer bereits am Anfange der Sitzung abgegebenen Erklärung, fiel mit den kräftigsten Worten dem Herrn Administrator die §§. 23. und 24. der provisorischen Instruktion entgegen. Es war um so weniger rathsam, dieser Opposition sich zu widersetzen, und die Wahl der unteren Beamten zu vereiteln, als man aus ihren Worten und ihrer großen Erbitterung leicht entnehmen konnte, dass dieselbe eben auf eine ihr vollkommene Gelegenheit wartete, dass falls der Herr Administrator (welcher angesichts der §§. 23. und 24. der provisorischen Instruktion, auf welche sich die magyarische Opposition berief, die Ablehnung der Wahl auch der unteren Beamten nicht seinen Präsidial-Anordnungen nicht ferner zu motiviren vermag) das von ihr, nämlich von der Opposition in Anspruch genommene und durch den §. 24. der provisorischen Instruktion zugesicherte Munizipalrecht nicht gewähren würde, um allesgleich sowohl in den Versammlungs-Saal, als auch die Versammlung selbst

zu verlassen, und die Gelegenheit zu ergreifen in der weiten Welt auszurufen, dass die hohe Regierung sich an gar keine Gesetze halte und wohl auch jene Rechte, welche sie in der provisorischen Instruktion zugesichert, wieder zu entziehen beabsichtige.

Dies aus ihren feurigen Reden und allzusagten Erbitterung wahrnehmend und befürchtend, konnte weder der Herr Administrator, noch die Rumänen, welche die Anordnungen der h[ohen] Regierung unterstützen, ihnen ein solches Recht, welches auf den §§. 23. 24. der provisorischen Instruktion weiter streitig machen, ohne das gute Einvernehmen zu trüben und ohne das Ansehen, Würde und Autorität der hohen Regierung einer Kompromittierung auszusetzen.

Eure Excellenz! Nur derjenige, welcher den Komitatssitzungen beiwohnte, vermag sich davon eine Idee zu bilden, welcher schlechten Eindruck die Nichtgewährung der Ausübung des im §. 24. der provisorischen Instruktion begründeten Rechtes nicht nur auf die magyarische Opposition, sondern gerade auch auf diejenigen, die mit aller Wärme die Absichten der hohen Regierung unterstützen, gemacht und welchen Nachtheil für das Zutrauen an die h[oh]e Regierung nach sich gezogen hatte.

Eure Excellenz! In der verwirrten Lage, in welcher wir uns befanden zur Zeit, als die Frage – für und gegen – über die Wahl der unteren Beamten, die nicht der Ernennung der h[ohen] Regierung anheim fallen, erörtert wurde, mussten wir nicht ohne Grund befürchten, dass eine hartnäckige im Namen und unter der Autorität der h[ohen] Regierung ausgesprochene Nichtgewährung eines selbst durch die provisorische Instruktion garantierten Rechtes, die Opposition nicht nur in ihrem ungerechten Verdachte: dass im Lande jetzt nicht mehr die Autorität eines constitutionellen Gesetzes, sondern bloß der diktatorische Wille der h[ohen] Regierung maßgebend sei, und dass die Rumänen und Sachsen bloß als Werkzeuge der h[ohen] Regierung zur gänzlichen Vertilgung der Constitution dienten, erhalten und gestärkt, sondern selbst in der Gutgesinnten das Vertrauen nicht nur zur provisorischen Instruktion, sondern auch bezüglich anderer Verheißungen der hohen Regierung geschwächt hätte.

Dies verhindern zu können blieb weder dem Herrn Administrator noch der Regierungspartei ein anderer Ausweg übrig, als der magyarischen Opposition in einer gesetzlichen, in dem §. 24. der provisorischen Instruktion gegründeten Frage Konzessionen zu machen.

Und dies müssten wir auch mit Rücksicht auf andere Regierungs-Interessen thun.

Wenngleich die magyarische Opposition für die Gegenwart keine Beamten im Komitats Officiolate hatte, dennoch bestand sie im Komitatsausschusse aus 33 Individuen gegenüber 33 Rumänen und Sachsen, welche die Regierungspartei bildeten, und somit die Majorität nur insofern auf Seite der Regierung stand, als auch das Votum des Herrn Administrators hiezu entscheidend beitrug.

Wenn nun die magyarische Opposition zu Folge der Bestätigung jener Beamten, deren Ernennung der h[ohen] Regierung vorbehalten ist, nur einen oder gar zwei Beamten erhalten hätte, so wäre sie zur Majorität gewachsen und somit freie Hand bekommen, sich die Beamten aus gleichgesinnten der Regierung nicht eben freundlichen Männern ihrer Partei nach Gefallen zu wählen.

Mithin glaube ich dass wir eben im Interesse der h[ohen] Regierung gehandelt haben, als wir jetzt, wo die Entscheidung auf Seiten der Regierungs-Partei d. h. der Majorität war, in die Wahl auch der unteren Beamten, welche nicht der Ernennung der h[ohen] Regierung anheim fallen auf Grund der §. 23. und 24. der provisorischen Instruktion einwilligten, wobei die Regierungs-Partei nicht alle Mühe gab, nur solche Männer aus den Magyaren selbst zu wählen, von welchen man vermuthen konnte, dass sie der h[ohen] Regierung mehr ergeben, oder wenigstens nicht entschieden entgegen waren.

Zu den vielen Gründen die uns Rumänen bestimmten in die Wahl der unteren Beamten einzuwilligen, kam auch noch der Umstand hierzu, dass nämlich die Magyaren keine Beamten im Officiolate hatten, und außerdem bei jeder Gelegenheit deutlich genug die Befürchtung kundgegeben, dass falls die Rumänen die Oberhand gewännen, sie von denselben unterdrückt werden würden. Um nun denselben jeden Grund zu einer solchen Befürchtung zu nehmen und zugleich den Beweis zu liefern, dass wir ihnen gegenüber die brüderlichsten Gesinnungen liegen, hielten wir es für eine edle Pflicht in die fragliche Beamten-Wahl einzuwilligen, was wir dann auch thaten. Mit einem Worte, es waren verschiedene gegründete Ursachen, welche selbst den Herrn Administrator Puscariu dahin brachten, diese in der provisorischen Instruktion begründete Gewährung zu bewilligen, welche Ursachen hier der Reihe nach zu zählen nicht vermag.

Eure Excellenz! Ich bin der festen Überzeugung, dass wir, die wir die Interessen der h[ohen] Regierung mit aller Loyalität unterstützen zu den Komitatsversammlungen des Küküllöer Komitates als Sr. Majestät unerschütterlich treue Unterthanen mit den loyalsten Gesinnungen uns dahin begaben, und sind fast überzeugt, dass wir bei alledem im Sinne der provisorischen Instruktion, welche wir vertheidigen müssen als ein Gesetz, welches unseren Komitats Berathungen und Beschlüssen zur Richtschnur dienen sollte, mit Vorbedacht, mit reinem Gewissen und mit einer anerkennungswürdigen Solidarität getreu des hohen Regierungs Ansichten zu Werke gegangen sind.

Sollte dies dennoch in Abrede gestellt und unsere Handlungsweise keineswegs gebilligt werden, so würde das für uns eine schwere Kompromittierung selbst vor der Opposition sein, welche auch die Gutgesinnten zu der Überzeugung bringen müssten, dass es für die Zukunft überflüssig sei auf den Komitatsversammlungen zu erscheinen und an deren Verhandlungen tätigen Antheil zu nehmen.

Dies hielt ich für meine strengste Pflicht Eurer Excellenz getreu und aufrichtig zu eröffnen, zugleich aber meine unterthänigste Bitte zu stellen, aus den obangeführten Gründen die von dem Komitat [Ausschuss] des Küküllöer Komitates angestellten Wahlen der unteren Beamten gnädigst genehmigen zu wollen.

Genehmigen Euer Excellenz die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung, womit ich die Ehre habe zu verharren.

Euer Excellenz

unterthänigster Diener
Alexander St[er]ca Sulucz, Erzbischof von Alba-Iulia
Blasendorf am 17ten April 1863

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863- 271.

Blaj, 17 aprilie 1863

Vertratur in germanicum

Gubematori Regio

Excellență!

Venindu-mi la cunoștință că Excelsul Guberniu nu aprobază alegerile amplexorilor celor mai de jos, cari nu cad sub preînalta denumire, făcută în adunarea comitetului Kükülö, în 23-26 mart. a.c., fiindcă eu încă, ca membri a aceluiași Comitet, am avut onoare a lua parte până în fine la toate afacerile și pertractările adunării Comitetului aceluiaș și prin urmare condamnarea faptei acelei alegeri mă atinge și pe mine, îmi țin de o strânsă datorie pe Excellența ta cu o inimă deschisă, genuină și sinceră despre starea lucrului aceluia a te informa și a-ți descoperi și cauzele cele ponderoase din cari necedecât – fără grea vătămarea însuși și a intereselor Guberniului – nu s-au putut încungiura ca să nu se facă și de administratorul și de partida sprijinitoare de interesele Guberniului accia concesiuine preacerbicoasei opozițiuni magyare.

Opozițiunea magyară, deși minteni la începutul pertractărilor, s-au declarat că ea încă va să iac parte la pertractările Comitetului, pe basa Instrucțiunii provisorie, ca totuși numai cu accia condițiune, sien qua non, s-au declarat a lua parte, ca de o parte fapta lor aceasta neciodată să poată prejudica drepturile lor de a cere restituirea municipalităților lor, de altă parte că ea și de astădată să-și poată tot dreptul său municipal cari i le dă Instrucțiunea provisorie.

Acum când au venit ordinea la alegerile amplexorilor comit[al]tenși, în zadar și-au încordat domnul administratorul Pușcariu toate puterile sale, zicând că în urma unei rândueli guberniale nu poate subșterne alegeri numai singur amplexorii cari cad sub prea înalta denumire.

În zadar s-au nevoit și românii, într-un glas cu sașii, a propti pe domnul administrator și valoarea decretului aceluia gubernial că după ce opozițiunea magyară, credincioasă dechiarățiunei sale făcute la începutul adunării Comitetului, cu toată râvna și puterea cuvântului, opunea administratorului și partidci Guberniului §§ 23 și 24 din Instrucțiunea provisorie, cu atâta mai tare nu era consult orbește a-i rezista și a-i denega alegerea și a amplexorilor celor mai de jos, cu cât din cuvintele și marea a lor întărâtare am putut cu toții pricepe că opozițiunea magyară numai după acel bun privilegiu mai aștepta ca domnul administrator (care acum fățiș cu §§ 23 și 24 din Inst[rucțiunea] provis[orie], citați de opozițiune, negarea alegerii și a amplexorilor mai de jos, cu presidialele sale ordine nu o mai putea motiva (Să le denege statomicește acel drept municipal care § 24 al Instrucțiunii i-l dă, ca de loc să părăsească și sala și adunarea și să aibă fundament a striga în lumea largă că Guberniul nu se țene nec de o lege, ci și acele drepturi le subtrage cari le-au dat însuși Instrucțiunea sa provisorie).

Accese din cuvintele și întărătarea cea mare a opozițiunei magyare, ca într-o oglindă văzându-le, neci d. administratorului, neci românilor, cari proptea rânduclile

Gubermiului, fără de a turbura și strica toată treaba bună, ba fără de a nu e expune la compromisiune vaza, dignitatea și autoritatea Gubermiului nu le mai era cu puțină, fățiș cu §§ 23 și 24 a Instrucțiunei provisorie, a-i denega un drept carele însuși aceia Instrucțiune îl conceda.

Excellență! Numai acela care au fost față în ședințele acele a co[m]i[t]a[t]ului Kükülö își va putea face vreo idee despre accia că ce impresiune rea ar fi făcut și ce urmări rele pentru autoritatea Gubermiului ar fi putut produce, nu numai în opozițiunea magyară, da togma și în accia cari cu căldură au sprijinit intențiunile Gubermiului, denegarea dreptului dat prin § 24 a Instrucțiunei provisorie.

Noi, Excellenție, nu fără fundament, am debutat să ne temem din situațiunea cea turburată în care eram atunci când se agita cestiunea – proet contra – despre alegerea și a amploiașilor acelora cari nu cad sub prea înalta denumire că cu o cerbicoasă denegațiune, în numele și cu autoritatea Gubermiului făcută, a unui drept municipal dat de însăși Instrucțiunea provisorie, nu numai pe opozițiune o vom întări în supositul cel nedrept că în patrie acum nu mai există valoarea a necei unia legi constituționale, ci numai dictatoriceasca voie a Gubermiului și că românii și sașii ar fi numai instrumente în mâna Gubermiului, spre subruarea constituțiunei, ci și la cel bine simțitori încă ar putea stâmi o frică, care să slăbească confidența nu numai în Instrucțiunea provisorie, da și în alte apromiosioni ale Gubermiului, ce pentru interesele Gubermiului ar fi prea prejudicios.

Așadară, ca aceasta să nu se întâmple, altă cale de încungiurat, neci d. administrator, neci Guberniul nu i-a rămas, fără numai a face concesiune și apelațiune, într-o cerere legiuită și fundată pe §-ul 24 a Instrucțiunei și aceasta am debutat încă și din alte interese a[l]e Gubermiului a face.

Opozițiunea magyară, deși atunci de prezenți nu avea neci un amplotiat, totuși în Comitetu[l] co[m]i[t]a[t]ului sta cu 33 indivizi vis-à-vis cu 33 de români și sași, cari constitua partida Gubermiului și așa puterea hotărâtoare a Comitetului numai în atâta sta în partea partidei Gubermiului încât președintele comitetului, administratorul, se ținea de partida Gubermiului.

Acum, dacă opozițiunea magyară, în urma preainaltei confirmări, mai dobânda numai încă unul sau doi amplotiași că atunci vine în majoritate și cu dânsa capătă și mână liberă de a-și alege oficialii după plac și tot de cei cu un monogen sentiment cu ea, în contra Gubermiului.

Așadară, eu cuget că mai togma în interesul Gubermiului am lucrat învoindu-ne (acum când hotărâtoarea putere era la partida Gubermiului), după §-ii 23 și 24 a Instrucțiunei la alegerea și a acelora amplotiași cari nu cad sub prăinalta denumire, deoarece acum totuși partida Gubermiului s-au silit și dintre magyari numai unii ca accia indivizi a-i alege de amplotiași, despre care au crezut că sunt mai adieși Gubermiului sau, înalte, mai puțin oponenși. Cu un cuvânt, multe și alte ponderoase cauze sunt care l-au silit și pe administratoarele, d. Pușcariu, a face concesiunea accia, în Instrucțiune fundată, care toate nu le pot eu aici înșira.

Însă, pe lângă toate, debue să ne escuse fapta aceasta un suposit, la care avem tot dreptul înaintea Gubermiului, și un adevăr neclătit. Eu cred, Excellență, că noi cari cu loialitate sprijinim intențiunile nu ne-am dus la Comitetul Cetății de Baltă să lucrăm cu o minte ușoară, ca copiii sau numai ca niște mașine, ci să lucrăm ca bărbați cu credință neclătită către Majestatea sa și cu sențiri loiale și către Guberniu

și suntem convinși că ce am lucrat după Instrucțiunea provisorie, care debue să o apărăm ca pe o lege care trebuia să ne servească de basă la consultațiunile și la decisiunile Comitetului, am lucrat pre cugetare cu cuget curat și cu solidaritate și acomodat intențiunei regimului. Dacă totuși, pe lângă toate acestea, cineva ni le va denega și le va rescinde [sic], atunci aceasta pentru noi cei bine semțitori, n-ar fi alta decât o compromisiune mare, și înaintea opozițiunei Guberniului, care ar putea și pe cei bine semțitori a-i aduce la aceea persuasiune [sic] că ar fi de prisos a se mai duce cineva la adunările comitatelor și a mai lua parte activă la consultările lor.

Care eu mi-am ținut de strânsă datorie Excelenței tale cu toată încrederea și sinceritatea a și le face cunoscute, cu umilință rugându-mă ca din cauzele mai sus aduse, alegerile ampoiaților mai de jos, făcute de Comitetul co[m]itatului Cetății de Baltă, să vă îndurați a le lăsa în loc.

Despre alta cu profundă venerațiune rămân al Excelenței tale umilit serv
Blaș. 17 aprilie

[Alexandru Sterca Șuluțiu]

Concept. S.J.A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1863-290; aici și conceptul versiunii germane a actului.

215.

Pesta, 18 aprilie 1863

Mult onorate Domnule!

Jurnalul cel dintâi românesc în Imperiul Austriei, „Gazeta Transilvaniei”, în anul acesta î[și] serbează jubileul de un pătrar de secol al exigenței sale.

Știm bine între cel fel de împrejurări grele ai început a publica și a redigea jurnalul aceasta bine meritat în naintea românilor, știm prea bine care și câte sunt meritele mult onorat domnici tale pe cariera publicității, faptele vorbesc de la sine.

În 5 mai/23 aprilie serbăm ziua Sfântului Georgiu, ziua-ți onomastica, ocazia aceasta e bine venită pentru noi să te salutăm din depărtare și-ți urăm de la Atotpotintele viață îndelungată și fericită, sănătate durabilă și acea tărie intelectuală cu care ai apărut interesele românilor de la ieșirea Gazetei până și în timpul de față.

Te rugăm primește portuhoiul acesta de la noi întru suvenire ca de la atâtea surori dulci a mult onoratului domn Georgiu Barișiu, în Zămești.

Mult onoratului domnici tale primește-l cu un prea mic sentiment de recunoștință, cu acea animă și plăcere cu care ți-l oferă

damele române
[12 semnături]

în Pesta, 30/18 Aprilie 1863

Arh. ist. a Filialei Cluj, a Acad. Rom., Fond Bărnăuțiu, nr. 676; „Concordia”, III (1863), nr. 35 din 2-14 mai.

București, 20 aprilie 1863

K. k. oest. Agentie u. General-Consulat

Bucurest, 20. April 1863 No. 4.713.

An den löblichen Stadt und Stuhls Magistrat in Hermannstadt

Die hierämliche Zuschrift vom 23. Februar 1863 Z. 2434 erledigt die geschätzte Note vom 3. April 1863 Nro. 3339 betreffend die Abschiebung der in der Walachei sich aufhaltenden Militärpflichtlinge¹.

Für den k. k. Herrn Agenten, s.s.

[Nota verso, conceptul răspunsului]: An die Löbl. k. k. österr. Agentie und General Consulat in Bukarest

Auf die schätzbare Note vom 20. April l. Js. Z. 4713 beehrt man sich der löbl[ichen] usw. dienstfreundlichst zu erwidern, dass die darin bezogene dortämliche Zuschrift vom 23. Febr. l. Js. Z. 2434 bis nun zu diesem Maße nicht zugekommen ist, daher man sich genöthigt sieht, das hierämliche Ansuchen vom 3. April l. Js. Z. 3339 wegen Ausforschung und Anhersendung des Militair Pflichtigen Dumitru Iuj Luca Munteanu alias Armencanu hiemit zu wiederholen.

Hermannstadt 4/5 1863.

Original - concept. S.J.A.N., Sibiu, Actele Magistratului-acte administrative, nr. 3.339/1863.

¹ Vezi supra doc. nr. 201.

Cernăuți, 20 aprilie 1863

T e l e g r a m u l u r m ă t o r, adresat azi către înaltul prezidiu al Congresului național în Sabiiu.

„Românii din Bucovina, bucurându-se din animă pentru adunarea congresului național, ei aduc acestuia, și președinților lui, preademnilor capi bisericești o salutare frățescă din fundul animei, una devoțiune plină de stimă, și gratulările cele mai călduroase pentru un rezultat deplin al consultărilor sale spre salvarea națiunii. Eudoxiu, Georgiu, Alexandru, Nicolae Hurmuzachi, Iancu Alexandru, Georgiu Costin, Emanuel, Eugen, Victor Stircea, Alexandru Grigoreza, Teodor Buchental, Iancu, Demetriu Popovicz, Nicolae Vassilco, Iliutz, Protosingel, Mitrofanivicz Profesorul, Kalinczik Profesorul, Orest Renney, Czüpercovicz, Sbiera”¹.

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 24 din 27 martie, p. 108; „Concordia”, III (1863), nr. 33 din 25 aprilie 7 mai. În limba germană, în *Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal, ce s-au ținut în Săbii la 20-8 prier*, Săbii, în Tipografia diecesană, 1863, p. 108.

¹Referitor la activitatea Dietei Bucovinei, „Gazeta Transilvaniei” înserează următorul comentariu: Sesiunea dietei se încheie la 1 aprilie 1863, după aproape 3 luni cât a lucrat mult și multe în favoarea țării și și multe restanțe. „Gazeta Transilvaniei” va folosi procesele v. care i s-au trimis, în care rar câte ceva și în l. rom., restul l. germ., totul e nemțesc, cu toate că l. rom. putea fi folosită. Boieri, boieri! Fiți mai mari naționaliști cu toții, pe lângă ce sunteți aristocrați: exemple aveți în mijlocul vostru: națiunea vă va arăta o m. m. simpatie când îi veți restitui costumul vieții ei, adică limba și cuvenita ei considerațiune la masa constituționalismului”. Vezi „Gazeta Transilvaniei”, XXVI, nr. 24 din 27 martie 1863, p. 95.

218.

Sibiu, 20-22 aprilie 1863

Protocolu[l]

Congresului națiunii române din Ardeal ce s-au ținut în Sabii
la 20/8 prieru 1863

În urma literelor convocatoare ale ambilor arhipăstorilor români, și adevă a E.s. părintelui metropolit Alesandru Sterca Șuluțiu de Cârpeniș de datu 7/19 martiu a.c. nr. 169 (ce se achide aici sub A) și a E.s. părintelui Andrei, baron de Șaguna de datu 18/6 martiu a.c. (achisă subt B) s-a adunat membrii conchiamați la Conferința din toate părțile Transilvaniei, spre ascultarea solemnei publicări a preaînaltei rezoluțiuni date de M.S. c.r. apost. preaînălțatul Împărat din Fontana formosa în 18 octobre 1862, apoi spre pertractarea unei adrese de mulțămire către M.S., precum și spre ținerea de consultări asupra unor obiecte ce taie în viața politică a națiunii române.

După ce membrii conferinței încă în ziua de ieri au stat la solenitate bisericească pentru învocarea spiritului sânt și de către președinți s-au fost anunțat ședința publică spre azi la 10 ore antemeridiane, la ora prefiptă s-au și adunat în sala ședințelor, unde mai întâi la propunerea Ilustr. sale d-lui vicepreședinte gubernial Ladislau Biliu Pop s-au ales două deputațiuni de câte 6 membrii pentru invitarea președinților la adunare, cari împlinindu-și misiunea anunțiază adunării că E.E.S.S. îndată vor onora adunarea cu prezența sa.

La intrarea E.E.s.s. adunarea i-au salutat cu entusiastec: „Să trăiască!”

Ocupându-și presidiul, E.s. arhiepiscopul Șuluțiu și declarând adunarea de continativă a celei de ianuarie 1861, provoacă comitetul permanent și pre secretarii adunării memorate ce se află de față a-și cuprinde locul la masa presidială. Urmând aceasta E.s. pâr. arhiepiscop și metropolit țin o cuvântare amăsurată împregiurărilor (achisă sub C). În decursul acestei cuvântări la memorarea numelui M.s. Împăratului adunarea totdeauna sculându-se de câte 3 ori au strigat „să trăiască”.

După aceasta cuvântă E.s. părintele episcop, baron de Șaguna, cu privință la scopul adunării și la însemnătatea zilei de astăzi, care cuvântare asemenea se achide aici supt D. Supt decursul acestei cuvântări Adunarea asemenea-și exprimă cu entusiasm mai de multe ori consențămintele și espresiunile de călduros devotament pentru M.s.

Cu finitul cuvântului, E.s. defigând ordinea de pertractare dechiară adunanța de deschisă și pre basa altisimei rezoluțiuni de legală, apoi se începură pertractările în modul următor:

Ședința I-a

I.

Presidiul propune verificarea membrilor conferinței prin cetirea numelor celor conchiemați la adunanță. Se cetiră dară listele și să afluă de față următorii:

Însemnarea

membrilor de religiunea ort.răs. la Conferința Națională română la Dumineca Tomei în Sibii 1863

Nr.	Protopopiatele	Din statul			
		bisericesc		civil	
1.	Sibiul I	1.	Moise Fulea protop. și director școl. național în pensiuine	1.	Paul Vasici dr. și consiliar de școale
		2.	Ioan Ilannia, protopop	2.	Constantin Stejariu, căpitan c.reg. pensionat
				3.	Ioan Onițiu, avocat
				4.	Ioan Borcea, dr. de Drepturi
2.	Sibiul II	3.	Ioane Panoviciu protopop	5.	Servian Popovici, secretar gubernial
				6.	Petru Roșca, senator
				7.	Ioan Brote, proprietar
3.	Miercurea	4.	Petru Bădilă, protopop	8.	Ilie Măcelariu, jude regesc.
				9.	Ioan Măcelariu, vicesecretar scaunal
4.	Nochrichului	5.	Nicolau Popca	10.	Iacob Bologa, consiliar gubernial
5.	Bărghișului			11.	Georgiu Roman, asesor la Tabla regală
6.	Cineul Mare			12.	Ioan Tecoația, vicesecretar scaunal
7.	Deva	6.	Ioan Papiu, protopop	13.	Dimitriu Moldovan, consiliar aulic
8.	Ilia			14.	Lazăr Petco, Doctor de Drepturi
9.	Dobra	7.	Nicolau de Crainic, protopop	15.	Alexandru de Crainic, jude procesual

10.	Bran	8.	Ioan Meșianu, protopop	16.	Ioan Aldulianu, consilier gubernial
11.	Brașiovul I	9.	Ioan Popasu, protopop	17.	Nicolau Gaetanu, asesor la judecătoria urbarială
				18.	Ioan Georgiu, proprietar și neguțator
				19.	Constantin Ioan, senator magistratual
12.	Brașiovul II cu al Trei Scaunelor	10.	Ioan Petric, protopop	20.	Damian Datco, comisar de pretură financiară
13.	Haghigul	11.	Ioan Moga, protopop	21.	Constantin Panțiu, asesor la judecătoria districtului Făgăraș
14.	Făgărașul I			22.	Ioan Bran Pop de Lemény, căpitan suprem
15.	Făgărașul II			23.	Ioan Codru Drăgușianu, vicecăpitan
				24.	Georgiu Eimeru, negustor
				25.	Iosif Pușcariu, asesor la judecătoria districtului Făgăraș
16.	Târnava de Jos	12.	Georgiu Tamașiu, protopop	26.	Ioan Pușcariu, administrator la comitatului Cetatea de Baltă
17.	Târnava de Sus	13.	Ioan Almășianu, protopop	27.	Ioan Pinciu, asesor la judecătoria comitatului Cetatea de Baltă
18.	Hațiegul	14.	Ioan Rațiu, protopop	28.	Teodor Stanislau, căpitan c.reg. în pensiune
				29.	D. senator Ioan Casanu
19.	Hondol I	15.	Basilu Pipoș, protopop	30.	Petru Damian, jude procesual
20.	Hondol II	16.	Sabin Piso		
21.	Zlatna de Sus cu al Lupșei	17.	Absolon Popovici, protopop	31.	Lazar Pipoș, oficial la Oficiul montan
22.	Zlatna de Sus			32.	Petru Șuluțiu, negustor și curator prim bisericesc
23.	Belgradul	18.	Gregoriu Rațiu, protopop	33.	Niculau Barbu, secretar gubernial
				34.	Niculau Beghian, senator magistratual
				35.	Victor Pipoș, oficial la Oficiul c.r. de bani
24.	Sebișului	19.	Ioan Tipei, protopop	36.	Gabriel Munteanu, director gimnasial
				37.	Abraham Tincu, doctor în Drepturi
				38.	Ioan Paraschiv, vicesecretar magistratual

25.	Orăștie			39.	Spiridon Tatarăi, negustor și curator prim bisericesc
26.	Turda I	20.	Semeon Pop Moldovanu, protopop	40.	Ioan Moldovan, asesor la Judecătoria comitatensă
27.	Turda II			41.	Michael Orbonașu, protonotariu la Tabla regală
28.	M. Oșiorheiului	21.	Parteniu Trombițașu de Betlen	42.	Nicolau Vlad, adiunct de pretură în disponibilitate
29.	Clușului I și II	22.	Gabriel Moldovan, protopop	43.	Ioan Nemeș, doctor în Drepturi
30.	Ungurașului	23.	Petru Roșca, protopop	44.	Dim. Făgărașu din M. Oșiorheiu
31.	Bărgăului	24.	Teodor Buzdug, protopop	45.	Nicolau Sinstaii, asesor la Judecătoria comitatului Dobocci
32.	Solnocul I și II	25.	Ion Bodea, protopop	46.	Basiliu Buzdug, jude procesual
33.	Mediașului			47.	Ioan Filipescu, controlor la Pretura financiară în Deeșiu
34.	Cohalmul			48.	Basiliu Axențiu, asesor la Judecătoria districtului năsăudean
35.	Sighișoara			49.	Ioan Popescu, profesor în Institutul Pedagogic și Teologic
				50.	Zacharia Boiu, profesor în Institutul Pedagogic și Teologic

Specificiunea

Indivizilor conchemați pe 7/19 aprilie a.c. la conferințele naționale în Sibii ținând de partea confesiunii gr.-catholice

Nr. pozițiilor	Numele și cognumele	Oficiul carelele-l poartă individul	Dicasteru l sau comitatul, districtul și scaunul unde poartă serviciul sau locuște
1	Bas. Ladis. Popp	vicepreședinte	la Escelsu Guberniu
2	Paul Dunca	consiliar	d-to
3	Alesandru Lazar	consiliar	d-to
4	Georgiu Angyal	secretar	la Cancelaria aulică transilvanică în Viena
5	Dr. Ioan Maior	consiliar scolastic	
6	Matei Pop Gridcanu	secretar	la Escelsu Guberniu
7	Petru Maniu	consiliar	la Suprema Direcțiune Finanțială provincială
8	Iosif Gerendi	asesor	la Tabla regească
9	Antoni Stolica	Asesor	d-to

10	Ladislau Vaida	Asesor	d-to
11	Alesandru Bohățiel	căpitan suprem	în districtul Năsăudului
12	Vasiliu Boteanu	administrator	în co[m]it[at]ul Dobâca
13	Georgie Domșa	jude regesc	în scaunul Orăștiei
14	Demetriu Boer	președinte de Sedrie	în Abrud
15	Ioan Cergedi	d-to	în Dicio Sz. Marton
16	Leontin Luchi	d-to	în districtul Năsăudului
17	Georgiu Bordo	d-to	în Sz. Regen
18	Iosif St. Șuluțiu	jude primar	în Cottul Kükülö
19	Mihai Bohățiel	d-to	în Cottul Dobocei
20	Gavril Manu	jude primar	în Cottul Solnocului Inferior
21	Georgiu Ciacan	vicecomite	în cottul V. Hunyad
22	Ioan Groze	d-to	în comitatul Turdei
23	Simeon Balomiri	jude scăunal	în Sz. Sebeș
24 [trecut greșit 25]	Gregoriu Pop	d-to	în scaunul Mercurii
25	Dionisiu Tobiaș	asesor de Sedrie	în Abrud
26	Dionisiu St. Șuluțiu	d-to	din Turda
27	Gregoriu Maior	d-to	din Făgăraș
28	Ioan Balomiri	d-to	în scaunul Orăștiei
29	Matei Nicola	procuror la Sedria	din Abrud
30	Ioan Florian	d-to	din Năsăud
31	Spiridon Fetti	notar primar	în districtul Năsăudului
32	Gavril Vaida	casier la Banca Națională	în Sibii
33	Antoni Szantsali	prefect de băi	în Govasdia
34	Georgiu Barițiu	secretar a Conferințelor naționale d. 1861 și proprietar în Zărnești	
35	Iacob Mureșanu	director gimnasial. redactore la Gazeta Trans. în Brașov	
36	Ioan P. Maior	eive și proprietar	în Sz. Regen
37	Ioan Bradu	pensionat căpitan	în Orlat
38	Nicolae Sandor	pensionat r. lieutenant	în M.A. Varajda
39	Timotei Cipariu	director gimnasial și canonic mitropolitan	în Blaș
40	Macedon Pop	prepositul Capitlului g. cath.	din Szamos-Ujvár
41	Constantin Papfalvi	canonic metropolitan	în Blaș
42	Ioan Fekete	d-to	d-to
43	Gregoriu Mihail	d-to	d-to
44	Georgie Moisi	vicariu foraneu	în Năsăud
45	Nicolau Maniu	d-to	în Făgăraș
46	Petru Pop	d-to	în Hăteeg
47	Leontin Leonteanu	protopop g. cath.	în M. Ujvár
48	Mihail Crișian	d-to	în Reghinul Săsesc
49	Simeon Balint	d-to Bistrei	în Roșia Abrudului
50	Ioan Deac	d-to Cutului	în Sebeș
51	Ioan Fodor	d-to	în V. Hunyad
52	Ioan Pamfilie	Viceprotopop	în Cluș
53	Ananie Papp	d-to	în Morlaca
54	Georgiu Crișian	d-to	în M. Szakál
55	Georgie Stoian	d-to	în Medias
56	Georgie Bercian	d-to	în Cugir
57	Ioan Rusu	d-to	în Sibii

58	Gavril Chețianu	d-to	în Cozmoteke
60	Ioan Capucianu	d-to	în Alecuș
61	Alexandru Boer	administrator ppopesc	în Székely Udvárhely

Substituții

Blaș din 7 aprilie 1863

62	Basiliu Moldovanu	Notar prim.	în Cottu Kükülő în Baziaș
63	Basiliu Horșcanu	asesor tribunal	în Abrud
64	Aron Boer	Protopop	în Gergyő Sz. Miklos
65	Ludovic Graus	cancelist și referinte pretorial	în CsidSomlyo
66	Alesandru Bacu	cancelist belic	în Sibiu
67	Francisc Iechim	asesor de tribunal	Deva
68	Alesandru Nemeș	d-to	în Gherla
69	Petru Boeriu	oficial montan	Săcărâmb
70	Beniamin Pop Densușianu	Protopop	d-to
71	Vasiliu Nașcu	Docent	în Năsăud
72	Iosif Pop	Vicefiscal	în Szász Régen
73	Gregoriu Visér	Proprietar	în Teaca
74	Ioan Tulbașiu	conciplist în Direcțiunea Finanțială	
75	Iacob Oros	vicenotar	Orăștie
76	Ioan Avram	jude procesual	în Tölgeze

Lipsind din cei d'ntâi conchiamăți 18 membrii presidenți dechiarară că s-au pregrijit de timpuriu a-i substitui prin alții, cari cetindu-se s-au aflat de față următorii:

1	Nicolau Petrovici	senator magistratual	Hațeg
2	Teopect Corheș	doctor în Drepturi	Cluș
3	Demetriu Moga	Secretar	la Escelsu Guberniu
4	Francisc b. Nopcea	comite suprem	în Cottul V. Hunyad
5	Dionisiu Tobiașu	asesor de Sedrie	în Abrud
6	Ioan Șipotariu	d-to	din Deceș
7	Ioan Roman	d-to	din Făgăraș
8	Iosif Leményi	procuror la Sedria	din Solnocu Inferior
9	Ioan Babb	director de Cancelarie pensioant	M. Fodorháza
10	Dr. Ioan Rațiu	advocat provincial	în Turda
11	Axentie Sever	cive și proprietar	în Belgrad
12	Nicolae Molnar	cive și proprietar	în Cluș
13	Ioan Aron	pensionat, maior auditor	în Orlath
14	Ștefan Biltiu	canonic eppesc	în Gherla
15	Alimpiu Barbulovici	v. pprotopop gr.cath.	în Borșa
16	Ioan Antonelli	Profesor	în Blaș
17	Simeon Ulpianu	preot g.cath.	în Grădiște (Várhely)

În fine E.s. părintele metropolit au dat deslușiri precum secretarul gubernial Demetriu Moga nu poate lua parte la conferință din cauza împedecării oficioase, iară încât pentru absența convocatului comite suprem Nopcea Ferenz, E.s. dl. mitropolit la cererea adunanței dă răspunsul acestuia spre cetire, care luându-se la cunoștință, E.S. și-a rezervat de a-i răspunde însuși.

1.

Adunarea consideră pe acești membri de verificare și presidiul declară adunarea de constituită și capace de a aduce concluse.

Presidiul propune ca adunarea să se declare, au să rămână secretarii cei vechi și numai încât oarecareva ar lipsi să se întregească numărul lor cu alții, sau să se aleagă toți de nou.

2.

Adunarea declară să rămână cei vechi de față și anume: George Barițiu, Ilie Măcelariu, Ioan Pușcariu, Dr. Iosif Hodoș, iară în locul absenților Demet. Moga și Dr. Ioan Rațiu se aleseră Matei Pop Grideanu și Ioan Codru Drăgușianu.

3.

Presidiul dă spre citire emisul înaltului regiu Guberniu de d-to 10 faur 1863, nr. 6680, despre concesiunea preainaltă pentru ținerea acestei adunări, achisă aici sub E. Acest emis citindu-se în limba magiară d. preposit Macedon Pop observă că după ce presupune că presidiul au petiționat în limba română, s-ar fi așteptat cu tot dreptul ca în sensul ordinațiunilor mai înalte, acel emis să se fi dat în limba română. După aceasta se cetește și în traducere românească.

Adunarea primește cuprinsul acestui emis spre plăcută cunoștință.

4.

Presidiul declară că acum urmează citirea altissimei rezoluțiuni a M.s. sacratisime din 18 octobre 1862 eșit la declarațiunile națiunii române manifestate în Adunarea națională din 1861.

E.s. ridicând însemnătatea acestui act se exprimă că fiindcă către națiunea română ca aceeași numai M.s. augustului nostru Împărat s-au îndurat a vorbi așa, să ascultăm cuprinsul cu toate pietatea și devoțiunea.

Toată adunarea, sculându-se în picioare, s-au citit Resoluțiunea altisimă în original prin dl. secretar Barițiu și în traducerea română prin secr. Ioan Pușcariu, iară adunarea au ascultat citirea cu cea mai mare atenție și pietate, întâmpinându-o cu cel mai mare entusiasm.

Președintele baron Șaguna, după o cuvântare acomodată acestei solemne publicări (a cărei cuprins se vede din achisul F) propune a se face o adresă de mulțumire către M.s. c. reg. apostolică.

Toată adunarea cu un vot unanim primește această propusețiune.

5.

Presidiul pune întrebarea dacă adunarea voiește a continua desbaterile în privința compunerii adresei de mulțumire acum ori în ședința viitoare. și fi-va pertractarea în ședință publică sau secretă?

I. S. domnul vicepreședinte L.B. Pop, dând espresiune sentimentelor sale celor loiale în privința acestui act însemnat și mulțumind Excelențelor sale, d-lor președ. Pentru convocarea Conferinței, c de părere ca consultarea despre adresa de mulțumire este așa de momentasă, încât astăzi nu avem timp destul spre aceea și așa să se lasă pre ședința de mâine, care să fie publică.

Admin. Pușcariu, exprimându-și sentimentele sale loiale către Casa domnitoare austriacă, se învoiește că părerea d. vicepreședinte gub., dară pentru câștigarea de timp e de părere că ar fi cu scop, dacă încă acum presidiul ar denumi o comisie spre a face un proiect de adresă.

D. Bran așîșderea, exprimându-și sentimentele sale loiale cătră M.s. propune ca astăzi după prânz să se țină o consultare preliminară privată pentru defigerea principiilor pe care să se bazeze cuprinsul adresei de mulțămire, și mâne să se țină adunare publică despre adresa de mulțumire, care propunere o sprijinește din nou și d. vicepreședintele gubern. V. Pop.

D. Barițiu e pentru alegerea acestei comisiuni, la care acordă și alții.

E.S. părintele mitropolit se exprimă ca mai antai e de lipsă a se stabili principiile cuprinsului adresei, și aceasta se poate face numai în ședința plenară, apoi fiindcă timpul au înaintat să continuăm numai în ședința viitoare.

E.s. d. episcop, baron de Șaguna, pune așadară din nou întrebarea că ședința ținse-se-va după amezi sau mânc dimineață, apoi că fi-va aceea șiedință publică sau secretă, adică așanumita ședință de comitet.

Din parte-și e de părere ca după amezi se poate ținea o conferință privată, iară dimineața ședința publică a adunării. La aceasta se alătură și E.s. pâr. metropolit și Ilustr. s. d.d. vicepreședintele Pop, consiliariul aulic, Moldovan și cons. guberniali Aldulianu și Bologa, apoi căpitanul suprem Bran de Lemeny și mai mulți alții cu partea cea mai mare a adunanței.

Presidiul, reasumând opiniunile acestor desbateri enunță:

Desbaterile pentru adresa de mulțămire se vor continua mâne la 9 ore antemeridiane și în ședință publică, iar astăzi după prânz membrii conferinței se pot aduna în sala ședințelor la o consultare privată.

6.

Presidiul descoperă adunanței sosirea unui telegram al românilor din Bucovina, în care aceștia salută adunanța. Acest telegram (achis sub G) se cetește.

Adunanța primește espresiuile manifestate cu vic bucurie.

Cu aceasta s-au încheiat la 2 ore ședința.

Andrei, bar. de Șaguna,

Președinte

Alexandru St. Șuluțiu

președinte

Măcelariu – Barițiu – Grideanu – Drăgușianu

secretari

Ședința II

din 21/9 Prier 1863, supt presidiul ordinar

La 9 ore antemeridiane sosind președinții se deschide adunarea și pertractările decurg în următorul mod:

7.

D. președinte, părintele metropolit propune verificarea adunării prin cetirea numerelor membrilor conchiamăți, însă văzând ședința completă adunată și prin

urmare presupunând că toți membrii vor fi de față, dacă e cu voința adunanței se abate de la cetirea nominală pentru dobândirea timpului. La aceasta, adunarea se învoește și prin urmare presidiul enunță că adunanța e completă și ședința aptă de conchisiuni.

8.

Tot presidiul propune cetirea și verificarea protocolului de cri. Aceasta se face prin secretariul Pușcariu, care după puține modifi cațiuni se aprobează și se subscrie.

9.

E.s. părintele episcop, baron de Șaguna, cu privire la ordinea zilei statorită în ședința de cri într-o cuvântare (sub H) amăsurată, desfășurată din partea sa principiile pre care ar fi a se basa adresa compunândă către M.s. și dorește ca adunanța să ieie de punct de mâncare chiar altisima rezoluțiune, în care află E.s. 4 puncte cardinale și adevă:

1. Pentru că M.s. ordonează ca „să se descopere națiunii române în Ardeal îndestularea sa pentru documentarea loialității, credinței și alipirii ei către Casa domnitoare și legile fundamentale”, prin care părintești cuvinte s-au îndurat a recunoaște M.s. c. reg. sacrificiile ce au adus națiunea română pentru înaltul tron și patrie.

2. Pentru că M.s. au demandat Cancelariei aulico-transilvane „ca aceasta la aștermerca grabnică a propusețiunilor sale despre compunerea și conchiamarea dietei transilvane să supună unei precumpăniri nouă propunerile și cererile desvoltate în reprezentațiunile națiunii române”.

3. Pentru că M.s. ordonează mai încolo „ca regulara legală a referințelor juridice de stat ale națiunii române și ale confesiunilor ei să aibă a forma una dintre cele dintâi probleme a celei mai de aproape diete transilvane”.

4. Pentru ca dorințele națiunii române în privința întrebuintării oficioase a limbii române până la definitivă decisiune pre calea legislațiunei urmândă, deja s-au luat în considerațiune prin hârtia de mână din 21decembre 1861”.

Pre aceste patru puncte dorește E.s. a se basa mulțămirea noastră rugându-ne totodată ca cât mai curând să se țină o dietă ardeleană, unde să se facă contribuțiune nouă pre basa Diplomei din 20 optobre 1860 și a Patentei din 26 faur 1861 delăturându-se și nimicindu-se păcatele constituțiunii vechi antemarțiale, și ca M.s. să se îndure a rămâne strâns pre lângă legile fundamentale sancționate, căci numai prin acelea se pot fericii popoarele de supt sceptrul său, și așa și națiunea română.

După aceasta, luând cuvântul I.s. d. vicepreș. gubernial L.B. Popp se alătură în privința principiilor la opiniunea E.s. părintelui episcop și prin o cuvântare meduoasă, care adunanța dorește a se alătura aici (alătura sub J), desfășură că toate petițiunile națiunii române de la 1848 încoace n-au avut altă țință decât unitatea și consolidarea Imperiului, apoi în Patenta din 26 faur 1861 este numai un cflus

natural al Diplomei din 20 octobrie 1860, pre care noi o am salutat cu deplină bucurie, și că aceea Patentă nice cuprinde altceva în sine decât ducerea în deplinire a tuturor petițiunilor românilor.

D. jude reg. Domzsa într-o cuvântare vie în care desfășură defectele constituțiunii antemarțiale și trebuința de a se face una după principiile moderne, se alătură cu totul la punerile antevorbitorilor.

D. secretar Barițiu, după o cuvântare plină de episoade istorice dechiară că dânsul în principiu se alătură antevorbitorilor și zice că e pentru unitatea monarhiei, nu pentru dualism, e pentru Diplomă și Patentă, numai chiar după eșirea Patentei i-au insuflat îngrigire, aume al 3-lea punt al Diplomei din 20 octobrie, pentru că acesta se provoacă la Constituțiunile provinciiale de mai nainte; mai încolo că în ele nu e espresă libertatea personală, a domiciliului, a presei, libertate națională. În fine nu vede o solidaritate pentru națiunea română. Purrezând din aceste reflesiiuni își rezervă a face amendament, care îl va lăsa la bunăvoința adunării, pentru ca să-l primească ori în proiectul adresei, ori în postulate.

D. cons. aulic Moldovanu odihnește pre dl. Barițiu că reflesiiunile sale ar fi obiectele Dietei țării și că vorbele Diplomei „in Gemässheit der früssern Berfassung” sunt pentru provinciile creditare, iară pentru Ardeal aceste cuvinte se substituie prin cuvintele în biletul de mână către contele Rechberg și baronul Kiemeny „tief eingreifende Beränderungen”, care nefăcându-se până acuma, însă acum după resoluțiunea din 18 oct. 1862 trebuc să se facă.

D. administrator Pușcariu într-o cuvântare istorică repede (sub L) și cu privire la referințele de față deduce că mulțămita noastră ce are a se face e adânc scrisă în convingerea noastră, se alătură așadar la propunerea E.s. pâr. episcop și I.s. d. vicepreșied. gub. Pop. numai dorește ca al 4-lea punt din adresa de mulțămita noastră să așintească într-acolo ca M.s. ne-au făcut prospecte că la 1-ca Dietă se va regula și cauza limbii.

E.S. părintele Metropolit, într-o cuvântare plină de zel și devotament către M.s. și egile fundamentale acordează principiilor desfășurate pentru adresa de mulțămire, adaugă că dorește înarticularea națiunii române ca o dorință veche și necesară a acestuia, apoi reasumând aceste opiniuni crede că toată adunația e pentru acelea.

Adunarea dă semn unanim de adesiune și părintele metropolit crede a fi oportun de a se denumi o comisiune care să formuleze adresa de mulțumire după principiile satorite.

D. Barițiu crede că pentru câștigarea timpului ar fi de dorit ca tot aceea comisiune să formeze și punctațiunile de celelalte postulate ale națiunii, ce se vor afla consult de a se face.

Cons. Domzsa se învoește la aceasta cu observare ca acestea să se facă deosebi de adresă.

Excelența s. pâr. episcop Șaguna, reasumând desbaterile de până acuma în consunanție cu adunarea, enunță următoarele conchise: Antâi s-au conchis ca

adresa de mulțămire să purceadă din altisma Resoluțiune din 18 octob. 1862 și să se bazeze pe aceste 4 puncte principale ale aceleași.

A doua, ca pentru formularea adresei să se aleagă o comisiune până în ședința de mâine ce se va ține la 10 ore, să o compună.

10.

Tot E.s. părintele ep. baron de Șaguna, pune la ordine întrebarea ca din câți membri să constea comisiunea? Ca aceasta să se denumească de presidiu cu învoirea adunanței sau să se aleagă prin votisare de însăși adunanța?

D. v. preș. Lad. Basil Pop e de părere ca președinții să propună și adunarea să și aleagă sau reprobeze, iar numărul membrilor comisionali să fie de 12 până la 20.

D. Gaiteanu e pentru alegere cu votisare.

D. Iacob Mureșianu e de părere ca președinții să propună și adunarea cu așa și ba să-și dechiare voința.

După o pauză mică de consultare presidiul renunță de dreptul de a denumi comisiunea și dacă adunanța e învoită, el va propune și adunarea să se descopere dacă-i primește sau nu, adunanța primește aceasta.

Cu această modalitate s-au propus și acceptat următorii membri în comisiune:

1. D. vice preș. gub. Lad. B. Pop
2. Consilier aulic Dem. Moldovan
3. Consilier gub. I. Alduleanu
4. Căp. sup. I. Bran de Lemeny
5. Căp. sup. Ales. Bohățiel
6. Prepositul Macedon Pop
7. Canonicu T. Cipariu
8. Protopop Ioan Popasu
9. George Barițiu
10. Jude reg. Georgiu Domșia
11. Adm. Ioan Pușcariu
12. Adm. Lad. B. Butcanu
13. Dr. Iosif Hodoș
14. Asesor Nicolau Gaiteanu
15. Direct. gimn. I. Mureșianu
16. Cons. gub. Iacob Bologna
17. Comite supr. Aug. Laday
18. Judele prim M. Bohățiel
19. Secret. aulic Georgiu Anghial

20. Și în fine, propunerea d. consil. Domșia ca și E.s. pâr. episcop Șaguna să onoreze cu prezența sa această comisiune s-au primit.

11.

DI. Barițiu descoperă adunării că din partea Esc. sale d. epp. Bar. de Șaguna s-au gătit un proiect de adresă și întreabă dacă adunanța voiește a-l asculta sau să

se dec la comisiune. După ce se descoperiră din mai multe părți că ar esista și alte asemeni proiepte, adunanța decide ca toate aceste proiepte să se predee comisiunei spre a-i servi de materiale pentru proiectul ce are de a-l face aceeași.

Cu aceste la 2 ore postmeridiane s-au închiat ședința .

Andrei, bar. de Șaguna,
Președinte

Alexandru St. Șuluțiu
președinte

I. Pușcariu, Drăgoșianu, E. Macclariu, Grideanu

Ședința III din 22/10 prier 1863 supt presiul ordinar

La 11 ore antemeridiane se deschide ședința și pertractările curg în următoarea ordine:

12.

E.S. Părintele Metropolit încât pentru verificarea membrilor ca și eri văzând adunarea completă propune abaterca de la cetirea nominală a membrilor și învoindu-se adunarea enunță: conferința e completă și capace a conchide.

13.

Se cetește protocolul ședinței de eri și după câteva îndreptări se aprobă și se subscric.

14.

Presidiul anunță că la ordinea zilei e cetirea proiectului de adresă elaborat de comisiunea spre aceasta denumită.

D. cons. gubernial Aldulianu, ca referinte al comisiunei, mai înainte de cetirea proiectului, desfășură mai pre larg ideile din care au purces în elaboratul comisiunei și cari sunt tot aceleași principie satorite de adunanță. După aceasta cetește adresa (achisă sub L) supt decursul cărcia adunanța de repețite ori și-au manifestat viu complăcere.

Presidiul face întrebare dacă adunarea e îndestulată cu această adresă și răspunzându-se afirmativ enunță: proiectul așa cum s-au cetit se primește cu unanimitate de adresă de mulțumire cătră M.s. împ.

15.

Presidiul propune a se face comisiunei și referintelui mulțămită.

Se primește între entusiasmuri de „să trăiască” și se decide a se petrece la protocol.

16.

E. s. părintele metropolit Șuluțiu propune ca E.S. d. comite Nadasdy, ministru c.r. și președinte al Cancelariei aulico-transilvane, în considerarea meritelor acestuia, atât pentru tron, cât și pentru timpul absolutismului s-au distins prin dispozițiile ce au făcut ca ministrul Iustitiei în privința limbilor în afacerile oficiale, și acum ca președintele Cancelariei aulico-transilvane la esoperarea rezoluției preînalte, în puterea căreia s-au conchemat adunarea aceasta.

17.

Asemenea propune E.s. părintele ep. Șaguna a se da vot de încredere și mulțămire E.S. d-lui președinte gubernial, comitelui Ludovic Folliot de Crenneville, care au înaintat petițiunea presidiului pentru concederea conchiamărei acestui congres național.

Propunerea se primește cu entisiastice vivate și se decide a i se exprima mulțămită.

18.

Tot E.S. se dechiară că, conceptu de adresă e foarte bine nimerit și corespunzător punctelor de mâncare stabilite și că deși ar fi dorit o mai estinsă motivare încât pentru Diplomă și Patentă, totuși să abate de la opiniunea sa individuală espresă în proiectul său și se alătură cu totul la adresa cetită.

D. secretar Barițiu în consecința dechiarățiunei sale de cri cetește un adaus la adresă, lasă însă în bunăvoința adunării de a primi acel adaus chiar la adresă sau a-l lua la protocol și a-l considera ca un punct al postulatelor.

D. Barițiu-și motivează acest adaus într-o cuvântare plină de argumente tari.

Se decide a se lua la protocol (care se și achide aici sub M) și se transpune comisiunii denumite pentru puntarea postulatelor.

19.

Pres. E.S. baron de Șaguna dechiară că la ordinea zilei e puntuarea postulatelor.

Comisiunea denumită cri se însărcinează cu conceperea postulatelor și a o referi în ședința următoare.

20.

E.s. păr. metropolit Șiuluțiu vorbind despre modalitatea cum ar fi a se trâmite adresa la Maiestatea sa Împăratul, propune a se alege o deputațiune supt conducerea E.S. păr. Epp. Șaguna spre a o duce și presenta M.S. sacratisime.

Presidiul află de lipsă a rădica ședința pre 10 minute spre scurta consultare a membrilor între sine, despre numărul deputațiunei și alegerea membrilor ei.

Se primește și ședința se amână.

21.

După această pauză, începându-se de nou ședința, E.s. președintele baron de Șaguna, propune în urma consultărilor private 10 membri pentru deputațiune.

Se primește și se aleg următorii:

Dem. Moldovan, cons.aul., Georgiu Anghial, secretar aul., Paul Dunca, cons.gub., Augustin Laday, com.sup., I. Bran de Lemeny, căp.sup. I. Maior, cons.scol., Macedon Pop, preposit, Ioan Popasu, protop., Ioan Pușcariu, adm.com., Ladislau Buteanu, adm.com.

Cu aceasta s-au închiat ședința la 1 ½ ora după amiază, defigându-se totodată că și ziua următoare se va deschide punct la 10 ore antemeridiane ședința.

Andrei, bar. de Șaguna,
președinte

Alexandru St. Șuluțiu
preșidinte

I. Pușcariu, Drăgoșianu, E. Macelariu, Grideanu

Ședința IV

din 22/11 prier 1863 sub pres. ordinar

La 11 ore antemeridiane se deschide ședința și se pertractează cele următoare:

22.

Presidiul observând că adunarea este completă, așa și azi află de prisos verificarea membrilor prin cetirea nominală și enunță: conferința e capace de a aduce conchise.

23.

Se cetește prot. șied. de eri, se autentică și se subserie.

24.

Părintele e. baron de Șaguna enunță că la ordinea zilei e cetirea proieptului de postulate.

Îndată d. secret. Pușcariu, ca referinte al comisiunei în acest obiept, după o scurtă deslușire asupra formei ce se dete asupra acestui act purces din comisiunea comitetului, ca adecă proiectul să se restrângă pre lângă principii generale din acca causă că kongresul încă n-au decis sun ce modalitate s se aducă aceste gravamine și postulate la cunoștința mai înaltă ceti proiectul sub nume de punctățiuni (ce aici se alătură sub M).

După finitul cetirii acestui act face d. referinte propunere ca citatele puntațiuni de postulate să se concreadă Comitetului Permanent cu împuternicire ca acesta să delibere și să conchidă despre forma și modalitățile sub care să se aducă la cunoștința mai înaltă spre vindecare.

D. Georgiu Barițiu se alătură la moțiunea referintelui cu adaus că comisiunea care va formula postulatele să țină terenul constituțional în sensul cel mai strâns și să properezie înaintarea lor, făcând deosebire între acelea care se pot vindeca de reginte, și acelea care cad în sfera Dietei.

D. jude primar Bohățel e de părere ca puntațiunile de gravamine să se formuleze într-o reprezentațiune la M.s. ca să se poată preda celei mai de aproape diete ca propusețiuni regie.

D. referinte Pușcariu susține propunerea sa față cu d-lui Bohățel din acel punct de vedere că adunanța nu mai poate aștepta definitiva formulare și înaintare.

S-au mai adus din partea d. Balomiri postulate specifice în privința întrebuirii limbii, a cărui cuvântare din cauze specialității s-au întrerupt prin presidiu, asemenea d. Domșa în privința școlilor și preoților, de d. prep. Macedon Pop în privința grănițienilor, iară de p. protopop Hania în privința adnornității în care se află scaunul Săliștei și Tălaciului față cu scaunul Sibiului, și de alții asemenea, care la reflecțiunile referintelui, reducându-se la postulatele generale formulate în proiectul de puntațiune, președ. E.s. p. Ep., baron de Șaguna, reasumând opiniunile dezvoltate în această pertractare în consunanță cu consensul majorității Congresului enunță:

Proiectul ref. comisiunei este primit cu adăugerea esplecătorie a d-lui Barișiu.

25.

Preș E.s. baron de Șaguna pune la ordinea pertractării cetirea raportului Comitetului Permanent Național despre activitatea lui de la Conferința din ianuar 1861 până la deschiderea acestui congres. Cetirea se face prin secretarul d. dr. Nemeș, și după ce Congresul încuviință lucrurile se enunță:

Se primește spre plăcută cunoștință

26.

O. președinte baron de Șaguna pune la ordine întrebarea dacă Congresul mai voește să rămână Comitetul Permanent Național, și în acest cas, dacă e de lipsă a se întregi sau înmulți? Apoi considerându-se acca împregiurare că locuind membri Comitetului în deosebite părți ale Transilvaniei, întrebarea ca din câți membri cel puțin să conste ședințele de comitet spre a fi capace de conchise, și în fine, că oare n-ar fi consult ca presidiul să aibă dreptul a completa numărul membrilor la ședința substituitorie? După scurta desbatere, adunanța cu vot unanim se dechiară ca Comitetul să rămână în permanență și să se înmulțiască după împregiurările de față. Iară la declarațiunea E.S. pâr. Metropolit că d.cons. Lazăr a fost repășit încă de la început ca în locul lui să se alcagă altul. Mai încolo la propunerea d. Pușcariu ca orice ședință a comitetului să conste cel puțin din 12 membri, și în fine, la propusețiunea d-lui cons. Alduleanu ca neprezentându-se membrii comitetului în ședințele lui, să aibă comitetul dreptul de a substitui însuși prin majoritate de voturi și ca de membri împedecați de a lua parte la ședințe să se privească numai accia cari chimați ad personam pre ziua ședinței nu s-ar presenta.

Președintele E.S. baron de Șaguna enunță primirea tuturor acestor propusețiuni și Comitetul se întregește și se înmulțește pre lângă membri aleși în ianuar 1861 încă cu următorii membri, și adevă: în locul d.cons. Lazăr cu d. cons. fin. Petru Manu. Mai încolo cu membri noi I.I.S. d. vicepreș. gub. L.B. Pop, care la propunerea E.S. părintelui Mitropolit se acceptă ca să-l substituie la presidiu în cazul de împedecarea sa, apoi cu dd. căp. suprem I. Bran de Lemeni, protopopu Ioan Rusu din Sibii, Nicolau Popea, protosingel, Petru Roșca, senator, Ioan Hania, protopop, Ladislau B. Butiana, admin. comit., Ioane Germ, Codru Drăgușianu v. căp și Ioan Balomiri, senator.

În fine se conchide la propunerea pâr. Metropolit ședințele Comitetului după împregiurări și potența să se țină alternativ la Săbii și în Blaș.

27.

La propunerea E.S. părintelui Ep. Șaguna se conchide:

Ca deputațiunea pentru ducerea adresei la M.S. să se afle pre sâmbătă în 2 mai 1863 în Viena. Iară pentru acoperirea speșelor și a consecințelor se face asemnare din casa Comitetului care să se întregască prin colectă națională, la care E.S. părintele Metropolit dechiară a subscrie 100 fl., ce se primește cu mulțămită.

28.

La propunerea d. secretar Barițiu se conchide:

Ca actele dinpreună cu ziarele stenografice să se tipărească într-o fascioară cât mai curând, ceea ce se încredințiază Comitetului Permanent.

29.

În fine se conchide:

Ca protocolul ședinței de azi să se autentice prin Comitetul Național.

După ce cu acestea se finiră agendele congresului național, Esc. sale părinți președinți încheiară sesiunea prin cuvântări O.P. sub O. și P. potrivite, binecuvântând adunarea și națiunea în întâmpinări de entusiastice „să trăiască”, după care Illustr. Sa d. vice-preș. gub. L.B. Pop, într-o cuvântare sub Q mulțumește domnilor președinți pentru buna conducere a cauzei naționale și a congresului așisderea între vii achiațațiuni de „să trăiască”. În fine, păr. protopop I. Hania, într-o cuvântare sâmburoasă sub R. își exprimă bucuria pentru că vede națiunea sprijinită mai mult ca până acum de bărbați naționali de stat eminenți și fini cu urări pentru îndelungata și fericita viață a Maiestății sale ca isvorul binelui și fericirii popoarelor sale și așa între vivate adunața se disolvă.

La 6 ore postmeridiane adunându-se comitetul s-au verificat și autenticat protocolul.

Andrei, bar. de Șaguna,
Președinte al Congresului

Alexandru St. Șuluțiu
Președinte al Conferinței Naționale

E. Măcelariu, Barițiu, Griceanu, Drăgușianul,
I. Pușcariu, administrator

Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal, ce s-au ținut în Săbii la 20/8 prier 1863. Săbii, în Tipografia diecesană, 1863. pp. 1-37.

219.

Sibiu, 20–23 aprilie 1863

Cesaro-regescă și apostolică Maiestate, preaîndurate doamne!

Congresul Național român din Marele Principat al Transilvaniei, convocate pre temeiul concesiunei preaînalte din 17 februar 1863 sub nr. aulic 783 întâmpină

azi un eveniment care i-a umplut inima de bucurie văzând că pentru prea credincioasa națiune română din Marele Principat al Transilvaniei, după o speranță îndelungată nutrită în peptu-i prin un șir de ani, acum într-adevăr se ivește aurora unui venitor mai ferice, mai demn de ea și sacrificiile ei documentate cu toată ocasiunea pentru credința și alipirea ei către preaînaltul său Împărat și Mare Principe și către patria sa.

Evenimentul acesta de mare însemnătate pentru națiunea română ni-l aduce preagrațioasa rezoluțiune împăratească din 18 octobre 1862 care, publicându-se solenel în ședința Congresului Național român, ne dade acea prea plăcută ocasiune de a o saluta cu simțăminte pline de bucurie cari se exprimă în urări unanime repețite adescori cu entusiasm, însoțit de cea mai profundă reverință omagială pentru preaînalta persoană a Maiestății voastre C.R. Apostolice.

Acceastă preagrațioasă rezoluțiune împăratească se va reveri din partea națiunii noastre de un document cu care are să se înceapă epoca nouă în viața politică a românilor din Transilvania, de cheia cea demult dorită care să deschidă porțile edificiului de stat a Marelui Principat al Transilvaniei, prin cari să intre și ei ca națiune politică în concertul acelor națiuni, cari încă singur locuiesc acel edificiu cu eschiderea națiunii române. Pentru că, preaîndurate doamne, prin acca rezoluțiune preagrațioasă te-ai îndurat părintește a descoperi prea înalta complăcere pentru loialitatea, credința și alipirea națiunii române către preaînalta Casă domnitoare și către legile fundamentale de stat, sancționate de Maiestatea voastră. V-ați îndurat a ne afida preagrațios ca regularea referințelor juridice de stat ale națiunii române și ale confesiunilor ei va avea să fie una dintre cele d'antâi datorințe ale celei mai de aproape dietă a Transilvaniei, ordonând totdeauna Cancelariei aulico-transilvane a lua de nou în cosiderațiune prea umiltele noastre reprezentațiuni și petițiuni privitoare la compunerea pomenitei diete și a grăbi cu prea umilita-ți subștemere a propozițiunilor respective. V-ați îndurat prin urmare a ne da împărătescul și regescul cuvânt care-l adorăm de amanet asigurător despre acca că națiunea noastră cea atât de cercată-și va vedea năsuințele sale cele loiale însoțite de atâtea sacrificii acum în scurt timp încoronate cu rezultatul dorit.

Maiestate! Prea umilit subscrisul Congres Național însuflețit de părinteștile cuvinte și de afidarea preagrațioasă cuprinsă în aceea și preaînalta rezoluțiune, pătruns de mulțămire către prea bunul și cavalerescul nostru Împărat și Mare Principe și către preaînalta Casă domnitoare a Maiestății voastre îmbrățișează cu mare bucurie și plăcere ocasiunea zilei accesiei solenelă spre a aduce Maiestății voastre cesaro-regești apostolice descoperirea prea umilită a simțămintelor de reverință omagială, de credință neclătită și de alipire către Maiestatea voastră cesaro-regească apostolică, către preastrălucita Casă domnitoare Habsburgico-Lotaringică, precum și de alipire către legile fundamentale de stat depusă în Diploma împăratească din 20 octobre 1860 și în Constituțiunea din 26 februar 1861, cu acca promisiune omagială că națiunea română din Transilvania simte adânc prea plăcută datorință de a sădi în generațiunile sale credință și alipire neclătită către aceeași preaînaltă Casă domnitoare și de a le lăsa pre acestea de creditate fiilor săi, pentru că acestea sunt însușiri tradiționale ale românilor cari doresc ferbinte sosirea ocasiunei constituționale a Dietei Transilvaniei unde ridicați

în starea de mult meritată de națiune politică, conlucrând cu puteri unite la realizarea principiului constituțional al unității Imperiului pre care prea credincioasa națiune română încă în anii 1848–1849 în adunanțiile sale naționale din motu propriu l-a îmbrățișat spre întărirea Tronului Maiestății voastre cesaro-regești apostolice, spre consolidarea Imperiului, spre stabilirea tranșivității publice, spre mulțămirea diferitelor popoare de sub prea blândul și părintescul sceptru al Maiestății voastre, să poată da nouă dovezi despre alipirea lor către preainaltele instituțiuni constituționale sancționate de Maiestatea voastră cesaro-regească apostolică.

Prea lângă care rămânem cu cca mai profundă reverință omagială.

Din ședința adunanței naționale ținute în Săbii în 20-23 aprilie 1863.

Ai Maiestății voastre cesaro-regești apostolice pururea credincioși și prea umiliți șerbi și sudiți

Alexandru St. Șulucz
a. eppul și mitropolitul
Albei Iuliei și președinte
al Conferințelor naționale

Andreas Frhr.
Schaguna
Bischoff und
Praeses der National-Konferenz

Original. M.O.L., D. 228, 1863-311; *Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal, ce s-au ținut în Săbii la 20/8 prier 1863*, Săbii, în Tipografia diccesană, 1863, pp. 118-121.

220.

Sibiu, 21 aprilie 1863

Hermannstadt 21ten April 1863 Abends

Verehrtester Herr Baron!

Victoria! Sie wissen warum, bis mein Schreiben in Ihre Hände gelangt, wissen Sie alles. Also Februar Patent gelingt – unbedingt, so wie sie es gewünscht haben. Den Hergang will ich Ihnen jetzt nicht beschreiben, weil ich keine Zeit habe. Von Klausenburg mehr. Morgen wird der Entwurf der Dankadresse vorgelesen, mit deren Verfassung ein Comité von 16 Mitgliedern gewählt worden. Die beste Stimmung, nur sehr viele Gravamina wegen noch fortdauernder Privilegien etc. gegen das Oktober Diplom, wegen Nichtbefolgung der höheren und allerhöchsten Verordnungen über den Gebrauch der Sprachen etc. über welche alle eine Beschwerde – abgesondert – wird beantragt und gewiss auch angenommen werden.

Ich habe auch gesprochen, debattiert, es war meine erste Rede in publico, meine allererste in politischen Sachen. Das Missverständnis welches Sie in ihrem werten Schreiben berühren – Deák – bestand gar nicht, das war von meiner Seite nur eine Exkursion, ich habe Sie recht gut verstanden, aber auch in dem Sinne in dem richtigen nämlich, werde ich schwerlich Deak werden, weil mir andere

vorangegangen sind, welche große Popularität haben und diese zu erhalten auf jede Art sich bemühen, ich aber mich auf so was sehr wenig verstehe, meine Position gestattet mir nur den rechten offenen Weg! Sie werden mich verstehen! Ich hoffe bei alledem nur Gutes auch in futuro.

Mein Adoptiv Sohn gelangt nicht zur Erbschaft – es ist mir leid, aber das macht nichts, sein leiblicher Bruder behält die Erbschaft! Patent unbedingt, nur Wunsch es auf dem siebenbürgischen Landtag zur Verwirklichung zu bringen!

Über Ihren Wunsch mit dem Buben, konnte ich Ihnen nichts schreiben, weil er noch nicht zur Welt gekommen ist, aber die Zeit ist nicht fern! Ich werde so frei sein, Sie zu benachrichtigen.

Ich habe mir erlaubt dem Altissimus zu telegraphieren, ich hoffe dass er mir dieses nicht übel genommen hat, wenn ja, excusiren Sie mich, ich habe es bona fide gethan. Nun bitte ich Sie dem Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden – morgen fahre ich nach Klausenburg zurück – vielleicht! Ich habe die Ehre mich zu zeichnen, Ihr devotissimusseron...

Zum schön Schreiben und Durchlesen habe ich keine Zeit! auf Ehre.

HHSStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, f. 257.

221.

Viena, 21 aprilie 1863

Noi, Francisc Iosif I din grația lui Dumnezeu Imperator al Austriei, rege apostolic din Ungaria și Boemia, rege al Lombardiei și Venetiei, Galiției, Lodomeriei și Iliriei, Arhiduce al Austriei, Marc Principe al Transilvaniei și comite al secuilor etc. etc.

Iluștrilor, reverenților, nobililor, magnificilor, spectabililor, de bun gen născuților, onorabililor, prudenților și circumspecților, ai noștri iubiți credincioși!

Însuflețit de dorința de a vedea puse în ordine negoatele Marelui meu Principat *Transilvania într-o Dietă proprie spre mulțumirea tuturor popoarelor locuitoare* într-ânsul și determi națiunile din 20 octomvre 1860 și 26 februar 1861 despre relațiunile de drept de stat ale acestuia cătră întreaga Monarhie a le vedea duse în deplinire după intențiunea noastră mai de multe ori răspicată, ne aflăm motivați a conchiama Dieta Marelui nostru Principat Transilvania pre 1 iuliu a.e. la Sibii și în lipsa unei alte baze legiuite și practicabilă a emite pentru astădată ordinea dietală și de afaceri care urmează deodată.

Totdeodată am ordonat noi ca Dietei acesteia să se pună înainte proiecte de legi asupra următoarelor cauze:

1. Despre efectuarea (Durchführung) egalei îndreptățiri a națiunii române și confesiunilor ei.

2. Întrebuințarea celor 3 limbi, îndatinată în țiară, în comerțul public oficial

3. Compunerea și regularea Dietei

4. Definitiva regulare a chipului și modului de a trămite deputații Marelui nostru Principat Transilvania în Senatul imperial
5. Modificările în împărțirea politică a țării care sunt necesare pentru mijlocirea unei administrațiuni mai ușoare și mai ordinate și a administrării dreptății
6. Regulamentul administrațiunei publice, și
7. A administrațiunei dreptății
8. Organizarea deregătorilor judecătorești de a 3-a instanță
9. Întregirile și espicările necesare ale singuritelor determinațiuni din Patenta noastră împărătească din 21 iuniu 1854
10. Introducerea protocoalelor funduarii
11. Rădicarea unei bănci ipotecare.

Pe când noi vă îndreptăm prin aceasta pe regescul nostru Guberniu spre a publica îndată, cum se cade, ordinea prov. dietală alăturată¹, emisă prin noi, vă comitem ca pentru conchiamarea Dietei și întreprinderea alegerilor deputaților pentru dânsa să faceți fără amânare introducerile de lipsă și să veghiați pentru acurata observare a acelorasi.

Căror noi de altmintea rămânem neschimbat binevoitor cu favoarea și grația noastră c.r. și de Principe al țării

Dată în capitala și reședința noastră Viena în douăzeci și unu aprilie, anul una mie optsute și esezeci și trei, al împărăției noastre al cincisprezecelea

Francisc Iosif, m.p.

Francisc, conte Nádasdy, m.p.

La propriul mandat prea înalt al Maiestății sale c.r. apostolice.

Francisc, bar. de Reichenstein, m.p.

¹„Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 1863, nr. 16, 4 mai 1863, p. 121; „Telegraful român”. XI, nr. 37 din 5 mai 1863, p. 144; „Concordia”. III, nr. 35 din 2/124 mai 1863; Acten und Verhandlungen des Siebenbürgischen Landtages 1863/1864 Landtages, f.a., f.l. pp. 2-9.

²Regulament provisoriu de Dietă pentru Dieta viitoare a Marelui Principat Transilvania în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 1863, nr. 16, 4 mai, pp. 122-123.

222.

Sibiu, 22 aprilie 1863

Excelență!

Între însușirile și virtuțile celea morale și politice cari esomează pre bărbații cei mari de stat nece una nu poate fi după opiniunea noastră de mai mare preț decât neclătita credință și nestrămutata alipire cătră tronul domnitorului său și iubirea și esersarea de dreptate pentru că justiția este fundamentul regaturilor.

Acestea două mari și în lume totdeauna așa rari virtuți, în atâta de mare măsură le află și venerază națiunea noastră în Excelența voastră cât nu poate să nu le admireze și ca pre nescari patrii scumpe ce esomează Coroana regească de cel mai mare preț să nu le țină, pentru că înăscuta Excelenței voastre pietate și

neînfrângibila-ți credință și alipire cătră tronul augustului și adoratului nostru domnitor, destul de luminat ți le documentează înaintea a toată Europa ferbintele-ți accl zel și neobosita Excelenței voastre năsuință prin care delăturând toate prea grelele piedecele cu care aveți Excelența voastră croicește a vă lupta cu o rară înțelepciune și neînfrântă statornicie nu încetezi de a deduce prea naltele și părinteștile intențiuni ale sacratisimei sale cez[aro] r[egalei] și apostolicești Maiestăți în deplinire.

Știe mulțumitoarea noastră națiune română că Excelența voastră după emanarea prea naltei diplome din 20 octobrie 1860 cu aceeași iubire de dreptate fără partium studiositate și deschilinire, de una potrivă îmbrățioșezi pre toate credincioasele naționalități din întregul Imperiu austriac și că Excelența voastră ați fost după Maiestatea sa întâiul și singurul acel bărbat care în înalta calitate de ministru de justiție la toate jurisdicțiunile de sub Coroana Ungarici ai slobozit acelea drepte și strașnice demandări (încă înaintea Diplomei din 20 octobrie 1860, care asigurează tuturor naționalităților și confesiunilor egalitatea drepturilor civile și politice) ca în toate afacerile sale să respecteze dreptul și usul limbei tuturor naționalităților de până acum neîndreptățite; cari drepte și salutare dispozițiuni nu puțină valoare, favoare și apărare au dat dreptului și usului limbei și a națiunii noastre române, înaintea jurisdicțiunilor și tribunalelor. Mai încolo mulțumitoarea noastră națiune română și este convinsă și despre acea fortună, prin care dobândi ca și prea nalta rezoluțiune împăratească și benigna facultate ca celebra aici în Sibii Conferințele sale acestea naționale, puternice și favoritoarei influența și întrepuneri a Excelenței voastre arc de a vi-o mulțămi.

Pentru acestea dară pentru toate, conferința noastră această națională română se află prea plăcut mișcată și îndatorată a vă aduce Excelenței voastre în numele națiunii române transilvane cordiala sa mulțămită și sincerul său vot de încredere.

Dat în sesiunea Conferințelor Naționale în Sibii în 22 aprilie 1863 ținută.

Alexandru St[erca] Șuluțiu

A[rhi]ep[iscopu]l și metropolitul Albei Iulici

și președinte al conferințelor naționale

George Barițiu
Secretar al conferinței naționale

Original. S.J.A.N. Alba, F. Mitropolia Română Unită, Cabinetul mitropolitului, nr. 760, f. 1-3.
George Bariț și contemporanii, vol. X, București, 2003, pp. 262-263.

223.

Sibiu, 23 aprilie 1863

De gravaminele și respectiv postulatele națiunii române din Transilvania, după cum s-au statuat de comisiunea ad-hoc a Congresului Național român adunat în Sibii la 19/23 aprilie 1863.

Maiestatea sa c.r. apostolică cu altisima rezoluțiune dată din Schönbrun în 18 oct. 1861 s-au îndurat precagrașos a demanda ca referințele politice de stat ale

națiunii române să se reguleze în cea mai aproape Diată ardeleană. Deci Congresul națiunii române în ședința din 23 aprilie 1863 a aflat cu cale a forma între obiectele ce sunt de a se regula următoarele gravamine și postulate, și adecă:

1. După ce Maiestatea sa c.r. apostolică înalt nostru împărat și Marele nostru principe pre Diploma din 20 oct. 1860 și Patenta din 26 febr. 1861 a introdus starea constituțională în tot cuprinsul Imperiului și prin biletul de mână din 20 oct. 1860 către cont. Rechberg iar prin cel din 21 dec. 1860 către bar. Francisc Kemény a demandat ca cu privire la națiunea română și confesiunile ei, precum și la încetarea stărei exemționale în constituțiunea Ardealului să se facă schimbări adânc tăietoare, națiunea română se află agravată nu numai pentru aceea că în contra acelor dispozițiuni mai înalte s-au restituit iară toate acelea instituțiuni ce o au apăsât până la 1848, dară și pentru aceea că prin dispozițiunile provisorii de acuma în loc să se deschidă calea spre mandatele schimbări adânc tăietoare, vede mai vârtos, o năsuință a națiunilor privilegiate d-a se îngrădi iarăși în starea lor privilegiată și exemțională cu ignorarea drepturilor ce i se cuvine națiunii române după principiul egalei îndreptățiri enunțiat în legile fundamentale ale Imperiului și că ele se și susțin și sporesc în astfeli de năzuicli.

2. Națiunea română dorește înarticulara sa ca națiune de sine stătătoare față cu celelalte națiuni conlăcuitoare, precum și a confesiunilor ei față cu celelalte confesiuni ce au constituit până acuma sistema acestui Mare Principat, ștergerea tuturor acelor legi ce s-au fost aduse în prejudețiul națiunii și confesiunilor române.

3. Națiunea română dorește ca limba ei, ce ea o dorește de singura condițiune a existenței sale naționale, să se introducă și să se întrebuițieze în toate afacerile oficioase și școalele publice în asemenea măsură de care se bucură și limbile celorlalte națiuni colăcuitoare.

4. Națiunea română dorește susținerea integrității și independenței transilvane față cu celelalte provincii și prin urmare reanșarea comitatelor Crasna, Solnocu Mediocru, Zarand și a distr. Chioarei, a căror încorporare cu Ungaria s-a făcut fără învoirea Transilvaniei și cu prejudețiul națiunii române ardelen.

5. Națiunea română dorește o împărțire nouă a Transilvaniei cu privire la cerințele topografico-naționale și la înlesnirea administrațiunei publico-politice și judiciare.

6. Națiunea română dorește o reprezentațiune atât în Dieta țării, cât și în corporațiunile municipale, respectiv, jurisdicționale și comunale, în acca proporțiune ce corespunde la natura greutăților publice ce o poartă românii.

7. Națiunea română dorește ca precum această mică țară are un singur Gubern locotieninte a Maiestății sale, ca o jurisdicțiune politică mai înaltă, așa în loc de o Tabula regie în Maros Vasarhely și un Oberlandesgericht în Sibii, să se înființeze în țară o singură curte apelatoare care să administreze justiția în numele Maiestății sale.

8. Națiunea română dorește respectarea mai dreaptă la suplinirea oficiilor publice cardinale în genere și în specie un al doilea consiliar aulic cu graduatul personal subaltern la Cancelaria aulico-transilvană.

9. Românii doresc împărțășirea dreaptă din veniturile care li se cuvin lor din bunurile așa numitelor șapte judiți, precum și a celorlalte case alodiale.

10. Românii doresc dotarea școalelor și bisericilor din bunurile comunale sau casele alodiale în acea măsură după cum s-au împărțit din acelea și bisericile și confesiunile celorlalte confesiuni.

11. Românii doresc în privința învățământului public al patriei și dezvoltării națiunii o universitate paritetică din mijloacele statului.

12. Românii doresc înființarea unui fond de credit pentru poporul țaran pentru înlesnirea acestuia de a-și achiziționa bani venali pentru comunitățile lor și pentru înlesnirea răscumpărării sarcinilor ce mai apăsă pe așa-numiții jeleri.

Sibiu din 23 aprilie 1863
Comisiunea prin Ioan Pușcariu

Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal, ce s-au ținut în Săbii la 20/8 prier 1863, Săbii, în Tipografia diecesană, 1863, pp. 118–121.

224.

Sibiu, 23 aprilie 1863

Raportul

Comitetului Național din Sibii către onorata Conferință Națională din 19 april 1863
despre afacerile sale în periodul din 1 ianuar 1861 și până în 19 april 1863

Onorată adunare!

Adunarea Națională din anul 1861 în ședința I, par. 3, s-a dechiarat și a decis „că dânsa primește asupra sa solidaritatea în toate lucrările ambilor arhipăstori ce le-au făcut și ce le vor face în interesul națiunii române și ea le va da bărbați permanenți lângă dânșii, până când națiunea română își va câștiga dreptul său de națiune politică”.

În consecvință cu concludul acesta, Adunarea Națională s-a dechiarat în ședința III pentru numirea de atari bărbați și întru a IV-a ședință a pășit la alegerea lor.

Adunarea a pășit apoi la alegerea membrilor Comisiunii Permanente și propusă în ședința de cri, și aclamându-se de președinți ai acestei Comisiuni ambii d.d. arhipăstori români mitropolitul A. Sterca Șuluțiu și episcopul A. Șaguna, s-au denumit de membri următorii 18 domni: Ioan Alduleanu, c.r. cons. de apelațiune, Ilie Măcelariu, cons. la Tribunalul provincial, Pavel Vasici, c.r. cons. de școală, Antoniu Veștemean, paroh, Ioan Pinciu, notar, George Barițiu, Ioan Pușcariu, c.r. pretor, Meldovanu, c.r. cons., Georgiu Domzsa, c.r. cons., Spiridon Fetti, c.r. adiunct, d. Iosif Hodoș, avocat, Ioan Alexe, Episcop, Alexandru Bohățiel, Alexandru Lazăr, c.r. cons.

Când Adunarea Națională din 1861 a instituit comisiunea aceasta a fost pătrunsă de speranța aceea că peste puțin timp se va conchiama Dieta țării cu atâta nerăbdare așteptată și că pentru una procedură sigură și consunătoare a întregii

națiuni la înființarea organelor nouă administrative și legislative ale țării să aibă națiunea una stea conducătoare, un lueafăr de zi în Comisiunea Permanentă.

De atunci până azi a trecut mai doi ani și jumătate și dicta țării, carea este pentru chara noastră patric singurul port unde prin o conlucrare sinceră a națiunilor patriotice, s-ar putea repara corabia cea obosită și păgubită a patriei prin vântoasele fortune a unei mări pline de pericle pentru ea și îndeosebit pentru națiunea noastră, durere, încă nu am putut-o saluta. Ce cercustări dușmane a împedecat convocarea dietei vor fi cunoscute onoratei Adunări și nice sunt obiectul raportului acestuia.

Obiectul raportului ar fi actele Comisiunii Permanente instituite în Adunarea națională din a. 1861. Însă Comitetul acesta a cărui membri, pe cum e universal cunoscut, parte locuind departe de reședința unui sau altui presidiu, parte primind oficiuri la diferite dicasterii de țară și strămutându-și locuința în urma aceasta din Sibii, a fost cu neputință a se aduna și a funcționa. Fiindcă în timpul de la conferință încoace totuși s-au escat multe lucruri și întrebări de interes public care taie în viața națională, așa presidiul Comitetului Permanent din Sibii a fost silit la casuri importante unde se cere una desbateri mai însemnată și fără amânare, pe lângă membrii adevărați ai Comisiunii Permanente cari locuiesc în Sibii, a conchema și alți bărbați români din Sibii și apropierea lui ca causa națională după putința să nu rămână nice în o direcțiune înapoiată.

Ce atinge afacerile Comitetului în acest mod constituit, mai bine zicând a Conferinței particulare din Sibii, aceea a ținut de la Adunarea Naț. din anul 1861 13 ședințe, dintre care în 12 a ținut presidiu Excelenția sa, domnul episcop, bar. de Șaguna, în una Excelenția sa domnul mitropolit A. Sterca Șuluțiu și consilier de finanțe, Petru Manu ca locuitor substituit.

Iară afacerile secretariatului le-a provăzuit în cele 7 sesiuni dintâi domnul Elic Măcelariu și în cele 6 din urmă depărtându-să dânsul de la Sibii, dr. Ioan Nemeș.

De păstrătorul banilor manipulați prin comitetul acesta s-a ales d. cons. finanțial Petru Manu.

Obiectele desbaterilor și a concluderilor sunt 2 feluri:

a) Scrisori îndreptate către presidiu despre întrebări care provineră din desvoltarea lucrurilor și împregiurărilor în care succesive se află patria noastră: facerea de programe în privința alegerii deputaților dietali în privința alegerii cvestiunei teritoriale, purtarea ampoliaților de sânge român la congregațiunile marcale și la primirea posturilor lor încreziute etc. etc.

Toate acestea sunt nește obiecte care treceau peste putința și fără activitatea a unui asemenea comitet, și așa acesta le-au lăsat îngrijire înaltului regim, de a cărui atribut și altmintrelea se ține după natura lor și datorinței naționale a bărbaților noștri cari sunt acreditați la dicasteriile de țară.

b) Al doilea soi de lucrare al Comitetului a fost adunarea și manipularea banilor adunați pentru Deputațiunea la înalta Curte din toamna anului 1861 și pentru cerințele eventuale ale Comitetului.

Pentru scopul acesta au intrat 1646 fl. 72 cr. și 2 galbeni, din care substrăgându-se erogatele cu 1078 fl. 25 cr., rămâne starca activă 568 fl. 47 cr. și 2 galbeni care se păstrează la d. cons. de fin. Petru Manu.

Acestea sunt în scurt actele Comitetului Național din Sibii, care aducându-le la cunoștința onor. Adunări, cugetă Comitetul a fi împlinit prin aceasta numai datoria sa.

Protocolul Congresului națiunii române din Ardeal, ce s-au ținut în Săbii la 20/8 prier 1863, Săbii, în Tipografia diecesană. 1863, pp. 132 136.

225.

Beiuș, 24 aprilie 1863

Spectate Domnule Jude suprem!

În urma racercarei sp[ectat] D-tale din 22 aprilie a.c. nr. 13 prg. cu toate că o astfel de procedură gvasi disciplinară, față cu mine, care nu sunt dregător nu o pricep și nu o aflu în fire legală, totuși din profundul respect ce-l nutresc în privința acelor persoane înalte la care te provoci, am onoarea a-ți da următoarea declarație:

Correspondența din Beiuș din 1 martie 1863, publicată în nr. 17 al „Concordicii”, am scris-o eu și primesc răspunditatea și astăzi pentru toată litera acelei corespondențe.

Ca să scriu această corespondență m-a îndemnat împrejurarea, că, cu toate cum că prin pregrațioasa ordinațiune a Majestății sale c.reg. apostolice din anul trecut recunoscându-se principiul majorității și comunității, de limba afacerilor comunale se impune limba majorității locuitorilor, asemnându-li-se dregătorilor de îndreptar tabelele de conscripțiune; totuși limba în comunitate a devenit satira și jucăria unor notari și a câtorva dregători, care nevoind a înțelege acea ordinațiune pregrațioasă nu-și ține de datoria a o executa.

Cel mai puțin, dară, ce am putut face spre a atrage atenția înaltului Guvern acestui abuz, a fost modul ce am urmat, ca adevă, înainte de a întreprinde alți pași mai serioși, să-i facem atenți pe respectivii dregători la pericolul ce-i amenință, de *cumva datoria ce le-o impune starea lor de dregători nu și-o îndeplinesc.*

Căci eu, ca unul ce sunt născut de aici, din poporul, care sunt cunoscut de un român, ce se interesează de trebile naționalității sale, pe tot locul și oriunde ne conveneau cu vr-un inteligente român, sau cu unul mai priceput din popor și în specie, cu poporul român din Beiuș, eram întâmpinat cu varieraturi în privința limbii, că limba nu se introduce în comunități, că unii dregători nici azi nu corespund, că în comunele lor cercuale toate se trimit atât de la guvernul comitatului, cât și de la juzii cercuali numai în limba maghiară, liberele de contribuțiune, pasurile de vite etc. cu un cuvânt toate tipăriturile ce se folosesc prin comunități sunt numai ungurești, notarii cu puține excepții – lucră numai ungurește, și așa cum se adeverește zisa acelor inamici ai Guvernului care când voiesc a amăgi poporul, zic: „cum că orice drepturi căpătăm de la împăratul, toate n-ajung nimica căci dregătorii lui nu le realizează”.

Drept aceea prin mai mulți de 60 de indivizi din părțile Beiușului, stătători din preoți care viețuiesc între popor, sunt conducătorii naturali ai poporului și fiind neconținut în nemijlocita atingere cu poporul se pot considera de adevărați interpreți ai lui, din mireni mai pricepuți de pe sate, civi de Beiuș, și prin cea mai mare parte a inteligenței române din Beiuș am fost provocat și încredințat ca să fac o plânsoare generală la locurile mai înalte, în contra unor dregători comitatensi pentru nerespectarea acelei ordinațiuni pregrațioase și să cerem măsuri aspre spre executarea ei iar accastă jalbă să o subscriem cu toții. Eu am promis că le voi împlini voia și totuși n-am făcut până acuma, am tot așteptat în speranța că respectivii dregători își vor împlini datorința și dacă nu va fi lipsă de asemenea pași, ei cunoscând astfel sentimentul general al cercului beiușan am cugetat a fi deajuns deocamdată a descoperi lucrul pe calea publicității.

Trebuie să protestez însă în contra înțeleșului ce atribuiește acestei corespondențe o fracțiune a partidei opoziționale din comitatul nostru, care-și are organul său în ziarul „Bihor” ca și cum eu aș fi amenințat cu răsculare peste câteva zile. Numai niște oameni malițioși și plini de voință pot explica cuvintele mele ... astfel, și ocupa pe cel mai loial și mai credincios popor al Majestății sale, pe românii din Ungaria cu tendințe răsturnătoare. Acolo, unde zic eu, cum că poporul și mai cu seamă inteligența, își pierde pocăința, și mai așteaptă câteva zile doar dregătorii respectivi vor ceti mai cu atențiune suslăudata pregrațioasa ordinațiune, cu nu înțeleg, și nu poate nimeni înțelege aceea, cum că după aceea se vor răscula – ci accia, cum că pe respectivi delegați peste puțin timp îi vom așeza la locurile mai înalte, ceea ce le este iertat; și asta nu e târziu nici acum, cauzele tot mai există și astăzi.

Eu nu arăt aici pe nimeni cu numele, nici pe dregătorii culpabili nici pe accia care m-au încredințat să facem plânsoare la locurile mai înalte, pentru că nu am poftă provocată spre aceasta, dar nici nu cred să fie de lipsă. Deoarece lucrul de căpetenie nu e acela, că ce a cutezat cineva să scrie, ci că așa avut-a el temei și drept în ceea ce a publicat? Iar despre aceasta cred că nu se mai îndoiește nimeni, căci aceea e lucru cunoscut, cum că în comitatul nostru, și în special în unele părți ale cercului Beiușului nu s-a introdus limba după înțeleșul mult lăudatei ordinațiuni pregrațioase.

Cu aceasta îmi închei declarațiunea, și cred că n-am lăsat nimic nedeslușit; de acum însă ilustrul guvern comitatens nu e mulțumit de dânsa, cu cea mai liniștită conștiință aștept procedura făcându-se pe calea legii.

Rămânând cu aplecațiune.

Al spectate domnicii tale

Beiuș în 24 aprilie 1863

Servitor umilit
Partenie Cosma
avocat

Sibiu, 24 aprilie 1863

Adeverință

Despre 110 fl[orini] scriși, una sută fiorini val[ută] austriacă, pre carii subscrisul i-au primit de la Excelența sa *preasânțitul domn arhiepiscop gr[eco]cat[olic] Alexandru St[erca] Șuluțiu, pentru Deputățiunea Națională la Viena.

Sibii, 24^{lea} aprilie 1863

N. Popea
Protos[inghel] și secret[ar]
ep[isco]p[esc]

Original. S.J.A.N., Alba, F. Mitropolia română unită, Cabinetul mitropolitului, nr. 761, f. 5.

Sibiu, 25 aprilie 1863

An Grafen Nadasdy am 25/4 1863 geschriebener Brief.

Euer Excellenz!

Der Erfolg dieser hierortigen Conferenz-Verhandlungen¹ ist bereits zur Kenntnis E[uer] E[xzellenz] gelangt. Ich war dieses Erfolges so sicher, dass ich mir bei meiner Abreise die Freiheit nahm, E[uer] E[xzellenz] die Versicherung zu geben: dass alle aufgetauchten ungünstigen Meinungen unstichhältig seyn, wie für die romanische Nation der jetzige Congreß keinen weiteren Zweck hat, als Seine Majestät für die am 18. Oktober v[origen] Jahres ausgesprochene Anerkennung den innigsten Dank in einer Adresse zusammen zu fassen, in welcher die Wiederholung unserer seit dem Jahre 1848 namentlich bei der Conferenz von 13-15. Jan[uar] 1861 kundgegebenen Anhänglichkeit für die Einheit der Monarchie namentlich für die Staats Grundgesetze und jetzt bei dieser Gelegenheit im Angesicht der Öffentlichkeit in einer feyerlichen Verhandlung kundgegeben werde.

Die Reichsverfassung – beziehungsweise das Februarpatent wurde nach unserer Auffassung als die Durchführung des Allerhöchsten Diploms angesehen und gewürdigt.

Die Adresse ist verfasst, sie wird unter Anführung S[einer] E[xzellenz] des Bischofs Schaguna in Begleitung einer Deputation von 10 Männern S[einer] apost. Majestät zu unterbreiten seyn.

Bischof Schaguna wird von hier Montag aufbrechen, und gelangt in Wien Freitag.

Morgen werde ich die Rückreise antreten, und hoffe Donnerstag in Wien zu seyn.

Ich erlaube mir zugleich zur Kenntniss E[uer] E[xzellenz] zu bringen: dass bei diesem Congress die größte Einigkeit und Ordnung herrschte. Die Leitung der Bischöfe ließ nichts zu wünschen übrig, namentlich Bischof Schagunas entschiedenes Auftreten flößte Achtung und Vertrauen sowohl den Mitgliedern als auch den Zuhörern ein.

Sämtliche 4 Sitzungen waren öffentlich.

S[eine] Excellenz Graf Montenuovo und andere Herrn vom Militär und Civil beehrten wiederholt die Verhandlung mit ihrer Gegenwart.

Gestern begegnete ich den Herrn Comes Schmidt, und auf meine Frage, wie er zufrieden sey, sagte er „ich bin nicht nur zufrieden, sondern bewundere und bin erstaunt über den Tact und Erfolg“.

Außer der Dank Adresse an S[eine] Majestät, hat die Verhandlung auch für E[uer] E[xzellenz] das höchste Vertrauen ausgesprochen, da E[uer] E[xzellenz] noch während der Voroktober Regierung die Sprachenfrage in Verhandlung brachten.

[Dimitrie Moldovan]

Original. S.J.A.N., Cluj, Fond Dimitrie Moldovan, nr. 355/1863.

I Vezi supra doc. nr. 142.

228.

Cluj, 27 aprilie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Im Nachhange zu meinem Schreiben vom 22ten I. M. beilege ich mich Ihnen mitzuteilen, dass die vom Aldulean verfasste Dankadresse, welche von der Versammlung einstimmig angenommen wurde, von der anderen – der adoptiven – wenig unterschieden sei. Dem Sch[aguna] zu lieb der um jeden Preis seinen Entwurf angenommen wissen wollte, der aber ein höchst misslungenes Werk war und daher einstimmig von der Kommission verworfen wurde, um ihn nicht zu kränken, wurde eine ganz neue Adresse verfasst, sie wird ganz befriedigen, es ist in derselben derselbe Ideengang wie in der adoptiven.

Unser Kongress ist im Ganzen genommen sehr gut abgelaufen, ich hätte Ihnen sehr vieles darüber zu referieren, aber ich habe jetzt keine Zeit, vorläufig nur so viel, dass wie die kleine Opposition welche sich verbreitet hätte uns den Sieg schwer zu machen, zum Schweigen gebracht haben. Gegen das Februarpatent im Grundsatz wollte zwar niemand opponieren, aber eine Opposition wollte es durchaus nicht nennen, sie wollte sich nur der Ausdrücke bedienen, welche in der allerhöchsten Resolution gebraucht wurden, nämlich: Ratsgrundgesetz, ohne das Diplom und das Februarpatent zu nennen. Bei der öffentlichen Verhandlung über die hat sich jedoch nicht die mindeste Opposition gezeigt.

Heute um 12 Uhr war ich bei meinem Chef und er teilte mir das Telegramm von heute über die allerhöchsten Entschließungen wegen Einberufung des Landtages und wegen Jakab [mit]. Was wollen Sie eigentlich mit dem Letzteren? Er ist nichts weniger als verlässlich, kein magyar ist ärger wie er.

Gestern abends erhielt ich Ihr werthes Schreiben vom 24. I. M. Sie hatten damals die Hermannstädter Zeitung vom 22. noch nicht gelesen, bis jetzt wissen Sie alles, also auch das dass ich in meiner Rede – welche übrigens bloß im Auszug mitgeteilt ist – auch der etwaigen Einwendungen gedacht habe.

Das was Sie mir von den dortigen politischen Gegnern schreiben, gilt auch – in vollem Maße – von den hiesigen, solchen Einwendungen wollte der Erzbischof durch die Anordnung der Wahlen vorbeugen; das kann man ihnen nicht verargen, ihnen muss doch auch ein Solatium bleiben, welches ohnehin nicht von langer Dauer sein wird, nur bis Juli! Ich kann mit der Deputation nicht hinauf gehen, unter Anführung des Sch[aguna] kann ich mich Seiner Majestät nicht vorstellen, einer der Präsidenten musste Anführer der Deputation sein – ich begrenze mich von der Glorie die unsere Deputation umstrahlen wird mittelbar durch meine Nationsgenossen zu profitieren. Glorie ist für mich übrigens nur eine Nebensache, ich bin glücklich dass die Sache so ausgefallen, besser wünschte ich mir nicht, das ist meine Glorie, das Bewusstsein getaner Pflicht, mein Wort eingelöst zu haben!

Die Amendements von Baritz kennen Sie bis jetzt, sie schwächen die Dankadresse nicht im Mindesten, um alles Übrige kümmere ich mich einstweilen nicht.

Wie sehr ich auch wünsche mit Ihnen unter vier Augen – wenigstens einen ganzen Vormittag – zu plauschen, so weiß ich doch noch nicht ob ich meinem diesfälligen Wunsche werde bald folgen können oder nicht, aus mehreren Ursachen, selbst wenn ich vielleicht Anlass dazu hätte, daher ich mir den Zeitpunkt wo ich mit Ihnen plauschen werde nicht in so nahe Aussicht stellen kann – übrigens vederemo!

Vor dem Landtag müssen wir jedenfalls zusammenkommen, - wo? Werden wir schon sehen.

Der Bub lässt lang auf sich warten, muss ein Bub sein, weil mir heuer fast alles gelingt. Von meiner Frau habe ich an Sie die aufrichtigsten Empfehlungen und den Dank auszudrücken dass Sie ihrer so freundlich gedenken.

Jetzt bitte ich Sie an unseren Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden und die Versicherung meiner ausgezeichnetesten und unwandelbarsten Hochachtung.

Glück auf! Ruft der die Ehre hat sich zu zeichnen, Ihr humillissimus servus
27. April 1863.

Vorausgesetzt dass Herberth Vizepräsident sein wird hoffen wir dass 2 Rumänen zu Obergerichts Räten in Hermannstadt werden ernannt werden.

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 257-258.

Cluj, 29 aprilie 1863

2.336 eln. 1863

Körlevél a 15 magyar hatóságok elnökeihez (annyi számban ahány szolgabírói járás van) detto a városi hatóságokhoz (2 példány).

Az Ő császári s apostoli királyi Felsége által idei április 22kén kelt [leg] [elsőbb] határozványnál fogva a bekövetkező erdélyi országgyűlésre nézve legkegyelmesebben kibocsátott országgyűlési rendszabály 29dik §. b. pontja szerint a választási jogot, tekintet nélkül az általuk fizetendő egyenes adó mennyiségére, élvezik „a lelkészek, káplánok, prédikátorok, tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, academiai művészek, tanárok, községjegyzők és iskolatanítók azon választó kerületben, a melyben állandóan laknak”.

Miután a hatóságok előjáróinak teendője lesz, az országgyűlési követek választása keresztülvitelére felállítandó vezető központi bizottságoknak az összes választásra jogosultak egybeírását átszolgáltatni: az erdélyi k. udvari Cancellaria Nagyméltóságú Elnökének e hó 26kán 280 eln. szám alatt kelt intézkvénye következtében felszólíttatnak czennel a hatóságok Elöljárói, miszerint maguknak a törvényhatóság keblében levő, a fönnebbiektől szerint választásra jogosítottak iránt kellő módon részletes tudomást szerezzenek, hogy a választók összeírásai elkészítése, mi iránt az utasítás közelebb ki fog adatni, fennakadást ne szenvedjen.

Kolozsvártt Április 29kén 1863.

Circular an die Vorstände der sächs. Jurisdiktionen, Comesstellvertreter – Magistrat Szászrégen.

Nach et[?]' wie im Exhibit haben, so fordere ich im Grunde h[öher] Hofkanzlei Präsidialerlasses vom 26ten d. M. Z. 280 pr. die Herrn Amtsvorstände auf, wie im Exhibit.

Klausenburg am 29. April 1863.

Körlevél országszerte. Az országgyűlési választók összeírása elősegítése érdekében előleges figyelmeztetés. Rögtön.

[Traducere:]

Nr. prezidial 2.336 din 1863.

Circulară către președinții celor 15 autorități ungare (în atâtea exemplare câte plase cercuale există). De asemenea, autorităților orașenești (2 exemplare).

În baza hotărârii Majestății sale imperiale regale apostolice din 22 aprilie anul curent cu privire la Dieta transilvană ce urmează a se întruni, potrivit art. 29 pct. 6 din reglementarea privind Dieta țării, emisă preagrațios, primesc drept de vot, fără

considerarea impozitului plătit, preoții, capelanii, predicatorii, savanții, felcerii, avocații, inginerii, notarii comunali și învățătorii de școală în circumscripțiile electorale în care domiciliază.

Deoarece șefii autorităților vor avea de lucru, comisiile centrale conducătoare, ce urmează a fi întrunite pentru efectuarea alegerii delegaților la Dieta țării, sunt obligate să întocmească listele celor îndreptățiți la vot; în urma dispoziției Excelenței sale președintelui Cancelariei aulice a Transilvaniei nr. 280 din 26 luna curentă, prin care șefii autorităților sunt invitați să ia informații precise referitoare la cei îndreptățiți la vot, potrivit celor de mai sus, din sânul autorității legislative, pentru a pregăti lista alegătorilor care să nu sufere amânare, și în care scop se vor da cât de curând instrucțiuni mai amănunțite.

Cluj, la 29 aprilie 1863.

[Notă în limba germană:] Circulară către prezidiile jurisdicțiilor sășești, a adjunctului comitelui, magistratului din Reghin.

Conform celor din exhibit, înalta Cancelarie aulică solicită, pe baza ordinului prezidial nr. 280 din 26 luna curentă pe șefii oficiilor, după cum stă în exhibit.

Cluj, la 29 aprilie 1863.

Circulară pentru toată țara. Urgent. Avertisment preliminar în interesul pregătirii listelor electorale pentru Dieta țării.

Concept. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863-2.336.

230.

Viena, 30 aprilie 1863

Z. 294-1863 Praes.

An die löbliche königl. ung. Hofkanzlei.

Uiber Antrag des löblichen siebenbürg. Gubernialpräsidiums finde ich im Einvernehmen mit dem Hl. Polizeiminister die auf Grund des §. 25. der Preßordnung in Kronstadt mit Beschlag belegten, in romanischer Sprache verfassten Broschüren „Despotismul si Constitutia. Extractu de mai multe opere politice de C.D. Aricescu. Bukurescu. Typogr[afia] lui Emanuclu Prenescu. 1861“ und „Procesul meu pentru Oda la Grecia de C.D. Aricescu. Bukurescu. Typogr[afia] G. Danielopo et Comp. 1863“ auf Grund des §. 23. der Preßordnung für den ganzen Umfang Siebenbürgens zu verbieten, weil in derselben nach ihrem Inhalte, wie aus dem mitfolgenden Auszügen ersichtlich ist, das Verbrechen des Hochverrathes (§. 58 d. StGB) der Störung der öffentlichen Ruhe (§. 65. d. StGB) sowie das Vergehen gegen §. 302. StGB involvieren.

Indem ich mich gleichzeitig an den H[och]l[öblichen] k. k. Polizei Minister zur Erzielung eines richterlichen Verbotes für die Königreiche und Länder, in welchen das Pressgesetz vom 17. Dezember 1862 Geltung hat, verwende, beehre ich mich an Euere Excellenz das Ersuchen zu stellen, sich mir bezüglich dieses Verbotes gefälligst anschließen und ein ähnliches Verboth dieser gefährlichen Broschüre für das der löblichen k. ungarischen Hofkanzlei unterstehende Verwaltungsgebiet herausgeben zu wollen.

Wien, 30. April 1863.

Nádasdy

Original. M.O.L., D-185. Elnöki iratok. 1863 507.

231.

[aprilie 1863]

Proiect de programă

1) În 19/7 aprilie a[nul] c[urent] se va ține solemnitate bisericească cu invocarea spiritului sânt, cântându-se „Împărate Ceresc” etc.

2) Președinții încă în aceeași zi se vor îngriji de a denumi una comisiune verificatoare înaintea căreia toți membrii Adunării Naționale vor benevoli; cari vor putea încă în aceeași zi, iar ceilalți în altă zi, înainte de adunarea sesiunii a-și arăta creditivele și a-și înscrie numele sale.

3) În 20/8 aprilie membrii Conferinței se adună punct la 8 ½ ore dimineața în sala destinată pentru consultațiuni, când sub președenție provisorie a celui mai bătrân membru, sau neprimind acesta, sub a celui mai bătrân după dânsul, se aleg două deputațiuni constătătoare din câte 10 membri spre a chema pe președinții aleși din Conferința de mai nainte în mijlocul Adunării.

4) Unul din Excelențele sale d[omnii] președinți, deschide și ședințele adunării, prin una cuvântare amăsurată însemnătăței acestor momente.

5) Îndată după aceasta se cetește catalogul membrilor Conferinței întocmit mai de înainte prin îngrijirea președinților, pentru ca să se știe, cine și câți sunt aleși membri.

6) Fiind această Adunare așa zicând numai una continuare a Adunării Naționale celei din a[nul] 1861 ianuarie 13/1. secretarii și oficialii Adunării, și pentru ca să dobândim timp se lasă cei din nainte uc la Adunarea Națională din 1861; și numai în cât unii ar fi renunțat, sau Adunarea de acum ar voi a-i mai înmulți, să aleagă de Adunare alții noi. Așa fiind Adunarea organizată în membrii săi, se declară pe sine de constituită și îndată.

7) D[omnii] președinți dau cetire sărbătorească înaltului decret gubernial cuprinzător de prea nalta rezoluțiune a Maiestății sale cez[aro] r[egală] din 17 februarie a[nul] c[urent] la care Adunarea ascultă stând

8) Adunarea mai ante de a se lăsa în dezbateră meritorie, atât a proiectului adresei de mulțămită cât și a descoperirii sentimentelor sale în referința către prea naltele intențiuni și a oricăror alte lucruri continuative, se folosește de restul acestei ședințe spre a-și face sieși un regulament al casei după care ar fi ca să-și decurgă dezbaterile atât de astă dată cât și în venitoriu cu tact, preciziune și economie de timp, demnă de reprezentanții unei națiuni. Totodată Adunarea, pe lângă Comitetul permanent și secretarii săi, mai denumeste și alți membri cunoscuți de capacitate, într-o comisiune, carii să facă proiectul adresei de mulțămită către apostoliceasca sa Maiestate și pentru descoperirea sentimentelor către prea naltele și părințesile intențiuni.

Și cu aceasta sesiunea întâia se va închide.

21 aprilie

9) Se cetește protocolul ședinței de ieri, se verifică de către Adunare și se subscir de către președinți și secretari în fața Adunării.

10) Se dă citire proiectului de adresă pregătit de comisiunea mai sus sub nr. 8 pomenită, făcut, proptit cu temeiuri corespunzătoare atât prea naltelor intențiuni, cât și intereselor de viață ale națiunii române și ale patriei.

11) Adunarea decide, dacă voiește a se lăsa îndată de dezbateră meritorie a adresei, sau ca să-și ia timp de meditat până în următoarea zi, cu atât mai vârtos, că un act de atâta importanță nice decât nu se poate compune cu destulă grijă și înțelepciune.

În următoarele zile

12) Citirea, verificarea și subscrierea protocolului ca și în ședința de mai nainte.

13) Întru înțelesul deciziunei de ieri se începe sau numai se continuă dezbaterile asupra adresei pân-la statorirea și primirea ei de către Adunare.

14) Dezbateră adresei se va face în genere, adecă peste tot și după aceea se va face dezbateră ei specială la ficcare punct.

15) Ascultarea informațiunilor pe cari poate fi că Adunarea le va cere de Comitetul permanent atât cu privire la cestiunea națională întru înțelesul strâns, cât și la alte cestiuni și afaceri prevăzute în Conferința de mai nainte.

16) Deciziunea despre modalitatea cu care ar fi de a se înainta atât adresa de mulțămită și orice alte rugăminți prea umilite ar fi a se mai subșterne către prea naltul tron din sânul Conferinței.

17) Închiderea ședințelor Adunării prin unul din domnii președinți.

18) Cuvânt de mulțumită în numele Adunării prin unul din membrii Adunării.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F Șaguna, nr. 2848.

Blaj, 1 mai 1863

Prea stimate domnule!

Meritele, ce ai făcut pentru națiunea română nu numai în privința literară, și politică ci și din alt respect, - sunt mai cunoscute decât să fie lipsă a le număra.

De pe la începutul publicității romane la care în Imperiul austriac tocmai domnia ta ai fost urzitor, și într-un vis lung de ani grei ai condus-o rachiemat fiind într-un caracter solid, apoi luminat de una înțelepciune rară, și inspirat de un zel fierbinte național patriotic – numele domniei tale a străbătut în toate unghiurile, așa cât nu putem crede, să fie în orice loc ure lui roman bine simțitori și ceva și deștept și totuși să nu fi auzit nimica despre Ghcorghe Barițiu – care mai ales de un timp încoace în toate ținuturile, răsună, încă și de pe buzele pruncilor.

Deci ni se pare a fi lucru de prisos a te osteni cu vorbe multe. Apoi de altminte încă suntem convinși deplin, cum că laudele în față ar și vătăma modestia unui bărbat, care le face binele numai pentru aceea ce să folosească națiunii sale, fără a umbla după ceva interese personale.

Și tocma de aci este că suntem tare fortunați că ni s-a dat ocazia de a raspecta sentimentele noastre de bucurie căci avem în sânul națiunii un bărbat ce poate să fie obiect de aprețuire nefățărîtă comună.

Prea stimate Domnule!

Mâine, poimâine va fi sfântul Georgiu și oamenii se bucură de el, pentru că el, după ce pre încetu a lepădat rămășițele morții din iama trecută acum îmbracă natura în un veșmânt împărătesc, unde pământul încununat cu milioane de flori ne dă plăcere la una viață nouă, însuflețită cu speranță de un venitor mănos, de aci ne rugăm și noi, ca pre când ne alăturăm la bucurie generală în respectul pretenesc, totdeodată să ne putem raspecta și în parte sentimentele de bucurie ce avem căci D-zeu te-a susținut că să poți vedea această de mult însemnată pentru toți era mai ales pentru Domnia ta, fiindcă-ți este numele „Georgiu” și acum pășești în anul nou. Poftim domnule preastimate! că pre când de una parte sunteți mângâiat pentru cele trecute, fiindcă totdeauna cu scop și intențiune bună, - întocma de altă parte în venitor să ai pacea spiritului și întregiunea sănătății timpești spre a secera cu bucurie fructul seminței care ai semănat-o pentru binele națiunii.

Să trăiți domnule preastimate, să trăiți la mulți ani și încă fericit, vă poftim din inime curate.

Ai domniei tale mult stimători:

Iosif Tarța
Ioan Antoneli
Alimpiu Blasianu
Ioan Popescu
Alexandru Micu
Ioan Balint
Ioan M. Moldoveanu
Blaj, 1 Mai 1863

Vasile Popescu
Gavrilă Pop
Ioan S. Stoian
Aron Bocriu
Dr. Ioan Bob
Nicolae Solomon
profesori

Original. S.J.A.N., Cluj, Fond Barițiu, nr. 524.

Blaj, 1 mai 1863

Preaonorate Domnule!

Un puternic motiv simțim înlăuntrul nostru, ce nu ne iartă mai mult a ținea ascunsă sub vălul tăcerii sentimentele noastre cele fragede de fierbinte amoare, de aderență și de prea adânc respect către prea onorat domnia voastră, ce palpită cu atâta ardoare în piepturile noastre. Durerea ce o simțim e numai că acelea nu le putem arăta într-un mod mai solemn și mai demn de preaprețuită-vă persoană, iar pentru noi mai mulțumitor. Ne rugăm deci fie-ne concesă libertatea ce suscrisă junimea studioasă din Gimnaziul de aici am cutezat a ni-o lua ca să facem măcar atâta câtă ne iartă împrejurările și să îmbrățișăm cu bucuria benevenita ocaziune ce ni se înfățișează spre a vă arăta cât de adânc e săpat în animele noastre acel nume atât de populari în toată lumea română, ce ne-l anunța onomastica zi a preaonoratei d[omniei] voastre; și care ocupă un loc atât de înalt în sufletul fiecărui român curat, acel nume care va răsună cu superbia și în gura celor mai depărtate generațiuni române și care va servi mamei noastre națiuni pentru toate timpurile de un moment pompos de gloria pe care nu-l va roade nici dentele consumator a timpului și nu-l vor răsturna nece cele mai cumplite orcale a orice fatalitate.

Ci iertați-ne aceste expresiuni purcese ce în nește piepturi cuprinse de delir. Nu volim a vă cauza neplăcere. Nu, o mare bărbat! Intențiunea noastră nu e a ne încerca se ve enumerăm meritele și sacrificiile cele multe ce cu un zel neobosit le-ați pus și le puneți ziua și noaptea pe sântul altari al națiunii și al acestei dulci patrii sfâșiată de neîmpăcatele dușmăanii ale soartei și sbuciumată de atâte viscole reci. Ori să vă aducem mulțumire pentru acele. O! Aceste trec departe preste puterile noastre. Dar lumea va ști aprețui faptele mari și virtuozose; și cu distingere poporul acela ale cărui plângeri și suspine de sub lanțurile cele infernale ale servituții, sub care gemea de secole s-au auzit la ceruri, și căruia providența eterna pre care o roga și care nu l-au părăsit niciodată, chiar atunci când era pre tristele margini ale mormântului i-a trimis un asemenea bărbat, care să-l întoarcă la viață, să-l deștepte din fatala sa amorțire și să-i insuflă curaj a lucra împreună cu dânsul la deschiderea drumului către mărșul său venitor – poporul acela zicem va ști împlini pe ale sale datorințe față cu salvatorul său.

Una remunerațiune deplina însă pentru toate, acele fapte nemuritoare numai înaintea ceriului e cu potență care secur că vi-o va și împlini.

Iar, scopul nostru pentru care cu atâta bucurie și frăgezime a îmbrățișat această ascensiune, e a vă ruga numai, prin cuvinte simple, însă sincere, să primiți omagialele noastre complimente și fierbintele urări ce de în sute de oameni cuprinse de amare și însetate de fericirea națiunii și a patriei se înalță înaintea celui atotputernic, cerându-vă de acolo sănătate deplină, puteri neînfrânate și ajungerea la portul tuturor dorințelor, iar nouă concesiunea de a ne deprinde încă în mulți ani această cordială datorie, care vă rugăm să nu o primiți numai ca un simplu efect al

datenci, ci ca un testimoniu sincer de cea mai profundă stimă și recunoștință și de cel mai adânc respect; pre lângă care cu devoțiune plecându-ne ne recomandăm.

Preaonorat domniei voastre,
Blaj, 1 mai 1863

Junimea studioasă din Gimnasiul blăjjan

[*Pe verso documentului: (același scris, aceeași cemeală)*]

Carol I

Din grația lui Dumnezeu și prin voința națională

Domn al românilor,

La toți de față și viitori sănătate.

Dorind a da o dovadă de a noastră bunăvoință

Domnului George Barițiu pentru operele sale istorice-literare. Noi îi conferim medalia Bene-Merenti cl. I. Drept care îi dăm acest Brevet subscris de Noi, și investit cu sigiliu Domnesc.

Dat în București la 17 iunie 1876

Carol.

Ministrul Secretar de Stat al
Departamentului Instrucțiunei Publice și Cultelor,
G. Chițu

Original. S.J.A.N., Cluj, Fond Barițiu, nr. 353.

234.

Sibiu, 4 mai 1863

Vot separat

în Universitatea săsească a deputaților români Ioan Balomiri și Iacob Orosz, în
privața organizării dregătoriilor judecătorești în Pământul crăiesc

Enunțarea domnului comeslochiitor Corand Schmidt ca preside al Universității de dato 30 aprilie 1863 pentru consultarea specială despre proiectul deputatului M. Binder din Cincul Mare în privința organizării dregătoriilor judecătorești din Fundul regesc nu are valoare și prin urmare proiectul pomenit al deputatului Mich. Binder din Cincul Mare despre organisarea judecătoriilor din Fundul regesc de dato 10 martie 1863 nr. Univers. 225/1863 nu e apt de a putea fi desbătut de amăruntul (specialiter) prin inclita Universitate.

Temeiurile sunt următoarele:

La Universitatea asta ca la un corp colegial numai aceea se poate enunța în numele Universității ce erau toți membrii sau partea cea mai mare a lor voiește.

În ședința din 30 aprilie 1863 fiind propus de desbătut proiectul sus pomenit al deputatului Mich. Binder, nouă membri ai Universității și anume: dr. Czikel, Schnell, Balomiri, dr. Kein, dr. Binder, dr. Lidner, dr. Tincu, Măcelariu și Orosz s-au declarat în contra unei consultări speciale, adică nu au vrut să primească operatul pomenit spre desbatere specială. Alții 5 membri anume: Gull, Schwarz, Löw, Wagner și Mich. Binder s-au declarat pentru desbaterea specială. Ceilalți 5 membri Schneider, Klein, Wittstock, Balteș și Talmann au tăcut. Trei membri: Rannicher, Lassel și Drotleff au fost absenți. Votisarea individuală după vorbirile celor 14 deputați nu s-a făcut.

Deci operatul pomenit debue privit ca un operat rieptat sau căzut și așa enunțarea domnului preside pentru consultarea specială nu are valoare pentru că nu e voia Universității la consultarea specială.

Domnul preside pe aceea și-a întemciat enunțarea cum că Universitatea asta în ședința din 25 faur și 3 martie 1863 se va fi declarat pentru despărțirea justiției de administrațiunea politică și ar fi însărcinat pre deputatul M. Binder cu elaborarea unui astfel de proiect și așa acum că-l luăm la desbatere specială. E adevărat că Universitatea în 3 martie 1863 a însărcinat pe deputatul Mich. Binder cu elaborarea unui astfel de proiect, însă dacă Universitatea nu primește operatul de apt spre desbatere specială, nici nu se poate admite la o desbatere specială precum nu s-a lăsat și proiectul acela dintâi de dato 13 mai 1862.

Însă și concludul Universității de dato 25 faur 1863 nu a fost pentru schimbarea organismului judecătorec și politic de acum, ci Universitatea s-a declarat numai în principiu pentru despărțirea organismului judecătorec, de acel politic, dar realizarea despărțirii acestei n-a aflat-o Universitatea acum de potrivită și așa nu s-a declarat pentru realisarea principiului până după organisarea definitivă a țării întregi.

Așadară și însărcinarea deputatului Mich. Binder cu elaborarea unui astfel de proiect a fost de prisos.

Noi însă neci nu cunoaștem pre inclita Universitate de competentă la o astfel de organisare a deregătoriilor judecătorești sau mai bine zis, cunoaștem incompetența Universității la o astfel de organisare.

În competența Universității se poate vedea din decisiunile Maiestății sale de dato 24 și 31 martie 1861 prin care decisiuni cercurile administrative și judecătorești precum și organismul administrativ și judecătorec acel vechi din anul 1847 pentru Transilvania întreagă cu acel adaus s-au restituit ca așa să rămână până e pe calea legislațiunii formale se vor putea statori schimbările cuviincioase.

Deci, fiindcă legislațiunea formală a țării e numai Dieta provincială, așadară numai prin Dieta provincială se vor putea face schimbările cuviincioase în cercurile teritoriale administrative și judecătorești, precum și în organismul judecătorec și administrativ.

Apoi chiar de ar fi Universitatea competentă la o astfel de organisare, totuși timpul nu e potrivit înainte de dieta provincială pentru că constituțiunea veche a Transilvaniei, pe temeiul autografului împăratesc către contele Rechberg de dato 20 octobre 1860 pretinde schimbări afund tăietoare.

Schimbările aceste care fără îndoială au de a atinge și constituțiunea fundului regesc. se țin numai de competența dietei provinciale: aşadară, nu e cu scop a face acum vreo organizare care doară înainte de ce ar ajunge la activitate ar fi supusă unei schimbări radicale sau fundamentale.

Aşa în fine noi subscrişii, la consultarea specială ca la una fără valoare legală. nu luăm parte, dar nice nu cunoaştem legalitatea rezultatului consultării speciale în privința asta.

Sabiu, 4 mai 1863

Ioan Balomiri, senator, Iacob Orosz, viconotar,
deputați din scaunul Orăștiei la Universitatea Fundului regesc.

„Telegraful român”, XI (1863), nr. 40 din 16 mai, pp. 161–162.

235.

Viena, 4/5 mai 1863

Magyar kir. udvari kancellár

507 elnöki ikt[atási] sz. érk[ezett] május 7. 1863

a darab kelte april[is] 30 ügyszáma 294/el.

Az erdélyi udv. kancellária elnökségének átirata a Bukarestben 1861 és 1863ban megjelent „Despotismul si constitutia. Extractu din mai multe opere politica”, de C.D. Aricescu, és „Procesul meu pentru oda la Grecia” de C.D. Aricescu – című román röpiratok eltiltása tárgyában.

I. Gróf Pálffy Móric kir. helytartó úr ő nagyméltóságának.

Az erdélyi kir. udv. korlátnokság elnöksége „Despotismul si constitutia. Extractu din mai multe opere politicu; de C.D. Aricescu, Bucuresci. Typogr[afia] lui Emanuelu Prenescu 1861” és „Procesul meu pentru oda la Grecia de C.D. Aricescu; Bucuresci, Typogr[afia] G. Danielopo et comt. 1863” című román röpiratokat mint a melyekben – miként az ide mellékelt kivonatokból kivethető – a felségárulás, közszendháborítás valamint a nemzetiségek iránti ellenségeskedésre ingerlés büntetnei s illetőleg vétségei is feltalálhatók, a rendőr ministerium egyetértésével Erdély Nagyfejedelemség egész területére eltiltatni s a német-szláv országok számára is azok bírói tilalmának kieszközlése iránt lépéseket tenni jónak és célszerűnek találván, folyó évi april 30-án 294/elnöki szám alatt kelt átirata következtében tiszteletteljesen felkérem Nagyméltóságodat, hogy a szükséges intézkedéseket megtétetni sziveskedjék, minél fogva a fent címzett nyomtatványok Magyarországon is eltiltva legyenek.

Fogadja stb.

Bécsben, 1863 május 4/5.

II. Az erdélyi udv. korlátnokság vezetésével megbízott Nádasdy Ferenc gróf cs. kir. minister úr ő Nagyméltóságának.

Nagyméltóságodnak a „Despotismul si constitutia. Extractu din mai multe opere politice de C.D. Aricescu” s továbbá a „Procesul meu pentru oda la Grecia de C.D. Aricescu” című román röpiratnak eltiltására nézve folyó évi april 30án 294/elnöki szám alatt kelt nagybecsű átiratát köszönettel véve, erre vonatkozólag szerencsém van tiszteletteljesen nyilváníthatni, minélfogva az iránt, hogy a fentcímzett munkák Magyarországon is eltiltva legyenek, a szükséges intézkedések megtételét Magyarország kir. helytartója úrfján ez alkalommal elrendelem.

Fogadja Nagyméltóságod stb.

Bécsben, 1863 május 4/5.

[Traducere:]

Cancelarul aulic regal ungar

Nr. de înregistrare 507 prezidial, sosit la 7 mai 1863

Data întocmirii 30 aprilie, Nr. 294 prezidial

Adresa Prezidiului Cancelariei aulice transilvane, în chestiunea interzicerii manifestelor românești apărute la București în anii 1861 și 1863, intitulate „Despotismul și constituția. Extract din mai multe opere politice”, de C.D. Aricescu, și „Procesul meu pentru odă la Grecia” de C.D. Aricescu.

I. Excelenței sale, contelui Pálffy Móric, locumtenent regal ungar

Prezidiul Cancelariei regale transilvane a interzis, cu acordul Ministerului poliției pe întregul teritoriu al Marelui Principat al Transilvaniei, manifestele românești „Despotismul și constituția. Extract din mai multe opere politice”, de C.D. Aricescu, tipografia lui Emanuel Prenescu, 1861, și „Procesul meu pentru oda la Grecia”, de C.D. Aricescu, București, tipografia G. Danielopo et co., 1863, fiindcă în acestea – așa cum reiese din extrasele anexate aici – pot fi regăsite infracțiuni și fapte ca lezmajestatea, tulburarea liniștii publice, precum și instigarea la dușmănie față de naționalități; cu considerând, pe lângă demersurile făcute de a se extinde această interdicție și asupra țărilor sud-slave, acest lucru ca fiind benefic și corespunzător scopului: în urma adresei din 30 aprilie curent, nr. 294 prezidial, rog cu respect pe Excelența voastră, să binevoiți a face toate demersurile necesare, pentru ca tipăriturile sus indicate să fie interzise și în Ungaria.

Primiți etc.

Viena, 4/5 mai 1863.

II. Către Excelența sa, ministrul imperial regal, contele Nádasdy Ferenc, însărcinat cu conducerea Cancelariei aulice transilvane.

Primind cu mulțumiri onorata adresă a Excelenței voastre din 30 aprilie curent, nr. 294 prezidial, privind interzicerea manifestelor românești „Despotismul și constituția. Extract din mai multe opere politice de C.D. Aricescu”, și „Procesul

meu pentru oda la Grecia de C.D. Aricescu”, am onoarea de a declara cu respect prin prezenta, că am ordonat, pe calca locumtenentului regal al Ungariei, efectuarea demersurilor pentru ca operele sus numite să fie interzise și în Ungaria.

Primiți, Excelența voastră etc.

Viena, 4/5 mai 1863.

Concept. M.O.L., D-185. Elnöki iratok, 1863-507.

236.

Cluj, 6 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

Ich beeile mich auf Ihr schätzbarstes so eben erhaltenes Schreiben vom 3ten l.M. folgendes zu erwidern: Sie [haben] vollkommen Recht wenn Sie glauben dass meine Position in Hermannstadt schwierig war, ich muss Ihnen aber sagen dass das nichts gegen dem war was mir noch bevorsteht. Es fängt eigentlich jetzt an die Aktion der Brüder, jetzt werden sie erst colum et floram movere damit das vereitelt werde, was wir zu Stande bringen wollen; das große Magyaren-Reich ist in Gefahr! ein großer Strich durch ihre Rechnung! Sie verstehen mich! Nun wir werden die Hände auch nicht im Schoß legen, wie der Verfasser des Artikels aus der Hermannstädter Zeitung „Laßt uns zum Landtag rüsten“ sagt; dem ich auch unterschreiben könnte, denn es ist wirklich wahr was darin gesagt wird; ich könnte nur noch vieles beisetzen, besonders was die Loyalität und Anhänglichkeit vieler Beamten betrifft, welche berufen sein werden die Landtagswahlen zu leiten! An die Stelle des Groisz kommt der Boer und nicht Szalánczy, ich war a priori gegen Szalánczy, weil er doch viel zu jung ist und das macht eine schlechte Sensation sogar bei den Beamten. Die Landtagswahlen können eben so gut unterm Boer wie unterm Groisz durchgeführt werden, wenn nicht noch besser. Bis jetzt kenne ich einen einzigen weißen Raben unter den Rumänen, ich möchte ihn lieber roten nennen – das ist der Hosszu, ich werde trachten dass er nicht gewählt werde, wird er gewählt, so werden wir um eine Stimme weniger haben – unter den Rumänen wird er keine Anhänger finden. Ich kann es mir vorstellen wie sehr Sie in Anspruch genommen sind, eines möchte ich Ihnen rathen, sich ein Bischen doch zu schonen. Mit dem „dreispaltig“ bin ich vollkommen einverstanden, das wird Effekt machen sowohl bei den Sachsen als auch bei den Rumänen, bei den Brüdern gewiss auch, aber in einem anderen Sinn, schadet nichts. Jakob? Wenn man ihn gewonnen hat, woran ich zweifle, dann ist es gut, weil er ein loses Maul hat, ich hätte ihn ignoriert, weil wir mehrere Jakabs haben! d. h. haben werden am Landtag.

Wer wird als Landtags-Präses vom Gubernium abgeordnet? Mir scheint der Graf Nemes, der wird viele Konfusionen machen, seit dem er Vizepräses ist konnte man ihn besser kennen, er ist ein großer Konfusionsmacher; der Schmidt wäre viel besser!

Von meiner Frau habe ich viele Empfehlungen und eine Bitte an Sie auszurichten, mich wenn es möglich ist in einem Zeitpunkt hinauf zu zitieren, wo sie die Reise wird mitmachen können! Denn sie sehnt sich nach Wien. Ob ich hinauf zitiert, ob ich nach Wien gehe oder nicht, mit Ihnen muss ich vor dem Landtag sprechen, wenn nicht anders, werden wir uns wo ein Rendezvous geben. Es freut mich sehr dass Altissimus und Sie mit meiner Rede zufrieden sind, eigentlich mit einem Auszug aus meiner Rede, denn meine Rede ist in deutscher Übersetzung noch nicht erschienen. Der „Telegrafulu romanu“ hat es nach der von mir verbesserten stenographischen Aufnahme aber auch fehlerhaft gegeben; die Berichtigungen werden nachfolgen. Es hätte auch besser ausfallen können, d.h. mit mehr Diplomatie, aber ich habe mich nicht gehörig vorbereitet, weil ich nach dem was der Bologa mir über die Ansichten des Barons Schaguna mitgetheilt hatte, überzeugt war dass er bei der Konferenz erschöpfend behandeln und mir nicht viel zu sagen übrig bleiben wird; uti eventut docuit!

Die von mir angeführten – widerlegten – Einwendungen gegen unsere Erklärung hat man in den vom Gorad[?] und vom Pfarrer Augustin Pap geleiteten Conventikels in Hermannstadt, alle geltend gemacht, aber freilich ohne Erfolg; deswegen konnte ich sie nicht unervähnt lassen, sie wurden – wie auch andere nichts sagende Einwendungen – auch in den Präliminar Konferenzen gemacht. Dem Baritz – dem Bruder der Politik der Rumänen – tut es weh, nicht weil die Sache so ausgefallen ist, wie wir sie haben, denn er hat ja unsere – des Sch[aguna] und meine – Rede für überflüssig erklärt, weil ja in der Versammlung keine Opposition gegen die Staatsgrundgesetze sei, sondern weil es ihm nicht gelungen ist, seine im Amendement niedergelegten Bedenken mit der Adresse in Verbindung zu bringen; er befürchtet nämlich die Wiederkehr einer magyarisch-aristokratischen Regierung und damit die Verfolgung der so treu gesinnten Rumänen (Intellektuellen) etc., die Wiederkehr eines Bürgerkrieges wegen der Unionsfrage etc.

Mein P. S. betreffend die sächsischen Obergerichtsräte, habe ich zu bemerken rücksichtlich zu bitten a.) dass der Demeter Popovits jedenfalls ernannt werde, b.) dass Macellariu, der übrigens die Stelle nicht annehmen wird – nur für den Fall ernannt werde, wenn zum zweiten rumänischen Obergerichtsrat nicht ein Unierte ernannt werden soll, von den Unierten wäre Vajda gut. Fetti ist kein Jurist. Vlad ist nicht unierte.

Ich bitte Sie dem Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden, Ihnen vielen Dank für die freundschaftlichen Mittheilungen und die Versicherung meiner unwandelbaren Hochachtung, Ihr deobligatissimus servus.

6/5 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Frenz v. Reichenstein, ff. 253–255.

Sibiu, 9 mai 1863

Vot separat la Universitatea săsească a deputatului român Avram Tincu
în legătură cu reglementarea relațiilor comunale în Pământul crăiesc.

În decursul desbaterilor asupra proiectului pentru regularea referințelor comunale în Fundul regesc s-a făcut prin majoritate unele concluse care după părerea mea individuală sunt nedrepte, neîntemeiate și în contra conviețuirii în pace a sașilor cu românii din Fundul regesc, în contra cărora concluse aștern acest vot separat și anume:

I. În contra cuvântului „țară săsească” (Sachsenland) din suprascriptura numitului proiect. Dovezile care se aduc din partea sașilor pentru legalitatea nomenclaturii Fundului regesc de Sachsenland sunt cam acestea:

a) în toate cărțile geografice care se dau în mâna pruncilor nevinovați stă că Ardealul are 3 pământuri, adică: ungur¹ c. secuiesc și săsesc.

b) în privilegiul de la regele Ștefan Báthory prin care în 18 februar 1583 se întărește dreptul statutar pentru Fundul regesc se zice „Sachsonum nostrorum terre” etc. deși sașii se silesc a scoate numai terra și pe urmă că în mai multe ordinațiuni de la 1849 încoace tot cam așa se numesc.

Ad. a. E adevărat, că în unele cărți geografice se pomenește pământul săsesc, însă aceste cărți făcute de oameni privați nu au putut niciodată lua de la cineva un colț de țară și să-l dăruiască altuia; pentru aceea un op privat nu poate servi niciodată de document public pentru legalitatea unei denumiri de care apoi sunt legate consecințe de mare însemnătate.

Ad. b. În diploma regelui Ștefan Báthory nu se pomenește de terra ca un complex eschisiv săsesc ci stă espres terra sub care nu se poate înțelege altceva decât deosebitele scaune și districte ale Fundului regesc în care s-a introdus dreptul statutar. Numirea aceasta în diploma pomenită se bazează pe acea împrejurare că în urma conjurării din 1437/8 făcute din partea ungurilor, secuilor și sașilor asupra românilor, prin care acești din urmă s-au scos din toate drepturile, ca atari s-au făcut de tolerați în patria proprie pe când sașii au rămas domni în privința administrațiunei fără însă de a se fi schimbat natura Fundului regesc față cu regele, fără de a se fi dăruit prin un cuvânt Fundul regesc națiunii săsești. Deci cuvântul Țară săsească (Sachsenland) revocă totdeauna în memoria românilor suvenirii neplăcute din veacul suferințelor; afară de aceea diploma aceasta e numai pentru întărirea dreptului privat și nu se poate niciodată privi ca document pentru un drept public. Dacă în contra acestor documente private vom aduce unele din dreptul public al Transilvaniei d[e] c[on]emplu Apr. P.III.80; Apr. Comp.P.III.T. 1 și 3, unde peste tot locul se zice Fundus regius iar nu szászföld, dacă vom aduce înaintea cu deosebire rescriptul de la împărăteasa Maria Terezia dato 19 iulie 1769 a cărui cuvinte: A mi kinestármakságunknak azon észrevételére, hogy a szász nemzet maga lakta földet nem mindenkor király földének nevezgeti, figyelmeztetni fogjuk őket mi a udvari kamaránk által de mivel azon föld mint regibb. mind ujabban időkhen, sőt magobban

a hazei törvénye`ben ottan szászág földének neveztetik azon nevezgetés a király földének tulajdonát nem érdekli.

Tot pentru această numire nedreaptă a urmat în 3 august 1770 o scrisoare a înaltei împărătese în care-și esplica neplăcerea pentru că națiunea săsască voiește prin o numire să schimbe natura Fundului regesc și să-și atribuie sieși acest pământ. Se află și astăzi unii între sași care cred cum că fundul regesc e de aceea natură că până când va mai fi un sas nu poate fi și nu se poate numi altmintrelea decât pământ săsesc. Dacă ar sta într-adevăr această axiomă barbară, atunci consecințele ei ar fi pentru sașii înșiși cele mai triste. Aceste ordinațiuni ale înaltei împărătese se vede că nu au rămas fără rezultat, căci în punctele regulative din 1795, 1797, 1804 și 1805 care dealtmintrelea sunt în limba nemțească, nu vine înainte nici barem odată cuvântul Sachsenland, ci unde e vorba de numirea pentru care au valoare aceste puncte, se zice peste tot locul Fundus regius. Din aceste până aici zise e destul de învederat că numirea Fundului regesc de țară săsască e nedreaptă și neîntemeiată. Dar fiindcă această numire aduce cu sine de multe ori frecări între locuitorii acestui teritoriu, pentru că românii se eschid din drepturi numai pentru aceia căci s-ar afla pe pământ săsesc, e această numire nedreaptă și în contra scopului conviețuirii în pace a diferitelor naționalități e în contra intențiunilor umane ale înaltului regim, e în fine în contra principiului egalei îndreptățiri.

II. În contra concludului din ședința din 18 aprilie a.c. prin care s-a primit formularea articolului 80 din susmenționatul proiect nestrămutată, în urma cărui adunarea scăunală și districtuală constă:

a) din un deputat al comunelor mai mici

b) din doi deputați ai comunelor cu o populațiune preste o mie de suflete

c) din câte 3 deputați ai comunelor care numără peste două mii de suflete

d) din câte 4 deputați ai târgurilor

e) din câte 6 deputați ai locului de căpetenie în acele scaune, unde se află cetăți, sau câte 10 deputați ai cetății în acele scaune unde e cetatea locul de căpetenie.

Sabiul și Brașiovul trimit câte 16 deputați în adunarea cercuală.

După părerea mea ar trebui ca sub c) să vină și d) și e) să rămână cu totul afară; cetățile să trimită 3 deputați, iar Sabiul și Brașovul câte 10.

Preferința târgurilor din Fundul regesc în acest conclud nu atârnă de la însemnătatea lor industrială sau comercială, fie acela chiar și pretorele unui scaun, ci numai de la privilegiu care astăzi stau în contradicție cu principiul de egală îndreptățire exprimat și de înclita Universitate și basat pe „asemenea drepturi, asemenea datorințe”. Oare nu e plesnit în față acest principiu măreț exprimat și de înclita Universitate la Nochrich cu 900 suflete fără însemnătate comercială sau industrială, că trimite 6 deputați la adunarea scăunală, pe când Poiana cu 4.000, Rășinari și Sălișteea fieștecare cu una populațiune peste 5.000 suflete, tustrele cu însemnătate comercială, dintre care fieștecare aduc folos și poartă greutăți pentru stat, încât merită ca fiecare dintre acestea să trimită cel puțin de trei ori mai mulți deputați ca un târg ca Nochrichul și totuși așa un târg trâmite de două ori mai mulți decât una din numitele comune?

Ce se atinge de cetăți, însemnătatea acestora încă este destul de considerată dacă trimite una câte 5 deputați, căci orișicum nu poartă o cetate cu 3–4 mii de locuitori mai multe greutăți, nici nu aduce mai mult folos statului ca 5 comune

sătești cu locuitori până la 1.000 suflete. Însemnătatea Brașovului și a Săbiului, ca să fie ver una în destul considerată, dacă poate tramite câte 10 deputați față cu celelalte comune cetățenești și sătești; însă acest conclud nu e basat nici pe reprezentarea intereselor, nici făcut după purtarea greutăților, ci numai cum să poată elementul german prepondera asupra celorlalte naționalități, deși acela e în cele mai multe cercuri, atât la număr cât și în privința averii, în minoritate, fără însă de a mai aminti și purtarea greutăților la care cam de obicei și în genere stau românii în fruntea sașilor.

III. În contra concludului din ședința din 28 aprilie a.c. prin care s-a șters articol 90 al numitului proiect, articolul singur ar fi conținut ceva despre respectarea deosebitelor naționalități la alegerea deregătorilor cercuali în cercurile locuite de diferite naționalități în număr însemnat. Motivele care se aduc pentru alegerea acestui articlu sunt că la respectarea naționalităților nu se potrivesc principiile de alegere; însă din experiența de prin comitate și chiar și din jurisdicțiunile săsești, deși mai puțin, se știe cum că respectarea naționalităților la alegerea deregătorilor se poate respecta prea ușor, căci precum sunt alegătorii de diferită naționalitate așa trebuie și deregătorii din proporțiune dreaptă din diferitele naționalități aleși.

Până când nu se va respecta la alegerea deregătorilor acestui principiu nu poate fi vorba de conviețuire frățască în pace. În Transilvania trebuie și caută să se respecte și să se apere cu cea mai mare sântenie acest principiu salutar rostit de pe tronul împărătesc și realizat, încât a conces împrejurările, recunoscut chiar și la inclita Universitate săsească în reprezentațiunea sa din 29 martie 1862 nr. un. 34 până atuncea până când o națiune nu-și va mai teme existența ei națională din partea celorlalte națiuni conlocuitoare. Din punctul de vedere practic încă trebuie respectat principiul căci afară de români, deregătorii de altă națiune nu pot în destul corespunde conchemării lor și cu deosebire din acea cauză căci lipsește cunoștința limbii române.

IV. În contra concludului din ședința din 27 aprilie a.c. prin care Universitatea săsească se organizează. Una dintre cele mai mari anomalii în constituțiunea Ardealului a fost și încă e Universitatea săsească care, pe lângă toate că națiunea săsească lua parte la legislațiune în Dieta țării, făcea singură legi pe care le așternea domnitorului pe căi diferite, de multe ori neconstituționale, spre sancționare. Eu am propus și sunt de părere că în Universitate să nu se reformeze nimic până la o reformă generală pentru că durarea Universității săsești e în contra principiului egalei îndreptățiri pe care-l recunoaște în cuvinte și națiunea săsească. După acest principiu și după starea lucrurilor de față nu poate una națiune față cu celelalte națiuni conlocuitoare și asemenea îndreptățite să se mai bucure de prerogative în drepturi politice, căci aceasta e una din cele mai mari contraziceri.

Sau trebuie să se delătore atare prerogative prin accia ca să șterg cu totul, sau trebuie să și se deie și celorlalte națiuni asemenea îndreptățite drepturi: așa sau trebuie să se disolveze această Universitate sau trebuie să se constituie asemenea universități pentru români și pentru unguri. Durarea Universității e condiționată de înființarea Universităților pentru români și una pentru frații unguri, neînființându-se acestea principiul egalei îndreptățiri aduce cu sine că Universitatea săsească să se disolveze. Din aceste motive sunt în contra reorganizării acestei Universități, fiindcă o

schimbare adânc tăietoare e cu atât mai neînconjurabil necesară, cu cât prin această Universitate a domnit o minoritate săsească asupra unei majorități românești.

Sabiu, 9/5 1863

dr. Tincu
deputat din scaunul Sebeșului

„Telegraful român”. XI (1863), nr. 41 din 19 mai, pp. 168-169; nr. 42 din 23 mai, pp. 170-171.

238.

[Cluj], 9 mai 1863

Onorate domule!

Eri a sosit rescriptul împărătesc pentru conchiemarea Dietei transilv[ane] pe 1-a iuliu a[nul] c[urent]¹. E scris în trei coloane, în trei limbi (ung[ară], ger[mană] și rom[ână]). Împăratul, ministrul și referintele (consil[ierul] Reichenstein) sunt subscriși sub fiecare coloană în limba respectivă: românește Francisc Iosif; F.C. de Nádasdy; Francisc B. de Reichenstein. Propusețiunile reg[esti] sunt tot acele despre cari s-au mai scris în gazete. Bauroth Zettel din Viena e trimis ca să facă dispozițiuni în Sabiu pentru un local amăsurat etc². Așa Dieta ni[-i] la ușă, acuma numai cu puteri unite ca să nu scăpăm nici un deputat din cea care ni se cuvin după majoritate: în privința aceasta vor avea mare influință preoții, pentru aceea cu voi scrie numaidecât după ce se vor publica ordinațiunile mai înalte pentru conchiemarea Dietei, la toți arhipăstori români³, ca să deie un circular către protopopi și preoți să lucre din răspunderi între aceea ca românii cari au drept de ales să-și întrebuințeze dreptul acesta până la cel din urmă: dară mai ales acolo unde celelalte naționalități îi apropie cu numărul, fiindcă unde sunt mai numai români nu va fi pericol.

Eri primii Gazeta și Foaia, în care din urmă cu și cuvântarea mea⁴, e tipărită bine, s-au ivit numai nescari erori de tipar, cari orișicine lesne le poate îndrepta. Dară sunt câteva cari nu ar fi rău a se îndrepta în numărul venitor, precum fața 107, coloana întâi șirul 23 în loc de *portret* s-a ivit cuvântul *odihnit*; fața 108 coloana II șirul 15 în loc de *dacă* s-a ivit cuvântul *dară*; fața 109 vorba cea dentâi *vom* în loc de *vor*. Afară de aceste au rămas afară citatul meu din petițiunea din 25 febr[uarie] 1849, în care s-a cerut: reprezentarea românilor în dieta imperială după numărul sufletelor; fața 107 coloana I șirul 15, după vorbele *Macedonfy și alții*; iară pe fața 109 coloana I șirul 7 numărând de jos au rămas afară cuvintele: să uităm, adecă trebuie să se stea acolo în loc de *aceasta ne trebuie*, această *nu trebuie* să uităm.

Mai este încă un eror fața 108 col[oana] I, șirul 14 din jos în care s-a scris în loc de: *Poate că au* cugetat, că aceasta etc. poate că cugetat, că *au* aceasta etc. s-au mutat *au* de la locul său.

Pentru note și reflecțiuni vă rog să-mi primiți sincera-mi mulțumită!

Denumirile pentru Guberniu, adică de consilieri și pentru Tabla reg[escă] au sosit: la Tablă vom fi binișor reprezentați, numai vicepreședinte de am căpăta român, pe Aldulcanu⁵; nu ar strica să atingi ceva în Gazetă, că dacă președintele⁶ este un maghiar, încă de cei mari, ar fi cu dreptate ca vicepreședintele să fie român.

Episcopul Szilágyi admitat de canonicul Papp s-a întors îndărăpt de la Blaj de la consacrare și a luat drumul către Gherla atât să cerceteze pe colega său episcopul Alexi cât și [să] meșlocească complanarea unei certe ce s-a iscat între episcopul Alexi și canonicul său Gulovics, rutean de naționalitate.

Ați văzut ori cetit că baronul Șaguna și-a cheltuit proiectul său de adresă⁷? Îl ziseră din vorbă în vorbă la împăratul; nu știu înțelesu-s-a cu ceilalți deputați sau ba – ori s-a înțeles ori ba după părerea mea el nu trebuie să treacă peste cele ce sunt puse în adresă! Mă tem că-l vor scârmana.

Toate aceste ad fideles manus, sau mai bine aures ori oculos; poți să faci întrebuințare de ele numai nu în numele meu.

După cari cu deosebită stimă mă însemnez a d[omniei] tale sincer onorator
9/5 1863 L.V.Popp

Original. Muzeul jud. Brașov, Arh. Mureșenilor, nr. 401.

¹ Vezi supra, doc. nr. 221.

² Lucrările Dietei se vor ține în sala festivă a hotelului Împăratul romanilor, amenajat în acest scop.

³ Vezi doc. nr. 251.

⁴ Cuvântarea lui Ladislau Vasile Popp la Conferința Națională de la Sibiu, din aprilie 1863.

⁵ Ioan Alduleanu va fi într-adevăr numit în 1863 vicepreședinte al Tablei regești.

⁶ Baronul Apor Károly.

⁷ Cuvântarea rostită de Șaguna cu ocazia primirii Delegației române la Viena de către împărat.

239.

Baia de Criș, 10 mai 1863

Domnule Președinte!

Ilustră adunare!

„Pictà di questa

Terra natal chel acerato e nudo

D'ogni ornamento antico il sen vi mostra”.

Cu aceste cuvinte se adresa italianul către frații săi, când văzu că în pământul său de naștere, științele și artele își pierduseră floarea și vigoarea, puterea și ornamentul din vechime.

Cu aceste cuvinte venim a ne adresa către „Asociațiunea literară din Arad”.

Fraților! (pentru că românii toți sunt frați), dacă cu prezența noastră personală nu putem fi fericiți a lua parte la o sărbătoare națională, primiți spiritele, cugetul și

inima noastră și lăsați-ne ca în această ilustră adunare să vă putem saluta cu toată puterea inimii și din tot simțul nostru, în scopul măreț ce-l poate și ce caută să-i aibe Asociațiunea pentru a cărei formare și constituire v-ați adunat.

Încă, suntem fericiți a saluta a doua asociațiune literară română: cea dintâi a fost Asociațiunea transilvană, a doua pe care o salutăm e asociațiunea în care v-ați adunat.

Niciodată asociațiuni literare nu s-au înființat, nu s-au inaugurat și nu s-au constituit în timp mai preocupat de zgomotul politic ca chiar aceste asociațiuni; niciodată necesitatea lor n-a fost mai mare, mai urgentă ca chiar acum.

Un zgomot politic ne-a preocupat și ne preocupă încă acum de doi ani și mai bine. În decursul acestei fermentațiuni, ce dura încă, s-ar fi părut că noi am uitat de literatura noastră națională, de științe și de arte, ba poate chiar și de casele și de persoana noastră. Numai de un lucru divin, de o condițiune a existenței noastre perpetue nu s-a părut că ne-am fi uitat niciodată: aceasta e limba și naționalitatea noastră. Fie [cum ar fi] fi fost lupta noastră, ori politică sau bisericească, ori publică sau privată, noi de limbă și naționalitate n-am uitat, pentru că numai asta ne susține, numai asta ne vivifică, numai asta ne dă eternitate între orișice jurstări, sub orișice condițiuni, sub orișice guvern, sub constituționalism ori absolutism, în republică ori despotism, în libertate ori sclavie.

După o tempestate politică de doi ani și mai bine și acum când astă tempestate se pare a mai ține încă, mulți vor cugeta, ba unii vor cugeta, ba unii vor și zice că e lucru negeros și ingrât a revoca spiritele și mințile de pe calea pe care au apucat și a le confunda în plăcerile solitare și spinoase ale literaturii. Așa e, dacă literatura ar fi să rămână numai un artificiu de forme, numai o aplicațiune de reguli estetice, sau cel mult numai o deleptate aleasă, o nobilă petrecere de timp: ma literatura astăzi în secolul artelor și științelor, caută să-și priceapă oficiul și chemarea sa. Ea este mijlocul cel mai potent la cultură și civilitate, are să deștepte, să ridice și să mobilizeze natura rațională și morală în oameni; ea concentrându-și toate puterile, are să aspire la o acțiune independentă, instruind, animând și luminând mulțimea, ca în lupta de speranță și dubietate, de entuziasm, și respect uman, de impetuozitate indiscretă și esitate pusilanima, să contribuie la regenerarea individului și la renașterea națiunii să arate fundamentele cele adevărate ale societății, să combată doctrina violențelor și ale sofistilor, susținând și defenda și dreptul și dreptatea, replitudinea și sensul comun.

Accest simț comun sinonimizând – civilizațiunea și cultura, arată că pentru o națiune nu e destul numai aurul și pâinea, ci se pofteste și știința și afectu: artele frumoase, aspirațiunea inimei către tot ce e bun și frumos și ornamental divin a toate aceste? limba și limba.

Care a văzut și știe că pierzându-se limba se pierde și existența națională, care a văzut și știe că și națiunile teritorialmente rupte și fără de nici o legătură politică între sine, ba sclave, oprese și vilite, încă-și conservă vitalitatea și existența prin legătura de una și aceeași literatură națională, va putea oare nega că acesta n-are nici o influență asupra politicii și moralei? Și în timpul – timp fatal și duceros – de aservirea noastră, unde are omul existența de nu în limba poporului care e a noastră și în scrierile puține ce le avem? Și în paginile acestor puține scrieri, au nu ne întâlnim cu numele român, cu stilul român, scrise toate în limba română, alimentând acel amor de sânge și de patrie, acca demnitate, și glorie națională,

care, făcu compendiu de atâtea virtuți de om și cetățean, de român și creștin prin venerațiunea trecutului și speranța în viitor.

O! și câte, câte din aste speranțe au a se împlini încă!

Una o mai vedem împlinită astăzi. Încă, a doua asociațiune literară, iaca a doua școală națională. Nu e aceasta nici a unitului, nici a neunitului, nici a calvinului, nici a arianului, nici a democratului, nici a aristocratului, nici a săracului, nici a bogatului, nici a laicului, nici a preotului – ci a tuturor românilor de orice clase, de orice condițiune, de orice demnitate. O educațiune, o instrucțiune nouă are să ne dea acest institut. E timpul să avem lipsă ca instrucțiunea să înceteze de a fi o ipocrizie patentată, care numai excită ambițiunea și nu-i arată nici un scop nobil și frumos, numai exaltă imaginațiunea și nu dă nici o putere și nici o vigoare la înțelepciune și așa însă un gol vast în spirite și o vanitate mare în inimi și în loc de principii naționale și salutare te încarcă cu opinii servile și artificiale și în loc de a se lua de bază viața reală se cufundă în gustul lucrurilor mici și sterile – simptom suprem de decadență.

Spunem că vivem într-un timp unde mulți suntem dominați de aroganța de a substitui părerile individuale la simțul comun; spunem că viețuim zile când crede că acolo se finește lumea unde ajunge puterea razelor de la ochi; spunem că suntem acolo unde mințile frivole, inimile de jos, sufletele putrede, de o parte orice cuget înalt judecă de delir și de altă parte orice perseverență care face să reieșe învingătoare cauzele cele mai mari o cufundă cu temeritatea e le ruină, unde o prudență enervată, o ambiție halucinantă se preferă binelui comun: unde adormirea epidemică a unui malcontent pretinde gloriile eroismului. Spuneți-ne, în mijlocul a toate acestea, ce lucru important e mai de lipsă decât educațiunea? O educațiune care să îndrepte pe toți la moralitate și pe fiecare la funcțiunile la care e chemat de necesitate civilă și de capacitatea sa: o educațiune care să învețe ceea ce e de lipsă a cunoaște, a iubi, a practica: o educațiune care să vividice caritatea, să întărească credința, arătând tuturor un scop pe care toate că încă tempestati îl înconjură, dar care e unul și etern.

Iaca institutul care venim a-l saluta și având „pictate de această țară” ne vom ține fericit a ne număra între membrii Asociațiunii literare ce sunteți a o constitui, pentru că e mijlocul potente la susținerea și cultivarea limbii, e impulsul perpetu la patriotism.

Va forma acest institut literați? O, noi n-o pretindem! Cei în care cerul a unit zborul ideal, intuiția serioasă a naturii, spiritul estetic, elevația religioasă, conștiința națională, accia pot deveni literați și noi vom fi cu admirație către ei. Geniul își face cale sieși și unind simplitatea cu idealul, interesul inimii cu cel al artei, simțămintele individului cu cele ale națiunii și ale geniului uman, el va fi nemuritor deasupra ... măririlor omenești: gustul, fratele său geamăn și niciodată adversar, prețuind talentul cel adevărat și emoția sinceră se câștigă prin comparație, se nutrește prin bunăvoință și se înfrățeste cu moralul.

Încă, erau cei frați gemeni ce se numesc „binele” și „frumosul”: iacă, literatura pretutindeni instrument al educației, sau, de vrem, al emancipării. Când ne va succeda a escita (escitarea odată va dura) în generația noastră admirația pentru lucrurile înalte, simțul pentru natură, gustul pentru simplitatea frumoasă, emulația pentru eleganța naturală, atunci cu această educație vom putea spera o literatură omată dar nu frivolă, ambițioasă dar nu rapsodică, nici sentimentală, nici epileptică.

nici odioasă, nici sterilă; una care creată de necesitatea artistică de a exprima și a comunica cele mai nobile și mai profunde simțăminte, să fie plină de efecte și de studiu, de umilitate și meditațiuni; ca și viața întreagă ea să fie educația minții și a inimii și să facă a iubi patria și a disprețui viltatea, a depărta incertitudinile enervate și a vivifica simțurile amorțite în computări și dubietăți, a lăși lumina nu cu impetuozitatea fulgerării ei cu progresul aurorei, a familiariza conștiința publică cu instituțiile politice cel mai utile, a prepara o generație care să ajungă acel pământ al promisiunii (făgăduinței) către care noi încă mănăm arca noastră sfântă și speranțele noastre în mijlocul deșertului, unde până acum toată ziua am manecand toată ziua și ajungându-se seara abia și nici abia am aflat atâta loc unde să ne putem pleca capul...

Pătrunși de aceste simțăminte și idei, ne repetăm salutul nostru, cerând de la divina providență prosperarea Asociației și durarea ei în etern. Ne rugăm totodată a ne suscepe de membri ai Asociației, promițând a corespunde datorințelor ce condiționează dreptul de a putea fi membru.

Baia de Criș, Comitatul Zarand, 10 mai 1863

Dr. Iosif Hodoșiu, primul vicecomite al Zarandului;
Amoș Frâncu, al doilea vicecomite;
Sigismund Borlea, protonotarul Zarandului;
Ioane Metiu, asesor la tribunal;
Dr. Iacob Brendusianu, vicefiscalul inclitului comitat al
Zarandului și protector onorar;
Antoni Cutcanu, asesor la tribunal;
Ioan Frâncu, al doilea vicenotar;
Ioane Popoviciu, procolist și expeditor.

„Revista Arhivelor”. XI (1968), nr. 2, pp. 180-182.

240.

Buda, 11 mai 1863

Magyarország kir. Helytartótól.

6067. szám cln.

Nagyméltóságú ghymeszi és gácsi Gróf Forgách Antal, valóságos belső titkos tanácsos és kamarás, Szent István rend vitéze, magyar királyi udvari Főkancellár Úrnak Bécsben.

Nagyméltóságú gróf! magyar királyi udvari Főkorlátnok Úr!

Nem tartom érdektelennek, Temes megye főispáni helytartójának folyó[hónap] 6án 868 cln. sz. alatt kelt jelentését, melyben a temesvári g. n. e. templomban az ideci húsvét ünnep alkalmával a szerb és román ajkú hívek közt szándékosan előidézett összekoccanás felől értesít, valamint a temesvári rendőrigazgatónak

ugyan e tárgybani jelentését Nagyméltóságodnak kegyes betekintésül fölterjeszteni, megjegyezvén, hogy az e tárgybani tárgyalások újabbi felvételét a helytartótanácsból, melynek részéről f. é. April 27. 10962 sz. al[att] legfelsőbb helyre jelentés tétetett, egyuttal megrendeltem.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budán 1863 Május 11én.

Helytartó ö Nagyméltósága nevében

S. S.

[Traducere:]

De la locumtenentul regal al Ungariei

Nr. prezidial 6.067

Exceleței sale, domnului conte Forgách Antal de Ghymes și Gács, consilier intim secret și camarar, cavalier al ordinului Sfântului Ștefan, cancelar aulic regal ungar, la Viena.

Exceleța voastră, domnule conte, cancelar aulic regal ungar!

Nu consider lipsită de importanță înștiințarea vicecomitelui comitatului Timiș, nr. prezidial 868, din data de 6 a lunii curente, în care informează despre conflictul izbucnit intenționat între credincioșii de limbă sârbă și română ce a avut loc în biserica greco-neunită din Timișoara, cu ocazia sărbătorilor de Paște, precum nici înștiințarea directorului de poliție din Timișoara făcută tot în această chestiune; acestea le înaintez Exceleței voastre pentru consultare grațioasă, amintind că voi ordona reluarea tratativelor în această chestiune din partea Consiliului locumtenențial, din partea căruia a parvenit o informare spre cel mai înalt loc, la 27 aprilie curent, sub nr. 10962.

Primiți, Exceleța voastră, expresia deosebitei mele stime

Buda, 11 mai 1863.

În numele Exceleței sale a locumtenentului

S. S.

Original. M.O.L., D-185. Elnöki iratok, 1863-552.

241.

Cluj, 12 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

In aller Eile will ich Ihnen über unsere gestrige Plenarsitzung, in welcher das kaiserliche Reskript etc. vorgetragen wurde, einiges mitzuteilen. Mit Ausnahme des J|aka|b den Sie eben bearbeitet haben, fand niemand etwas zu bemerken; es

373

wurde alles vorgelesen und die Erlassung der notwendigen Verfügungen beschlossen – nur J[aka]b machte den Antrag – Referent ist Groisz und nicht wahr J[aka]b für die Landtags-Angelegenheiten in einer alleruntertänigsten Repräsentation auseinander zu setzen, dass wenn man das Gubernium gefragt hätte was in die königlichen Propositionen aufzunehmen sei, so hätte man nicht unerwähnt gelassen dass zur Beruhigung der Gemüter etc. etc. notwendig sei etc. das Assecuratorium Diploma, Ablegung der juramentum homagiale etc. blieb aber allein, und so wird der Landtag von Seite des Guberniums ohne mindesten Anstand ausgeschrieben – und die Prophezeiung des Magyar Sajtó geht sonach nicht in Erfüllung.

Moga nimmt die Beisitzerstelle nicht an, will lieber beim Gubernium bleiben; ich weiß nicht warum man ihn nicht in die erste Klasse gegeben hat, die (Unierten) haben niemanden in der ersten Klasse, derselbe verdient mit Rücksicht auf sein Dienstalder und früheren Rang dem Kabos, Romann und Stoyka vorgezogen zu werden. Sein Enthebungsgesuch wird nächstens vorgelegt werden, ich bitte Sie, tun Sie das möglichste dass er zum Assessor I. Klasse ernannt werde; erwirken Sie die Ernennung der 2 anderen Beisitzer und des Vizepräsidenten, letztere jedoch nur wenn hiezu ein vollkommen geeigneter, nicht aber ein Figurant ernannt werden soll. Die Ernennung des subalternen Personals haben Sie wieder auf die lange Bank geschoben, um Gotteswillen! Wohin werden wir kommen? Seit 2 Jahren kein Urbarial Obergericht, sehr wenig Rechtsprechung in II. Instanz in allen Rechtsangelegenheiten, enorme Rückstände in allen bei der II. Instanz, alles stockt bei der Gerichts Tafel, und Sie machen mit der Ernennung der subalternen Beamten so viele Anstände, wenn man die Assessoren über den Vorschlag der Gerichts Tafel und des Guberniums ernennen konnte, so hätte man um so leichter das subalterne Personale ernennen können, und dann soll Baron Apor einen gründlicheren Vorschlag machen als das Gubernial-Präsidium? Es ist noch vieles zu bemerken, aber das wird man ex Presidio tun? Die Brüder sind sehr perplex, können sich nicht entschließen ob sie den Landtag beschicken sollen oder nicht? Sie müssen sich bald entschließen – es geschieht ihnen nicht, warum haben sie gegen den 1861-ger Landtag remonstrirt? Es ist alles richtig, in Erwartung was da noch kommen wird. Mit der Einrangierung des Groisz und Haupt sind die Gubernial Räte höchst unzufrieden. Nun bitte ich Sie dem Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden. Der Bub lässt lange auf sich warten, Empfehlungen von der Mutter des Buben in spe – habe die Ehre mich in aller Eile zu zeichnen, Ihr obsequentissimus.

12/5 1863

HHStA. XI. Kabinettsarchiv. 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 237-238.

Arad, 13 mai 1863

1109/E[lnöki]

Főméltóságú Gróf és magyar királyi főkorlátnok úr! Kegyelmes Uram!

Az Ő császári és apostoli királyi Felségének 1862. évi szeptemberhó 17én kelt legfelsőbb elhatározására, az 1862. évi októberhó 18án 15554 sz. alatt kelt kegyelmes udvari Rendelvény szerint, legkegyelmesebben engedélyezett román népmívelési és társalgási Egylet, tegnap nyitotta meg alakulási közgyűlését; miután a kért megyei gyűléstermet több tekintetből át nem engedhettem, a „Fehér kereszt”-hez címzett vendéglőben, Arad város főkapitányának, mint országfejedelmi biztosnak közbejöttével.

Ezen ülésbeni részvételre mind írásban, mind az Egylet ideiglenes elnöke, az aradi görög nemegyesült püspök Ivacskovics Prokop által, mind végre egy Pópa György kir. táblai ülnök vezetése alatt nálam megjelent küldöttség által meg lévén hívva, az első napon magam is személyesen megjelenvén, van szerencsém annak folyama felől Főméltóságodnak következő alázatos jelentést tenni:

A nevezett ideiglenes elnök püspökön kívül jelen voltak: Kintzl cs. kir. tábornok és aradi várparancsnok, úgy az itt állomásozó cs. kir. katonai állomás- és dandárparancsnok B[áró] Véver tábornok két cs. kir. törzstiszttel, továbbá a román intelligenciának vidéki jelesebb férfiai közül Pópa György, a három Mocsonyi, Babes, Vlád Alajos és több szomszédmegyebeli kapacitás, végre e megyei román értelmiség nagy része, tömérdek pap és számos községi előljáró s lakos, kik is az elég tágas üléstermet zsúfolásig megtöltötték; a karzaton nők és más hallgatóság.

A megjelenésekor zajos éljenzéssel fogadtatott püspök felolvasott beszédében a gyűlés célját, és az Egylet törekvéseit röviden előadván, beszédére Jonescu Lázár fiatal aradi ügyvéd, a románpárt egyik legbuzgóbb híve válaszolt, kinek több ízben kitörő tetszésnyilvánítással megszakasztott szónoklata volt az egész tanácskozmány fénypontja, s minthogy ez némileg már a magyarhoni románok óhajainak politikai oldalát is érintette, nem látom fölöslegesnek beszédéből néhány jellemzőbb helyet Főméltóságod kegyes tudomására juttatni.

Jonescu többek között körülbelől azt is említé, mikép a románok hivatva vannak a Traján által Olaszországból az általa meghódított tartományokba behozott magasb culturát, mely miatt azon tartományok „nova Italia”-nak neveztettek, ismét helyreállítani.

Továbbá, hogy a culturának is meg vannak a maga ellenségei, de azoknak ezen cultura ellen szórt mérges nyilai saját mellökbe fognak visszapattanni.

Végre egy harmadik jelentékenyebb passus oda ment ki, hogy a románoknak a népnevelés körül sok nehézségekkel kellend ugyan majd küzdeniök; de legyenek kitartók, mert „et facere er pati fortia, romanorum est.”

Ezen szónoklatra az elnöklő püspök röviden felelvén, és az elnökséget Pópa György kir. táblai ülnöknek átadván, a két tábornok és törzstiszt kíséretében a termet elhagyá.

Pópa György Popovits-Dessanu Jánost ideiglenes jegyzőül kinevezvén, felolvastatta az Egylet alapszabályit, majd Román Miron fölszentelt kalugar és püspöki titkár adott számot az ideiglenes választmány eddigi működéséről.

Nem hagyhatom érintetlenül, mikép Pópa György általában igen békülékeny szellemben vezette a tanácskozmányt, és beszédeit kitűnően loyaltás lengte át.

Mai nap az ülés folytatott, melyen az egylet tisztviselő személyzete, úgy a választmány és annak elnökei választattak meg. Továbbá határozattá lön: Ő Felségéhez a püspök vezérlete alatt öttagú küldöttséget küldeni, mely az Egylet legkegyelmesebb engedélyezéseért a legmélyebb köszönetet a trón zsámolya előtt tolmácsolja.

Mindkét napon a tanácskozmány minden rendzavarás nélkül folyt, és mindenütt, hol Ő Felsége legmagasb személyéről szó fordult elő, a szónoklatokban, kitörő éljenek (setreasca-k) hangzottak.

Végre megemlítendőnek tartom, miszerint tegnap a püspök adott fényes diszebedet, ma estére pedig a Mocsonyi-testvérek az Egylet összes tagjait a „Fehér-kereszt” vendéglőben tartandó estélyre hívták meg.

Ki is magas kegyeibe ajánlott, hódoló mély tisztelettel vagyok, Főméltóságú Gróf és magyar királyi udvari főkorlátnok Úr, kegyelmes Uram

alázatos szolgája
Szerb Tivadar,
Arad megye főispánja

Aradon, májushó 13-án 1863.

[Adresa:] 565/cln. érkezett 17. május 1863.

Magyar királyi udvari főkorlátnok Gimesi és Gácsi Gróf Forgách Antal úr Ő Főméltóságához

alázatos jelentése Arad vármegye főispánjának 1863 évi májushó 13-ról 1109/E[lnöki] sz. a[latt] az Aradon 1863 évi májushó 12. és 13-án tartott nyelvmívelési és olvasó román egyleti gyűlés felől.

[Traducere:]

1109/prezidial

Excelența voastră, domnule conte, locumtenent regal ungar! Grațiosul meu domn!

Pe baza preagrațioasci hotărâri a Majestății sale imperiale regale din 17 septembrie 1862 și conform ordinului aulic nr. 15554 din 18 octombrie 1862, a fost aprobată preagrațios Asociația românească pentru educație populară și dialog, care și-a deschis ieri ședința publică de constituire: după ce din mai multe privințe nu le-am putut acorda sala de ședințe a comitatului, aceasta a avut loc în restaurantul „Crucea albă”, prin intervenția căpitanului suprem al Aradului, în calitate de comisar al principelui țării.

Fiind și eu invitat atât de către președintele interimar al Asociației, episcopul grec neunit Procopiu Ivacicovici, cât și printr-o delegație condusă de Gheorghe Popa, asesor al Tablei regale, am apărut personal în prima zi, având onoarea de a înștiința Excelența voastră cu respect, în cele ce urmează, despre decurgerea acesteia:

În afară de numitul președinte interimar au mai fost prezenți: generalul imperial regal, comandantul cetății Aradului, Kintzl, comandantul stației de aprovizionare imperială regală, generalul baron Véver, împreună cu doi ofițeri superiori imperiali-regali, apoi bărbații mai însemnați ai inteligenței românești din provincie, între care Gheorghe Popa, cei trei Mocioni, Babeș, Aloisiu Vlad și alte capacități din comitatele învecinate, în fine, mare parte a intelectualității românești din această provincie, numeroși preoți, fruntași locali și locuitori, care au umplut până la refuz sala de ședințe, destul de încăpătoare; în loje erau femeile și alți audienți.

Episcopul a fost primit, în momentul apariției sale, cu strigăte zgomotoase de „trăiască”, prezentând în cuvântarea sa scopul adunării, precum și strădaniile Asociației; la discursul acestuia a răspuns Lazăr Ionescu, tânăr avocat din Arad, unul dintre cei mai înfocați adepți ai partidei românești. Cuvântarea acestuia, întreruptă de mai multe ori prin exprimarea aprobării, a fost punctul culminant al consfăturii, și fiindcă aceasta a atins și latura politică a doleanțelor românilor din Ungaria, nu consider de prisos să aduc din aceasta unele pasaje mai însemnate la cunoștința Excelenței voastre.

Ionescu a amintit, între altele, aproximativ și faptul că românii sunt chemați să restabilească din nou cultura mai înaltă, adusă din Italia de către Traian în provinciile cucerite de către acesta, numite „nova Italia”.

Mai departe, a mai afirmat că și cultura își are dușmanii ei, dar săgețile otrăvite ale acestora, împrăștiate contra culturii, se vor reîntoarce spre propriile piepturi.

În fine, într-un al treilea pasaj mai însemnat a afirmat că românii vor trebui să mai lupte cu multe greutăți legate de educația poporului; dar să fie statornici, fiindcă „et facere er pati fortia, romanorum est.”

Episcopul care prezida adunarea, răspunzând scurt la aceste cuvinte, a predat prezidiul asesorului Tablei regale, Gheorghe Popa, părăsind sala alături de cei doi generali și ofițerii superiori.

Gheorghe Popa, numindu-l pe Ioan Popovici-Desseanu ca notar interimar, a dat citire regulamentului Asociației, apoi Miron Roman, călugăr hirotonit și secretar episcopal, a făcut raportul asupra funcționării de până atunci a comitetului interimar.

Nu pot lăsa neatins modul în care Gheorghe Popa a prezidat, în general, într-un spirit foarte conciliator consfătuirea, iar cuvântările sale au fost străbătute în mod extraordinar de loialitate.

Și în ziua de astăzi a continuat ședința, în care a fost ales personalul administrativ al Asociației, precum și comitetul cu președinții săi. Mai încolo s-a luat hotărârea de a se trimite o delegație de cinci membri, prezidată de către episcop, la Majestatea sa, care să remită în fața treptelor tronului cea mai adâncă mulțumire pentru preagrațioasa aprobare a Asociației.

În ambele zile, consfătuirea a decurs fără nicio tulburare a ordinii și peste tot, unde a fost vorba despre preaînalta persoană a Majestății sale în textul discursurilor, s-au auzit izbucniri ale aclamației „să trăiască”.

În fine, consider demn de amintit că, ieri episcopul a organizat un prânz festiv, iar astăzi, frații Mocioni au invitat, în seara aceasta, pe toți membrii Asociației la o serată în restaurantul „Crucea albă”.

Recomandându-mă înaltei grații ale Excelenței voastre, domnule conte, cancelar aulic regal ungar, rămân cu adâncă cinstire, al grațiosului meu domn supus serv

Szerb Tivadar,
Comitele suprem al Aradului

Arad, 13 mai 1863.

[Adresa:] 565/prezidial sosit la 17 mai 1863.

Către Excelența sa, contele Forgách Antal de Gimes și Gács.

Supusa înștiințare a comitelui suprem al comitatului Arad din 13 mai 1863, nr. 1109 prezidial, despre adunarea Asociației românești pentru cultivarea limbii și lectură, ținută la Arad, în 12 și 13 mai 1863.

Original. M.O.L., D-185. Elnöki iratok, 1863-565.

243.

Viena, 13 mai 1863

Am onoare aci a-ți trimite 3 tipărituri despre Dieta Transilvaniei; în Regulamentul despre Dietă sunt mai în samă 2 paragrafi adecă par. 36 și par. 67 la cari provoc atențiunea Excelenței tale și adecă: par. 36 cuprinde în sine însemnătatea aceea că on. Comitetul pentru conscrierea alegătorilor nu arc de a consta eschisiv numai din membrii comunității comunale ci la acela pot fi chemați și membrii cari în comunitate, adecă jurații satului-orașului, *nu* sunt. Aceasta îi dă importanță mare mai cu seama în orașele libere, taxale, săsești, etc. adică la toate acele care sunt îndreptățite la trimiterea deputaților din sânul său și cu tot dreptul se poate pretinde ca în Comitetul conscriptor să fie chemați jumătate din membrii alegători, afară de comunitate. Spre exemplu dacă în Bălgrad comunitatea constă din 40 jurați între cari români numai vo 6 sunt – atunci ușor vor fi 11 unguri și doară numai un român în Comitetul de conscrierea alegătorilor (vide par. 40). Dacă însă vor fi chemați la Comitet și dintre alegători atunci pot fi 5 unguri și un român ex comunitate – și 5 români și 1 ungur sau sas sau jidan ex numero alegătorilor: iată consola cea mai mare. par. 67 rezervează dreptul acelora (cari poate la început după consemnațiunea par. 64 nu au fost de față, au venit mai târziu) ca să poată da și ei votul.

Acum mă întorc la modul acela cum cuget eu că am putea căpăta votorum pluralitate. Eu am scris și lui Axente¹ și dacă va face el așa cum i-am scris apoi el va fi deputat a Bălgradului dacă tocmai și al doilea deputat poate fi român. Iată

cum: românii convin întră sine vo 10–12 oameni înțelepți aceștia iau asupra sau tot insul câte 10 sau 20 (preoții câte 30–40) și îi informează ca votul său să-i deie numai și numai (pro exemplu lui Axente și parohului Tordășan). Cei zece câștigați prin primitivii 10 mădulari a *inteligentei înțelepciuni* vor lucra unul câte unul pentru câștigarea vărului, cumnatului, unchiului, cuscruului, etc., apoi acela va da sama *inteligentului* său pă cinc o mai câștigat. Tot inteligentul are conspect despre ai săi imediate și mediate câștigați (și ca să nu se vorbească cu neîndreptățiți, adecă cari n-au drept de alegere neplătind destulă contribuțiune). *Comitetul primitiv* să câștige vunuî modo un conspect (Tabela condițională pentru contribuenți 8² și peste 8 florini) peste tot români, unguri, jidani, germani toți, apoi asigurându-să pentru români să înceapă a câștiga și din alte neamuri, promițându-le reprezentarea lor dreaptă în Dietă, adecă că le va sta de ajutor în poftele lor drepte. Sașii fiind în minoritate și jidanii, amploiații din cetate, negustorii cu bună samă vor fi cu noi.

Așa se poate lucra în Abrud, Roșia, Turda, așa se poate lucra și în cercuri alegătoare sătești, de la noi atârnă ce să reieșim; tocmai așa putem eși la cale și în Fundul regiu.

Aceste toate vi le scriu Excelență ca să combinați toate cu d[om]nii canonici laolaltă – apoi fiind că Comitetul nostru³ acum pă cum am auzit lucrează în 3 locuri Cluș, Sibiu și în Blaș – vedeți ca să capăt și eu din toate locurile acestea părerile, ca să mă știu și eu orienta. Feți⁴ îi chemat acia la Viena Zur Aushilfe; de la el veți căpăta înștiințări: acele vorbite apoi a le privi de coînțelese. Hanicu Iohana îi la băi la Buda – Wienerthorgasse nr. 356.

Mă recomand grației Excelenței voastre.

Dimitru⁵

Original. S.J.A.N., Alba, f. Mitropolia română unită, Cabinetul mitropolitului, nr. 764, f. 1-4.

¹ Axente Sever.

² Censul electoral era de 8 florini (împreună cu capitația). El va permite pentru prima dată alegerea unui grup destul de compact de deputați români în Dieta Transilvaniei (mai numeros decât grupul deputaților maghiari sau sași, luați fiecare în parte).

³ Adică Comitetul Permanent ales la Conferința Națională din Sibiu în ianuarie 1861.

⁴ Spiridon Fetti era membru al Comitetului Permanent român.

⁵ Dimitrie Moldovan, consilier aulic al cancelariei Transilvaniei, în care calitate a servit interesele națiunii române din Marele Principat al Transilvaniei în legătură cu convocarea Dietei de la Sibiu și acordarea unor drepturi politice legale.

244.

Viena, 13 mai 1863

Prea onorate domnule et amice!

Am primit epistola d-tale cu proiectul despre naționalitate etc. Fratele Popasu te va fi înștiințat despre aceea că mai poftesc adecă despre întrebuițarea limbei. Aclusul convocării la Dietă are mai multe propozițiuni. Scrie-mi despre toate, dar despre limbe nu numai principalmente, dar și specialmente, adecă paragrafeaz-o.

Am poftit să-mi trimeți proteul (sic) fotografiat. Trimite-l în două exemplare, apoi să trimeată și Popasu și Muntian.

Trimet acia regulamentul de Dietă, apoi a trebilor în Dietă, și convocarea. Acum te fac atent la regulamentul Dietei; § 36 și 67 cu lupta l-am câștigat. Sunt de mare însemnătate în expresiunile subtrase, adică § 36 cuprinde în sine că Comitetul pentru conscrierea alegătorilor nu are de-a consta numai din comunitatea legală, o drăcească sasă, orășană, *centum viri* sau bălauri și spaima comunei, ei sunt a se chema și din alegători.

Spre exemplu Brașovul are a compune *Ausschusul* de 12 membri – vide § 40 – nu numai din *Comitet*, în care sunt 90 sași și 10 ori câți români, ci va avea a pune din Comitet 4 sași, 1 român, 1 ungur, și din alegători contribuenți de 8 și peste 8 f. M.A. iară 3 români, 2 unguri și un sas. Iată controla dreaptă pentru conscrierea sinceră a alegătorilor.

§ 67 dă drept, față cu § 64, și celor ce ar întârzia când se votizează pentru deputați, adică cetindu-se după consignație membrii îndreptățiți /dacă vin și mai târziu pot da sau dupli tot în ziua aceea nainte[a] conchiderei votul său.

Acum să vedem cum am putea noi reeși cu pluralitatea votelor. Eu așa am calculat, și am scris și lui Axenti, episcopului Suluț, Fetti, Pop în Sebeș și o să scriu și episcopului Șaguna, am ordinar apoi fratelui meu în Deva: 10 români bravi compun un comitet; aceștia câștigă catalogul întreg a contribuenților cu și peste 8 f[lorini], dacă nu almentrelea și cu bani. Acolo va vedea cine este alegător îndreptătit. Tot insul din cei 10 câștigă alți 10–20 cunoscuți români. Cești din urmă câștigă pe frate, văr, nepot, cuscari, etc. etc. Primitivii, inteligenți, înțelepți, poartă stricta consignațiune a celor imediate și mediate câștigașilor și refercă Comitetului, care consamă totalitatea voturilor. Românii, firește, sunt toți pentru român, dar pășit-o ei /una diferență mare până la pluralitate, nu face nici. Sașii nu au solidaritate. Ei să împart întră mai mulți candidați. Apoi dacă noi vom câștiga în Brașov și voturile unguirilor și secuilor, armenilor, germanilor, finanțiarilor, *nostrum erit regnum coclorum*. Bologna și acolo: vorbește și cu el, cu Muntian et Popasu!!

Dă un articol fulminant în „Gazeta”. Una să zici: că cea mai de lipsă propoziție și făr’ de care propoziția 5, 6, 7, 10, 11 nu are posibilitatea efectuării, adică organizarea comunelor, *Gemeinde Gesetz*. Acesta era să vină întră propozițiuni, însă rămasă afară. De ce? Fiindcă acesta ar răsturna Statutele sașilor. Rogu-te caută unul din punctele noastre de la Sibiu, și *per fas et nefas*, acață trebuința și expresiunea poștei noastre și cerinței timpului. Hanca a zis ca să vină împărăția constituțiunei și Diplomei și în Fundu regiu. Aceasta poate fi numai organizându-să și comunele mari și mici, săsăști și românești, după sistema ce are a fi una și aceeași pentru toată Transilvania.

Fratele Fetti e chemat în sus. De multe luni luptându-mă am reușit ca să vină. De la el o să primești multe înștiințări în sensul nostru și aceleia conglăsuitoare.

În „Gazeta” sloboadă un articol și despre aceea că nu ne restrângem noi numai la români în candidația noastră, ci voim ca oameni să se atragă cari percep cerințele timpului, sunt credincioși Împăratului, au merite pentru țara noastră, apoi numește *pro forma* pă câțiva dintre ampoliași de finanță din străini și-ți concentrează articolu[1] pă meritele lui Grim, care pentru meritele lui cele mai multe fu numit cive honorer al Clujului, Brașovului, fu ales de membru a Societății noastre

literare, primi semne de merit de la Maiestate și fu denumit de cancelar. Eu pă omul acesta voi să se aleagă în Sibiu. Planul meu îi sigur și bat una breșă în centrul Țării Saxonice.

„Gazeta” și „Telegraful”, după stenografiile noastre nu luază bine reflexiunea mea către d-ta pentru punctul III din *Diploma*. Eu zisei: *Diploma* a dat în țările de Coroana Ungarică înțelesul constituțiunei, dar nu totodată (*deutschschlesischen Ländern und in Gemässheit der Landes Ordnung-uri Gemässheit*). Vorba aceasta am înțeles-o eu acolo, că aceea nu poate fi pentru Transilvania cea veche și aceea trebuie să se formuleze de nou *nach tiefeingreifenden Veränderungen*, care cu bună samă să va și face, precum e și în lucrare. Îndreaptă, fii bun, ideea că îi de tot întoarsă pusă în „Gazeta” și „Telegraf”. „Siebenbürges Note”, deși nu întreg așa cum am zis eu, tot apus-i mai bine.

Salutare frățescă,

Dimitrie

Acum închei cu Ovid: *Parve! nec invidio sine me liber, ibi in Urbem, heu mihi*

Fiți sănătoși,

Dimitrie

Faceți, fiind românii laolaltă, împărătesei – ca maica orfanelor române – una rugăciune festivă pentru sănătate; politica cere.

George Barițiu și contemporanii săi, vol. V, pp. 155–156.

245.

Sibiu, 14 mai 1863

Sibiu, 2/14 mai [1]863

Domnule fine,

Te-am fost rugat pentru un atestat, dar îți mulțumesc, că l-am căpătat aicea, de la comisariatul provincial.

Mâne plec la Cluș. Este chemat și Ranicher, Haupt și Conrad Schmidt, pe ședința de luni.

Episcopul ne spuse multe de la Viena. Nemții i-au omorât cu omenia. Nadajdi [recte Nádasdy] a fost tare îndestulit. El a zis că va denumi pe regaliști numai oameni independenți, iară angloiații să stăruiască ca să se aleagă.

Ținurăm marți ședință lunară, unde luă parte și d[om]nii Cipariu, Papfalvi și Antonelli. Se dezbătu programa și se primi, și decurseră toate în bună înțelegere.

Sașii se pregătesc din toate puterile pentru alegeri și cuget că vor scoate un număr însemnat de ai lor. Cercul de alegere li se par potrivite spre scopul acesta. Dar ce vom face noi? Eu și d[omnu]l Dunca provocăram pe Excelenția-sa să ne

adune în comitet, ca să ne consultăm ce ar fi de făcut ca și noi să scoatem o majoritate și să nu se aleagă unguri sau sași între români, sau unul de două și de trei ori. El ne răspunse că bărbații noștri fiind aicea, ar fi specificat care ar fi să fie deputați, fără să-l întrebe pe dânsul, și de aceea el nu știe ce au făcut aceia și ce poate face el, ca să nu strice ce au făcut aceia. Noi ziserăm că nu știm nimic de așa ceva, dar de e așa, ne vom interesa și noi. Mie îmi spuse că comitetul e o himeră, și cine ascultă de el? Eu reflectai că așa s-a numit și am născut, și la adunare totuși s-au cerut lucrările lui și, fiindcă regimul nu l-a dezavuat, ar trebui să-l susținem până se va decide altfel. La aceasta nu-mi reflectă nimic, ci trecu la alt obiect, că adevărat eu nu știu ce nevoie are el, ce vreau ai noștri să facă cu el la Dietă; mai mult nu poate spune. Eu, cugetând că vrea să mă pună la probă, zisei că nu știu nimic de acestea; poate că se lucrează ceva în secret, ce eu nu știu. Voi vedea. Eu nu știu ce ar fi acestea.

Fii bun și dă scrisoarea alăturată d-lui cons[ilier] gubernial Bologa.

Și, salutându-vă dimpreună cu ai mei toți, pe toți, sunt al d[umni]tale amic sincer,

Pavel

George Bariț și contemporanii săi, vol. II, București, 1975, p. 84.

246.

Brașov, 15 mai 1863

Preaonorații mei domni!

Mult stimata domniilor voastre adresă din 1 mai a.c. mă îndatoră spre mulțămire atât mai călduroasă, cu cât aceiași veni de la venerabilul corp al unui institut curat românesc, din ale cărui fântâni dătătoare de viață am gustat și cu în răstimp de 9 ani și către care mă leagă și pe mine o mulțime de suveniruri precum și obligăminte de recunoștință.

Deci domnii mei, dacă d-voastră aflați oareșicare cauze de îndeostulare în trecutul meu devotat națiunii și patriei mele, mă rog ca să reflectați și atâtea cumcă a ști să folosească națiunii fără de a umbla după ceva interes personal, am învățat în Blasiu, având dinaintea ochilor mei exemplele unor bărbați ca Pataki, ambii Micu, ambii Maior, Șincai și alții o mulțime; tot în Blaju am învățat și am suferit ceea ce mi-a prins bine de minune în decursul vieții mele. Dorind a vă aduce domniilor prin aceasta mulțămirea mea sinceră pentru frățesca suveniruri ce mi-ați păstrat, mă simt totodată îndemnat a vă face cunoscut cumcă buna noastră junime studioasă din gimnaziul blăjean, care stă sub înțeleapta Dv. conducere tot cu data de 1 mai a.c. să adresă către mine cu o epistolă răspicată de sentimentele nobile, în cuvinte care mă pătrunseră și mângâiară cu atât mai vârtos cu cât în aceleași se răsfrângea o maturitate a minților, însuflătoare de cele mai frumoase speranțe din partea acestei generațiuni june destinate a continua lucrările începutue de alții și a întreprinde altele mai mărețe pe viitor înainte.

Primiți domnilor salutările frățești și cordiale de la cel carele este și rămâne,
Al d-voastre
Brașov, 1863, mai 15

serv și frate stimător și devotat,
G. Barițiu

Copie. S.J.A.N., Cluj, Arh. Blaj, *F. Bariț*, nr. 525.

247.

București, 16 mai 1863

K. k. oest. Agentie und General Consulat

Bucarest, 16. Mai 1863 No. 5754.

An den löblichen Stadt- und Stuhls Magistrat in Hermannstadt

Die fürstliche Regierung macht in letzterer Zeit die Auslieferung der vom k. k. Consulate reklamirten k. k. Unterthanen von dem Abschluß eines Auslieferungs-Cartels zwischen Österreich und den Donaufürstenthümern abhängig, und ist inzwischen entschlossen, jedes auf Auslieferung k. k. Unterthanen abzielende Gesuch abschlägig zu beantworten¹.

Das Consulat erstattete bereits hierüber Bericht an das hohe k. k. Ministerium des Aeußen.

Hievon beehrt man sich den löblichen Magistrat in Erwiderung der geschätzten Note vom 4. Mai 1863 No. 3.339 diensthöflich in Kenntniß zu setzen.

S.S.

[Nota]: Auf eine Abschrift. Wird dem Szelister Kreisinspektor H[erm] Vicenotär Kaestner mit Bezug auf den Bericht vom 21. März l. Js. Z. 323 zur Wissenschaft zugestellt.

Hermannstadt 28/5 1863.

Original. S.J.A.N., Sibiu, Actele Magistratului. Acte administrative, nr. 5.105/1863.

¹ Vezi supra doc. nr. 201.

248.

Cluj, 16 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

Ihr Inhaltvolles Schreiben vom 10. May nötigt mich ein größeres Format Schreibpapier zur Hand zu nehmen, damit nämlich kaum genug habe jenes werte Schreiben erschöpfend zu beantworten. Also nach der Reihe! Meine Frau lässt

Ihnen herzlich danken für die Complimente welche Sie den Frauen in genere und ihr in specie machen, sie versichert dass wenn Gott will sie Wort halten wird, vederemo! Also der ewige Jud – der bärtige – hat noch nicht aufgehört zu verleumden? Meine Glaubensgenossen seien nicht so fest wie die anderen – die bärtigen? Das ist eine unverschämte Lüge, entschuldigen Sie für den Ausdruck! Sie – meine Glaubensgenossen – sind ebenso fest wie die Bärtigen, solcher aber jedenfalls wie der Bärtige, welcher das 26 vor einem Jahr noch für lebensunfähig erklärt hat, welcher nicht der Leiter seiner Gläubigen ist, sondern von diesen und meinen Glaubensgenossen geleitet wird, aber genug hievon, ich müsste noch ein größeres Format Papier nehmen – dass ein charakterloser Hosszu gegen uns ist, dass Baritz ein uniierter ist, welch letzterer übrigens mit Sch[aguna] intim ist, das kann doch nicht zu der Folgerung berechtigen, dass die Unierten nicht so fest seien wie die Bärtigen Et Comp! Graf Cr[enneville] hat mir die Präsidialien welche er in der Angelegenheit der Deputierten Wahlen erhalten hat mitgeteilt, von seiner und meiner Seite wird alles aufgeboten, damit zu Deputierten wo mehr Sachsen und Rumänen gewählt werden und dass von den Brüdern wo möglich Männer gewählt werden welche das Vertrauen der Regierung nicht missbrauchen werden – aber ich muss Ihnen sagen dass ich noch keinen einzigen Bruder kenne, welcher für die Beschickung des 26 wäre! Factum. Von dieser Seite ist nach meiner Ansicht nichts zu hoffen – ob die Beamten sich seiner Zeit fügen werden – vederemo! Die leitenden Beamten werden es nicht so sehr notwendig haben Dienstreisen in Landtagsangelegenheiten zu unternehmen, wohl aber andere und namentlich die Kandidaten um die Leute zu informieren, für diese möchte ich Ihren Einfluss wegen Erwirkung eines Nervenbeitrages in Anspruch nehmen; wir haben zwar in der Angelegenheit der Deputierten-Wahlen das Erforderliche eingeleitet, zu diesem Behufe in Klausenburg ein Comité gebildet, aber schriftlich lässt sich nicht alles machen, und das Comité selbst braucht auch einen Nervenbeitrag – um nämlich noch sicherer und freudiger zu wirken! Einen solchen Nervenbeitrag hat mir Minister Sch[merling] vor 2 Jahren zugesagt etc. Um Hosszu hinauszuerwerfen, werde ich alles aufbieten, besorge jedoch dass er Mocs wo er ansässig ist, gewählt werden wird, weil er die armen Bauern leicht für sich gewinnen kann, die Magyaren hat er ohne hin für sich, das macht aber nichts: er wird sich unter den Rumänen keine Partei bilden – ich werde übrigens dem Bärtigen schreiben, er soll durch seine Gläubigen – *Mocs ist nicht uniirt einen Bärtigen wählen lassen bei sonstiger afurisanie!* Es ist nicht wahr dass Ax[ente?] sich mit den Brüdern eingelassen hätte; er ist bei der Conferenz – wie ich vernommen – nur deswegen nicht erschienen, weil er darüber aufgebracht war dass man die wie Siul[utu] ausgeschiedenen Wahlen annulliert hat, für welche Modalität auch er das Wort gesprochen haben soll. Die Wahrheit gesagt, war auch der alte Siul[utu] sehr aufgebracht, und da er den Widerruf der Machinationen der Bärtigen zuschrieb, so war er nahe daran mit diesen zu brechen – zum Nachtheile der causa comunis! Ax[ente] hat sich – und wird sich nie einlassen (mit den Brüdern) weil er soll Cassier bei dem Magnaten Cassino gewesen sein, in welcher Eigenschaft er die Zeitungsgelder – d.h. mit welchen er für Zeitungen hätte prenumerieren sollen – für sich verwendet, dann entlassen oder entlaufen worden – sic stantibus rebus, wird es wohl nicht angenehm ihn hier zu befördern!? Wenn ich Zeit haben werde, werde

ich meine in der Foia (Beilage zur Gazzetta) ziemlich vollständig erschienene Rede übersetzen und Ihnen zu überschieken, wenn Sie sich nicht bestimmt finden sollten, solche z.B. durch den Gall übersetzen zu lassen. In der Foia sind nur einige kleine Fehler, welche in der nächsten Nummer werden berichtigt werden. Mit dem Baritz verhält sich die Sache so wie ich Ihnen geschrieben habe, so sind alle Parvenus – ausnahmen gibt es noch – sich wichtig zu machen selbst gegen bestes Wissen und Gewissen; die Brüder machen ihn jetzt stark die Cono[?], weil sie glauben dass er gegen das 26 hat sprechen wollen und Sch[aguna] habe ihn unterbrochen, vergessen aber dass er (B[aritz]) meine und des Sch[agunas] Rede für überflüssig erklärt habe, weil in der Versammlung nicht die mindeste Opposition gegen 26 sei, und dass er eben dort gesagt habe: eu sunt pentru Diploma, eu sunt pentru Patenta din 26 februarie – inse mie mi au insuflat temere Punct III din Diploma etc. das heißt nicht gegen 26 zu sein! Wegen Vertheilung der Deputierten in Doboka, Kolos und Thorda zwischen Sachsen und Rumänen – in 3 Bezirken, wird das Erforderliche eingeleitet werden, wir hatten übrigens schon in Hermannstadt die Rechnung in der Art gemacht. Mit dem Haupt in Fogaras wird es schwer gehen, weil die Rumänen ihn seit seiner Kommissionierung nicht mögen, ich habe den B[ran] gefragt, dass wenn er sich überzeugt dass er mit dem H[aupt] nicht reüssiert, da soll er einverständlich mit Comes lieber einen anderen (Sachsen) kandidieren respektive wählen lassen. Dass Sie auch herunter kommen müssen, freut mich ungemein, ein Grund weniger warum ich nach Wien gehen wollte, ich hatte mir nämlich vorgenommen dem Altissimus vorzustellen dass es unumgänglich nothwendig sei die Regierung auf dem Landtage durch einen Hofrat vertreten zu lassen, der auch einzig und allein in der Lage sein wird, die vielen Interpellationen zu beantworten, oder deren Beantwortung möglich zu machen! Jetzt ist es gut, Sie kommen herunter! Sauer Apfel ist das für Sie wohl, aber süß für uns und wir sind mehre! Die Brüder werden sich freuen – lapis offensiois! Wer aber Ihren Platz in Wien ausfüllen soll, weiß ich wahrlich nicht, den können nur Sie ausfüllen! Pagino und Tinte gibt es genug, Sie können von Hermannstadt die Sachen in Wien schriftlich besorgen, Ihnen ist alles möglich, dann ist ja Wien nicht gar so weit von Hermannstadt! Es wird schon gehen! Ich würde dafür sein, dass wenn Sie auch nicht gewählt werden sollten, doch als Regalist, oder wenn auch (nur!) als Schm[?] herunter kommen müssten! Ich werde mich übrigens freuen wenn ich zu Ihrer Wahl als Deputierter etwas werde beitragen können, ich erwarte Ihre Mittheilung darüber, wo Sie kandidiert werden wünschen!

Nachdem Sie so oder so herunter kommen, und ich hoffe dass Sie einige Tage wenn nicht Wochen vor Eröffnung des Landtages herunter kommen werden und zwar durch Klausenburg, so erscheint mir die Nothwendigkeit – dass ich die Reise nach Wien unternehme nicht so groß: sollte es jedoch doch nothwendig sein, so würde ich es vorziehen hinauf zitiert zu werden, schon wegen der Auslagen – et per homine. Mein Collega geniert sich als Statutum Praeses, wer immer aber, nur er nicht, weil wir Fiasko machen. Sie können sich nicht vorstellen wie schwach und konfus es ist, daher Schm[?]! Schon aus dem Grunde weil er aller drei Landessprachen mächtig ist, was für den Präsidenten unumgänglich nothwendig ist, nur mich soll man damit verschonen, weil ich zwar schwer, aber doch in Affekt komme, und dann würde ich leicht vergessen – vis a vis den Brüdern – dass ich

Präses bin, ich würde das Präsidium so führen wie Schaguna – d.h. die Initiative machen! Ich besorge aber dass in Pleno von Montag Graf Nemes gewählt werden wird! Nach §. I. hat nämlich das Gubernium den Präses zu wählen nicht einen Chef! Wegen Talmáts und Szelistye warum noch das Gubernium fragen? Man wird doch nicht auch ein Ober-Alba bilden! Ist mit Törzburg gegangen, warum soll es nicht mit Talmáts gehen, wenn schon einmal eine Ausscheidung von Hermannstadt geschehen muss? Mein Gott ein Bogen ist fertig und ich bin noch weit vom Ende! Mit der Organisierung des sächsischen Obergerichtes werden Sie wie ich sehe die Romänen nicht zufrieden stellen – über die sächsische Frage hätte ich Ihnen vieles, sehr vieles zu sagen, die sind lapis offensionis für die Romänen – mündlich mehr – so lassen Sie das Obergericht lieber unbesetzt bis nach dem Landtag, ich muss mit Ihnen hierüber lange, lange diskutieren. Ich habe Sie – rücksichtlich der Genannten – nicht recht verstanden, habe nie die Inhalte der Statuten gewusst – glaube jedoch dass Not bricht Eisen! Die Universität hat selbst um die Abänderung der Statuten gebeten – wenn auch in einer anderen Richtung, so glaube ich dass jene Statuten nicht infallibel respektive noli me tangere seien, und utinam non allent, weil sie nicht geeignet sind, wenigstens wie sie von der Universität in Ausführung gebracht werden wollen – das gute Einvernehmen zwischen den verschiedenen Nationalitäten zu fördern. Ich glaubte ferner dass die Universität nicht gewählt, sondern vorgeschlagen hat, so steht es auch in den Statuten, bei Vorschlägen ist man an die Vorgeschlagenen durchaus nicht gebunden – coetenum satis! Wenn Sie Bologna und Macellariu ernennen, veniam rugo! Wenn diese ernannt werden, so wird kein Romäne ernannt werden, weil die Stellen von keinem (der Genannten) angenommen werden würden, so viel ich diese Herren kenne! Törzburg, Talmáts und Szelistye haben nicht die 100.000 Seelen, nicht einmal die Hälfte, es bleibt aber bei alledem noch eine schöne Zahl von Romänen bei den Sachsen – und zuletzt wird doch der Talmátser Stuhl nicht unter die k[önigliche] Gerichtstafel gestellt! Nun auch etwas Neues! Die Brüder sind perplex, sie halten alle Tage Konferenzen beim gewesenen Kanzler – erwarten stündlich Instruktionen von Pest. acterunta merebunt, damit die magyarische Reichs-Sache durch Siebenbürgen nicht kompromittiert respektive in Gefahr gebracht werde, noch nicht definitiv entschieden ob gehen oder nicht? Mir scheint sie werden sich nach dem Erfolg der Wahlen und Einberufungen richten. Konfusionen zu machen würden sie gerne auf den Landtag erscheinen, aber dann ist aus mit ihrer torvenyesseg und Konsequenz (következétség oder wie sie das heißen) mit einem Wort Bestimmtes werden wir erst am 1ten Juli wissen! Sie hoffen dass die Wahlen in den Comitaten more patrio auf diejenigen fallen werden, welche von den táblabírók – marcal Congregationen – werden kandidiert werden!

Ich muss schließen damit mein Schreiben heute expediert werden kann – ich bitte Sie meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden – und mir fernerhin Ihre Freundschaft zu erhalten qui sum. Humillimus servus more patrio. Alá szolgája

16/5 1863

Moga: schauen Sie dass er zum Assessor I. Klasse ernannt werde, wir gewinnen einen Platz für Vajda beim Gubernium!

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Irănz v. Reichenstein, ff. 26 -263.

Sibiu, 16 mai 1863

Ilustre domnule consilier aulic și amice!

Vin a-ți aduce la cunoștință că în duminica trecută am sosit sănătos acasă. Mai înainte n-am putut scrie căci am vrut a înțelege câte ceva de la matadorii de aici despre lucrurile mai însemnate, care și pe aci fac mare impresiune.

De la bărbații noștri români n-am înțeles nimic, căci aci la Sibii nu-i avem. Dar cu frunzașii sași m-am întâlnit, carii prea mare îngrijire arată că Dieta nu va avea doritul scop. Ei vreau să aleagă de deputați pre bar. Reichenstein și Friedenfels, ca acești domni să vadă cu ochii lor ce vor urma, și să nu învinuiască pre alții, carii nu poartă vina pentru lucrurile altora.

Sașii zic că numaidecât punctul dintâi din propozițiunile regești va da dispute înfocate, căci unguri vor zice că egala îndreptățire a națiunii române și a confesiunii noastre este exprimată în legile din a. 1848.

Sașii, pre cât se bucură că vor ținea curând alegerea comitelui lor național și că curând se va înființa oberlandesgerichtelu lor, pe atâta sunt îngrijiți că pentru toate acestea vor avea de inimi la Dietă pre români și unguri; și așa lesne se va putea întâmpla că sașii vor lucra ca Dieta să nu se țină mult timp.

De aceea pe aci este îndoiala că Dieta va ajunge la trimiterea deputaților la Senatul imperial.

Toate acestea simptome sunt rele și păgubitoare pentru noi, și treaba regimului. Se înțelege de sine că eu mă voi sili ca toate să meargă în ordine bună, dar pentru un rezultat bun, nu stau bun.

Eu gândesc ca Ilustritatea ta să rămâni în loc, și să nu te alegem deputat, căci ești acolo de mai mare folos.

Lunea viitoare, în 18/6-lea mai, se va tracta la Cluș treaba Dietei, unde este poftit și Conrad Schmidt și cei doi consilieri nou denumiți Haupt și Rannicher, carii au și plecat astăzi la Cluș. Treaba se întârzie tare. Unii zic că nu este cu putință de a fi gata cu toate până la 1 iuliu.

Pre lângă care am rămas cu stimă și amoare frățiască al Ilustrității tale adictissim¹

Sibii, 4/16 mai 863

Andrei cpp.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 49-50.

¹ La începutul scrisorii se află consemnat: „Răspuns 15 6, 863”

Șomcuta Mare, 16 mai 1863

Promemoria

La ocaziunea depunerii pietrei fundamentale
la Pretoriul Districtului Cetății de Piatră în opidul Șomcutei Mari
în 16 mai cal[endar] n[ou] 863 cu solemnitate așezată.

Districtul Cetății de Piatră, ca parte întregitoare a Transilvaniei de la anul 1700 până când se estinde notița noastră după însemnări private din Protocoalele Districtului, care cum nu există, devenind în anul '848, prin fatalitatea anului acestuia din istoria destul cunoscut, pradă focului, și-a ținut congregațiunile sale generale și sedriale parte în castrul unguresc Kővár numit de unde s-au numit districtul acesta și Chioar, care castru a fost situat în vecinătatea comunei Buteasa și Berkesz, minele lui și azi se află pe hotarul comunei din urmă, parte în diferitele comunități ale districtului până în 1715.

De la anul acesta încoace, ruinându-se numitul castru, până în 1764 și-a ținut congregațiunile sale când într-una, când într-alta comună a districtului.

În anul din urmă locul sedriilor s-au înfățișat tabulele continue, și cea dintâi sesiune a Tabulei continue s-au ținut în Remetea, de unde în 12 martie anului acestuia, defigându-se de loc pretorial Șomcuta Mare, s-au transpus toate actele aicea. De-atunci încoace comuna aceasta au fost locul pretorial a districtului acestuia, până aci s-a ținut de Transilvania până în anul 1848. În anul acesta 22^a mai s-au încorporat districtul acesta către Țara ungurească, prin comisariul Nicolau Vesselényi de Zsibo de regele Ferdinand a V^a spre acest scop denumit.

În anul acesta stricându-se conțelegerea cea bună între înaltul tron și Dieta Țării Ungurești, ambele părți au apucat la arma, locuitorii districtului acestuia au refirmat dinastia, declarându-se în adunări că numai de guvernul Imperatoriului voliese a asculta. Pentru aceea guvernul Țării Ungurești au năvălit cu putere armată, stătătoare din garde naționale, care străbătând de către Baia Mare peste podul Lăpușului în noemvre 848 în district, au strămutat arhivul din Pretoriul de la Șomcuta în Berkesz, în domiciliul comandantului numitelor garde Nicolau Katona, scop de a le pune în mai mare siguranță, schimbându-se însă norocirea armelor, gardele naționale ungurești, după ce au străbătut până la Deș în Transilvania, s-au respins prin trupe c[e]zaro regești sub comanda c[e]zaro r[e]gescului colonel Urban și s-au persecutat până la Berkesz, unde găsind Archivele în casa numitului comandant, neștiind enalitatea actelor le-au prefăcut în cenușă, și așa s-au nimicit fructele activității spirituale a districtului de o sută și jumătate de ani.

Oștile regești s-au reîntors cu grabă în Transilvania, și revenind districtul acesta sub ocârmuirea ungurească la începutul anului 1849, s-au mutat pretoriul la Baia Mare, unde și-a ținut districtul congregațiunile marcale și sedriale până în luna lui august acestui an, când devingându-se ocârmuirea revoluționară de atunci a Țării Ungurești prin Maicestatea sa acum glorios regentele cezare și rege Francisc Josif I, districtul acesta s-au reîncorporat către Transilvania, și făcându-se o împărțaciune a Transilvaniei de totul nouă în privința administrațiunei politice și

iuridice, locul pretorial al districtului acestuia au fost cetatea Deș, în Solnocul interior până în [1]861 când în urmarea Diplomei împărătești din 20 octobrie [1]860 s-au restituit Transilvaniei și Ungariei drepturile constituționale, districtul acesta iară s-au încorporat către Țara Ungurească.

Înainte de ce i s-ar fi denumit districtului căpitanul suprem, inteligența au ținut la începutul anul [1]861 o conferință privată și au așternut la Maiestatea sa o petițiune pentru ca să dobândească un căpitan suprem de naționalitate română, fiindcă locuitorii districtului mai toți sunt români.

Petițiunea au fost coronată cu efectul dorit, denumindu-se dintre 4 candidați de căpitan suprem Sigismund Pop, de naționalitate română, născut în Șomcuta Mare, în [1]848 ablegat a districtului la Dieta ungurească.

Maiestatea sa fiind atunci în Pesta, de acolo au anunțat Congregațiunea generală iară în Șomcuta Mare ca loc central și mai de mult pretorial a districtului acestuia, și așa s-au făcut Șomcuta Mare iară loc pretorial și e și azi.

În 24 martie s-a ținut, după epoca suspomenită, cea de întâia Congregațiune generală la care a fost chemați toți nobilii și câte doi reprezentanți din toate comunele, sub prezidiul sus lăudatului căpitan suprem s-au deschis ședința în limba română.

O bucurie nespusă s-au refățat de pe fețele tuturor, fiindcă secole de ani au trecut decând posturile cele mai înalte nu s-au conferit bărbaților de naționalitate română, și limba română nu a fost auzită în salele de consultări a comitatelor.

În ședința aceasta s-au ales membrii comitetului, ordinari și onorari, din inteligența, proprietarii mai mari, reprezentanții comunelor, a districtului, și alte persoane bineverite, laolaltă în număr de 421.

Advocatul Iosif Pop au proiectat clădirea unui edificiu pretorial, care proiect s-au primit cu mare entuziasm și unanimitate, și mai târziu s-a făcut oferte spre acest scop, și anumit diregători și-au oferit plățile lor de o lună oferind totdeodată și căpitanul suprem tot spre acest scop una sumă de 250 fl. m[onedă] austr[iacă].

Mai încolo s-au hotărât ca în districtul acesta de limbă oficială să fie limba română și maghiară cu drept egal, obiectele consultărilor în acea limbă să se scrie la protocol în care vor veni la tapet.

În ședința următoare care s-au continuat până în 27 martie s-au constituit Magistratul. Candidarea diregătorilor s-au făcut prin căpitanul suprem într-o conferință la care a luat parte inteligența districtului și în ședință mai de aproape următori diregători s-au ales prin membrii comitetului: Josif Pop v[ice] capitaneu primariu [s.c.l., vezi protocolul].

În urmarea rescriptului regesc în privința conchemării Dietei Țării Ungurești s-au făcut dispozițiuni pentru alegerea deputaților, denumindu-se Comisiunea centrală pentru pregătirea prelucrărilor de alegere. În 4 aprilie s-a ținut o ședință a comitatului la care au luat parte Comisiunea denumită de Maiestatea sa pentru încorporarea faptică a districtului nostru către Țara Ungurească. Președintele comisiunei acestuia a fost bar[onul] Ludovic Vay, comitele suprem al comitatului Borșod, membri Bar[onul] Car[ol] Apor, președintele Tribunalului suprem urbarial din Transilvania și Alexandru Karap, prezidele județului comunal din Dobrițiu.

Căpitanul suprem a districtului a predat prezidiul suslăudatului prezide a comisiunei de încorporare și după primirea prezidiului s-au ales scriptul Maiestății sale pentru încorporare, și a enunțat prezidele că comisiunea sărbătorește declară cumcă districtul acesta în puterea legilor patriei din nou faptic se încorporează și de azi înainte se absolvă de atâmară de la Transilvania.

Districtul a protestat în contra a doua reîncorporare și căpitanul supr[em] a mulțumit comisiunei pentru pașii cari s-au făcut ca districtul să-și capete scrisorile de la direcătoriile de sub sistema încetată acum desființate.

Din instrucțiunea Comisiunei acestia a priceput districtul că de o parte se asigură că prețul sării și de acum înainte va rămâne în statu quo de mai nainte. De altă parte să cere de la Comisiune un plan despre desființarea districtului acestuia și anexarea către Solnocul de Mijloc.

S-au protestat în contra nimicirii autonomiei districtului și în ședința mai de aproape s-au adresat o provocare la toate comitatele pentru sprigionirea autonomiei districtului. În luna aceasta s-au ales și deputați pentru Dieta țării. Fiind districtul îndreptățit a trimite doi deputați, spre alegerea acestora au fost împărțit în 2 cercuri de alegere, Remetea și Mesteacăn, (Kis Nyires); de cel dintâi s-au ținut procesele judiciale a vadului Berkeszului și Șuncutei Mare, de al doilea procesele Baiului Mare a Șoimușului și Nireșului (Nagy Nyires).

În cel dintâi s-au ales de deputat Iosif Pop v[ice] căpitan primar, în cel de al doilea Ladislau Butian, jude procesual a Șoimușului. Deputații aceștia prevăzându-se cu credențiale încă în luna aceasta au plecat la Pesta, a lua parte la consfăturile dietale și ca patrioți și naționaliști buni și-au împlinit misiunea lucrând spre binele comun și apărând drepturile naționale.

Depărtându-se și căpitanul suprem ca membru a Tablei de Sus la Dietă, sub decursul Dietei până în luna lui august suscris s-a concretizat administrarea districtului asesorului judical Ladislau Pechi, alegându-se pe timpul absentărei v[ice] căpitanului primar ca deputat de v[ice] căpitan primar interimar.

Din ședința comitetului din 3 iunie 1861 s-au adresat la Dieta țării o reprezentare prin care după ce din discursurile deputaților Dietei a priceput districtul cumcă Dieta ar fi aplicată a aduce o lege în privința drepturilor naționale, după ce nu numai cu ocaziunea Dietei prezente ci și de altă dată națiunea română au făcut aceea tristă esperință că renumiții bărbați a[li] națiunii cari vorbesc sau petiționează în numele națiunii se îndatinează a se înfrunta cu obiecțiuni cumcă dânsii n-ar fi reprezentanții națiunii, că națiunea română în astfel de moduri să nu fie împedecată a-și manifesta dorințele sale, s-a rugat de m[ă]rită o[ra]norată Dietă a țării să estindă § 8 din Art. XX a legii din 11848 prin care s-a ordonat ținerea unui Congres spre regularizarea treburilor religioase și școlare, a diverselor naționalități și la trebile naționale să se conceadă ținerea unui Congres a națiunii române în care să fie reprezentată națiunea batăr prin 300 inși aleși prin popor, după tracturile protopopiale.

În aceea convingere că Dieta va deferi dorinței acesteia, fiindcă Transilvania nu au fost reprezentată la Dieta Ungarici, deodată s-a așternut și la Maiestatea sa o umilită reprezentare rogând pe Maiestatea sa prea înduratul rege a nostru să se îndure preagrațios a ordina ca ținerea Congresului prin ambele cancelarii, adevă a Transilvaniei și Ungarici să se realizeze.

Adresa conform concluziunilor Comitetului, prin care s-a enunțat egalitatea limbilor române și ungurești în afacerile publice, s-a formulat în limba română, din care cauză prin prezidele Dietei Coloman Ghyezi nedeșfăcută s-au retrimis districtului cu acea notificare că la Dietă reprezentațiunii intitulate în altă limbă afară de cea ungurească nu se pot primi, neci că știind textul dinlăuntru în ce limbă a fost scris.

Comitetul districtului ca să nu se întârzie cauza aceasta importantă a tradus numita petițiune și în limba maghiară, și cu o plânsoare în contra procedurii sus lăudatului prezide dictal care ca prezide a unui corp legislativ constituțional s-au mestecat în activitatea Dietei, făcând în privința numitei adrese dispozițiuni prezidiale, de nou a retrimis-o Dietei. Adresa aceasta nu s-a putut lua la dezbateri pentru desființarea Dietei. Totodată cu adresa aceasta, s-a așternut la Dietă petițiunea a următoarelor 9 comunități din comitatul Solnocu de Mijloc: Turbuța, Roua, Hufas, Goroslău Mare, Traniș, Văduvele, Năprada Chicud și Chelișu, pentru încorporarea lor în districtul nostru, fiindcă de numitul comitat sunt despărțite prin Someș și prin anexarea lor către districtul acesta și-ar câștiga ușurare în privința administrațiunii publice.

Petițiunea aceasta însă s-au retrimis districtului, tot prezidialmente, pentru că comitina au fost adresată în limba română.

Strămutându-se titlu în limba maghiară s-a retrimis dar și aceasta nu s-au pertractat.

Desfășcându-se Dieta în luna lui august [1]861, în urma protestelor ce au urmat desfacerei Dietei, în octovrie prin preînalta dispozițiune regească s-a introdus un provizoriu, și s-a oprit și în districtul acesta adunarea comitatelor. Preaînalta aceasta ordinațiune de suspendare a activității Comitetului s-a cetit comitetului într-o adunare ținută în noembrie a anului suscris, care cu profundă durere luându-se de știre, Comitetul au provocat pe diregători cumcă și sub provizoriu să-și țină diregătoriile și să nu renunțe, cum au făcut diregătorii din alte comitate, fiindcă nu mai voiesc să mai vină sub ocârmuire străinilor.

Diregătorii și-au ținut posturile. Comitetul a mai rugat pe Ilustritatea sa căpitanul suprem ca să mijlocească la locurile mai înalte restituirea activității comitatelor, făcând arătare că n-am dat pricină pentru care am merita astfel de pedeapsă.

În urma stăruinței căpitanului suprem ni s-a apromis concedarea ținerei adunărilor de Comitet, sub condițiune că nu se va mesteca în sub decursul provizoriului în lucruri publico-politice și va împlini ordinațiunile mai înalte, până când întrebările, a căror dezlegare atârnă de la Dietă, pe cale legislativă nu se vor dezlega. Pofit fiind Comitetul a se declara despre aceasta, spre acest scop s-a ținut ședință în 11° decembrie 1862, când făcând declarațiune despre împlinirea poruncilor s-au rugat la Maiestate pentru restituirea constituțiunii peste întreaga țară.

S-au rugat pentru conchemarea Dietei Transilvanice, unde națiunea română, conform dreptului de egalitate să fie reprezentată.

S-au hotărât redicarea unui gemnaziu în Șomcuta Mare, spre ce scop cu unanimitate s-au oferit obligațiunile de împrumutul național a comunelor în suma de 100.000 interusuriul capitalului acestuia de doi ani oprindu-se spre clădirea pretoriului.

Cu mijlocirea dobândirii concesiunii înființării gimnaziului, clădirei pretoriului, după planul gătit la ingenieurul montanistic de la Baia Mare, Francisc

Korponay, s-a încredințat căpitanul suprem, precum și cu esoperarea unui ajutor de la visteria de stat, pentru clădirea pretoriului nefiind în stare districtul din a sa putere așa curând a redica un edificiu așa mare.

Ne aflându-se declarațiunea Comitetului în privința împlinirii ordinațiunelor mai înalte destul de lămurită s-a retrimis pentru o formulare mai precisă a declarațiunei. Spre acest scop s-a ținut o ședință în 15 mai [1]862, când mai sus pomenita declarațiune s-a formulat de nou și s-au trimis la preînalta Cancelarie aulică.

În ședința aceasta s-a votat Ilustrității sale căpitanul suprem pentru meritele sale în privința districtului acestuia o peană de aur și celelalte instrumente scriptaristice din argint.

În luna lui mai 22 a onorat districtul acesta cu înalta sa vizitare gubernatorele țarei, contele Maurițiu Pálffy, și și-a exprimat îndestulirea cu administrațiunea publică.

În luna lui august a sosit o altă comisiune regească pentru reambularea marginilor hotarului districtului acestuia de vatră, Transilvania. Prezidele comisiunei acesteia fost Josif Manu, comitele suprem a comitatului Maramureș, membrii baronele Bánffy Albert, fost comite suprem a comitatului Crasna, Joane Ambruș, dirigător c[ezaro] r[egal] în disponibilitate. Comisiunea aceasta nu a venit în sânul districtului afară de membrul în urmă pomenit, ci numai la marginea de cătră Transilvania, și cu o comisiune din partea districtului trimisă au făcut reambularea districtului de cătră Transilvania. Comisiunea aceasta fără de s-ar fi cu districtul au făcut două planuri strigătoare [la] existența districtului și nimicitoare a autonomiei lui.

În contra acestor planuri au reclamat căpitanul suprem la locurile competente cu aceia /. alăturata reprezentațiune, din care se văd și planurile comisiunei.

Dobândind concesiune de a se coaduna Comitetul, în ședința din 24 octovre [1]862 s-a votat adresa de bucurie cătră Maiestatea sa, preîndurata împărătească din ocaziunea însănătoșirea preînălției sale din o boală îndelungată.

Adresa de mulțumită cătră Maiestatea sa preînduratul rege, pentru restituirea activității Comitetului, pentru ajutorul de 20.000 fl. m.a. care ca împrumut s-au îndurat a ni-l da spre clădirea pretoriului conces, pentru preagrațioasa ordinațiune cătră c[ezaro] r[egeasca] Locotenință în privința gătirii unui proiect de lege pentru împăcarea intereselor naționale.

Adresă de mulțumită Excelețelor sale cancelarului, contele Antoniu Forgách și guvernatorului, contele Maurițiu Pálffy, pentru întreprinderea sa la prea îndurata Maiestate ca să dobândim enumeratele foloase, pentru noi de mare însemnătate.

Concesiunea redicării gimnaziului încă s-a pus în prospect, dacă ne vom înmulți fondul așa cât să se poată susține gimnaziul: spre acest scop s-au rugat nalta Locotiință pentru concedarea cererei de ajutor de la persoane de patrie binemeritate, care nu-și retrag mâna de ajutor unde e vorba de înaintarea binelui de obște, și, în cazul dobândirii concesiunei, s-au rugat căpitanul suprem spre recercarea patrioților mărinimoși, s-a publicat și ordinațiunea Locutenenței regie, prin care ni s-a făcut cunoscut că locul pretorial Șomeuta s-a aredicat la rang de opid.

În primăvara anului prezent, 1863, s-a început clădirea pretoriului în opidul Șomeuta Mare, pe locul ecluzei greco-unite, de sub „Comeșă” numit, pentru care loc opidul Șomeuta a apromis alt pământ celezicii în cantitate dublă, și așa locul edificului pretorial vine dăruit districtului de opidul acesta.

Întreprinderea clădirii edificiului pe calea unei minucendo licitațiuni au luat-o asupra-și Iacob Maroșfi, concive și locuitor în ces[aro]-regia cetate Baia Mare, care, în societate cu paliorul Ioan Izik tot din Baia Mare, s-au apucat de lucrurile murariale.

Spre esorarea ajutoriului și binecuvântărei divine pentru îndelungată sustarea edificiului acestuia, a anunțat căpitanul suprem pe ziua de astăzi o congregațiune a Comitetului districtuale, pe care zi coadunându-se Comitetul și alți locuitori a districtului și oaspeți străini în număr copios la locul edificiului s-au împlorat ajutoriul spiritului divin, s-a servit sfânta liturgie și după ce deschizându-se ședința Comitetului s-a hotărât ca accasta scurtă cronică a districtului să se închidă promemoria în o piatră fundamentală, subscriindu-se memorandumul acesta prin toți diregătorii și alți cunoscători de scrisoare care la solemnitatea de azi au luat parte.

La subscrierea numelor s-a folosit pana cea de aur, care în ședința comitetului din 15 mai 862 s-a votat căpitanului suprem și azi cu solemnitate predat.

Ca să știe viitorimea oarecând ce bani circulează acum, se pun lângă scrisoarea aceasta și următoarele monete:

a) O monetă de aur, semnată în 1863, numit aur împărătesc cu preț [...] după prețurile bursei, prețul de azi 5 fl. 90 cri mon[etă] austr[iacă].

Bani de argint:

b) Un taler de argint, semnat în 1863, în preț de 1 fl. 50 cri.

c) O monetă de argint de 1 fl. semnată în [1]861.

d) O monetă de argint de 1 fl. semnată în [1]861 = 20 cri.

e) O monetă de ¼ flor., semnată în [1]862 = 25 cr.

f) O mon. de arg. de 6 cri. mon. convenționare sau de 10 cri, mon. austr[iacă] semnată în 1849.

g) O mon. de arg. de 5 cri. mon austr. = 5 cri.

h) O mon. de arg. din [1]849, anul revoluțiunei ungurești, de 6 cr.m.conv. acum: 10 cri.

i) Un ban de aramă semnat în 1860 = 4 cri.

j) Un frust semnat în 1851 de 1 cr.

k) Un frust de 5/10 cri, semnat în 1858.

Bani de hârtie:

	mon. fl.	austr. cri.
O bancnotă de	10 fl.	
Una	5	
Una	1	10

Mărire lui Dumnezeu, fericire patriei, viață regelui și înaintarea națiunii noastre române.

Semnat în opidul Șomeuta Mare, în anul Domnului una mic opt sute șase zeci și trei, ziua a 16^a lunei mai.

Original. S.J.A.N., Cluj, Fond districtul Chioar. Procese verbale de ședință ale Comitetului districtului Chioar, filele 166-196.

[Cluj], 17 mai 1863

Exelență!

Dieta e la ușă! A salvat Congresul Național românesc, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin poteroasa conducere a Exelenței voastre, onoarea constituțiunii imperiale și a națiunii noastre. Dieta transilvană ce ne stă înaintea trebuie să mântuiască constituțiunea imperială și tot deodată și pe națiunea noastră!

Accasta numai așa se va putea – după părerea mea – dacă noi românii vom putea și în Dietă – precum am putut în Congres – a fi deși nu singuri, domni ai situațiunii!

Pentru aceasta dară – adică pentru a putea fi domni a situațiunii – cu toată încrederea și fiasca aplecare, numai și numai în interesul Tronului și a Gesamtmonarchiei, precum și a patriei și națiunii noastre [î]mi iau voie a vă ruga pe Exelența voastră ca, drept influența cea poteroasă și de mare însemnătate a Exelenței voastre, atât în preoți cât și în poporul griii Exelenței voastre încredințat și nu pregețați osteneala, prin un cercular presid. rezervat, a da protopopilor, și prin aceștia preoților și poporului, pe cale mai mult secretă invitațiune și poruncă strânsă pe lângă responsabilitate și încurgerea dizgrației Exelenței voastre ca 1) Toți aceia care după lege vor fi îndreptățiți la alegerea deputaților, să ia parte la alegeri sub conducerea protopopului ori preoților respectivi, să privegheze asupra votizării și să aștepte rezultatul aceleia cu atențiunea cerută. 2) Să se pună din întreg cercul alegător (ori din oraș) în coînțelegere, să se învoiască cu toții într-un singur candidat, care are însușirile poftite prin lege, ca nu cumva împărțindu-se voturile românilor între mai mulți candidați, să iasă ales un deputat neromân, cu voturi relativ mai puține! Neci să nu aleagă pe unii ca aceia cari nu au însușirile cerute, să nu-și dec voturile la neamuri străine, numai acolo unde prevăd că nu pot să reiasă cu deputat român, să dec la un candidat de alt neam votul, care va fi mai bun regimului; mai încolo să li se facă cunoscut poporului numele acelor cari vin aleși.

Spre a încongiura ca unul și acela să nu fie ales în mai multe locuri, va fi bine dacă Exelența voastră veți provoca pe respectivii protopopi, ca să vă arate – din fiecare jurisdicțiune și oraș – numele acelor cari vor fi candidați, ca la una întâmpinare când unul sau altul ar veni în două sau mai multe locuri candidat să se poată face dispozițiunea cuviincioasă.

Înnoindu-mi rugarea, care numai și numai în înțeles o fac, despre care știu sigur că și Exelența voastră vă îngrijiți, sârutându-vă dreapta cu fiască plecăciune am onoare a mă însemna al Exelenței voastre cel mai umilit fiu.

17/5 mai 1863

V. Popp
v[ice] presid[ent] gub[ernial]

P.S. Vă rog Exelența voastră ca să binevoiți a provoca și pe episcopul Alexi și Dobra a face pașii cuviincioși în cauza aceasta

Original: S.J.A.N., Cluj, Arh. Blaj, Fond Alex. Sterea Șuluțiu, nr. 229.

Cluj, 18 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

Das wichtige für mich sehr freudige Ereignis – nicht mehr Geheimnis – dass Sie zum Vice ernannt worden sind, war mir nach gestern vor Erhalt Ihres werten Schreibens am 14/5 bekannt und ich hätte, wenn ich auch kein Schreiben von Ihnen zu beantworten hätte, heute ohnehin mein Gratulations-Schreiben an Sie expediert. Soll ich Ihnen sagen dass ich Ihnen gratuliere und dass ich mich außerordentlich freue? Ich sage es Ihnen nicht, Sie wissen es ja, ich wünsche Ihnen auch nichts mehr, denn das wird von selbst kommen, nein, ich muss Ihnen bei dieser Gelegenheit etwas doch wünschen! Das ist: Gesundheit und langes Leben! Gott erhalte Sie. Um eines muss ich Sie bitten! Dahin zu wirken den Altissimus wenigstens so lange uns zu erhalten bis die inneren Angelegenheiten unseres Landes geordnet sein werden, denn es wird Ihnen eine etwa so mächtige Stütze sein, wie Sie ihm waren und sind. Hier weiß jeder um das Geheimnis! Gott segne Sie! Von der Pensionierung des Kabos wussten wir und ich habe meinem Chef den Szaesvai und Graf Teleki Miklós empfohlen, ich würde den Teleki nehmen, Szaesvai würde im Falle der Annahme nach ein Paar Wochen in Pension gehen. Für Fek[etc?] und Pog[ány?] bin ich nicht, sie haben zu wenig Ansehen und Anhang im Lande, Pog[ány] ist überdies – bei allen seinen Schmeicheleien – eine Kreatur der Baron Kemény etc. Aber warum muss gerade ein Reform[ierter] sein? War doch im Jahre 1861 sowohl Kanzler als auch Gouverneur reformiert! Warum könnten nicht 2 Hofräte katholisch sein? Ist doch auch kein Unierte und kein Unitarier bei der Hofkanzlei.

Ich würde – freilich bin ich etwas interessiert dabei – den Baron Apor hinaufzütieren, die Justiz und die Gerichtsbeamten würden von einem Tyrannen befreit, und der Graf Teleki würde ich zum Präses, Aldulianu zum Vizepräses (oder umgekehrt) machen, auf diese Art würde auf einmal mit einem Schlag sehr viel erreicht, bei Ernennung der Fekete oder Pogány nichts! Denken Sie nach über die Sache! Den Apor können Sie schon in Corda halten. Derjenige, den die Fama zum Administrator von Kolos gemacht hat, heißt Simon Elek, Advokat hier und Orator, ein gemäßigter gescheiter Kopf, gewiss besser wie Boer, von dem ich höre dass sehr schwach sei, das wäre ein Malheur.

Das Gesuch des Moga wird schon in Ihren Händen sein, schauen Sie dass er aus der Verlegenheit gebracht werde, es wäre Schade dass er nicht zur Tafel kommt, er ist ein tüchtiger Jurist.

Gestern sind die nun ernannten Gubernialräte Haupt und Rannicher angekommen (auch Schmidt), heute haben wir Plenum, Vorschlag für die Regalisten und Zusammensetzung von Kommissionen zur Ausarbeitung der Gesetz-Entwürfe oder aber Vorstellung dass die Zeit zu kurz sei, tertium non datur. Apropos! Wie stehen wir mit diesen Gesetzentwürfen? Sie werden sie doch fertig haben, es kann nicht anderes sein, haben Sie die Güte mich hievon so bald als möglich in Kenntnis zu setzen.

Wann ich hinaufgehen kann, weiß ich nicht, jede Stunde erwartet meine Frau die Erlösung aber sie will nicht kommen, [am] 4-5ten Tag nach der Erlösung werde ich gehen können, früher nicht, ich werde Ihnen alsogleich schreiben.

Der Baurat Zettel ist hier, ich habe mit ihm noch nicht gesprochen, Hotel zum römischen Kaiser wird das Landtagshaus sein, soll nur nicht zusammenstürzen mit uns.

Der Lazar will auch hinauf, es ist höchst nothwendig glaube ich, könnte er nicht hinaufzitiert werden, damit der arme Teufel nicht aus Eigenem die Reisekosten bestreiten müsse?

Nun bitte ich Sie unseren Altissimus – den Gott noch lange am Leben und gesund erhalten möge – meine tiefste Verehrung und Respekt zu vermelden, Sie aber empfangen die Versicherung meiner ausgezeichnetesten Hochachtung, qui sum devotissimus servus.

18/5 1863

pour la Dame adressiere ich Ihnen den Brief mit Hofrat, weil ämtlich hier noch nichts bekannt!

HHSIA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein. ff. 259–260.

253.

Sibiu, 22 mai 1863

Iubiților mei fii sufletești din amândouă protopopiatele Făgărașului, pace și dar de la Dumnezeu tatăl!

Înțelegând Moise maimarele poporului evreiesc că mulți dintre evrei vreau să se închine idolilor, dar nu unui adevărat Dumnezeu, și-a înălțat glasul său de compătimire către națiunea sa și a zis lor „Feriți-vă ca inima voastră să nu se amăgească și să nu vă abateți de Dumnezeu” Kart[ea] V. a lui Moise capu 11 versu 16.

Așa și cu auzind că mulți dintre fii mei sufletești nu aduc pe feciorii lor acasă din Țara Românească ca prin aceea să scape de miliție – îmi înalț glasul meu cu inima sfâșiată și zic „Feriți-vă ca inima voastră să nu se amăgească și să nu vă abateți de la Dumnezeu!”

Iubiților! Vă spun limpede că nimica nu aduce omului mai mare stricăciune ca amăgirea: pentru că pe când omul gândește că el din cutare sau din cutare faptă – deși nu este legiuită – va trage folos, pe atunci nu numai nu-și ajunge scopul său ci și se prăbușește trupește și sufletește, pentrucă neascultarea legii l-a amăgit și l-a făcut nu numai de călcători de una lege ci de călcător de toate legile, căci zice Mântuitorul: că carele n-a ascultat una poruncă s-a făcut vinovat de toate poruncile.

Așa se amăgește și se păcătuiesc toți aceia care meșteșugesc cum să nu aducă din Țara Românească pe fiii săi înaintea comisiei de asentare¹, ca să nu-i iee la

miliție. Toți aceia care astfel gândesc și fac nu ascultă de domnul nostru Isus Hristos, carele a poruncit: să dați lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu și să dați împăratului cele ce sunt ale împăratului. Despre folosul cel mare a acestei porunci a Mântuitorului nici un cristian bun nu se îndoește ci numai cei ce vin în ispită gândurilor și se lasă amăgi[ți] de acestea și nu gândesc apoi că păcătuiesc înaintea lui Dumnezeu și a patriei și se pedepsesc încă și în viața aceasta cu pedepse aspre.

Așa este: se pedepsesc unii ca aceștia încă și în viața aceasta pentru că nu ascultă de împăratul carele este unsul Domnului și pre carele îl văd, despre unii ca aceștia cu tot dreptul se poate zice: că nu ascultă nici de Dumnezeu, pentru că carele nu ascultă de împăratul, pe carele îl vede, cum va asculta pe Dumnezeu, pe carele nu- l vede?

Vedeți iubiților! Unde duce pe omul amăgirea, adică la călcarea poruncii lui Dumnezeu și a împăratului; vedeți păcatul cel mare, ce osândește pre om la moarte sufletească și la pedepsă trupească.

Eu nu mă mir că stăpânirea, pe părinții aceia care nu vreau să aducă pe fiii lor înaintea comisiunii de asentare, îi pedepsește cu niște pedepse foarte simțitoare, pentru că au călcat porunca lui Dumnezeu și a împăratului. Dar mă mir că ei nici în urma pedepselor, dar nici în urma înlesnirii, ce Maiestatea sa a rânduit prin aceea că toți tinerii ardeleni care se află în Țara românească, să pot arăta la București, Iași și Rusciuc, nu stănuiesc ca fiii lor să se folosească de grația aceasta mare împărătească, pentru de a se prezenta la București, Iași sau Rusciuc înaintea comisiunii de asentare; care cu atâta mai mult ar trebui să se facă, ca una să asculte de porunca lui Dumnezeu și a împăratului, iar alta, căci slujba cătânească de acum nu este așa grea cum a fost de demult, când adică se luau feciorii la cătanie pe toată viața lor, pentru că acum timpul cătaniei este numai zece ani și partea cea mai mare a acestor zece ani o petrece soldatul acasă și poate căuta după economia țărănească.

Mai este timp până la 1^a iulie a[nul] c[urent], pentru toți aceia care s-au amăgit a nu asculta de porunca lui Dumnezeu și a împăratului, ca să se întoarcă la pocăință și prin aceea la împlinirea poruncii lui Christos, ca tot insul să dea împăratului ce este al împăratului, va să zică: să plătească darea și să dea cătane!

Iubiților! Vedeți îngrijirea mea arhierască ce o am către voi toți și pătrundeți-vă de cuvintele arhipăstorului vostru, care ziua și noaptea lucră pentru binele vostru, și îi doare inima când vede că unu sau altul dintre fiii lui sufletești trăiește în amăgiri și prin aceea păcătuiește înaintea lui Dumnezeu și a împăratului și face rușine nației togmăi atunci când tot românul ar trebui să se jertfească pentru Împăratul nostru, carele au făcut nația și biserica noastră asemenea îndreptățită cu celelalte nații și biserici din țară și au pus amplexații mari și mici de nația și biserica noastră.

În nădejdea că cei amăgiți până acum se vor pătrunde de cuvintele mele și le vor pune sieși la inimă, vă împărtășesc vouă tuturor binecuvântarea mea arhierască și sum.

În Sibiu, în 22 mai 1863

Al vostru de tot binele voitor arhieru
[A. Șaguna]

Parohii vor ceti în trei duminici acest cercular în biserică și îl vor tâlmăci poporului și să se nevoiască a capacita pe cei rătăciți și cerbicoși.

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 238.

¹ de recrutare.

254.

[Viena, 22 mai 1863]

Excelentissime doamne, al meu grațiosissime patroane!

Venerata comisiune cu care Excelența voastră vă îndurați a mă onora spre a mea mare bucurie, cu cât era mai delicată cu atâta trebuia mai cu mare precauție a se îndeplini. Scrisoarea din Brașov cu aclusul ei mi-a sosit numai cu două ore înaintea reîntoarcerii conducătorului. Când făcurem în corpore curtenirea la șeful meu¹, se pomeni în cursul cuvântărei salutătoare și respectivul vot al adunării, dar despre o adresă scrisă nu fu vorba. Io eram dară îndreptățit a crede că conducătorul² a aflat de prisos a preda votul acela în scrisoare; însă pipăind după aceea aflai desigur cum că a venit către șeful meu, încă înainte de sosirea noastră încoace, o adresă scrisă din locul adunării *per postum*. Aflai mai încolo, cum că cuprinsul ei se apropia de concludul Adunării totuși îi lipsește căldura corespunzătoare simțămintelor și cugetelor Excelenței voastre. Din această cauză și din alte îndemnuri momentoase mă determinai a preda șefului meu aclusul prin Brașov venit³ și a descoperi înaintea lui cursul cel adevărat a lucrărilor, care altmintrelea rămâne necunoscut în favoarea altora.

Aclusul ce e drept fu primit cu mare plăcere precum și descoperirile mele despre simțămintele și lucrările Excelenței voastre, însă după mai multe zile (negreșit după o consfătuire cu alții) fui chemat ad audiendum verbum praesidiale, prin care mă însărcinară a vă scrie Excelenței voastre în numele șefului închinăciune și mulțămită și cum că „spre încunjurarea aprehensiunilor”. Adresa venită din Sibiu per postam se primește de actul adunării, iar aclusul original venit prin Brașov se dă înapoi pe lângă reținerea versiunii *de souvenir*. Mi s-a predat cu o cale copia răspunsului dat la pomenita adresă spre împărtășire cu Excelența voastră, pe care am onoare așigderă a-l alătura încoace.

Cred că până acum îți fi căpătat Excelența voastră și un răspuns nemijlocit de la șeful meu. Venerata epistolă d[ă]l[ă]tto 28 april[ă]ș a[n]ul c[ă]lurent am prefăcut-o în cenușă, precum ați poruncit Excelența voastră.

Maiestatea sa cu ocasiunea audienței a însărcinat cu cuvinte foarte răspicate pe domnul preposit Macedon Pop⁴ a declarat Excelenței voastre prea înalta sa mulțămire cu loiala și energioasa confătuire a Excelenței voastre la rezultatul conferinței. Despre celelalte (curiozități, răutăți, etc. etc.) oi avea onoarea preste 4–5 septimani a raporta mai pe larg cu gura, însă și până atunci poftind din inimă

ExceleŃei voastre tot darul cerului și sǎrútându-ți dreapta rămâi cu afundǎ devoiune.

Al ExceleŃei voastre preumilit și ascultǎtor fiu sufletesc
Viena 22 mai 1863

George Angyal
secretar de curte

S.J.A.N., Alba, f. Mitropolia romǎnǎ unitǎ, Cabinetul mitropolitului, nr. 760, f. 9–12.

¹ Nadásdy Ferenc.

² Andrei Șaguna, conducǎtorul Delegației Naționale cǎtre împǎrat. Din Delegația celei de a doua Conferințe Naționale cǎtre împǎrat mai făceau parte Dimitrie Moldovan, George Anghel, Augustin Iadai, Paul Dunca, Ioan Bran de Lemeni, Ioan Maior, Macedon Pop, Ioan Popasu, Ioan Pușcariu, Vasile Butean.

³ „Aclusul prin Brașov venit” este adresa lui Alexandru Sterca Șuluțiu și George Barițiu cǎtre Nadásdy Ferenc. Acesta însă primise prin poștǎ o altǎ adresǎ trimisǎ de la Sibiu, din orașul în care s-a ținut Adunarea Naționalǎ. Adresa întocmitǎ de Șuluțiu și Barițiu a fost conceputǎ tot la Sibiu, dar așa cum rezulta din această scrisoare a fost apoi delinitivatǎ la Brașov și de aici expediatǎ la Viena; și prima adresǎ și cea de a doua, întocmitǎ de Șuluțiu și Barițiu, treceau drept emanații ale Conferinței Naționale. Cea de a doua adresǎ poartǎ data 22 aprilie 1863 și este întocmitǎ la Sibiu. Vezi doc. Sibiu, 22 aprilie 1863, S.J.A.N., Alba, f. Mitropolia romǎnǎ unitǎ, Cabinetul mitropolitului, nr. 760, f. 1–3. Ea a fost înmǎnatǎ cancelarului de secretarul aulic Gheorghe Anghel.

⁴ Macedon Pop, membru al delegației celei de a doua Conferințe Naționale cǎtre împǎrat.

255.

Blaj, 23 mai 1863

Nr. 393–1863

Illustritate!

Națiunii noastre române din buna îndurarea lui Dumnezeu și preainălțata grație a sacratissimei sale c.r. și apostolice Majestăți în Dieta acum de curând ținândǎ aci în Transilvania i s-a deschis nu numai cea mai oportunǎ ocaziune spre a-și stǎrui și recǎștiga pe calea legislațiunei asigurarea și garanția drepturilor sale naționale deopotrivǎ și legalǎ măsurǎ cu ale celorlalte națiunalități până aci privilegiate, darǎ i s-a asemnat și sfera de representațiune, de la care în dietele de mai nainte au fost cu totul exchisǎ, drept acca moment binevenit și ocaziune preaplăcutǎ venind de a se folosi de tot românul, după demnitatea ce o recere importanța lucrului, am aflat cu cale a emite cǎtrǎ clerul și poporul din archidieceșǎ un circular prin care am voit și voesc a face atent pe tot românul la unul dintre celea mai principali moment al agendelor sale care e alegerea deputaților la dictǎ, fiindcǎ de aci, cum îiși va desfășura în această privință tot românul îndreptățit la alegerea deputaților a sa aptivitate și dexteritate va atǎrna și soartea națiunii noastre. Acest cercular, în 10 exemplare îiimi iau libertatea a-l tramite și Illustritatei tale din acel scop și cu acca rogare frǎncascǎ ca sǎ binevoiești și

Illustritatea ta fără întârziere a face asemenea dispusațiuni și în părțile diocesii țenătoare de Transilvania.

Despre alta cu deosebită frățescă venerațiune rămânând al Illustrității tale umilit în Hs. Frate

Blaș, 23 mai 1863

Alexandru St. Șuluțiu
A[arch]ep[isco]pul și Metropolitul Albei Iulici

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Ep. Gherla, 1863–1239, f. 1–2.

256.

Blaj, 23 mai 1863

Onorate în Christos frate!

În anul 1861 die 3 octomvrie sub nr. 663 cu aceea firmă speranță că Dieta Transilvaniei crea după preaînaltele dispozițiuni era în prospect de a se ține în 4 noemvrie a anului acelaia, nu am lipsit din îngrijirea cea părințiască ce de pururea am purtat-o și o purtăm întru anima noastră pentru a stărui cu toată ocasiunea efectuarea celor de folos și de lipsă spre înaintarea binelui comun al prea amatei noastre națiuni, prin un circular către clerul și poporul nostru cel credincios din Arhidieceasă emis, a-i una inviațiune și instrucțiune ce ar avea-o de urmat cei îndreptățiți la alegerea deputaților la Dietă. Dară aceea Dietă din unele cause sontice (!) neputându-se țineca pre acel timp, fără amânându-se pan-acum, preaînalta sa c.r. și apostolică Maiestate prin preaînaltu grațiosu său Decret din 21 aprilie a.c., în carele între propusațiunile regești la locul 1-le se cuprinde efectuarea egalei îndreptări a națiunii române și a religiunilor ei, iar la locul 2-le întrebuițarea celor trei limbi usitate în țară în comunicațiunea oficioasă publică care ambe propusațiuni pre națiunea noastră o ating și o interesează mai de aproape, s-a îndurat preagrațios a convoca Dieta Transilvaniei pre 1 iuliu a.c. în Sibii.

Drept aceea acest act fiind nu numai cel mai antăiu și mai momentos, dară și cel mai solid fundament pre care are națiunea noastră a-și întemeia și a-și statomiei egalitatea tuturor drepturilor, dinpreună cu esistența și fericirea sua politico națională care va să facă epocă nouă în istoria dulcei patrii și a națiunii noastre, cugetăm că ziua aceea când se vor face alegerile deputaților la Dietă, va fi de tot românul aprețuită și folosită spre acest scop cu toată receruta serioșitate și înțelepciune, pentru că după cumu-și va desfășura națiunea noastră la alegerea deputaților la dietă zelul și năsuința sua națională, așa ne va și consolida sau ne va ruina, fericirea, esistența și egalitatea națională pre mai multe veacuri.

De unde dară am aflat prea cu cele a deștepta toată atențiunea și mintea tuturor credincioșilor noștri fii spre ziua cea mare și memorabilă a alegerii deputaților la Dietă și părințește a le aduce aminte, ma a-și și obliga la strașnica

împlinire a datoriei celei mari și sântă care fiecare român o are nu numai cătră sine și cătră fiii și cătră strănepoții săi, ci și cătră întreaga națiunea sa ca

1. În tot comitatul, districtul sau scaunul, poporul român ca frați, fără deschilinire de confesiune, având mai înainte bună înțelegere laolaltă cu preoțimea și inteligența sa, fiecare român care după preaînalta ordinațiune regească și după legi va avea drept de alegere de deputați la Dietă, punând toate alte ale sale trebi și interese private de una parte (că acum sau neceodată este ziua aceea în care ne părăsim vetrile și lucrurile noastre private și să alergăm acolo unde ne chiamă binele de comun al patriei și al națiunii) să nu cruțe nice osteneală, nice spese, ci cu anima voioasă pre ziua și la locul acela care vor fi otărâte spre alegerea de deputați la Dietă fără preget să alerge și acolo tot poporul român din acel comitat, district sau scaun într-o unanimitate cu preuțimea și cu inteligența sa mireană să-și dea votul și să-și aleagă deputații săi.

2. Pe tot ce e sânt și va să promoveze binele de comun al preaametei noastre națiuni și patriei vă aducem aminte ca să aveți întru toate una și aceeași bună înțelegere, pentru că cu concordie cresc și se întăresc toate lucrurile cele mici, iară prin discordie se risipesc și lucrurile celea mari și tari, nu cumva să vă desbinați din interese private în privința persoanelor precari ați voi a le alege de deputați la Dietă.

3. Așteaptă cu toată dreptatea întreaga națiune, și deodată și crede, că și inteligența ei, punând de una parte tot interesul său și ținând înaintea ochilor săi singur numai binele de comun al națiunii și al patriei se va feri ca de o ciumă de corțesedeșuri, de a forma partide și de a-și trage pre partea sa alegerea, favoarea și voturile poporului, din cari se nasc certe dăunoase, ci va da câmp larg poporului să-și aleagă liber de deputați de aceia în carii are poporul mai mare încredere, ținând brava inteligență română între sine numai acea nobilă emulațiune ca care de care să fie gata a concede voturile sale mai bine altui confrate inteligent dintre ai noștri, decât să stâmească cerți și partide, pentru ca să fie doară mai bine el ales, decât alt frate al său. Din partea înaltului regim regesc încă s-au făcut necesariile dispusețiuni la toate respectivele jurisdicțiuni de administrațiuni publice ca să fie cu luare aminte pentru ca nu cumva alegerile de deputați să se stoarcă în favoarea cuiva cu sila sau cu înșelăciune, ci ca acelea să fie libere, adecă, ca fiecare îndreptălit să-și poată da liber votul său la alegerea de deputați aceluia pre care-l va judeca după o matură judecată și după cunoscuta aceluia conduită politico-civilă și morală, mai apt, mai conștiincios și mai consecvent întru apărarea causei celei drepte a națiunii noastre și a patriei pre basa celor pân-aci de națiunea întreagă lucrate în conferințele sale naționale.

Ca scopul acesta preafecit să se poată ajunge și dobândi spre mulțumirea noastră, întru folosul națiunii noastre și al patriei, preuțimea și inteligența română mireană va avea de studiat Regulamentul provisoriu¹ dar de înaltul regim regesc pentru Dicta acum de curând ținândă, și după tenoarea lui a instrui și pre alegători, făcându-i atenți la următoarele puncte din același, și anumit par. 29², unde sub a, b, c se prescriu calitățile recerute în alegători, la par. 32³ în care se prescriu calitățile pentru cei ce pot fi aleși de deputați la Dietă, și la par. 35⁴, 36⁵, 37⁶, 38⁷, 39⁸, 40⁹, în cari se cuprind măsuri ce vor fi de a se lua pentru ducerea în îndeplinire sau petru manipularca, manuducerea și îndreptarea alegerilor de deputați la dietă, cum și cu cine și din cine să se compună comisiunile centrale în comitat, district sau scaun, și

în fiecare cerc de alegere din câți membri să stee comisiunile și cine să presidiceze în ele. Așia și mai încolo de la par. 40 până în fine la par. 75 prin carii s-au făcut necesariile dispusețiuni ca alegerile să nu afle ceva împiedecare și să mcargă binc în cursul său liber. Și după ce tot Regulamentul sus indigitatu-l va fi studiat atât preuțimea, cât și inteligința mireană, va avea de a fi cu deosebită luare aminte ca poporul în tot locul și cu tot privilegiul și cu toată influința sa să-l conducă dându-i svat și inviațiune ca acela să nu lase a se amăgi cu niceun fel de apromisiune sau daruri, mai cu seamă de cci străini, din care unii pot să se nevoiască și să încerce a seduce pe unii din alegători români, pentru că cauza și binele de comun al întregii națiuni să se pericliteze, sau D-zeu să ferească, să se vândă, că unul ca acela ar face păcatul cel mai cumplit de ucidere a națiunii sale.

4. Inteligința și poporul român fățiș cu alte naționalități cu carii românul spre perfectă egalitate a tuturor drepturilor dorește a încheia o pace și frățietate cternă și pre basa acesteia a se fericii și pre sine, și comuna noastră patric, să păziască în vorbe și în toate faptele sale buna cuviință, tonul și tactul cel omenos, pacinic și frățiesc, încungiurând certele și tot privilegiul care ar putea provoca accele certe, care și în Dieta încă ar putea mult împiedica pacinica și mai grabnica pertractațiune și hotărâre a dreptelor postulate ale națiunii noastre. Să arătăm și cu acest privilegiu, ca și până acum totdeauna, că românul e acea națiune cu care colocuitoarele națiuni pot pururea trăi în cea mai adâncă pace și frățietate, numai dacă vor voi dânscele și nu-și vor bate capul să se urce la o supremație, sau să descurteze pre națiunea română în cădințele sale care le are la toate drepturile și beneficiurile civile și politice ale patriei comune.

Încredințându-mă în nobilul caracter al iubitei noastre națiuni că cu toți se vor nevoi din toate puterile sale, nu numai toate acelea de care mai sus am făcut pomenire, da și altele de care noi doară pomenire n-am făcut, însă iubiiții noștri fii români vor afla că sunt bune și conducătoare la fericirea națiunii și a dulcei noastre patrii, cu tot zelul și scumpătatea vor pleni. Mai încolo tuturor preuților jurisdicțiunei noastre le ordonăm ca:

5. Toți preuții în toate beserecele, după primirea Cerculariului acestuia, să servească barem două S. Liturgii, în două dumineci, adecă în cea mai dinainte de ziua hotărâtă pentru alegerea deputaților și în cea înainte de ziua în care ar avea să înceapă Dieta, cu acea pic intențiune ca:

a) Atotputernicul Dumnezeu să țină mulți și fericii ani pre Maiestatea sa, preaînduratul nostru monarh Francisc Iosif I. împreună cu toată familia împărătească și brațiul cel puternic dumnezeiesc de sus să umbreze deasupra lui și să-i dee darul și ajutorul său cel ceresc, ca toate celea propuse pentru binele și fericirea tuturor popoarelor și întregii Monarhii să le poată duce și la împlinire; ca:

Preaînduratul Dumnezeu să întemeieze pacea a toată lumca iar mai vârtos a dulcei noastre patrii și a întregii Monarhii austriace să trâmită în animele tuturor națiunilor dulcii noastre patrii și să nutrească și să întărească spiritul păcii și al frățietăței și al împrumutatei dragoste, să umple sufletele și animele reprezentanților tuturor naționalităților care se vor aduna în Dieta cea ținândă a Transilvaniei, de înțelepciune, de frica Domnului, de iubirea de-aproapelui și a dreptății și a binelui de comun al patriei, ca numai acelea să facă și să hotărască ce vor fi spre fericirea

tuturor colocuitoarilor naționalități și spre promovarea binelui comun al dulcii noastre patrii comune, pentru binele deosebi al dulcii noastre patrii comune, pentru binele deosebi al fieștecăreia națiuni și concive. Rămânând al Fr. tale addict

Blaș, 23/11 mai 1863

Metropolitul Alecsandru

Imprimat. S.J.A.N., Bistrița-Năsăud, Fond Emil Precup, dosar 54, f. 120-133; „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, 1863, nr. 20 din 29 mai, pp. 145-146; Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, vol. III, Sibiu, 1905, pp. 37-41.

¹Regulament provisoriu de Dietă pentru dieta viitoare a Marelui Principat Transilvania, în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, 1863, nr. 16, 4 mai, p. 121-123; „Gazeta Transilvaniei”, XXVI, 1863, nr. 35, 8 mai, pp. 137-139.

²Par. 29: „Drept de alegere au atât comunele care trimit reprezentanți proprii, cât și în comitate și în toate scaunele și districtele.

a. Toți locuitorii de genul bărbătesc cari au împlinit la al. 24 al etății, posed libera administrare a averii lor și nu se țin de clasa sierbitorilor, încât au răspuns într-adevăr pentru a. administrativ 1861/2, în toate contribuțiunile directe de stat laolaltă cel puțin 8 fl.v.a. (opt fiorini val. austr.).

b. Fără privire la darea directă, care o răspund: parohii, caplanii, predicatorii, doctorii, chirurgii, advocații, inginerii, artiștii academici, profesorii, apotecarii, notarii comunali și învățătorii comunali în cercul de alegere în care-și au locuința stabilă.

c. Dacă în veri o comună, care după par. 25 A are drept a trimite deputați proprii la Dietă, numărul celor cu drept de alegere nu va ajunge cel puțin la 40, atunci se va întregi până la 40 din cei ce răspund după dânsii în comuna aceea darea cea mai mare”, vezi „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

³Par. 32: „De deputat poate fi ales fiecare care verunde în Transilvania are drept de alegere după par. 29, dacă a trecut peste etatea de 30 de ani”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

⁴Par. 35: „Spre executarea dispozițiilor regulamentului acestuia provisoriu și peste tot spre conducerea și manupienerea afacerii de alegere în toate privințele se va alege în fiecare comitat, scaun și district, câte un Comitet Central și în fiecare comună care după par. 25 are drept a trimite deputați proprii la Dietă, câte o Comisiune centrală de alegere”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

⁵Par. 36: „Comitetul Central se va alege în comitate, scaune și districte prin comitatele, respectiv prin adunarea scaunală sau districtuală a aceloră, iar Comisiunea centrală în comunele care au drept a trimite deputați proprii la Dietă, prin reprezentanța comunală, însă nu eschisiv numai din sânul lor. În scaunul Tâlmaciului și al Săliștei și în comunele anesate aceloră se va alege Comitate Central prin o adunare care se va compune sub preșidenția unui comisar trimis de r. Guberniu anume spre acest scop din reprezentanții trimiși ai tuturor comunelor concerninte, în acel mod ca fiecare comună carea numără 200 de fumuri sau mai multe, va trimite la această adunare câte trei și fiecare comună mai mică câte doi deputați aleși de reprezentanța comunală”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

⁶Par. 37: „În Comitetul Central va presida antistele municipiului ori substitutul lui, iar în acela al Săliștei și al Tâlmaciului comisariul destinat spre aceasta de r. Guberniu. În Comisiunile centrale de alegere a comunelor care au drept a trimite deputați proprii la Dietă va ținea presidiul antistele comunei ori substitutul lui”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

⁷Par. 38: „Aceste Comitete Centrale și Comisiuni centrale de alegere vor sta în referință de-a dreptul cu Guberniul r. al țării”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

⁸Par. 39: „Dacă vreun corp reprezentativ îndreptățit a face alegerea acestor Comitete Centrale ori Comisiuni centrale de alegere va fi împedecat sau nu va voi a face alegerea din careva cauză, atunci se va compune Comitetul Central de alegere prin antistele jurisdicțiunei, ori prin antistele comunei”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

⁹Par. 40: „Fiecare Comitet Central va consta din de trei ori atâți membri câte cercuri de alegere se află în cuprinsul jurisdicțiunei, și încă 6 pre d-asupra, numărând pre președintele și pre notarul ce e a i se da. Comisiunile centrale vor consta, afară de președinte și notar din 12 membri”, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 35, 8 mai, p. 137.

Sibiu, 24 mai 1863

Ilustrisime și mult iubite domnule și amice!

În speranța că-mi vei ierta întârzierea răspunsului meu la epistolile tale din 15 și 18 ale curentei, căci trebuie să-ți mărturisesc că am mult lucru, multe nevoi, și de aceea nu sum dispus totdeauna a vorbi sau a scrie. Dar și altmintrelea mai bine tac, decât să vorbesc sau să scriu mult în treaba d. baron Popp. Tot ce aş avea să scriu ar fi aceea ce Ilustritatea ta ai zis d. bar. Popp. Eu am numai una să ating aci, adecă aceea că dl. baron promite Bisericii noastre un sucurs (!) atunci când își va câștiga Mitropolie. Vezi, Ilustrisime, eu sum sătul de astfel de vorbe din partea baronului Popp. Oare făcut-au d-sa cu aceasta condițiune [la] promisiunea sa, când mă ruga ca să umblu în treaba baronatului său? El nu va să împlinască promisiunea, ceca ce mi-au făcut mie cu ochi plini de lacrimi spre ajutorarea Bisericii noastre. El face bațjocură cu Biserica noastră zicând că atunci o va ajuta, când va câștiga Mitropolie, căci știe că el mai nainte [de] a muri (!), și nepotul său papistaș va rămâne baron; și aceasta i-au fost d-lui Popp ȋnta, dar nu ca să ajutore Biserica sa, carca l-au făcut baron, și-și uită că germanii lui catolici l-au propus imperatorului fūr dine Belobung. El va fi denumit de membru herrenhäuses im Reichrath ca român christian de religia ortodoxă răsăriteană. Cuteza-va el ca acolo să figure ca unul ca acesta după ce promisiunea dată Bisericii sale n-au împlinit? Or poate conta d-sa la bună voința mea, până când se poartă astfel? De odiosis panum aut nihil.

În privința părerilor d-tale pentru alegerea deputaților este de dorit ca toate așa să fie, însă acele nu se vor putea cfeptui pe deplin, căci n-avem organe destul îndătinat (!). Ce se va putea face, aceea cu bună seamă se va face. Eu am emis acest circular.

Să nu te miri, Ilustrisime, că celelalte puncte din susmenționatele scrisori le trec cu tacere, caci trebuie să ști, ca mi-am făcut einsylbig pentru multe grigi ce ma apasă și pentru multe neplăceri ce mă impresoară.

Și așa închei răspunsul meu, cu aceea ca Dumnezeu să-ți dea sănătate statomică, împreună cu doamna și fiica-ți, și rugându-mă a-mi face împărtășiri amicabile spre orientarea mea, am rămas cu deosebită stimă și binecuvântare arhierască de tot binele voitor arhieru și amic fidel

Sibii, 12/24 mai 1863

Andrei. m.p.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 51 - 52.

Cluj, 26 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

Ich beeile mich Ihnen den Empfang der 5 Eingaben zu notifizieren, einen Teil davon werde ich schon morgen an Mann bringen, weil morgen der Komitats-Ausschuss hier zusammentritt. *Grantum potestantum aude!* Mit Br[an] und Haupt verhält sich die Sache wirklich so wie ich Ihnen geschrieben habe, ich habe dem Br[an] bedeutet, er soll sich mit Conradis in Einvernehmen setzen, mit diesem habe ich darüber nicht gesprochen. Mit dem Moga werde ich sprechen, ich kann sein Vorgehen nicht gutheißen, aber seine Zurücksetzung geniert ihn, es wäre Schade ihn zu verlieren, er ist ein ausgezeichnete Beamter, vielleicht werde ich ihn bewegen können.

Von den Gesetzentwürfen sind 3 bereits fertig – d.h. von den Kommissionen ausgearbeitet. Morgen kommen sie in Pleno wo 2 ganz gewiss: über die Art der Beschickung des Reichsrates, nach den 8 Abteilungen; über den Obersten Gerichtshof; im eigenes am Sitze des Guberniums – und über die Inartikulierung, vielleicht auch der 4te über den Gebrauch der Landsprachen im Amte.

Die 40 kommen morgen zum Vortrag; sie werden schon freie Wahl haben – richtiger freie Hand – denn es wurde sehr vieles vorgeschlagen, von allen Nationen und Religionen. Der oben bearbeitete ist sehr kleinmütig geworden, hat nicht so große Lust zu opponieren, will sich aber passiv verhalten; als man ihn in den Ausschuss geben wollte, welcher den Gesetzentwurf über Reichsrat ausarbeiten soll, zuwies, erklärte er, er würde sich krank stellen und werde daran durchaus keinen Antheil nehmen, sonst ist er wie gesagt – nein wie der Romäne sagt plout und der Magyare leforrázott. Sie müssen ihn gut bearbeitet haben! *vederemo!* Möglich dass ihn auch den Wechsel des Referats geniert, er hat jetzt fast gar nichts in seinem Referat, es geschieht ihm Recht! Den Statum [?] – quasi – Präses wird das Gubernium abordnen, Majorität für G[raf] Nemes: um Proteste und Einwendungen zu vermeiden bin ich auch dafür dass ein wirkliches Gubernial-Mitglied entsendet werde, und da ist nur Nemes und Szacsvey, letzterer geht nicht, Fehler macht Konfusion wie sein Vater Adam im Jahr 1834! Der, der Spielball der Stände war – *videant consides!* Ich für meine Person will und kann mich den wahrscheinlichen Sossiren der ungehobelten magyarischen so genannten Liberalen (in ihrem Sinn) nicht exponieren, mein Ansehen würde dadurch viel leiden müssen. Was Boer kann werden wir morgen sehen, ich meinerseits kann nicht viel hoffen nach dem was ich über ihn gehört habe – keine Energie und keine Routine etc. Über die Einbeziehung Pluşcariu's ins Gremium werde ich meine Ansicht Ihnen mündlich mittheilen, wenn ich dazu kommen werde, woran ich noch immer zweifle, weil der Bub zu lange auf sich warten lässt. Diese Tage waren der Gf. Montenuovo, Bischof Haynald, Graf Haller, Graf Tholdi etc. hier. Letzterer hat seine Tochter an Graf Mikes Arpad verheiratet, der Bischof hat gefirmt etc. etc. Gestern und heute sind die 2 Ersteren weiter gezogen. Montenuovo in einer Draschke, mit 2 schlechten Postpferden, *curioser Gusto!*

Neues haben wir nicht; alles richtig und still,- der Donnerwetter wird schon kommen! Die Brüder sind noch immer unentschlossen. Morgen werden wir mehr sehen und hören, Kolos gibt den Ausschlag, den Ton wollte ich sagen!

Sie werden die Güte haben, unseren gnädigen Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden, und die Versicherung meiner unwandelbaren Hochachtung zu genehmigen, der ich die Ehre habe mich zu zeichnen, Ihr humillimus servus.

26/5 1863

P.S. Heute geht der Vorschlag zur Besetzung der 2 Sekretärstellen ab, ich muss Sie bitten dahin wirken zu wollen dass der in jeder Hinsicht ausgezeichnete Konzipist Porutz eine der Stellen bekommen soll, denn man kann nicht wissen was noch so bis zur Besetzung der Vicefiscal-Direktionsstelle geschieht, ob er von Br. Apor wird vorgeschlagen werden, Tamásy könnte sich dann einstweilen mit der Konzipistenstelle unter Beibehaltung seiner 840 fl. begnügen, die Reihe wird auch an ihn kommen, - es ist wirklich schwer alles zu befriedigen! Veniam rago propter etc.

HIStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 225-226.

259.

Blaj, 27 mai [1863]

Blaj, 27/15 mai 1863

Mult stimat domnule Barițiu!

Eu te rog ca și în spovedanie să mi te declarez serios, ai voie să porți oficiuri publice¹! și cam ce fel? Ce-mi vei zice vom ști numai ambii noi și Dumnezeu; eu am lipsă să știu aceasta neprovocat de nimeni, fără îndemnat numai de dorirea mea de a ști aceasta și domnia ta nu-i avea pe altul mai sincer, cui să-i poți secretul inimii *încredința* mai sigur După declarațiune-ți apoi și eu îmi voi ști întocmi și împlini cele ce ca părinte sufletește mă aflu îndatorat a împlini pentru niște buni fii sufletești ai mei și ai națiunii. Tocma aceasta ași voi să știu și de la domnul Mureșan Iacob, cu care mă rog înțelegându-vă laolaltă – dacă se poate – să mă încunoștiințați și să-mi dați răspunsul dorit.

Prepozitul de la Gherla Macedon Pop întorcându-se din deputațiune de la Viena îmi face cunoscut că cu ce l-a însărcinat Maiestatea sa împăratul.

Cuvintele lăudatului prepozit sunt din cuvânt în cuvânt următoarele:

„Maiestatea sa împăratul cu ocaziunea primirii deputațiunei în audiența din 4 l.c. după datul prea grațios răspuns la vorbirea ținută de conducătorul, s-a îndurat cu fiecare dintre membrii (deputațiunei) a schimba unele vorbe, și venind la mine exprimându-se cum că eu mai de multe ori am fost în audiență, m-a întrebat despre Excelența voastră cum vă aflați. Și după ce eu ași fi adus omagiala mulțumită pentru aducerea aminte și ași fi răspuns cum că vă aflați în stare sănătoasă, pe lângă

toate bătrânețele și strapațiile, m-a însărcinat a vă spune salutare și recunoștință pentru ostenețele și înțeleapta conducere a prezidiului la Congres[ul] (Național)”.

„Eu aceste cuvinte împăratești și aducerea aminte și de mine le iau de o deosebită grație și consolațiune pentru mine.

Aceste numai pro propria notitia, și nicidecât pentru de a se publica prin gazete, aducându-ți-le la cunoștință și poftindu-ți de la Dumnezeu tot binele, rămân al stimat d-tale de bine voitor, sufletesc părinte,

Metropolitul Alexandru

P.S. Secretarului de curte Angyal eu încă i-am fost scris și nici eu până acum răspuns n-am căpătat.

George Barițiu, *Părți alese* ..., vol. III, pp. 527 -528.

¹ George Bariț a răspuns că i se pare prea târziu să mai ocupe de o funcție publică.

260.

București, 27 mai 1863

Apel

Să nu criticăm trecutul, au fost greșeli comise, multe greșeli, însă din toate părțile. Aceste greșeli le-am plătit scump, să ne serve, dar, de lecțiune pentru presint și pentru viitor.

Să aruncăm vâlul uitării peste toate certele trecutului și să vorbim azi cu vocea animei, cu vocea rațiunii pentru ca să nu ne pierdem viitorul.

Austria pune astăzi armă în mâinile românilor din Transilvania: bage de seamă să nu se taie cu ea căci e o armă cu două tăișuri, cu care, voind a lovi pe alții, se pot vulnera de moarte chiar pe sine însuși.

E momentul pentru români de a-și stabili bine pozițiunea lor; să se opue, deci, unirei cu toată energia, pentru că fiecare ungur știe sau trebuie să știe că românii au drept să facă aceasta: ceară românii vechea autonomie a Transilvaniei și ungurii și secuii vor ști a se supune decisiunii majorității, cu atât mai vârtos că din nenorocire la 1848 românii n-au fost nici măcar întrebați.

Românii să se ferească însă d-a fi conduși de pasiunile lor până a vota trimiterea deputaților la Reichsrath; aceasta-i va ruina cu desăvârșire; prețul unui triumf efemer ar fi plătit cu pierderea totală a viitorului.

Ungaria, Transilvania și Croația să-și recunoască și să-și respecte împrumutat independența lor. Aceste trei țări să recunoască și să asigure o perfectă egalitate între naționalități și numai în cazul acesta vor fi în stare de a tracta cu efect despre o alianță strânsă între ele. Numai cu chipul acesta vor putea ajunge la un viitor sigur și fericit. Iară dacă, din contră, ar cerea să stabilească supremația unei țări asupra celeilalte, ele totdeauna vor avea pe străini ca stăpâni și domni.

Să ne aducem aminte că deosebirile noastre fac puterea Austriei; să ne unim, dară, frățește și vom vedea Casa Austriei căzând în neputință.

s. Türr

București, 27 mai 1863

„Românul”, VII (1863), nr. din 31 mai, p. 478.

261.

[Cluj], 27 mai [1863]

Preaonorate Domnule

Dacă nu aş cunoaşte ca pe banul cel rău pe E.s. atuncia tare trebuia să ne altereze cuvintele lui: duceţi-vă la Popp că cu el aţi făcut înţelegerea în cauza alegerii deputaţilor!” Însă cunoscându-l eu bine nu mă alteraiu, nu, că aceste pentru mine nu sunt noutate, am mai auzit eu din gura lui şi altele; toate acele însă nu sunt în stare a-mi împuţina şi răci zelul cu care sum gata a sprijini cauza – ba onoarea naţiunii noastre într-o alegerea deputaţilor! Eu după cum ştii p[re]a[o]norate domnule nu cu scop doară de a da tonu[l], ori de a lua cârma navei în mână, ci singur într-o îngrijirea pentru de a nu pierde din Deputaţii cei puţini ce cad pe noi, m-am consfătuît cu mai mulţi, cu câţi s-au putut, şi mi-am dat părerea şi sfatul ca să nu îngrijim de timpuriu ca cine unde să fie ales, pe cei candidaţi nu i-am propus eu, ci fiecare a propus din comitatul său, lăsând voie liberă la fiecare jurisdicţiune a-şi alege pe cei mai populari ca să nu se împrăştie voturile, obligând mai încolo pe fiecare a conlucra spre a putea ieşi cu cât mai mulţi deputaţi etc.

Dacă această îngrijire a mea e demnă de recriminat, apoi alde, mă supun judecăţii naţiunii dară nu a lui S. – nici a altui sânguratic, care doară au rămas din lista candidaţilor etc.

Am cetit „Să luăm aminte” e bun, dară la surzi trebuie vorbit mai tare şi mai des! Un „Să luăm aminte! ar trebui în înţelesul acela: că tot preotul are strânsa datorire a învăţa şi a conduce pe poporenii săi ca până într-unu să ia toţi parte la alegeri, să privegheze cum se vor înscrie voturile, să se oblige fiecare român sub incurgerea urei naţiunii şi grea răspunzătate a nu păşi ca candidat acolo unde este altul care are popularitate mai mare, sau pe lângă popularitate egală să fie cel mai tânăr obligat a se retrage, dacă este altul mai în vârstă care vrea a candida, sau a candidat; mai încolo ca românii în tot locul unde sunt în minoritate să se alăture lângă aceia care vreau a alege un candidat cunoscut de om cu simţeminte bune, libere de orice patimă sau ură naţională etc. ca din fiecare jurisdicţiune să se afle cineva care să vă facă [cunoscute] atât Dlor voastre cât şi Telegrafului numele candidaţilor ca să-i puteţi publica spre orientare etc. Astfel de provocări sunt de lipsă (încă una: ca românii unde sunt în majoritate cu nici un preţ să nu se lase a se amăgi şi a da voturile candidaţilor de altă naţiune ori a face compromise şi a

împărți deputații cu ungurii) ca să fim în stare a face un falanx tare contra inamicilor dreptății! Știm că sasul s-a îngrijit ca unde e picior de sas să iasă și deputat sas! Știu, dar nu avem ce face, aceasta să ne fie îndemn a lucra din toate puterile spre a putea scoate deputați acolo unde ne compet! Sum de acord cu dvoastră că nu veți putea lua parte la Dietă, așa e, e mai mare lipsa lângă Gazeta!

Cu Pruncul numai atunci se va putea face ceva, când se va organiza Justiția de nou, să nu mai fie în mâinile Spitzbürgerilor, - acuma atârnă de la alegeri, și sașii și ungurii știu că nu-l vor alege, iară noi în puține locuri alegem! Acuma numai așa puteți ajunge rezultat, dacă veți putea dobândi pe sași ca să-l alcagă și pe el, cum au ales pe Iuon Corti! Altfel nu merge. La un post într-un comitat ori district românesc nu cred că ar avea nevoie să se aplece!

Am fost uitat mai sus să adaug, că în tot comitatul s-au făcut pașii cuviincioși spre a se prefige cine și unde să fie ales, o provocare ca să vi se facă cunoscute numele ar fi bună. Eu am scris și voi mai scrie la de aceia care știu că au influință și popularitate. Orașele române încă trebuie trezite din somn, eu voi scrie și la de aceia.

De altă dată mai multe și mai bune – acuma avui grabă – am onoare a fi
27/15 Maiu

Al p[rea]o[norat] dvoastră stimător, Popp

„Transilvania”, LIX (1928), nr. 3, martie, pp. 208-209.

262.

Vâlcele, 27 mai [1863]

Înalt Excelență!

Prin această a mea umilită relație vin cu plecăciune a face cunoscut înalt Excelenței tale următoarele: astăzi, în duminica tuturor sfinților a sosit aicea la Eleopatak Ilustritatea sa comitele suprem al comitatului acestuia d[omnul] Ladai carele umblă din sat în sat și așa m-a chemat la o parte în cabinetul jurnalelor și între 4 ochi mi-a spus că Ilustritatea sa are poruncă de la înaltul Gubern al țării ca să umble din sat în sat și să îndemne pe poporul de rând din cercul de alegere al Hăgicului să alcagă de deputat la Dietă pre Excelența sa vicepreședintele gubernial d[omnul] conte Nemeș János carele este om credincios împăratului, și așa m-a poftit și pre mine ca într-acolo să îndreptez pre preoțime, dascălii și poporul nostru român ca să voteze suslădatul conte Nemeș János. Prin umare cu i-am spus cuprinsul circulariului² arhieresc din ziua înălțării Domnului nostru Is[us] H[risto]s nr. 326 prin care preoțimea, dascălii și poporul nostru român este îndreptat a vota numai unui individ român, ca așa apoi nația noastră să poată fi mai bine [re]prezentată la Dietă, la care mi-a spus că românii în cercul acesta al Hăgicului cu drept de alegere sunt în minoritate și votând românii ca români tot nu vor putea reeși cu deputat român și maghiarii asemenea nu vor putea reeși fără de români fiind și dâșii mai puțin și vor reeși sașii care au mai mulți alegători și așa pierdem și noi și maghiarii. Iară dacă românii cu ungurii vor alege un deputat și anume pe

contele de Nemeș care este omul tronului împărătesc, atuncea fac românii voia Gubernului. Așa este, zic. Apoi i-am spus și aceia că dacă s-ar alege aicea în cercul acesta contele de Nemeș și de către români, apoi să nu fim înșelați, ca și în cercul al 2-lea de alegere să se aleagă și acolo tot maghiar; atunci ar fi doi maghiari și nici un român (iată îndată nedreptatea), la care m-a asigurat că în cercul acela va mijloci ca să se aleagă sau Ilustritatea sa sau d[omnul] Georgie Roman, fiind acolo românii în majoritate, și așa ar fi un român și un maghiar.

Înalt Excelență, aceasta și mie mi se pare că noi românii din cercul Hidvegului cu drept de alegere suntem în minoritate și poate nu vom reuși în țință. Mai încolo i-am răspuns Ilustrității sale că eu nu mă pot învoi la această propunere ca românii să dea voturile lor la maghiari, nici a mă abate de la circulariul arhieresc în privința aceasta ieșit, ci mi-o ținca de datorie mai întâi a refera înaltului Scaun arhieresc stările împrejur și după cum se va hotărî acolo așa vom urma, la care apoi și Ilustritatea sa s-a învoit. În sfârșit, mi-a spus și aceea d[omnul] comite Ladai că maghiarii, nobilimea, s-au cam hotărât să aleagă pe groful Bethlen¹, însă comitele voește ca pe români și pe maghiari cei proști să-i plece în partea contelui Nemeș ca așa să poată [îm]plini porunca Gubernului.

Acestea făcând cu graba cunoscute, cu plecăciune rog grația înalt Excelenței tale a te îndura a ne împărtăși grațioasă înviație, în privința aceasta, ca să știm cum să lucrăm și să nu greșim.

Pre lângă care cu plecăciune am rămas sărutând blagoslovitoarele mâini arhieresti, sunt

Al Excelenței tale

Elcopatac, 27 mai 1863 Umilit serv,

Ioann Moga, protopop și asesor consis[torial]

[Rezoluția lui Șaguna] Să se alătore de acca partidă care va vrea să alcagă pe contele Nemeș János.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 247.

¹ Groful Bethlen Gabor care va fi ales deputat al cercului întâi electoral al comitatului Alba de Sus.

263.

Viena, 27 mai 1863

Nro. 2.297/1863

An Seine des Herrn griechisch orientalischen Bischofes wirklichen geheimen Rathes etc. etc. Andreas Freiherrn von Schaguna Excellenz in Hermannstadt.

Euer Excellenz!

Es dürfte Euer Excellenz kaum unbekannt geblieben sein, dass seit Bestehen einer geregelten Heeres-Ergänzung in Siebenbürgen – der wohl auch früher in einigen Grenzdistrikten beobachtete Hang der romanischen Bevölkerung, sich

durch den meist passlosen Übertritt in die Donaufürstenthümer, oder durch das unbefugte Verweilen in denselben der Stellung zu entziehen – stetig zugenommen hat.

Ich lasse hierbei keineswegs die jenen Vorgang theilweise entschuldigenden Wirtschaftsverhältnisse einiger Ortschaften, und die Armuth ausser Betracht, welche den Übertritt in die Walachei und Moldau (Bulgarien) zu einer Bedingung der Existenz dieser Ortsbewohner machen, und war stets bereit für diese Cathegorien Entrichtungen durch Gestattung kumulativer Ablösungen, Passerleichterungen usw. eintreten zu lassen.

Als aber seit zwei Jahren das Fluchtunwesen alle Orte der Grenz Distrikte, ja sogar im Innern des Landes gelegene Bezirke ergriff, und Dimensionen annahm, welche zu dem ämtlich erhobenen Ergebnis führten, dass, während im Jahre 1858, 2239, im Jahre 1859, 1791, im Jahre 1861, 1731 Flüchtlinge verzeichnet waren, im Jahre 1862 im Ganzen 5710 Flüchtlinge verzeichnet erscheinen, wovon 2479 im Alter von 21 Jahren, Fogaras allein 1500 Flüchtlinge zählte, musste ich von Seite der k. k. Militärbehörden mit Recht gedrängt, und im Interesse der zurückbleibenden Jünglinge, welche sonach ungerecht zur Assentierung kamen, wiewohl höchst ungern, und nicht ohne früher von Seiner k. k. apost. Majestät eine viervöchentliche Amnestie Periode erbat – und kostspielige Assentkommissionen nach Bukarest, Jassy und Rustschuk entsendet zu haben, zu strengen Maßregeln greifen, die ich gewiss zunächst und mit Eurer Excellenz beklage.

Was jedoch mein Vertrauen in die so oft und glänzend bewährten Loyalität, und Kriegsdienstwilligkeit der romanischen Bevölkerung beirren musste, ist die traurige Wahrnehmung, dass nur sehr wenige Jünglinge von der, durch den allergnädigsten Herrn so huldvoll gewährten Amnestie Gebrauch machten, dass auch heuer mehrere Tausend abwesender Stellungspflichtiger Ursache an dem Emporreste eines Rekrutenrückstandes von 1364 Mann sind.

Ich kann Euer Excellenz mein aufrichtiges Bedauern nicht verhehlen, diese Umstände zur allerhöchsten Kenntniss bringen zu müssen, wenn bis zum Termine vom 1ten Juli als dem Abwechslungstermine der Nachmänner, und bis zur Erstattung der allgemeinen Rekrutierungsrapporte mich eine namhaftere Rückkehr und Stellung der Flüchtlinge nicht dieser unliebsamen Pflicht entheben würde.

Da ich jedoch der sichern und zuverlässigen Überzeugung bin, dass die oberhirtliche Ermahnung Eurer Excellenz im Wege ihres Klerus, der bewährt wirksame Einfluss Eurer Excellenz wesentlich beitragen wird, die vom Wege ihrer staatsbürgerlichen Pflichten Abirrenden zur Erfüllung ihrer Obliegenheiten gegen den obersten Kriegsherrn und das Gesetz zurückführen und dadurch durch das Gesetz gebotene Zwangsmaßregeln beseitigt werden können, so treffe ich unter einem die Einleitungen, um die Exekutivmaßregeln baldigst vorläufig zu suspendiren, rechne aber hierbei mit vollstem Vertrauen darauf, dass Euer Excellenz mit dem ganzen Gewicht Ihres Ansehens auf die Eltern und Angehörige der Flüchtlinge zu dem Ende einzuwirken sich bestimmt finden werden, damit ein zahlreiches und freiwilliges Zuströmen der Flüchtlinge und Verborgenen zu den Nachstellungen mich nicht nur aller unliebsamen Strenge überheben, sondern auch in der Lage versetzen könnte, bei dem allergnädigsten Herrn, unter Geltendmachung der Rücksichtswürdigkeit einer solchen Thatsache eventuell auch für diese Spätlinge die allerhöchste Nachsicht der sie sonst bedrohenden Strafen zu erbitten.

Euer Excellenz würden mich sehr verbinden, wenn Sie mich von Ihren diessfälligen Verfügungen ehemöglichst in Kenntniss setzen wollten.

Nádasdy

Wien, am 27ten May 1863.

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Şaguna, nr. 1.845.

264.

Cluj, 28 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

Zwei lange, inhaltvolle Schreiben von Ihnen stehen vor mir; ich werde nicht einmal versuchen sie erschöpfend zu beantworten, sondern werde mich beschränken auf das, was Sie zu wissen wünschen. Gestern erhielt ich ein Schreiben von Bran de Fogaras worin mir dieser bekannt gibt dass er hofft mit H[aupt] reüssiren zu können, - denn die Magyaren wollen einen der größten Opponenten wählen, einen gewissen Zeyk, so hofft er dass die Rumänen mit den Sachsen sich vereinigen werden. Dort müssen auch Juden sein, wenn Sie durch die Quelle die Sie gefunden haben auch auf diese wirken könnten! Für Karlsburg wird es nicht schaden wenn Sie durch Ihre Quelle dahin wirken wollten, dass die Juden sich den Rumänen anschließen, dann könnten sie zusammen einen Rumänen und einen Juden wählen – das wäre köstlich, sie sind ja nicht ausgeschlossen, oder aber 2 Rumänen; ich werde noch heute den Ax[ente] – in diesem Sinne schreiben. Mit dem M[oga] habe ich gesprochen durch die Versicherung des Altissimus, ihm eine der zwei unbesetzten Stellen zu erwirken, ist er beruhigt und da er durchaus nicht will disgratiam Altissimi zu incurriren so nimmt er die ihm verliehene Stelle an und bittet nur dass sein Gesuch zurückgeleitet werde; dieses könnte allenfalls – nach meiner Ansicht – so geschehen, dass das Gesuch ihm mit dem Bedeuten zurückgegeben werde *sich die Sache zu überlegen, nachdem er Gefahr läuft die 200 fl. zu verlieren etc.* Sie wissen übrigens lassen wie es am besten zu machen sei – sobald er die Antwort bekommt geht er, um spe factie promissionis.

Von Ihrem Herunterkommen kann – nach meiner Ansicht – jetzt nicht mehr die Rede sein, wenn sie nicht zugleich als Vertreter der Regierung kommen, so wie Minister Sch[merling] Deputirter und Minister – in der Eigenschaft als Deputirter allein glaube ich würde es nicht passend sein. Heute werden wir statt 110 120 Regalisten vorschlagen, aus jeder Nationalität je 30-120. Sie werden freie Hand haben, nur muss ich Sie dringend bitten, mit der Ernennung sich nicht zu beeilen, bis die Wahlen nicht geschehen sind, damit nöthigenfalls – wenn nämlich die Wahlen schlecht ausfallen – der Phalanx aus der Reihe der 110 verstärkt werden könne – dann hoffe ich dass Altissimus doch nicht so streng an dem Grundsatz festhalten wird: keine Beamte zu Regalisten zu berufen, denn dann kommen wir,

Sachsen und Rumänen, zu kurz – es wäre auch gegen die Natur dieses Institutes lauter Opponenten zu berufen. Simon Elck wäre viel besser gewesen wie Boer, nur zweifle ich dass letzterer wegen den Administrativposten seine Advokatur aufgegeben hätte, und beide sind incompatibilia. Boer hat – wie ich gehört – gestern bei der Comité-Versammlung keine Beweise eines [...], energischen und maßgebenden Administrators gegeben, es wurde in seinen Ohren auf die Art gesprochen, protestirt etc. gegen die Landtags-Ordnung wie im Jahr 1828 – der Zeyk – aber die Brüder haben den Ausschuss doch gewählt, und werden den Landtag beschicken – um, wie sie sagen, gegen Reichsrat und Regierung ein menydörgorium (Donnerwetter) zu schleudern – vederemo, hoffe dass der menydörgorium száraz sein wird, und nicht zünden wird. Jetzt an das zweite Schreiben vom 24. Mai! Bei diesem werde ich mich lange aufhalten, weil dessen Inhalt mir unangenehm ist! Hätte ich gewusst dass meine Mittheilungen über Ihre Ernennung, über das Personale bei der Hofkanzlei etc. Ihnen unangenehm sein werden, respektive dass solche Sie alterieren werden, so hätte ich geschwiegen; ich glaubte aber an Ihnen nichts verschweigen zu wollen; Angenehmes kann ich ohnehin wenig schreiben; was die Brüder über Sie und mich, so wie über die Maßregeln der Regierung sagen, ist ja alles unangenehm, fast alles verletzend, – nur um das bitte ich Sie, solche Bemerkungen der Brüder – selbst meiner Collegen – nicht zu hoch aufzuschlagen! Zu den 500 ex proprio, werde ich 500 expropriis thun, aber nur unter der Bedingung dass wenn eine Nervensstärkung von S[?] kommt, zurückersetzt werden Ihnen und mir; kommt keine nun dann bleiben sie pro patria! Die Brüder wählen überall die Ausschüsse – hoffen wahrscheinlich mit ihren Plänen zu reüssieren. Kein Platz mehr. Ihr Obligatissimus...

28/5

IIIStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, *correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein*, ff. 227–228.

265.

Sibiu, 28 mai 1863

Precainstiților părinți protopopi, c. administratori protopopești,
c. preoțime eparhială și tuturor iubiților noștri cristiani,
dar și pace de la D-zeu Tatăl și domnul nostru Iisus Christos!

Dieta țării, după preainaltul rescript al Maiestăței sale Imperatorul și Mare Principelui nostru, s-au rânduit a se conchiama pe 1-lea iuliu a.c. cal. nou la Sibii, Dieta țării ne stă așadară la ușă!

Dieta aceasta din multe privințe, dară cu deosebire în privința noastră, va fi foarte momentoasă, căci acum întâia oară după trei seculi se cheamă și națiunea și religiunea noastră ortodoxă răsăriteană, prin reprezentanții săi la Dieta țării, la carea după 1-a propusețiune regească se va tracta despre cfeptuirea egalei îndreptări a

națiunii noastre române și a religiunilor ei, iară după a 2-a propusețiune regească despre întrebuițarea oficioasă a celor trei limbi din țară.

Așadară trebuie să ne pregătim ca să alegem din parte-ne bărbați harnici și credincioși către interesele Tronului împărătesc, către patrie și către națiunea și biserica noastră.

Pentru aceea, în consunanță cu recvișițiunea în Presidiu al Guvernului țării din 17-lea l.c. nr. 456¹ află cu cale spre orientarea tuturor a vă aduce la cunoștință par. 29² din Regulamentul provisoriu de Dietă, că adecă drept de alegere atât în comunele care trāmit reprezentanți proprii, cât și în comitate și în toate scaunele și districtele au:

a. Toți locuitorii de parte bărbătească carii au împlinit anul al 24-lea și posed într-adevăr pentru anul administrativ 1861/2 în toate contribuțiunile directe de stat laolaltă cel puțin 8 fl. val. aus.;

b. Fără privire la darea directă ce au răspuns: parohii, capelanii, predicatorii, doctorii, chirurgii, advocații, inginerii, artiștii academici, profesorii, apotecarii, notarii comunali și învățătorii comunali în cercul de alegere în care-și au locuința stabilă.

c. Dacă în veriuna comună care după par. 25 A³ are drept a trāmite deputați proprii la Dietă, numărul celor ce au drept de alegere nu ar ajunge cel puțin la 40, atunci se va întregi până la 40 din cei ce răspund după dānșii în comuna aceea darea cea mai mare.

Apoi vă aduc la cunoștință și par. 31 prin care se rānduește: „ca persoanele morale, între care se numără și comunele ca atari, vor esersa drepturile lor de alegere prin accia carii după normele legale sustătoare au drept a le reprezenta prin ele în afară”.

Mai departe este de știut că de deputat poate fi ales ficcine care oriunde în Transilvania are drept de alegere după par. 29 dacă au trecut preste 30 de ani.

Din aceste până aci espuse se vede dar că legea aceasta provisorie de alegere dā și cristianilor noștri ca cetățenilor ardeleni un drept mare și frumos.

Însă ca tot insul pentru carele este menit acest drept folositor, adecă, carii au plătit în anul trecut contribuțiunea de 8 fl. v.a. să se poată bucura de acest drept, este de lipsă ca ficcare alegător să se poarte la alegere ca om de omenie și ca cristian cu frica lui Dumnezeu, să se ferească de amāgiri și seduceri și să-și dec votul său la un român cinstit și cunoscut de iubitor de națiunea și religiunea sa.

Darā anumit este de lipsă:

1. Ca toți accia carii după lege vor fi îndreptățiți la alegerea deputaților să nu rămână afară ci să ia nesmintit parte la alegere și să nu se lase a se abate de la întrebuițarea dreptului său de alegere prin nici un fel de uneltire sau frică sau și prin alte ocupațiuni de ale sale private economice etc. Căci întâmplându-se aceasta numărul deputaților noștri va scădea și apoi lesne se va putea întâmpla ca națiunea și biserica noastră să fie rău reprezentată în Dietă, de unde iarăși noi vom avea pagubă.

2. Ca toți alegătorii noștri dintr-un cerc de alegere sau și dintr-un oraș să se pună între sine în conșelegere și să se înnoiască cu toții într-un singur candidat de deputat, carele va avea însușirile poftite prin lege, ca nu cumva împărțindu-se voturile cetățenilor către mai mulți candidați, să se aleagă un deputat neromân cu

voturi relativ mai puține. Dară și de altminteră avem destui bărbați români vrednici pentru deputați și așa alegătorii ar greși când n-are alege pe deputatul său din națiunea și religiunea lor.

3. Să aibă alegătorii noștri de grije ca din partea lor să se aleagă pretutindenea numai astfel de români cari prelungă însușirile ce le cere legea să aibă totodată și caracter, adică să fie niște bărbați pentru cari se știe că au fost totdeauna și că vor rămâne și pe viitor fii credincioși ai națiunii noastre și că în Congresele Naționale și în ziarele românești au apărut interesele atât ale națiunii, cât și ale bisericii noastre.

Mai pe urmă pentru ocolirea oricărei greșeli vă dăm încă și acel sfat ca atât preoții cât și învățătorii, cât și cristianii să se înțeleagă înainte de alegere cu părintele protopop tractual, carele va avea a se înțelege cu inteligenții noștri, și precum se va afla de bine la scaunul protopopesco, așa să se dea voturile, căci altminteră făcându-se, lesne se poate întâmpla ca voturile să se nimicească prin neînțelegere, ceea ce apoi trage după sine desbinare și stricăciune națiunii și bisericii.

Astfel să vă purtați, iubiților, ca să aveți binecuvântarea cerească

Sibii, la Înălțarea Domnului 1863

Andrei, bar. de Șaguna,
Episcop

Imprimat. S.J.A.N., Bistrița-Năsăud. f. Protopopiatul Ortodox Român Bistrița, nr. 356, f. 7; „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, 1863, nr. 20 din 29 mai, pp. 147-148; Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur ...*, vol. III, Sibiu, 1905, pp. 41-43.

¹ Actul prin care Prezidiul Guberniului Marelui Principat al Transilvaniei făcea cunoscut rescriptul imperial de convocare a Dietei și Regulamentul de alegere a acesteia.

² Par. 29 în „Gazeta Transilvaniei”. XXVI, 1863, nr. 35, 8 mai, p. 137.

³ Par. 25: „Deputații dietali aleși pe calea alegerii directe după par. 1 al. cci 125) după proporționala împărțire basată atât pe privire la drepturile politice și până acuma exercitate și la numărul locuitorilor, cât și pe privințele teritoriale și ale economiei de stat.

A. Deputații trimițându-i din partea comunelor singurite:

1. Libera cetate Cluș trimite 2 deputați, 2 M. Oșiorhei; 2. 3-13: Bălgrad, Gherla, Elisabetopol, Săbii, Brașiov, Sighișoara, Mediaș, Bistrița, Săbeș, Orăștie, Reghin tot câte 2; 14-36: Opidele: Abrud, Vizakna, Hunedoara, K. Oșiorhei, Hațieg, Sângiorzu (S.S. György), Odorhei, Ilfalva, Csik-Sereda, Brețcu, sat Olahlău, opidele: Szék, Kolos, Aiud, Turda, Deceș, Făgăraș, Gurghiu (Gy. Szt. Miklos), Rășinari, Roșia, Mociu, Deva, Ilușdin, alce câte un deputat.

B. Cercuri de alegere formate din cuprinsul comitatelor, districtelor și scaunelor, la a căror alegere de deputați comunele de sus nu iau parte și căror le compete dreptul de a-și alege deputații săi:

37: Comitatul Albei de sus trimite 2 deputați; 38: Alba Inf. 6; 39: Cetatea de Baltă, 3; 40: Turda, 4; 41: Clușul 5; 42: Doboca, 3; 43: Solnocu Int. 4; 44: Hunedoara, 6; 45: Districtul Făgărașului, împreună cu părțile adause ale domeniului Branului 3; 46: Năsăud 3; 47: Scaunul Odorheiului 3; 48: Triseaune 3; 49: Ciuc 3; 50: Sc. Mureșului 2; 51: Arieșului 2; 52: Sc. Sibiului 2; 53: Sighișoara 2; 54: Distr. Brașiovului cu Săcelele, Apația, Crisba, Noul 3; 55: Scaun. Mediașului 2; 56: Distr. Bistriței 2; 57: Scaun. Sebeșului 2; 58: Cincu Mare 2; 59: Cohalmu 2; 60: Scaun. Mercurei 2; 61: Nochișchului 2; 62: Scaun. Orăștiei 2; 63: Scaun. filial Săliște și Tâlmăciu, împreună cu localitățile foste militarizate, Șinea, Orlat, Veștem, Racovița, Iaolaltă 2 deputați”; „Gazeta Transilvaniei”, XXVI, 1863, nr. 34, 4 mai, p. 134.

Blaj, 29 mai [1863]

Blaj, 29 mai 1863

Herr Schwager!

Cartea din 13/5 a[nul] c[urent] cu tramisele tipărituri cu mulțămită, ți-a am primit.

În privința alegerilor, ca să mergă spre folosul națiunii, slobozind la cler un cercular, tare le-am recomandat concordia, luarea aminte la instrucțiunea pentru alegeri și deosebi să fie – pentru cei ce se vor alege – într-o înțelegere, ca să nu facă partide și să nu se lase de nimenea amăgi[ți] etc. etc. Vom vedea ce va să deie D[umne]zeu, că în instrucțiunea pentru alegeri sunt cu adevărat multe foarte favoritoare – însă, după ce maghiarii în comitetele comitatense sunt mai în tot comitatul în majoritate, circumstanța aceasta prejudică și strâmtorește tare alegerile românilor, dând lor mare influință și asupra comisiunilor de alegere cercuale și asupra poporului alegător, prin deregătorele co[mita]tense de maghiari.

Am înțeles că pentru stațiunea de secretar la Guberniu, în locul promovatului domnului Grideanu, s-a propus un Tamási, rumân quidem de origine și unit de-ai noștri, dară om în națiunea noastră – ca care pentru ea neci batăr un cuvânt în public nu au pus – necunoscut și care neci un serviciu națiunii n-au făcut, că Tamási – până la 1861 au fost translator maghiar – nu rumân – la Stathalterei din Sibiu, însă luând muiere maghiară și acum lingușindu-se pe lângă consilierii maghiari – fiind acolo lângă dâșii în Cluș – l-au propus Gubernia, precum înțeleg, pe el de secretar la Guberniu.

De aceea te rog Herr Schwager ca unde vei putea să te întrepui pentru nepotul Iosif, care și hârmicie și merite pentru stat și națiune are de 10 ori mai multe ca Tamási, pentru că de nu era el și în co[mita]tul Küküllővár, treburile acolo neciodată nu se putea organiza și dezvolta așa favorabile precum s-au dezvoltat.

Ce merite au făcut el și națiunii cu îngrijirea și activitatea sa și pentru înmulțirea fondului reuniunii literare, îi prea cunoscut din Gazeta, ca să tac, că și eu, făcând ceva, aş avea dreptu[l] a pretinde să fie respectat un nepot al meu fiind și el vrednic.

Eu mai din primăvară am fost scris și Excelenței sale grafului N[ádasdy] pentru nepot; cu un prilej bun, de vei putea, spune-i umilita mea rugare pentru nepotul ca să nu-l mai inquietez cu noua rugare în scris. Săpienti satis.

Despre alta încă aş dori ca încă până trăiește, să-mi văd pe acest nepot barem (Iosif) așezat, care-i om de omenie și român adevărat din tălpi până în creștet, că și mie tare mi s-au zdruncinat sanatatea, cât sufletul abia mi-e în buze și mi s-au înfrânt puterile corporale, cât abia mă mai poartă slabele picioare. Numai încă darul lui Dumnezeu și poate rugăciunile multora mă mai susțin.

Poftind și celor de scăldătoare și și d[omnii] tale de la atotputințele statoniceă sanitate și tot binele, rămân al d[omnii] tale sincer afine.

Blaș. 29/17 mai 1863

Metropolitul Alexandru

Original. S.J.A.N., Cluj. Arh. Blaj, F. D. Moldovan, nr. 323; Ioana Botezan, *Corespondență* ..., p. 543.

Braşov, 29 mai 1863

Înştiinţare de prenumeraţiune la *Gazeta Transilvaniei*
şi *Foaia pentru minte, animă şi literatură* pe sem. II an 1863

Preţul pe jumătate de an e 5 fl. m.a. – pe câte trei luni pentru viitor 3 fl. m.a. înlăuntrul monarhiei austriece. Pentru în afară de Monarhie 8 fl. m.a. pe sem. Şi 5 fl. m.a. pe triluniu. Pentru Italia şi Francia 12 fl. m.a. pe semestru.

Prenumeraţiunea se face atât pe la c.r. oficia poştală, cât şi prin mult onor. noştri DD. corespondenţi şi cei, care vor binevoi a lua asupra-şi lăţirea citirii organului acestuia de publicitate şi călduroasa lui sprijinire, care din punct de vedere al imperativei necesităţii ce ne-o generează timpul, se aşteaptă acum în măsură mai mare decât orişicând.

Trăim într-o epocă foarte interesantă: toată Europa se leagănă într-un provizoriu, iar aici în patrie stăm în ajunul Dietei, care de ar fi cât de puţin reprezentată în ea naţiunea română, totuşi pentru noi va fi regina tuturor Dietelor. câte se mai ţinură cam de vreo patru secole în Ardeal, pentru că niciodată poporul român după legile exclusive de până acum n-a fost respectat nici îndreptăţit a fi reprezentat în toate plasele vieţii lui în măsura aceasta, în care poate acum păşi la masa cea verde a legislaţiunii ce ne stă la uşă, dacă ne vom întruni voturile cu toţii la alegerea deputaţilor, şi ne vom câştiga o reprezentaţiune considerabilă în Dieta viitoare. Şi cine nu se va interesa a fi bine informat despre toate fibrele politicii din afară şi ale lucrărilor şi dezbaterilor dictale de la care ne depinde şi viitorul nostru politic?

Deci, pentru ca să ne aflăm în stare a satisface acestea şi multor alte necesităţi publice, noi suntem rezoluţi la ori şi ce sacrificiu posibil, şi după acordul nou ce l-am făcut cu tipograful, depinde acum singur numai de la călduroasa şi generoasa îmbrăţişare a on. public, pentru ca să putem înmulţi testul Foilor, după cum va cere interesul public al naţiunii şi al reprezentanţilor ei şi după cum va ierta şi proporţiunea speselor la numărul prenumeraţilor eventuali.

Redacţiunea, şi sunt încredinţat că şi lamura inteligenţei noastre cu noi vom procede ca şi până azi în sfinţenia conştiinţei a face tot cât ne va sta în putinţă spre a mulţumi imperativele necesităţii publicistice ale naţiunii.

Scrisorile se primesc numai francate. Adresele şi poştă ultima să fie bine scrise.

Ne mai rugăm încă şi pentru restanţele creditelor, ce pretind acum ca niciodată a fi exoficiate sau răfuite.

Gazeta Transilvaniei", XXVI, nr. 41 din 29 mai 1863, p. 164.

Deva, 29 mai [1863]

Excelența ta, prea sfințite stăpâne!

Când năzuim cu mai mare bărbăție a vă sprijini neadormita îngrijire pentru fericirea națiunii și a bisericii noastre, atunci ne câștigăm cei mai mulți contrari, și încă dorere, chiar între frații și fiii noștri, ce însă nicidecât nu ne sperie, ba mai mult ne însufletește. În înțelesul mult însuflețitoare și prea pârînteștei provocări din ziua nălțării Domnului a[nul] c[urent] nr. cons[istorial] 326, cerculând cu toată graba preoțimii tractuale a cetii meționată provocare de trei ori în biserică, și tot în această chestiune a se înfățișa înaintea scaunului protopopesc în 25 mai, pe lângă cei mulți rău sfătuitori, domnul Velișca umblă capacitând pe unii preoți că ce vreau românii să trimită deputați români, și că asta ar fi numai tendința mea, că de aceea i-am chemat și că și circulariul menționat l-au citit în biserică unde nu i-au fost locul. Acum de aceștia avem noi mai mulți și cu de aceștia ne scot ungerii ochii, că sunt români de ai noștri, dar puțin se vor apropia de ținta ce gonesc: numai aceia se mai amăgesc de unii ca aceștia cari nu au nici un simțământ creștinesc.

Tot în înțelesul suslăudatei provocări grăbesc a aduce la înalta cunoștință numele candidaților de deputați, încât ne-am putut înțelege până acum și anume:

1. Pentru Giiu un hălăgan cu numele Bălaș Ioan, însă ni s-a scris că vreau a-l schimba cu canonicul Papfalvi.

2. Pentru al 2-lea cere vicariul Petru Pop.

3. Pentru al 3-[lea] cere protopopul Raț.

4. Pentru al 4-[lea] cere Petru Demianu.

5. Pentru al 5-[lea] cere protonotariul de la tabla regească Mihail Orbanăș.

6. Pentru al 6-[lea] cerc protosingelul Popeca.

În orașe:

1. În Deva, d[omnul] consilier aulic Moldovanu

2. În Huniadoara, Sanciali

3. În Hațeg fiind cel mai fără nici o greutate loc, au rămas să se înțeleagă mai târziu: mi se pare că ar voi pe d. Vasici.

Astfel fiind candidații dacă vi se va părea ceva de schimbat, să vă îndurați a ne încunoștiința ca să ne știm orienta. Ungurii vreau în mai multe locuri a-și încerca norocul, dară apoi în orașele Deva și Huniadoara, precum și în cercul al 3-lea (Peștiș) sunt tare siguri că vor reuși. Bine ar fi de le-am zădărnici această nădejde, însă au făcut cele mai mari mișclii; au scris toți nobilii fără cens, pe tata cu trei feciori și pe altul de două ori, pe altul iarăși carele e mort de un an și doi. Așa pentru exemplu: Cristurul are 69 alegători în listă și căutând în tabel abea ies vreo 20; Peștișul are 106; Răcăștia 160 pe când satele fost iobăgești – ce toate plătesc contribuțiunea cea mai multă – abea au câte 2-3-4-5, apoi cel mai mult până la 60. Aci e greutatea cea mai mare la reclamațiuni, fiindcă în locurile (cercurile) cele mai periculoase au rânduit șeful comitatului pe cei mai reputați maghiari și câte un

român din cei mai sus descriși, iar pe cei mai cu auctoritate români – intrați în comitetul central, sau i-a trimis într-un cerc unde de era toți unguri nu aveam multă frică – sau i-au oprit la centru și așa, pre lângă toată stăruința noastră pot să ne înșele urât în vreun cerc, fiind ei rectificatori.

Aceste ținându-mi de o datorință sfântă a le aduce la înalta cunoștință, pre lângă sărutarea dreptei arhieresti, rămân

Al Excelenței voastre

Deva, 29 mai 1863

cel mai plecat fiu

Ioan Papiu

protopop

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1848.

269.

Ilia, 29 mai [1863]

No. 33/1863

Excelența voastră,
înalt preasfințite domnule episcoape!

Inteligența română din comitatul acesta, cu ocaziunea adunării Comitetului comitatens în Deva înțelegându-să între sine despre membri ce din partea noastră ar fi de a se trimite la Dietă ca deputați, pentru cercul nostru de alegere au propus pe fratele meu, protonotarul de la Tabla regească¹.

Deci, în sensul și sunetul circulariului Excelenței voastre de sub nr. 326 a[nul] c[urent] conchicmând preoțimea tractuală și din popor vreo câțiva le-au făcut cunoscută această propunere, la care cu toți s-au învoit și au primit-o. Stând într-acest chip lucrurile noastre nu am lipsit a încunoștiința și pe fratele meu despre aceasta – de la care până acum nu am putut căpăta răspuns că voiește a primi sau nu? Țiindu-mi de cea mai sfântă datorie aceste ale noastre întreprinderi în privința alegerii deputatului dietal, a le face Excelenței voastre cunoscute, totdeodată cu umilință rugându-vă să vă îndurați părintește a vă da părerea și a vă esprima în astă privință ce avem de a lucra, de cumva din oareșcare motive, din partea Excelenței voastre nu s-ar putea aproba această a noastră întreprindere, ca să nu rătăcim de la adevăr. Aici un jude procesual, carele nu e de religia noastră, ba poate nici român cu simțuri române, se silește a amăgi poporul în partea sa, cu momelile, fângăduindu-le câte și mai câte, dar totuși socot că poporul prea cu anevoie se va pleca la așa ceva, după ce i s-a citit și explicat circulariul Excelenței voastre – vom fi circumspecți lângă acestea.

Cu adâncă smerenie sunt al Excelenței voastre
Ilia, 29 mai 1863

prea plecat serv.
Ioanne Orbonașiu
proto|pop|

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 252.

¹ Mihail Orbonaș, protonotar la Tabla regească din Tg. Mureș.

270.

Cluj, 30 mai 1863

Cluș, 30/18 mai |1|863

Domnul fine!

Am primit multstimata scrisoare a d[umi]tale din 25 ale acesteia și mă grăbesc a te mai înștiința de câte ceva. D[omnul] vicepreședinte¹ pofti pe capii națiunii să deie în prezidiale rezervate invitațiuni către protopopi în privința purtării națiunii noastre la alegere, și primi de la cel din Sibiu circulariul² cu acel adaus că, după ce el nu cunoaște lista care au făcut-o inteligența fără știrea lui la Sibiu, nu se poate lăsa în specialități. La aceasta i-a răspuns d[omnu]l Pop. Circulariul lui, care vine mai mult de la un cap bisericesc decât național, neatinșă și într-atâta tare neplăcut, căci cita în el scrisoarea d[omnu]lui guvernator³, care, la întreprinderea d[omnu]lui Pop, i se încrezui ad fideles manus, și care dete atâta publicitate unui lucru, prin demandarea a se publica circulariul în toate bisericile, ce trebuia să rămână pe cât se poate de secret.

Auzind că unii dintre sibiani ar merge la dânsul și l-ar ruga să pună ceva în lucrare din partea comitetului, pentru alegeri, și că el îi mână la Pop, ne-am adunat alaltăieri și ne-am sfătuit ca să se scrie în părțile unde nu au candidați calificați, ca să arate încoace pe cine ar dori. Pe mine mă candidează la Morlaca, adică în cercul de alegere a Uiedinului (= Huedinului). Fiindcă cumnatul d[umni]tale nu vrea să primească, nu știu de vor putea izbuti toate. În comitatul acesta te aleseră și pe d-ta ca candidat.

Joi se aleseră regaliștii și se candidară câte 30 din fiecare naționalitate. Între români este și Nopcea. Din Brașov este d-l Popasu, Munteanu, Costi și I. Mureșanu.

S-au înființat mai multe comisii pentru formarea articulelor de lege dictali, privitori la înarticularia națiunii și a religiunelor noastre, a limbelor, a împărțirii țării, a institutului ipotecării etc. Ai noștri merită toată lauda.

La ședința din 18 mai, unde se aflară față toți sașii, dimpreună cu comesul, propuse referentul Grois o instrucțiune pentru comisiunea ce s-a înființat pentru împărțirea țării, ca să poată lucra aceasta pe o bază mai sigură. La aceasta se opusă Rannicher cu toata svada sa și cu toate argumentele juridice și istorice, însă îl înfrânse Aldulcanu și, venind lucrul la votizare, rămase numai el cu cei doi sași

carii îl sprijiniră comesul și Herbert, iară Haupt trecu la majoritate, spre cea mai mare nemulțumire a lor.

Adunarea comitatului Clușului ținu foarte scurt. Din unguri vorbi Zeik și Josika, dechiarând de nelegali ordinea de alegere și Dieta, la care însă, din cauze binecuvântate, sunt siliți să aleagă deputați și să mcargă. Comuna orașului se dechiară ieri că, din respect și omagiu către împăratul, va alege deputați și-i va trimite la Dietă. Oare nu vor face și cu Reichstrath-ul așa? Văzut-ai pe Közlöny ce politică a luat?

Eu voi pleca iarăși în călătorie, pe la 15 iunie. Pe aicea se vorbește tare, însă numai pe strade, că Dieta se va amâna până către 26 iuliu.

Acuma fii sănătos cu toți ai d[umi]tale.

Aurelia⁴, care se află cu mine aicea, sărută pe d[omnișoara] Victoria⁵.

Rămân al d[umi]tale cel vechi

Vasici

D[omnul] Maior a venit.

George Bariț și contemporanii săi, vol. II, București, 1975, pp. 85-86.

¹ Baziliu Ladislau Pop.

² Publicat în „Foaie pentru minte, ...”, XXVI, 1863, nr. 20.

³ Ludovic Folliot de Creneville.

⁴ Fiica lui Paul Vasici.

⁵ Fiică a lui George Bariț.

271.

Zărnești, 30 mai [1863]

– COPIE –

PROTOCOL

luat în comunitatea Zărnești în 30 mai 1863

Obiectul

Este transpersațiunea provizorie decretată prin înaltul emis gubernial de dato 13 faur a.c. nr. 3599 a dominiului Bran cu atenensiile și adică Zărnești, Tohanul Nou, apoi a comunității Tohanului Vechi, ce are a se efectui în urma decretului Excelenței sale domnul președinte a regiului Gubern transilvan din 12 mai a.c. Nr. 2637 în ziua de astăzi din partea inclitului Magistrat urban și districtual brașovean la jurisdicțiunea districtului Țării Făgărașului.

De față fiind

Din partea magistratului brașovean domnul senator și inspector Constantin Ioan, acreditat cu decret magistratual, de datu Brașov în 16 ale curente nr. 5037.

Din partea districtului Țării Făgărașului domnul Ioan Codru Drăgușianu, vicecăpitan și domnul Georgiu de Popa ccs. reg. maior și membru al Comitetului municipal districtual, acreditați cu decretul prezidial al supremului căpitan districtual din 28 mai 1863, nr. 591.

Din partea comunelor transponende

a. din partea comunei colective Bran – d. judele Moise Cojan și d. notar comunal cu 12 reprezentanți.

b. din comuna Tohanu Nou, d. jude Ioan Șierban și d. notar N. Pușcariu cu doi reprezentanți.

c. din comuna Tohanu Vechi, d. jude I. Vlad ca jude și d. notar Ioan Radu notar cu 4 reprezentanți.

d. din comuna Zămești, d. judele Ioan Baiu, d. notar Ioan Durlea cu 4 reprezentanți.

1. Mai înainte de toate, luându-se declarațiunea reprezentanților comunali, cumcă altisima deciziune în virtutea căreia are să se înfăptueze încorporațiunea acestui ținut la districtul Țării Făgărașului s-a publicat cuviincios prin domnul senator Constantin Ioan în fiecare comunitate și nime este întru neștiință despre aceste fapte. S-au cetit decretale comisariilor emise spre aceasta în cazul tuturor celor de față.

2. Domnul senator Constantin Ioan declară cumcă în ziua de astăzi se mărginește la simpla încorporare a populațiunei menționatului ținut, fiindcă actele oficiale atât politice cât și judiciare se află în Brașov, și încă neinventată [sic] de a se putea preda, asemenea și actele speciale ale inspectoratului.

3. Reprezentanții comunelor aduc înainte că deoarece că din partea inclitului Magistrat brașovean nu se predau actele în ziua de astăzi, să se facă dispusețiune ca cât mai curând să se predec, iar în cât despre cauzele de judecată, în procesură litigantă în curs să nu sufere din cauza acestei transpusețiuni nici un particular vreuna daună.

4. Domnul senator Constantin Ioan după această cuvântând reprezentanților adunați, a declarat că din acest minut sunt încorporați cu jurisdicțiunea făgărășană, prin urmare cu totul despărțite de districtul Brașov și această declarațiune fu primită fără vreo observațiune din partea reprezentanților, din contra au prezentat inclita comunitate a liberei regești cetăți Brașovului un protest în scris de datu de astăzi prin domnul oratore Francisc de Graissing și domnul Francisc de Kugler membru al comunității cu rugarea, ca să se alătore lângă paria [sic!] protocolului transpozițional ce se va așterne jurisdicțiunii făgărășene. Acest proces îl așterne inclita comunitate în calitate de posesor mare în ținutul Branului.

Domnul vicecăpitan Drăgușianul a declarat actul încorporării Branului de efectuit și așa s-a încheiat și subscris protocolul.

Dat în față:

Constantin Ioan m.p.
senator

I. Codru Drăgușianul m.p.
vicecăpitan
Georgie Popa

Maior ca membru al comitetului

Colaționat și s-a aflat originalul întocmai.
Din expeditura oficiosului districtual.
Făgăraș în 5 iunie 1863

Stoichița
Cancelist

Original. S.J.A.N., Brașov, F. Districtul Făgărașului, f.n.

272.

Zărnești, 30 mai 1863

Prea-onorate domnule!

Durerile și nemulțumirile ce ni le cauză restaurația Magistratului brașovean de la 1861, după legile antemarțiale, nu au fost cu puțință astfel a se alina, decât prin venirea pre-onorat Domniei Tale în fruntea și la cârma ținutului nostru; iar aceasta nu de aceea că doar cu atâta am fi fost din partea concetățenilor noștri deplin escontentați, ci din plăcerea, amoea și stima ce o am păstrat-o către persoana prea-onorat Domniei tale încă înainte de a veni la cârma ținutului nostru. Plăcerea, amoea și stima noastră, aceasta atât a crescut în cursul funcțiunii prea-onorat Domniei tale, ca [și] cap al ținutului nostru și au devenit din zi în zi prin înțeleapta și umana purtare credită din fericita casă părintească așa de mare, cât despărțirea noastră de prea-onorat D-ta cauzată de prea-înalta rezoluțiune imperială din 13 febr. 1863 nr. 5.599, care dispune încorporarea ținutului nostru cu districtul Făgărașului; ne dădu o lovitură adânc simțitoare ce nu ne-o putea alta alina, decât acca plăcută speranță că noi iarăși ne vom revedea și întâlni cu prea-onor. D-ta de nu pe asta, dar pe altă carieră, și așa vom deveni iarăși în una sau alta legătură oficioasă cu D-ta. Ci noi până atunci prea-onorate Domnule, *nefiind în stare altfel a-ți mulțumi*, vă descoperim că, ca totdeauna vă vom onora în ascunsul animei noastre, că numele prea-onor. D-tale se va transplanta încă și la posteriorii noștri, și că noi ne vom socoti iarăși fericite atunci când ne vom putea revedea sau și când vom auzi că ești bine și fericit; dă-ne dar voie să ne recomandăm și mai încolo.

(Urmează subscripțiunile)

Ai prea-onorat D-tale
Zărnești în 30 mai 1863

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 41 din 29 mai, p. 163.

București, 31 mai 1863

Frate Barițiu,

Nu ți-am răspuns la epistola din săptămâna luminată și nu ți-am împlinit cererea. Cauza e foarte simplă, pentru că eu de Paști am fost la Iași, unde am lăsat pe Emilia la frate-său și de unde întorcându-mă, găsii epistola ta, într-un timp când tu vei fi fost în Sibiu, la Congres. Dar nici tu n-ai primit promisiunea de a-mi trimite Foaia din numerii din anul 1842, unde am scris despre vechimea românilor în Arad și din 1845 or 46, când am scris în contra lui Schuler despre etimologia unui însemnat număr de cuvinte, ce le deducea, parte din greacă, parte din germană. Acești articuli și mai ales cel din urmă [i]mi sunt de cea mai mare necesitate în studiile mele; și dacă nu te-am mai interpelat cauza e că Papiu, venind peste 2 săptămâni în Ardeal, zice că-și va aduce colecțiunea de „Foia pentru mine” etc. ce o au lăsat acolo și atunci nu te mai supăr pe tine, în cas contrar eu mă voi ține tot de gâtul tău.

Eu sunt foarte îngrijorat pentru trebile noastre de acolo. De la început încă, eu nu mi-am făcut iluziuni. Îndată ce a ieșit în „Gazeta” de Sibiu legea electorală, am calculat și am scos că vom fi norociți de vom putea alege deputați români de la 36–40; și cu toate că a mai venit pe urmă Deva, Mociul etc. nu aflai motive de a-mi modifica calculul. Astăzi mă tem nu cumva să iasă calculul meu prea exagerat, pentru că vă văz dezorganizați, or mai bine neorganizați, decât rău organizați. Eu speram, eram cert, că voi cu ocaziunea Congresului, în adunanie particulare veți fi întocmit lista de deputați și repartizarea lor pe ținuturi și orașe și că prin membrii Congresului veți fi trimis în parte listele pe la fiecare ținut și oraș, ca să știe românimea asupra cui să concentre voturile în fiecare cerc electoral. Încă odată, nice prin gând nu mi-a trecut că voi vă veți despărți fără această operațiune preliminară, absolut necesară. Văz însă că m-am înșelat și că ai noștri nu sunt inițiați nici în elementele manoperelor parlamentare. Rău!

Aron, întorcându-se din Brașov, a început a lăuda pe baronul Șaguna, că ar fi dat o cerculară către popii săi, oprindu-i aspru de a vota ortodoxii pentru vreun unit!! Așa e? Te rog luminează-mă în privința aceasta. Știu că după vechile datine propunerea pentru oficiile cardinale etc. se făcea și după confesiune etc.; cu toate aceste, o asemenea circulară fără coînțelegerea prealabilă despre candidați, cum zisei mai sus, poate să fie fatală, trăgând după sine risipirea voturilor române.

Tăr în „Românul” de astăzi, face apel către voi să nu trimiteți la Reichsrath. El aici în București prin terță mână, mă cercase și pe mine, eu i-am răspuns că românii ardeleni cunosc interesele lor și n-au nici o nevoie de consiliile maghiarilor; ei și-au cunoscut interesele lor în 1848, și le cunosc și acum. Consiliul or Dieta Imperiului, lor românilor, nu le pot aduce nici un rău, din contră mult bine. Maghiarii, după toate experiențele seculilor, și mai ales cele de 15 ani încoace, n-au meritat nimic pentru români, spre ai ține de re [...] pe urma lor, spre a-i avea de gardă posterioară etc.

Și acum mă simt împins de a-i răspunde printr-o epistolă deschisă; dar știu eu că exprim ideile voastre? N-aș vrea să zic ceva ce n-ar fi în deplină armonie cu ideile voastre. Să vedem, poate veți răspunde voi mai întâi și apoi voi veni și eu pe urmă.

De multe ori mi-a venit să vă întreb ce poate fi cauza că guvernul austriac, nu m-a întărit și pe mine de membru onorar al Asociațiunei româno-ardelene pentru literatură etc.? M-am sfiit însă ca să nu vă dau ocaziune de a crede, că m-am crezut vreodată a avea meritele ce se cer de la cei ce se pot onora cu titlul de membrii onorari; eu am voit să fiu simplu membru și să răspund tacsă cuvenită. Cu știrea că m-ați numit membru onorar, m-ați adus în confuziune și adastând să primesc diploma, nu m-am regulat nici de cum în raportul către Asociațiune. Am zis, eu nici nu m-am gândit vreodată la acea onoare, pentru că studiile mele literare, ce parte le continuu, parte le refac din nou, pertude fiind mare parte din cele făcute până la 1848, acum la bătrânețe merg mai greu și nu pot spera că, înainte de doi ani, voi putea începe darea lor la lumină; prin urmare nu m-am crezut demn de acea onoare. Însă pentru regularea mea ca membru ordinar, dorind a răspunde și eu tacsă cuvenită, mi-a venit astăzi să te întreb ce poate fi cauza, că numai pe mine nu mă întăriră la locurile de sus? Ceilalți auzii că și-au primit diplomele prin urmare s-au întărit de sus. Oricum, eu vă voi trimite tacsă pe 3 ani trecuți, voi însă să scriu poimăine Titului ca să o trimită și el, pentru că eu am declarat voința pentru amândoi.

Asemenea, te rog zi Mureșianului să continue „Gazeta” și de la Iuliu; peste puține zile îi trimit plata pe anul întreg. Nu ne acuzați de lene; veți ști că afară de orele peleptiune, trăiesc numai între patru pereți, înfundat în studiile mele.

Cu toate aceste observ că „Gazeta” voastră a foarte rătăcită în privința stărei lucrurilor din Principate, e un scandal e rușine să tratați voi astfel lucrurile de aici, deși știu prin cine sunteți informați.

De ce ne țineți pe Nica acolo? Lăsați-l să vină, ne e de lipsă spre a sparge odată dica jidanilor, grecilor și nemților. Complimente la toți.

Maiorescu

George Bariț și contemporanii săi, vol. I, București, 1973, pp. 417-419.

274.

Cluj, 31 mai 1863

Verehrtester Herr Baron!

Wohin werden wir kommen? Die Jurisdiktions-Chefs sind entweder dumm oder maliziös, sie lassen die Wahlen der Central-Ausschüsse durch Leute vornehmen, welche im Vorhinein sowohl den Landtag als auch die Beschlüsse desselben für illegal erklären! Die untergeordneten Comitats Beamten schweigen, somit werden sie als einverstanden betrachtet, die offenbar Nichteinverständene

werden zur Abgabe ihrer Meinungen nicht aufgefordert, und so kommen Beschlüsse zu Stande, welche nach meiner Ansicht hinreichenden Grund bieten um Jurisdiktions-Chef als untauglich ohne weiteres zu entfernen. So wird es nicht gehen, das Ansehen der hohen Regierung wird hiedurch untergraben, die Loyalen skandalisieren sich dass man die Opposition so schalten und walten lässt, dass sie von der Regierung selbst eingesetzten Beamten mir nichts die nicht sich der Opposition anschließen. Das Gubernium konnte die vorgenommenen Wahlen nicht annullieren weil der §. 39 hiezu keinen Anhaltspunkt bietet, wohl hätte aber der Chef derlei Proteste und Beschlüsse nicht zulassen sollen, sondern er hätte die Frage einfach aufstellen sollen: ob der Ausschuss – ohne jedwede Reserve – die Wahlen nunmehr will oder nicht? Wenn ja, gut; wenn nicht so hätte er die Wahlen nicht vornehmen lassen etc. Wenn ich nun denke dass die Szolgabírók in den Comitaten fast alle Kossuthianer und Mikoianer sind, in so weit sie nämlich die Ansichten ihrer Nationsgenossen teilen, dass in die Ausschüsse die größten Opponenten seitens der Brüder, und die ignorantesten Rumänen gewählt wurden, da fang ich an zu verzweifeln, doch nicht, ich verzweifle nicht, aber ich bin besorgt, und zwar nicht so sehr als würden die Rumänen ihre Schuldigkeit nicht tun, sondern dass die gewählten Comités die Wahlen so leiten werden dass Streitigkeiten entstehen, Konfusionen, Unterbrechungen und Nichtigkeiten hervorbringen werden, welche das Erscheinen der Deputation auf dem Landtag eben aus den Jurisdiktionen hindern werden, aus welchen Rumänen gewählt werden sollten etc. Sie können sich nicht vorstellen wie groß die Malice von diesen Herren ist! Gott wird aber mit der gerechten Sache sein.

Die Sachsen in Kronstadt reichen die Hand den Brüdern und nicht den Feinden (Rumänen), das hat die Rumänen stutzend gemacht etc. Wohin werden wir kommen?

Der Gesetzentwurf über die Errichtung eines Obersten Gerichtshofes wurde gestern beraten und so wie er ausgebessert ist samt Schema angenommen, ich lege ein korrigiertes Exemplar hier bei: §. 6 enthält auch die Qualifikationen welche ein Septemvir haben muss, welche ich gestern bei der Sitzung mir nicht merken konnte. Nächste Woche werden noch einige Gesetzesvorschläge in Beratung gezogen werden

Das Circulare des Bischofs Schaguna ist sehr unpolitisch, schwach, dagegen jenes des Schulutz ist sehr korrekt, ich schließe hier je 1 Exemplar bei, falls Sie solche nicht zu Gesicht bekommen hätten.

Nun bitte ich Sie, Dienstag wenn Altissimus hereinkommt, ihm meinen tiefsten Respekt zu vermelden und Hochdensenben zu versichern dass wir das was in unsere Macht steht aufbieten werden, damit die Sache der Regierung triumphiert – mit der Ernennung der Regalisten bitte ich nicht zu eilen – habe die Ehre mich zu zeichnen. [Ihr] humillimus.

31/5 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, *correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein*, ff. 356–357.

Gherla, 31 mai 1863

Cerculariu

Prea onorate în H[ris]tos frate!

Cu datul și numărul prezinte, la unii dintre frații protopopi s-au tramis un cerculariu a Excelenței sale D[omnul] Metropolit a A[lbei] Julici, datto 23 mai a.c., n° 393, în privința alegerii deputaților la fiitoarea Dietă transilvană în 1 iulie a.c. st.n. în Sabiu convocândă, și de-o dată s-au provocat acci frați ca cerculariul metropolitan, care foarte în puține csemplare ni s-au tramis, și că frăția ta să-l comunice în copie: drept aceea te provocăm ca după primirea atinsului cerculariu, bine pătrunzând și observând cele intro-serisc, cu toată energia, zelul și sinceritatea să colucrați în coînțelegere cu toții, ca scopul dorit, salutar și de mare însemnătate pentru dulcea noastră națiune română să se poată adauge.

Altcum, cu propansiune frățiască sum adict în H[ris]tos frate

[Ioan Alexi]

Gherla, 31 mai [1]863

Concept. S.J.A.N., Cluj. F. Episcopia Gherlei, nr. 1239 din 1863.

[Brașov, mai 1863]

Excelența ta prealuminate și preasfințite doamne,
arhiepiscopie și mitropolit, părinte mie de binevoitor!

Plecatul meu răspuns la venerabila epistolă a Excelenței tale din 26/14 aprilie a[nul] c[urent] l-am amânat până acum, atât pentru că doream să primesc mai întâi informațiune de la Viena despre înmânarea știutei adrese la adresantul, cât și pentru că așteptam din zi în zi ieșirea legii electorale spre a ne ști conforma cu candidarea și alegerea deputaților români pe acolo pe unde vom putea străbate cu majoritatea. Ci de o parte mic d[omnul] secret[ar] Anghel nu-mi mai răspunde nimic, prin urmare, pare-mi-se că cu aștept în deșert; iar de alta timpul trece și tace, alegerile se apropie iar noi cu ocaziunea Conferinței nu amjunserăm a ne înțelege deloc în privința candidaților noștri; iară de nu se va întâmpla aceasta, putem să rămânem de toată batjocura că pierdem mai mulți deputați, să ne arătăm nematori de o viață politică mai activă.

Eri am primit de la Sibiu o scrisoare, cu totul confidențială, cum am zice, întru care mi se spune că fiind vorba de Ex[celența] sa, celălalt președinte despre actul alegerilor și rugat fiind a conchema un fel de comitet spre a se consulta cu el, răspunsul fu că comitetul este o chimeră, că Ex[celența] sa nu știe ce voesc românii cu Ex[celența] sa, că și până acum tot Ex[celența] sa a făcut toate, că secătura de adresă dată la împăratul o a deres și îndrepta Ex[celența] sa prin cuventarea sa cea strălucită rostită în audiență, că românii cu dr. V[asile] Popu au desemnat candidații la Dietă încă cu ocaziunea conferinței, fără știrca Ex[celenței] sale (ceea ce nu-i adevărat) prin umare să se ducă și acum la Pop, să se sfătuiască cu el.

Cei care aflară despre asemenea mustrări și învinuiri se supărară, iar alții se cătrăniră și ziseră că dacă este așa treaba ei se vor duce încotro vor vedea cu ochii, apoi iasă oriunde cu alegerile noastre.

În unele ținuturi românii au și început a-și candida deputații și a-i recomanda prin respectivele cercuri.

De altă parte se aude, ca desigur, cum că regimul ar dori ca poporul să aleagă tot numai dintre amployați, iar privații mai îndreptățiți să rămână pe dinafară, pentru ca regimul să aleagă din ei regaliști. Aceasta, cei mai mulți, se pare că nu o voiesc, ei zic că regimul să aleagă mai bine dintre amployații cei mai de frunte vreo 15-20 regaliști, pe câți s-ar cuveni în partea românilor, iară poporul să nu fie mărginit a-și alege numai dintre amployați, ca să nu ni se zică, mânc poimâne, cum că românii au ales numai de frica solgăbirăilor ci a viceșpanilor pe cine au voit aceștia, că destul strigară până acum jumalele și asupra modului cum s-au compus Conferința din aprilie.

Acestea toată m-am simțit îndatorat a le face cunoscut Excelenței tale, iară mai departe cu îndrăznesc a mă ruga, ca după ce în comitatul Albei de Jos este destulă inteligență românească, pentru ca să se poată compune din ea un comitet ad-hoc, pregătitor de alegeri, Excelența ta să te înduri a lua măsuri spre înființarea acestuia chiar acolo în loc, prin ajutorul căruia să se poată desemna candidați, cel puțin pentru toate cercurile din comitate și districte, prestc tot pe unde avem sau certitudine sau o mare probabilitate că se vor putea alege români, iar prin săsime să mai vezi și Sibiu ce va face și drege, mai vârtos ca pe acolo ți sunt și cei mai mulți fii sufletești ai săi ...

Sărutând sacra dreaptă, am onoare a fi și a rămâne al Excelenței tale șerb și fiu devotat în Christos.

George Barițiu

Copie. S.J.A.N., Cluj, F. Șuluțiu, nr. 197; *George Bariț și contemporanii săi*, vol. X, București, 2003, pp. 169–170.

București, 1 iunie 1863

Doriți compatrioți și scumpi amici.

Am primit înștiințarea ce-mi faceți prin d. Feldrianu din Lugos la 27 mai a.c. că într-o conferință preliminară ce ați ținut v-ați înțeles de a mă alege deputat la adunarea legislativă a Transilvaniei. Inima mea s-a umplut de bucurie că v-ați adus aminte cu atâta bunăvoință și încredere de compatriotul și amicul vostru a cărui inimă și cugetare niciodată n-a putut, nici va putea, fiți siguri, să se despartă vreodată de voi. Și cu toate acestea la întrebarea și propunerea ce-mi faceți de a vă reprezenta în adunarea țării, cu inima sfâșiată de durere ma vad simt a vă răspunde că, de astă dată pre lângă toată dorința ce a-și avea, mă aflu în neputință de a accepta mandatul cu care voiiți a mă onora. E mai bine de un an de zile de când adunarea și guvernul României m-au onorat cu dreptul de cetățean. Această singură împrejurare, în ochii celor mai mulți, m-ar pune în imposibilitatea de a vă reprezenta în adunarea Transilvaniei. Voi însă știți, iubiții mei, că acela care la 1848 a sacrificat tot ce a avut mai scump pentru libertatea și independența patriei sale, cel ce a privit de aproape și cu inima neînfrântă martiriul părintelui său și lacrimile și suferințele mamei și surorilor sale, acela, ver unde s-ar afla pre acest pământ nu va să uite vreodată în viața-și datorințele ce are către patria nașterii sale. Nu luare-ți în nume de rău escusarea amicului vostru și întruniți-vă voturile asupra altui român demn de voi. Câmpia Transilvaniei, mai mult poate decât alte părți ale româniei, a strălucit totdeauna prin numeroși patrioți bărbați de inimă și de știință.

Salutare și frăței iubiți compatrioți.

A. Papiu-Ilarian

București, 20 mai/1 iunie 1863

„Telegraful român”, XI (1863), nr. 45 din 2 iunie, pp. 183-184; „Concordia”, nr. 45, din 6-18 iunie 1863; Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur* ..., vol. III, Sibiu, 1905, pp. 45.

Gherla, [1] iunie 1863

Escels Guberniu regesc,

Fiindcă subscrisul Comitet, în decursul dezbaterilor adunării de acuma a dat de mai multe pedece, pentru aceea că neînțelegând membrii români mai multe Decrete guberniale, scrise numai în l. ungurească, a trebuit, cu mare pierdere de timp să le traducă mai întâi în limba românească, și așa cu împiedicarea și întârzierea lucrărilor sau numai după mai multe zile a le lua la pertractare, sau a le amâna până la altă adunare, același își ia îndrăzneala a ruga pre înalt regesc

Guberniu cu toată devoțiunea, ca să binevoiască amăsurat intențiunilor Majestății sale a emite decretale și ordinațiunile către acest comitat adresate în ambe limbi domnitoare în comitatul acesta, adecă românește și ungurește.

Umiliți servi

Universitatea comitatului Doboca
Ladislau Vasilie Buteanu, Administrator
Nicolae Telegdy, Notar primar

Original. M.O.L. Budapesta, F. 266, Altalános iratok, 1863, Nr. 12.309.

279.

Cluj, 4 iunie 1863

Verehrtester Herr Baron!

In der Anlage ./ beile ich mich Ihnen den vom Excelsum gestern beschlossenen Gesetzentwurf über die Art und Weise der Beschickung des Reichsrates mit dem Bemerken zu übersenden, dass das Excelsum (in seiner Majorität) die Beschickung des Reichsrates nicht als offene Frage betrachtet, daher sich bloß auf die Modalität der Beschickung beschränkt hat und zwar nur ad hoc, weil der Landtag auch nur ad hoc ist. Die Minorität bestand aus J[akab] 6. et 4 sociis waren für Reserven auf Grund der Pragmatischen Sanktion. Nächstens werden wir den Entwurf über den Gebrauch der Sprachen beraten.

Sie können sich nicht vorstellen wie unverschämt die Brüder in ihren Umtrieben sind, welche sie in der Angelegenheit der Deputierten-Wahlen anwenden. Ich will Ihnen einige mitteilen. In den Comitaten werden in dem Central-Ausschuss die untauglichsten Rumänen gewählt; in die Berichtigungs- und Reklamations-Ausschüsse werden nicht überall auch Rumänen gewählt, so z.B. im Arader Komitat wurde in drei Reklamationsausschüsse kein Rumäne gewählt; die Wahlorte werden an den entferntesten Grenzen des Wahl Bezirks, ja sogar außer dem Wahlbezirk so z.B. Klausenburg für den 1. Wahlbezirk bestimmt; die szolgabírók bedeuten die Leute dass es nicht notwendig sei, dass alle Wahlberechtigte bei der Wahl erscheinen, es sei genug wenn 2 von jener Gemeinde im Namen der Gemeinde das Votum ablegen; ferner dass sie nicht den Rumänen A sondern den Rumänen B wählen sollen, weil A in einem anderen Bezirk gewählt werden wird, freilich nur damit der Kandidat von Seite der Rumänen A gar nicht gewählt, B aber an zwei Orten gewählt werde – die Leute werden auf dieser Weise irregeführt; die Kompromisse welche sie überall versucht haben, sind ihnen nicht gelungen, jetzt wollen sie Stimmen kaufen, sie haben überall Umtriebe-Comités etc. etc. Wenn ich nun daran denke dass das ganze Geschäft der Reklamationen, Berichtigungen etc. in den Händen der Brüder ist – in den Comitaten Kolos, Szolnok, Thorda, Alba inferior und Hunyad – dass die Chefs dieser Jurisdiktionen nicht von dem mindesten Eifer beseelt sind für die Sache der Regierung etc. da

befürchte ich – nicht dass die Rumänen für einen Bruder stimmen werden – sondern dass die Kommissionen die Stimmen falsch aufnehmen, falsch zählen und dass sie absichtlich Konfusionen herbeiführen werden, damit die Wahlen nicht ordnungsmäßig vor sich gehen können etc.

Es versteht sich von selbst dass wir also unsererseits die Bemühungen und Sorgen für einen günstigen Ausfall der Wahlen verdoppeln müssen, wir tun es auch, und ich muss Sie versichern, dass unter uns das beste Einvernehmen herrscht, ganz einig sind wir über unsere Kandidaten auch nicht, man will zu viel Geistliche wählen lassen, und ich möchte einen Landtag nicht eine Synode zusammengesetzt sehen! Vederemo!

Bran mit Ládäy welche wir zu Regalisten vorgeschlagen haben, wollen sich wählen lassen, Bran aus dem Grunde weil er auf eigene Kosten nicht gehen könne. Baritz wird auch gewählt, ich weiß dann nicht wer an unserer Seite zum Regalisten wird ernannt werden können. Finanz Rath Mann könnte ernannt werden, weil er in loco ist. Dr. Vassics wird auch gewählt etc.

Wenn Sie die Güte hätten mir einen Ausweis zu schicken über die Anzahl der Wahlberechtigten in den einzelnen – nur nach Namen bezeichneten – Wahlbezirken der Komitate: Hunyad, Alba inferior, Thorda, Kolos, und Szolnok um mich besser orientieren zu können, wo die Nervensstärkung am meisten Noth thut; der Ausweis den Sie mir geschickt haben ist mir beim Congress in Hermannstadt in Verlust geraten.

Ich bitte meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden – und die Versicherung meiner unbegrenzten Hochachtung entgegen zu nehmen mit der ich mich zu zeichnen die Ehre habe, Ihr ergebenster Diener...

4/6 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 231-233.

280.

Năsăud, 4 iunie 1863

N° 151

La toți domnii preoți, dascăli și cantori!

La grațiosul mandat a M. Ordinariat ep[isco]p[e]sc dato 31 mai a.c. n° 1.239 vi se comunică acest circular al Excelenței sale, mitropolitul, în privința alegerii deputaților dietali.

Acest circular trebuie citit cu toată luarea aminte și bine, din care veți cunoaște deplin ce datorie se impune tuturor alegătorilor și mai ales preoților, dascălilor și cantorilor, și ce e de urmat la alegeri; totuși și vicariatul se simte îndatorat a reflecta la următoarele:

1) Afară de cei ce plătesc cens sau darea dreaptă la visteria statului 8 fl. v.a. pe an, în puterea regulamentului provisoriu ieșit pentru alegerea la Dietă, au dreptul a fi alegători și preoți, dascăli, cantori și notari comunali, prin urmare aceștia sunt datori de a priveghea ca nici ei, nici alții care plătesc 8 fl. v.a. dară să nu fie lăsați afară din lista alegătorilor și dacă cumva vor afla că cineva din cei îndreptățiți la alegere nu este scris în listă să lucreze într-un acolo ca să se înscrie, adică să reclameze la Comisiunea Centrală aleasă în ședința Comitetului districtual în 3 iunie ținută spre conserierea listelor de alegere și primirea reclamațiilor.

2) Niciunui domn preot, dascăl și cantor nu-i este iertat a se absenta de la alegerea deputaților dietali sub gloaba suspensiunii de la oficiu, ci ei să fie cei dintâi adunați la locul în ziua care se va desemna spre ținerea alegerii și a îndemna și poporul alegător asemenea a lua parte la alegere, spunându-le ca să-și lase toate treburile casnice și să se folosească de această dreaptă frumușcață !! care românii în 400 de ani au fost lipsiți și acum i le-au restituit Majestatea sa, împăratul.

3) Cea mai mare grijă să aveți în ziua alegerilor ca voturile să nu se împartă la mai mulți bărbați, adică să nu se aleagă din un cerc de alegere mai mulți de 1-2, care de aici vor fi recomandați pentru cutare cerc.

De însușirile unui deputat dietal afară de știință multă se ține și cunoștința celor 3 limbi a patriei, adică limba română, maghiară și germană, ca deputați români să nu stea ca muti împărătesc¹, când deputații maghiari și sași vor ține cuvântări în limbile lor în Dietă.

4) Districtul Năsăud are să aleagă numai 2 deputați dietali. Inteligența noastră este hotărâtă a alege pe cei mai de frunte bărbați români din patrie, dintre care cel dintâi e d. căpitan suprem al nostru.

Deci, să fim tare băgători de seamă ca să nu vă înșele cineva să alegeți pe un neromân, pentru că străinii mișcă tot ca să influențeze alegerile deputaților dietali în ordul și au de cuget a se vârî tocmăi și în districtul Năsăudului, curat românesc, ca să fie aleși deputați. Când s-ar întâmpla asta, de care să ne ferească Dumnezeu, ar fi o nenorocire foarte mare pentru acest district, că ne-am compromite însuși înaintea înaltului tron, care ar socoti această faptă ca o demonstrațiune în contra regimului împărătesc de la care avem autonomia districtului ne-ar ține de fâjarnici și nemulțumitori, ne-am face de răs și batjocură la alte națiuni, ba însuși națiunea noastră ne-ar încresta de trădători intereselor națiunii.

Pentru aceea, fiecare să fie cu cea mai mare grijă și bagare de seamă la alegere, să-și deschidă bine acum ochii, ca să nu-i pară rău mai târziu.

Să se folosească înțelepțește cu acest de alegere dat de împăratul până ce are acest prilej dorit de mult timp.

5) Fiecare d. preot, cantor și dascăl să citească regulamentul provisoriu de Dietă cu cea mai mare atențiune, care au ieșit și în Gazetă, în Telegraf, și se află la fiecare cancelarie comunală tipărită în 3 limbi; cereți-le și îl citiți și pentru sine însuși și poporului ca să aibă deplina cunoștință a dreptului de alegere. Iar în ziua când se va ține alegerea, în locul numit să facă preoțimea mai dimineată liturghia la care toți alegătorii să fie de față, iar cel mai bătrân dintre preoți să facă o învățătură potrivită cu actul Dietei; se înțelege de la sine că acest act sârbătorește trebuie să fie fiecare îmbrăcat în haine sârbătorești, după chemarea și starea sa. Purtarea încă trebuie să fie cu cuviință și amăsurat împrejurărilor acestui act.

Acest circular, după împröcolare, prin dascăli în protocolul parochial să se poarte cu cea mai mare grabă.

Năsăud în 4 iuniu 1863

G. Moisil mp, vicar

Copie. S.J.A.N. Bistrița, F. Emil Precup, dos. 54, f. 133-134; Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, *Districul Năsăud (1861-1876). Contribuții documentare*, Bistrița-Năsăud, 2003, pp. 261-262.

¹ Aluzie la comisarii regali însărcinați să supravegheze desfășurarea unor conferințe publice și să întocmească rapoarte despre desfășurarea lor.

281.

Sibiu, 6 iunie 1863

Înștiințare de prenumerațiune la *Telegraful Român*

Cu 30 iuniu se gată abonamentul acelor dd. prenumerați ai „Telegrafului Român”, cari abonasera pe jumătatea de an: ianuaru – iuniu sau pe pătrarul al doilea: aprilie – iuniu. Editura invită la abonament nou pe a doua jumătate de an, adică pe semestrul iuliu – decembre 1863.

Momentul cel așteptat de mult și cu dorință încordată a sosit: *Dieta Transilvaniei e la ușă!* De aceea, dacă a fost vreodată lipsă ca românii să cunoască cursul evenimentelor din patria lor, de astă dată mai mult decât totdeauna e datorința fiecărui român transilvan a-și strânge toate puterile și a lua parte cât mai activ la toată viața publică politică a națiunii sale. Momentul e aci ca *națiunea română din Transilvania și confesiunile ei să se înarticuleze la Dieta țării*; care român inteligente se va putea ca să nu se pună în legătură cu corpul națiunii prin foile publice?!

Editura, amăsurat promisiunii sale, s-au îngrijit ca „*Telegraful Român*” pe cât va ține *Dieta* să iasă de trei ori pe săptămână cu prețul neschimbat.

Abonamentul costă pe jumătate de an: 4 fl.

Abonamentul costă pe un pătrar de an: 2 fl., iar din cauza momentosității timpului s-a făcut dispozițiune ca abonamente să se primească și pe câte o lună cu 1 fl. v.a.

Editura „Telegrafului Român”

„Telegraful Român”, XI(1863), nr. 45 din 2 iunie; nr. 46 din 6 iunie 1863; nr. 48 din 13 iunie 1863.

282.

Sibiu, 6 iunie 1863

Ilustrisime domnule și amice!

Precum am scris lui Alduleanu la Cluș în privința aceea, ce aș dori eu ca să intre în proiectul legii despre recepția religiei noastre, așa îți scriu și Ilustrității tale, că adevărat aș dori ca în proiectul legii să nu se numească Biserica noastră „die

griechische nicht unirte" ci să se numească așa cum o numesc pe ea scriitorii clasici europeni, adică „die orthodox orientalischen Kirche”. Prin urmare, numirea ci negativă „griechisch nich unirte”, ca una ce i-au dat ci inimizii, legea dietală și Gubernul să o lase afară, căci și în legea dietală din a. 1791 se zice mai întâi: „Ecclesia orientalis”, și numai după aceea s-au adaus „gracci ritus non unita”. Mai multe argumentații din soiul acesta vei găsi în pâra mea către Maiestate din 1 decem. 854, pre carea mi se pare că o și ai.

Apoi este știut că Gubernul principilor ardeleni, și apoi și Gubernul de la 1790 (sic!) încoace, când Ardealul au devenit sub Austria, mi s-au luat toate bunurile metropolitane, episcopoești, mănăstirești și parochiale, și când am căpătat episcop la a. 1783, au introdus Gubernul o contribuțiune bisericească, sydoxia, și de acolo trăia și trăiește episcopul nostru. Așadară prin lege să se nimicească această contribuțiune bisericească, și să se dec episcopului nostru pentru subsistință o moșie fiscală, căci și așa nu ni se pot da îndărăt moșiile răpite: și regii și principii ardeleni încă au dat Bisericii lor și școalelor lor moșii fiscusești, iar popilor săsești zeciuețele fiscale pentru care popii săsești capătă acum o înfricoșată desdăunare!

Încă aș dori ca în proiectul legii să vină și aceea că Biserica noastră poate să se reorganizeze în înțelesul instituțiunelor sale canonice, prin urmare de a-și reînființa ierarhia sa etc.

Despre rezultatele alegerilor nu știu încă nimica. Mă tem că în comitatele Hunedoarei și al Turzei vom umbla rău, căci Noptsa nu duce cărma de tot sincer: așa mi se zice. Iar la Turda ungurii sunt puternici și rafinați, iară românii noștri puținii cutează.

Am înțeles că într-aceia pre carii Gubernul țării i-ar fi propus Cancelariei de regaliști, se află Hannia și Bodilă, protopopi încă propuși: în contra cărora n-am nici o escepție, dar mă simt vătămat că nu este propus de regalist și protosincelul Eparhiei noastre Nicolau Popea, carele este după mine cel mai înalt dignitar în Biserica noastră ardeleană. Deci te rog să faci ca și el să fie denumit de regalist. Și Popasu este propus din partea Gubernului, și n-am nimic în contra. Protosincelul Popea este unicul iurist, afară de mine, între clerul nostru mai înalt. Eu sum dator a ți-l recomanda.

Pre lângă care am rămas cu distinsă amoare și binecuvântare arhierescă al ilustrității tale cel mai adict

în Sibii, 6 iuni 863

Andrei, epp.

Mâne-poimâne voi răspunde Excelenței sale d-lui min. Nádasdi la recvișițiunea sa, ca să emit circulară către creștinii din districtul Făgărașului, căci nu aduc acasă pre feciorii săi din Țara românească. Cerculariul îl trimit românește și este basat pe cuvintele lui Mosic: „Hütet Euch, dass ener Herz nicht verführt werde, und dass ihr abweichet – vom dem Herrn” care va fi însărcinat cu traducerea, acelui să-i spui testul german spre ușurare.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 54-55.

Cluj, 7 iunie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Den richtigen Empfang der N[ummern] 1 und 2 von den Sachsen habe ich die Ehre zu bestätigen, aber nur nach dem Einlangen der übrigen Nummern!

Ich habe wenig Neues Ihnen mitzuteilen, aber desto wichtiger ist das was ich Ihnen mitteilen werde. Wie bekannt haben fast alle Comitats- und Kommunitäts-Ausschüsse den Landtag für ungesetzlich und die Beschlüsse des Landtages für érvénytelen etc. [erklärt] es kam nicht vor dass die Beamten dagegen gestimmt hätten oder eine Separatmeinung abgegeben hätten, somit muss man annehmen, dass sie auch einverstanden waren – und bei alledem ist dem Excelsum nicht eingefallen eine Amtshandlung gegen dieselben einzuleiten, viel weniger ist es den Rumänen eingefallen sich darüber beim Gubernium zu beschweren, eigentlich Delationen zu machen. Was geschieht nun in Doboka, dem einzigen Komitat, welches bis nun die Maßregeln der Regierung unterstützte? Die Rumänen nein, nur ein Teil derselben, und einige Magyaren erschienen bei der am 2. Juli abgehaltenen Ausschuss-Versammlung nicht und der war beschlussunfähig, der Administrator löst auf, eigentlich vertagt die Ausschusssitzung und auf Grund des §. 39 ernennt er selbst die Mitglieder des Kontrollausschusses. Die Brüder beschwerten sich beim Excelsum, dass durch bűnös cselszövény (strafbare Intrigue) die Beschlussunfähigkeit des Ausschusses in welchem sie Majorität gebildet hätten vermittelt worden sei, indem nämlich mehrere von den Rumänen und einige von den Beamten in der Versammlung zwar erschienen aber bei Verlesung des Catalogs sich entfernt und so die beschlussfähige Zahl der Mitglieder nicht anwesend gewesen seien. Der Excelsum zieht den Administrator zur Rechtfertigung und suspendiert die Wirksamkeit des ernennten Ausschusses bis auf weiteres (további intézkedésig) derselbe sollte morgen zusammentreten. Es ist Thatsache dass der Ausschuss gehindert war den Central-Ausschuss zu wählen, somit war der Administrator in seinem Recht als er die Mitglieder ernennt hat, die Suspendierung ist nach meiner Ansicht ungerechtfertigt. Dass einige Comitats Mitglieder im Saale erschienen und sich wieder entfernt haben, kann dem Administrator nicht zur Last gelegt werden, viel weniger können dieselben zur Verantwortung gezogen werden weil sie nicht im Saale geblieben sind, oder sogar gezwungen werden zu erscheinen oder da zu bleiben. Die Frage kann daher bloß die Beamten betreffen: ob sie durch den Administrator gezwungen werden konnten (d.h. wider ihren Willen) in der Versammlung zu erscheinen und dort zu bleiben? Ich will mich in die Erörterung dieser Frage nicht einlassen, so viel muss ich sagen, dass die Brüder einen kuriosen Begriff von dem Konstitutionalismus haben, wenn sie sich darüber beschweren dass die Rumänen und Beamte ihre Naivität (die magyarische) vereitelt haben; es ist ja so im alkotmányos Leben, darin besteht ja die alkotmányosság etc. Mögen nun die Beamten zur Verantwortung gezogen werden oder nicht, mögen sie schuldig oder unschuldig sein dass sie ihre Pflicht nicht getan haben, so bleibt die Tatsache doch immer, dass der Ausschuss gehindert war, somit der Central-Ausschuss durch den Administrator ernennt

werden musste. Ich für meine Person hätte die Beamten eher dann zur Verantwortung gezogen, wenn sie vollzählig erschienen und durch ihr Erscheinen die Brüder verholten hätten, alles das was bis jetzt in jenem Comitae im Sinne der allerhöchsten Intentionen geschehen über den Haufen zu werfen, alles das zu kompromittieren und einen Beschluss a la Udvarhely und Klausenburg zu Stande zu bringen, worauf die Brüder von Pesth aus vorbereitet sein sollen! Ich bin kurios was das Excelsum weiter veranlassen wird!

Ein tocco wäre vielleicht nothwendig an die Finanz-Landes-Direktion, dass sie ihre Beamten in den Berg- und Fiskalorten anweist, ihre Stimmen Männern zu geben von deren Loyalität und Anhänglichkeit sie überzeugt sind. Nächstens mehr. Habe die Ehre zu sein ... humillimus ...

Bub kommt noch immer nicht...

7/6 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 229–230.

284.

Cluj, 8 iunie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Indem ich den richtigen Empfang der Nr. 3 bestätige, beeile ich mich zugleich Ihren schätzbarsten Schreiben vom 2. 3. 5. hujus zu beantworten. Ad 1. Ich bin vollkommen einverstanden mit dem drastischen Mittel welches gegen die Proteste und Beschlüsse einiger tollen Komitats Ausschüsse in Anwendung gebracht werden will; es wäre wirklich an der Zeit sein den Brüdern einmal zu zeigen dass es der volle Ernst der Regierung ist auf der eingeschlagenen Base fortzufahren und die getroffenen Verfügungen auch zur Geltung zu bringen! Sie fragen mich mit welchen Beamten ein Exempel statuiert werden soll? Das ist schwer zu beantworten, es sind ihrer zu viele! Ich würde die Chefs anweisen sich strenge an den §. 18 (mir scheint) die Instruktion zu halten und keine Debatten über Fragen juris publici zuzulassen, viel weniger Beschlüsse darüber fassen lassen, sonst müssten die Herrn Chefs selbst springen; wollen die Ausschüsse sich an die Instruktion halten, nun so gut, wollen sie nicht, dann auch keine Versammlungen der Ausschüsse, bis sie nicht zur Raison kommen, das ist doch zu viel dass sie das tun was sie wollen! Szacsvai? Ich fürchte wenn er ernannt wird, wird er in 2 Wochen sich pensionieren lassen, sonst gut. Die Brüder? Ich muss Ihnen etwas pikantes von meinem Collega erzählen – fides penes autorem – es wurde Familienrath abgehalten, dekretiert: wenn Collega für den Reichsrath stimmt, nicht mehr mit ihm an einem Tisch sitzen, nicht einmal – salva venia – auf ihn spucken! Also was machen? (entschuldigen Herr Baron dass ich in diesem Stil schreibe, es

ist kürzer) auf dem Landtag gehen, oder bei der Debatte und Abstimmung über Reichsrath – sich krank stellen, und nicht – votieren! So sagt man! Aber inter nos maneat! Jetzt verstehe ich warum er um jeden Preis hier bleiben möchte!

Ad 2. Septemviral Tafel? Ich bin nicht mit allem einverstanden was das Gubernium beschlossen, separat vota abzugeben schien es uns nicht angezeigt, dass der Entwurf eben ohnehin nach dem dortigen Anschauungen – mit welchen ich mehr einverstanden bin – adjustiert werden wird. Die Nomenklatur ist übrigens dem Gerichte entsprechend, ein Kollegium von 7 Richtern! Welche bei den gewöhnlichen Schlussfassungen notwendig sind, denn sind wir doch eine Perle in der ungarischen Krone! Vormerkungen habe ich schon gemacht über das was ich mit Ihnen zu besprechen wünsche, ich weiß nur nicht wann ich dazu kommen werde! Der Bub kommt noch nicht, meine Frau ist ganz desperat, aber ich noch mehr, sie sagt mir ich soll ihn den Spitzbuben nicht abwarten, aber ich kann es nicht tun.

Ad 3. Mit den 40 und 24 bin ich vollkommen einverstanden, nur eins habe ich zu bemerken, Bischof Alexi ist kränklich, er geht gar nicht aus, durch ihn verlieren wir eine Stimme. Könnte er nicht durch seinen Domprobst – Macedon Pop – ersetzt werden? Baritz, Munt[canu?] und Vassics sollen gewählt werden, die Wahlbezirke für dieselben oder besser gesagt sie (für die Wahlbezirke) sind schon designiert, Baritz im Thordaer, Munt[eanu?] im Unter Albaer; Vasics im Koloser Comitat – ich werde Ihnen schreiben dass sie sich nicht wählen lassen sollen, werde aber abwarten bis Sie mir schreiben dass ihre Ernennung sicher ist.

Der Eröffnungstermin braucht nicht verschoben zu werden. Ich hoffe bis zum 1ten Juli wird alles mit Ausnahme Doboka – fertig werden können. Was ist mit der Moga'schen Geschichte? Werden Sie sein Gesuch zurückschicken, er wird gehen.

Nächstens wird der Interims-Präses vom Gubernium gewählt, ich wäre für Groisz oder Schmidt, nur ich nicht, Collega ein Unglück! Vederemo. Haben Sie die Güte dem Altissimus Dominus meinen tiefsten Respekt zu vermelden.

Sie aber bitte ich die Versicherung meiner unbegrenzten Hochachtung zu genehmigen mit der ich die Ehre habe mich zu zeichnen, Ihr humillimus
8/6 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 234-236.

285.

Podeni, 8 iunie 1863

Exzellența ta, prealuminate și preasfințite doamne arhiepiscopo,
preagrațios părinte și patron!

În călătoria oficioasă ce am întreprins din poruncă mai înaltă în interesul alegerii deputaților, am înțeles de la domnul proto[pop] Moga precum că sunt îndreptățiți preoți a conduce alegerea, într-acolo ca și în cereul de alegere a Higycului să fie ales un român și anume domnul asesor Georgie Roman. Zău!

preoșimii și a poporului român precum și pietatea ce o nutrește în privința Excelenței voastre e nemărginită și nu încapе îndoială că voturile sunt concentrate după preamiloștiva și înțeleapta intențiune a excellenței voastre. Eu însă am căpătat porunca de la Excelența sa ministru și cancelar contele Nádasdi ca să lucru să fie ales Excelența sa d[omnu]l v[ice]praesidente contele Nemeș János. Cauzele acestei alegeri sunt foarte momentoașe și eu îmi iau îndrăzneala pe scurt a le descoperi Excelenței voastre.

În cercul acesta de alegere românii sunt în minoritate, numărul alegătorilor unguri stă contra a românilor în proporțiune 5:2 și așa nefiind speranță ca să putem reuși cu românul; din contra probabilitatea [este] sigură pentru ungur. M-a însărcinat Excelența sa d[omnu]l cancelar ca să mijloceșc alegerea contelui Nemeș János ca a unui om, deși maghiar, dar a ocărmuirii; alegătorii unguri din popor pe unde am umblat până acum s-au învoit cu toții a vota pentru Nemeș János și dacă vor sta și românii pre lângă acest bărbat, e speranță că vom reuși și vom face pe voia Excelenței voastre și și cu domnu protopop Moga m-am înțeles ca numai atunci să deș voturi contelui Nemeș când va primi aprobare de la Excelența voastră. Mă rog dară umilit să te miloștești de vei afla cauzele adușe de mine destul de momentoașe pentru interesul ocărmuirii și pentru interesul poporului, care e tot acela cu a ocărmuirii, a da d[omnu]lui protopop preagrațioașa inviațiune – Încât e pentru cercul alegător din partea celealaltă a comitatului; acolo sunt sași în majoritate; în cercul acela am pășit eu de candidat, a pășit și Georgie Roman – dacă se vor împărți românii atunci vor reeși unguri sau sașii; eu am pășit de candidat iarăși după inviațiune mai înaltă și ca să nu rămânem de scădere cu fiască încredere rog pe Excelența voastră miloștește-te a-mi porunci mie sau lui Georgie Roman care să ne lășăm și care să fim dintre noi. Eu cu fiască ascultare voi primi porunca Excelenței voastre, fiindcă nu e vorba de interese private și ori pentru care vei fi miloștiv a hotărî, miloștește-te deodată a da preagrațioașa inviațiune și concementului protopop și administrator a protopopiatului Paloș.

Sărutând dreapta și recomandat înaltelor favoare cu adâncă supunere sum

Al Excelenței voastre

Higyc, 8^a iunie 1863

umilit și ascultător fiu

Augustin Lădai

comite suprem

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1853.

286.

[Cluj], 9 iunie 1863

Prea onorate domnule!

Nu știu înștiințatu-v-a cineva ori ba că cine sunt candidații românilor în comitatele Dobâca, Solnoc și Alba de Jos, ca să-i puteți face cunoscuți publicului român; iacă că vi-i fac cu cunoscut.

În Dobâca: administr[atorul] Buteanu, judele prim Bohățel și asces[orul] Șipotariu.

În Solnoc: vicepreșed[intele] Popp, jud[cele] prim Manu, supr[emul] căp[itan] Bohățel, canon[icul] Bîlțiu.

În Alba Inferioară: Axente, dr. Maior, Cipariu, dr. Hodoș, Dem. Boier și Munteanu dir[ectorul].

La Cetatea de Baltă și la Hunidoara am scris ca să vă înștiințeze dacă vor desemna și ei pe candidații lor: ar putea să vă înștiințeze și românii din săsime, că ei mai cu siguranță își pot desemna oamenii lor. La Făgăraș, după cum știu eu, se vor alege: Bran, Aldulea și Pușcariu. La Săliște: Hanea și dr. Tincu. La Nokrich: Bologa; la Alba de Sus, nu la Hidveg ci la Bârghiș: Roman.

Una am de observa – să vorbești cu d[omnul] Baritz și Munteanu, cu știu de secur că aceștia amândoi vor fi denumiți de regaliști; noi nu prea avem oameni de regaliști – dacă dâșii se vor alege de regaliști, atunci noi perdem două voturi, cel puțin până atunci până ce se vor denumi alți doi regaliști în locul lor; vezi dară vorbește cu ei – nu vor fi gata spre a se lăsa de candidatura de deputați ca să rămână regaliști, eu stau bun că ei se vor denumi de regaliști. Afară de ei deocamdată numai cei 4 episcopi și Popasu și dr. Vasici; no acuma dacă Baritz și Munteanu se aleg ca deputați apoi cu 2 ne înpuținăm; spune-le că va fi în interesul nostru dacă ei vor face loc la alții; d[omnul] Baritz să nu se teamă că și ca regalist își va putea desfășura ideile cum îi va plăcea.

Te rog a mă înștiința în cauza aceasta numaidecât, ca să putem face dispozițiunile trebuincioase.

Cu deosebită stimă sum al d[omnului] tale sincer onorator

9/6 1863

V. Popp

Original. Muzeul Jud. Brașov. Arh. Mureșenilor, nr. 400.

287.

Viena, 9 iunie 1863

Excelența ta, domnul episcoape!

Din cauza știrilor ce îmi veniră, că adevărat din deosebite părți se încearcă influențări asupra participării la alegerile de deputați pentru Dieta viitoare în direcțiune, ca adevărat o participare generală a alegătorilor la alegerea de deputați nu ar fi necesară ci ar fi destul dacă ar veni din fiecare comună numai doi alegători care ar face comisiunile electorale cunoscut, pre cine poartă comunitatea de deputat, am onoare cu deosebită îngrijire a provoca pre Excelența ta cu ce influența precumpănitoare a Excelenței tale, prin o amăsurată capacitate și informare a conlucra ca alegerile pentru Dieta conchemată la 1-ma iulie în Sabiu, conform § 29 a ordinii dietale prea înalt sancționată să devină participarea alegătorilor

îndreptățiți cât mai numeroasă și ca acia sub nici un pretext să se lase de a fi împedeceți de la esercitarea unui așa momentos drept politic.

Al Excelenței tale plecat serv

Viena, în 9 iunie 1863

Nádasdy

Original. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu. F. Șaguna. nr. 1855; S.J.A.N., Bistrița, fond Emil Preocup, dosar 54, f. 135.

288.

Cluj, 10 iunie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Den 4ten Bruder richtig empfangen: Gratias im Namen der Mutter derselben! der Reichs-Einheit! Der Bub kommt noch nicht! Einerseits ist es gut, weil meine Anwesenheit hier gerade jetzt am notwendigsten ist, - die vielen Intriguen seitens der Brüder und die geringe Disciplin, hie und da Gleichgiltigkeit bei den unsrigen (Rumänen) machen meine Anwesenheit im Lande, um dirigieren zu können, sehr notwendig!

Habemus Pontificem! Gestern haben wir den Interims-Präses des Landtages gewählt - der Gewählte ist der G[ubernal] Rath Groisz, mit einem seinem Manoeuvre sind wir des Collega los; ich danke Gott dass er durchgefallen ist, - wenn wir nur auch beim Landtag solche Maneuvren ausführen könnten! 4 Rumänen, 2 Sachsen und der Chef haben den Collega aus dem Sattel in welchem er durch seine eigene und der 6 Ungarn Stimmen gesetzt war, gehoben, Gott sei Dank!

Eben gestern sind wir noch mit den 2 Gesetzes-Entwürfen über die Gleichberechtigung der Rumänischen Nation und über die Sprache fertig geworden. Bin nicht in allen einverstanden, habe jedoch kein Separatum gemeldet, weil meine Ansichten über diesen Gegenstand Ihnen so ziemlich bekannt sind, und weil ich mit meinen Ansichten so frühzeitig vor den Brüdern nicht herausrücken wollte - namentlich was die Sprache der Repräsentationen an S[eine] M[ajestät] anbelangt - es soll nämlich alles magyarisch sein, der Kaiser soll also nicht so viel Recht haben wie der ärmste Untertan! Ich kann diese Projekte Ihnen nicht schicken, weil ich sie noch nach dem Beschluß adjustieren musste, und ich habe mir die Änderungen nicht aufgezeichnet. Der große Magyare J[aka]b hat bei der Debatte über die Gleichberechtigung der rumänischen Nation handgreifliche Beweise gegeben, dass er doch kein Magyar - oder besser gesagt - dass er nicht nur ein tüzes magyar, sondern auch ein lelkes örmény ist!

Den Bez[irks] Ad[ministrato]r Fetti kenne ich nicht näher, er soll ein tüchtiger politischer Beamte gewesen sein, gar zu viel halte ich jedoch von ihm nicht, ich fürchte er wird Ihren Erwartungen nicht im vollen Maße entsprechen, seine Loyalität ist tadellos; Sie werden ja Gelegenheit haben ihn genauer zu kennen!

Ein neues Manoeuvre in detto seitens der Brüder! Da sie sehen dass es schwer fällt, dass es unmöglich sei die Wähler zu korrumpieren, so haben sie etwas

anderes – d.h. noch etwas ersonnen, sie werden so viele Deputierte von den Rumänen und Sachsen zu bestechen trachten, wie viele sie notwendig brauchen werden um eine Majorität zu bilden! Ich glaube aber dass es noch schwerer sein wird die Gewählten zu bestechen als die Wähler, Gott mit uns! Der Anfang ist gut, nämlich der erste Schritt, mit meinem Collega, der wird sich ärgern!

Later [?] gedenkt nächsten Montag nach Wien zu reisen, ich wäre gerne mit ihm gegangen, aber es geht nicht, der Bub kommt nicht.

Neues haben wir gar nicht, vom Hunyader Comitatus habe ich auch keine Nachrichten, in welchen Kandidaten sie sich geeinigt haben, nachdem ich die Namen bekommen werde, werde nicht versäumen solche Ihnen bekannt zu geben, damit man von oben auf den Bruder N[opcsa] gewirkt werde, dass er seine verfluchte Schuldigkeit tue.

Meine Frau lässt sich Ihnen empfehlen und bedauert dass sie da lapis offensiois ist. Ich habe die Ehre mich zu zeichnen, Ihr humillissimus servus.

10/6 1863.

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 218-219.

289.

Viena, 11 iunie 1863

Domnule și Frate!

Mă rog ca să binevoiești a trimite ./ scrisoare la familia mea care știu bine ca totdeauna rămâne foarte neodinicită când eu mă despart din mijlocul ei.

Eri am stat pe la Cancelaria curții. Cei mari sunt foarte îngrijați de rezultatul alegerilor. Ei se tem că tot entusiasmul ei, și toate „se traseră” dela Congresul rom[ânesc] au fost numai foc de paie, carele pe popor nu l-au nici înferbântat nici luminat întru nimic. Despre unguri le-au venit știri că ei ori unde vor putea îi vor și ne vor păcăli.

Mai află că în[alta] Cancelarie a început a corespunde cu episcopii românește, cară aceia, o ști poate, că împăratul a poftit ca la regulamentele cele două, testul românesc să se scrie românește, i s-a arătat cum și a subscris! ...

Ergo cea dintâi subscripțiune a împăratului Austriei în limba românească. Văzând aceasta ceilalți compatrioți de aici, au înmărmurit.

Este vorba ca să se așeze și aici nesmintit o translatură românească.

Acestea toate nu sunt de publicat, ci deocamdată numai pro privata notitia.

(Viena), 11 iun. [18]63

G. Barițiu

Sachsenlandul a început a se clătina tare: însă tăcere. Numai la Dietă, la Dietă.

„Țara Bârsei”, III(1931), nr. 6, noiembrie-decembrie, pp. 559–560.

[Alba Iulia 11 iunie – 1 iulie 1863]

Domnilor!

Din un telegram al „Gazetei” din Sibiu întrunită cu mesagerul ardelenesc am văzut că d. br. Kemény István din Ciumbrud e deputat în cercul I. al comitatului Albei de Jos.

Cum s-au mistificat protocoalele și cum a ajuns a figura br. Kemény István de deputat ales în cercul I. la Bichiș nu știu; știu însă din gura presidentului comisiunii de alegere în cercul I. la Bichiș, a d-lui jude primar Bartsasai Albert că rezultatul votării de alegere fu următorul publicat de pre Galeria Casei de alegere vineri în 11 l.c. la 2 oare după amiază la alegători:

Kemény István	564 voturi
Axente de la Bălgrad	676 ”
Arsintea de la Bălgrad	51 ”
Axentia	176 ”
Axinte Iuan de la Bălgrad	25 ”
La domnu de la Bălgrad	5 ”
Arsentia	27 ”
La Bălgrad	2 ”
Sever	7 ”

Majoritatea declarată de d. jude primar fu a lui Axente de la Bălgrad cu 674 în contra a 564 voturi ale br. Kemény.

Atât din ziarele publice ale Clușului cât și din gura d. jude primar Bartsasai Albert știu că aş sta sub cercetare criminală pentru conturbarea religiunii și din astă cauză presupun că comitetul central din Aiud mă va fi aflat în puterea § 34 al regulamentului dietal litera a) de ne-alegiver, proclamând în locul lui Axente din Bălgrad cu 674, respectiv cu 967 de voturi, pre br. Kemény István cu 564 de voturi de deputat în cercul I. al comitatului nostru. Venind la meritul acestei inculpări mai întâi îmi cer iertare că din lipsă de timp și ocupațiunea cu câștigarea pâinii de toate zilele nu am înfruntat asertele acelor ziare și ale privaților. apoi îmi iau voia a arăta până în cât stau eu sub cercetare criminală pentru conturbarea religiunii.

După ce în anul 1862 pre la finitul lui februar fui ales de poporul bisericii din Lipovenii Bălgradului de curator primar și prin decretul venerabilului consistor din 11 martie a.c. cu nr. 165 întărit și de același recunoscut, cea mai strânsă datorie a mea o crezu de a face un inventar despre lucrurile mobile ale sântei biserici și spre acest scop orându-i sub conducerea controlorului sf. biserici de atunci d. acesor actual Nicolau Barbu la Sedria din Aiud o comisiune care prezentându-se după ordin în biserică fu respinsă și rieceptată de susprinsul acum protopop August de Pap.

Înțelegând eu de accastă nesupunere a dl. protopop și paroh în Lipoveni, August de Pap. mă presentai duminică seara în 9 martie, la biserică și după finitul vespertinei și eșitul oamenilor din biserică după ce înueie crâșnicul ușa sf. biserici cerui și luai cheile la mine, arătând v[enerabilului] consistoriu cazul obvenit și nesupunerea părintelui protopop.

Într-accia a doua zi dimineață la 6, 10 și 4 oare înainte și după amiază lăsați crâșnicului cheile ca să deschidă sfânta biserică, să nu se întrerumpă serviciul dumnezeiesc și așa continuați preste toată săptămâna, până când putui face inventarul.

Într-accia părintele protopop August Pap alerga la Clușiu mă acuză la Guberniu de conturbarea religiunii, înaltul Guberniu ceru relațiune de la onoratul magistrat și acesta o și făcu.

Așa și atâta e culpa mea; asta și numai asta e conturbarea de religiune pentru care și despre care eu nu fui întrebat nice odată și pentru care la arătarea unui om fui eschis de comisiunea centrală de la alegerea din Bălgrad fără a putea recurge după regulament § 49 lit. b.

Accastă inculpare de conturbare a religiunii nu e așa zicând nice o arătare criminală „cien strafbare Criminalenzeige” o pasiune întărită cu jurământ, ci un misticism fără cap și [...?], o maliție și reînță deavolească, de care nu poate fi scutit nice un om pre lume, cu atât mai vârtos pretendenții de deputați în Transilvania.

Eu în cele din urmă cred, că domnii deputați ai Dietei transilvane cunosc legea sau regulamentul dietal și legile penale cu procesura cu mult mai bine decât să aibă lipsă de esplicarea și interpretarea mea.

Cu cea mai adâncă stimă și reverință am onoarea a mă însemna

Axentie Sever
alesul cercului I în comitatul Albei de Jos

„Telegraful român”, XI (1863), nr. 56 din 8 iulie, p. 225.

291.

Cluj, 12 iunie 1863

Verchrtester Herr Baron!

Gestern erhielt ich Ihr werthes Schreiben vom 9ten [...] mit dem letzten Transport. Die Empfangsbestätigung schließe ich hier an, mit der Bitte Seiner Excellenz dem M. S...g.[?] meinen tiefsten Dank für die Gewährung einer solchen Nervensstärkung und die Versicherung auszudrücken, dass ich das Erhaltene gewissenhaft ganz dem vorgestreckten Zwecke entsprechend verwenden werde und zum Teil verwendet habe. Da ich aber bei diesem Gegenstande bei so [...] bleibe ich bei demselben und setze damit fort dass Sie sich Herr Baron nur den Nachstehenden zur Genüge überzeugen werden mit wie viel Schwierigkeiten unsere Leute zu kämpfen haben; ich teile Ihnen hier mit einen Auszug – in deutscher Übersetzung – aus dem Briefe eines achtbaren guten Patrioten aus dem Hunyader Komitat, welcher lautet: „Das Hunyader Komitat ist das unglücklichste und wird so lange unglücklich bleiben, bis wir den gegenwärtigen Chef an der Spitze haben werden. Es sind in diesem Komitat im Wahlbezirke Hasdat etc. etliche drei ungarische Rathschaften und was geschieht: die Herren haben aus dem Roten Pestis, Recatin und Hasdat fast alle Bewohner in die Wählerlisten

aufgenommen ohne Rücksicht auf den Census von 8 fl. Grundsteuer in die Wählerlisten aufgenommen wurden. Der Comitats-Chef hat zum Präses der Verifizierung-Kommission nach seinem Belieben *altra magyaren* und *renegate* Rumänen so wie er ist vorgeschlagen... Man wird sagen wir sollten reklamieren! aber mein Gott, wo können wir Rumänen aus anderen Orten reklamieren gegen Insassen aus fremden ungarischen Orten, die wir gar nicht kennen; und dann bei wem reklamieren? beim Barcsay?... Um Gottes Willen wer hat denn den Nopcsa zum Regalisten aus der Mitte der Rumänen vorgeschlagen? er ist ja, für uns schlechter wie Kossuth selbst!..."

Unter diesen Auspizien können Sie sich denken, wie schwer es ist, zu einem guten Resultat zu gelangen,- unsere Leute verlieren die Lust wenn sie solche strafbare Vorgehen sehen seitens der von der Regierung eingesetzten Organe. Dieser Fall steht nicht vereinzelt da, gestern ersuche ich von unseren Seiten dass auch in anderen Orten so was geschieht, so z.B. im III. Kronstädter Wahlbezirk hat der Kandidat Pánczél an einem Tag bei 90 Insassen aus Apátza (mir scheint der Name des Ortes ist mir entgangen) lauter ungarischer Nationalität zur Kommission geführt und sie alle in die Liste aufnehmen lassen wo doch kein einziger von diesen 8 fl. Steuer zahlt; das rumänische Kommissions- Mitglied soll dagegen protestiert haben, aber sie seien doch aufgenommen etc. etc. etc.

Wegen Ihrer Bethheiligung am Landtag bin ich noch immer der Ansicht dass Sie sich durchaus nicht betheiligen sollen,- erinnern Sie sich an den Barkóczy im verstärkten Reichsrath! Auf den siebenbürgischen Landtag werden andere Barkóczys sein, von welchen der wahre Barkóczy Lektionen nehmen könnte, meine im Grobsein, wie ich die Herren kenne, Sie würden sich sehr exponieren, das sollen Sie vermeiden, denn dadurch würde Ihr Ansehen leiden etc. Also durchaus nicht betheiligen. Ich habe noch vieles zu thun, ich muss mit der Wahlanglegenheit im Reinen sein, leider geht es etwas langsam vor im Korrespondenzwege, ich kann mich von hier nicht rühren. Mit den Wahlen in Doboka sind wir fertig, d.h. sie können bis 1. Juli durchaus nicht stattfinden, gestern hat der Excelsus mit 8 gegen 6 Stimmen beschlossen, der Administrator solle den Ausschuß neu zusammenberufen, 3 Deputierte werden uns in der *kritischsten Zeit* entgehen.

Mit unseren Kandidaten wären wir so ziem[lich] fertig, nur die Ernennung der Regalisten geniert uns, denn von den zu Ernennenden möchten einige lieber Deputierte werden, aber ich glaube derjenige der Regales bekommt muss sie annehmen und als Regalist erscheinen, und damit uns ein Deputierter nicht entgehe muss er auf die Kandidatur verzichten, in dem Sinne habe ich dem Dr. Vasies Andeutungen gemacht und er ist bereit zurück zu treten, wegen Muntean und Baritz habe ich auch geschrieben, letzterer soll in Wien sein; bearbeiten Sie ihn!

Ich theile Ihnen hier mit die Namen der Kandidaten im Hunyader Komitat, damit Sie (im geeigneten Weg) auf den Chef des Komitats wirken können, solche zu unterstützen. I. Bezirk Domherr Papfalvi; II. [...] gr. cath. Pap, III. Erzpriester Rátz gr. or., IV. Demian Gutsbesitzer, VI. Protosyngel (bei Schaguna) Popca; V. Vice Gespan Csáklány. Es ist das ärmste Comitát an Intelligenz, die Brüder nicht ausgenommen!

Ich schließe mit der Bitte dem Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden und in meinem Namen zu eröffnen dass wir das möglichste thun damit unsere Armee verstärkt werde, ohne jedoch im Mindesten zu unmoralischen Mitteln die Zuflucht zu nehmen.

Genehmigen Herr Baron die Versicherung meiner aufrichtigen Hochachtung mit welcher ich die Ehre habe mich zu zeichnen, Ihr Sincerissimus Basilius

12/6 1863

IIIStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 222–224.

292.

Cluj, 12–17 iunie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Tandem aliquando! Der Bub ist da! Gerade zur rechten Zeit! Bis jetzt hätte ich ohne sie nicht abreisen können, ich war hier unentbehrlich und bin noch bis es im Excelsum zur Festsetzung des Wahltages kömmt, wir müssen dahin arbeiten dass die Wahlen an cinem Tag geschehen sollen, damit die magyarischen Agitatoren nicht überall sein können, besonders die Collegisták, welche wie mir Puscariu schreibt mit ihrer Gegenwart beehren wollen, um so zu agitieren und terrorisieren. Dem Puscariu habe ich auch ein Bisschen Nervensstärkung geschickt, vielleicht kann er doch reüssieren! In allen 3 Bezirken mit Sachsen und Rumänen.

Bezüglich unserer Gesetzes-Entwürfe muss ich Sie recht schön bitten, ja nicht zu glauben, dass ich mit denselben in allen einverstanden bin, ich wollte nur keine Separat-vota abgeben, nachdem ich meine Ansichten auf einem anderen Wege zur Kenntniss der illetékes hatóság bringen kann, ohne dass ich mich mit den Brüdern in Disputen einlasse, welche bereit sind stundenlang de lana caprina (z.B.) zu disputieren!

Jene 5 Gubernial Rätthe welche respective Reichsrath was extra wollten, kommen sie schon bis jetzt, 2 Renegaten, 2 E-I[?] und 1 alkotmányos! Für den Auszug der statistischen Ausweise empfangen Sie meinen aufrichtigen Dank; ich habe den Ausweis Betreff einiger Wahlbezirke mit kompetenten kommuniziert und man sagte mir es sei das Verhältnis zwischen Ungarn und Rumänen nicht richtig, es seien in einigen Bezirken mehr Ungarn als ausgewiesen sind und weniger Rumänen, vederemo. Unmöglich scheint es mir nicht; fratres ad omnia parati.

Für die Kontrolle bei den Wahlen wird auch seitens der Rumänen gesorgt; Detachierung von Gendarmerie wird sehr notwendig sein, besonders wo beide Parteien in größerer Anzahl sind.

In den Gesetzentwurf wegen Gleichberechtigung der rom[änischen] Nation hat auch das Excelsum die Nothwendigkeit der Aufnahme eines Emblems für die rom[änische] Nation in den siebenbürgischen Wappen anerkannt und hat auf meine Anregung die Aufnahme eines 2. Adlers beschlossen. Mein Motiv war der, der

Adler ist eigentlich nicht das Emblem der Magyaren sondern der Nobiles, deren größter Teil Rumänen waren, derselbe repräsentiert daher sowohl Magyaren als Rumänen, weil aber die Magyaren ihn ganz für sich in Anspruch nehmen, so bleibt nichts anderes übrig als dass man den Rumänen einen ganzen zweiten Adler gibt, welcher durch ein Zeichen von den ungarischen Adler unterschieden werden könnte: der siebenbürgische Adler muss übrigens ursprünglich ganz romanisch gewesen sein, aquilla romana!

Bezüglich des Obersten Gerichtshofes kann ich Ihnen die hierländigen Ansichten und Bedenken nur mündlich mittheilen, weil ich sonst zu viel schreiben müsste.

Neues haben wir noch nicht, Collega – aber mehr Brüder niedergeschlagen, eigentlich erbost wegen Groisz – alle haben geglaubt dass die Rumänen mir – und die Sachsen dem Schmidt ihre Stimmen geben werden, wodurch Collega Herr der Situation geblieben wäre. Das Schicksal wollte es anders, ich bitte meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden – ich habe die Ehre mich zu zeichnen, Ihrhumillimus...

IHSStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 220–221.

293.

Gherla, 12 iunie 1863

Copia N° 1332

Iubiți în Christos frați și fii!

Înalta orânduială a Excelenței sale, Domnul cancelariu transilvan la înalta Curte împărătească contele Nadajdi dato 9 iuniu N° 439 în limba română trimisă și aicea din cuvânt în cuvânt descrișă frățiilor voastre, pentru aceea vi se trimite ca să faceți cunoscut cu toată degrabă poporului nost îndreptătit în sensul paragrafului 29 a Orânduiei dictal (!) de alegere [a] deputaților la Dieta Transilvaniei concesionată pe 1 iulie 1863, cum că fiecare îndreptătit este dator a se înfățișa la locul care se va numi pentru alegerea deputaților dictali, îndatorându-vă pe frățiile voastre îndreptându-vă ca această orânduială așa să o faceți cunoscut poporului cu toată degrabă ca bine să o înțelegem și pricepe că sunt datori toți acei îndreptățiți a lua parte la alegerea deputaților în respectivul său cerc: nici să se lase amăgiți prin oricine, că doar numai unul sau doi or trebui să mcargă dintr-o comună la alegere, drept aceea frățiile voastre sunteți datori a supraveghea despre împlinirea acurată a orânduiei acesteia.

Dându-vă arch[iercasca] binecuvântare sum în Gherla

12 iunie |1|863

Pentru Illustritatea sa prealăudatul domn episcop

Macedon Pop m.p.
Prepositul Capitular

Copie S.J.A.N. Bistrița, F. Emil Precup, dosar 54, f. 136.

Sibiu, 12 iunie 1863

Copia.

Preaonorata Adunare scăunală!

Noi suntem chiepmati astazi parte si a lucra împreună la actul alegerii Comitetului națiunii Săsesci din Sachsenland.

Din privința înse că

1. Noi nu cunoștem în Țiara noastră Ardeal neci una Țiară săsască Sachsenland,

2. Noi, facă cu Diploma împărătească din 20 Oct. 1860 unde se promit schimbări afund tăctore în Constituțiunea Țierii,

3. Față cu Dicta țierii convocată de Majestate sua pe 1 Iuliu a.c. carca e singura chiepmată a face acele schimbări afundu tăietore,

4. Față cu propozițiunile regesci pentru acciași Dictă, și anume prop. 1,2,5,6 și 7.

Noi zicem alegere de comes al națiunii săsesci, și de Căpitanu al unci țieri Săsăsci, carca nu esistă și carca sub numele istoric „Fundus Regius” cuprinde în sene pe lengă 170.000 Sași, 200.000 Români în ajunul deschiderii Dietei țierii, o cunoaștem și o dechiarăm de o apucătură cu totul contrară Diplomei împărătești convocării Dietei țierii, și a spiritului propozițiunilor regesci, și nu numai nu putem lua parte activă la actul acelei lucrări la care suntem astăzi chiepmati, ci

Protestăm

prin aceasta a supra acelei alegeri de Comes, și asupra tuturor lucrărilor ce se vor face în privința acesta înainte de Constituanta și Legislativa țierii pe 1 Iuliu 1863 convocată, și ne rugăm, ca acest protest să se petreacă la protocolu și decă preonorata Adunare scaunală, din verce privință, nu s-ar putea conforma după dânsul, să-l privească totdecodată ca Recurs la Înaltul reg. Guvern al țierii.

Dat în Sibiiu 12 Iunie 1863.

Deputații Comunei Reșinaru

Nicolae Ciucion

Roman notar

Deputații Comunei Poplaka

Coman Bacca

Iuon Muntiu

Deputații Comunei Mocih

Nikolae Ianku

Nikolae Popp

Deputații Comunei Bungardu

Ilie Vlad
Lazăr Bukurents
Deputații Comunei Gurareu
Petru Pau
Dumitru Stanstiu

Copie. S.J.A.N. Sibiu, Actele Magistratului. Acte ordonate pe probleme-protocoale ale adunărilor
scăunale, f. 177.

295.

Sibiu, 12 iunie 1863

Ilustr[ității sale] Domnului comite suprem, Augustin Ládai

Sibiu, 12 iunie 1863

La mult prețuita scrisoare a Ilustrității tale din 8-cia ale curenteii am onoarc
a-ți da părerea mea; că având eu înștiințare dela d-l Pușcariu administrator al
comitatului Cetatea de Baltă, că Ilustritatea ta ești candidatul unui cerc din acel
comitat, gândesc că d[omnu]l Roman Georgiu acesor la Tabla regească poate să se
aleagă de deputat cu atâta mai mult căci este un bărbat credincios atât către națiunea sa,
cât și către Gubern, deși unii dintre gubernamentali bărbați, pre cum este șeful lui îl
gonesc și îl înegresc pe el. Este în interesul cauzei celei drepte naționale, ca cel puțin
noi, partida națională să-l sprijinim și să arătăm că națiunea arc în d[omn]ia sa
încredere. Roman, dacă nu se alege, nu va veni la Dietă, căci Gubernul nu l-a
propus de regalist și zic, este în interesul Gubernului ca la Dietă să vină cât mai
mulți astfel de bărbați români precum este Roman. Ilustritatea ta ori vei fi ales de
deputat, ori nu, vei veni la Dietă ca regalist și aceasta este capul lucrului, așa dară
eu te rog ca să binevoiești a prejudeca părerea mea și sperez că o vei afla de drcaptă
și sprijinitoare de interesele regimului, carele uneori greșeste în măsurile sale.

Eu nu sunt mulțumit cu acca măsură a Gubernului prin care voește ca
consilierii guberniali și comiții supremi să se aleagă de deputați, căci eu din această
măsură nu pot deduce alta, decât că Gubernul arc de cuget a denumi de regaliști pe
prea puțini români. Și oare prevede Gubernul urmările unei asemenea măsuri? Îmi
vine să mă îndoiesc, căci ar trebui să știe că cu cât numărul românilor va fi la Dietă
mai mic, cu atâta Gubernul va avea la Dietă mai mulți dușmani. Sapienti pauca¹.

În privința celeilalte recușițiuni pentru alegerea de deputat a contelui Nemeș:
aci mă unesc cu Gubernul de aceea amăsurat recușițiunii Ilustrității tale am scris
protop[opolui] Moga ca toți românii să voteze pe d[omnu]l conte Nemeș.

[Andrei Șaguna]

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1854.

¹ Sărmana înțelepciune.

Braşov, 13 iunie 1863

Protestul românilor braşoveni din comunitatea centumvirală în contra alegerii
comitelui na[ţ]iunii săseşti pentru ţara săsească

Prea-onorată adunare a cetăţii Braşovului şi districtului ei!

Noi suntem chemaţi astăzi a lua parte şi a lucra împreună la actul alegerii
comitelui na[ţ]iunii săseşti din „Sachsenland” din privinţa însă ca:

1) Noi nu cunoaştem în ţara noastră Ardealul nici una ţară săsească
„Sachsenland”;

2) Noi, faţă cu Diploma împărătească din 20 oct. 1860, unde se promit schimbări
afund tăietoare în constituţiunea ţării;

3) Faţă cu Dieta ţării, convocată de Mai[estatea] sa pe 1 iulie a.c., care e
singura chemată a face acele schimbări afund tăietoare;

Faţă cu propuseţiunile regeşti pentru aceeaşi Dietă, şi anume propuseţiunea 1,
2, 5, 6 şi 7.

Noi, de aici, alegerea de comite al na[ţ]iunii săseşti şi de căpetenia unei ţări
săseşti care nu exista şi care sub numele istoric „Fundus regius”, cuprinde în sine
pe lângă 170.000 saşi, 200.000, două sute mii români, în ajunul deschiderii Dietei
ţării, o cunoaştem şi o declarăm de o apucătură cu totul contrară Diplomei împărăteşti,
convocării Dietei ţării şi spiritului propuseţiunilor regeşti, şi pentru aceea nu numai
nu putem lua parte activă la actul acelei lucrări la care suntem astăzi chemaţi, ci

P r o t e s t ă m

prin aceasta asupra acelei alegeri de comite şi asupra tuturor lucrărilor ce se
vor face în privinţa aceasta înainte de constituanta şi legislativa ţării pe 1 iulie 1863
convocată: şi ne rugăm ca acest protest să se petreacă la protocol, şi dacă
prea-onorata adunare districtuală din veri ce privinţă nu s-ar putea conforma după
dânsul să-l privească totodată ca recurs la înaltul regesc Guberniu al ţării.

Dat în Braşov în 13 iunie 1863

Damian Datco m.p.
(comisar financiar şi preşedinte
[al]

eforiei şcolilor gr.r.)

Demetriu Nicolau m.p.

Michaile Flustureanu m.p.

Georgiu Nica m.p.

Apostol E. Popu m.p.

Georgiu Leka m.p.

ca membri ai comunit. centumvirale.

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863) nr. 43 din 5 iunie, p. 169.

Sibiu, 13 iunie 1863

Euer Hochgeboren!

Das geschätzte Schreiben Euer Hochgeboren vom 4ten dieses [Monats] habe ich samt der beigelegten Zuschrift Seiner Excellenz des Hochgeborenen Staatsministers empfangen, und säumte nicht, Seiner Excellenz über den Empfang hochdero Zuschrift zu berichten, so wie auch Euer Excellenz Hochgeboren zu antworten, und zwar Itens in Betreff der freundschaftlichen Mitteilung über die erfolgte Vertagung der Kronstädter Kommission, dass es mich sehr erfreuen würde, wenn durch die Vertagung der Kommission, wie es Euer Hochgeboren zu bemerken beliebten, die Möglichkeit geboten sein dürfte, die fragliche Angelegenheit in ihr geregeltes Geleise zurückzuführen. Das Ordinariat rechnet mit Zuversicht darauf, dass die gegenwärtige Regierung die anarchischen Zustände einer Kirchengemeinde, in welche sie teils durch die gemeinen Intriguen eines habsüchtigen Advokaten, teils durch den Schutz der vormärzlichen Regierung und des absolutistischen Kultusministers Graf Thun, und des Referenten, dem man einen griechischen Orden zu verschaffen versprochen hat, geraten ist, nicht umstürzen wird.

2tens, meine Überzeugung, und mein politisches Bekenntnis beruht stets auf dem positiven Gesetz. Für mich heute existieren die Grundgesetze aus dem 20er Oktober Diplom, und 26er Februarpatent; daher wünsche ich, dass die beim bevorstehenden Landtage zu bringenden Gesetze hieraus fließen sollen, und so werde ich, und mit mir alle Rumänen, die Regierungsvorlagen beim Landtage ehrlich unterstützen, weil wir uns der angenehmen Hoffnung hingeben: Die Regierungsvorlagen werden die natürlichen Ausfälle der von Seiner Majestät dem Kaiser sanktionierten Grundgesetze bilden.

Daher dürfte der Gesetzentwurf über die Inartikulierung der rumänischen Nation keinen Anlass zu Schwierigkeiten bieten, zu mahlen es im 20er Oktober Diplom prinzipiell erhalten ist, nur obendrein ein analoges Gesetz betreffend die Inartikulierung der bis jetzt rezipiert gewesenen drei Nationen seit mehr als drei Jahrhunderten in Siebenbürgen besteht, und dessen praktische Durchführung genügende Erfahrung bietet. Die rumänische Nation wünscht daher kein neues, noch nie da gewesenes Gesetz, sondern die Ausdehnung des alten Landesgesetzes auch auf sie; das ist: sie wünscht in den Genuss jenes historischen Rechtes zu kommen, welches ihr bis jetzt unwesentlich und unchristlich entzogen wurde, und es die gewisse Partei auch jetzt noch zum obersten Dogma erhebt, und es mit dem historischen Rechte bezeichnet.

So verhält sich es auch mit der Inartikulierung der orthodox-orientalischen Religion; sie kann nach der Art jenes Landesgesetzes geschehen, vermög dessen die früher rezipierten vier Religionen inartikuliert vorkommen. Es versteht sich von selbst, dass dies Gesetz sehr präzisiert sein muss, damit den gubernamentalen Organen kein freier Spielraum gelassen werde, welcher zu ähnlichen Beschwerden, wie es jene aus dem Landtage vom 1841–1843 waren, der Kirche Anlass geben könnte.

Ferner meine Überzeugung in Betreff der Sprachenfrage geht dahin, dass sowie die diesbezüglichen Negationen der feindlichen Partei aller politischen Moralität baar sind, haben die Wünsche und Ansprüche der bis jetzt unterdrückt gewesenen Nationen betreffend ihre Sprachen nicht nur eine moralische und politische Billigkeit, welche auch im 20er Oktober Diplome prinzipiell anerkannt wird, sondern auch eine gebieterische Notwendigkeit in demselben Maße, als es die Einheit der Monarchie in Anspruch nimmt. Wer das Patent vom 26. Februar erkennt, der muss auch die praktische Durchführung der Sprachenfrage befördern.

Bevor ich diese Zeilen schließe, kann ich nicht umhin, meinen herzlichsten Wünschen, die ich stets für Euer Hochgeboren habe, Ausdruck zu verleihen: Gott der Allmächtige erhalte in steter Gesundheit Euer Hochgeboren, auf dass hochdieselben in der hohen Stellung eines königlichen siebenbürgischen Vizekanzlers zum frommen, des allerhöchsten Dienstes Ihre Tätigkeit und Fähigkeit entwickeln, und indem ich mich Ihrer bisherigen, schätzbarsten Freundschaft empfehle, habe ich die Ehre mit der Versicherung der ausgezeichnetesten Hochachtung zu verharren, Euer Hochgeboren ergebenster Diener, Freiherr Schaguna, Bischof.

Hermannstadt, den 13ten Juni 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 387-388.

298.

Năsăud, 14 iunie 1863

N^{ro} 162

D[omnilor] Preoți, Învățători și Cantori!
Fraților!

Vi se comunică emisul Excelenței sale domnul cancelar aulic comite Nadajdi, aici aclusul și scrisoarea Ilustratei sale d[omnul] episcop comitiva la acest emis cu aceea adăugire din partea Vicariatului ca deoarece însuși Excelența sa, domnul cancelar arc atâta de mare grijă ca și clasa poporului mai înainte ieșită de la dreptul alegerii de la Dietă, să se poată acest drept conces de Majestatea sa împăratul și îndatorează și pe Cler cu putere morală să lucre într-acolo și învățând pe popor ca niciunul ce după legea cea nouă este îndreptățit să nu se absenteze de la alegerea deputaților la Dietă, după cum și prin circularul Excel[enței] sale, d[omnul] mitropolit, din 23 mai anul curgător, nro 393, împărțășit cu orânduiala vicarială din 2 iunie sub nro 151, vi s-au comis, așadar să nu socotească nimenea alegerea deputaților a fi lucru bagatelă pentru care să nu se lase omului alte trebi casnice, ci e cel mai însemnat bun ce-l au să-l facă românii în ziua de astăzi din dar strâns să vă țineți de aceste ordinațiuni și să spuneți la toți care prin lege au drept de alegere

în ziua când va fi asta să se afle în locurile numite pentru alegerea deputaților, și adecă pentru cercul Năsăudului, al Zagrei și Monorului, la Năsăud, iar pentru a Sângeorgiului, a Rodnei și Borgăului la St. Georgy. În fine, mai reflectezi ca după par[agraful] 29 a regulamentului provisoriu ca dintre învățători și cantori numai aceia pot fi și depinde dreptul de alegere care au [îm]plinit 24 de ani a etății sale că altminterlea sub nrul 24 nu poate fi alegător.

Năsăud, în 14 iunie [1]863 G. Moisiu m.p.

Vicariu

Copie. S.J.A.N. Bistrița, F. Emil Precup, dosar 54, f. 135.

299.

Sibiu, 14 iunie 1863

Excelenței sale domnului ministru și președinte al Cămarilor transilvane aulice, comitelui Francisc de Nádasdi la Viena.

Sibiu 2/14 iunie 1863

În urma înaltei hârtii a Excelenței tale din 9-lea [1]una [c]urentă nr. pr. 439 privitoare la încercările de influențare asupra participării la alegerile de deputați pentru Dieta viitoare în direcțiune că adecă o participare generală a alegătorilor la alegere de deputați nu ar fi necesară ci ar fi destul dacă ar veni din fiecare comună numai doi alegători, carii ar face comisiunei alegătoare cunoscut pre cine voește comunitatea de deputat, avui onoare a arăta Excelenței tale, prin telegram că în privința aceasta s-a îngrijit pentru toate eventualitățile, încât din partea aceasta nu ne temem de nici un rău.

Acum om onoare a descoperi și în scris că noi în contra astor fel de încercări ne-am asigurat prin tot felul de mijloace putincioase și legale, precum prin cerulare, prin îndreptări private împărtășite singuraticilor noștri bărbați de influență, prin ziaristică etc., așa încât puțină sau nici o temere nu avem că prin astfel de încercări contrarii [î]și vor putea ajunge scopul.

Dar Excelență! Sunt alte încercări ale contrariilor regimului prin care voesc ei a-și ajunge scopul lor, care cu atâta sunt mai greu învingibile din partea noastră cu cât acelea în unele locuri se văd a se sprijini chiar din partea unor organe ale regimului. Aceste încercări sunt: că voind contrarii noștri a-și forma majoritate și în acele cercuri de alegere, unde ei după lege nu o ar putea forma, au isbutit de a înmulți numărul alegătorilor lor prin însemnarea în liste și a acelor locuitori carii nu plătesc censul de 8 fl. și împușinarea acelor care plătesc censul de 8 fl. Astfel s-a întâmplat în comitatul Hunedoarei, unde, după relațiunile ce le-am primit, s-au scris de alegători toți nobilii fără de censul legal, apoi tatăl cu trei feciori, altul s-au scris de două ori și iară altul carele este mort de un an și doi. Așa s[pre] c[exemplu] Cristurul (Keresztur) are 69 alegători în listă și căutându-se în tabela de contribuțiune abea es vreo 20. Peștișul are 106, Răcăștia 160 alegători, pre când satele foste

iobăgești române, care toate plătesc contribuțiunea cea mai mare, abea au câte 2-3-4-5- apoi cel mai mult până la 60 alegători. Aceasta nu s-au putu face fără de sprijinirea oficiolatlui comitatens, și aci e greu de a isbuti românii decurtați în dreptul lor de alegere, prin reclamațiuni, prin influința d[omnului] comite suprem respectiv. Astfel s-au întocmit încât în cercurile acelea, unde ungurii după lege neci decum nu pot face majoritate de care se țin și satele premenționate, s-au ales de comisari cei mai mari adeversari ai regimului cu câte un român lângă sine.

Acestea ținându-mi de datorință a le aduce la înalta cunoștință a Excelenței tale am onoare a mă însemna cu destinsă și adâncă venerațiune al Excelenței tale

prea plecat serv

Concept. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1855.

300.

Cluj, 15 iunie 1863

Venind la cunoștința reg[alului] Guberniu, că din mai multe părți se silesc a influența asupra alegerii deputaților la Dieta viitoare, prin aceea, zicând că nu ar fi de lipsă a lua parte la alegere în genere, adică fieștecare spre aceasta îndreptătit, ci ar fi destul dacă din fiecare comună ar compărea numai câte doi alegători, putându-se comitetul sau comisiunea, care are să conducă alegerea, și prin aceasta îndestul a se convinge despre aceea că pre cine voiește comuna de deputat. În astfel de împrejurări află reg[alul] Guberniu cu cale a face dcobște cunoscut precum că în sensul regulamentului provizoriu de Dietă fiecare îndreptătit spre alegere dreptul său acesta numai în propria persoană îl poate exercita și nicidecum nu prin trimișii comunci. Drept aceea dară să se silească toți cei îndreptățiți la alegere a compărea în persoană la actul de alegere și să nu se lase sub nici un fel de pretext de a se reținea de la întrebuițarea dreptului de alegere atât de important.

Din ședința reg[alului] Guberniu transilvan, ținută la Cluj în 15 iunie 1863¹.

Imprimat. M.O.L., Budapesta, f. 266. Altalános iratok, 1863-21.314.

¹ Se precizează că s-a tipărit în 2.500 exemplare.

301.

Viena, 15 iunie 1863

Noi, Francisc Iosif întâiul, din grația lui Dumnezeu Imperatorul Austriei, Regele apostolic al Ungariei și al Boemiei, Regele Lombardiei și Veneției, Galiției, Lodomeriei și Iliriei, Arhiducele Austriei, Marele Principe al Transilvaniei și contele secuilor ș.cl. – I.c.I.

Ilustri, reverenți, speptaveri, magnifici, generoși, egregii, onoraveri, înțelepți și prevăzători credincioși ai noștri, de noi sincer iubiți!

În legătură cu rescriptul nostru r[egal] din 21 aprilie a[nul] c[urent] prin care am demandat să se concheme Dieta iubitului nostru Mare Principat Transilvania pre 1ma iuliu a[nul] c[urent] la Săbii vă dăm de știre și priceput vouă iubiților credincioși că noi l-am desemnat de împuteritul nostru comisar r[egal] de Dietă pentru Dieta aceasta pre credinciosul sincer iubitul nostru r[egal] trans[ilvan] de m[ăreșal] c[ampestru] Ludovic Folliot de Creneville decorat cu Crucea meritelor militare, cavaler al Ordinului prusesc Vulturului roșu de clasa I, cavaler al Coroanei, comander al Ordinului virttembergic de merite a Coroanei, decorat cu crucea mare a ordinului mare principe hessic al lui Filip Mărinimosul, cu Crucea mare a Ordinului saxonice-vaimărene, comander al Ordinului portogalic de turm și sabie, comander al Ordinului toscanic S[fân]t[ul] Iosif al doilea proprietar a regimentului de husari principele Carol de Bavaria, nr. 3.

Împărtaşindu-vă noi aceasta vă provocăm iubiților credincioși, să vă puneți cu amintitul nostru împuterit comisar r[egal] de Dietă în coînțelegera de lipsă și să-l sprijiniți cu promteță și din răspuțeri în împlinirea misiunii sale întru tot și întru toate.

Pre lângă care vă rămânem cu bunăvoința și grația părintească noastră cesareo-regească și principească nestrămutaver aplecați.

Dat în capitala și reședința noastră, Viena, în 15 iunie anul una mic opt sute șase zeci și trei, al împărăției noastre al cincisprezecelea.

Francisc Iosif m[anu] p[ropria] F[erenc] c[onte] de Nádasdy m[anu] p[ropria]. În urma mandatului prea înalt al Maiestății sale c[ezaro] r[egali] apost[olice] Dimitrie Moldovan m[anu] p[ropria].

Original. S.J.A.N., Alba, f. Comitatul Alba de Jos, prez. Nr. 9/1862, fără filă, „Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 51 din 3 iulie; „Telegraful român”, XI (1863), nr. 53 din 30 iunie, p. 212; „Concordia”, nr. 54 din 5-17 iulie 1863.

302.

Cluj, 16 iunie 1863

Cluș, 16/4 iuniu 863

Frate Dimitrie!

Sunt la 9 săptămâni în Cluș și nu ți-am scris, căci nu am avut ce, căci cele ce se fac pe aici vin toate acolo și le vezi. Astăzi plec la Năsăud la sărbătoarea națională, ca dinpreună cu d. Maior să facem un plan pentru un gimnasiu. Așa sunt reevirat de la căpitanul suprem. Apoi pe sâmbătă voi pomi în visitație, ca totdeodată aici, colea, să putem lucra câte ceva. De la Deva, Hațieg etc. vin plânsori peste plânsori în contra mașinațiunilor ce se fac pe acolo pentru alegeri. S-au scris supremului comite și i s-au dat cele mai aspre porunci. Pre d-ta văd că te-au candidat la Deva și mă bucur ca să ne vedem iarăși. Dar ce va fi cu mine? Eu eram să fiu candidat în mai multe locuri, dar ca locurile să nu se împărțiască, rămăsei pe lângă cercul Huidinului, unde românii fac majoritatea și au unit toate voturile asupra mea,

scriindu-mi și rugându-mă să primesc candidația. Aicea s-a făcut vorba că eu voi fi regalist și ca să nu perdem un deputat se lăsă să se candideze altul acolo. Așa e! Dar de nu voi fi regalist? Apoi ști, regalist ca regalist, frumoasă onoare, dar fără nici o remunerațiune. Apoi e numai întâmplare că familia mea este aicea în Sibiu, și de nu ar fi, cum aș trăi din leafă, căci eu nu am moșii, precum aveau odată regaliștii. Cu toate acestea însă și în privința onoarei ce mi s-ar face prin denumirea ca regalist, eu sunt dator a primi aceea ce mi se dă, și bucuros aș face loc la altul în cercul candidațiunei mele, dacă aș fi sigur să sunt regalist. Până atunci cuget că ar fi indiscret a cere cineva aceasta de la mine.

Noi scriem și iar scriem la epistole unde ni se cere vreo deslușire sau se pune vreo întrebare. Luptele sunt mari, oamenii noștri nu prea maturi, interesele proprii și ambițiunea se cam arată ici, colea, și trebuc bătute. Ungurii nu se vor lăsa și vor izbuti în multe locuri și unde sunt români în majoritate p.e. în Săcele, căci aceștia merg la oi și nu-și lasă interesele sale pentru nici o Dietă. Așa sunt creșcuți, așa învățați. Pe aicea tot ploaie și e frig, cu toată că în zilele trecute ne topirăm de căldură.

Închinațiune și sărutări de mâni doamnei și la amicii noștri și sunt sărutându-te al d-tale amic

Pavel

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 267, f. 73-74.

303.

Totești, 17 iunie 1863

Protestul din com[itatul] Hunedoarei, dat la Comisiunea centrală în contra indivizilor care s-au aflat înscriși în listele de alegere fără cens, fără numai pentru că sunt nobili, din cercul electoral al Toteștiului

Prea-onorată comisiune centrală!

Pe temeiul regulamentului provizoriu ordonat de la locurile mai înalte pentru rectificarea indivizilor nedreptățiți cu censul de alegerea deputaților la viitoarea dietă a Marelui Principat Transilvania, și a nenumăratelor excese comise în alte prințe, facem următorul protest și în specie asupra indivizilor înscriși în listele de alegere din cercul electoral al Toteștiului. Așa,

a) Fiindcă în comunele Sălajul de Sus, Parosu, Pescera, Meceseș, Bajestii, Riu Alb, Silvasiu de Sus și de Jos, Ferhedinu de Jos, Tustea și Giula Mare, s-au aflat indivizi foarte numeroși înscriși în contra §-lui 29 din regulamentul provizoriu pentru alegere, și în contra §-lui 33 și 34 și punctele A, B, C.

b) Fiindcă în contra §-lui 31 nu s-au înscriș în listele de alegere comunele care au censul de 8 fl.

c) Fiindcă foarte mulți indivizi s-au nedreptățit nepunându-se în listele de alegere, și nici de către comisiunea reclamatoare, după ce au reclamat nu s-au

înscriș, adică acei indivizi a căror contribuțiune fiindcă au fost a capului pusă după fiu și a pământului după tatăl său, care încă s-a aflat mort, s-au scos de la banii capului, deși totul sub același număr, același pământ, având censul de 8.

d) Fiindcă cei mai mulți dintre dascăli comunali nu s-au înscris de către comisiunea rectificatoare, refuzându-se ca în acest an nu au susținut școala, deși aceasta în unele locuri e adevărată, dar cauza a devenit din nepăsarea oficialilor politici respectivi, care nu și-au împlinit datorița.

e) Fiindcă cei mai mulți dintre oficialii respectivi nu și-au împlinit datorița spre a încunoștiința pe popor la timpul său, și notari la rugarea poporului nu s-au prezentat ca să le citească lista îndreptățiților și acelor ce ar avea dreptul de reclamat să-i clarifice din tabelele contribuționale, precum și unii juzi, care din contumație nu au voit a da tabelele contribuționale cerute la timpul său, ca să se poată reclama.

f) Fiindcă în contra instrucțiunii preaînalte listele înscrise cu membri îndreptățiți la alegere, trimise de la comitat **au fost false** cele mai multe nume și cășunătoare de tulburare în popor, prin înscrierea alor zeci de membri neîndreptățiți, șerbitori, fugari și necunoscuți.

Așa, cu toată omagiala supunere, predăm acest protest prea-on. Comisiuni centrale a acestui comitat cu acel adaos ca prea on. Comisiune în fața completei comisiuni să ia la pertractare și investigare cum că prin ce modalitate, prin cine, cum, de unde, și cu ce scop s-au transpus în aceste liste de alegători atâtea nume neîndreptățite, false și necunoscute: și pentru că oficialii respectivi, precum juzii cercuali, notari și juzii comunali, care trăiesc de pe spatele poporului, fiind obligați în această privință ca să clarifice poporul, dar mai tare l-a exacerbat, purtând poporul după protocoalele contribuționale de la jude la notar, de la notar la judele cercual, ca să se amâne timpul reclamării; și tot deodată pretindem ca acest protest să se transpună și înalt. R. Guvernul spre deplina încunoștiințare și grațioasa îndreptare.

Dat în Totești, 17 iunie 1863

George Popp Demsușianu m.p., parohul gr. cat. al Demsușului, Nicolau Cassianu m.p., parohul gr. cat. al Toteștiului, George Dioniu m.p., jude în comuna Demsușiu.

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 46 din 13 iunie, p. 183.

304.

Blaj, 18 iunie 1863

Ep[iscop]o Șaguna

Excellenție!

Din grațioasa invitorie [a] Excelsei Cancelariei aulice din 14 iuniu a.c. nr. 2867 în limba română – ce tare ne îmbucură – emanată și pe preaînalta rezoluțiune a Majestății sale apostolice din 12 a lunei și anului curente răzimată și cu poșta noastră de ascară căpătată, acum toată îndoiala despre convocarea Dietei pe l-a

Iuliu a.c. ni s-au luat, despre care ne temeam, după veștile ce crucia în țară, că încă se va mai amâna, până către luna lui september sau october a.c. adunarea Dietei.

Așadară suntem în deplină certitudine că Dieta Transilvaniei negreșit [în] 1-a Iuliu a.c. se va începe cu ajutorul Domnului și va cură și se va continua până când lucrările și obiectele ei cele mult tare importante și afund tăietoare în soarta și viața nu numai a întregii dulcii Patricii, da mai vârtos a iubitei națiunii noastre, se vor coordina și așeza și care, fără îndoială mai multe luni de zile va dura în care neîntreruptă și tare previghetoearea prezența noastră și a floarei intelighenției române (care în Dietă ca deputați și ca regaliști vor avea să reprezenteze și a cere drepturile și interesele națiunii române) ar fi prea necesarie.

Pre cât de cu mare bucurie mi-au împlut inima, de o parte, începerca Dietei la 1-a Iuliu a.c. și continuarea ei de aci înainte, pe atâta o mai mare sollicitudine și nu nefundată temere m-au cuprins, de altă parte, acci împregiurare că și zioa hotărâtă pentru adunarea generală a Asociațiunei pentru literatura și cultura poporului român – care în est an este pusă pe 20-a Iuliu, calend. iulian sau pe 1-a august, după calendariul gregorian, să se țină aici în Blaș – căzând cu țenerca Dietei decodată și sub acela preadelicat temp țenerca adunării[i] Asociațiunei noastre în Blaș, la 20-a Iuliu a.c. s.v. va fi în toată privința și așa zicând și phisice și moraliter sau logice cu neputință din următoarele și, după părerea mea, foarte apăsătoarelc și grelele stări împrejur și cauze, că:

1⁴⁾ Fără îndoială togma în timpul acesta, 20-21 Iuliu s.v., pe când noi liniștiți și fără toată altă grijă am avea a țenea adunarea Asociațiunei la Blaș și a ne consulta și în Sibiu, la Dietă vor veni sub discusiune la tapet întrebările cele mai mari și cele mai ponderoase pentru viața și existența națiunii noastre, precum sunt, pentru exemplu, între altele perfecta egalitatea dreptului limbei, dreptul proporționalei și greutăților publice (cari națiunea română fățiș cu alte naționalități are de a le suporta spre susținerea și apărarea comunei patriei noastre) amăsuratei representațiuni în adunările comitatelor, în Dieta Țării[i] și la toate dicasteriurile și ofițuriile publice a patriei, mai încolo întrebarea Reichsratului etc., etc.

Care împregiurare grea și delicată, nece Excellenței tale, nece mie, da nece batăr la un deputat sau regalist român nu-i va putea erta ca să se miște din loc și, părăsind Dieta în capu rupt să alerge de la Sibiu la Blaș pentru țenerca adunării Asociațiunei și fiindcă aceștia sunt nu numai membri ordinari, da constitue și floarea Asociațiunei acesteia române, fără dânsii, convenienter, a țenea adunarea Asociațiunei este și logice și phisice togma cu neputință că:

2⁰⁾ Se poate întâmpla preafirește și accia împregiurare ca pe la 20-a Iuliu s.v. sau 1-0 aug. a.c. s.n. să fim și Excellenția ta și și eu chiemați la Reichsrath.

Cu un cuvânt stările noastre împregiur (despre cari adunarea Asociațiunei în [1]862 în Brașov ținută, nu și-au putut aduce aminte) așa s-au făcut de extraordinarie și așa s-au desvălit și ni s-au pus cruciș în cale, cât a se țenea anul acesta și mai vârtos în Blaș și anumit în 20-a Iuliu a.c. s.v. adunarea Asociațiunei Române, din sus pomenitele cauze și altele mai multe cauze, mi se vede togma cu neputință, cu atâta mai vârtos cu cât nece în timpul duratei Dietei transilvane, nece a perseverarei sau rămânerei noastre în Reichsrath (unde și Excellenția ta și eu, fără îndoială, vom fi chiemați și vom avea de a merge) nu se poate determina și ști înainte.

Drept aceea, dară, eu am socotit că dacă totuși adunarea Asociațiunii nu s-ar putea muta pe altă zi sau pe altă lună mai târzie a anului, în anul acesta și între aceste extraordinare stări înpregiur, din cauzele mai sus înșirate, nicăirea nu s-ar putea țene adunarea Asociațiunii pe ziua prefaptă, fără singur numai în Sibiu, iară în Blaș să se țină în anul viitor, 1864, și bine ar fi deoarece, fiind și presidentele ei și cei mai de frunte mădulari ai aceștia Asociațiunii pe timpul acela toți în Sibiu adunați la Dietă, acolo în loc mai lesne și fără a se șertfi prin absentarea din ... interesele națiunii la Dietă, s-ar căpăta tempu de a țene și adunarea Asociațiunii, când a se muta toți reprezentanți[i] națiunii române de la Dieta din Sibiu la Blaș și a absentă vreo 6- până la 8 zile mai puțin cu venit cu reînturant, nu numai este pentru oricarele foarte incomod și pentru națiune prea păgubicos, da este togmă și cu neputință, deoarece, de o parte statum presedintele Dietei în favoarea Asociațiunii noastre anevoie va da vacanțiune sau prorogațiune Dietei întregi, de altă parte fiind după obicei deputați[i] toți în deosebite comisii pentru elaborarea obiectelor și agendelor Dietei împărțiți, accia deputați nece în timpul vacanțiunii Dietei încă nu vor putea căpăta licență de absentare în interesul unei adunări private românești, temându-se poate și de accia că dacă sub Dietă vom celebra adunare, nu în loc în Sibiu, ci în Blașul cel suspect, vom face complot în contra țării[i].

De accia am voit pe Excellenția ta de timpuriu a te reflecta la aceasta extraordinarie, neprevăzută și preadelicătare înpregiur a noastră în care suntem și a te ruga ca să binevoiești, ca presedinte a Asociațiunii noastre române, prin gazetele românești a publica că din cauzele cele extraordinare și prea momentuoase mai sus tratate în anul acesta [1]863, întrevenind la mișloc Dieta Transilvaniei adunarea Asociațiunii nu se pote țene în alt loc, fără numai în Sibiu și și acolo încă nu fără dificultate, iar la Blaș se va țene în anul viitor 1864.

Excellenția ta prin strămutarea aceasta a locului adunării Asociațiunii, la care suntem cu toți constrânși prin extraordinariile circumstări, pe lângă accia că va asigura că vei asigura și cauza națională în Dietă prin [ne]absentarea noastră, da vei face nu numai și Excellenței tale și tuturor deputaților ca și mei nu puțină ușurătate și cruțare de o grea strapație; că:

Dându-mi-se mie accia onoare ca în Blaș să primesc Asociațiunea Română, aș avea cea mai mare voie că, după puterile mele, să mă silesc cât s-ar putea mai bine și mai cu onoare a o primi. apoi Excellenția ta știi că la primiri de aceste sunt de lipsă multe pregătiri și iară pregătirile poftesc și temp mai îndelungat, mai cu siamă în așa loc ca Blașiul, unde cele de lipsă nu le poți nece pe bani căpăta în loc.

Acum dacă eu care debuie să fiu și gazdă și găzdoaică, mă voi depărta de acasă și mă voi duce nut Sack unde Pack la Sibiu la Dieta, în Blaș nu am în locul meu cine să mă poată în privința aceasta suplini și nu numai că mi-ar fi, ca la un om bătrân și bolnăvicios spre mare greutate, din Sibiu pe 20-a Iuliu s.v. iarăși a mă întoarce la Blaș la adunarea Asociațiunii mit Sack und Pack, numai de acca ca peste 6-8 zile de la Blaș iară să fiu silit tot cu acel Sack und Pack a mă reîntoarce din nou la Sibiu la Dietă, da încă răpindu-mi-se timpul de a mă putea pregăti prin absentarea la Dietă mai înainte cu mult de adunarea Asociațiunii, aș veni și în cea mai mare perplexitate de a nu mă putea pregăti și, consequenter a nu putea, după dorirea mea cea ferbinte, a-mi primi așa precum s-ar cuveni și aș voi mult stimați[i] mei oaspeți și venerândă adunare.

Aceste toate prea grele, neprevăzute și extraordinare cause laolaltă socotite, mă fac ca să-mi învoiesc iar cuviincioasa și dreapta mea rugare ca să binevoiești Excelenția ta ca presidente, acele dispozițiuni a face ca Adunarea generală a Asociațiunei în anul acesta, 1863, și pe 20-a Iuliu prefaptă să se țină în Sibiu și apoi, de om trăi zile cu pace în [1]863 vom ținea comode adunarea în Blaș.

Despre alta cu osebit a venerațiunei și stimulului cult român al Excelenței tale plecat serb

Blaș, 18-1 Iunie [1]863

[Alex. St. Șuluțiu]

Concept. S.J.A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaș, 1863-480; Andrei Șaguna, *Correspondență*, I/1, pp. 445-448.

305.

Cluj, 18 iunie 1863

Verchrtester Herr Baron!

Seit langem habe ich Ihnen nicht geschrieben, desto mehr und häufiger habe ich an Andere geschrieben, Sie werden vielleicht nicht glauben, aber ich sage Ihnen die Wahrheit, es vergeht kein Tag an welchem ich nicht wenigstens 10 Briefe expediere, in allen Weltteilen, alles von mir geschrieben und adressiert, weil ich nicht will dass die Klausenburger erfahren dass ich der Knotenpunkt bin, aus vielen Ursachen. Die Sachen stehen überall (mit Ausnahme Hunyad) gut; nach Hunyad habe ich gestern einen tüchtigen Arrangeur geschickt, weil dort die Sachen sehr schlecht stehen, N[opcsa] cajuliert mit den Brüdern, er ist entweder falsch und untreu der Sache der Regierung, oder aber ganz und gar untauglich, unmächtig oder was noch für ein un er ist: genug an dem, dort brauchen wir doppelte Anstrengung und am Ende sind wir doch nicht sicher dass wir reüssieren werden, ich weiss dass wenn Sie in die Wählerlisten des Hunyader Comitats Einsicht nehmen werden, sich darüber wundern werden. Was ich eben sagte, aber leider sage ich die Wahrheit, nachdem den Brüdern – will nicht sagen dem N[opcsa] – gelungen ist, selbst unter den Rumänen einen Zwiespalt hervorzurufen etc.

Auch mein Chef hat ihm eine tüchtige Lektion gegeben, wenn er (vielleicht) in Abrede stellen sollte das womit er beschuldigt wird, so glauben Sie ihm ja nicht, weil ich Ihnen mein Ehrenwort gebe, dass die Verwaltung des Sohnes, jener des Vaters sehr ähnlich sieht, ich bedauere dass man ihn schonen muss!

Im Drange der Geschäfte – den ich hier erwähnte – vergaß ich vor allem Ihnen meinen und meiner Frau aufrichtigsten Dank auszudrücken für die Gratulation, zu der Geburt des lang erschnen Buben! Ich behalte mir übrigens von Ihnen meinen Dank mündlich abzustatten – das kann den 22. hujus geschehen, d. h. Montag; Sie bekommen diesen meinen Brief Freitag; wenn Sie an demselben Tag telegraphisch mich hinauf zitieren, so fahre ich Samstag ab, kommt das Telegramm erst Samstag

hier an, so werde ich erst Sonntag abfahren, bis Samstag kann ich unmöglich mich von hier entfernen, es ist noch manches zu ordnen, manches zu bewältigen, bis dahin hoffe ich jedoch dass alles in der Ordnung sein wird.

Die ersten Wahlen werden am 26. hujus statt finden, und zwar in fast allen Jurisdiktionen, mit Ausnahme (insbesondere) der 6 Comitate Alba 2, Hunyad, Kolos, Doboka, Szolnok, von wo wir die meisten Romänen zu bekommen hoffen.

Nachdem Baritz, Vassics und Munteanu zu Regalisten ernannt worden sind, so werde ich die Anleitung treffen, dass an die Stelle derselben – alle 3 waren kandidiert – andere Kandidaten aufgestellt werden, damit wir nicht zu kurz kommen, weil nach meiner Ansicht die Regalisten dem kaiserlichen Rufe folgen müssen – wenn sie nämlich nicht gehindert sind am Landtage zu erscheinen, daher sie sich nicht wählen lassen dürfen etc. etc. Haben Sie die Güte auch den B[ologa] zu überzeugen dass es für die Sache der Regierung nicht vom Vorteil sein wird, wenn er zugleich als Deputierter am Landtage erscheint und hiedurch die Anzahl der loyalen Vertreter um 1 herabmindert.

Dem Alexi werde ich noch Mengen schreiben, damit er seine Adresse fertig habe, wenn die Regales kommen.

Lazar ist heute weg; in Pest werden sich einen Tag aufhalten, somit kommt er erst Freitag in Wien an.

Bis ich dem Altissimus meinen unterthänigsten Dank für die Gratulation persönlich abstatten könnte, bitte ich Sie Hochdensenben meinen tiefsten Respekt zu vermelden. Me recomendu, humillimus...

18/6 1863

HHStA. XI. Kabinettsarchiv. 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 191–192.

306.

Sibiu, 18 iunie 1863

Ilustrisime domnule și amice!

Eri fusei norocos a primi de la Excelența sa, dl. ministru conte Nádasdy hârtia oficioasă despre denumirea mea de regalist.

Cine mă cunoaște pre mine, acela va ști că eu hârtia aceea prea înaltă o am salutat cu cea mai mare bucurie și norocire, și sum gata a mă jertvi pentru dânsa.

Însă este o împrejurare ce mă silește la o întrebare, și adecă, să rămân eu regalist, sau deputat?

Excelența sa, dl. ministru, fiind eu la Viena, mi-au zis ca să caut să mă alegă undeva în vreun cerc de deputat. Eu, deși n-am umblat după favoarea nimăru, totuși, Săliște și un cerc de alegere de la Orăștie vreau să mă alegă de deputatul lor, ceea ce va urma desigur în săptămâna viitoare.

Deci te rog pre Ilustritatea ta, ca numai decât să întrebi pre Excelența sa că dorește să rămân regalist, sau deputat, ca să știu a da apoi răspuns la alegătorii mei.

Apoi eu mai gândește și aceasta că dacă va zice Excelența sa ca să rămân deputat, atunci alegerea de la Săliște o voi primi, și alegătorilor din cercul Orăștiei le-aș scrie că mă mulțumesc pentru încrederea lor, și să-și aleagă pre altul. Însă dacă Ilustritatea ta n-ai reuși la Deva, atunci aș cugeta ca să te propun de deputat în locul meu în acel cerc de alegere de la Orăștie. Ce zici, n-ar fi bine?

În așteptarea răspunsului grabnic, am rămas cu deosebită amoare, al Ilustrității tale de tot binele voitor

Sibii, 6/18 iunie 1863 Andrei, epp.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 53.

307.

Băgău, 19 iunie 1863

Prea onorată Comisiune centrală!

Infrascrășii în privința aceea ca să facă reclamații aceia cari vor avea drept de alegere după paragraful 29 din Regulamentul pentru Dieta Transilvaniei. La acesta noi ne aflăm cu următorul drept: la nr. 25-a o casă, cu Crișan Mihăilă ca mai mare întră frații Ioan și Sămuca stăpânim moșia de sub nr. socei 16-a Tabel Contribuționare cu 9 f[lorini] și 23 cr[eițari] cap. 4. f[lorini] 20 cr[eițari]. La al 4-lea nr. poștal Crișan Nicoale Cucu stăpânesc moșia sub soca tabelului 20 cu frații mei Todor și Vica care face 6 f[lorini] 65 cr[eițari]. La al 6-lea nr. poștal Crișan Iacob Pușcaș stăpânesc moșia de sub soca tablei 24 cu 6 f[lorini] 37 cr[eițari] împreună cu fratele meu Todor la al 14-lea nr. poștal Meszaros Nikulai stăpânesc moșia cu Todor și cu Samu de sub nr. socii 44 cu 5 f[lorini] și 53 cr[eițari]. La al 19-lea Telegan Aron stăpânesc moșia cu frații mei Ioan și Todor soca 61 contr[ibuțiune] 4 f[lorini] 39 cr[eițari]. La al 21-lea Oltean Tănase stăpânesc moșia cu fratele Georgiu sub soca 67 cu 4 f[lorini] 92 cr[eițari]. La al 27-lea Muntean Ioan și Luca, adevă tatăl meu Luca au murit și moșia de sub soca 206 cu contr[ibuțiune] 8 f[lorini] 53 cr[eițari] o stăpânesc cu fratele Vasile și cu tatașa Anica. La al 28-lea Crișan Georgiu Casian, moșia eu o stăpânesc cu fratele meu Samuel de sub pagina 267 cu 5 f[lorini] 78 cr[eițari].

Noi înlăuntru scriși totdeauna am fost înscrși între cei cu 8 f[lorini] ca cens. În urmăre ni-au și venit înscrși numele la feștecăre de la comitat măcar noi totdeauna am fost scriși ca laolaltă stăpânim moșiile și le plătim. Numai pentru aceea și acum facem cunoscut căci pe care stă moșia, ca mai mare suntem care plătește darea capu capului 4 f[lorini] 20 cr[eițari] – și o casă – competentă.

Pentru care noi pe temeiul paragrafului 2 g care avem liberă administrare a averii noastre nu poftim să avem de la o moșie toți înscrășii, cari nu pot ajunge la 8 f[lorini] ci pe câte unul (cu tot dreptul) pretindem și poftim ca să să înscrie și să nu

rămână afară de la dreptul de alegere. Cu atâta mai vârtos de aceea că unde vor putea eși și doi de la moșii cu 8 fl[orini]. Pe lângă care am rămas ai prea onoratei Comisii centrală, cei mai umiliți.

[Urmează subscrierile]

Original. S.J.A.N., Alba, F. Comitatul Alba de Jos, prez. nr. 14/1863, fără filă.

308.

Băgău, 19 iunie 1863

Testimoniu

Infrascrîșii dăm acest testimoniu în conștiința sufletelor noastre cum că reclamațiunile făcute în urma înaltelor orânduiri alea alăturate sub literele A, B, C, D, toate sunt scrise drepte, din cuvânt în cuvânt.

Pe care spre mai mare putere noi prin apăsarea degetelor pre semnul crucei și cu sigilu comunității le afirmăm

M[agyar] Bago, 1863 în 19 iunie.

x Ștefan Crișan, jude com[unal]

x Tănase Mesaroș, jurat

x Crișan Ioan et Pavel, jurat

x Mesaroș Vasiliu, jurat

x Oltean Jonășei, jurat

prin Basiliu Munteanu notar com[unal]

și scriitor de nume

Original. S.J.A.N., Alba, F. Comitatul Alba de Jos, prez. Nr. 14/1863, fără filă.

309.

Miercurea, 19 iunie 1863

D e c h i a r a Ț i u n e p u b l i c ă. Subscrisul fiind provocat din partea unor stimabili amici și cunoscuți ai săi, a se declara de voiește sau ba a fi ales sau cel puțin propus ca deputat dietal, încă pe vremea Conferinței din Sibiu, și au descoperit nevoia, înțelegând însă că totuși atât în scaunul Miercurii¹⁾ cât și mai vârtos în al Sebeșului s-ar fi determinat o parte însemnată a îndreptățiților să-mi dea mie voturile: spre totala înconjurare oricărei urmări neplăcute mă simt îndatorat prin aceasta a-mi repeta odată pentru totdeauna a mea declarațiune și în public, ca adică: „Eu nu mă aflu nici de cât în pusețiune de a putea primi o asemenea alegere”.

Deci, mulțumind de o parte la toți binevoitorii mei pentru încrederea și de astădată arătată îi rog atât pe Domniia lor cât și pe toți îndreptățiții să-și concentreze voturile pentru reușirea cu cei propuși de Conferință și prin buna înțelegere²) iar de altă parte la toți acele care ori din ce îndemn și ori cu ce scop ar voi să-i dea acestei declarațiuni altă culoare și numai aceea adevărată nu, le spun că, convicțiunile mele politice sunt tot aceea care au fost și care cu nu numai prin adoptarea concluserilor Conferinței Naționale din 1863, dar și în 1862 și 1861, fără de influența nimănui le am manifestat.

Cu acest prilej nu pot întrelăsa a-mi aduce acelor comunități române din scaunul Sebeșului, care au binevoit a mă alege și prevedea cu decrete de membru onorariu al lor, cea mai cordială mulțumită.

Miercură în 19 iunie 1863

Gregoriu de Popu m. p.
jude scăunal

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI, nr. 45 din 12 iunie 1863, p. 179.

¹ Candidatul de aici s-a publicat în nr. 43 al „Gaz[etei Transilvaniei]”, sunt însă după conlusul comunității scăunale de a se alege și suplenți.

² Ar fi bine când s-ar publica și cei propuși pentru Sebeș, fiindcă noi numai din auzite știm că ar fi d. Ioan Onitiu, Prota Tipeiu și S. Balomiri.

310.

Viena, 19 iunie 1863

N. 3.256

„Consemnarea acelor bărbați, pre cari Maiestatea sa c.r. apostolică, prin rezoluțiunea din 7 Iulie 1863, prea grațios s-au îndurat a-i chema spre a lua parte la Dieta transilvană în urmare la preînalta rezoluțiune din 14 iunie 1863 anului curinte, pre basa § 1 lit. b. a regulamentului provis. de Dietă, care chemată fiind pe 1-ma Iulie se va deschide în 15 iulie 1863.

- 1) Ioane Constantin, proprietar și senator în Brașov
- 2) Georgiu Domșa, fost jude regesc a Orăștiei și proprietar
- 3) Iosif Filtech fost conceptist al Cancel. aulice și proprietar
- 4) Baron Albert de Gerlitz c.r. camerar și proprietar
- 5) Gusztas Groisz, consiliar gubernial
- 6) Antonie Lasloffy, consul în Armenopole
- 7) Petru Mann, c.r. consiliar financiar și proprietar a Crucii de aur pentru merite, cu coroană
- 8) Comitele Nemeș Janos de Hidvég c.r. consiliar intim și camerar, vice-presedinte a reg. Guberniu transilvan

9) Baronul Zenobiu de Popp, director a Băncii naționale austr. proprietar al ordinului Crucea de fer clasa III

10) Macedon Popp, canonic și prepozit al Diecesei gr. catol. de Armenopole

11) Francisc baron de Salmen, c.r. cons. aulic în pensiune, comite a națiunii săsești și comandator al Ordinului leopoldin

12) Friederic Schneider, oratore a Sibiului

13) Comitele Thorotzkay Miklos de St. Gyorgy, fost comite suprem în Thurda și proprietar

14) Ștefan Ugron de Abrahámfalva, fost comite suprem a comit. Turda

15) Doctoru Josef Wächter, medic

16) Iosif Andr. Zimmerman c.r. consiliar ministerial, presedinte a c.r. Consiliu suprem de confesiunea evanghelică.

Cu rezoluțiunea preaînaltă întogmai sunătoare¹

Vienna în 19 iunie 1863.

F.C. de Nádasdy
Demetriu Moldovan

Original. M.O.L., F-135, Dieta 1863/1864, Pachet 145, f. 71-72; Acten und Verhand/undgen des siebenbürgischen 1863-1864 Landtages, f.l., f.a., pp. 39-41.

¹ Textul în cele trei limbi ale țării.

311.

Năsăud, 20 iunie 1863

Escels regesc Guberniu!

Comitetul reprezentativ a districtului Năsăud, în congregațiunea sa din 18-21 iunie [1]861, între alte, a decis unanim, ca în districtul Năsăudului, care e locuit de români, limba oficială să fie limba română.

Conclusul acesta s-a aprobat și prin escelsul regesc Guberniu cu decretul din 1 august 1861 Nr. 3.479 și apoi cu prea înaltul decret din 6 septembrie [1]861 aulic 2.600 [2.000?] s-au sancționat acest conclus, și așa limba română deveni legalmintă de limba oficioasă a acestui district.

În urma Regulamentului pentru alegerea deputaților la viitoarea Dietă transilvană, aleasă Comitetul reprezentativ districtual în congregațiunea sa din 3 iuliu 1863 pe preaumilitul Comitet central pentru alegerea deputaților acestui district, care din aceea zi și-a și început lucrările sale, și deoarece limba comitetului reprezentativ districtual este cea română, așa și umilit subscrisul Comitet, se simte nu numai îndreptățit ci și îndatorat de a respecta limba română de limba oficioasă a sa, și aceasta cu atât mai tare, pentru că motivele din cari s-a sancționat limba română de limba oficioasă a universității și a celorlalte deregătorii districtuale,

sunt, fără excepțiune și cauzele a prea umilit subscrisului comitet de a privi limba română de limba cea oficioasă a sa.

Grațiosul decret a escelsului regesc Guberniu dtto 15 iuniu 863 Nr. 21.393, prin care se defige ca ziua de alegere a deputaților de Dietă a 26 iuniu [1]863 și se demandă așternerca protocolului de votizare a scrutinului și a protocolului de votizare a scrutinului și a protocolului comisiunii alegătoare escelsului regesc Guberniu fiind scris în limba maghiară, care nu e limba oficioasă nici a preaumilit subscrisului Comitet central, și nici a escelsului regesc Guberniu față cu acesta, cu atât mai tare a întristat inimile prea umilit subscrisului Comitet, cu cât că atât altisimul rescript sus atins, cât și regulamentele Dietei sunt scrise în toate trei limbile patrici, și prin urmare și în limba română, cea oficioasă a acestuia, de unde prea umilit subscrisul Comitet privește aceasta de una asuprire în privința limbei.

Pentru aceea dară cu cea mai adâncă reverință ne rugăm, ca escelsul regesc Guberniu să se îndure prea grațios în toate ordinațiunile sale îndreptate către același a folosi limba cea oficioasă română a aceluiași, care singură poate fi deplin înțeleasă.

Pe lângă care suntem a escelsului regesc Guberniu prea plecați

Năsăud în 20 iunii [1]863

Comitetul central pentru alegerea deputaților

Alexandru Bohățielu
Căpit[an] supr[em]

Nicolac Besan
Notariu prim.

Original. M.O.L., Budapesta, f. 266, 1863, nr. 24.496.

312.

Blaj, 21 iunie 1863

Herr Schwager!

Cartea din 15 a lunei și anului curgător, cu poșta noastră de aseară, cu bucurie o primii.

Eri afară de cercularul cunoscut – și alte cerculare am mai dat și îndreptări private pe la mulți, că doară eșim la cale cu deputații noștri și ca să le alăturăm multe pedici, cari și ambițiunea sau năsuința de a ajunge deputat a multora dintre românii noștri le pun. Avem nădejde să reeșim, dacă ne vor asculta.

Pentru al doilea consiliariat român la Cancelaria aulică, îi adevărat că eu m-am întrepus la Excelența sa N[adásdy] însă să știi că aceasta am făcut-o, nu că doară aş avea batăr câta tină sub unghie în domnia ta îndoială, că și cauza națională și și a ambelor confesiunilor noastre, cu cea mai mare strădanie și sinceritate le reprezentezi și le aperi.

Neci am făcut aceasta doară rugat de domnul secretarul Angyal, ci am făcut „ex oportunitate” și „ex principio” ca națiunea noastră să aibă și la Cămară doi consilieri și am vrut să folosească prilejul cel bun, atunci când am citit din gazete – că consilierul Kabos este pensionat și baronul Reichenstein promovat de vice-cămarar, fiind convins că și cauzele naționale sprijinite de doi consilieri mai bine vor putea înainta; și așa Angyal – care în privința aceasta nici cu un cuvânt nu m-a rugat mai înainte este excusat că nu ți-au putut spune și descoperi mai înainte voia și dorul său.

Eu cred că domnul Angyal neciodată nu se va retrage – neci că ar putea face aceasta ca român – de la buna și frățească înțelegere în toate ce se ating de cauza națională, de aceea te rog să ai cătră dânsul deplină încredere și voi îngriji din răspunderi ca și domnia sa să aibă aceeași împrumutată și frățească încredere în domnia ta; român cu român și încă în așa posturi, unde în toate zilele vine cauza românească la tapet, care numai în strânsă concordie, fățiș cu alții se pot apăra, nu pot fi altminterlea decât ca adevărați frați și nimic mai dureros ar putea fi decât frăținătatea aceasta a sângelui s-ar vătăma și nebăga în samă. Aceia nu ne-au fost neciodată sinceri amici cari – în adun, și nu din unele împedecări, poate nouă necunoscute – ne încunjura.

Secretariatul gubernial dacă numai după Dietă voiți a-l conferi lui – care îi incertum, că câte luni sau anu întreg va dura? – apoi să nu-l relegați ad greacas calendas. Nepotul Iosif fi-va ales de deputat (cum ar voi și el) sau ba? Nu știu, da de va fi ales deputat, nu-i neci o îndoială că el – ca și până acum – în apărarea intereselor regimului și a intențiunilor Maiestății va urma pe unchiu său. Pentru aceea, dacă veți voi a-i conferi secretariatul ar fi de prisos a aștepta să vedeți cum se va merita în Dietă ca deputat, cu atâta mai vârtos ca el s-au meritat în oficiul său de acum într-o atâta măsură cât – obstrăbând ce au lucrat în favoarea națiunii – comitatul Kükölö neci odată nu se putea așa, precum și acum organizat, fără colucrarea cea zeloasă a nepotului organiza și pune în rând bun, unde tot prea înalte intențiuni le-au efectuat.

Fiți cu toți binecuvântați poștește sincer afinele

Blăș, 21/9 iunie 1863

metropolitul Alexandru

Original. S.J.A.N., Cluj. Arh. Blaj, F. D. Moldovan, nr. 326.

313.

Căptălan, 21 iunie 1863

Onoratu|lui| comitet de rectificațiuni și reclamațiuni
a Comitatului Alba Inferioară emisă – la Magyar Bükcs

Din extractul conserierei persoanelor îndreptățite la alegerea deputatului dictal pentru cercul Ciurbrud sau Benedic și Uioara venit la comuna Maroš Kaptalan am ajuns la cunoștiință cum că eu în aceea conseriere nu sunt cuprins.

După tenorul regulamentului provisor de Dietă pentru Transilvania par. 29 a) mă îndreaptă cesta a lua parte la alegerea deputatului, fiindcă eu sunt în etate de 26 de ani și plătesc contribuție diriaptă cu 14 fl[orini] 61 cr[eișari].

Pentru aceea mă rog eu de onoratul comitet ca fiind eu îndreptățit la susceperia alegătorilor de deputat a-mi lua în consideraciune aciaastă reclamație.

M[aros] Kaptalan în 21, iunie 1863

Mesaroș Onisie

Original. S.J.A.N., Alba, F. Comitatul Alba de Jos, prez. nr. 14/1863, fără filă.

314.

Năsăud, 21 iunie 1863

Tot necazul limbii

Excelsul regiu Guberniu!

Comitetul reprezentativ al districtului Năsăud în congregațiunea sa din 18–21 iunie 1861, între alte, a decis unanim ca în districtul Năsăudului, care e locuit numai de români, limba oficioasă să fie limba română.

Conclusul acesta s-a aprobat și prin excelsul regiu Guberniu cu decretul din 1 august 1861, nr. 3.479, și apoi cu preainaltul decret din 6 septembrie 1861, nr. aulic 2600, s-a sancționat acest conclud și prin Maiestatea sa c.r. și apostolică, și așa limba română deveni legalminte de limba oficioasă a acestui district.

În urma regulamentului pentru alegerea deputaților la viitoarea Dietă transilvană alese Comitetul reprezentativ districtual în congregațiunea din 3 iulie 1863 pe umilitul Comitet central pentru alegerea deputaților acestui district, care din aceea zi și-a început lucrările sale, și deoarece limba oficioasă a comitetului reprezentativ districtual este cea română, așa și umilit subscrisul Comitet se simte nu numai îndreptățit, ci și îndatorat de a respecta limba română de limbă oficioasă a sa, și aceasta cu atât mai tare, pentru ca motivele din care s-a sancționat limba română de limbă oficioasă a universității și a celorlalte dregătorii districtuale, sunt fără excepțiune și cauzele a prea umilit subscrisului Comitet de a privi limba română de limba cea oficioasă a sa.

Grațiosul decret al excelsului r. Guberniu dtto 15 iunie 1863 nr. 21.393, prin care se defige ca din ziua de alegere a deputaților de Dietă e 26 iunie 1863, și se demanda aștermerca protocolului de votisare a scrutinului și a protocolului comisiunii alegătoare excelsului r. Guberniu, fiind scris în limba maghiară, care nu e limba oficioasă nici a prea umilit subscrisului Comitet central, și nici a excelsului r. Guberniu față cu aceasta, cu atât mai tare a întristat animele pe umilit subscrisului Comitet, cu cât ca atât altisimul rescript sus atins, cât și regulamentele Dietei sunt scrise în toate trei limbile patriei, și prin urmare și în limba română cea oficioasă a

acestui. de unde prea umilit subscrisul Comitet privește acesta de una asuprire în privința limbii.

Pentru aceea dară cu cea mai adâncă reverință ne rugăm ca excelsul r. Guberniu să se îndure prea grațios în toate ordinațiunile sale îndreptate către același a folosi limba cea oficioasă română a aceluiași, care singură poate fi pe deplin înțeleasă.

Năsăud, în 21 iunie 1863

Pe lângă care suntem ai excelsului regiu Guberniu
prea plecați

Comitetul central pentru alegerea deputaților

„Gazeta Transilvaniei”, XXVI (1863), nr. 62 din 2 august, p. 246.

315.

Blaj, 23 iunie 1863

Herr Schwager!

În „Telegraful român” nr. 43, din 20-a mai a[nul] c[urent], carele eu numai asară îl căpătai, între numele regaliștilor de partea românilor propuse de Guberniu, pentru preaînalta denumire, îți văzui și numele domnici tale.

Eu dară grăbesc a-ți scrie și a te roga în interesul națiunii să nu primești a fi regalist ci să rămâi în loc acolo la Cancelarie, dimpreună cu domnul secretar Angyal, că de la Dieta Ardealului se vor subșterne, prin excelsa Cancelarie aulică lucrurile cele mai ponderoase, cari taie în viața politică a națiunii române, și apoi dacă vă veți mișca din loc, cine va apăra la Cancelarie interesele națiunii noastre? Acolo – dacă veți veni ca regaliști – vor rămânea apoi numai sași și maghiari și apoi firește aceștia vor propti cu toate puterile interesele națiunilor sale, nu a românilor și, dacă românii n-or avea pe nime care să apere și interesele lor, togma acum când are de accasta mai mare lipsă, apoi mă tem că ni se va cășuna cea mai mare pagubă.

Accasta-i cauza, din care eu aș dori să rămâneți ambii români pe loc și să nu veniți de acolo. Sapienți satis.

Noi aici ne silim cu toate puterile să eșim bine cu deputații noștri, care ne dau de lucru, că mulți ar vrea a fi deputați și nu-i pentru toți loc.

Aceste, cu graba scriindu-ți-le, rămân al Ilustrității tale sincer afine.

Blaj, 12 iun[iu] 1863

Metropolitul Alexandru

P.S. Togma cri cetii în „Telegraful român” nr. 43, între regaliștii de partea românilor propuși și numele lui Nopcea (cu bună samă fiișpanul din Hunedoara);

cum ar putea să se denumească de regalist între români unul ca acela care în răspunsul său la chemarea mea, să vină și el ca fișpan de român la Conferințele românilor din Sibiu, se lapadă de români și nu voește a lua parte la o adunare unde se tractează interesele națiunii române, precum știi din răspunsul lui cetit în Adunarea Națională din Sibiu.

Aveți grijă ca între regaliștii români să nu se denumească că de la un om ca acesta, nici regimul, nici națiunea română în Dietă nu poate aștepta nici un bine.

Original. S.J.A.N., Cluj, Arh. Blaj, F. D. Moldovan, nr. 324; Ioana Botezan, *Correspondența ...*, p. 544.

316.

Blaj, 23 iunie 1863

Euere Excellenz!

Aus dem hier ./ in Originali unterthänigst beigeschlossenen Berichte des griechisch-katholischen und griechisch nicht unirten Pfarrer und anderer zwei Insassen aus der Gemeinde Faro im Unteralbenser Komitate, dürften Euer Excellenz weitläufiger gnädigst entnehmen: wie und auf welche Art die Magiaren im ersten Wahlbezirk des Unteralbenser Komitats sich dahin aus allen Kräften bestreben, die Zahl der wahlberechtigten Romänen zu vermindern, und dies unternahmen die magyarischen Gemeinde Notäre, welche mit den Bezirksrichtern einverstanden sehr viele Romänen, welche an direkten Steuern 8 fl. Ö[sterreichische] W[ährung] entrichten, aus den Wählerlisten ausstreichen, hingegen aus den Magiaren so viele in den Listen eintragen als sie nur aufbringen können.

Ich erlaube mir demnach diesen Hergang der Dinge zur hohen Kenntnis Euerer Excellenz zu bringen und zugleich die gehorsamste Bitte zu stellen, womit Euere Excellenz zur Verhinderung solcher höchst unloyalen und dem ausgesprochenen Grundsatz der Gleichberechtigung widerstreitenden Unternehmungen der Magiaren geruhen wollen, der Wichtigkeit des Gegenstandes entsprechende Maßregel und Anordnungen zu erlassen, und Seinem Hochwohlgebornen Herrn Obergespan von Pogány wegen der in seinem Komitate begangenen und etwa zu begehenden Ungesetzlichkeiten verantwortlich zu machen.

Genehmigen Euere Excellenz die Zusicherung meiner tiefsten Hochachtung entgegen zu nehmen.

Euerer Excellenz unterthänigster Diener

Alexander St. Sulucz
Erzbischof von Alba Iulia

Blasendorf, am 23. Juni 1863.

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863-458.

Sibiu, 23 iunie 1863

Ilustrisime domnule și amice!

Eri, când eram cuprins de friguri, și aceasta a treia oară, căci joi și sâmbătă încă mă sguదుuiră frigurile, am primit telegrama-ți, în care îmi dai de știre că de la Excelența sa a urmat la întrebarea mea: ca eu să rămân regalist.

Îmi pare rău, dass ich mis verstanden bin: eu m-am pus întrebarea aceea la o întrebare ce s-ar putea lua în înțelesul strâns de o întrebare, ci o am îmbrăcat-o în veșimânt delicat, adică n-am vrut numaidecât să zic că eu rămân deputat, ci aceasta am vrut de la Excelența sa să o am. În altrânele (sic!) mi-au spus ca să fiu deputat. De aceea eu ignorez telegrama și voi ignora și orice scrisoare privată, și rămân pre lângă rugarea mea ce am trimis Excelenței sale sub nr. pres. 260. Dar adaug și aceea că eu multe cauze am, în urma căror speriez că Excelența sa mă va lăsa a rămâne deputat, precum au fost voia lui primitivă, după carea m-am acomodat, și nu mă va vătămă și neodihni atunci când am lipsa cea mai mare de liniștea sufletului. Eu nu sum copil, ca astăzi așa și mâne altumintrelea să se facă cu mine. Eu am principii, după care mă port, și de acele nu mă abat.

Eu sum bolnav, nu pot să scriu multe, și cine știe cum va fi cu mine și pe timpul Dietei. Eu sum sentimental de tot, căci principiile mele sunt morale, cu frica lui Dumnezeu.

Sibii, 11/23 iuniu 863

Andrei, epp.

Original. S.J.A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 266, f. 56-57.

Sibiu, 23 iunie 1863

Înștiințare

Subscrisul presidiu al Asociațiunii transilvane, luând în considerațiune împregiurarea momentoasă că timpul Adunării generale din est ținându în Blaș, cade tocma pre timpul ținerei Dietei Transilvanici, așa din motive foarte ponderoase, tăietoare în viitorul nostru național, a aflat de bine și cu scop, deocamdată a amâna ținerea acestei Adunări generale până la altă dispozițiune, ceea ce prin aceasta se aduce la cunoștința publică¹.

Sabiu, 11/23 iuniu 1863

Baron Șaguna m.p.
președinte

„Telegraful Român”. XI(1863), nr. 48 din 13 iunie, p. 195.

¹ Adunarea generală a Astrei pentru anul 1863 va avea loc la Blaj între 7-10 septembrie / 26-29 august; programul de desfășurare al acesteia în „Telegraful român”, XI (1863), nr. 39 din 12 mai, pp. 157-158.

319.

Viena, 24 iunie 1863

Excelența voastră!

În relațiunea cu scrisoarea mea din 14 iunie a[nul] c[urent] nr. 2867 am onoare a vă încunoștiința pre Excel[ența] voastră cum că deoarece alegerile deputaților în mai multe comitate și scaune nu se pot întreprinde mai de timpuriu decât după 26 a l[unei] c[urente] ba în unele numai în zilele dintâi ale lunii lui iulie a[nul] c[urent], Maiestatea sa c[ezaro] r[egală] apostolică s-a îndurat a concede preagrațios prin rezoluțiunea prea naltă cu datul de azi ca să se poată face deschiderea Dietei Marelui Principat Transilvania, ce era conchemată preagrațios pre 1ma iulie a[nul] c[urent] la Săbii, în 15 iulie a[nul] c[urent]. Despre ce am onoarea a vă încunoștiința cu acea invitațiune ca să binevoiți a fi de față în toată întâmplarea la deschiderea Dietei.

Al Excelenței voastre prea plecat serv

Nádasdy

Original. S.J.A.N., Alba, f. Mitropolia română unită, Cabinetul mitropolitului, nr. 767, f. 1.

320.

Timișoara, 25 iunie 1863

Maiestatea ta, preîndurate împărate, preagrațioase doamne!

Românul de când are el norocirea de a se afla sub blândul sceptru al augustisimei Case Habsburgo-Lotringice s-a îndatinat în toate nenumăratele și nesuferitele sale apăsări și persecuțiuni a-și căuta unicul său liman de scăpare la grația împăratului său, fiind el dintru început convins că numai de la preainaltu acela, ca de la fundele din care tot binele se revarsă și în al cărui sânt interes zace adevărata prosperare a tuturor popoarelor Imperiului, și el își va afla desecur doritul remediu spre alinarea suferințelor sale.

Această speranță și încredere crezită de la străbunii noștri către înălțatul nostru Împărat și către augusta Casă domnitoare ne îndeamnă astă dată și pre noi în suferințele noastre cele mari și multe a alerga căutând alinarea lor la preainaltul tron al Maiestății tale.

Maiestate! Când Maiestatea ta condus de bună seamă de cele mai măreție intențiuni pentru fericirea popoarelor M.tale te-ai îndurat prea grațios prin Diploma din 20 octombrie 1860 și prin prea înaltele autografe întregitoare tot din aceeași zi a-ți estinde părințeasca îngrijire și preste acele națiuni ale Ungaricii cari prin simpla restituire a stărei constituționale de mai nainte ar fi fost degradate la trista soarte de nulitate ce le-o croise acea constituțiune, și în termeni răspicați și în tip destul de pozitiv a regula referințele națiunilor nemagiare față cu naționalitatea cea magiară mai nainte eschisiv îndreptățită, constatând în amintita prea grațioasă Diplomă egalitatea tuturor supușilor înaintea legii, garantitul liber exercițiu de religiuine pentru fiecare și capacitatea de deregători publice fără privință la stare și naștere, iară în prea înaltul autograf al 20-lea, ca o pregătire la realizarea egalității naționale de atâtea ori de pre tron rostite, precisând dreptul limbelor nemagiare ca al elementului principal al diferitelor naționalități și amenințând cu toată serioșitatea orice apăsare și silnicie în limbă și naționalitate, atunci Maiestate toată lumea s-a convins deplin cumcă M.ta dorești serios desvoltarea și prosperarea tuturor popoarelor și naționalităților de sub părintescul sceptru împărătesc și nu vei mai suferi ca oricare castă, popor sau naționalitate să absoarbă toate drepturile și foloasele publice, despoind și înpilând pre celelalte.

Dară însă, Maiestate, populi nemagiari de sub Coroana Ungaricii, și anumit românii Banatului temșan, pre câte s-au bucurat ei pre de o parte de această manifestată pre înaltă și mărinimoasă grație a M.tale, pre de altă parte după tristețile lor esperințe seculare, chiar așa au fost pătruși de temerea că fruntașii națiunii magiare chimași prin M.ta a guverna țara în nesațiul lor național, răzimași pe usul și de ei înșii formatul drept eschisiv de mai nainte toate vor încerca și vor pune în lucrare spre a paralisa prea înalta voie și a eluda prea părințeștile și prea dreotele intențiuni alte M.tale și puterea și auctoritatea luată din mâinile M.tale spre conducerea și desvoltarea și fericirea tuturor popoarelor o vor folosi spre rădicarea și înaintarea numai a elementului său, cu totala negrijire a tuturor celorlalte. Această temere a fost motivul principal că românii Banatului temeșan, atât prin reprezentantele lor domnul Andr. de Mocioni în Consiliul imperial înmulțit din an. 1860, cât și prin bărbații de încredere convocați și ascultați mai târziu în această privință de către emisul comisar împărătesc, contele de Mensdorf-Pouilly, și în fine prin un act separat solenel provăziut cu mai multe mii de subserieri și așternut M.tale la începutul lui decembre 1860 prin fostul atunci ministru președinte, contele de Rechberg, cu tot zelul și toată conștiința au protestat în contra pretenței prin magiari anecsiuni și contopiri a Banatului cu Ungaria. Cu toate acestea, această anecsiune și contopire pre temeiul pretinsului drept de stat s-a făcut, dar apoi, durere, și temerile noastre toate, toate deplin s-au împlinit!

Maiestate, noi românii fostului Banat temeșan ne aflăm siliți a aduce la prea înalta cunoștință a M.tale, că aice în părțile locuite prevalinteminte de noi, nu numai principiul egalei îndreptățiri naționale proclamat de atâtea ori de pre prea înaltul Tron pentru toate popoarele Imperiului, dar și toate drepturile noastre

cuprinse și garantate în Diploma M.tale din 20 oct. 1860 și în prea înaltele autografe din aceeași zi de fel nu se observază. Căci pre când în al 20 autograf se înputeresc comunitățile a-și alege limba afacerilor comunale, singuraticii se îndreptătesc de a se folosi de propria sa limbă în cauzele sale și deregătorii judeciari, precum și administrativi se îndatorese tot feliul de ordinațiuni și decrete, care le îndreaptă nemijlocit către vreo comună. numai în acea limbă a le emite care este limba oficioasă a afacerilor comunale, iară privaților la esibitele lor în acea limbă a le răspunde în care sunt compuse acele esibite, nu numai că judecătorii și diregătorii administrativi nu dau ordinațiunile și demandațiunile sale către comunele române în limba română, ci încă ei oprese comunele de a-și declara limba sa națională de limba afacerilor comunale și a se folosi de ea, neprimind relațiuni și petițiuni și plânsori în altă limbă decât cea magiară, presecutând totdeodată în tot modrul pre acci cari voiesc a-și aduce la valoare și a se folosi de acest drept dat lor prin M.ta. Tot așa purced ei și față cu privații. Căci nu numai că nu dau nici un fel de îndorsate și răspunsuri în limba în care e compusă cererea ci cu total despect al prea înaltelor răspicatelor ordinațiuni și amenințări cererile și plânsorile compuse în limba română de comun nici nu le primesc.

Românii, după cum am înțeles, mai cu seamă cei din părțile Aradului, adescori s-au plâns până la M.ta în contra nerespectării acestui drept dat și garantit lor prin prea grațiosul lor împărat și domn, arătând felurile mașinațiuni prin cari mai cu seamă comunele se împedecă de a se folosi de limba sa națională ca limba afacerilor comunale. Și în urma acestor plânsori avurăm rara bucurie a vedea pe M.ta convingându-te despre adevărul plânsorilor acestora prin prea înalta rezoluțiune din 26 iuliu 1862, te îndurași prea grațios a esplica și a completa față cu comunele prea înaltul autograf al 20 din 20 octombrie 1860, enunțiând acel prea drept principiu cum că în fiecare comună limba afacerilor este totdeauna limba majorității locuitorilor comunali, voind și prin aceasta a face capăt intrigelor și asupririlor magiare devenite la prea înalta cunoștință a M.tale, iară în privința privaților lăsând dispușețiunile din citatul prea înalt autograf neschimbate.

Cu toate aceste însă. Maiestate, cu anima sfârșită de supărare și de durere trebuie să-ți descoperim că pre lângă toată chiaritatea și pusetivitatea acestor prea drepte și prea grațioase ordinațiuni ale M.tale, diregătorii publici și judeciari și administrativi, nu numai că contrastau aplicării acestora, ci voind a eluda toată puterea internă a acestora se folosesc de tot fel de sofisme și apucături prin care nulifică tot dreptul limbistic și național pre care M.ta ai avut prea înalta grație de a-l dăru și garanți popoarelor nemagiare. Ba cu cea mai profundă măhnire văziurăm, de repețite ori cum chiar dicasteriile mai înalte. Consiliul regiu și Cancelaria r. aulică a Ungarici, despre cari altmintea am supune că sunt mai cu seamă chiamate a susținea în toată rigoarea și a duce la îndeplinire cu toată stricteția mandatele M.tale, în diferite și minunate chipuri se năsuesc a ne detrage drepturile prea grațios concesse de către M.ta. Așa în vara anului trecut înaltul Consiliu locuțieninte regiu din Buda prin un intimat al său către episcopii diecesani opresc strâns pre preoții noștri (cari după chiamarea și referințele lor sociale ar fi să fie părinții, conductorii și luminătorii poporului) a se ocupa ei cu cauza limbei noastre, numește pașii noștri făcuți spre introducerea limbei noastre în afacerile noastre comunale, o

exploatare condamnăveră a Diplomei și autografelor din 20 oct. 1860, demandă episcopilor și clerului a denunța pre persoanele ce stăruiesc în cauza limbei și a scoate protocoalele scrise despre oficioșitatea limbei române prin comunități din arhivele bisericilor noastre. Așa acum de curând tot înaltul Consiliu din Buda într-un decret îndreptat către șefii comitatelor, provocându-se la o respectivă îndrumare a Cancelariei M.tale ungurești aulice, prea înalta rezoluțiune a M.tale din 26 iuliu 1862 și prea înalta Diplomă cu autograful al 20 din 20 oct. 1860, într-acolo le esplică cum că comunitățile nemagiare, prin urmare și cele române, numai întru atâta se pot folosi de limba sa încât actele scrise într-ânsa se restrâng numai la afaceri ce au a rămâne înlăuntrul comunității (va să zică, cu alte cuvinte, la simplele lor prenotări), iară în toate alte afaceri au a se șiebi de limba magiară. Această întortocată interpretare a prea înaltelor chiar și răspicate ordinațiuni nice e calificată, nice destinată spre alta decât în termeni nepăruși a ne despoia de tot dreptul limbistic acordat și garantat de prea înalta grație a M.tale.

Maiestate! Când M.ta condus de mai înalte respecte de stat te-ai aflat îndemnat a decide asupra soartei fostului Banat temišian, atunci, având prea părinteasca privire la pronunțata temere din partea românilor pentru limba și naționalitatea lor, te-ai îndurat a lua prea grațioasa cunoștință despre această întemeiată temere a lor și în prea înaltul rescript de reîncorporare din 27 decembrie 1860 te-ai îndurat în termeni imperatori a demanda și a însărcina Cancelaria aulică ungară ca în fostul Banat, spre înlăturarea temerei românilor pentru suprimarea limbei și a naționalității lor, în locurile des indeseate locuite de ei să se aplice de amployați numai bărbați abili din naționalitatea lor. Totdecodată ai binevoit M.ta prea grațios a da guvernului unguresc instrucțiunea ca la toate dicasteriile mai înalte ale țării să aplice câte un consiliar și alți dregători din sânul românilor bănățeni, recunoscând prin aceasta, așadar, ca limba și naționalitatea unui popor numai prin amployați din sânul lor se poate conserva și că numai aceștia sunt în stare a delătura și șterge temerea românilor în privința suprimării limbei și a naționalității lor.

Atinsa prea înalta rezoluțiune în partea sa care decide reîncorporarea Banatului cu Ungaria s-a cfeptuit numaidecât cu cea mai mare răpeziune. Partea a doua însă, adică condițiunea pre lângă care s-a ordonat această reîncorporare, vedem cu durere mare că de fel nu s-a împlinit, deși aceasta togmai așa de răspicat se cuprinde în acel prea înalt rescript, ca și însăși reîncorporarea.

Ca să arătăm prin date cumcă, precum prea înaltele rezoluțiuni emanate în favoarea limbelor nemagiare, prin urmare și a celei române, așa și dispușețiunea din partea înaltului rescript de încorporare și prea înalta instrucțiune tot atunci emanată întru aplicarea românilor calificați oficianți în locurile de români des indeseate locuite și pre la discasteriile și județiile mai înalte, de fel nu s-au împlinit și nu se împlinesc, ne luăm libertate în omagială supunere din multe alte casuri următoarele a el aduce la prea înalta cunoștință a M.tale, și anume:

1. În comitatul Torontalului se află în 40 de comunități, parte curat românești, parte mestecate, preste 70.000 de români, fără ca în aceste comunități să se fi introdus limba română ca limba afacerilor comunale amăsurat autografului M.tale din 10 octombrie 1860 și rezoluțiunei din 26 iuliu 1862, iar respectarea rescriptului

reîncorporator în privința aplicării românilor de oficanți s-a trecut cu totul cu vederea căci pentru 40 de comune cu mai mult de 70.000 de suflete numai un jurat de cerc cu numele Julian Grozescu se află aplicate.

2. În comitatul Temișului în care la o populație de 300.000 vin preste 175.000 de români în comunități mai mare parte curat române și lângăolaltă situate, deși deci românii fac majoritatea absolută în comitat, totuși, afară de vreo ziece comune celelalte nu se bucură de întrebuițierea limbilor în afacerile comunale. Și chiar acestea sunt oprite în scris și din deregătorie prin juzii cerculari respectivi a se folosi în atingere cu deregătoriile ante stătătoare de limba lor, precum s-a întâmplat aceasta mai cu toate notariatele respective comunale, și mai din proaspăt s-a întâmplat aceasta din partea judeului primar de cerc Miletz cu notariul Zsebelului. Mai departe, ca să se reducă la nulă și în aceste puține comune folosirea limbei române, notarii apți de a manipula în limba română și strămută și se înlocuiesc prin astfel de indivizi cari nici în vorbă, nici în scriptură nu cunosc limba română, după cum între alte multe casuri s-a întâmplat aceasta decurând cu notariul Gruber din Ligeth, carele, deși neamț de naționalitate, dar știa limba română și o introdusese în afacerile comunale, înlocuindu-se deci el prin Perlics, carele nu are cunoștința limbei române. Apoi, spre înspăimântarea tuturor comunelor române de a-și introduce limba lor de limba afacerilor comunale, și și a notarilor ca să nu cuteze a scrie ceva din oficiu în limba română, nu se cruță mijloacele nici cele mai înfricoșătoare din partea juzilor cercuali. Ba și până acolo se alunecă domnia lor încât suspicionează și înfeară pre astfel de comune de rebele, numai ca să aibă pretest de a le amenința și a le abate de la încercarea de a introduce limba română în afacerile sale, precum între altele se tâmplă în anul trecut un ce asemenea cu comunele Belențiu și Chisătău și cu notarii respectivi, fiind comunitățile acestea amenințate cu esecuțiune militară, escortându-se cei mai aleși săteni din Belențiu la vecinul sat Chișătău, unde pre lângă observarea de nescari formalități intimidatoare se luă la cercetare, iară antiștii comunali cu notariul din Belențiu se suspendară, punându-se pre mai multe zile persecutori comitatensi în această comună sub pretest de a susținea pacea care nu era turburată, nici amenințată de fel, iar notariul din Chisătău strămutându-se pentru o culpă ce de fel nu esista la Hemiacova. Aceste măsuri arbitrar ale fostului jude cercual din Recaș Dézsán, cari erau sprigionite din partea fostului d. administrator Szabó, în umarea repețitelor remonstrări din partea persecuțiilor, mai la urmă, prin însuși Ex. sa locuțienutoriu regesc din Ungaria au trebuit să se recunoască de neadevărate și să se nimicească, restituindu-se în ambele comune stare de mai nainte.

Ce se atinge de aplicarea românilor în diregătorii, deși dânșii au în privința aceasta în rescriptul de reîncorporare un drept necontestaver dat de însăși Maiestatea ta, totuși la o populațiune de 175.000 români, față cu 95.000 de germani, cam 30.000 sârbi și 8.000 magiari, din sânul majorității absolute a românilor numai 2 juzi cercuali, 1 jurat și 1 asesor la Tribunalul orfanal se află aplicați, precând ce sârbii cu 30.000 au administrator, vicecomite primar, protonotar, secretari, juzi primari, juzi cercuali și jurați, ocupând cele 8.000 de magiari și unii magiaroni toate celelalte multe posturi.

Cât de întristătoare este starea românilor din comitatul Temișului se dovedește și de acolo că fiind acum de curând două posturi de juzi primari vacante, unul la

Ciacova, altul la Lipova, în cari cercuri românii fac 40.000, iară neromânii abia 2.000 până la 3.000 de suflete, totuși cu despectarea acestei numeroase totalități de români și cu o nescusăveră ignorare a altisimelor dispozițiuni mai sus citate s-au împlinit ele prin magiarii Miletz și Kovácsics, dintre cari niciunul n-are cunoștința limbei române literare, ba Kovácsics nici că e în stare a se înțelege cu poporul! Această stare tristă cu atât e mai apăsătoare, cu cât nici însuși d. administrator al comitatului Nicolau Mihailvocs nu știe limba română, iară ceilalți amployați neromâni din comitat fără deschilnire abia știu câte cevași puțin vorbi românește. A scrie însă nici sunt în stare, nici că vreau.

3. În comitatul Carașului care e mai gata în totalitatea sa locuit de români și despre carele s-ar supune că se bucură în întreagă măsură de bunățile drepturilor limbistice și naționale de la grația M.tale câștigate, nu numai că în comunele cercurilor cari au de juri cercuali neromâni, nu e introdusă limba română în afacerile din lăuntru ale comunelor, ci în trebi criminale benevolisările se întâmplă mai preste tot chiar ca în comitatele Temiș și Torontal în limba magiară. Ba ce e mai mult, investigările criminale din partea tribunalului comitatens, autentificările, propunerile fiscalatului și apărările, precum și sentințele tot în limba magiară se fac, ce totuși e contrariu apriatei prea înalte dispozițiuni din autograful al 20 de datul 20 oct. 1860. Iară în cauze civile procesuale și neprocesuale nu numai că la rugări date de privați și advocați în limba română nu se aduc sentințe în limba aceasta, ci nici astfel de răspunsuri nu se dau. Ce pentru românii din Caraș cu atât e mai apăsător, cu cât dâșii în anul 1861 s-au folosit în comitat întru toate afacerile juridice și adminsitrative de limba lor proprie română ca de limba oficială, și cu atât nu le este nici astăzi cunoscută cauza și modrul prin care s-a casat și delăturat usurarea limbei române și s-a introdus cea magiară, care la ei de la an. 1850 cu totul era scoasă din us.

Nici compunerea magistraturei nu corespunde nici pre departe prea grațioasei dispozițiuni din rescriptul reîncorporațiunei, căci d.e., la Sedria comitatensă, adică la Tribunalul central al acestui comitat de 232.000 de locuitori mai toți români, între 10 asesori numai 3 sunt români.

Maiestate! Când românilor li se făcea astfel de nedrăpțăiri prin așa- zisul Guvern unguresc constituțional din 1861, atunci dâșii ușor puteau să perceapă aceste abuzuri și violențe, căci atunci renitența organelor publice era îndreptată în contra tuturor măsurilor și dispozițiunilor M.tale, cari cât de puțin nu se potrivea cu legile de la 1848 și organele de atunci nu erau toate de-a dreptul emanate din denumiri maiestatică, nici că se țineau ele responsabile M.tale. Dar astăzi, Maiestate, când și guvernul unguresc și toate organele publice sunt curat numai creațiuni ale M.tale pre temeiul Diplomei, iar nu al legilor din 1848, și când toate altele dispozițiuni și intențiuni ale M.tale se împlinesc fără toată rezistența, numai cele ce privesc la noi și la drepturile noastre limbistice și naționale, nicedecât nu! Ce să știm cugeta, cum să ne știm aceasta esplica și cum să ne mai știm mângăia, mai ales când recuetând bine suntem constrânși a constata și a recunoaște cumcă drepturile noastre naționale și limbistice, chiar și în an. 1861, se aflau ici-coalea mult mai bine scutite și efeptuite decât acum. Căci atunci în unele locuri se observa oareșicum un fel de ecvitate, pre când azi chiar Cancelaria aulică ungară și Locutienința strălucesc, prin nerespectarea defel a românilor în gremiile lor și de

altă parte emit astfel de ordinațiuni explicative de prea înaltul autograf din 20 oct. 1860 și de pre înalta rezoluțiune din 26 iuliu 1862, prin cari față cu comunele puterea și tendința acelor acte maiestatică cu totul se nulifică, ba prin chiar propriile lor decrete și dispozițiuni mai vechi se neagă și se șterg totalmente, precum d.e. decretul Consiliului locutieninte din 8 ianuar 1862 și rescriptul aulic din 20 decembre 1861, cari ambele recunosc basa principiului egalei îndreptățiri a limbelor și nu restrâng limbele nemagiară nici prin comune, nici în administrațiune și pre la jurisdicțiuni de fel!

Maiestate! Până la atâta temeritate au adus aceste măsuri de înaltelor dicasterii ungurești ale M.tale pre unii juzi de cerc încât și răzimându-se pre ele de capul lor fabrică prea înalte rezoluțiuni prin cari în numele M.tale scot limba română curat din tot usul public! Așa d.e. judele cercului Alecheia în comitatul Aradului dede sub 9 iuniu a.c. un cercular către antiștiile comunelor române în carele din cuvânt în cuvânt zice următoarele: „Császár o Felsége elrendelte hogy ezentul Magyarországbán a romanoknak nem szabad román nyelven folyamondni, ugy a közsegeknek sem szabad többé román jelentést tenni hanem minden jegyzőkönyvet is magyar nyelven vezetni etc. ...” Adică, înălțimea sa Împăratul a ordonat ca de acu înainte românilor din Ungaria să nu le mai fie iertat a petiționa în limba română, asemenea nici comunităților să nu le mai fie iertat a face raporturi în limba lor, ci și chiar protocoalele lor să se poarte în limba maghiară!

Tot în asemenea pusețiune tristă ne aflăm în comitatele Banatului și în privința aplicării indivizilor de naționalitate română în diregătorii. Căci pre când pre la a. 1861 se aflau în comitatul Timișoarei vicecomite, juzi primari și cercuali români, iară comitatu Caraș avea comite suprem și mai târziu administrator îndubitați români, cari cunoșteau pre deplin limba, literatura și datinele naționale române, acum în comitatul Timișului stă, precum am atins mai sus, iară în Caraș, cu toate că românii auzind de eventuală strămutare a administratorului sârb, s-au adresat prin o prea umilită rugare către M.ta și pre temeiul decretului reîncorporator s-au rugat ca grația M.tale să le denumescă de cap al comitatului un român cunoscut de acesta, iară M.ta la această prea umilită rugare te-ai îndurat a-i asigura că dorința lor nu va rămâne nerespectată, cu durere trebuie să mărturisim că singura aceea înpregiurare că nou denumitul administrator din Caraș, d. Ștefan Ambruși, nu se ține de niciuna din religiunile românilor, de poporul român nu se privește și nefiind dânsul până aici ca român cunoscut, nice se poate privi de român. Iară aceea înpregiurare că limba română nu o posedă de fel, nu numai că-i face neposiveră atinge cu poporul, prin ce precum oficiul suferă scăzăminte, așa și însuși poporul se lipește de ajutorința și mângăierea ce o caută la șeful comitatului ca la dreptul reprezentant al persoanei M.tale în comitat. Ba încă precum poporul, așa și inteligența e înstrăinată de dânsul, neesistând între dânsii niciun fel de legătură reală și naturală de alipire și amoare și fiind românii preste tot constrânși a privi în această denumire o nouă eclatantă probă a desprețuirii și eludării drepturilor lor naționale!

Preagrațioasă Maiestate! Nici cât mai bine se află scutită cauza limbei și naționalității noastre, precum și interesele poporațiunei noastre preste tot în orașul și magistratul Timișoarei de care se țin 5.000 de români, nu proletari ci tot civi cu

posesiuni. Acești numeroși români, Maiestate, la magistratul și județul orașului nu sunt reprezentați decât prin un unic individ, adică prin căpitanul civic Petru Cermena, precând populațiunea sârbească d-abia de vreo 800 de suflete e reprezentată mai mult ca înziceit, având ea din sânul său pre consulul civic, mai mulți senatori și alți demnitari orășienești. Ba chiar și puținii locuitori greci din acest oraș sunt mai bine decât noi, numeroșii români, reprezentați, având ei doi senatori și alți amployați în magistrat pre carii însă contrarii noștri cu tărie ar vrea să-i boteze de români în contra sentiului și voiei lor, numai pentru ca să ne mistifice dreptul și interesul nostru. Românii temišiorani încă la restaurarea magistratului în anul 1861 au protestat solemnel în contra nedreptăților ce li s-au făcut în această privință prevăzând ei că precumpănitoarea această magistratură de elemente dușmănoase nu va lipsi a le persecuta limba și naționalitatea și a le cășiuna mii de fatalități în viața publică! Protestul lor însă nu a avut nice un efect dar cu atât mai mult s-au împlinit din partea magistratului toate temerile lor, pentru că nu numai limba română nu se suferă la magistrat defel, dar inclit acest magistrat de loc în an. 1861 a început persecutare formală în contra românilor, despuindu-i mai întâiu prin un decis al său de școală de lângă Sântul Georgiu, pre carea ei o avea încă de la anul 1851 întemeiată cu sancțiunea și din mandatul înaltului Guvern al M.tale și care școală se cerceta de mai mult ca 100 de copilași români. Această nescusaveră despoiare a românilor de școala sa o decretase magistratul orașului cel neamic elementului nostru în favoarea câtorva puține fetețe sârbești, pentru cari voia a rădica o școală separată pre contra numeroasei tinerimi scolastice române și numai o prea înaltă rezoluțiune maiestatică emanată la plânsoarea românilor a fost în stare a restitui pre români în dreptul lor.

În asemenea chip persecută Magistratul orașului Temišiarci pre românii cei 1.600 la număr, ce se țin de beserica Sântului Georgiu din suburbia Fabrica, din care beserică acest magistrat, întovărășit cu episcopul și Consistoriu sârbesc din loc, cu toate și cele mai violente mijloace se năsuesc, în folosul echisiv al unei minorități de numai 400 de sârbi ce se țin de această beserică a eschide cu totul pre români, scoțându-le mai întâi limba și flamura tenerimei scolastice dintr-însa. Ba până acolo a mers consulul civic al orașului, Bugarszki, carele e sârb esaltat, încât în ziua de Paști a anului curent, pentru ca românii, șerbindu-se de dreptul lor ce-l aveau chiar și prin Consistoriu recunoscut, au cutezat a cânta în beserica sa pre jumătate românește, sub timpul prânzului a dat să prindă și să închidă prin panduri pre patru români și civi de frunte, numai spre a-i batjocori și intimida, fiindcă a doua zi i-a dimis fără a-i fi și ascultat. Dar încă și mai cumplit s-a purtat mai târziu Magistratul și județul orașului însuși carele tot pentru asemenea faptă a românilor, pentru că adică dâșzii în sărbătoarea Sântului Georgiu au cutezat iarăși să cânte pre jumătate românește, a decretat prinderea și închiderea alor 12 români de frunte, între cari unii și civi alegători, și i-a trădat județului marțial, acuzându-i de turburători de religiune care crimă însă județul militar neaflând-o în faptă acușaiilor români de feli constatată, deloc i-a dimis liberi.

Socotim, Maiestate, că aceste date ajuns spre a documenta că Magistratul Temišioarei este preocupat înfricoșiat în contra românilor și dacă nu va fi curând reformat și din destul moderat prin un număr competent de români buni drepți și

energici, prin apucăturale sale arbitrară poate să căștione nu numai românilor, ci însuși Guvernului cele mai fatale neplăceri și daune.

Prea grațioasă Maiestate! Chiar precum ne e de persecutată și nedreptățită limba și naționalitatea și brava inteligența în sferile oficiale ale vieții publice pretutindeni, chiar în asemenea măsură ni se periclită existența și ni se amenință venitorul prin anarhia cea înfricoșată, carea de la an. 1861 încoace grasează în școalele noastre populare, decând adică acelea prin o combinațiune rafinată a contrariilor noștri deveniră mai antâniu sub arbitrara influință a deregătoriilor politice, iar apoi prin intimatul consiliului regese locutienente din 15 ianuar 1862 sub direcțiunea clerului și ierarhiei sârbești, o direcțiune desvoltărei și prosperărei noastre naționale, dintru început din principiu cu totul contrară.

Maiestate! Moșiul M.tale de glorioasă memorie împăratul Francisc I convingându-se despre ticăloasa stare a școalelor populare de confesiunea ortodoxă din Ungăria sub direcțiunea ierarhiei gr.or. în anul 1812 a organizat și a introdus anumite autorități civile pentru școale, custătoare dintr-un inspector suprem și din 6 directori districtuali. Această sistemă a sustat până la a. 1849, iar de atunci se introduseră prin guvernul M.tale regeștile consiliariate școlare, cari până la desființarea lor în urma prea înaltei Diplome din 20 oct. 1860, funcționară cu un rezultat foarte salutar, încât tot ce se mai află astăzi ici-colea bun și îmbucurător prin școalele noastre populare sunt numai încă urmele rămase de activitatea acelei prea grațioasei instituțiuni a M.tale. Minunat lucru, Maiestate, și în această privință că pre când după emanarea prea înaltei Diplome din 20 oct. 1860, auctoritățile publice și dicasteriile așezate de M.ta a restituit toate câte se țineau de interesul maghiarismului, la starea din anul 1848, tot atunci instituțiunile școalelor noastre populare numai le-au dărâmat, fără însă ca să le fi și restituit încă în starea lor de până la 1848, o împregiurare din carea nu putem să conchidem decât iarăși la o nepăsare principală de noi și interesele noastre vitale.

De atunci, Maiestate, decând Consiliului r. locutieninte i-a plăcut a supune școalele și instrucțiunea noastră poporală direcțiunei și supraveghiărei clerului, școalele și instrucțiunea noastră populară alcargă cu pași răpezi spre totală decadință!

Maiestate! E de comun cunoscut lucru că mai marii besericei noastre ortodoxe în Banat, precum și organele lor consultative și administrative sunt partea mai mare de naționalitate sârbească și spre toată întâmplarea influinței sârbești chiar de după sistema și regulamentele custătoare supus, iară interesul și național și bisericesc și personale al mai marilor bisericei sârbești dintru început a fost și până azi e în contra desvoltărei românismului îndreptat. Măsurile clerului sârbesc față cu școalele și învățătorii noștri populari au scandalizat tot poporul nostru și au scârbit adânc sufletele întregii inteligențe române! Acest cler a început prea față o luptă nimicitoare în contra perfecționărei limbei și literaturii noastre, a scos literelle noastre cele romane cu violință de prin școale și a introdus cele slavice, a maltratât și vecsat pre învățători, numai ca să-i constrângă a părăsi metoda cel bun ce-l introduseră în timpul așia numitului absolutism gub. [al] M.tale. Ba a suspendat și strămutat pre mulți la stațiuni mai rele, numai pentru că cuteziaseră ei a se folosi de cuvinte și litere române în locul celor slave!

Maiestate! Nu voim să-ți amărâm anima părintească în înșirarea aice de multe casuri concrete scandaloase, ci ne mărginim încât pentru incompatibilitatea oficiului de direcțiune școlară la noi cu clerul și preste tot cu ierarhia sârbească a provoca la raportul fostului Consiliariat român de școale din Banatul temișian din 29 oct., 1859, subșternut din oficiu fostului atunci c.r. Minister de cult, unde a și aflat deplină respectare. Iar încât pentru faptele pătrimi ale școalelor noastre sub direcțiunea clerului sârbesc, ne provocăm cu umilință la reprezentațiunea oficială făcută în această privință sub 26 septembrie 1862 din partea fostului atunci administrator al Carașului către Consiliul locuțieninte din Buda, carea însă până acum precât știm noi, n-a avut nici un rezultat.

Nu mai puține și mai mici sunt persecuțiunile și suferințele noastre prin biserica din partea episcopilor sârbești și a organelor lor. Am atins mai sus cu toată umilința din biserica S-tului Georgiu din suburbia „Fabric” al Temișoarei. Avem numai a adăuga că în urma acelei, episcopul sârbesc al Temișoarei și cu Consistoriul său a decretat totala eschidere a românilor din acea biserică, dintru ai cărei credincioși fii ei fac patru părți din cinci. Tot asemenea soarta ajunsă acum de curând și pre românii din opidul Ciacova, unde deși românii fac asemenea patru părți din cinci ai poporațiunei ortodoxe, totuși limba lor se află în pericol de a fi cu totul scoasă din beserica lor. Și toate aceste în favoarea unei neînsemnate, dar de către ordinariate, precum și de către autoritățile politice, cu toată puterea protejate minorități sârbești!

Maiestate! Din toate aceste multe și feliurite nedreptăți și apăsări naționale noi românii din Banat nu putem decât de nou să ne convingem că bărbații de stat maghiari, pre cari grația M.tale i-a chiebat a guverna Țicara Ungurească, ori cât să fie ei altmintea de înțelepți și loiali, pentru recunoașterea și respectarea drepturilor și intereselor noastre naționale și limbistice, și preste tot pentru promovarea desvoltării și prosperității noastre, nice au animă, nice precepere, ba nici măcar cuvenitul respect de prea înaltele ordinațiuni emenate în această privință.

Prea grațioasă Majestate! Poporul de naționalitate română din Banat, adică din cele trei comitate Temiș, Torontal și Caraș, formând el față cu toate celelalte poporațiuni absoluta majoritate în acest ținut și posieziând el pretutindeni, anume și în Torontal și Temiș, avere nemșcătoare destul de frumoasă, nu numai dă din aceste părți cel mai mare contingent de recrui armatei M.tale, dar și la lucrările și sarcinile publice și la contribuțiune el concurge cu o parte foarte însemnată, spre toată întâmplarea mult mai însemnată decât cei vreo 50.000 de magiari și vreo 150.000 de sârbi din comitatele Torontal și Temiș. Afară de aceasta, Majestate, poporul român din Banat în credința și alipirea către prea înaltul Tron al Austriei și în sacrificiile aduse pentru patria și dinastia comună încă nu s-au lăsat a fi întrecut prin niciuna altă națiune colocuitoare vreodată. Cu toate acestea, Majestate, el, poporul român, în aceste părți, în patria lui străbună, pentru carea fiii lui de mie de ori au vărsat sângele, e în toată privința cel mai asuprit și negrit. El, prin nescari minorități (cum se vede) comune conspirate în contra desvoltării și prosperării lui, e apăsător și persecutat în școală și beserica sa. El e nedreptățit și ignorat în oficii și pre la dicasterii de sus până jos, ca niciun alt popor din marea Austrie. Limba și naționalitatea lui, se despoaic prin organele M.tale pre față de toată viața și valoarea publică, în contra tuturor chiar răspicat, serios și sărbătorește pronunțatelor intențiuni

și dispusețiuni ale M.tale, fiii lui cei onești, loiali și bine calificați se poșpun regulat și se umilesc nespun prin rădicarea renegaților!

Dar, Maiestate, aceste multiplce nedreptăți și înpilări naționale nice că sunt încă toate asuprile poporului român, ci el de la ura și patima națională a contrarilor săi mai are o mulțime de suferințe chiar și în cauzele sale de drept privat ale căror specializare însă aice nu aflăm cu cale și de lipsă a o întreprinde, unde ea costa odată, nu se mărginește și nu se poate mărgini a-și vărsa focul patimei sale numai asupra limbei și naționalității și bșericeei și școalei poporului dușmănit, ci, precum persecută ea pre fiii cei mulți ai poporului în sferile vieții publice, chiar așa nu cruță ea pre fiii de rând ai poporului, oriunde are ocasiune a se întâlni cu ei.

Maiestate! Dacă noi pentru toate mai sus adusele apăsări și nedreptăți nu anecsarăm aici în tip de documepte acte oficioase formale, cauza e căci făcându-se acele toate pe față și fiind ele chiar și de după foile publice cu totul notorii, am aflat orice mai departe documentare cu totul de prisos. Cu toate aceste la un cas de lipsă suntem parați prin inticligința noastră și în separat a le documenta.

Deci, Maiestate, în astfeli de împregiurări triste, de desperat triste, într-adevăr ne stă mintea pre loc, când e ca să ne formulăm cererea și să atingem modalitatea prin carea ni s-ar putea vindeca radicalmente atâtce plage durceroase. Pentru că, Maiestate, cunoscut ne este că cercetarea și delăturarea acestor plage ale noastre, după ordine ar fi să se facă prin mijlocirea chiar a celor organe, pre cari noi după esperința noastră caută să le ținem de autoriele acclora, și așadară cu totul de neplecate și calificate spre efeptuarea unei adevărate vindecări.

Drept aceea, Maiestate, noi cu genunchii plecați te rugăm ca cercetând și constatând prin organe pre cât se poate de desinteresate și neparțiale adevărul și realitatea plânsorilor noastre, să te înduri prea grațios M.ta de-a dreptul a demanda:

1. Ca dreptul limbei noastre, amăsurat principiului de egală îndreptățire și răspicatelor prea înalte rezoluțiuni emanate în această privință, neciuntat și nemistificat să se realizeze și observeze cu toată stricteța prin toate organele respective. Iară mistificatorii și temerari ciuntători ai acestui drept să se tragă la răspundere și să se pedepsească esemplarminte, satisfăcându-se prea înalta parolă pronunțiată în paragraful final al prea înaltului autograf al 20 din 20 oct. 1860.

2. Ca spre reprezentarea și apărarea intereselor de tot feliul al numeroasei și prea fidelei poporațiuni române, amăsurat etemei dreptăți și principiului pronunțiat în prea înalta Diplomă din 20 oct. 1860 despre capacitatea tuturor supușilor M.tale de oficii publice fără privire la naștere și condițiune și în conformitate cu prea înalta instrucțiune dată către guvernul unguresc la ocasiunea încorporării Banatului cu Ungaria, să se aplice români apți, adică români notorii despre loialitatea lor, despre zelul lor național, despre soliditatea lor morală și capacitatea lor oficială și intelectuală, atât în Cancelaria ungurescă aulică (unde până acum niciunul nu se află aplicat, de la care nedumerită împregiurare noi și deducem mai cu seamă toate relele și nedreptățile ce ni se tâmplă), precum și la înaltul Consiliu din Buda și la Tabla regia și la resp. tribunali districtuale și cambiale, adică atât ca consiliari și referinți cu vot decisiv, cât și ca secretari concipiști ș.a., în număr amăsurat numărului însemnătăței poporului român din Ungaria și Banat.

3. Ca amăsurat tot principiul dreptății naturale și prea înaltei ordinațiuni răspicată în rezoluțiunea din 27 decembre 1860, în carea se cuprinde precis ca în părțile locuite îndesat de români să se aplice de deregători publici numai români calificați, în fine amăsurat și interesului de stat și imperativei necesități, să se aplice români în număr cuvenit prin toate părțile îndesat locuite de români, anume:

a) În cercurile Modoș, Banloc și Banat Comloș din comitatul Torontalului unde populațiunea română, deși prevalește, nu numai că n-are deregători de naționalitatea sa, dar deregătorii actuali nici că știu vorbi românește, prin urmare nice că se pot înțielege cu poporul român.

b) I. capul comitatului Temiș, fiind acest comitat mai cu seamă de românii locuit și administratoriul presint al comitatului, carele e sârb și nu știe românește, neputând pre lângă cea mai bună voie a sa a răspunde după cuviința chiamărei sale, asemenea în centrul comitatului Temiș, la administrațiune și județ, unde, deși românii fac majoritatea poporațiunei comitatului, până acum mai nici un unic individ român nu se află aplicat. În fine prin toate cercurile comitatului în cari toată poporațiunea română mult-puțin prevalează, fără însă ca să fie până acum măcar numai întru câțva respectată pre la oficiile de cerc.

c) În Magistratul liberei regie cetăți Temișioara, restaurându-se acest Magistrat cu totul pre nedreptate organizat de nou și respectându-se pre aceasta dreptele pretensiuni ale numeroasei poporațiuni române de acolo după cuviință.

d) În comitatul Carașului carele mai tot e locuit numai de români, și totuși mai vârtos în judeciul central și prin cercuri cu mult mai puțini amployați români are decât ce după drept necesitate și prea înaltele dispușțiuni s-ar cuveni.

Maiestate! Când e vorba de aplicarea românilor prin deregătorie, mai vârtos în posturi mai înalte, nu putem a nu observa cu toată umilința că contrarii prosperității noastre naționale și intereselor noastre vitale, chiar și acci ce se află în sferele și pușțiunile mai înalte, de comun s-au dedat a ne refusa dreptele noastre pretensiuni în această privință sub pretest cumcă n-avem destul și destul de calificați bărbați pentru atari posturi. Deci, Maiestate, ascurându-te noi cu toată reverința cea mai adâncă, cumcă națiunea noastră și pre la noi ca în Transilvania și pre aiurea are bărbați destui în toată privința chiar și pentru posturi mai înalte deplin calificați. Însă fiind noi din experiență convinși că judecata asupra bărbaților noștri naționali de comun se influențiază de patima națională spre cea mai mare daună a noastră și, precum credem noi, și a Tronului, cutezăm a te ruga în interesul dreptății și al adevărului și al prea înaltului tron al M.tale și al naționalității noastre cei pătimitoare, cu genunchii plecați, ca M.ta când se lucră despre aplicarea bărbaților din sânul nostru să nu te mulțamești cu voturile și propușțiunile acelor organe cari de când sunt ni ni-au fost favoritoare, ci să ai părinteasca grație a mai asculta și alte organe de stat, după pușțiunea și compunerea lor desinteresate. Iară mai cu seamă să ai prea înalta îndurare de a asculta în atari casuri, și pre iluștrii și renumiții noștri conducători principali, precum anumit pre preasânții noștri episcopi Dr. Dobra din Lugos și Procopiu Ivacicovici din Arad și pre fostul consiliar straordinar imperial Andrea de Mocioni, cari bărbați totdeauna s-a distins prin cele mai strălucite virtuți și politice și patriotice și naționale, și al căror de comun cunoscut caracter a înălțiat preste toată patima și parțialitatea.

În fine, Maiestate, încât pentru cumplitele nedreptăți și persecuțiuni ce ni se fac prin biserice și preste tot din partea ordinariatelor sârbești, ne rugăm cu genunchii plecați:

4. Ca spre încetarea acestora să aibi M.ta părinteasca îndurare de a decide cât mai curând și mai favoraver cauza restaurândei noastre Metropolii ortodoxe pre carea încreziunii noștri cu episcopii noștri în frunte încă anu în luna lui marte au încredințat prea grațioaselor mâni ale M.tale. Iară încât pentru anarhia ce domnește pretutindenea în școalele noastre populare să te înduri prea grațios M.ta a dispune cât mai curând:

5. Ca școalele noastre populare numaidecât să se scoată de sub administrațiunea clerului și să se supună la o administrațiune și o direcțiune română națională civilă carea să se organizeze amăsurat cerinței timpului și cu ascultarea celor mai de frunte capacități naționale ale noastre, sau pre basa normelor ce custau până la anul 1849, sau a celor ce se introduseră de atunci încoace și custară cu prea îmbucurător rezultat până la a. 1861.

Rămânând cu toată plecăciunea, cea mai profundă și omagială ș.c.l.

(Provăziută cu nenumărate subscrieri de posesiori mari și mici, preoți și învățători, antiști comunali, advocați, notari, cetățiani, negoțiatori, țărani, ș.a. din comitatele bănățiane Temiș, Torontal și Caraș, sușternută M.sale în 25 iunie 1863 și cu prea înalta semnătură derivată la Cancelaria ungară aulică).

„J'oaia pentru minte, inimă și literatură”, 1863, nr. 28 din 30 noiembrie, pp. 193-195; nr. 29 din 11 decembrie, pp. 201-207.

321.

Cluj, 28 iunie 1863

Cluj, die 28 iunie 1862

Prea reverite domnule!

În urma prea stimate-ți provocațiuni, din primăvara trecută, s-a compus aici comitetul recerut, pentru a înlesni procurarea obiectelor de lipsă la expozițiunea noastră din Brașov. Io am fost ales de președinte și ca atare am îndemnat pe conaționalii noștri spre a lua parte la expozițiune. De aici încă se vor tramite unele produse cu măiestrie săvârșite; dintre toate mai de mare însemnate va fi portretul lui Mihai croul, care în mărirea sa naturală, îl coase și stichelește coconița Susana fi|l|ca d[omnu]lui Molnaru pot zice că e cap de operă; de mult lucră la dânsul. Pe 15-20 iulic se va espeda. Mult se ostenește prealăudata coconiță numai ca să poate face destul așteptării publicului – tare bine i-ar pare de ar dobândi laura sau lauda. Fătușele domnului v[ice] președinte gubernial încă se pregătesc, după putere, a face ceva plăcut și gustos la espozițiune. De aci domnul v[ice] președinte, cu doamna sa, de-a bună samă va veni la expozițiune dară durere! Că io sunt silit pe mâine dimineață a pleca la Blaj, ca să ocup stalul canonical. Am zis silit pentru aceea,

pentru că în zilele trecute, fiind la Blaj ca să depun jurământul, în față mi-a spus domnii capitulariști că, având obiceiul a împărți [...] intercare a mea încă: ce mi-ar compete din 1 iulie, a împărțit-o, socotind-o afară, din 1 mai până în 1 noiembrie. Nu-mi vor da nice un crucer până în 1 noiembrie. Io, ce e drept, i-am muștrat cum se cade pentru o faptă ca aceasta, în contra statutelor fundamentale pătrunsă și arătându-ne tari la cerbice, le-am spus în față că-i voi de la Guvern. Așa sunt silit a merge în 1 iulie ca să pun piciorul în posesiune, apoi celelalte le voi isprăvi io că aci la Guvern așteaptă cu gura căscată ca să se facă ceva pași în contra acelei întreprinderi, dară cred că vor ceda dreptății. În această privință, multe aș avea de a-ți scrie, precum și în privința altor scăderi ce le-am observat acolo. Io din parte-mi mă voi lupta din cauză că, precum aici în Cluj, am fost adoratul, pot zice al poporului, așa și acolo de nu voi putea toate face, după cum îmi arde anima să fac pentru cler și națiune, nu va fi vina mea. În locul meu, până la altă ordinațiune, am lăsat de președinte pe capelanul, sub conducerea domnului vice președinte. De tot nu mă pot muta la Blaj până către finea lunii lui iulie, de-mi vor da blăjenii concediu peste vreo zece zile mă voi reîntoarce iarăși la Cluj. Doamne cu dor aș veni și io la expozițiune dar, parte sărăcia cea amară, parte criza în care mă aflu cu blăjenii, pentru deferența între noi escată, nu mă lasă să-mi împlinesc dorirea animei. Spune ilustrei doamne și la toată nobila-ți familie cea mai cordială salutare.

Cu sărutare frățască, îmbrățișându-te rămân al prea reveritei domnii tale stimător

Negruțiu

B.A.R., București. Mss. rom., 995, f. 48-49.

322.

Cluj, 29 iunie 1863

Verhrter Herr Baron!

Es ist 8 Uhr früh und ich bin noch immer schläfrig. Und so schläfrig wie ich bin schreibe ich Ihnen – gestern um 2 Uhr bin ich in Klausenburg angekommen, mehr schlechtes als gutes musste ich hören, ich war desperat gestern, teils wegen erhaltener Nachrichten über die Deputirten-Wahlen, teils wegen ungesetzlichen Vorgehen des Excelsums in vielen, vielen Sachen, heute bin ich besser aufgelegt weil ich so eben vernommen, dass in Thorda alle 4 Deputirte Rumänen sind – es wird schon gehen, nur im Unteralbenser Komitat ist sehr schlecht gegangen und es wird noch schlechter gehen, es ist gegangen schlecht in den Städten und es wird gehen schlecht im Comitate selbst, so z.B. der vom Pogány eingesetzter Richter (Maßare) in Rona (Verespatak) hat über intriguirte Reklamation mehrere eingeschrieben gewesene Wähler rumänischer Nationalität von der Liste gestrichen, diese hievon nicht in Kenntnis gesetzt, Verifikation während ihrer

Abwesenheit auf dem Markt vorgenommen, erhielten keine Certificate, konnten sich nicht beteiligen und wurde ein Maßere gewählt. In der Stadt Karlsburg wurden die Certificate für die Rumänen erst am Wahltag ausgefertigt, die meisten erhielten sie gar nicht vor der Wahl; die Commission ließ niemanden hinein als den der das Votum abzugeben hatte, jeden einzeln, somit konnte die richtige Eintragung nicht kontrolliert werden, bei geschlossenen Thüren ging die Votisation vor sich – zudem Rumänen und Deutsche einig vor der Wahl, dieselben hatten Majorität, es gingen aus der Wahl unter Mitwirkung des Bischofs Hay doch 2 rothe heraus! Wie anders möglich als durch Umtriebe der Wahlkommissäre – hievon hatte ich keine Erwähnung gemacht, weil quod factum et etc. ich habe es aber aus dem Grunde erwähnt, weil ich hier dasselbe Manöver wird auch im Comitete und namentlich im I. und II. Wahlbezirk versucht werden, aus dem I. haben die magyarischen Commissairs-Mitglieder nur bei 600 rumänische Wähler gestrichen und als die reklamierten wurde ihnen von Pog[ány] bedeutet sie sollten nach Hause gehen! Mein Bitte ist dass Sie den Pog[ány] alsogleich die Weisung geben, dass in beiden genannten Wahlgemeinden – auch in den anderen würde es nicht schaden – dem Wahlakte respektive der Wahlcommission ein ganz verlässlicher Rumäne als mutus regius beiwohnen, außerdem auch den Kandidaten gestattet sei, bei der ganzen Abstimmung zugegen zu sein, oder würde vielleicht bloß der letztere genügen. Als verlässlichen Rumänen für den I. Wahlbezirk würde ich dem Pogány den Gerichts Assessor in N[agy] Enyed Nicolae Barbu und für den II. den Pfarrer in Tövis Lugosán, jedenfalls aber soll es dem Kandidaten gestattet sein, bei der Abstimmung zugegen zu sein, weil sie am besten kontrollieren können. In Hunyad soll sich die Sache gebessert haben – es wird doch gehen bei allen vermaledierten Intriguen, Fälschungen, Bestechungen, Betrügereien, etc. etc. sowohl der Regierungsorgane selbst – meine die Beamten magyarischer Nationalität durch die Bank – als auch der Brüder insbesondere.

Mein Chef soll keine bestimmte Weisungen hinterlassen haben, was und wie bezüglich der Führung der Geschäfte? Nur dass man ihm die Einreichungs-Protokolle zur Einsicht schickt, die Landtagssachen alle nach Hermannstadt zu schicken, er will sie wahrscheinlich presidialiter erledigen, das geht aber nicht, die Leute wundern sich hier warum er Klausenburg und das Gubernium so zeitig verlassen hat! Er traut dem Groisz zu viel, ich wurde aufmerksam gemacht, Acht zu geben weil Groisz ihn ins Wasser führen wird. Groisz soll nicht ganz ehrlich mit der Regierungs-Sache meinen, - Chef zu wenig bekannt mit den Sachen, beim letzten Willen kann schlechtes tun, malum irreparabile, was soll ich tun? Hier schlecht, dort schlecht; nach der vom Altissimus erhaltenen Weisung bleibe ich bis er mich ruft hier – wenn er mich ruft gehe ich, bitte ihn die Weisung zu geben, nichts zu erledigen wichtigeres ohne mit mir Rücksprache gepflogen zu haben; wegen der Dobokaer Affäre ist er den armen Buttyán nicht mehr geneigt, mir wird er vielleicht auch [...], weil ich ihm die Wahrheit gesagt habe etc. – nu face nemica! Beim Excelsum gehen Sachen vor zum Desperat werden, Bologna hat dem Excelsum (in Gegenwart des Chefs) gesagt dass er ein Factum expediert habe, und weil die anderen es mitversprochen haben, so hat Bologna gegen sich disciplinar-Untersuchung verlangt, Chef bemerkt dass es nicht notwendig sei weil

er ja wisse dass Bologna Recht habe, ist ihm aber nicht im Sinn gekommen gegen die Fälscher des Nötige einzuleiten, so stehen wir – ich hätte Ihnen noch vieles zu schreiben, aber keine Zeit bis morgen. Ihr ergebenster...

29/6 1863.

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 215-217.

323.

Gănești, 29 iunie 1863

Către Comitetul central electoral,

Subscrișii membrii ai comisiunii alegătoare din cercul de mijloc, comitatul Cetatea de Baltă, rădică protest în contra concludului făcut în 29 iunie 1863, asupra chestiunii cum că alesul de deputat la Dictă Ioan Russu, Ioan Orosz alias Rusu, nu ar fi una și aceeași ci trei persoane deosebite – mai încolo, cum că voturile ce vin în lista de alegere tot pentru același ales al poporului din cercul de mijloc sub simpla numire: domnul Rusu, domnul Oros, sau domnul Orosz și Rusu de la Vidrasău s-a reieptat cu totul și nu s-au numărat în scrutire din următoarele cauze:

1) Cum că toate numele prenumărate nu sunt trei sau cinci persoane, precum se afirmă fără nici un temei în același conclud, ci este una și aceeași persoană, id est Ioan Orosz alias Russu, cunoscut atât întregului popor din acest comitat, care se obișnuiește pe alesul său și în viața privată a-l numi Orosz Russu, sau domnul Orosz și Russu de la Vidrasău, precum și tuturor membrilor comisiunii, prin urmare și majorității, și încă de cumva onorata majoritate, deși nu ar fi avut până în prezent nici una ocaziune de a-l cunoaște sub aceste numiri ce se neagă, li s-au dat prilejul cel mai învederat de a se convinge despre aserțiunea subscrișilor cu ocaziunea alegerilor ținute în Ganfalău în 26, 27, 28 și 29 iunie an. curent și încă fiecare membru s-au putut, ba s-au și convins, cum că numirile sus însemnate sunt aceeași persoană, pe care poporul adunat într-un număr important i-au gratulat cu celea mai fragede semne de bucurie și cu cele mai entuziastice urări ca pe bărbatul doririlor sale.

S-a putut, ba s-a și convins mai încolo onorata majoritate despre adevărul asertului subscrișilor și din acea împrejurare că deputatul ales prin una majoritate absolută de voturi din toate trei naționalitățile ale cercului alegător, au fost tot de față și cei mai mulți alegători și-au dat votul singur cu „simpla numire” aleg pe dumnealui domnul Orosz sau și domnul Rusu indigîtând pe Ioan Orosz. alias Russu, dar

2). Onorata majoritate nu a avut lipsă de această convingere, așa zicând momentanea, când fiecărui membru îi este cunoscut alesul nostru ca om cunoscut și ca inteligentă împrumutat în comitatul Cetatea de Baltă, pe care și membrii acestei comisiuni, și respective cei mai mulți din majoritate însuși cu voturile sale

I-au ales în anul 1861 de jude procesual și pe care de prezente îl cunosc ca asesor la Tribunalul comitatens și altu ca membri Comisiunii centrale în Cetatea de Baltă.

3) Aserțiunea subscrișilor se dovedește mai presus de toată îndoiala și cu documente autentice, respective prin declarațiunile în carele concernentele este numit Ioan Orosz alias Russu.

4) În § 62 al Regulamentului provizoriu de Dietă nu se poștește curata numire numelui, conumelui precum și al caracterului, ci numai numire exactă, care aici la unicul cu popularitate mai întinsă în comitat s-a și făcut destul și numai prin numire simplă.

5) Dar în urmă a fost cunoscut întregii comisiuni, că nu au fost alți candidați de deputați decât groful Bethlen Farkas și Ioan Russu alias Orosz. Ridicăm mai încolo protest în contra votului președintelui comisiunii alegătoare domnului Ludovic Bielz, prin care dumnealui enunța numirile pomenite la început a nu fi una ci trei persoane, și prin care dumnealui numirile respective, voturile simple de D. Orosz, D. Russu, D. Orosz de la Vidrasău și d. Russu de la Vidrasău, le-au reieptat cu totul din următoarele cauze.

a) D. președinte ca vice-comite comitatului știe prea bine că Ioan Orosz sau Russu, ca amplotiat la tribunalul tot acestui comitat, de câte ori abvine numele său se numește de amici, cunoscuți și popor și prin acte oficioase Ioan Orosz alias Russu sau numai Orosz și Rusu, adăugându-se câteodată și locul locuinței sale de la Vidrasău.

b) Tot aceeași convingere și-au putut câștiga și domnul președinte, ca și ceilalți membrii ai comisiunii alegătoare, cu ocasiunea alegerii săvârșite în zilele prenumărate căci tocmai domniei sale arătau votizanții pe alesul, care-l numea Orosz sau și numai Russu, cu degetul.

Domnul președinte în decursul alegerii trăgănătoare în patru zile pe alegătorii care numea pe omul său, cu numirea de Orosz sau Russu foarte rar îi făcea atenție la spunerea numelui din botez, când din contra pe votizanții care numea pe Groful de la Bonya îi întreba și despre numele din botez, așteptând până își reîntregea votul.

c) S-a putut, că s-a și convins domnul președinte despre identitatea persoanei dificultate prin majoritate, nu numai din flamurile naționale românești, prevăzute cu inscripte „Să trăiască Ioan Orosz alias Rusu, deputatul nostru, dar și din flamura compatrioților sași, prin urmare conaționalilor domniei sale pe care sta înscrisul”: *Johan Russu alias Oros der Landstag deputirte*.

Deci provocând sărbătorește mai repețim protestul în contra concludului ilegal – facem tot odată pe domnul președinte, ca omul guvernului, atent pentru toate speșele și neplăcerile ce s-ar isca înaltului Guberniu și poporului prin una alegere nouă, cauzată prin enunțiațiunea domniei sale, dată în contra convingerii proprii.

Galfalva, 29/6 1863

Basiliu Moldovan
Ioan Almășan
Ioane Tilea
Vasilie Pop

Original. M.O.L., Budapesta, F. 135, Dietalia, 1863/64 Országgyűlés Választási jegyzőkönyvek és lajstromok, Küküllőmegye, 130, csomó.

Sibiu, 29 iunie 1863

3651 eln-1863

N[eme]s alsó Fehér megye főispánjának

A visszazárolag ide csatolt görög egyesült érsekhez intézett panaszából Forró közönsége két román papjainak és két román birtokosainak átlátandja Méltóságod, mimódon törekszik az Iső választó kerületben a magyar elem a román elem rovására magának szózat többséget eszközölni, és hogy a választók sorozatából több román ajkú 8 f. adófizetők állítólag szándékosan ki hagytak.

Méltóságodnak meghagyatik ezen panasz elenyésztetését az országgyűlési alapszabály és a követválsztókra nézve kiadott utasító rendeletek pontos alkalmazása és fogamatba vétele által eszközölni, és minden a választási szabályzat kijátszására célzó merényleteket akadályozni.

Intézkedése eredményéről jövő hó 6káig jelentését bevárom.

N[agy] Szeben Júnus 29kén 1863.

An den Herrn Metropolitén Alexander St. Sulutiu Excellenz in Blasendorf.

Mit Bezug auf das geehrte Schreiben vom 23ten d.M.Z. 458 beehre ich mich E[uere] E[xzellenz] diensthöflichst mitzuthellen, dass ich aus Anlass der Beschwerde der gr. Geistlichen und zweier Grundbesitzer der Gemeinde Forró gegen die Umtriebe der bei der Wahl des Landtags Abgeordneten im Iten Wahlbezirke – dem Obergespan des Unteralbenser Comitates gleichzeitig die Weisung ertheile, darauf feste Hand zu halten, damit bei dem Wahlvorgange den Bestimmungen der Landtagsordnung genau entsprochen und dadurch die in Mitte liegende Klagen behoben werden.

Hermannstadt am 29. Juni 1863.

Alsó Fehérmegye főispánjának, Érsek Sterea Suluziu Sándornak

Forró községe némely tagjainak a követválsztásnál eljárás feletti panassza iránt.

[Traducere:]

Exceleñtei sale. Comitelui comitatului Alba Inferioară.

Din plângerea aici anexată, adresată mitropolitului greco-unit de către preoții și doi proprietari români de pământ din Fărău, Exceleñța voastră poate vedea felul cum, în circumscripția electorală I, elementul maghiar ține să obțină majoritatea în detrimentul elementului românesc și că din lista alegătorilor mai mulți contribuabili de limbă română care plătesc impozitul de 8 fl. ar fi fost omiși intenționat¹.

Se dispune Excelenței voastre rezolvarea acestei plângeri și aplicarea exactă a ordonanței emisă cu privire la regulamentul de bază al Dietei țării și la alegeri, împiedicând orice atentat ce urmărește eludarea regulamentului alegerilor.

Aștept rezultatele măsurilor adoptate până în ziua de 6 a lunii viitoare.

Sibiu, 29 iunie 1863.

Comitelui comitatului Alba de Jos, mitropolitului Sterca-Șuluțiu. În chestiunea plângerii câtorva locuitori din Fărau contra procedurii de alegere a deputaților.

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863–3 651.

¹ Vezi supra doc. nr. 316.

325.

Aiud, 30 iunie 1863

Înalt r[egesc] presidiu gubernial!

Înscrișii membrii de naționalitate română ai Comisiunii centrale din comitatul Albei Inferioare conchimate pe ziua de astăzi la verificare reclamațiunilor făcute prin cercurile de alegere de acum menționatul comitat, cu durere am fost siliți a observa atât din operatul mai cu seamă al comisiei reclamatoare din cercul de alegere așa numit al Ciumbrudului, cât și din numeroasele reclamațiuni, proteste și recurse; ce românii noștri aci în Aiud adunați în număr mare la casa comitatului, le-au așternut Comisiunii centrale, în contra purtării cele arbitrare a suscrisei comisiuni reclamatoare, cu care aceasta pe românii noștri ce plătesc contribuțiune dreaptă de 8 fl. v. austr[iacă] când înainte-i s-au înfățișat i-a respins și echis de la dreptul de alegere al deputatului din acel cerc, precum că într-adevăr aceea comisiune reclamatoare constatative din doi membri maghiari și unul român, în certe principii lor-și favoritoare, dară Regulamentului provizoriu pentru Dieta Transilvaniei cu totul opuse nu și-a îndeplinit după cerință datoria sa – și aceasta îndrăznind a o zice din următoarele cauze:

1) Din număr cam de 1250 de români, îndreptățiți pe temeiul listelor tramise de la locurile mai înalte la alegere, după censul de 8 fl[orini] v[alută] austr[iacă] sub feliuri de feliuri de preteste a șters un număr însemnat de inși – iară reclamațiunile românilor, carii mai înainte nu se aflau trecuți în listele celea din 1861 și 1862 le-a recepat sub asemenea preteste, primind din contra ale unguirilor de-a valma, după cum din parte se poate vedea și din alăturatul testimoniu a membrului român de la comisiunea reclamatoare, care din cauza observatelor nelegiuiri nici nu a subscris operatul acelei comisiuni – și așa numărul românilor îndreptățiți la alegere, l-a micit, iară al maghiarilor l-a înmulțit.

2) Comunele care plătesc cens de 8 fl[orini] valută austriacă le-a lăsat afară din lista alegătorilor, în contra §-lui 3 l al Regulamentului provizoriu.

Aceste nedreptăți, văzându-le noi infrascrșii, din toate puterile și cu toată puterea cuvântului am combătut părerile membrilor maghiari ai Comisiunii centrale, dară toate au fost în deșert, pentru că aceștia lucrând din consiliu, și cu cert scop ale noastre reflecțiuni, reclamațiuni nu le-au luat în sus, provocând la majoritatea ce stă din dânșii deși comitatul, cea mai mare parte, e locuit de români.

Noi dară din această cauză am și insinuat recurs la locurile mai înalte; drept aceea cu umilință ne rugăm de același înalt regesc Prezidiu gubernial ca să se îndure a cassa sau nulifica tot operatul ambelor comisiuni, și a ordina o altă comisiune în care să fie unul trimis de comisar de la înaltul Gubern.

Mai încolo ca înaltul presidiu să se poată mai de-aproape convinge despre susenaratele numai din -arte, neîndreptățiri să se îndure a cere în sus reclamațiunile, protestele și recursele ce le-au dat românii noștri la comisiunea centrală.

Cu cea mai profundă venerațiune rămânem ai înaltului r. Presidiu gubernial cei mai umiliți siervi

Ioan Fekete

canonic cancelar metrop.

Georgiu Mihali

canonic metropolitan

Paul Mezey

membru Comitetului central

Adresa: Cătră înaltul r. Presidiu gubernial al Transilvaniei

Înăuntru subscrșii se roagă ca din cauzele acolo aduse [a] se nulifica operatul comisiunilor reclamatoare și și a celei centrale din comitatul Albei Inferioare.

Original. M.O.L., Budapesta, F. 135, Diaetalia, 1863/64 oroszággylés, Választási jegyzőkönyvek és éajstromok, pachet 130.

326.

Blaj, 30 iunie 1863

Nr. 488/1863

602/1863/Pres.

Exzellența voastră cesareo-regescule ministru și cancelar!

Grațioasa făcută mie, prin Excellența voastră încunoștiințare despre prea benigna denumirea mea de regalist, prin sacratissima sua cesareo-regiască și apostolică Majestate, la cât de curând ținândă în Sibiu Dicta Transilvaniei, cu umilință și datornică venerațiune primindu-o, pentru aceasta prea înaltă mie făcută onoare și încredere, prin aceasta aduc cea mai profundă omagiala mea mulțămită, silindu-mă a face după puterile mele și destulu misiunei și datorinței mele.

Despre alta, cu osăbit a venerațiunii și a obsequiului cult, rămân al Excelenței tale umilit serb

Blaș. 30 Iunie 1863

Alexandru St. Sulucz
Ep[isco]pul și Metropolitul Albei Iuliei

Concept. M.O.I... D 228, 1863 602.

327.

Blaș, 30 iunie 1863

Nr. 486

Onorate în Christos frate!

După ce de la locurile preaînalte, cu datu 27 mai a.c. nr. 22997 ni s-au făcut cunoscut că tinerii noștri români supuși asentării la miliție, mai cu seamă în părțile mărginașe de către Principatele Unite ar trece cu grămada în Principatele Danubiene; după ce ni s-au făcut și accia cunoscut că de la locurile mai înalte s-au întrebuințat toate mijloacele înlesnitoare pentru de a se putea întoarce la părăsita credință și datorie cu care atari tineri sunt datori monarhului, patriei, națiunii și familie sale, rânduiind comisiuni asentatoare c.r. în Principate, unde mai cu înlesnire putea astfel de tineri a se presenta; după ce chiar și Maiestatea sa, prea bunul nostru împărat au slobozit o amnestie pentru acei tineri cari fără licență au părăsit patria sa, totuși prea puțini au făcut întrebuințare de sus menționatele midiloace înlesnicioase, ba chiar și de preamarca gratie a Maiestății sale arătată prin grațioasa amnestie. Nu ne rămâne alta decât a te provoca pe Fr. ta și prin Fr. ta pre clerul subordonat, ca cu toată puterea cuvântului să stăruiești la fiii noștri sufletești ca să înceteze a-și părăsi vetrele și familiile de frica asentării iară pre părinții celor fugiți a-i învăța și dojeni ca în cel mai scurt timp să-și cheme fiii lor la ascultare și la supunerea sortirii, aducându-le aminte că încă acum se mai pot întoarce fără de a se estinde preste dâșii pedeapsa dictată după legi celor fugiți, când din contra mai târziu poate fi mai greu. Aducându-le aminte că dâșii sunt strănepoții vechilor romani carii au strălucit în virtutea armelor, carii cu armele au subfugat toată lumea pre timpul lor cunoscută, carii se întreceau în purtarea armelor și socotea o mare onoare a fi înșirat în armată și unde servilor și plebei nu era ertat a milita. Și ca să nu alergăm la vechii romani, aduceți-le aminte de cele 2 regimente de graniță a căror arme au strălucit în toate bătăliile ce au avut Austria de la rădicarea miliției grănițere și până la desființarea ei, care arme au purtat învingeri strălucite mai în toate atacurile și la atâta a ajuns bravura românilor grăniceri cât insufla o spaimă inimicilor carii de nici o clasă de soldați se temea așa cumplit cade cei cu curele negre, a căror tineri pre timpul asentării alerga cu gloatele cântând și cu pene verzi la pălării la depunerea jurământului sub steagul împăratului și acestea atunci le

făcea românii noștri când noi ne priveam de cătră celelalte națiuni colocuitoare ca suferiți în patria noastră proprie, când românul nu se putea lăuda cu o urmă de pământ ca a sa. Cu cât mai vârtos debe să alerge tinerii noștri acum la asentare, primirea și înșirarea lor în șirurile armatei împărătești când din grația preabunului nostru împărat nu mai suntem noi românii robi în vechiul nostru pământ când fieștecare poate cugeta că acum militează nu numai ca mai înainte singur pentru împăratul ci acum și pentru patria sa, pentru națiunea sa și pentru familia și vatra sa.

De acestea și altora acestora aducând aminte fiilor noștri să-i îndemnați ca fără întârziere să facă părinții a se presenta la comisiunea asentătoare fii lor fugiți.

Preaonorata frăția sa, Andrei Liviu, canonicul custode al bisericeii catedrale g. cath. din Lugoș, traducând și esplicând în limba română pe clasicul latin Corneliu Nepote, l-a dat la tipar; prețitul unui esemplar e 1 fl. valută austr. și deorece proventul din acest op auctorele l-a sacrificat pentru ajutorirea unui jurist pauper, doctorand de drepturi, frăția ta vei avea de a publica în tractu-ți premunerațiune și suma de premunerațiune ce se va aduna pre această cale, vei avea cât mai în grabă de a o aștepta la acest Ordinariat, spre a se tramite auctorelui.

Dorind împlinirea acestei ordinațiuni, cu cea mai mare acurateță părintește rămânând al Fr. tale adict

Blașiu 30/18 Iunie 1863

Metropolitul Alexandru

Imprimat. M.O.L., D-228, 1863-764.

328.

Cluj, 30 iunie 1863

Verehrter Herr Baron!

Heute bin ich nicht mehr schläfrig, aber konfus bin ich doch – heut wird die Schlacht in Klausenburg geschlagen, schönes herrliches Wetter, das wird uns nicht hinderlich sein, anderweitige Hindernisse werden (hoffe) besiegt, so wie sie Gott sei Dank in den anderen Komitaten besiegt wurden!

Bevor ich auf etwas anderes übergehen muss, ist auf meine Bitte von Gestern zurückkehren und Sie bitten ja nicht zu vergessen und nicht zu säumen dem Pogány die strengste Weisung zu erteilen – und zwar rechtzeitig daher vielleicht telegraphisch – dass im I. Wahlbezirk Barbu Nic[o]l[ac] Gerichts Assessor, im II. Pfarrer Logosán als muti regii zugegen sein während der ganzen Dauer der Abstimmung, damit keine Fälschungen geschehen, also noch einmal nicht zu vergessen.

Es ist doch gut dass der Landtag nicht am 1ten July eröffnet wird! Was hätte ich getan? weder im Amte noch zu Hause bin ich noch in Ordnung, wenigstens 6 Tage brauche ich bis ich Ordnung schaffe, dann gehe ich frohen Mutes in den

Kampf! lachen Sie nicht! Ich bin seit gestern sehr sentimentalisch geworden – ich habe mich ein Bisschen geärgert – ich sage Ihnen jetzt nicht warum, weil es eine lange Geschichte ist, und ist nicht der Mühe wert Sie damit zu behelligen, um so mehr als bereits alles in Ordnung ist.

Schaguna – noch einmal Schaguna ist noch immer der Alte! vor Allem sein Ehrgeiz, dann seine Kirche, dann wieder sein Ehrgeiz und Jagen nach Gunst links und rechts – in letzter Linie (vielleicht) seine Loyalität! Ehrgeiz und Kirche kann ein Defizit in der Anzahl unserer Deputierten herbeiführen – detto Gunst nach links und rechts. Zu Cochetiren haben wir nicht aufgehört, Timeo Danos et dona ferentes, viele sind die Wege welche zum Verrat führen, streng zu befehlen Regales zu behalten, eine andere Wahl anordnen in Szelistyc, sonst werden auch andere ihm folgen, Exempla trahunt! Dumitru's Wahl habe ich in Unter-Alba eingeleitet im Zlatnaer Bezirk! Er soll sich an Bekannte dort wenden, damit er unterstützt werde. Bischof Alexi liegt im Sterben, wenn er nicht bereits gestorben ist.

Also jud[izial] Senat des Guberniums muss nach Hermannstadt, ich, Aldulianu, Dunka gewählt, einen Sachsen haben wir hier nicht. Consilium septemvirale in Klausenburg zu halten rein unmöglich, daher meine Bitte: von dort aus alsogleich zu verfügen, dass die Gubernialräte Koronka und Br[an] (der Einreichungsprotokollist und ein anderer Schriftführer) nach Hermannstadt übersiedeln sollen. Gubernial Rath Kirchner müsste angewiesen werden, sich direkt nach Hermannstadt zu begeben, in Hermannstadt würden wir noch einen zweiten sächsischen Gubernial Rath allenfalls den Haupt bezeichnen und so wären wir konstituiert mit wenig Auflagen, anders kann es nicht sein, daher wo eher desto besser auf den 15. Juli müsste dann alles in Hermannstadt sein, und alle Behörden angewiesen werden sich dahin zu wenden etc.

Der politische Senat müsste auch nach Hermannstadt ziehen, wie wird es denn ausschauen, dass die Gubernial Geschäfte von einem aus 3-4 Mitgliedern bestehendes Kollegium besorgt werden sollen, von welchen kein einziges ganz verlässlich ist, das würde eine ungemein schlechte Sensation im Lande machen, was aber das Ärgste ist, es könnten sehr leicht Confusionen und Gott weiß noch was herbeigeführt werden, da die Herren Brüder sich nicht gescheut haben, in einer Comitats Ausschuss-Versammlung offen zu erklären dass sie Compromissionen herbeiführen wollen, es ist nichts unmöglicher bei uns, Superos non potuere flectere – bei der Wahl der Deputierten – jetzt werden sie acheronta movere nun auf andere Art die Regierung zu kompromittieren, daher mein Antrag das ganze Gubernium nach Hermannstadt und zwar schon mit 15. Juli l. J.! Zu Regalisten von unserer Seite empfehle ich Ihnen den Domsa, einen ausgezeichneten Juristen älteren Styls, ich bitte Sie ihn ja nicht auszulassen, er würde ohnehin der einzige Großgrundbesitzer von den Rumänen unter den Regalisten [sein]. Könnte der Banchier B[aron] Popp nicht zu Regalisten ernannt werden? Ich glaube es wäre gut ihn zu berufen! Gemeinde-Gesetz habe den G[rafen] Nemes gefragt, er meint aber glaubt dass es zurückgegangen sei, ich habe ihn gebeten mir heute sagen zu lassen wie die Sache steht, morgen schreibe ich Ihnen dann Bestimmtes! Den Hajós hoffe ich zu gewinnen, es wäre eine gute Aquisition!

Ich bitte meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermitteln; viele Empfehlungen an Sie von meiner Frau – ego autem famibus comentatus emorion.

30/6 1863

Servus humillimus

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 213 214.

329.

Băgău, [iunie 1863]

Prea onorată C[omisiune] centrală!

Infrascrîșii cu umilită facem cunoscut cum că prea onorata comisiune de la Bichiș, ne-au șters din lista alegătorilor, punându-ne acea cauză pedecă că noi am fost prinși cu sare. În adevăr că noi venind pe drum către casă de la salinare, adecă de la târgul de mărtuire, am cumpărat de la nește oameni necunoscuți 2 darabante de sare cu bani, cu cari ni-au prins finanții și ni-au arestat; însă după [ce] au măsurat-o, sarea ni-au luat-o și noi am plătit după măsură. La care de nou ne rugăm umiliți să fim și noi primiți în lista alegătorilor, fiindcă noi aceea nu am furat de la Depositorium ci am cumpărat-o pe dânsa; ca atare cari și noi plătim contribuțiune imp[ozit] după cum arată pag[ina] 32 – pag[ina] 28 încă mai mult decât 8 fl[orini] v[alută] a[ustriacă]. Pe lângă care am rămas prea onoratei Comisiuni centrale cei mai umiliți.

Roșian Jucu et Jacob
Csctyan Kulla din M[agyar] Bago

prin Basiliu Muntean not[ar]

S. I. A. N. Alba. f. Comitatul Alba de Jos. prez. Nr. 14/1863. Iără tîlă

330.

Băgău, [iunie 1863]

Prea onorată comisiune centrală!

Biserica noastră din Băgău avînd cens de preste 10 fl[orini] 71 cr[eișari] după fasiunea pagi[nei] tab[elei] de nr. 199 ar fi așteptat să fie prevăzută cu un membru alegător la Dieta Transilvaniei; ea crede că pentru aceea nu s-au invietat reclamațiunea din Bichiș că sieși are drept, noi însă temându-ne, nefiind publicată pînă acuma, cu onoare vă recvirăm să binevoiți cercînd cursul supracitat în puterea paragrafului 31 a nu o lipsi de astfel. Pe lângă care suntem ai pr[ea] o[noratei] c[omisiunii].

Samuel Marcu m[anu] p[ro]pria] curator prim

Crișan Ioan et Paul
Mesar[oș] Tilica
Prcalb Ioan
Hârtșeg Vasi
Roșia Logoi
Crișan Georgiu

reprezentanții s[fatului]
b[iseri]cesc

prin Basiliu Munteanu notar

Concept. A.N.D.J., Alba. f. Comitatul Alba de Jos, prez. Nr. 14/1863, fără filă.

331.

Cluj, 1 iulie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Bis dieses mein Schreiben in Ihre Hände gelangt, werden Sie das Resultat der Wahlen im Koloser Comitat erfahren haben, ich zweifle an einem guten Erfolg, die Umtriebe der Brüder mit Inbegriff der Beamten sind großartig, sie lassen sich nicht beschreiben, nur erzählen. Im Thordaer Comitat Sz[ent] Iványer Bezirk hat ein Teil der Sachsen für Baron Bánffy János gestimmt, ein Teil für Lutsch, hätten auch letztere für Bánfy gestimmt so hätte er die Majorität erlangt, weil Siulutz [Dionisie Șuluțiu] nur 138 Stimmen mehr gehabt hat wie Baron Bánfy. Rumänen führen sich überall brav auf, bei allen Intriguen, Terrorisierungen, Bestechungen etc. werden sie ihren Kandidaten nicht unter und mit Rücksicht auf das in Szent Ivány geschehene glaube ich nun schwerlich dass die Rumänen im Tekendorfer Bezirk mit den Sachsen stimmen werden und so kann dort leicht ein Magyar gewählt werden, weil unsere Rumänen auch geteilt sind, ich habe nämlich alles aufgeboten damit Hosszu Jozsi nicht gewählt werde, und er hat sowohl dort als auch im Mocser Bezirk viele Anhänger. Bischof Alexi ist gestorben, morgen wird das Begräbnis sein, wir Gubernialisten (Rumänen) werden ihm die letzte Ehre erweisen. Ich gedenke Montag den 6ten Juli von hier nach Hermannstadt abzureisen mit Sack und Pack, am 8ten werde ich in Hermannstadt eintreffen: wann kommen Sie? Was wird die Hofkanzlei machen wenn alle Hofräte herunter kommen? Wird sie nicht nach Hermannstadt übersiedeln?

Eine Bitte für einen alten Freund von mir, der pensionierte Landesgerichts-Kanzlei-Direktor Johann Babb ist eingeschritten um Aufbesserung seiner Pension auf 2/3, die Sache dürfte bei der Hofkanzlei erliegen, ich bin so frei Sie zu bitten, ihn nach Tunlichkeit und Möglichkeit behilflich zu sein, weil 500 fl. für einen altgedienten kaiserlichen Beamten wirklich wenig ist.

Dem Altissimus bitte ich meinen tiefsten Respekt zu vermelden. Egyébbaránt különös tisztelettel vagyok a Méltóságos Báró úrnak alázatos szolgája.

1. Juli 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 241-242.

Cluj, 3 iulie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Das letzte Mal schreibe ich Ihnen von Klausenburg, am Tage an welchem Sie dieses Schreiben erhalten werde ich die Reise nach Hermannstadt antreten – von dort dann mehr nachdem ich mit dem Chef und Groisz gesprochen habe.

Da ich gestern in Szamosújvár, bei der Leiche des Bischofs Alexi anwesend war, so kann ich Ihnen heute gar nichts Neues schreiben – aber doch etwas von Szamos Újvár! Also G-b[Gulovici Ioan?] hat sich nicht wählen lassen aus dem Grunde damit er nicht in die Lage komme, sein in Wien gegebenes Ehrenwort zu brechen, er will also schweigen, aber was geschieht wenn man ihn zum Regalisten einberuft? Damit er nicht in die unangenehme Lage kommt sein Wort brechen zu müssen, so wäre es sehr angezeigt ihn auch als Regalisten nicht einzuberufen, sondern an seiner Stelle – nachdem 1 Armenier doch einberufen werden wird – den főbíró Lászlóffy der in der Anhänglichkeit an Seine Majestät und an der gegenwärtigen Regierung sich wirklich auszeichnet, fac possis ut fiat Regalista! Meine 2 anderen Protégés den Domsa – tüchtigen Kämpfer in den Ausschüssen, und Papp Ban[kier] und Bar[í]iu werden Sie nicht vergessen haben.

Heute haben wir Plenarsitzung, vielleicht bekommen wir die Comeswahl zur Beratung, gestern war sie noch nicht eingelangt. Vom Gemeinde-Statut werden Sie die Nachricht erhalten haben dass es einer Gubernial Kommission zur Begutachtung zugewiesen worden ist, während der Anwesenheit des Chefs! Wann werden Sie herunter kommen, Herr Baron? Werden Sie bei der Eröffnung zugegen sein? Ich muss noch einmal sagen dass es sehr gut war dass man die Eröffnung des Landtages verschoben hat, sogar von den sächsischen Jurisdiktionen sind die Wahlzertifikate noch nicht alle zugestellt, von den ungarischen Jurisdiktionen bis dato gar keiner, mit Ausnahme vielleicht der Städte etc. also Altissimus soll beruhigt sein, weil es so angezeigt war!

Bei allen Intriguen der Brüder im Szolnoker Comitatus ist den Rumänen gelungen, 4 Rumänen zu Deputierten zu wählen, im Retteger Bezirk mit dem Bohetael war ein Anstand weil die Brüder Konfusionen gemacht haben, aber wie ich gestern vernommen habe, für ihn wird das Wahlzertifikat auch ausgestellt.

Indem ich Sie bitte, den Altissimus meinen tiefsten Respekt zu vermelden, zeichne ich mich mit besonderer Hochachtung, Ihr humillimus servus.

3ten Juli 1863

P.S. Morgen werde ich Ihnen über die Wahlen im Koloser Comitatus schreiben, Moga, Dunka und Domherr Fekete wurden gewählt; in 2 Bezirken haben die Brüder die Wahlen vereitelt; was ich befürchtet habe ist hier eingetreten.

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 243 -244.

Cluj, 4 iulie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Wie ich Ihnen in meinem Schreiben von gestern mitgeteilt habe, ist es den Brüdern gelungen, die Deputierten-Wahl in Gyalu und Almás zu hintertreiben, in Gyalu haben sie mehrere Romänen aus nichtigen Gründen zur Votisierung nicht zugelassen und die Sache so geleitet dass keine Majorität der Stimmen zu Stande kommen konnte; es wurde eine neue Wahl ausgeschrieben (auf den 6.) von welcher nicht viel zu erwarten ist, nachdem der Kandidat der Brüder Graf Eszterházi Kálmán in seinem Ärger, dass er ohngeachtet angewandter allerlei Umtriebe nicht reüssierte, alle in seinem Dienste stehenden Romänen alsogleich entlassen hat, so sagt man, übrigens vederemo.

In N[agy] Almás hat die der Majorität nach aus Brüdern bestehende Kommission die Wahl, nachdem bis auf 8 Gemeinden, die übrigen alle – respektive die Insassen aus denselben, gestimmt hatten – aus dem Grunde unterbrochen weil die Romänen einen Individuum ihre Stimme gaben, welches nicht wahlberechtigt sei! Wahlberechtigt sei er aber deswegen nicht, weil – wenn er auch in den Wählerlisten vorkommt, so habe er dennoch sein Wahlrecht inzwischen dadurch verloren, dass er die romänischen Wähler aufgewiegelt habe dass sie keinen Ungarn ihre Stimme geben sollen, weil diese die jobbágy-ság wieder restituieren wollen und dergleichen. Der romänische Kandidat daher ein Kriminalist und par consequent nicht wahlberechtigt sei etc. – ich weiß nicht was jetzt geschehen wird, man wird wahrscheinlich eine neue Wahl ausschreiben, ich wäre der Ansicht dass die Wahl bloß fortzusetzen sei, dort wo sie unterbrochen wurde, ich werde gleich nachdem ich den Beschluss der Comité in dieser Sache vernehmen werde, den Chef Mittheilung machen durch den Draht! Ich reise morgen ab nach Hermannstadt, Montag und die folgenden Tage reisen Aldulian, Dunka, Bologa, Haupt, etc. etc. und es bleibt nur ein Bruchzahl des Guberniums, ich weiß nicht ob es vom Chef die Weisung erhalten wird, während der Dauer dieses brüchigen Standes des Guberniums keine Ernennungen überhaupt nichts vorzunehmen was ad Plenum gehört, es wäre gut diese Weisung dem Excelsum zukommen zu lassen und zwar alsogleich, weil sonst Spectacle geschehen können.

Also Moga wurde gewählt, gewählt im Mocser Wahlbezirk wo der berühmte Hosszu kandidierte. Dieser ist also gefallen, wurde nirgends gewählt daher Victoria! Diese Victoria habe einigermaßen ich, größermäßen aber Secr[etär] Moga errungen. In Ihrem Schreiben vom 10. May 1. J. ist folgendes enthalten: [um] Hosszu hinauszuerwerfen muss meiner Ansicht nach alles aufgeboten werden, der beste Gegenkandidat muss ihm entgegengestellt werden. Ein Königreich nur kein Hosszu!

Ich nehme jetzt für Moga nichts anderes in Anspruch, als das, was ich ihm im Grunde der mir durch Sie eingetheilten Zusicherung des Altissimus versprochen habe: seine Ernennung zum Assessor I. Klasse, was er ohnehin mit Recht in Anspruch nahm, er will keine Minute sich nach Roman etc. an dem grünen Tisch

setzen; ich hoffe Sie werden diese Forderung nicht für überspannt halten! Also Victoria!

Ich bitte Sie meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden, in reliquo mit besonderer Hochachtung zeichne ich mich, Ihr Verehrer

4/7 1863

Ich bin so frei meine Bitte wegen Direktor Babb Ihnen in Erinnerung zu bringen, Pensionsaufbesserung? Er hat sich gestern bei mir angefragt.

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 239-240.

334.

Aiud, 4 iulie 1863

Nagyméltóságú kir. főkörmányszéki elnökség!

Tisztelván a Nagyméltóságú kir. főkörmányszéki elnökségnek folyó év múlt hó 29-ről 3651 elnöki szám alatti rendeletét, minek következtében forrai Moldovan Emmanuel s részesei nevében a görög egyesült érsek ő Excellentiájához, s onnat a nagy Méltóságú kir. főkörmányszéki elnökséghez jutott azon panaszra mintha az I-ső választó kerületben a magyar elem a román elem róvására magának szózat többségét kívánna eszközölni, és hogy több román ajkú 8 frt. adót fizetők állítólag szándékosan kihagyattak, magam alázatos tudósítását a következőbe bátorkodom megtenni:

Mint végire jártam kétséget nem szenved, hogy az alapszabály 45 §a több egyén ellenében alkalmaztatni célba vétetvén, az adatok megszerzésében, magyar szintén mint román nem valának restek – azomban miután az illetők jogossága felett a három tagú bizottmányi s későbbre a központi választmány intézkedett, senkinek se maradhatott méltó kifogása fenn, hogy ügye nem az alapszabályok értelmében kezelődött volna. miről a maga idejében fölterjesztendő központi választmány jegyzőkönyv hitelesen tanúskodni fog.

Külomben azon kívül mi a központi választmányi előtt kezelődött több panasznak nem jutván nyomára, remélem hogy a forraiak által felhozott sérelem is utólagosan orvoslódott miután közülök 17 panaszt emelt s mind a 17-nek ellátatott az ügye.

Mely felvilágosító tudósításom és a közlött záraték vissza rekesztése mellett végül bátorkodom azt is jelenteni: hogy a románok itt minden választókerületben többségben állnak.

Alázatos tisztelettel maradtam, a Nagyméltóságú kir. főkörmányszék elnökségnek

alázatos szolgája
[Pogány György]

[*Traducere:*]

Onorat prezidiu al Guberniului regal!

Onorând ordinul ilustrului Prezidiu al Guberniului regal din data de 29 a lunii trecute, anul curent, nr. 3651 prezidial, în urma căruia a ajuns la Excelența sa, mitropolitul grec unit și la Prezidiul onoratului prezidiu al Guberniului regal, plângerea lui Emanuel Moldovan din Fărău și a părtașilor¹, cum că, în circumscriptia electorală I, elementul maghiar încearcă să-și obțină, în detrimentul elementului românesc majoritatea voturilor și că numeroși români plătitori de impozit de 8 fl. au fost omiși intenționat. Eu însumi am onoarea de a face în cele ce urmează supusa mea înștiințare: Așa cum am aflat, nu încape îndoială, că, avându-se intenția aplicării paragrafului 45 al regulamentului de bază în contra mai multor indivizi, de procurarea datelor nu s-au sfiit nici maghiarii, nici românii, însă după ce comisia de trei membri s-a ocupat de îndreptățirea respectivilor, nimeni nu a mai avut obiecții justificate, că chestiunea sa nu s-ar fi rezolvat în înțelesul regulamentului de bază; despre acestea va da mărturie legală procesul verbal al Comitetului central, care va fi remis în momentul respectiv.

De altfel, nemaigăsind alte plângeri în afara celor care au fost discutate înaintea comitetului central, sper că plângerea făcută de cei din Fărău a fost rezolvată, după ce de aici au venit 17 obiecții care au fost soluționate în fiecare caz.

Pe lângă remiterea înștiințării mele menite să clarifice situația, precum și a anexei comunicate, am onoarea de a anunța că românii sunt majoritari în fiecare circumscriptie electorală de aici.

Rămân al onoratului Prezidiu al Guberniului regal, supus serv

[Pogány György]

Aiud, 4 iulie 1863

Original. M.O.L., F-135. Diaetalia, 1863/64, pachet 130.

¹ Vezi supra doc. nr. 324.

335.

Alba Iulia, 4 iulie 1863

Eln. sz. 299–1863

Felséges királyi Főkörmányszéki Elnökség!

A /. alatt alázasos mely tisztelettel hitelesített másolatban ide csatolt névtelen föladás tartalma szerint, helyi lakos Axentie Sever, lakása héjában jelentékeny számú lő fegyvereket tartott volna állítólag elrejtve.

Ezen föladás a tegnapi nap estvéjén a helyi cs. kir. csendőr szárny parancsnokság által ezen Tanács Elnöki hivattal közöltetvén, miután az külömben is már a lakosság tudomására jutott, az izgatott kedélyek részbeni lecsillapítása, valamint a föladásban felmerülhető következmények elhárítása tekintetéből alol írt Tanács Elnök a cs. kir. csendőri szárny parancsnoksággal egyetértőleg, nevezett Axentie Sever házánál egy szigorú motozást véghez vitetni célszerűnek vélte és e végre keblbi csendőrbiztos Székely Ferencel a szükségelt csendőri segély mellé ki is rendelte.

A .//. alatt továbbá ide mellékelt hivatalos jelentés tartalma szerint, a ház motozás a mai nap reggelén végre is hajtatott, de Axentie lakában semmi némű elrejtett fegyverek föl nem tanáltattak és e szerint a föladás mint alaptalan nem valósult, miről is kötelességből kifolyólag jelentésemet fölterjesztve, alázatos mély tisztelettel öröklök.

A Felséges királyi fő Kormányzéki elnökség

alázatos szolgájaVáradi
k. fő bíró

K[ároly]fejérvárt, július 4én 1863.

[Adresa:] An Ein löbliches k. k. Gendarmerie Flügel Kommando zu Karlsburg. Sehr dringend.

[Traducere:]

Nr. prezidial 299–1863

Înalt Prezidiu al Guberniului regal!

Conform conținutului denunțului anonim, cu profundă stimă anexat în copie autenticată aici, sub ./., Axente Sever, domiciliat în localitate, ar fi ținut ascunse, pe cât se spune, un considerabil număr de arme de foc în podul locuinței sale.

Acest denunț, fiind comunicat în seara zilei de ieri de către Comandamentul imperial regal al detașamentului de jandarmi local, oficiului prezidial al acestui consiliu – după ce el ajunsese deja la cunoștința populației – subsemnatul președinte de Consiliu, am considerat oportun, de comun acord cu comandamentul imperial regal al detașamentului de jandarmi, pentru parțiala calmare a spiritelor agitate, precum și pentru înlăturarea consecințelor care puteau surveni din denunț, să se efectueze o severă percheziție în casa numitului Axente Sever, și pentru aceasta l-a și delegat, cu necesara asistență jandarmerească, pe comisarul de jandarmi din district, Székely Ferenc.

În conformitate cu raportul oficial anexat aici în continuare sub ./., percheziția casei a și fost efectuată în dimineața zilei de azi, dar nu s-au descoperit arme de niciun fel, ascunse în locuința lui Axente, și în conformitate cu aceasta, denunțul nu s-a confirmat, fiind lipsit de temei; despre care înaintându-mi raportul,

în virtutea datoriei, mă închin cu supusă, profundă stimă, al înaltului Prezidiu al
Guberniului regal supus slujitor,

Váradi
prim jude regal.

Alba Iulia, la 4 iulie 1863.

[Adresa:] Către onoratul Comandament al aripii de jandarmi din Alba Iulia. Foarte
urgent.

Original. M.O.L., D-228. Elnöki iratok, 1863-299.

336.

Bichiș, 7 iulie 1863

Méltóságos Fő ispány Úr!

A Méltóságos Fő Ispány Úrnak folyó év július 1-ről 1805 sz. alatt kiadott
rendelete nyomán van szerencsém a mai napon meg kezdett választást illetőleg
alázatos jelentésemet a következőkbe meg tenni:

Mi előtt a bizottmány a maga működését meg kezdette volna, a román részről
követ jelölt Axente Severu, a népet maga részére hódítandva, a községi fogadóban
nagy beszédet tartott, ígérvén nékik adó le szállítás, a zsellérek föl szabadítását, és
a regale beneficiumoknak a tulajdonosoktól a községek részére leendő meg
szerzését – azon a feltétel alatt ha jelenleg ötöt követnek választják – nem – mint
mondá. ő Axente a magyarokkal tart – de magyaroknak csak a föl szabadult
magyar ajkúakat tartja – az urakat nem. mivel azok aristokraták.

Mely idő eltelte alatt a szavazatszedő bizottmányi ülés tartásának ideje el
jövén, az illető t[iszte]lt szolgabíró urat föl szolítottam járásaikat felváltván külön
külön tömbömi [?] a netalántán elő fordulható rendetlenségek gátlására,
assistentiául jelenlévő csendőr fő hadnagy urat is felkérvén, mi azonban szükséges
nem volt. mert a nép csendesen viselte magát s helységenként külön sorakoztak.

Ez is meg történvén, a szavazatszedő bizottság össze ült, s mi után a központi
bizottmány által ki nevezett egyik szavazat szedő bizottmányi tag Lázár Nicolae
meg nem jelent, leg első teendőnek esmerete magát ki egészíteni, mi meg is tétetett,
be választván tagúl Sz[en]t Jakabi disunitus lelkész Marginean Demeter urat, ki
azonban betegségét hozván fel, azt el nem válalta – míg sikerült bizottmányi tagot
Domsa Jozsvot meg állapítani.

Mely előfordult hátráltató nehézségek után a választást meg kezdvén a
csombori járást a ki adott utasítás rendje szerint Csombord községéig bezárolag be
is végezte.

Bévelt a bizottmány 385 szavazatot, melyből 4 szavazat el esett, a többiből
kapott B[áró] Kemény István 221 szavazatot, Axente 159 szavazatot s Domsa Jenő
egyet.

Ezzel az ülést délután 5 órakor bezártam

Mely alázatos jelentésem után tisztelettel maradtam, Méltóságos Fő Ispány úrnak

alázatos szolgája
Barcsay Albert
vál[asztási] bizottmányi Elnök.

M[agyar] Bükkös, Július 7én 1863.

[Traducere:]

Ilustritatea voastră, domnule comite suprem!

În urma ordinului Excelenței voastre. nr. 1805, din 1 iulie anul curent, am onoarea de a raporta următoarele cu privire la alegerile care au început în ziua de astăzi.

Înainte ca această comisia să-și fi început propria activitate, candidatul român Axente Sever, adunând populația la hanul comunal, a ținut o mare cuvântare, promițându-le reducerea impozitelor, eliberarea jecurilor, transferarea beneficiilor regaliene de la proprietari la comune, dacă îl vor alege ca deputat: el, Axente, ține cu maghiarii, dar îi consideră maghiarii numai pe cei eliberați, de limbă maghiară, nu și pe stăpâni, fiindcă aceia sunt aristocrați.

Sosind timpul începerii votării, Comisia electorală a ținut ședință, invitând pe judele scăunal să grupeze pe alegători separat pe comune pentru a se preîntâmpina dezordinea, rugând la aceasta și pe căpitanul de jandarmi prezent acolo, însă nu a fost nevoie de măsuri deosebite fiindcă populația s-a comportat liniștit și s-a grupat separat pe localități.

După ce s-au întâmplat toate acestea, Comisia electorală s-a întrunit și a constatat că un membru delegat de Comisia centrală, Lazăr Nicolae, nu s-a prezentat: comisia l-a invitat pe preotul necunoscut Mărginean Dumitru, dar acesta a refuzat pe motiv de boală și l-a recomandat pe Domșa Iosif ca membru.

După înlăturarea acestor greutăți au început alegerile, venind comunele pe rând să voteze, începând cu plasa Ciumbrud și terminând inclusiv cu satul Ciumbrud.

Comisia a înregistrat 385 de voturi, din care patru au fost respinse: din celelalte, baronul Kemény István a primit 221 de voturi, Axente – 159, iar Domșa Eugen – 1. Cu aceasta am închis ședința după masa la ora 5.

După acest supus raport rămân al Excelenței voastre, domnule comite suprem,

umil servitor
Barcsay Albert
președintele Comisiei electorale.

Original. M.O.L., F -263. Elnöki iratok, 1863-4.376.

Năsăud, 7 iulie 1863

Excels Guberniu Regesc!

În împlinirea gr[ă]ioasei] ordinațiuni a înaltului regesc Guberniu din 18 martie a[nul] c[urent] sub nr. gubernial 7.636 ex 1863, și în legătură cu reprezentațiune umilit scrisului din 20 mai a[nul] c[urent] sub nr. 515 praes[identialia] ex 1863, am onoare a așterne înaltul regesc Guberniu:

a) reprezentațiunea comisiunii administratoare a fondului scolastic districtual din 27 iunie a[nul] c[urent] respectiv a comitetului grăniceresc prin care se roagă să li se concedă întemeierea și deschiderea unui gimnaziu inferior cu drept de publicitate aici în Năsăud, sub nr.

b) un extras peste veniturile fondului scolastic districtual sub b)

c) un plan de învățământ sub c)

d) un plan peste plățile învățătorilor sub d)

După ce din estrasul alăturat sub b) se vede apriat că locuitorii acestui district reprezentați aici prin comitetul grăniceresc au fond destoinic pentru susținerea unui gimnaziu,

După ce lipsa unui gimnaziu român îi cu mult mai vederată decât să fie lipsă a o demonstra, când cel mai de aproape gimnaziu românesc din Blasiu încă-i într-o depărtare cel puțin de 25 mile de Năsăud,

După ce planul de învățământ îi propus în înțelesul sus-stătătoarelor ordinațiuni mai înalte,

După ce salariile profesorilor încă-s propuse acomodat împrejurărilor locale,

Îmi iau libertatea de a face umilita propunere ca ceruta concesiune cu atât mai tare să se deie, cu cât foștii grăniceri, respectiv proprietari ai fondului, în protocolul său fundațional așternut înaltului reg[esc] Guberniu spre aprobare în 25 octombrie a[nul] tr[ecut] sub nr. oficiolatlui districtual 3.044 ex 1862, apriat își declară dorința sa, ca în anul scolastic 1863/4 să se deschidă netrecut gimnaziu de o parte, iar de altă parte sacratissima Maiestatea sa, cu prea înaltul bilet de mână din Laxenburg 27 august 1861 apriat demandă, ca venitul regal, acum scolastic să se folosească deschilinit spre scopuri de învățământ¹.

Cu distinsă stimă fiind

prea plecat căpitanul suprem

Alexandru Bohățel

căpit[an] supr[em]

Năsăud în 7 iulie 1863

Original. M.O.L. F. 266, Altalános iratok 1863, nr. 21.915.

¹ Guberniul, consultând în prealabil pe consilierul școlar I. Maior, a emis aprobarea cerută, astfel încât gimnaziul s-a deschis în același an.

Viena, 7 iulie 1863

„Consemnațiunea acelor bărbați, pe care Majestatea sa c.r. apostolică, s-au îndurat a-i chema prea grațios, prin rezoluțiunea prea înaltă din 12 iuniu a.c. în înțelesul § 1, lit. b. a regulamentului provisoriu de Dictă, emis pentru Dieta Transilvaniei, pre 1-ma Iuliu a.c. la Sibiu conchemată, ca să iac parte la această Dictă

1. Ioane Alexi, episcop greco-catholic din Armenopole și abate de Lechér
2. Nicolac Bánffy, conte de Losionți c.r. consiliar intim activ și camerariu c.r.
3. George Barițiu, director ai fabricii de hârtie din Zărnești
4. George Béldi, conte de Uzon, c.r. consiliar intim activ, presedinte a Direcțiunei financiare de țară din Transilvania, cavalier de clasa a doua al Ordinului c.r. austriac al Coroanei de fier
5. D-ru Georgiu Pavel Bidner, superintendente transilvănean de confesiunea augsburgică, decorat cu crucea mică a Ordinului imp. austriac leopoldin
6. Samuile Bodola, superintendente transilvănean de confesiunea helvetică
7. Iosif Baron Bruckenthal, camerar c.r., președinte în pensiune al fostului Tribunal de țară din Sabiu
8. Alesandru Dobra, episcop greco-catholic din Lugoj
9. Francisc Haller, conte de Hallerkeő, c.r. consiliar intim activ, c.r. camerar, senator imperial ereditar, general c.r. de călărimă, proprietar al regimentului de husari al 12-lea, decorat cu Crucea mare a ordinului ungario-reg. Stu. Ștefan.
10. Dr. Ludovic Haynald, c.r. consiliar intim activ, episcop al Transilvaniei
11. Mihai Herbert, director al Casei de păstrare din Sibiu
12. Ioane Kriza de Nagy-Ajta, superintendente transilvănean, de confesiune unitariană
13. Gavril Munteanu, director și profesor al Gimnasiului greco-răsăritean din Brașov
14. Ioane Popasu, protopop greco-răsăritean din Brașov
15. Ludovic Rosenfeld, c.r. consiliar intim activ, șef de secțiune în Ministerul de finanțe
16. Andrei Baron de Șaguna, c.r. consiliar intim activ, episcop al bisericii greco-răsăritene transilvănene și comandor al ordinului imp. austriac leopoldin
17. Alesiu Simon, orator al Clujului și avocat de țară
18. Alesandru Sterca Șuluțiu, conte de Cărpiniș, arhiepiscop greco-catholic din Alba Iulia și comandor al ordinului imp. austriac leopoldin
19. Samuil Teleki, conte de Sic
20. Daniile George Teutsch, paroch în Agnita
21. Francisc Toldalagi, conte de Nagy-Erse, camerar c.r.
22. Francisc Iosif Trausch: consiliar c.r. de finanțe în pensiune
23. Dr. Pavel Vassits, consilier de școală.

Cu rezoluțiunea prea înaltă întogmai sunătoare¹.

Viena, 7 iulie 1863

F.C. de Nádasdy
Eugeniu B. Friedenfels

Original. M.O.L., F-135, Dieta 1863-1864, Pachet 145, f. 69; Acten und Verhand/undgen des siebenbürgischen 1863- 1864 Landtáges, f.l., f.a., pp. 41-42.

¹ Textul în cele trei limbi ale țării.

339.

Alba-Iulia, 8 iulie 1863

Epistolă deschisă către mult onorații deputați ai Dietei transilvane

Domnilor!

Din un telegram al „Gazetei” din Sibiu, întrunită cu mesagerul ardelenesc am văzut că d. Br. Kémeny István din Cimbud e deputat în cercul I al comitatului Albei de Jos.

Cum s-au mistificat protocoalele și cum au ajuns Br. Kémeny István a figura ca deputat ales în cercul I la Bichiș nu știu, știu însă, din gura președintelui comisiunii de alegere în cercul I la Bichiș, a d-lui jude primar Barcsai Albert, că rezultatul votării de alegere fu următorul, publicat de pe galeria casei de alegere, vineri în 11 l.c. la 2 ore după amiază la alegători:

Kémeny István: 564 voturi
Axente de la Belgrad: 676 voturi
Arsintea de la Belgrad: 51 voturi
Axentia de la Belgrad: 176 voturi
Axinte Ioan de la Belgrad: 25 voturi
La domnul de la Belgrad: 5 voturi
Arsentia de la Belgrad: 27 voturi
La Belgrad de la Belgrad: 2 voturi
Severu de la Belgrad: 7 voturi

Majoritatea dechiarată de d. jude primar fu a lui Axente de la Belgrad cu 674 voturi în contra a 564 voturi ale Br. Kémeny.

Atât din ziarele publice ale Clujului, cât și din gura d. jude primar Barcsai Albert știu că aş sta sub cercetare criminală pentru conturbarea religiunii, și din astă cauză presupun că Comitetul central din Aiud mă va fi aflat în puterea § 34 al regulamentului dictal litera a) de nealegiver, proclamând în locul lui Axente din Belgrad cu 674, respective cu 967 de voturi pe Br. Kémeny István cu 564 voturi de deputat în cercul I al comitatului nostru. Venind la meritul acestei inculpări, mai întâi îmi cer iertare că din lipsă de timp și ocupațiunea cu câștigarea pâinii de toate zilele, mi-au înfruntat asertele acelor ziare și ale privaților, apoi îmi iau voia a arăta până în cât stau sub cercetare criminală pentru conturbarea religiunii.

După ce în anul 1862 pe la fînitul lui februarie fui ales de poporul din Lipovenii Belgradului ca curatore primar, și prin decretul venerabilului Consistor din 11 martie a.c. cu nr. 165, întărit și de același recunoscut, cca mai sîntă datoric a mea o crezui de a face un inventar despre lucrurile mobile ale sîntei Biserici, și spre acest scop orîndui, sub conducerea controlorului Sîntei Biserici de atunci, d. asesor actual, Nicolau Barbu, la Sedria din Aiud, o comisiune, care, prezentîndu-se după ordin în biserică fu respinsă și reispătă de suspinsul acum protopop August de Pap.

Înțelegînd eu de această nesupunere a d-lui protopop și paroh în Lipoveni, August de Pap mă prezentai duminică seară, în 9 martie, la Biserică și, după fînitul vesperinei și eșitul oamenilor din biserică, după ce încuia crenicul ușa Sf. Biserici, cerui și luai cheile la mine, arătînd v. Consistoriu casul abvenit și nesupunerea părintelui protopop.

Într-aceea, a doua zi dîmineața, la 6, 10 și 4 ore înainte și după amezi, lăsai crîșnicului cheile ca să dechidă Sf. Biserică, să nu se îterumpă serviciul dumnezeesc, și așa continuai peste toată săptămîna, pînă cînd putui face inventarul.

Într-aceea părintele protopop August Pap alergă la Cluj, mă acusa la Guberniu de conturbarea religiunii, înaltul Gubern ceru relațiune de la onoratul magistrat și acesta o făcu.

Asta și atîta e culpa mea; asta și numai asta e conturbarea de religiune, pentru care și despre care eu nu fui înterebat niciodată, și pentru care, la arătarea unui om fui eschis de Comisiunea centrală de la alegerea din Belgrad, fără a putea recurge după regulament § 49 lit. b).

Această inculpare de conturbarea religiunii nu e așa zicînd nicio arătare criminală "cine strafbare criminalauzeige" o fasiune întărită cu jurămînt, ci un misticism fără cap și socotecală, o maliție și răintă diavolească, de care nu poate fi scutit nîcun om pe lume, cu atît mai vîrtos pretendenții de deputați în Transilvania.

Eu, în cele din urmă, cred că domnii deputați ai Dietei transilvane cunosc legea sau regulamentul dictal și legile penale cu procedura cu mult mai bine decît să aibă lipsă de explicarea și interpretarea mea.

Cu cea mai profundă stimă și reverință am onoare a mă însemna.

Axente Severu m.p.
alesul cercului I în comitatul Albei de Jos

"Telegraful român", nr. 56 din 8 iulie 1863, p. 225.

340.

Aiud, 8 iulie 1863

1904 eln. 1863

N|eme|s alsófehérmegey föispánjától.

Nagyméltóságú kir. főkörmányszéki elnökség!

Folyó év múlt hó 16án 3405 szám alatt kötelességemmé méltóztatott tenni a nagyméltóságú kir. főkörmányszéki enökség, hogy a választási eljárásokról e

végett megbízott egyénektől tudósítást kérjek, mely tisztelt rendelet következtében az irányban is a szükséges intézkedéseket megtevén, több helyről a követválasztási szavazat folyamáról jelentéseket vévén, azok körül mint érdekesebbet bátorkodom a jelen szám alá fogott s az Iső választó kerületet illető jelentést azon megjegyzéssel fölterjeszteni, hogy mai napról e szám alatt intézkedtem a tudósító választmány elnökéhez hogy magát szorosán az alapszabályhoz s az e tekintetben kiküldött rendelkezésekhez tartván siessen a követválasztási munkálatot mentől előbb bevégezni.

Mely jelentésem után alázatos tisztelettel maradtam a Nagyméltóságú királyi főkormányszéki elnökség

alázatos szolgálja
Pogány György, főispán

Nagy Enyeden július 8án 1863.

[Traducere:]

nr. prezidial 1904/1863.

De la comitele comitatului Alba de Jos.

Înalt Prezidiu al Guberniului regal,

Cu nr. 3405 din 16 luna trecută, anul curent, ați binevoit a dispune să trimit înaltului Prezidiu al Guberniului regal informațiile cerute de la persoane de încredere cu privire la desfășurarea alegerilor, ca urmare a înaltelor dispoziții și luând măsurile cuvenite în această direcție; în baza informațiilor din mai multe locuri cu privire la mersul alegerilor, dintre care pe cele mai interesante am onoarea de a le anexa la prezentul raport, înaintând și raportul despre alegerile din circumscripția I, cu mențiunea că în ziua de azi cu numărul de mai sus, am dat dispoziții președintelui Comisiei electorale ca totuși să termine cât mai repede alegerile, ținându-se strâns de statute și de dispozițiile primite.

Rămânând cu supus respect, al înaltului Prezidiu al Guberniului

umil servitor
Pogány György, comite suprem

Aiud, 8 iulie 1863.

Original. M.O.L., F-263. Elnöki iratok, 1863-1.904.

Sibiu, 8 iulie 1863

Euer Excellenz!

Dem im Wege des Baron Friedenfels gütigst mir zugesendeten Brief Dato 2ten Juli habe ich erhalten, dessen Inhalt von der besonderen Güte Euer Excellenz mich wiederholt überzeugte.

Euer Excellenz wünschen auch fernerrhinnige Mitteilungen über mene Wahrnehmungen, ich erfülle diesen Wunsch um so freudiger, als ich längst überzeugt bin, dass Euer Excellenz meine Anschauungen sehr oft berücksichtigungswürdig fanden, und auch berücksichtigt haben.

Die drei Regierungsvorlagen: Regelung der Administration – Justiz – Landeseinteilung beschäftigen jetzt sämtliche Landtagsmitglieder, und das Comitee, welches zur diesfälligen Vorberatung berufen ist. Soll erst künftigen Montags die erste Sitzung halten, weil bis dahin die Comittees Mitglieder sich informieren wollen.

Die 2 ersten dürften die ganzen Inhalte nach angenommen werden, während bezüglich der Landeseinteilung 3 Anschauungen sich entwickeln und zwar wünschen manche die kaiserliche Josephinische Einteilung – andere jene – während der letzten Jahre vor 1860, wieder andere einigen sich zu der auch durch Hofrat Telky vertretene Anschauung der Kommassierung der Comitate im Interesse nationaler Körperschaften.

Der diesfällige Kampf der Meinungen dürfte sich schon im Comitee entspannen. Daher ich sehr zu wissen wünsche, welchen Anschauungen die hohe Regierung mehr sich geneigt zeigen wollte, falls für die – in der Regierungsvorlage projektierte Einteilung sich keine Majorität bilden sollte.

Sämtliche Mitglieder sind äußerst erfreut über die mitgeteilten statistischen Daten, welche jeder nach seiner Weise zu benützen gedenkt.

Die 5. Proposition, die Modifikation des Grundentlastungspatents betreffend. wird wahrscheinlich dem betreffenden Comitee zurückgegeben werden, weil die Vermengung des Ratiuschischen Projektes mit der obigen Proposition den meisen nicht konveniert.

Das Puscariusche Projekt – das Schankregale betreffend, habe ich erst gestern zu Gesicht bekommen, es dürfte annehmbar sein.

Über die Pfingstfeiertage war ich in Zarand, wo sich durch die Maros-Überschwemmung länger als ich wollte, festgebahnt blieb, wobei aber ich den Vorteil hatte für meine heute [...] Anschauung über die Maros Überbrückung reichere Motive zu gewinnen.

Euer Excellenz waren so gnädig meinen Bericht vom 17. Juni Seiner Excellenz unserem vielgeliebten Kanzler Grafen Nádasdy mitzuteilen, ich danke Ihnen, und erlaube mir frei zu erwähnen, dass ich hoffentlich nächstens im Stade

sein werde, über die Graf Telekischen Waldungen in Toplitza etc, den Verkauf betreffend näheren Bericht zu erstatten, Doktor Ratiu ist der Bevollmächtigte der dortigen Gemeinden, und er hat einige einflussreiche Dorfsleute hierher bestellt, damit wir mit ihnen diese Angelegenheit besprechen, und wo möglich – vorbehaltlich der Genehmigung Seiner Excellenz – auch abschließen.

Bezüglich Domzsa hoffe ich wird Excellenz Herr Pop – wie er mir versprach – nächstens einen entsprechenden Bericht erstatten.

Ich schließe mit den Dank meiner Gattin über den ihr gütlichst zugedachten Gruß, den Sie Euer Excellenz freilich erwidert.

Ich, Euer Excellenz Wohlgefallen, empfehlend verbleibe, Euer Excellenz untertänigster Diener Moldovan.

Hermannstadt, 8/7 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, corespondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 403–404.

342.

Viena, 9 iulie 1863

Euer Excellenz!

Wenngleich ich für meine Person und mit mir gewiss alle Mitglieder der Regierung Seiner k. k. apostolischen Majestät nicht zwei sondern wenn es möglich wäre alle Stimmen des bevorstehenden siebenbürgischen Landtages in Euer Excellenz vereinigen möchte, indem dann die Anerkennung der Reichsverfassung durch Siebenbürgen ebenso entschieden und markig in der Welt erschallen würde, wie die Ansprache Euer Excellenz an Allerhöchst Seiner Majestät bei Überreichung der Adresse der romanischen National Konferenz, welche bei der verehrten Persönlichkeit Euer Excellenz diese Adresse erst die volle Weihe aufdrückte, und den lebhaftesten Nachhall in ganz Europa fand; so sehr ich mich dennoch in Erwiderung der geehrten Zuschrift Euer Excellenz vom 5t[en] I. Mts. in der von mir bedauerten Lage Euer Excellenz hohe Aufmerksamkeit auf den Umstand zu lenken, dass nach den Bestimmungen der von allerhöchst Seiner Majestät allergnädigst sanktionirten Landtags-Ordnung sich zwei Mandate in einer Person um so weniger vereinigen lassen, als die Abgeordneten und die von allerhöchst Seiner Majestät allergnädigst berufenen Mitglieder des Landtages nach Paragr[aph] 27 der Geschäfts-Ordnung in verschiedenen Abtheilungen die ihnen daselbst zugewiesene Wirksamkeit ausüben.

Wenn demnach auch die Regierung a priori hierüber hinausgehen wollte, so würde diess zweifelsohne gleich die Eröffnung des Landtages gelegenheitlich der stattfindenden Angelobung zu unangenehmen Erörterungen Anlass geben, welche

zu der Aufforderung Euer Excellenz führen würden, sich zu erklären Kraft welchen Mandates Euer Excellenz Ihren Sitz im Hause einnehmen wollen.

Dass eine ähnliche, eigentlich schon in der Pflicht des Präsidiums des Landtages gelegene Aufforderung weder für die verehrte Person Euer Excellenz, noch für die Regierung erwünscht sein könne, dürfte der erleuchteten Einsicht Euer Excellenz nicht entgehen.

Euer Excellenz haben übrigens allerhöchst Seiner k. k. apostolischen Majestät so glänzende Beweise Ihrer unerschütterlichen Treue und Ergebenheit und Ihrer Anhänglichkeit an die von Seiner Majestät verliehene Reichsverfassung gegeben, und Seine Majestät geruhen ein so volles Vertrauen in die verehrte Person Euer Excellenz zu setzen, wovon Euer Excellenz erst kürzlich ein erneuter allergnädigster Beweis zu Theil wurde, dass ich mit Beruhigung die Ansicht aussprechen zu können glaube, die Überzeugung Seiner Majestät, Euer Excellenz würden unter allen Verhältnissen mit dem vollen Gewichte Ihres moralischen Ansehens, und der ganzen Macht Ihrer anerkannten Beredsamkeit allerhöchsten Sinne wohlwollenden landesväterlichen Absichten schützen und befördern, werde in keinem Falle auch nur leise berührt werden.

Es werden vor allem die Rücksichten auf die Außenwelt es sein, welche Euer Excellenz bei der diessfälligen Entscheidung in gefällige Erwägung und Würdigung nehmen wollen, und ich beehre mich Euer Excellenz zu ersuchen mir telegrafisch gefälligst die Mittheilung zu machen, ob Euer Excellenz als von allerhöchst Seiner Majestät berufen, oder als gewählter Abgeordneter Ihren Sitz im Landtage einnehmen wollen¹.

Genehmigen Euer Excellenz die Versicherung meiner unbegrenzten Hochachtung, womit ich die Ehre zu verharren habe,

Euer Excellenz gehorsamer Diener

Nádasdy

Wien, am 9. Juli 1863

Original Arch. Bibl. Mitrop. Sibiu. F. Saguna. nr. 1 873.

¹ Vezi supra doc. nr. 230.

343.

Sibiu, 12 iulie 1863

Verehrtester Herr Baron!

Ich weiß nicht ob dieses mein Schreiben Sie noch in Wien antreffen wird, deswegen will ich Ihnen nur kurz schreiben. Ich bin seit 8t hujus in Hermannstadt, gar manches habe ich mit dem Chef besprochen – von dem was mir in Wien gesagt

worden – Groisz zeigt sich sehr korrekt, er wird uns doch keine Falle legen wollen? Die Wahlen in den Comitaten sind sehr gut ausgefallen, eine totale Niederlage für die Brüder bei allen ihren Umtrieben etc. nur durch den Bischof Schaguna müssen wir 2 Mann verlieren, wo wir so viel daran gesetzt haben bei den Wahlen ja nicht Einen zu verlieren; wäre es nicht gut – falls Schaguna und sein Ciclops Munteanu zur Rücklegung des Wahlzertifikats nicht zu bewegen, sind zwei andere zu Regalisten zu berufen? Damit die Zahl der Treuen nicht vermindert werde.

Es haben sich bis jetzt noch wenige Landtagsmitglieder in Hermannstadt gezeigt, von Morgen an glaube ich werden wir mehrere sehen. Die Brüder haben heute Konferenz in Karlsburg beim Bischof – sie sollen es haben! Geniert uns gar nicht.

Die Rechtfertigung Poganys betreff der Wahlen respektive Vorbereitungen zu den Wahlen ist nicht gegründet – unter der Hand, mittelbar war er gegen uns, mündlich mehr. Für den Baron Nopcsa waren die Lektionen gut.

Ich bitte Sie meinen tiefsten Respekt dem Altissimus zu vermelden, indem ich mich mit besonderer Hochachtung zeichne, Ihr humillissimus.

P.S. Demeter ist durchgefallen in Zlatna weil Bischof Schaguna für Munteanu intrigiert – es ist die Weisung an die Naszoder ergangen ihn dort zu wählen, in Talmács ist heute die Neuwahl, vielleicht wird Lazar gewählt werden, es sind viele Kompetenten.

Idem.

12/7 1863

HHStA, XI. Kabinettsarchiv, 10. Nachlass Reichenstein, correspondența Ladislau Baziliu Popp-Franz v. Reichenstein, ff. 352-353.

INDICE DE PERSONALITĂȚI

A

Ackermann. Josef, jude local, 189, 302, 304.
Albini. Vasile, vice-tribun, administratorul moșiei mitropolitane, 178, 179, 227.
Albrecht. funcționar magistratual, 301.
Alduleanu. Ioan, jurist, consilier gubernial, 138, 173, 245, 331, 331, 334, 335, 338, 346, 351, 369, 395, 420, 439, 493, 497.
Alexi. Ioan, episcop greco-catolic al Țherlei, 39, 144, 273, 346, 369, 394, 427, 437, 460, 493, 495, 496, 504.
Almășan. Ioan, membru în comisia electorală din Cetatea de Baltă, 487.
Almășanu. Ioan, protopop, 205, 326.
Alutan. Constantin, canonic, vicar general la Blaj, 206.
Altim. Vasile, funcționar mitropolitan, 227.
Ambruș. Ioan, funcționar pensionar, 392.
Ambruși. Ștefan, administrator din Caraș, 477.
Anderco. Ioan, canonic, 247.
Andrei. Liviu, canonic custode greco-catolic în Lugoj, 300, 492.
Anghel. Gheorghe, secretar aulic, 245, 246, 285, 309, 327, 334, 337, 399, 407, 427, 466, 468.
Antonelli. Ioan, profesor gimnazial în Blaj, canonic, lider național, 92, 311, 329, 357, 381.
Apáthy E. (F.). jude cereual, 227.
Apáti Iános. jude cereual, 178, 179, 223.
Apor Károly. baron, președintele Tablei Regale din Târgu-Mureș, 22, 23, 24, 58, 151, 188, 285, 369, 374, 389, 395.
Ardelean. Mihai, învățător, 313.
Ardeleanu. jurist în Pesta, 73.
Argilan. Ioan, curator, 312.
Aricescu. C., scriitor, poet din Principatele Unite, 354, 361, 362, 363.
Aron. adept al lui Șaguna, 424.
Aron. Ioan, maior pensionar la Orlat, 310, 329.
Atanasie. Anghel, mitropolit, 10.
Atanasievici. Alexandru, avocat în Lugoj, 300, 361.
Avram. Ioan, jude procesual, 329.
Axente. Sever, fost prefect, membru în Comitetul Național Permanent, 93, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 174, 310, 329, 378, 379, 380, 384, 412, 439, 442, 443, 499, 500, 501, 502, 505, 506.
Axențiu. Vasile, asesor, 327.

B

Bab. Ioan, director de cancelarie pensionar, 310, 329, 495, 498.
Babeș. Vincențiu, jurist, lider național, 75, 375, 377.
Bacca. Coman, deputat din Poplaca, 447.
Bacu. Alexandru, cancelist în Sibiu, 329.
Baiu. Ioan, jude în Zărnești, 422.
Baiulescu. Bartolomeu, protopop ortodox în Brașov, 266, 267.
Balint. Ioan, profesor la Blaj, 357.
Balint. Simion, protopop unit la Roșia Montană, 311, 328.
Balomiri. Ioan, senator al Orăștiei, 251, 310, 328, 338, 359, 360, 361, 463.
Balomiri. Simion, jude scăunal, 250, 310, 328, 338.
Baltes. deputat, 360.
Barac. Iosif, paroh ortodox în Brașov, 266, 267.
Barbu. Nicolae, secretar gubernial, 137, 138, 326, 442, 485, 492, 506.
Barbulovici. Alimpiu, vice-protopop unit la Borșa, 311, 329.
Barcsay Albert. jude suprem, 139, 501, 502, 505.
Barcsay László. comite suprem al Hunedoarei, 18, 444.
Bardoși. George, președinte de sedrie la Reghin, 298, 310.
Barkóczy. fost membru al Reichsrat-ului, 444.
Barițiu. George, istoric, publicist, lider național, 11, 19, 63, 76, 83, 89, 92, 93, 95, 120, 165, 171, 195, 207, 217, 255, 258, 263, 265, 273, 274, 275, 282, 286, 287, 296, 297, 308, 310, 322, 328, 330, 331, 333, 334, 336, 337, 339, 344, 346, 352, 357, 359, 364, 381, 382, 383, 384, 385, 399, 406, 407, 421, 424, 425, 427, 428, 431, 437, 439, 441, 444, 460, 496, 504.
Barițiu. Victoria, fiica lui George Barițiu, 341, 421.
Bartalits Emeric. tipograf la Pesta.
Bauroth. Zettel, funcționar din Viena.
Băban. Carol, curator, 312.
Băban. Ștefan, curator, 312.
Băbuș. Ioan, preot, 313.
Bădilă. Petru, protopop ortodox în Miercurca, 325.

- Băeșiu**, proprietar în Hațeg, 38.
- Bălaș**, Ioan, locuitor în Hațeg, 418.
- Bărnăuțiu**, Simion, jurist, profesor universitar, lider național, 322.
- Bánffy** Albert, baron, politician, fost comite suprem în Crasna, 16, 392.
- Bánffy** János, baron, 495.
- Bánffy** Nicolae, conte, consilier, 504.
- Báthory** Ștefan, principe al Transilvaniei, rege al Poloniei, 365.
- Beghian**, Nicolae, senator magistratual în Alba-Iulia, 326.
- Begianu**, jurist în Pesta, 73.
- Beke**, referent al Cămarilor aulice ungare, 202.
- Beldi**, George, conte de Uzon, consilier, cavaler, 138, 504.
- Bercianu**, George, vice-protopop unit la Cugir, 311, 328.
- Berindan**, Ioan, curator, 312.
- Besan**, Nicolae, notar, 465.
- Bethlen** Gábor, conte, consilier gubernial, 63, 138, 410.
- Bethlen** Farkas, conte, 487.
- Biel** Ludovic, președinte al comisiei electorale, 487.
- Bilțiu**, Ștefan, canonic la Gherla, 310, 329, 439.
- Bilțiu**, Ștefan, profesor de limba română la Baia-Mare, 312.
- Binder**, Georgiu Pavel, cleric reformat, 504.
- Binder**, Mihail, deputat, 359, 360.
- Biró** Lajos, secretar gubernial, 138.
- Bittinger**, locotenent în regimentul Alemann, 162.
- Blasianu**, Alimpiu, protopop în Blaj, 357.
- Bob**, Ioan, doctor, profesor la Blaj, 357.
- Bobșan**, Nicolae, istoric, 193.
- Bodea**, Ion, protopop ortodox în Solnoc, 327.
- Bodilă**, Ioan, protopop ortodox, 434.
- Bodola**, Samuil, cleric reformat, 504.
- Boer**, avocat în comitatul Clujului, 363, 395, 413.
- Boer** Albert, funcționar maghiar, 157.
- Boer**, Alexandru, administrator protopopes, 311, 329.
- Boer**, Aron, protopop în Gheorgheni, 329, 357.
- Boer**, Dimitrie, președinte de sedrie în Abrud, candidat de deputat, 156, 310, 328, 405, 439.
- Boeriu**, Aron, profesor la Blaj, 357.
- Boeriu**, Petru, oficial montan, 329.
- Bogya**, Ioan, român din Abrud, 106.
- Bohățel**, Alexandru, jurist, căpitan suprem al Nășăudului, 310, 328, 334, 346, 439, 465, 496, 503.
- Bohățel**, Mihai, jude primar în comitatul Dăbâca, 89, 195, 310, 328, 334, 337, 439.
- Bohus** János, comite suprem al Aradului, 150.
- Boiu**, Zaharia, publicist, poet, profesor la Institutul Pedagogic din Sighișoara, redactor al „Telegrafului Român”, 133, 136, 137, 149, 151, 327.
- Boldizsár**, funcționar al Guvernului transilvănen, 220.
- Bologa**, Eugen, elev, fiul lui Iacob Bologa.
- Bologa**, Iacob, jurist, membru al delegației române la Viena, consilier gubernial, 16, 27, 41, 60, 63, 76, 93, 134, 139, 172, 173, 177, 181, 220, 245, 286, 287, 314, 315, 325, 331, 334, 364, 380, 382, 386, 439, 460, 485, 486, 497.
- Bologa**, Romul, fiul lui Iacob Bologa, 19.
- Borcea**, Ioan, jurist, 325.
- Bordo**, Georgiu, președinte de sedrie în Reghin, 328.
- Borlea**, Sigismund, protonotar al Zarandului, 372.
- Boteanu**, Vasiliu, administrator în Dăbâca, 328.
- Botezan**, Ioana, istoric, 12, 68, 161, 288, 416, 469.
- Bradu**, Ioan, căpitan pensionar din Orlat, 310, 328.
- Bran-Lemeni**, Ioan, jurist, căpitan suprem al districtului Făgăraș, 326, 331, 334, 337, 338, 385, 399, 405, 412, 431, 439.
- Brancoveanu**, Iosif, protopop, 158.
- Brândușeanu**, Iacob, jurist în Arad, 372.
- Brindus** Döme, jude regal, 96, 98.
- Brote**, Ioan, proprietar în Sibiu, 325.
- Bruckental**, Iosif, baron, camerar, 504.
- Bubuz**, Andrei, membru al artisticei comunale, 312.
- Buchental**, Teodor, lider național din Bucovina, 323.
- Bucurenci**, Lazăr, deputat din Bungard, 448.
- Bucureștean**, Susana, româncă din Bucium, 106.
- Bumbăcilă**, student la filosofie în Viena, 73.
- Bunduca**, Toma George, român din Bucium, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 108.
- Buteanu**, Vasile Ladislau, jurist, administrator în comitatul Dăbâca, 28, 29, 310, 334, 337, 338, 390, 399, 430, 439, 485.
- Buzdug**, Teodor, protopop ortodox al Bărgăului, 327.
- Buzdug**, Vasile, jude procesual, 327.

C

- Carol**, cavaler de Reich, consilier ministerial, 132.
- Carol I**, rege al României, 359.
- Carol**, Albert de Bavaria, principe, 454.
- Casanu**, Ioan, senator, 326.
- Casianu**, Nicolae, paroh unit al Toteștiului, 456.
- Căpuțianu**, Ioan, vice-protopop unit la Alecuș, 311, 329.

Câmpeanu, Paul, preot, 312
Câmpeanu, Vasiliu, preparandist, 312
Cerședi, Ioan, președinte de sedrie în Târnăveni, 310, 328.
Cermea, Petru, căpitan civic, 478.
Cerneștianu, Vasiliu, administrator, 312.
Ceterașiu, Ioan, notar la Baia-Mare, 312.
Chah Ruigi, comerciant din București, 199, 201.
Chețianu, Gavril, vice-protopop unit la Cozma, 311, 329.
Chifa, Gligor, capelan la Cluj,
Chițu, Gheorghe, ministru secretar de stat, 359.
Christian, George, curator, 312.
Ciacan, George, vicecomite al Hunedoarei, 310, 328, 444.
Cicudeanu, canonic, 282.
Ciobotariu, preot, 141.
Cipariu, Timotei, canonic, director al Gimnaziului din Blaj, lider național, 269, 310, 328, 334, 381, 439.
Ciucion, Nicolae, deputat din Rășinari, 447.
Codru-Drăgoșanu, Ioan, vice-căpitanul districtului Făgăraș, 326, 330, 331, 335, 337, 338, 339, 422.
Cojan, Moise, jude în Bran, 422.
Constantin, Ioan, senator magistratual în Brașov, 326, 463.
Corcheș, Teoept, jurist, 329.
Corneliu, Nepote, istoric roman, 492.
Corti, Ion, deputat, 409.
Cosma, Partenie, avocat, redactor la „Concordia”, lider național, 349.
Costi, Ioan, negustor din Brașov, 420.
Costin, Ioan, curator, 312.
Costin, Georgiu, lider național, 323.
Crainic, Alexandru, jude în Deva, 325.
Crainic, Nicolae, protopop la Dobra, 26, 40, 61, 87, 88, 220, 222, 228, 229, 231, 230, 232, 233, 241, 243, 325.
Crenneville, Ludwig Folliot de, conte, general, președintele Guberniului Transilvaniei, 19, 20, 40, 47, 48, 57, 60, 68, 77, 85, 87, 93, 99, 109, 128, 149, 151, 160, 173, 177, 184, 186, 235, 281, 290, 291, 296, 298, 301, 336, 384, 421, 454.
Crișan, Georgiu Casian, alegător, 461, 495.
Crișan, Gheorghe, român din Bucium, 106, 107.
Crișan, Grigor, român din Bucium, 106, 107
Crișan, Grigore, român din Alba Iulia, 102.
Crișan, Iacob Pușcaș, alegător, 461.
Crișan, Ioan, jurat, 462, 495.
Crișan, Mihail, protopop greco-catolic la Reghin, 157, 298 311, 328.

Crișan, Mihăilă, alegător, 461.
Crișan, Nicolae Cucu, alegător, 461.
Crișan, Pavel, jurat, 462, 495.
Crișan, Samuel, alegător, 461.
Crișan, Ștefan, jude comunal, 462.
Crișanu, George, vice-protopop unit la Bărboși, 311, 328.
Csaklyány György, vicecomite, 242, 244.
Cserey Farkas, funcționar gubernial,
Csetyan Kulla, locuitor din Băgău, 494.
Cumanu, Constantin, senator al Abrudului, 105.
Cupșean, Ioan, cantor în Recea, 312.
Cuteanu, Antoniu, asesor la tribunalul din Zarand, 372.
Cuteanu, N., preot greco-catolic, 223.
Czeghes, vicecomite al Cenadului, 43, 44
Czermak, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Czikeli, membru în Universitatea săsească, 360.
Czüpercovicz, lider din Bucovina, 323.

D

Damian, Petru, jude procesual, 326.
Dangya, Culiță, român din Abrud, 106.
Danielopo, G., tipograf în București, 354, 361, 362.
Darabant, Alexandru, funcționar la tribunal, 298.
Datco, Damian, funcționar în finanțe, 326, 449.
David, rege evreu, 3.
Deac, Ioan, protopop la Sebeș, 311.
Demian, bursier, 73.
Demianu, Petru, deputat în Hunedoara, 418.
Dézsán, jude cercual din Receaș, 475.
Dioniu, George, jude în Demsușiu, 456.
Dobra, Alexandru, episcop greco-catolic de Lugoj, 174, 394, 482, 504.
Dobran, Ioan, agent imperial, 39.
Dochița, Dan, român din Bucium, 106.
Docza, Eufrem, curator bisericesc, 312.
Domșa, Eugen, candidat dietal, 493, 496, 501, 502, 509.
Domșa, George, jude regal la Orăștie, 310, 333, 334, 346, 463.
Domșa, Georgiu, compactor, 92.
Domșa, Iosif, român din Sâniacob, 501, 502.
Domșa, Iosif, membru în comisia electorală,
Domșa Jenő, candidat din Sâniacob, 501, 502.
Dondarsky, funcționar consular, 158.
Dörr, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Dragomir, Dimitrie, funcționar, 300.
Dragomir, Ioan, protopop unit la Târgu-Lăpuș, 120, 122, 123.

Dragomir, Paul, cetățean din Lugoj, 300.
Dragoș, voievod al Moldovei, 131.
Drotleff, deputat, 360.
Drumar, Tănăsie, jude în Ferneziu, 312.
Dumitru, deputat în Alba de Jos, 493
Dunca, Paul de Sajó, jurist, consilier gubernial, 138, 171, 173, 309, 327, 381, 399, 493, 496, 497.
Durlea, Ioan, notar în Zămești, 422.

E

Eder, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Eineru, George, negustor din Făgăraș, 326.
Erdély Ioan, curator, 312.
Eszterházi Kálmán, conte, 497.

F

Fachmann, consilier gubernial, 240, 275.
Făgărașiu, Dimitrie, 327.
Fekete-Negruțiu, Ioan, protopop unit al Clujului, canonic, 83, 89, 92, 195, 207, 226, 227, 264, 269, 305, 310, 328, 490, 496.
Fekete Sámuel, consilier gubernial, 122, 124, 128, 189, 395.
Feldrianu, lider local, 429.
Ferdinand V, împărat al Austriei, rege al Ungariei, 388.
Fetti, Spiridon, jurist, lider național, 11, 134, 310, 328, 346, 364, 379, 380, 440.
Filimon Lajos, avocat din Arad, 233, 234, 238, 239.
Filip, George, președinte de tribunal la Deva, 18, 61, 134.
Filip, de Hesse cel Mărinimos, principe, 454.
Filipescu, Ioan, funcționar în finanțe, 327.
Filtech, Iosif, fost concepist aulic, 463.
Fincu, Iosif, funcționar roman, 157.
Floreanu, olșer de graniță în retragere.
Florian, Ioan, procuror de sedrie la Năsăud, 310, 328.
Flustureanu, Mihail, deputat în adunarea municipală, 449.
Fodor, Ioan, protopop unit la Hunedoara, 311.
Forgách Antal, conte, cancelar aulic al Ungariei, 14, 15, 32, 33, 45, 46, 64, 65, 82, 150, 165, 166, 167, 202, 204, 234, 372, 373, 376, 378, 392.

Franasovich, căpitan de vas, 158.
Francisc I, împărat al Austriei, rege al Ungariei, mare principe al Transilvaniei, 479.
Francisc Iosif I, împărat al Austriei, rege al Ungariei, 3, 57, 62, 63, 130, 132, 147, 177,

183, 184, 186, 204, 271, 342, 343, 368, 388, 402, 453, 454.
Frâncu, Amos, jurist, fruntaș român, vicecomite al Zarandului, 372.
Frâncu, Ioan, vices notar în Zarand, 372.
Friedenfels, Eugen von, baron, 387, 505.
Fulea, Moise, protopop ortodox la Sibiu, 325.
Fülei, consilier gubernial, 217.
Fülep, jude prim la Deva, 17, 228, 231.

G

Garibaldi, Giuseppe, revoluționar italian, 107.
Găietan, Nicolae, asesor judecătoresc în Brașov, 107, 181, 326, 334.
Gârdan, Gabriel, istoric, 193.
Gelu, voievod, 84, 85.
Genz, funcționar gubernial,
Georgiu, Ioan, neguțător din Brașov, 326.
Gerendi, Iosif, asesor al Tablei regale, 310, 327.
Gerlitz, Albert de, baron, 463.
Gherga, bursier, 73.
Ghiczy Kálmán, președinte al Dietei Ungariei, 391.
Giurgiu-Pataki, Ioan, episcop greco-catolic.
Glăvan, Ioan, cetățean din Lugoj, 300.
Gola, Moise, român din comitatul Hunedoara, 18.
Gömöri, funcționar la Cancelaria aulică ungară, 202.
Graissing, Francisc de, orator, 422.
Graur, Ludovic, jurist, 141, 329.
Grigoreza, Alexandru, român din Bucovina, 323.
Grimm, Josef, consilier gubernial, 76, 380.
Grideanu, Matei Pop, secretar gubernial.
Grigoriță, Alexandru, lider național.
Gros Gustav, vicecomitele comitatului Cluj, 289, 290, 363, 374, 420, 437, 440, 463, 485, 496, 511.
Groze, Ioan, vicecomite la Turda, 310, 328.
Grozescu, Iulian, jude cercual, 475.
Gruber, notar din Pădureni, 475.
Gruia, Liuba, bursier, 73, 74..
Gull, membru în Universitatea săsască, 360.
Gulovici, Ioan, canonic de Gherla, 12, 369, 496.
Gyalokay Antal, avocat în Oradea, 96, 97, 98.

H

Hajdú Lajos, vicecomitele Bihorului, 97, 99, 283, 284.
Hajós János, funcționar gubernial, 218, 493.

Haller, Francisc, conte, general, senator imperial, 504.

Haller Sándor, conte, comite suprem al Bihorului, 96, 97, 98, 405.

Hania, Ioan, protopop ortodox al Sibiului, lider național, 63, 325, 338, 339, 380, 434, 439.

Hație, Titu, vicenotar, 300.

Hațieg, jurist, 73.

Haupt, Friederic, comisar gubernial, 80, 497.

Haupt, Michael, consilier gubernial, 381, 385, 387, 395, 405, 412, 421.

Haynald Lajos, episcop romano-catolic la Alba-Iulia, 10, 11, 405, 504.

Härtseg, Vasi, jurat din Băgău, 495.

Hegedüs Lajos, funcționar aulic, 316.

Heliade-Rădulescu, Ion, scriitor, filolog, om politic, 190, 191.

Herbert, Michael, consilier gubernial, 421, 504.

Hitchins, Keith, istoric, 257, 282.

Hodoș, Iosif, jurist, vicecomite al Zarandului, 126, 127, 135, 136, 165, 166, 330, 334, 346, 372, 439.

Hofbauer Lajos, administrator al comitatului Arad, 202, 203, 204.

Homlósi Antal, funcționar la Oradea, 96, 97.
Horșcanu, Vasile, asesor în Abrud, 329.

Horváth, funcționar gubernial, 61, 151, 178, 188, 219.

Hossu, Teofil, jude cereual, 288, 289, 384.

Hurmuzachi, Alexandru, publicist, om politic, 323.

Hurmuzachi, Eudoxiu, baron, istoric, locuitor de căpitan de țară în Bucovina, 323.

Hurmuzachi, Gheorghe, lider național, 323.

Hurmuzachi, Nicolae, lider național, 147, 323.

I

Iancu, Alexandru, lider din Bucovina, 323.

Iancu, Nicolae, deputat, 447.

Ianculescu, Iulian, perceptor, 300.

Iechim, Francisc, funcționar la tribunal, 329.

Iliuț, protosinghel, lider național din Bucovina, 323.

Ille János, funcționar, 96, 98.

Ioan, Constantin, senator, 421, 422.

Ionaș, bursier, 73.

Ionescu, Lazăr, avocat în Arad, 375, 377.

Iordan, Dominic, jude suprem comitatens, 24, 26, 40.

Iosif, Sfântul, personaj din Vechiul Testament, 454.

Iovanivici, negustor, 200, 201.

Ioviță, jurist în Pesta, 73.

Ivacicovici, Procopiu, episcop ortodox în Arad, 270, 375, 377, 482.

Ivanov, Bogdan, istoric, 193.

Ivașco, Iosif, curator, 312.

Izik, Ioan, constructor, 393.

J

Jakab Bogdán, referent gubernial, 363, 373, 374, 440.

Jékim Mihály, comisar de poliție, 221, 222.

Jósika, funcționar, 220, 421.

K

Kába Lőrinc, preot, 121, 123.

Kabos Dénes, consilier aulic, 53, 55, 61, 395, 466.

Kalincic, profesor, lider național, 323.

Kanda, Dumitru, curator, 312.

Karap, Alexandru, jude comunal, 389.

Karátsonyi, László, comite suprem al Torontalului, 33, 34.

Károlyi László, vicecancelar ungar, 202, 316.

Kästner, vicenotar la Sibiu, 383.

Katona, Nicolau, ofițer, 388.

Kein, doctor, 360.

Kemény Francisc, baron, fost cancelar aulic al Transilvaniei, 345.

Kemény János, consilier gubernial, 18, 51, 52, 53, 54.

Kemény István, baron, deputat al Albei de Jos, 442, 501, 502, 505.

Kintzl, Leopold, general, comandantul ecetăji Arad, 375, 377.

Kirchner, consilier gubernial, 493.

Kirschberg, Karlo, comandant al regimentului Alemann, 162.

Kis Sámuel, jude de plasă la Dej, 124.

Klapka György, revoluționar maghiar, 107.

Klein, membru în Universitatea săsească, 360.

Kletschka, locotenent în regimentul Alemann, 162.

Korponay Francisc, inginer montanistic, 392.

Kovácsics, jude primar, 476.

Kölönte, jude cereual, 208, 209, 212, 213.

Korizmic Antal, episcop romano-catolic, 202.

Koronka, consilier gubernial, 493.

Kossuth Lajos, revoluționar maghiar, 107, 293, 444.

Kováts, jurist la Cluj, 218.

Kövér János, jude prim adjunct, 302, 303.

Kozgaria, ofițer în regimentul Alemann, 161.

Kozma Dénes, consilier aulic, vicepreședinte al Guberniului Transilvaniei, 138, 151, 152, 218.

Kramer, tipograf, 92.
Kriza, Ioan, cleric reformat, 504.
Kugler, Francisc de, membru al comunității brașovene, 422.
Kun, Gotthard, conte, comite suprem, 25.
Kusmanek, comisar de poliție la Sibiu, 78, 85, 86.

L

Ladai, Augustin, comite suprem al Albei Superioare, 310, 334, 399, 409, 410, 431, 438, 448.
Lasloffy Antonie, prim jude, consul în Gherla, 463, 496.
Lassel, deputat, 360.
Lasser, Josef zu Zollheim, ministru de justiție, 70.
Lazare, Maxim, administrator protopopesc, 35.
Lazăr, Alexandru, jurist, consilier gubernial, 27, 173, 194, 217, 240, 245, 254, 297, 306, 309, 327, 338, 346, 396, 511.
Lazăr, Nicolae, membru al comisiei electorale, 501, 502.
Leb, Ioan Vasile, istoric, 193.
Leca, Georgiu, deputat în adunarea municipală, 449.
Lemenyi, Iosif, procuror de sedrie, 310, 329.
Leonteanu, Leontin, protopop unit la Gherla, 311.
Lica, Grigore, subcomisar, 156.
Liechtenstein, Friedrich von, principe, 186.
Lidner, doctor, membru în Universitatea săsească, 360.
Lipovan, Ștefan, învățător, 300.
Lobonțiu, Nicolau, învățător, 207.
Löw, membru în Universitatea săsească, 360.
Lucaciu, Mihail, învățător, 312.
Luchi, Leontin, președinte de sedrie, 310, 328.
Lugosán, preot, 485, 492.
Lungariu, bursier, 73.
Lupan, Andrei, paroh, 313.
Lupșan, Simion, istoric, 7, 277, 433.
Lutsch, candidat de deputat, 495.

M

Maager, deputat sas, 139.
Macedonfy, jurist, 368.
Maier, Grigorie, asesor de sedrie, 310, 328.
Maier, Ioan, consilier școlar, 195, 217, 309, 327, 399, 439, 454, 503.
Maier, Ioan P., proprietar din Reghin, 310, 328.

Maier, Liviu, istoric, 257, 282.
Maioreescu, Ioan, profesor de istorie generală și națională București, lider național, 425.
Makai, Alexandru, fost vicecomite al Carașului, 144, 145, 203.
Malitzky, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Manassi, Petru, casier, 300.
Maniu, Aureliu, avocat, fost deputat dietal, 300.
Maniu, Nicolae, vicar foraneu la Făgăraș, 310, 38.
Manu, Petru, secretar consistorial, lider național, consilier de finanțe, 63, 309, 327, 338, 347, 463.
Manu, Gavril, jude primar, 310, 328, 439.
Manu, Iosif, comite suprem în Maramureș, 392.
Marcu, Samuel, curator prim, 495.
Maria Tereza, împărăteasa Austriei, 365.
Mariencescu, Atanasie, publicist din Banat, jurist, lider național, 272, 300.
Marka, Ioan, protopop, 300.
Maroschan, subolifer în regimentul Alemann, 162.
Marošfi, Iacob, locuitor în Baia-Mare, 393.
Martinescu, bursier, 73.
Măcelariu, Ilie, jurist, om politic, 325, 330, 331, 335, 337, 339, 347, 360, 364, 386.
Măcelariu, Ioan, funcționar scăunal, 27, 63, 118, 120, 251, 325.
Mărginean, Dumitru, preot ortodox, 501, 502.
Mecséri, Karl de Tsóor, ministrul al poliției din Viena, 183, 200, 201.
Mensdorff-Pouilly, Alexandru, conte, comisar imperial, 472.
Mesaroș, Nicolae, alegător, 461.
Mesaroș, Onisie, alegător, 467.
Mesaroș, Tânase, jurat, 462.
Mesaroș, Tilică, curator, 495.
Mesaroș, Vasiliu, jurat, 462.
Metiu, Ioan, funcționar la tribunal, 372.
Mețianu, Ioan, protopop ortodox la Bran, 94.
Mezey Paul, membru în comisia electorală, 490.
Micu, Alexandru, profesor la Blaj, 357.
Micu-Klein, Inochentie, episcop.
Miculescu, Ioanichiu, preot ortodox la Pesta, 170.
Mihai, Viteazul, principe, 483.
Mihailovics, Nicolau, administrator comitatens, 303, 305, 476.
Mihályka Simon, curator, 312.
Mihali, Grigore, canonic metropolitan, 310, 328, 490.
Mihuțiu, Abraham, notar comunal, 300.
Mikes Árpád, conte, 405.

Mikó Imre, fost președinte al Guberniului transilvănean, 53, 55, 218, 220.

Miladinovich, ofițer de jandarmi, 104, 105.

Milalca, Georgiu, curator, 312.

Miletić, negustor din Panciova, 200, 201.

Miletz, jude cereual, 475, 476.

Misits, Atanasie, locuitor din Lipova, 190, 303, 305.

Mitrofanovoici, profesor, lider național din Bucovina, 323.

Mocioni, Ecaterina, contesă, 73.

Mocioni, Alexandru, lider național, mecenat, 377, 378.

Mocioni, Andrei de Focni, jurist, lider național, mecenat, consilier imperial, 377, 378, 472, 482.

Mocioni, Anton, lider național, mecenat, 375, 376, 378.

Mocioni, Gheorghe, deputat, lider național, mecenat, 73.

Moise, profet, 165, 396, 434.

Moisil, Grigore, vicar foraneu la Năsăud, 310, 328, 433, 452.

Moga, Dimitrie de Felső Köhér, jurist, secretar gubernial, 160, 245, 309, 329, 330, 374, 386, 395, 405, 412, 437, 496, 497.

Moga, Ioan, protopopul ortodox al Ilaghiului, asesor consistorial, 326, 410, 437, 438, 448.

Moldovan, Dimitrie, secretar, consilier aulic, 12, 16, 41, 59, 61, 63, 68, 76, 109, 114, 134, 137, 161, 170, 174, 194, 247, 280, 288, 293, 296, 299, 308, 325, 331, 333, 334, 346, 350, 379, 381, 399, 416, 418, 454, 464, 466, 469.

Moldovan, Emanuel, proprietar de pământ din Fărău, 498, 499.

Moldovan, Gabriel, protopop ortodox al Clujului, 327.

Moldovan, Ioan, funcționar de tribunal, 327.

Moldovan, Ioan Micu, canonic, lider național, profesor la Blaj, 357.

Moldovan, Ioana, soția lui Dimitrie Moldovan, 60, 139, 171, 379.

Moldovan, Ștefan, preposit capitular în Lugoj, 169, 300.

Moldovan, Vasile, membru în comisia electorală, 487.

Moldovanu, Vasile, notar, 329.

Molnar, Nicolae, locuitor din Cluj, 310, 329.

Molnar Sámuel, jude, 109.

Molnar, Susana, 483.

Montenuovo, Wilhelm Albert von, conte, feldmareșal, comandant militar în Transilvania, 105, 118, 268, 351, 405.

Morariu, bursier, 73.

Muntean, Ioan, alegător, 461.

Muntean, Luca, alegător, 300, 301, 323, 461.

Munteanu, Dumitru, recrut, 323.

Munteanu, Gavril, director de gimnaziu, 326, 380, 420, 439, 444, 460, 504, 511.

Munteanu, Maria lui Luca, locuitoare din Săliște, 300, 301.

Munteanu, Vasile, notar comunal în Băgău, 462, 494, 495.

Munțiu, Ion, deputat din Poplaca, 447.

Mureșan, Andrei, funcționar gubernial, 19.

Mureșan, Iacob, redactor al „Gazetei Transilvaniei”, 11, 20, 69, 78, 84, 85, 86, 89, 92, 207, 310, 328, 334, 406, 420, 425.

N

Nádasdy, Ferenc Serafim, conte, cancelar aulic provizoriu al Transilvaniei, 40, 51, 57, 61, 62, 67, 68, 70, 86, 101, 136, 149, 159, 161, 167, 174, 181, 183, 186, 225, 226, 267, 280, 287, 295, 301, 308, 314, 336, 343, 350, 355, 362, 368, 381, 399, 412, 416, 434, 438, 440, 446, 451, 452, 454, 460, 464, 465, 471, 505, 508, 510.

Nagy János, nobil, 12, 16, 99, 100.

Nagy Michail, canonic lector, 300.

Nașcu, Vasile, învățător, delegat al foștilor grăniceri năsăudeni la Viena, 257, 329.

Negruțiu, Ioan, canonic, 484.

Nemeș, Alexandru, funcționar de tribunal, 329.

Nemeș, Ioan, jurist, 327, 338, 347.

Nemeș János de Hídvég, conte, vicepreședinte gubernial, 138, 142, 151, 194, 386, 405, 409, 410, 438, 448, 463, 493.

Nica, Georgiu, negustor, deputat în adunarea municipală, 449.

Nicola, Matei, procuror de sedric, 107, 310, 328.

Nicolai, Ionuț, român din Abrud, 106.

Nicolau, Demetriu, deputat în adunarea municipală, 449.

Nikolics, locotenent în regimentul Alemann, 162.

Nopcsa, Francisc, comite suprem al Hunedoarei, 18, 25, 38, 40, 64, 65, 76, 77, 198, 199, 222, 223, 228, 230, 243, 244, 258, 310, 329, 420, 434, 444, 468, 511.

Nyagschku, locotenent în regimentul Alemann, 161, 162.

O

Oance, Iacob, cantor, învățător, 312.

Odobescu, Alexandru, scriitor, director al ministerului culturii din București, 192.

Okolicsány, funcționar la Locuțmenența ungară, 13.

Oláh Máttyás, prim vicecomite al Bihorului, 96, 97.

Oltean, Jonășci, jurat, 462.

Oltean, Tănase, alegător din Băgău, 461.

Onițiu, Ioan, avocat, 325, 463.

Onofreiu, Adrian, istoric, 7, 277, 433.

Opriș, Filip, paroh unit în Firiza, 312.

Orbonașiu, Mihai, protonotar la Tabla regală, 181, 327, 418, 420.

Orbonașiu, Ioan, protopop, 420.

Orghidan, Dimitrie, paroh ortodox în Brașov, 266, 267.

Orosz, Iacob, vicenotar în Orăștie, 251, 329, 359, 360, 361.

Oschegoviți, baron croat, 69.

P

Palik Ucsony Péter, vicecomite al Torontalului, 34.

Pamfilie, Ioan, vice-protopop unit la Cluj, 311, 328.

Panovicu, Ioan, protopop ortodox în Sibiu, 325.

Panțiu, Constantin, asesor la judecătoria din Făgăraș, 326.

Pap, August de, protopop și paroh în Lipoveni, 442, 443, 506.

Pap, Augustin, preot, 364.

Papfalvi, Constantin, canonic la Blaj, 19, 269, 310, 328, 381, 444.

Papházi Miklós, fost jude cercual la Lipova, 302, 304.

Papiu, Ioan, protopop ortodox în Deva, 140, 325, 419.

Papiu-Ilarian, Alexandru, jurist, lider național, 312, 424, 429.

Papp, canonic de Oradea, 369.

Papp Alajos, lider maghiar, 139.

Papp, Grigore, jude cercual la Miercurea, 310.

Papp-Szilágy, Iosif, episcop greco-catolic de Oradea, 206, 265, 269, 369.

Paraschiv, Ioan, funcționar la tribunal, 326.

Pascu, Filip, funcționar la tribunal, 300.

Parsch, locotenent în regimentul Alemann, 162.

Pașca, Pavel, curator, 312.

Pataki Dániel, vicecomite la Dej, 121, 123, 128.

Pau, Petru, deputat din Gurareu, 448.

Păcășian, Teodor V., istoric, 7, 266, 277, 403, 429.

Pál Sándor, funcționar gubernial, 217.

Pálffy Móric de Erdőd [Maurițiu], conte general-locotenent, locuțmenent regal ungar 13, 14, 15, 31, 32, 46, 47, 65, 81, 82, 150, 165, 166, 167, 361, 362, 392.

Pánczél, candidat dietal.

Pápay István, funcționar aulic, 316.

Pápai, funcționar la Cancelaria aulică ungară, 202.

Pechi, Ladislau, funcționar de tribunal, 390.

Perianu, jurist în Pesta, 73.

Perlics, notar, 475.

Peșinariu, George, paroh ortodox în Brașov, 267.

Petcu, Lazăr, jurist, 40, 50, 325.

Petco, vicecomite al Hunedoarei, 17.

Petric, Vasile, doctorand, 300.

Petric, Ioan, protopop ortodox în Brașov, 266, 267, 326.

Petricu, Iulian, vicenotar, 300.

Petrovici, Nicolae, senator, 38, 50, 329.

Petrovics Sofron, jude cercual, 302.

Pinciu, Ioan, asesor la judecătoria, 326, 346.

Pipoș, Ioan, comite suprem, 45, 65, 66, 126, 127.

Pipoș, Lazăr, funcționar la Oficiul minier, 326.

Pipoș, Vasile, protopop în Hondol, 326.

Pipoș, Victor, funcționar, 326.

Piso, Sabin, delegat la Conferința națională, 326.

Pitiș, Bonifatie, paroh ortodox în Brașov, 266, 267.

Pogány György, comite suprem al Albei de Jos, 101, 102, 107, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 395, 469, 484, 485, 492, 498, 499, 507, 511.

Pop, candidat de deputat.

Pop, Ananie, vice-protopop unit la Morlaca, 311, 328.

Pop, Apostol E., deputat în adunarea municipală, 449.

Pop, Gavril, canonic la Lugoj, profesor la Blaj, 50, 300, 357.

Pop, Georgiu, curator, 312.

Pop, Gregoriu, jude scăunal, 463.

Pop, Ioan, paroh ortodox, 312.

Pop, Iosif, avocat, vice-căpitan, 298, 329, 389, 390.

Pop, Macedon, prepozit unit la Gherla, membru al delegației celei de-a doua Conferințe Naționale la împărat, 310, 328, 330, 334, 337, 338, 398, 399, 406, 437, 446, 464.

Pop, Nicolae, deputat, 447.

Pop, Niță, cetățean din Lugoj, 300.

Pop, Petru, vicar Ioraneu la Hațeg, 311, 328, 418.

Pop, Sigismund, căpitan suprem al Chioarului, redactor la „Concordia”, 46, 82, 389.

Pop, Simion, paroh în Recea, 312.

Pop. Simion, protopop ortodox în Turda, 327.
Pop. Vasilie, membru în Comisia electorală, 487.
Pop. Zenobiu, baron, directorul Băncii naționale austriece, 464.
Pop-Densușianu. Beniamin, protopop, 329.
Pop-Demsușianu. George, paroh unit al Demsușului, 456.
Pop-Grideanu. Matei, secretar gubernial, 309, 327, 330, 331, 335, 337, 339, 416.
Popa. Georgiu, maior, membru al Comitetului districtual din Țara Făgărașului, 422.
Popa. Gheorghe, asesor al Tablei regale, 375, 376, 377.
Popasu. Ioan, protopop ortodox în Brașov, 119, 266, 326, 334, 337, 379, 380, 399, 420, 434, 504.
Popea. Nicolae, protosinghel, secretar episcopesc, 325, 338, 350, 418, 434, 444.
Poplea. funcționar fiscal, 121, 123.
Popescu. bursier, 73.
Popescu. Ioan, profesor la Blaj, 19, 357.
Popescu. Ioan, profesor la Sibiu, 327.
Popescu. Vasile, profesor la Blaj, 357.
Popovici. Absolon, protopop ortodox în Zlatna, 326.
Popovici. Constantin, funcționar în finanțe, 300.
Popovici. Demetriu, lider național din Bucovina, 323.
Popovici. Dimitrie, neguțator, 364.
Popovici. Iova, lider din Banat, 300.
Popovici. Iancu, lider național din Bucovina, 323.
Popovici. Servian, secretar gubernial, 325.
Popovici-Desseanu. Ioan, notar, 376, 377.
Popovicu. Ioan, funcționar local, 372.
Popovits János, avocat la Arad, 129.
Popp. Ioan P., administrator parohial, protopop, 128
Popp. Ladislau Baziliu, baron, consilier aulic, viceguvernator al Transilvaniei, 18, 27, 48, 60, 63, 70, 76, 93, 100, 119, 142, 152, 160, 177, 181, 189, 212, 220, 246, 286, 287, 307, 309, 314, 315, 327, 330, 331, 332, 333, 334, 338, 339, 342, 352, 364, 369, 374, 386, 394, 396, 406, 408, 409, 413, 420, 421, 426, 428, 431, 436, 437, 439, 441, 445, 446, 451, 460, 486, 493, 494, 495, 496, 498, 509, 511.
Poruț. Samoil, funcționar, concipist, 406.
Prealb. Ioan, jurat, 495.
Precup. Emil, profesor, 403, 433, 440, 446, 452.
Prenescu. Emanuel, tipograf în București, 354, 361, 362.
Prenninger. comandantul poliției din Oradea, 22.

Pușcariu. Ioan, jurist, istoric, concipist aulic, administrator al comitatului Cetatea de Baltă, 12, 181, 317, 320, 326, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 339, 346, 399, 405, 445, 448.
Pușcariu. Iosif, asesor la judecătoria din Făgăraș, 326, 422, 439, 508.

R

Rácz Atanasie, prim vicecomite al Carașului, 144, 145, 166, 167.
Rácz József, locuitor din Lipova, 302, 304.
Rácz Kálmán, jude cercual, 120, 121, 122.
Rácz. Georg von, locuitor din Lipova, 189, 190, 302, 304, 305, 364, 365, 366.
Radoniciu. Ștefan, protonotar, 36.
Radu. Ioan, notar, 422.
Rainer. Ferdinand de Habsburg, arhiduce, președinte al cabinetului imperial, 299.
Rakias, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Rannicher. Jakob, consilier gubernial, 164, 189, 360, 381, 387, 395, 420.
Raț. Ioan, protopop ortodox în Hațeg, fost redactor la „Telegraful Român”, 38, 40, 50, 132, 137, 149, 171, 208, 418, 444.
Raț. Ioan, protopop, redactor al „Gazetei de Transilvania”, 326.
Rațiu. Gregoriu, protopop ortodox în Alba-Iulia, 326.
Rațiu. Ioan, jurist, deputat național la Viena, 257, 282, 310, 329, 330, 509.
Rațiu. Petru, canonic, 300.
Rauthen, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Rădulescu. Constantin, inginer, 300.
Rákóczi. Gheorghe al II-lea, principe al Transilvaniei, 26.
Rechberg-Rothenlöwen. Johann-Bernhard, conte, ministru, 50, 51, 57, 58, 111, 115, 345, 360, 472.
Reichenstein. Franz Müller von, baron, jurist sas, consilier aulic, 18, 27, 48, 61, 62, 63, 70, 100, 142, 152, 171, 181, 220, 246, 343, 352, 364, 368, 374, 386, 387, 396, 406, 413, 426, 431, 436, 437, 441, 445, 446, 451, 460, 466, 486, 494, 495, 496, 498, 509, 511.
Renn Károly, locuitor din Lipova, 302, 304, 305.
Rennei. Orest, lider național din Bucovina, 323.
Rohonczy Ignác, funcționar la Cancelaria aulică, 202, 204.
Roman. Alexandru, profesor de limba română, traducător la Consiliul locumtenențial, 172.

Roman, George, magistrat la Tabla regală, 22, 23, 60, 76, 86, 87, 181, 325, 410, 437, 438, 439, 448.
Roman, Ioan, asesor de sedrie la Făgăraș, 81, 310.
Roman, Miron, călugăr, secretar episcopal, 376, 377.
Roman, notar din Rășinari, 447
Römer, tipograf, 92.
Rosenfeld, Ludovic, consilier, 504.
Roșca, Petru, protopop ortodox al Ungurașului, 327.
Roșca, Petru, senator, 84, 325, 338.
Roșia, Logoi, jurat, 495.
Roșianu, Iacob, locuitor din Băgău, 494.
Roșianu, Jucu, locuitor din Băgău, 494.
Roșiu, jurist în Pesta, 73.
Rusu, Ioan, deputat la Dietă, 486, 487.
Rusu, Ioan, vice-protopop unit la Sibiu, 311, 328, 338, 471.
Rusz, Nicolae, cantor, 312.

S

Salmen, Franz, baron, comite al națiunii săsești, 61, 249, 464.
Sanciali, candidat de deputat, 418.
Sandor, jude, 208, 210.
Sărmășan, Paul, curator, 312.
Sberea, Ioan, lider național, om de cultură, 323.
Schiel, Samuel, paroh evanghelic, 266.
Schmerling, Anton von, ministru de stat, 70, 132, 186, 384.
Schmidt, Konrad, consilier gubernial, deputat al Universității săsești la Viena, 91, 119, 149, 351, 359, 381, 385, 387, 437, 444.
Schneider, Friederic, deputat, 464.
Schneider, Josef, Deputat, 164, 360.
Schnell, membru în Universitatea săsească, 360.
Schreiber, Friedrich, consilier gubernial, 63.
Schreiber, Simion, funcționar gubernial, 138.
Schuller, Johann Karl, profesor, consilier școlar, istoriograf, 424.
Schwarz, membru în Universitatea săsească, 360.
Secăreanu, Constantin, jurist, 250.
Serb, Teodor, vicecomite al Carașului, 1, 5, 144, 145, 202, 203, 204, 238, 239, 240, 376, 378.
Servatky, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Simon, Aleșiu, avocat în Cluj, 395, 413, 505.
Simonescu, bursier, 73, 74.
Sinstai, Nicolae, asesor la judecătoria Dobocci, 327.

Sokčević, Josef, banul Croației, general-locotenent, 200.
Solomon, Iosif, funcționar, 178.
Solomon, Nicolae, profesor la Blaj, 357.
Somos, funcționar la Cancelaria aulică ungară, 77, 180, 214, 215.
Stanislau, Teodor, căpitan pensionat, 326.
Stanstiu, Dumitru, deputat, 448.
Stârcea, Victor, baron, lider național,
Stein, librar, 92.
Stejaru, Constantin, căpitan pensionat, 325.
Sterca-Șuluțiu, Alexandru, mitropolit greco-catolic, 9, 10, 29, 30, 61, 66, 114, 118, 126, 153, 159, 161, 169, 176, 187, 192, 196, 205, 223, 225, 227, 247, 253, 258, 262, 265, 271, 274, 279, 281, 286, 287, 288, 290, 291, 295, 297, 298, 307, 308, 309, 314, 319, 322, 330, 335, 336, 337, 339, 341, 344, 346, 347, 350, 380, 384, 394, 399, 400, 403, 407, 416, 426, 428, 459, 466, 468, 469, 488, 489, 491, 492, 504.
Sterca-Șuluțiu, Dionisie, asesor de sedrie, 310, 328, 495.
Sterca-Șuluțiu, Iosif, jude primar, 160, 161, 310, 328, 416, 466.
Stircza, Emanuel, român din Bucovina, 323.
Stircza, Eugen, român din Bucovina, 323.
Stircza, Victor, român din Bucovina, 323.
Stoian, George, vice-protopop unit la Mediaș, 311, 328.
Stoian, Ioan S., profesor la Blaj, 357.
Stoica, Antoniu, asesor al Tablei regale, 310, 327.
Stoichița, cancelist, 423.
Stojanovics, funcționar la Cancelaria aulică ungară, 202.
Stratimiorovici, Ștefan, mitropolit ortodox, 3.
Szabó, doctor, 182.
Szabó, administrator, 475.
Szabó Adam, jude regesc, 141.
Szabó Georgiu, cantor, învățător, 312.
Szabó Teodor, protopop unit la Baia-Mare, 312.
Szabó, Johann von, administrator, 203.
Szabó, locotenent în regimentul Alemann, 162.
Szacsvai Ádám, funcționar pensionar, 405.
Szacsvai Ferenc, funcționar gubernial, 405.
Szalánczi, secretar gubernial, 107, 217, 363.
Szantsali, Anton, funcționar, 310, 328.
Szász Vasilie, curator, 312.
Szatmári, maior, 13.
Székey Ferenc, comisar de jandarmi, 500, 501.
Szentgyörgyi, funcționar gubernial, 142, 245.
Szokács Alexandru, curator, 312.
Szücs Demetriu, curator, 312.

Ș

Șaguna, Andrei, baron, episcop ortodox, 1, 10, 11, 20, 26, 35, 38, 40, 50, 61, 64, 66, 68, 70, 79, 88, 93, 95, 100, 126, 132, 136, 137, 138, 140, 147, 153, 156, 158, 159, 165, 174, 176, 182, 193, 196, 206, 208, 209, 211, 213, 225, 230, 233, 235, 236, 241, 244, 246, 253, 255, 257, 258, 264, 269, 271, 274, 275, 279, 280, 286, 287, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 299, 303, 304, 308, 315, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 341, 346, 347, 350, 351, 352, 356, 364, 369, 380, 384, 385, 397, 398, 399, 410, 415, 419, 420, 424, 426, 438, 444, 448, 451, 453, 456, 459, 461, 470, 493, 504, 510, 511.

Șandor, Atanasie, profesor de literatură română în Arad, doctor în medicină, 270, 434.

Șandor, Nicolae, locotenent pensionar, 310, 328.

Șierban, Ioan, jude, 422.

Șincai, Gheorghe, istoric, 382.

Șipotariu, Ioan, jurist, 47, 60, 310, 329, 439.

Ștefan, cel Mare, domn al Moldovei, 131.

Ștefan, Petru, jurat, 313.

Ștefan, Sfântul, 45, 46, 64, 65, 166, 167.

Șuluțiu, Petru, negustor, curator, 326.

T

Talmann, deputat, 360.

Tamașiu, George, protopop ortodox în Târnava de Jos, 326.

Tamásy, concipist, 406, 416.

Tarța, Iosif, profesor la Blaj, 357.

Tatarți, Spiridon, negustor, curator, 327.

Tămaș, Vasile, funcționar gubernial, vezi **Tamásy**.

Tecoanția, Ioan, funcționar seăunal, 325.

Telegan, Aron, alegător, 461.

Telegdy, Nicolae, notar, 430.

Teleki Miklós, conte, 285, 395.

Teleki, Samuel, conte de Sic, 504, 508, 509.

Tell, Christian, general, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, 263.

Teodori, Demetriu, profesor la Lugoj, 300.

Teutsch, Daniel George, paroh, 504.

Thille, Ioan, preot greco-catolic, 205.

Thorotzkay Miklos, comite, 464.

Thun-Hohenstein, Leopold von, conte, ministru austriac al cultelor și învățământului, 182, 450.

Tilea, Ioan, membru în comisia electorală, 487.

Timar, Gavrilă, docent, 157.

Timbus István, jude cercual, 121, 122.

Timoce, subcomisar, 156.

Tincu, Avram, jurist, deputat la Universitatea săsească, 251, 326, 360, 365, 367, 439.

Tipei, Ioan, protopop ortodox în Sebiș, 326, 463.

Tokody Lajos, notar principal, 96, 97.

Toldalagi, Francisc, conte, 504.

Tobiașu, Dionisie, asesor de sedrie, 310, 328, 329.

Toldi, conte, 405.

Toma, Sfântul, 252.

Tomuș, Ion, jude, 102, 104, 105, 106, 107.

Tordoșian, Amos, jude cercual, 61.

Török, vicecomite, 103.

Traian[us], Marcus Ulpius, împărat roman, 131, 375, 377.

Traush, Francisc Iosif, consilier de finanțe pensionat, 504.

Trăilă, Ilie, bursier, 73.

Trombitaș, Partenie, protopop ortodox la Târgu-Mureș, 327.

Tulbașiu, Ioan, funcționar, 329.

Türr István, general, 408, 424.

U

Udria, Constantin, proprietar, 300.

Ugron, Ștefan, fost comite suprem, 464.

Ulpianu, Simeon, preot greco-catolic, 20, 38, 40, 41, 48, 311, 329.

Ungureanu, Alexandru, locuitor din Abrud, 106.

Urban, Karl, colonel austriac,

Urosovich, ofițer în regimentul Alemann, 162.

Ursica, Grigore, teolog, 157.

V

Vajda, Gavril, funcționar bancar, 310, 328.

Vajda, Ladislau, asesor al Tablei regale, 310, 328, 364.

Vajda Simon, jude, 101, 106, 107.

Vancea, Demetriu, contabil, 300.

Vancea, Ioan, arhivar consistorial, 300.

Váradî, prim jude, 500, 501.

Vasici, Aurelia, fiica lui Pavel Vasici, 421.

Vasici, Pavel, lider național, consilier de stat pentru școlile ortodoxe, 40, 41, 60, 63, 70, 76, 137, 165, 171, 172, 195, 241, 254, 325, 346, 382, 418, 421, 431, 437, 439, 444, 454, 460, 504.

Vasilco, Nicolae, baron, lider național din Bucovina, 323.

Vasiliu, Avram, bursier, 73.

Vasiliu, Fane, cantor, învățător, 313.

Vasiliu, Toma, paroh ortodox, 266, 267.

Vay, Ludovic, baron, comite suprem în Borșod, 389.

Vegezzi-Ruscalla, Giovenale, diplomat italian filoromân, 216, 217, 262, 263.

Velișca, român maghiaron, 418.

Vesa, Pavel, istoric, 193.

Vesselényi Nicolau de Zsibo, comisar, 388.

Veștemean, Antoniu, paroh, membru în Comisia Permanentă a Conferinței Naționale, 346.

Veșeanu, Ioan, secretar episcopesc, profesor de literatură, 300.

Véver, baron, general, 375, 377.

Visér, Gregoriu, proprietar în Teaca, 329.

Vittos, locotenent în regimentul Alemann,

Vlad, Alosiu, asesor, 144, 145, 166, 167, 300, 364, 375, 377.

Vlad, I., jude, 422.

Vlad, Ilic, deputat, 448

Vlad, Nicolae, funcționar în administrație, 327.

W

Wächter Josef, medic, 464.

Wagner, membru în Universitatea săsească, 138, 360.

Waller, senator, 249.

Wieden, locotenent în regimentul Alemann, 162.

Wittstock, membru în Universitatea săsească, 360.

Worafka, Josef, comandantul poliției din Pesta, 170.

Z

Zeyk, nobil din Cluj,

Zichy, conte, 218.

Zimmerman, Iosif Andrei, consilier ministerial, 464.

Zoicaș, Ioan, preot, 313.

Zsurzs, Moise, locuitor din Bucium, 106.

Züllich, Ștefan, administrator comitatens, 7.

INDICE DE LOCALITĂȚI

A

Abrud, or., jud. Alba, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 310, 328, 329, 379, 415.

Abrudbánya *vezi* **Abrud**.

Agnita, or., jud. Sibiu, 504.

Agrișteu, s. com. Bălăușeri, jud. Mureș, 205.

Agyagfalva *vezi* **Lutița**.

Aiud, mun., jud. Alba, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 210, 211, 212, 213, 220, 415, 442.

Alba-Iulia, mun., jud. Alba, 10, 11, 93, 126, 173, 174, 208, 223, 253, 310, 329, 378, 415, 442, 443, 469, 485, 491, 499, 500, 501, 504, 505, 511.

Alecuș, s. com. Șona, jud. Alba, 311, 329.

Alma, s. com. Ațel, jud. Sibiu, 205.

Almașu Mare, s., com., jud. Alba, 497.

Aluniș, s., com., jud. Mureș, 209.

Andrásfalu *vezi* **Săcel**.

Apahida, s. com., jud. Cluj, 35

Apața, s. com., jud. Brașov, 415, 444.

Apăca *vezi* **Apața**.

Apátza *vezi* **Apața**.

Arad, mun. jud. Arad, 126, 127, 129, 134, 135, 136, 145, 202, 224, 238, 239, 240, 269, 270, 369, 375, 376, 378, 424, 473, 482.

Arini, s., com. Măieruș, jud. Brașov, 475.

Armenopole *vezi* **Gherla**.

Atia, s., com., Corund, jud. Harghita, 111.

Atyái *vezi* **Atia**.

Aușeu, s. com., jud. Bihor, 283, 284.

B

Baci, s., com., jud. Cluj, 1.

Baia de Criș, com., jud. Hunedoara, 44, 45, 126, 127, 134, 135, 136, 197, 198, 369, 372.

Baia Mare, mun., jud. Maramureș, 38, 39, 311, 312, 313, 388, 391, 393.

Bajestii *vezi* **Băsești**.

Balásfalva *vezi* **Blaj**.

Balavásár *vezi* **Bălăușeri**.

Banloc, s., com. jud. Timiș, 283, 284.

Batoș, s., com., jud. Mureș, 291.

Baziaș, s., com. Socol, jud. Caraș-Severin, 329.

Băgău, s., com. Lopadea Nouă, jud. Alba, 461, 462, 494.

Băița, s., com., jud. Hunedoara, 313.

Bălgrad *vezi* **Alba-Iulia**.

Bălăușeri, s., com. jud. Mureș, 205.

Bărboși, s. com. Zau de Câmpie, jud. Mureș, 311, 328.

Băsești, s. com. jud. Maramureș, 455.

Bărcea Mare, loc. suburbană, or. Simeria, jud. Hunedoara, 18.

Bánffyhungyad *vezi* **Huedin**.

Bánlaka *vezi* **Bănlaca**.

Becicherechul-Mare *vezi* **Zrenjanin**.

Bécs *vezi* **Viena**.

Beiuș, or., jud. Bihor, 73, 74, 348, 349.

Berchesz, s., com. Remetea Chioarului, jud. Maramureș, 388.

Beznea, s., com., Bratca, jud. Bihor, 283, 284.

Beznye *vezi* **Beznea**.

Bicaz, s. com. jud. Maramureș, 140.

Bichiș, s., com., jud. Mureș, 442, 494, 501, 502, 505.

Birtin, s., com. Vadu Crișului, jud. Bihor, 283, 284.

Birtyn *vezi* **Birtin**.

Bistra, s., com., jud. Alba, 328.

Bistrița, mun., jud. Bistrița-Năsăud, 188, 415, 433, 440, 452.

Blaj, mun., jud. Alba, 9, 12, 16, 40, 42, 60, 63, 67, 68, 70, 76, 83, 84, 89, 91, 93, 109, 114, 118, 119, 125, 152, 156, 160, 161, 173, 176, 186, 187, 195, 196, 206, 226, 227, 241, 247, 252, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 268, 269, 273, 274, 282, 285, 287, 288, 289, 291, 298, 299, 300, 305, 306, 308, 309, 310, 311, 313, 314, 317, 319, 320, 322, 328, 329, 338, 357, 358, 359, 369, 379, 382, 387, 394, 399, 400, 403, 404, 406, 416, 434, 455, 456, 457, 458, 459, 461, 465, 466, 468, 469, 470, 471, 484, 488, 490, 491, 492, 503.

Boița, s., com. Rachitova, jud. Huendoara, 197, 198.

Boitza *vezi* **Boița**.

Boju [Mare], s., com. Cojocna, jud. Cluj, 205.

Borgo Prund *vezi* **Prundul Bărgăului**.

Borod, s., com. Răchitova, jud. Hunedoara, 283, 284.

Boroșneul Mic, s., com. Boroșneul Mare, jud. Covasna, 283, 284.

Borozei, s., com. Borod., jud. Bihor, 283, 284.

Borsec, or., jud. Harghita, 141.

Borszék, *vezi* **Borsec**.

Borșa, or., jud. Maramureș, 311, 329.

Börša Pallanka, loc. nidentif. în Banat, 158.

Bran, s., com., jud. Brașov, 422, 493.

Brașov, mun., jud. Brașov, 10, 19, 20, 22, 40, 58, 63, 69, 76, 77, 78, 83, 84, 85, 86, 94, 119, 125, 130, 137, 174, 176, 178, 182, 195, 220, 250, 253, 254, 255, 266, 267, 296, 297, 310, 354, 366, 367, 380, 382, 383, 398, 399, 415, 417, 420, 421, 422, 423, 424, 426, 427, 449, 457, 463, 483, 504.

Brassó *vezi* **Brașov**.

Bratca, s., com., jud. Bihor, 283, 284.

Brátka *vezi* **Bratca**.

Broos *vezi* **Orăștie**.

Brusturi, s., com., jud. Bihor, 283, 284.

Bucium, s., com., jud. Alba, 101, 103, 104, 105, 106, 283, 284, 293.

Bucsum *vezi* **Bucium**.

București, 89, 120, 158, 190, 199, 201, 216, 255, 262, 269, 301, 323, 344, 354, 359, 361, 362, 383, 397, 407, 408, 411, 424, 425, 428, 429.

Buda, Ungaria, 12, 13, 14, 15, 31, 32, 45, 46, 47, 64, 65, 81, 82, 101, 127, 129, 150, 166, 170, 172, 173, 238, 240, 372, 373, 379, 473, 474, 480, 481.

Budá *vezi* **Buda**.

Budapesta, Ungaria, 3, 247, 430, 453, 465, 487, 490.

Bulz, s., com., jud. Bihor, 283, 284.

Bungardu, s. component al suburb. Șelimbăr, mun. Sibiu, jud. Sibiu, 447.

Buteasa, s. com. Șomeș-Mare, jud. Maramureș, 388.

C

Calafat, mun., jud. Olț, 158.

Căptălan, s., com. Noșlac, jud. Alba, 466, 467.

Carloviț, Serbia, 3, 236, 237.

Cernăuți, Ucraina, 37, 131, 146, 323.

Cetatea de Baltă, s., com., jud. Alba, 1, 486, 487.

Cetea, s., com. Galda de Jos, jud. Alba, 283, 284.

Chelița, s., com., Ulmeni, jud. Maramureș, 391.

Chiciud, s., com., jud. Bistrița-Năsăud, 391.

Chicud *vezi* **Chiciud**.

Chisătău *vezi* **Chizătău**.

Chizătău, s., com. Belinț, jud. Timiș, 475.

Ciacova, s., com. jud. Timiș, 476, 480.

Ciceu-Cristur, s., com. Uriu, jud. Bistrița-Năsăud, 128.

Cincu [Mare], com. jud. Brașov, 359, 415.

Ciula Mare, s., com. Unirea, jud. Hunedoara, 455.

Ciumbrud, s. ap. or. Aiud, jud. Alba, 466, 489, 501, 502, 505.

Claudiopolis *vezi* **Cluj**.

Clausenburg *vezi* **Cluj**.

Cluj, mun., jud. Cluj, 16, 17, 18, 20, 26, 27, 47, 48, 51, 52, 54, 59, 60, 66, 69, 75, 76, 77, 83, 85, 86, 87, 92, 93, 99, 105, 106, 109, 136, 137, 138, 141, 142, 151, 152, 159, 160, 168, 186, 188, 194, 211, 217, 219, 220, 235, 241, 245, 246, 255, 257, 259, 265, 266, 275, 280, 282, 284, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 296, 301, 306, 310, 311, 314, 315, 322, 328, 329, 351, 353, 354, 363, 368, 373, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 387, 393, 394, 395, 400, 405, 408, 412, 415, 416, 420, 425, 428, 430, 433, 435, 436, 437, 437, 440, 442, 443, 453, 454, 459, 483, 484, 485, 492, 493, 496, 497, 505, 506.

Cohalm, veche denumire a or. Rupea, jud. Brașov, 415.

Comloș *vezi* **Comloșu Mare**.

Comloșu Mare, s. com. jud. Timiș, 482.

Corbu, s., com. jud. Harghita, 140.

Cornișel, s., com. Borod, jud. Bihor, 283, 284.

Cozma, s., com., jud. Mureș, 311.

Cozmotelke *vezi* **Cozma**.

Cristur, s. ap. mun. Deva, jud. Hunedoara, 139, 418, 452.

Csanád *vezi* **Cenad**.

Cséklye *vezi* **Cetea**.

Csik Szereda *vezi* **Miercurea Ciuc**.

Csik-Mantor *vezi* **Țigmandru**.

Csik-Somlyó *vezi* **Șumuleu**.

Csombord *vezi* **Ciumbrud**.

Cugir, or., jud. Alba, 311, 328.

Cut, s. com. Călnic, jud. Alba, 179.

D

Damiș, s., com. Bratca, jud. Bihor, 283, 284.

Dámos *vezi* **Damiș**.

Dărlós, s., com. jud. Sibiu, 205.

Dej, mun., jud. Cluj, 120, 122, 124, 310, 329, 388, 389, 415.

Detrechem *vezi* **Triteni**.

Deva, mun., jud. Hunedoara, 17, 20, 26, 27, 50, 134, 139, 140, 197, 198, 199, 220, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 241, 242, 243, 244, 329, 380, 415, 418, 419, 424, 454, 461.

Dieső Szent Márton *vezi* **Tárnăveni**.

Dobra, s., com., jud. Hunedoara, 24, 25, 26, 40, 220, 222, 228, 231, 235, 236, 241, 243, 244.

Dumbrăveni, or., jud. Sibiu, 204, 205, 415.

E

Elecpatak, *vezi Vâlcele*.
Elisabetopole *vezi Dumbrăveni*.
Ercea, s., com. Băla, jud. Mureș, 504.

F

Faro *vezi Fărău*.
Făgăraș, mun., jud. Brașov, 50, 80, 81, 133, 134, 278, 310, 328, 329, 415, 423.
Fărău, s., com., jud. Alba, 283, 284.
Feketepatak *vezi Valea de Jos*.
Feketetót *vezi Tăut*.
Ferhedinu de Jos *vezi Feregi*.
Feregi, s., com. Cerbăl, jud. Hunedoara, 455.
Fernezii *vezi Firiza*.
Firiza, loc. comp. a mun. Baia-Mare, jud. Maramureș, 312.
Fodora, s., com. Așchileu, jud. Cluj, 310.
Fogarasch *vezi Făgăraș*.
Fonău, s., com. Ilusău de Tinca, jud. Bihor, 283, 284.

G

Găvojdia, s., com., jud. Timiș, 310, 328.
Gepiș, s., com. Lăzăreni, jud. Bihor, 283, 284.
Gyergyó Sz. Miklós *vezi Gheorgheni*.
Gegény *vezi Gheghie*.
Gheghie, s., com. Aușeu, jud. Bihor, 283, 284.
Gheorgheni, or., jud. Harghita, 415.
Gherla, mun., jud. Cluj, 12, 16, 28, 29, 30, 31, 38, 39, 109, 114, 120, 122, 128, 143, 144, 155, 247, 272, 273, 286, 310, 311, 328, 329, 369, 400, 406, 415, 427, 429.
Gilău, s., com., jud. Cluj, 85, 497.
Giula Mare *vezi Ciula Mare*.
Giurgevo *vezi Giurgiu*.
Giurgiu, mun., jud. Giurgiu, 199, 200, 201.
Giurtelecu Hododului, s., com. Hodod, jud. Satu Mare, 121, 123.
Gurislău Mare, s., com. Hereclean, jud. Sălaj, 391.
Grădiștea *vezi Grădiștea de Munte*.
Grădiștea de Munte, s., com., Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, 30, 329.
Groși, s., com. Aușeu, jud. Bihor, 283, 284.
Groși, s., com. suburbană, mun. Baia-Mare, jud. Maramureș, 312.
Grosswardein *vezi Oradea*.
Gura Râului, s., com., jud. Sibiu, 448.
Gurareu *vezi Gura Râului*.
Gurghiu, s., com., jud. Mureș, 415.

Gyergyó Szent Miklós *vezi Gheorgheni*.
Gyalu *vezi Gilău*.
Gyergyó *vezi Gheorgheni*.
Gyulafehérvár *vezi Alba-Iulia*.
Gy. Vasláb *vezi Voșlăbeni*.

H

Hadadgyörtelek *vezi Giurtelecu Hododului*.
Halmágy *vezi Hălmagiu*.
Hasdát *vezi Hășdat*.
Hatzeg *vezi Hațeg*.
Hațeg, or. jud. Hunedoara, 37, 38, 171, 291, 310, 328, 415, 418.
Hălmagiu, s., com., jud. Arad, 197, 198.
Hermannstadt *vezi Sibiu*.
Herniacova, s., com. Recaș, jud. Timiș, 476.
Hetiuuru, s. aparținând mun. Sighișoara, jud. Mureș, 205.
Holod, s., com. jud. Bihor, 283, 284.
Hollód *vezi Holod*.
Hondol, s., com. Certeju de Sus, jud. Hunedoara, 328.
Huedin, or., jud. Cluj, 291, 310, 311, 328, 415.
Hunedoara, mun., jud. Hunedoara, 415, 418.

I

Iași, mun., jud. Iași, 397, 424.
Idicel, s., com. Brâncovenesti, jud. Mureș, 156.
Ilia, s., com., jud. Hunedoara, 419, 420.
Ilieni, com., jud. Covasna, 285, 291, 415.
Illyelálva *vezi Ilieni*.

J

Jebel, s., com., jud. Timiș, 475.

K

K. Oșiorhei *vezi Tg. Secuiesc*.
Karlsburg *vezi Alba Iulia*.
Károlyfejérvár *vezi Alba Iulia*.
Keresztúr *vezi Cristur*.
Kis Nyíres *vezi Mesteacăn*.
Kisbáród *vezi Borosneu Mic*.
Klausenburg *vezi Cluj*.
Kolozs *vezi Cojocna*.
Kolosvár *vezi Cluj*.
Kornyczel *vezi Cornișel*.
Kozmatelke *vezi Cozma*.
Körösbánya *vezi Baia de Criș*.
Köröstopa *vezi Topa de Criș*.

Kristur *vezi* **Cristur**.
Kronstadt *vezi* **Brașov**.

L

Lapusnyák *vezi* **Lăpușnic**.
Laxenburg, Austria, 503.
Lăpușnic, s. com. Dobra, jud. Hunedoara, 241, 243.
Lăpuș, or., jud. Maramureș, 154, 155, 156.
Leipzig, Germania, 133.
Ligeth *vezi* **Arini**.
Lippa *vezi* **Lipova**.
Lipova, or., jud. Arad, 189, 190, 302, 303, 476.
Lipoveni, cartier în mun. Alba Iulia, 442, 506.
Lok *vezi* **Luncșoara**.
Lugoj, mun., jud. Timiș, 1, 5, 36, 73, 144, 145, 166, 167, 168, 169, 174, 180, 299, 300, 429, 482, 492, 504.
Luncșoara, s., com. Așeu, jud. Bihor, 283, 284.
Lutița, s., com. Mugeni, jud. Harghita, 185.

M

Magyar Fodorháza *vezi* **Fodora**.
Maros Oșiorhei (Vásárhely) *vezi* **Târgu-Mureș**.
Mező Szakál *vezi* **Bărboși**.
Maros Újvár *vezi* **Ocna-Mureș**.
Máramaros Szigeth *vezi* **Sighet[ul]** Marmatiici.
Magyar Alsó Varajda *vezi* **Vărădia**.
Magyar Bagó *vezi* **Băgău**.
Magyar Bükkös *vezi* **Făget**.
Magyar Bükes *vezi* **Făget**.
Magyar Lápos *vezi* **Târgu Lăpuș**.
Magyaró *vezi* **Aluniș**.
Magyarország *vezi* **Ungaria**.
Maieru *vezi* **Maioresți**.
Maioresți, s., com. Ruși-Munți, jud. Mureș, 157.
Majszin *vezi* **Moisei**.
Maros Káptalan *vezi* **Căptălan**.
Maros Vásárhely *vezi* **Tg. Mureș**.
Măgheruș *vezi* **Tăuți-Măgherauș**.
Mediș, mun., jud. Sibiu, 311, 415.
Mesteacău, s., com. Valca Chioarului, jud. Maramureș, 390.
Miercurea Ciuc, mun., jud. Harghita, 415.
Miercurea Sibiului, loc. suburbană, mun. Sibiu, jud. Sibiu, 76, 118, 120, 310, 462, 463.
Milaș, s., com., jud. Bistrița-Năsăud, 288, 289.
Mireșu Mare, s., com., jud. Maramureș, 471.
Mocih *vezi* **Mohu**.
Mohu, s. comp. al com. suburb. Șelimbăr, mun. Sibiu, jud. Sibiu, 447.

Mocira, s. comp. al com. suburb. Reccea, mun. Baia-Mare, jud. Maramureș, 312.
Mociu, s., com. jud. Cluj, 288, 289, 415, 424, 495.
Mócs *vezi* **Mociu**.
Moisei, s., com., jud. Maramureș, 285.
Monor, s., com., jud. Bistrița-Năsăud, 277, 452.
Morlaca, s. com. Poieni, jud. Cluj, 310, 328, 420.

N

Nadeș, s., com., jud. Mureș, 205.
Nagyág *vezi* **Săcărâmb**.
Nagyalmás *vezi* **Almașu Mare**.
Nagybárd *vezi* **Borod**.
Nagybecskerek *vezi* **Zrenjanin**.
Nagypatak *vezi* **Vadu Crișului**.
Nagyvárad *vezi* **Oradea**.
Nagy Barcsa *vezi* **Bărcea Mare**.
Nagy Enyed *vezi* **Aiud**.
Nagy Nyíres *vezi* **Mireșu Mare**.
Nagy Nyulas *vezi* **Milaș**.
Nagy Szeben *vezi* **Sibiu**.
Nagy-Erse *vezi* **Ercea**.
Nagy-Kászón *vezi* **Plăieșii de Jos**.
Năpradea, s., com., jud. Sălaj, 391.
Năsăud, or., jud. Bistrița-Năsăud, 5, 7, 121, 123, 211, 275, 277, 275, 277, 310, 328, 329, 366, 431, 433, 451, 452, 454, 464, 465, 467, 468, 503, 511.
Naszód *vezi* **Năsăud**.
Nochrich, s., com., jud. Sibiu, 366.
Nokrich *vezi* **Nochrich**.
Noul [Român], s., com. Arpașu de Jos, jud. Sibiu, 415.

O

Oarda [de Jos], loc. comp. mun. Alba Iulia, jud. Alba, 207, 208, 209, 210, 212, 213.
Ocna-Mureș, oraș, jud. Alba, 311, 328.
Ocna Sibiului, or., jud. Sibiu, 291, 415.
Ocoliș, s., com., jud. Cluj, 313.
Odessa, Ucraina, 199, 200, 201.
Odorheiu Secuiesc, mun., jud. Harghita, 311, 329, 415, 436.
Ofen *vezi* **Buda**.
Oláhfalú *vezi* **Vlăhița**.
Oláhgyepes *vezi* **Gepiș**.
Oláh-Hidakut *vezi* **Vidacut**.
Oltenița, mun., jud. Călărași, 301.
Oradea, mun., jud. Bihor, 21, 95, 97, 98, 99, 206, 268, 269, 282, 283, 284, 310.
Orăștie, or., jud. Hunedoara, 197, 198, 249, 250, 329, 415, 460, 461, 463.

Oravița, or., jud. Caraș-Severin, 224.
Orlat, com., jud. Sibiu, 171, 310, 328, 329, 415.
Orlath vezi Orlat.
Orșova, mun., jud. Mehedinți, 158, 159.
Ôsi vezi Auşeu.
Örményes vezi Urmeniş.

P

Panticeu, s., com., jud. Cluj, 444.
Pălatca, s., com., jud. Cluj, 288, 289.
Palatka vezi Pălatca.
Paloş, s., com. Cața, jud. Braşov, 455.
Panciova, Serbia, 200, 201.
Pánczél vezi Panticeu.
Pescera, s., com. Băița, jud. Hunedoara, 455.
Pest vezi Pesta.
Pesta, Ungaria, 25, 73, 74, 129, 152, 170, 173, 189, 190, 293, 322, 389, 390, 436.
Pestes vezi Peştiş.
Peştiş, com. suburbană, or. Aleşd, jud. Bihor, 283, 284.
Pestişu Mare, loc. suburbană, or. Hunedoara, 418, 452.
Plăieşii de Jos, s., com., jud. Harghita, 140.
Podeni, com., jud. Mureş, 437, 438.
Poiana vezi Poiana Sibiului.
Poiana Sibiului, s., com., jud. Sibiu, 366.
Ponoară, s., com. Bratea, jud. Bihor, 283, 284.
Ponor vezi Ponoară.
Poplaca, s., com. suburbană, mun. Sibiu, jud. Sibiu, 447.
Prundul Bârgăului, s., com., jud. Bistrița-Năsăud, 277.

R

Radna, com. suburbană, or. Lipova, jud. Arad, 291.
Raguza, Croația, 161, 162.
Răcăștia, loc. comp. a mun. Hunedoara, jud. Hunedoara, 418, 452.
Răstolița, s., com., jud. Mureş, 157.
Răsinari, s., com. suburbană, jud. Sibiu, 156, 366, 415, 447.
Recaş, s., com., jud. Timiș, 475.
Recea, s., com. suburb., mun. Baia-Mare, jud. Maramureş, 312.
Reghin, mun., jud. Mureş, 26, 157, 297, 310, 311, 328, 329, 354, 415.
Remetea vezi Remetea Chioarului.
Remetea Chioarului, s., com., jud. Maramureş, 388.
Restosnea vezi Răstolița.

Reteag, s., com. Petru Rareş, jud. Bistrița-Năsăud, 496.
Retteg vezi Reteag.
Reussmarkt vezi Miercurea Sibiului.
Rodna, s., com. jud. Bistrița-Năsăud, 277, 291, 452.
Rogoz, s., com. Sâmbăta, jud. Bihor, 283, 284.
Roma, Italia, 10, 206, 264, 265, 268.
Roşia [Montană] com., jud. Alba, 311, 328, 379, 415.
Roşia Abrudului vezi Roşia Montană.
Roua, s., com. Fântâncle, jud. Mureş, 391.
Rózsafalva vezi Fonău.
Ruscuiuc vezi Ruse.
Ruse, Bulgaria, 397, 411.

S

Sächlich Reen vezi Reghin.
Sarmizegetusa, s., com. Grădiştea de Munte, jud. Hunedoara, 311.
S[as] Reghin vezi Reghinul Săsesc.
S[zasz] S[zent] György vezi Sângeorz.
Săbeş vezi Sebeş.
Săbii vezi Sibiu.
Săcădate, com., jud. Sibiu, 223.
Săcărâmb, s., com. Certeju de Jos, jud. Hunedoara, 329.
Săcel, s., com. Sălişte, jud. Sibiu, 205.
Săcele, oraş, jud. Braşov, 118, 174, 415, 455.
Sălajul de Sus vezi Sălaşu de Sus.
Sălaşu de Sus, s., com., jud. Hunedoara, 455.
Sălişte, s., com., jud. Sibiu, 134, 219, 300, 301, 366, 386, 460, 461, 493.
Sâmbăteni, s., com. Păuliş, jud. Arad, 234, 238, 239.
Sândominic, s., com., jud. Harghita, 253, 254.
Săniacob, s., com., jud. Alba, 501, 502.
Sângeorz, or., jud. Bistrița-Năsăud, 277, 415, 452, 464.
Sântu Georgiu vezi Sângeorz.
Sărmaş, s., com., jud. Harghita, 140.
Satu Mare, mun., jud. Maramureş, 38.
Satu Nou de Jos, s. comp. al com. suburb. Groşi, mun. Baia-Mare, jud. Maramureş, 313.
Schässburg vezi Sighişoara.
Schönbrunn, Austria, 42, 57, 58, 60, 62, 66, 75, 78, 90, 147, 148.
Sebeş, or., jud. Alba, 142, 250, 251, 311, 380, 415, 462, 463.
Sebiş vezi Sebeş.
Seprő vezi Şepreuş.
Sf. Gheorghe, mun., jud. Covasna, 99, 142.
Siardu vezi Şard.
Siariosiu vezi Şaroş pe Târnavă.

Sibiu, mun., jud. Sibiu, 1, 7, 20, 25, 26, 35, 38, 39, 40, 41, 48, 59, 63, 64, 66, 69, 70, 74, 75, 76, 78, 79, 84, 87, 90, 91, 93, 95, 100, 103, 105, 118, 124, 126, 132, 133, 134, 136, 137, 147, 149, 151, 153, 157, 159, 163, 164, 170, 173, 174, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 192, 193, 194, 208, 209, 211, 213, 220, 224, 225, 228, 230, 235, 236, 240, 241, 244, 248, 249, 251, 252, 255, 257, 258, 259, 260, 262, 266, 269, 270, 271, 275, 277, 279, 280, 282, 286, 288, 289, 290, 291, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 307, 308, 309, 310, 311, 323, 324, 325, 329, 338, 339, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 352, 356, 359, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 379, 380, 381, 383, 385, 387, 396, 397, 398, 399, 400, 403, 404, 410, 413, 415, 416, 420, 424, 427, 428, 429, 433, 434, 438, 439, 440, 447, 448, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 469, 470, 471, 485, 488, 489, 490, 493, 495, 496, 504, 505, 508, 509, 510, 511.

Sic, s., com., jud. Cluj, 415.

Sighet[ul Marmăției], mun., jud. Maramureș, 38, 39.

Sighișoara, mun., jud. Mureș, 94, 415.

Silvașu de Sus, s., com. jud. Hunedoara, 455.

Silvașu de Jos, s., com., jud. Hunedoara, 455.

Sonkolyos vezi Șuncuiuș.

Stoiceni, loc. suburbană, or. Tg. Lăpuș, jud. Maramureș, 120, 122.

St. Georgy vezi Sângeorș.

St. Gyorgy vezi Sângeorș.

Stringu vezi Șpring.

Subcetate, s., com. jud. Harghita, 140.

Sulina, or., jud. Tulcea, 201.

Szabadhely vezi Sâmbăteni.

Sz. Reg[hin] vezi Reghin.

Sz. Regen vezi Reghin.

Sz[ent] Domokos vezi Sândominic.

Szamos Újvár vezi Gherla.

Szatmár vezi Satu Mare.

Szászrégen vezi Reghin.

Szék vezi Sic.

Székely Udvarhely vezi Odorheiul Secuiesc.

Szelistye vezi Săliște.

Szentgyörgy vezi Sf. Gheorghe.

Sz[as]z-Nadosiu vezi Nadeș.

Szentjakab vezi Sâniacob.

Sztojkaľva vezi Stoiceni.

Ș

Șard, s., com. Ighiu, jud. Alba, 205.

Șaros pe Târnave, s., com., jud. Sibiu, 205.

Șepreuș, s., com., jud. Arad, 238, 239.

Șinca vezi Șinca Veche.

Șinca Veche, s., reședința com. Șinca, jud. Brașov, 415.

Șoimuș, s., com. Someș-Odorhei, jud. Sălaj, 390.

Șomcuta Mare, or., jud. Maramureș, 388, 389, 391, 392, 393.

Șpring, s., com., jud. Alba, 178, 179, 205, 223, 226, 227, 205.

Șumuleu, fostă loc. contop. cu orașul Miercurea-Ciuc, jud. Harghita, 140, 141.

Șuncuiuș, s., com. jud. Bihor, 283, 284.

Șuncuta Mare vezi Șomcuta Mare.

T

Tâlmăciu, s. com., jud. Sibiu, 219, 415, 511.

Tăut, s., com. Bătar, jud. Bihor, 283, 284.

Tăuții-Măgherauș, s., com. suburbană, mun. Baia-Mare, jud. Maramureș, 312, 313.

Tășnad, or., jud. Satu Mare, 186.

Târgu Lăpuș, or., jud. Maramureș, 121, 122, 123.

Târgu-Mureș, mun., jud. Mureș, 22, 24, 101, 102, 108, 138, 160, 218, 219, 295, 345.

Târgu Secuiesc, or., jud. Covasna, 415.

Târnăveni, mun., jud. Mureș, 310, 328.

Tataros vezi Brusturi.

Tăuții de Jos, loc. comp. a orașului Baia-Sprie, jud. Maramureș, 312, 313.

Teaca, s., com., jud. Bistrița-Năsăud, 288, 289, 329, 495.

Teiuș, or., jud. Alba, 485.

Tekci vezi Teaca.

Tekendorf vezi Teaca.

Temesvár vezi Timișoara.

Temiš vezi Timiș.

Thorda vezi Turda.

Timișoara, mun., jud. Timiș, 1, 73, 74, 158, 161, 171, 302, 305, 372, 373, 471, 478, 480, 482.

Tinăud, loc. suburbană, or. Aleșd, jud. Bihor, 283, 284.

Tinód vezi Tinăud.

Tohanul Nou, loc. comp. a or. Zărnești, jud. Brașov, 421, 422.

Tohanul Vechi, fostă loc. contop. cu or. Zărnești, jud. Brașov, 421, 422.

Topa de Criș, s. com., Vadu Crișului, 283, 284.

Toplița, mun., jud. Harghita, 509.

Torino, Italia, 216, 217.

Totești, s., com., jud. Hunedoara, 38, 455, 456.

Törzburg vezi Bran.

Tötös vezi Groși.

Tövis vezi Teiuș.

Traniș, s., com. Năpradea, jud. Sălaj, 391.

Turda, mun., jud. Cluj, 7, 8, 17, 94, 257, 281, 282, 310, 379, 415, 464, 484, 495.

Turin *vezi Torino.*

Turnu Măgurele. mun., jud. Telcorman, 199, 200, 201.

T

Țigmandru, s., com. Nadeș, jud. Mureș, 205.

U

Udvarhely *vezi Odorheiul Secuiesc.*

Uioara *vezi Ocna Mureș.*

Urmeniș. s., com., jud. Bistrița-Năsăud, 288, 289.

V

Vadu Crișului, s., com., jud. Bihor, 283, 284.

Valea Jidanului, cătun al satului Bicazul Ardelean, 140.

Valea de Jos, s., com. Rieni, jud. Bihor, 283, 284.

Valca Zsedanului *vezi Valea Jidanului.*

Vărviz *vezi Subcetate.*

Vasad *vezi Vășad.*

Vasand *vezi Vășad.*

Vădavele *vezi Vădurele.*

Vădurele, s., com. Năpradea, jud. Sălaj, 391.

Vărădia, com., jud. Caraș-Severin, 310, 328.

Vășad, s., com. Curtuișeni, jud. Bihor, 283, 284.

Vâlcele, 409, 410.

Vârșeț, Serbia, 1.

Vájda Hunyad *vezi Huedin.*

Várad *vezi Vărădia.*

Váralja *vezi Orlat.*

Várbely *vezi Grădiștea.*

Vásárhely *vezi Tg. Mureș.*

Veneția, Italia, 342, 453.

Venter *vezi Vintere.*

Vermeș. s., com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud, 43, 44.

Veștem, s. comp. or. Șelimbăr, jud. Sibiu, 415.

Vidacut, s., com. Săcel, jud. Harghita, 205.

Vidin, Bulgaria, 158.

Vidrasău *vezi Vidrasu.*

Vidrasu, s., com. Ungleni, jud. Mureș, 486, 487.

Viena, Austria, 10, 12, 13, 14, 15, 27, 31, 32, 33, 43, 45, 46, 51, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 65, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 82, 93, 130, 132, 139, 149, 150, 153, 165, 166, 173, 176, 178, 180, 181, 183, 186, 199, 200, 202, 204, 206, 214, 215, 225, 226, 233, 234, 236, 254, 256, 264, 267, 268, 269, 271, 279, 280, 281, 293, 296, 315, 316, 339, 342, 343, 350, 354, 355, 361, 362, 363, 368, 369, 372, 373, 378, 379, 381, 398, 399, 406, 410, 412, 427, 439, 440, 441, 452, 453, 454, 460, 463, 471, 496, 504, 505, 509, 510.

Vintere, s., com. Holod, jud. Bihor, 283, 284.

Vízakna *vezi Ocna Sibiului.*

Vlăhița, or., jud. Harghita, 291, 415.

Voșlăbeni, s., com., jud. Harghita, 140.

W

Werschetz *vezi Vârșeț.*

Wien *vezi Viena.*

Z

Zalathna *vezi Zlatna.*

Zalău, mun, jud. Sălaj, 196.

Zărnești, or., jud. Brașov, 94, 95, 310, 322, 421, 422, 423, 504.

Zlatna, or., jud. Alba, 104, 285, 289, 291, 493.

Zrenjanin, Serbia, 33, 34, 200.

Zsebel *vezi Jebel.*

CUPRINS

Studiu introductiv	V-XXXIII
Lista abrevierilor	XXXV-XXXVII
Abrevieri existente	—
Lista registelor	XXXVIII-LXXXV
Documente (1-343).....	1-511
Indice de personalități	513-524
Indice de localități	525-532

**EDITAT CU SPRIJINUL
AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ**

9 789732 721223

ISBN 973-27-1127-2

10 Lei